

GAZİLERİN DİLİNDEN MÜCADELEMİZ

Yalçın ÖZALP

Gazilerin Dilinden Milli Mücadelemiz

Yalçın Özalp

Bu vatan toprakları tarihimizin tükenmez anıları ile doludur. Bu vatan toprakları adım adım bize bizleri anlatır. Bu vatan topraklarımızı eğildiğimizde, sessiz yığınların, kefensiz, isimsiz yatan aziz şehitlerimizin seslerini kulaklarımızda ve nefeslerini yüzlerimizde hep hissederiz.

Bu eseri de okuduğumuzda, 1920'lerin Kuvay-ı Milliye ruhunu benliğimizde duyar, o şehitlerin ve o gazilerin çocukları olmanın gururunu yaşarız.

Bu eser, dünyada "Madalyalı" tek şehir olan ve "Kahraman" ünvanını alan tüm Maraşlıların ortak eseridir.

Yazar Yalçın Özalp, yazarken elleri, konuşurken sesleri titreyen ve gözleri akı karayı seçemeyen Gazi Dedeler'in anlattıklarını, onların dizlerinin dibinde dinlemiş ve belgelemiştir. Yine Gazi Dedeler'in kendi mahalli dilleri ile anlattıklarına sadık kalmış ve Maraş'ın folklorik değerlerini de korumayı başarmıştır.

Bu eser, Atatürk'ün "Türk çocuğu ecdadını tanıdıkca, daha büyük işler yapmak için kendisinde kuvvet bulacaktır." özdeyişine de en güzel bir örnektir.

Bu vesile ile şehitlerimiz ve yaşamlarını yitiren gazilerimizi rahmetle anıyor, yaşamlarını sürdüren gazilerimizi saygıyla selamlıyorum.

Kendisini öğrencilerine adayan ve bu eseri ile gelecek nesile de el uzatan Sayın Yalçın Özalp'ı kutluyorum.

Bu eserin bastırılmasını üstlenen Belediye Başkanı Sayın H.Ali Özal'a da teşekkürü zevkli bir görev sayıyorum.

A. DARENDELİLER

Adnan DARENDELİLER
Kahramanmaraş Valisi

Bu eser ,

SEMİH OFSET MATBAACILIK YAYINCILIK
VE AMBALAJ SANAYİ TİCARET LTD. ŞTİ.

IBM Dizgi Servisinde dizilmiş, film-montaj
ve kalıp ünitelerinde hazırlanarak
ofset tesislerinde basılıp ciltlenmiştir.

ANKARA - Tel: 25 03 57 - 1853 42

Temmuz - 1986

HACI ALİ ÖZAL

Kahramanmaraş Belediye Başkanı

"Gazilerin Dilinden..."

Yalçın ÖZALP Hocamız'a verdiğimiz sözü tuttuk. Milli Mücadelenin İlk Zaferi'nin hemen arkasından bu eserini de bastırmak bizlere nasip oldu.

O Şehitler, o Gazilerimiz ki, kanlarıyla, canlarıyla 1920'lerin destanını yazdılar. Ama bir gün olsun yaptıkları ile övünmediler. Hep sustular. Mezarlarında sustular. Yalnızlık köşelerinde sustular. Acı acı sustular.

1920'lerin o Destanı ki Türk Tarihinin sayfalarına altın harflerle yazılacaktır.

O Kahraman şehir ki, nüfus tabelasında, her mahallesinin, her sokağının Şehitlerinin-Gazilerinin ismini, işte benim gerçek mevcudiyetim ve hüviyetim diye gösterecekti.

Ama bu zamana kadar susuldu. Onları bir bir aramızdan yolcu ederken bizlere bıraktıkları Kahramanlığın kanununu çıkardık da tapusunu çıkarılamamıştık.

İşte bu eser, Gazilerimizin Dilinden, bu eksikliğimizi, bu ezikliğimizi de giderdi.

Evet O Gaziler... Göğsü iman dolu, adsız şansız Gaziler... Şu cami önündeki eski binek taşına bağdaş kurmuş, son yolculuğunun son durağında bekleyen, titreşen Gaziler...

Önlerinden akıp geçen torunlarının cıvıltıları ile mesut, ama 66 yıl öncesini hiç mi hiç bilmeyen, hiç mi hiç tanımayan, duymayan, işitmeyen, gençliğimizin halini hüznle seyreden Gaziler...

Felçli halleri, bükük belleri, tutmaz dizleri, nemli gözleriyle kendini, kahramanlığını, 1920'lerin milli ve mübarek zamanını toprağa gömmeden evvel, kendisini dinleyecek bir kulağa, kırk bohcaya sarmış gibi göğsünde sakladığı imanını anlayacak bir ruha, indirtmediği bayrağını daha yüksek-
lere diyecek bir ele muhtaç Gaziler...

Şimdi içiniz rahat olsun. Ölmüşseniz ruhunuz şad olsun. Kahramanlığınız, biricik gurur kaynağımızdır. Sizlere layık evlatlar olabilmek de bir Kalramanlıktır.

Gazilerimizin Dilinden...

Evet, şimdi susup sizi dinliyoruz.

Hacı Ali ÖZAL
Kahramanmaraş Belediye
Başkanı

Ümid-i İstikbâlimiz
olan Türk Gençliğine
İthaf olunur,

Bu Eserin Bütün hakları yazarına aittir.

Müsaade alınmadan kısmen veya tamamen iktibas edilemez.

“ *Bu eserin yalnız bir baskı hakkı*
KAHRAMANMARAŞ BELEDİYESİNE verilmiştir. ”

Uzun bir süredir şehrimiz Millî Mücadelesinin Tarihi üzerinde çalışmaktayım. Elime geçen gazete parçaları, yetkili kalemlerin yazdıkları, vesikâlar, Gaziler, Hâtıralar, Şehitler, hattâ savaş esnasında anasının karnında bulunanlardan dahi birşeyler öğrenmeye, derlemeye çalıştım.

Harcadığım bütün bu mesai yıllar önce nerde okuduğumu hatırlayamayacağım şu teşhisi doğrulamaktan başka bir işe yaramadı: Namık Kemal, Münif Paşa için, "Okuya Okuya cahil oldu!" demiş. Ben de okudukça, araştırdıkça daha neler neler okunması, araştırılması gerektiğini ve bu konuda çok çok cahil olduğumuz hakikatini öğrendim. Araştırmamın bütün şansızlığı, Millî Mücadelemiz üzerinden yarım asra yakın bir zaman geçmiş olması idi...

Sizlere takdim etmek cüretini gösterdiğim bu kitapçığın, Milli Mücadelemizi anlatmaktan çok aciz kaldığını itiraf etmek mecburiyetindeyim. Yetişen yeni nesle, bir iki göbek önceki destanımızı aktarmak; bence millî, dinî, hattâ insanî bir vazifedir.

Babam, "Devletler politika icabı birbirleriyle dost olabilirler, ama milletler millî kinlerini asla unutmamalıdır." der. Millî kinimizi, tarihi kaderimizi unutmamak. Yalnız güçlü olduğu zamanlarda değil, güçsüz iken de affetmesini bilen, ırkından getirdiği hasletleri diniyle bezeyen bu aziz milletin ümid-i vefası olan gençliğine dünü öğretmek, hepimizin vazifesidir; diye işe başladım.

Kaleme alırken dahi hicap ettiğim mezalimi, alçaklığı, bize lâıyk gören ve medeni olduklarını her fırsatta göstermeye çalışan o adî milletlerin akla hayâl gelmeyecek, insanı insan olduğuna pişman edecek vasıflarının milyonlarda birini yazıya dökmek mecburiyetinde kaldığım için affınıza sığınırım.

Onların yapmaktan utanmadıklarını biz yazmaktan utanıyoruz. Neyi nasıl yazacağıma aylarca karar veremedim...

... "Kilikya" saçmalığının sınırları içine dahil ettikleri bölgemizin erkeklerini, boğazladılar. Kadınlarını, sansarcasına boğdular. Kızlarını, Fransız sürüsünün kucağına attılar. Masum bâkirelerin bikir kanları, şehit edelerinin ılık kanına ve Ermeni şarabına karıştı gitti... Bu hatunlardan hemen hepsi nişanlılarının, yavuklularının, yüzüne çıkmamak için canlarına kıydılar...

Elin ...ydu, Ellik ...'ydu...

"Göbekleri ile üreme organlarının arasına bıçak ile delik açıp oradan hayvani hislerini tatmin ettiler."

"Kadınları diri diri memelerinden astılar..."

"Gızlarımızı çaktıkları gazza otutturdular, zorluk çıkaranlara kendileri gazzık çaktılar... göğüslerini kestiler... Kadınların arka eteklerini kesip tumansız meydanda namaz gıldırıp, eğildikçe bahıp güldüler... sonra... ettiler." diye ağlaya ağlaya anlattı dinlediğim gaziler...

Bahis konusu namus ise, din ise, bayrak ise, gözyaşlarını tutamayan bu kahramanlar, kendilerine yapılan mezalimi müstehzi anlattılar.

"Bir Ermeni beni vurdu ve kulaklarımı kesti."

.....

"Ermeniler, birçok Türk'ün ellerini ayaklarını kestiler, hattâ gözle-
rini bile oyduklar."

.....

"Odun hızarları o zaman yeni çıkmış. Ermeniler, hızar da odun yeri-
ne Türkleri biçiyorlardı. Kan oluk gimî akıyordu..."

.....

Saldıranın Hak'tan başka herşeyi var. Saldırılanın Hak'tan gayri hiç-
bir şeyi yoktu. HAK'kı var dı ya, İslâm dı ya, Türk'tü ya, her şeyden önce
insandı ya... İnsanlık tarihine altın harflerle yazılması gereken şu hatıra-
sını anlatan gazi, hâlâ o günün utancını taşırcasına gözlerini kaçırarak
şunları söyledi:

"Bir de ne görüyim, bana ateş eden mama imiş. Bir mamaya ateş
ettiğim için çok üzüldüm. Düşman da olsa bir kadına karşı silah kullanmak
günah idi..."

"Düşman da olsa bir kadına silah kullanmanın günah olduğu"nu
bilen Müslüman Türk'ün ülemasını da bir başka gaziden dinliyelim:

"Ermeniler tarafından yüzü yüzülen... genç gelini, Ülemâdan Kars-
lıoğluna misâl olan diye getirdim. Siz bize Ermeni kadınlarını ellemeyin
diyordunuz, bakın bu Türk gelininin haline dedim. Karslıoğlu gelinin
halini görünce ağladı... Yine de siz onlara işkence ederek öldürmeyin.
İşkence Türklüğe yakışmaz dedi."

Ey semavi din sahibi olduklarını söyleyen din adamları, Papaz efen-
diler, Haham beyler, sizlerin fesat yuvalarında yetişenler, bakın yalnız
Maraş'ımda neler neler yapmışlar. Hicap mı edersiniz, iftihar mı...?

"Odundan gelen üç Türk'ü, Fransızlar yakaladı. Üçüne de diz çöktür-
düler. Fransızın biri şeyini çıkartıp baştaki Türk'ün yüzüne işemeğe baş-
ladı. Yanındaki Türk gülünce onu yere yatırdılar, bir Fransız uçkurunu
çözdü ve o Türk'ün yüzüne abdest bozmaya başladı..."

.....

"Esir edilen Elhas Mehmet'le kardeşine Ermeni çavuşu sırtarak
yaklaştı. Dişleri sapsarı idi. Ağzı pis pis ırakı kokuyordu. Çavuş belinden
bir pala çıkardı. Bu pala Elhas Mehmet'in palasıydı. Pala ile önce Mehmet'i
traş etti ve şakağının derisini tuttu yüzmeye başladı. Çenesine kadar

yüzdü, sonra öbür yanağına geçti, onu da yüzdü. Mehmet'in hiç sesi çıkmıyordu. Ermeni çavuş, Mehmet'in yüzüne aynayı tuttu: Nasıl olmuş? diye sırıttı. Mehmet gayet normal bir şekilde "Eyi olmuş" diye cevap verdi..."

"Ermeniler, küçük çocukları, gaz yağının içerisine batırıp tekrar çıkardıktan sonra diri diri yakarlardı... Hamile kadınların süngüyle karnını yarıp bebeği çıkartarak kapının üstüne asarlardı..."

.....

"... geline haydi bakalım bizi eğlendir diyorlar... Eğer oynamazsan kucağındaki çocuğu öldürürüz diyorlar. Kadın yine direnince, kadının kucağındaki kundağı, kâfirin biri alıyor, kundağı havaya atıyor ve yanındaki de altına süngü tutuyor. Çocuğun annesi bayılıyor. Kâfirler, ihtiyar kadının "kaynanası" gözleri önünde geline tecavüz ediyorlar... Samanlıkta saklı olan onüç ondört yaşlarında bir kız buluyorlar... kura çekerek paylaşıyorlar..."

.....

'Kadınların ellerini, kollarını, yerlerini kestiklerini, çocukları yaktıklarını ve ağaçlara çivilediklerini, bayrağımızı yırttıklarını gördüm..."

.....

Gazilerimiz, bu ve bunlara mümasil daha neler neler anlattılar. "Elin ..'u", "Ellik'u" dediler. Fırsat kolladığınızı söylediler. Türk'ün güçlü olduğunda nasıl köpekleştiğinizi veciz bir şekilde belagatsız ifade ettiler. Büyük seferberlik ilân edilince, yedi düvel depemize çökünce yığıtlaştı, çünkü çakallar dediler"ve devam ettiler..

"Ben ufacık çocukken Ermeniler bizim köyü bastı. Edelerim askere alındıydı, hattâ şehit künyeleri bile geldi. Yani köyde sakat, ihtiyar, çocuk ve avratlardan başka canlı gul kalmadıydı."

Fransız, Ermeniye nedametiyle bıraktı gitti dediler. Fişkirtici gidince çünkü düşman Ermeni, eski bin yıllık komşumuz, dostumuz oldu yeniden diyen bir Gazimiz bakın ne anlattı:

"Guyumcu Hannis'in avradının adı Tako idi. Anam eve çağırdı, geldi köşeye oturdu, büzüldü, anam ne büzülin dedi. Ayağından donunu Fransızlar çıkarmışlar. Hazır olsun di. Anam ayağına don verdi..."

Harp bitmişti, Fransız, tarihî vebâlini yüklenmiş, cihan harbinin galip orduları bir mutasarrıflığın çetelerine mağlup olmuştu. Ermeni âlet edilmiş, kullanılmış ve terk edilmişti. Gazimizin teşhisi:

"Gördüğüm gavur asker ölülerinin hepsi de tanıdığım yerli Ermeni idi..."

Artık düşmanlık bitmişti. Eski töre hemen anında tesis edilmiş, Türk milletin ferasetine dayanan âdalet mekanizması çalışmaya başlamıştı. Bir gazimizden dinleyelim:

"Gavurdan bir çift ayakkabı aldım. Babam ayağımda görünce sordu. Ben de parasını vermeden gavurdan aldım diyince hırsından onu hemen aldığı yere götür diye bağırdı..."

Bizdeki âsalet ile, onlardaki hıyanet aynı seviyedeydi. Misâl mi, işte yine bir gazimizden dinleyelim:

"Biri vardı, bizim orada, itinen çatışacağım, sizinle harp etmeye asker yetiştireceğim'." dedi.

Çatıştı...
ve yetiştirdi.

Daha çok yazılacak var...

Yazmaktan vaz geçtim. Derleyebildiklerimle sizleri başbaşa bırakıyorum. İşte siz, işte çoğu Hak'kın rahmetine kavuşmuş gazilerimiz, bulabildiğim, o günleri gösteren resimler, arşivlere intikal eden vesikâlar...

Bu derlemeyi yapmamın sebebi ne intikâm, ne kin. Ne hesap sormadan yanayım ne de kan dökmekten yana.

Kan dökmeye âdetim, törem ve hasseten dinim izin vermez. Ama bilmek mecburiyetindeyiz dün başımıza geleni, yarınımıza güvenle bakabilmemiz için...

Hatalarımın hüsn-i niyetime bağışlanması dileğiyle...

21 Mart 1985

Yalçın ÖZALP

Refet Efendi

Hascın Refet Efendi

1279 (1864) yılında doğmuştur. Babası: İlyas Efendi, Anası: Bursalı Fatma Pempe Hatun'dur. "Halep Vilayetine bağlı Maraş Mutasarrıflığının Atoluğu mahallesinde doğmuştur." Nüfus defterinin 43/1 sahifesinde kayıtlıdır.

Maraş Mücadelesinde can siperane çalışmış ve harpten sonra Büyük Millet Meclisinde şehrimizi temsil etmiş. Maarif, İrşat ve Şer'ie Encümenlerinde bulunmuştur.

Müftülüğü tercih ederek, gönlüyle istifa etmiş. Müftülük görevinde iken Hak'kın rahmetine kavuşmuştur.

Eşbah Mehmet

Hacı Mustafa oğlu, 1283 (1867) doğumlu Mehmet, Maraş'ın Divanlı Mahallesi, Hane 199, Cilt 12/2, Sahife 158'de kayıtlıdır. Annesinin adı Zehra'dır.

Medrese tahsilini tamamladıktan sonra, ziraat ile uğraşmış, sessiz sakin bir hayat sürmüştür. Fakat Cihan Harbinin çıkması, beşinden yurdu muzun işgali, asırlarca ... yapan yerli Ermenilerin her gün bir hadise çıkarması, Eşbah Mehmet'i Fransız komutanlığına şikâyet etmeleri ve bu şikâyet üzerine Eşbah'ın köyüne yapılan baskın sonunda yakalanarak Osmuniye'ye sürgün edilmesi bardağı taşıran son damla oldu,

Osmaniye'de kaldığı müddet içinde civar aşiret ve köyler ile irtibat kurarak oralardan bir çete meydana getirdi. Bir gece rüyasında Maraş'ta harbin başladığını ve kendisinin de şehit düştüğünü görünce, heyecanla uyanan Eşbah, arkadaşları ile helalleşerek çetesi ile beraber yola çıktı. Maraş'a geldiğinde Divanlı Mahallesi çete grup komutanı olarak çarpışmalara katıldı.

Bir gün Nuh Camii'ni gavur alıyor, diye bir haber yayılınca, "Biz yanarız, fakat ateşimiz yeni yangınlar tutuşturur... sağ oldukça Allah'ın evine kefare sokmayız" diyen Eşbah Mehmet, çeteleri ile Nuh Camii'ne geldi. Oradaki Bulgurcu'nun evinde camiiye taarruz için toplanmış bulunan Ermenileri darmadağın etti. Ama bir kahpe kurşun Mehmedimize şahadet şerbetini içirdi. 26 Ocak 1336 (1920).

Asil kanı yeni yangınlar tutuşturdu. Oğlu Osman cepheden döndüğünde babasının şahadetini duyunca, düşmanı Antep'te buldu. Çarpıştı... çarpıştı... çarpıştı. 12 Ocak 1337 (1921)'de babasının yanına yüzü ak olarak vardı....

Milli Mücadelemiz esnasında Kahramanmaraş

1285 (1869) Doğumlular

**HACI İBRAHİM GENÇ
HARP MALÛLÜ**

..... burdan kaçtıktan sonra, Ramazan Efendi gumandanımız, komutasında Antep'e gittik. Antep'e geldiğimizde ortada düşman filan yoktu. Bizim piyadeler acur tarlasına girmişler... düşman şiddetli bir makinalı tüfek ateşi açtı. Biraz zayıat verdik. Antep'ten geldikten on on beş gün sonra Haruniye'ye gittik.

YUSUF KESİM

.....

İngilizler, Maraş'da onbir ay kaldılar. Ve şehri Fransızlara terk edip, gittiler. Fransızlar, Dükkanönü'nden Hükümetin önüne geldiler. Nöbetçi, bunları içeri girdirmedi. Fransızlar, nöbetçiye umumhaneyi sordular. Nöbetçi de kovdu. Döğüş çıkarmaya uğraşan Fransızlar, karşıdaki dükkâna gittiler. Ordan dört kuruşluk bir kömbe alıp yere attılar. Üstüne çıkıp tepelediler... Jandarmalar bunları kovaladı... Akderedeki köprünün üzerinde bir Jandarma yakaladılar. Döve döve hışını çıkardılar...

.... Jandarmanın 1500 silâhı vardı. Yüzbaşı, Jandarmanın silâhlarını dağıtmak istedi. Binbaşı bizi asarlar dedi. Yüzbaşı çok cesurdu, sizin yerinize beni assınlar dedi. O silahları da dağıttılar. Beşyüz, beşyüz çete başlarına verdiler. Silahı olmayan silah almaya başladı. Nihayet Fransızlar saat sekizde depoyu yakıp zeytinlikten kaçtılar. Fransızlar Antep'e vardılar. Biz oradan da kovduk. Fakat bize yardım bile etmediler. Çok adamımız Antep'de şehit oldu. Beş altı adam gelip "Fransızlar iyi adamdır. Teslim olun" bile dediler. Fakat Allah yüzümüze baktı.

1286 (1870) Doğumlular

ÖKKEŞ TERZİ
BAKKAL

Suvari Jandarma idim. Beni kovuştan çağırdılar. Bertiz'e bir Ermeni casus gitmiş. O köylerdeki silah durumunun ve genel vaziyetin araştırmasını yapacakmış. Çerçi gibi gittiğini, köylerde bez ve çaput sattığını, üstelik şehirden ucuz ve veresiye verdiğini söylediler. Benim vazifem bu adamı bulmaktı...

... Gece yola çıktım, bir iki obaya uğradım... Haberleri yoktu. Sonunda kaldığı köyü buldum...

Sütcü İmam (Kireçci)

Mücadelemizin timsali olan İmam, Maraş'ın Feyzi Paşa Mahallesi, Hane 112, Cilt 9/1, Sahife 177'de kayıtlıdır. Babası Ömer Kireçci, Anası Emine'dir.

1288 (1878) yılında doğan fakir ve kendi halinde olan İmam, Uzunoluk Camii'nin imamlığını "Alah rızasını tahsil için" yapan, geçimini de ufacık dükkânında süt ve simit satarak temin eden kendi halinde biri idi.

Hadiselerin dışında kalan ve seyreden İmam; düşmanın birinin geldiğini, daha o gitmeden öbürünün geldiğini, kan ağlayarak seyreder, derin derin iç çeker düşünürdü. Bir zamanlar bir ucundan bir ucu insan ömrü kadar uzun olan, güneşin başından doğup ancak ortasında battığı bu vatanın şimdi son kalesi Anadolu'nun bir parçası olan Maraş dahi elden çıkıyordu. Ama beklemekten başka yapacak bir şey yoktu.

Her Türk gibi İmam da bekliyordu. Fakat 31 Ekim 1919 günü hamamdan çıkan kadınlara Lejyon elbiseli Ermeni'ler saldırınca kadınların feryadı, çocukların bağırışınakarıştı. Birkaç Türk ağır yaralandı. Göz görüyor, gönül katlanamıyordu. Sütcü İmam, gayri tahammül edemedi. Asırlarca ekmeğimizi yiyen kahpe Ermeninin alnında MÜCADELE'mizin ilk kurşunu patladı. Kim bilirdi ki, o ilk kurşun sesine toplanan Türk'ler, düşmanı vatan toprağında boğacaklar.

İşte İmam'ın bu ilk kursunu bir kıvılcım, bu kıvılcım büyük bir yangının tutuşmasına vesile, bu büyük yangın ise düşmanve hempaları nın mahvına sebep oldu.

Maraş'ın düşmandan paklandığını gören İmam, artık müsterihtti... Harpteki fedakârlıklarına mükâfaten Belediyeye odacı alınmış, bu vazifesi yanında kaledeki topun idaresi kendisine verilmişti. Abdülmecid Halife olunca, 101 pare top atmak için kaleye çıkmıştı, daha yarısını atmadıktan barutun ateş alması ile yandı. Derhal Alman eytamhanesinde tedavi altına alındıysa da iki gün sonra 25 Kasım 1338 (1922) tarihinde Hakk'ın rahmetine kavuştu. Çınarlı Camii mezarlığına defnedildi. Yıllar sonra da bir türbe inşâ edildi.

1289 (1873) Doğumlular

Süleyman Zülkadıroğlu

Maraş'ın Sakarya Mahallesi nüfusunda, Hane 52, Cilt 18/1, Sahife 65'de kayıtlı bulunan Zülkadir Zâde Hamdi Oğlu, Şerife'den doğma Süleyman'ın doğum tarihi, 1298 (1883) tashih 1299 (1883)'dir. Rüştîye ve İdadiyi bitirdikten sonra Vilâyet Mektubi kaleminde çalışmaya başlamıştır.

İşgalin Maraşlıyı ağlatacağını, fakat yenemeyeceğini bilen bir şuur içinde hareket eden Süleyman Bey, yakın olan mebus seçimlerinde mün-

tehib-i sani intihabı için kendisinin şehrin doğusundaki köylerde vazi felendirilmesini temin ettirerek, arazisinin bulunduğu Bulanık Köyünde karargâhını kurmuş ve civar köylerin aklı başında olanlarını toplayarak vatanın halini ve alınacak tedbirleri anlatmış, çeteler toplanmasını sağlamıştır.

Çetelerin toplanma işine hızla devam edilirken, Malatya civarındaki Çöplü-Çelik deresinde Bodur Ahmet Ustanın yaptığı baruttan otuz okka getirterek, buldurduğu kurşun parçaları ile dumdum kurşunu yaptırmış, Yetmiş beş mevcutlu bir çete kurarak her türlü ihtiyaçlarını karşılamıştır.

Süleyman Bey'in bu faaliyetini Elmalı'lar köyündeki bir Ermeninin Fransızlara ihbarı üzerine işler bozulmuş ise de bölgede seçim için bulunduğu Fransız makamlarını güç belâ inandırmıştır.

Alemli Mahallesi Heyetinin İdare Reisliği vazifesini de yapan Süleyman Bey, Kuyucak-Alemli-Sarayaltı-Duraklı Mahallelerinde faaliyet gösterdi. Evi bir karargâh olan Süleyman Bey, Aslan Bey ile devamlı irtibat halindeydi. Şehit düşen çetelerin defn işini de yürütmekteydi.

Maraş'ın kurtuluşunda can siperane çalışan, çarpışan Süleyman Bey'i Antep, İslâhiye cephelerinde de görüyoruz. Vatan kurtulduktan sonra Meclisi İdare Başkâtipliği vazifesinde bulundu ve oradan takâüt oldu. Son yıllarında Meclisi Umumi Daimi Encümen azalığı yaptı. 14.11.1959'da Hakkın rahmetine kavuştu.

Süleyman Zükkadiroğlu'ndan hatıralar

4 Marasın İngilizler tarafından işgali:

Antepte bulunan İngiliz işgal kuvvetleri 23/şubat/334 de Maras'a gelmişlerdir. Şehire girerken ermeniler tarafından parlak istikballeri ve Türkler aleyhinde büyük nümayişler yapılmış, Türklerin mukaddesatı milliye ve dinîyelerine tecavüz edilmiş (Yaşasın Ermenistan, kahrolsun Türkiye) gibi envanuku hatta ve taşkınlıklarda bulunmuşlardır.

Ermeniler İngilizlerin geldiği gün kışlaya hücumla kalkışmışlarsada Cemal Bey ismin de bir kahraman mülazım verdiği emir üzerine maiyetinde fi bir bölük Türk askeri silaha sarılınca korkak Ermeniler çıl yavrusu gibi dağılmışlar İngilizlerde müdahale etmişler Şehire girdikleri gün bir vak'a çıkarmamak için sakin bir halde Amerikan kollejiine gitmişlerdir. Ermeniler İngilizlere sokulmağa başlamışlar, o sırada işkal altında bulunan diğere nemlekelerde yaptıkları gibi Türklerin ellerindeki mallara sahip çıkıp birisi bu benimdir, diye iddia ve iki ermeniye de şahit göstererek bunları Türklerden almağa başlamışlardır. emlekletin dahil ve naricinde envaa şekavete ve İngiliz kumandanlarına Her türlü tezviratı ilikârenede bulunarak ileri gelen Türkleri bunlar iddinatcıdır, Ermenilere şöyle böyle yaptılar diye teb'it ettirmeğe çalışmışlarsada kumandanlık siyasi memuru (Hasan Kefai Bey) cemiyet perver ve dindar bir yüzbaşısı bazı zevatin hakikati halli Ermenilerin garazkarane tezviratı, maksatları anlatılıp keyfiyetten sarfı nazar ettirilmistir. Bu Türk muhıbbi yüzbaşısı Türkler aleyhinde Ermeniler çok müracaatta bulunmuşlar ve eld etmeye çalışmışlar sada muvaffak olamamışlardır. mumailayhe her müracaatlarında bunlara (sizin müracaatinız Türk hükümetidir, her hangi bir şikayetiniz varsa oraya müracaat ediniz) gibi cevaplar bu gibi sevlere biz karışayız. Eyhude yere bizi rahatsız etmeyiniz) diyerek kendilerini şiddetle red ve def etmişlerdir.

Ermenilerin her türlü taşkınlıkları ve tecavüzleri göz önünde durdu halde yukarda söylediği gibi o zamanki reis hükümetin cesaretsizliğihasebiyle depoda mevcut mühim miktardaki silah ve mühimmatımızın esahaliye tevzi, i aynen bundan pek büyük istifadeler temini çok kolayken buna teşebbüs edilmediği gibi rum kalaya gönderilmek üzere hayvanlara yükletilip tetbirsizce yola çıkarılan silahlar Ermenilerin İngiliz kumandanına Türkler size işyan ettirmek için köylülere teslim ediyorlar Bize itmadınız yoksa şimdi filan tarafa asker çıkarın gönderdikleri silahları yakalarsınız demeleri ile gönderilen bir miktar İngiliz askeri yolda ras geldikleri silahları geriye çevirip kumandanlarına getirirler? Bunun üzerine İngilizler kışlayı işgal ve depodaki silahlarımızın makânizmalarını alıp İstanbula gönderiyoruz diye bir senti meçhule götürüp imha eylemişlerdir. İngilizler vasıtasile Türklerem istediği fenalığı yapamıyan Ermeniler sabırsızlanmağa başlamışlar İngilizlerin yerine Maras bir an evel her yerde kedi intikamlarına alet olan Fransızların muhtelif vesaikle her çareye baş vurmuşlar her gere adamlar göndererek lazım gelen teşebbüslerde bulunmuşlardır. Şehirdeki İngilizlere Fransız kuvvetlerinin istiklalıf edeceğini haber alan Türkler Fransızlara nisbetle ehvenşer oldukları için Fransızların gelmemesi ve İngiliz işgal kuvvetlerinin sulhun neticesine kadar şehirde kalmaları için o vakit Sivasta bulunan Mustafa kemal Paşa hazretleri ile İstanbul Hükümetine ve İngiliz Kuvveyi umumiye kumandanı Ellembiye ve uzun telgraflarla rica ederlersede bir netice elde edemezler. Fransızların geleceğini haber alan Ermeniler Büyük hazırlıklara bağlarlar. 29 Teşrinî evel 335 tarihinde çarşamba günü Joli isminde bir Yzb. nin ferdası günde fenniye kumandasında 400 kişilik bir Fransız işgal kuvveti yerli yabancı bir çok Ermeniler ve iki topla şehre girer. Şehre girerken Ermeniler bayraklarla bando, musiki ile bermutat büyük nümayişler ve taşkınlıklarla kahrolsun Türkler, yaşasın Ermenistan avazalarile Türklerin mukaddesatına ve büyük kazilerine hakaretamiz tecavvuhat ve yaykalararla Fransız askerlerinin önünde oynayarak çarkılar şuhlüyerek istikbal ederler.

29 Teşrinîevl 335 cüma günü Fransız askerlerinden bir kısmı uzunolu bu harama önünden geçerken bazı kadın çık n islat kadınlarına bari ndaz-
İB ve tecavüzde bulunmağa başladıl

Bu hanımların feryadına koğan Vakmakçı Sait Efendi ile kahve cezaatine ransızlar ates ederek bazıılarını yaraladılar, unu gören Sütçü İsmâ namında bir Türk millî ve dinî cemiyeti galeyana getirerek sabrı tükenir. "ercebbar ebbâr diyerek lüvveriyile ates ederek Fransızlardan birini vurur. Türklerin ilk silâhı bu suretle başlamış olur. 4 cü gün Dua çınara Nevki içindeki zeytin- lükta bir türk gencinin çirıl çıplak olarak boğazlanmış kulakları ve iki du- dağı kesilmiş olduğu görülür. Asaba civarında bir muhacir sureti faciada kat- ledilmiştir. Her gün bir suretle artan Ermeni tecavüzleri Türklerin zaten kal- mayan emiyetlerini büsbütün selp ve intikam hâslerini kuvvetlendirir. Zaten muhtel olan asayişta büsbütün çıgrından çıkar. 1/tegrini sani/335 te Antepte bulunan Fransız kumandanlığına maraş Türkleri memleketlerindeki Fransızlarla Ermenilerin enva'ı mezalimlerenden bahseden mufassal bir şikâyetname gönde- rirler. Fransız kumandanı tahkikat yapmak üzere Cebelibereket GÜVERNÖRÜ MİLE TIKAKTIRI yı maraş gönderir. Guvernörün netice'i tahkikatını mübeyyin verdi- gi rapor üstüne kuvva'i işkâliye arasında bulunan 120 Ermeni geldiği yere geri gönderilir. Bir hafta sonra Adana Fransız kuvva'i işkâliye kumandanı Ge- neral SİRAGON maraş gelerek yerli Ermeniler tarafından büyük alaylarla is- tikbal, Türklerle ve mukaddesatı millîye vediniyelerine bemutat selp ve senen- bulunur. 27/tegrini sani/335 te cüma günükovernör işgallimiz altında buluna- rız memlekette başka devletin bandırası ika edilemez diye verdiği emir üzeri- ne kaleye Türk bayrağı kaldırılmaz. Unu gören Türklerin milliyet damarları kabarıp ve daha ziyade gerdir. Osırada erbâbı cemiyetten Kısakürek oğlu Leh- met Ali Efendi İsmânde bir Türk fenci hasta olduğu halde bu tecavuze taham- mül edemiyerek tertip ettiği beyannameleri Ulucami, Varşabaşı, Arasa, Sarayaltı camilerine imzasız olarak yapıstırır ki sureti bervecchi zirdirî gazî alea is- lâma hitap:

Bu millî necibe'i islâmiye, (Bu beyanname Uzunoluk adındaki kitaptan alı- nacaktır. unun yanlış olduğuna kani oldum)

27/tegrini sani/335 Yevmilcembe

Ulucamiye cüma namazına gelen müslümanlar bu beyannamayı okurlar. şehit Evliya Efendi gibi zaatlar öteden beri dinî ve millî cemiyetlerle maruf ola- lanlar, hali galeyanda olan Türkleri daha ziyade tethic ederek sözler söyler- ler cemâti müslûmin, hutba okundugu halde cüma namazını camide kılınarak medemki sancağımız yok, istiklâlimizde yok demektir. Cüma namazını kalede san- cağımızın altında kılacağız diye rek menberin tarafında tevatr, ayetler veha- dislerle işlenmiş atlas sancakları topladıkları gibi pür heyecan camiden çı- lmaya başladılar. Bu arada esrafdan bir şahıs cemâata çok hatalı bir iş yapıp yorsunuz, koca osanlî hükümetinin müddetlikleriyle birlikte başa çıkamıyarak mağlup olduğu muazzam Fransız kuvvetine karşın duracaksınız? bu hareketin iz memleket ve millet için elim neticeler verir. Bu hareketten vaz geçiniz. diye ahaliyi çevirmek istersede sözünü kimseye diâletemez. Ve kendisini tah- kir ederler. Olda gittikçe büyüyen muhip kütle tekkir ve tehlil sadaları ile afaki çınlatarak kaleye vakar ve azametle çıkarlar. Alede muhafız olarak bu- lanan bir miktar Fransız askeri silâhla mukabele ve mukavemet etmek ister- lersede azmi kat'isinden dönmek ihtimali olmayan bu kükremiş arslan sürüle- rinden korkarak kalenin şinal kapusundan firar ederler. Şanlı kahramanlar şe- refle dalgalanan Türk bayrağını kemali hürmetle öper ve yerine galgalanmak üzere asarlar. Cüma namazını da tatlı tatlı dalgalanmakta olan sevimli bayra- gının ruhlarına neş'e dağıtan gölgesi altında kalarlar. Bundan sonra halk hükü- mete varır. Fransız Bayrağının hükümet konağına çekildiğini görür. Hükümeti t- nemen işgal etmek için kararını veren kuvernörün tercümanı bahânâ tecavüz- kârana ve vaziyeti üzerine Türkler kendisine hatırı sayılır bir dayak atar- lar. Kuvernörün yaveri Çerkez kemasını çıkartıp Türklerle saldırmak ister- sede kayabaşı hahhallesinden Hacer oğlu Mehmet Avni Efendi elinden kemasını almak için bileğine sarıldığı sırada kama ile yaralanır. Bu yüzden çerkezce- teniz bir dayak atarlar. Mecruh Mehmet Efendi ve arkadaşları çerkez işkâki ol- dirmek için hücum ederlarsede jandarma yzb Mehmet Beyin çerkezî hacırmasıyla ölme- den kurtulmuş olur. Şmelerine nail olan Türkler, nürçayış votetirip için bir kaç silâh atarak pür tehdit ve şerefle verlenmiş...

[illegible]

Kabirliğe sipor kazdırır. Ve buraya bir miktar Türk dilâverleri yerleştirir. Büyük memurlar ile rüesaya 21/Kanun Sanı/336 çarşamba günü Fransız kumandanı büyük memurlar ile rüesa reisini ve aynı memleketten bazı zevata kuvva'î işgaliye karargâhı olan Amerikan kollejlerine gelmeleri için teski-re yazar. Davetliler zamanında biâ fütür düşman karargâhına gelirler. Jeneral bunlara Kılınc Ali Beyin tehdit kârane telgraflarından gösterir. Maraşagelmek te olan mühlîmat arabalarının yolda Türkler tarafından gasp ve muhafızlarını katledilmiş olduğuna pazarcıda göndermiş olduğu askerlerine karşı vuku bulan tarruz ve tecavüzden bahsile bu babta ağır mesuliyetân kendilerine ait olacağını söyler. Heyet müdafa zımında bazı sözler söylemek isterlensede dilemez. Mutasarrıf vekilini. "Andarına Bıbaşısını ve Belediye reisi Şışman oğlu Arif, Kocabaş oğlu Hacı Naci ve Mühendis Abdüllâtîf Beyleri Tevkif ederler. Diğerlerine Ahaliyi teskin ve kuvve'î işgaliyeye itaata davet ediniz. Sonra mutasarrır olursunuz. Der. "larda Millet bîzden burada kalanları sorar. Bu memlekette umumî galeyânı mucip olur. Üntemize mesuliyet gelmek için ya arkadaşlarımızda da müsaade edinz birlikte gidelim yahut biz de burada kalalım. Demişlensede onlar bilâhare gönderilincektir. Siz hemen gidiniz diye ısrar ederler. "unlar dışarı çıkınca karargâh etrafına toplanmış mitralyözler yerleşmiş ve düşman askerlerini harbe meyyal bir vaziyet almış olduklarını görürler. "elip vızıyeti halka anlatırlar. "ükümet dairesini işgal için gönderilen Fransız kuvvetleri yolda millî kuvvetin şiddetli müdafaa ve mümaniatı üzerine ileri gidemiyerek bozuk düzen karargâhlarına döndürme mecbur olurlar. Bu sırada sertizden Türk çeteleri Ahırdağından İncebelden inerken Fransızların bombardumanına maruz kalarak şehrin garp tarafındaki müdafaa mevkiine gelirler. " gün saat 9-30 da harp başlar. "erdası gün Alısbah şehrin her tarafında mütakabil silâhlar toplanmaya başladığından Harp gittikçe alevlenir. yzb Muhtar ve Nakıp oğlu Muayyen ağa "aiyetlerinde Elbistan kazası ile mühlakatından gelen 400 kişilik bir kuvvet Şehrin garp cephesine Çançık denilen mahalle yerleşilensede Fransızların buraya bombardumanı başlar başlar mazbunlar cepheyi terk ederek memleketlerine geri dönerler. Bu sırada Elbistan kaymakamı olan Atif Sabri Bey Maraş yardım için kuvvet celp ve sevkine çok çıkıştı. isede kazanın ileri gelenleri arasında mevcut olan ikilik dolayısıyla bir şey yapmaya muvaffak olamaz. ve bazı mütakallibinin biz kazamızı haricine bir tek nefer bile gönderemeyiz. Biz Maraştan ayrıldık. Maraşı Tanımıyoruz gibi Türklüğün vaziyetine yakışmayan gayri mantıklı cevapları ile karşılıklarına dair Elbistan "aymakamının Maraş heyeti merkezinesine göndermiş olduğu mufassal rapor eliyem Halk fırkasında mahfuzdur. 4 büyük şahif dolduran bu raporun pek mufassal ve ağır olduğu için buraya dercinden sarfi nazar edilmiştir. "aiyetin vahametive ahlinin müdafai sebatını Fransız kumandanı mutasarrıf vekilinin eline bir beyaz bayrak vererek ahaliyi teskin ve ateşi kestirmek üzere hükümet dairesine gitmesini emreder. Türk çetelerinin atmakta olduğu kurşundan vurulacak olursa Fransız karargâhına kadar salımlar gönderildiğine dair şahit olmak üzere mevkuflardan ser mühendis Abdüllâtîf beydekişlaya kadar götürülüp geri gidilmesini tenbih eder. Bir Fransız zabitanı ve iki nefer tefrik ederek bunlar böyle çıkarlar. "işla önünden geçerken Türkler tarafından atılan kurşunlar Fransız askerlerinden biris vuruldu. diğerleri mühendis "eyle birlikte müşkilâtla geri dönerek mutasarrıf vekili orada yalnız bırakılır. Ahmet Cevdet Bey elinde beyaz bayrak olduğu halde ilerlemekte iken çetelerimiz ateş açar. Kurşun atanlar arasında bizzat mahdumu da bulunur. Ateş edilmesini babasının vurulmasını söyler. Cevdet Bey parolayı bilmez kendisinin mutasarrıf vekili olduğunu bağırarak bin müşkilâtla anlatmaya ve canını kurtarmaya muvaffak olur. Bir müddet sonra telgrağ han ye varır Fransız kumandanına ermenilerin müsülmanlara karşı zalim ve tabir lerinden Silâh istimal ettiklerinden dolayı halkın teskini imkânı olmadığı ve sözlerinin müessir olmadığını telefona bildirir. Türkler yokluk ve her türlü mahrumiyetler için de büyük bir varlık gösterme elbirliği ile çalışmaya başlarlar. "cabeden yerlere siporler kazarlar. "stikâmlar kazarlar. Büyük bir azim ve imanı kırılmaz bir metanetle millet ve memleketlerinin ve Kâbus ve istilâdan kurtarmaya var kuvvetleriyle çalışırlar. "vlerinin, divarlarına delerek Türk mahalleleri ile ittisali muhabere ve rabıtya temin ederler. "asılı bütün varlıklarını Türkler erkek ve kadın mevcut servetlerin hülliyyatlarını yiyecek ve giyeceklerini memleket ve milletin namus ve şerefinin kurtulması için

İngilizlerin hintli askerlerinden hediye suretiyle alınan silâhlar heyeti merkezi ziheden mahallesindeki subelere dağıtılır. Bu tertibat ve teşküllatı ulhakarta temin ve orada böyle milli kuvvetlerin pederpey çoğaltmasına başlanır. O vakit Sivasta bulunan Mustafa Kemal Paşa ile muhabere etmek isterlersece telgraflara Fransızların kontrolü altında bulunduğu için buna imkân görülmediğinden elde edildikleri bir makineyi varçukur kuyüne yerleştirerek orada muhabereye başlarlar. Vaziyetlerini hakikat ve teşküllatlarını milli kuvvetleri tanzim ve idare etmek için luzumu kadar zabıt, halika vermek için silâh isterler. Aza hazretlerinin gönderdiği muktedir, faul zabıt Alınc Ali bey Pazarçık kazasına gelerek orayı kendisine merkez yapar. Tertibat alır. Mil-i kuvvetleri tanzim ve idareye başlar. Fransızlarda şehrin yüksek hakim mükâlatlarını bilhassa vaktiyle bir maksadın ayınane ile pek muhkem bir surette yapılmış olan kiliseleri hanları tahkim ve takviyeye başlarlar. Türkler bie taraftan teşküllat ve hazırlıklarını ikmale çalıştıkları gibi bir taraftan sivastan kızıl ordu, yeşil ordu geliyor diye sayılarıyla Fransız ve Ermenileri telaşa düşürerek kuvve-i maneviyelerini kırmaya çalışırlar. Bundan korkan düşman şehrin muhtelif noktalarından bilhassa Abarebaşı kilisesinin çan kulesinden Türklerle yardım için kuvvet gelip gelmediğini anlamak için her gün bir kaç defa etrafı tarassuda başlar. Kılınç Ali Pazarçıkta telgraflarla Maraş ovasının 4000 vadır kuracağını Fransızları kana boyayacağını gibi ağır tehditler bulundur. Kılınç Ali Pazarçık Keret şehrin Tahliye edilmesi ve aksi takdirde kendilerini kuvvetle çıkarmak için harekete müheyya olduğuna dair tehdit telgrafları yagdırır ve telgraflara ferik imzasını atar. Bu sırada islâhiyede tarikî ile Maraş celp edilmekte bulunan Fransız kuvvetlerinin Muallim Hayrullah Efendi idaresinde bulun çetelerin baba burnu ve Bılgılu cihetlerinden hücum ederek bir miktar telefat verdirdiği gibi erzak ve cephanelerini almışlardır. Maraş Türklerinin Fransızlara ilk tecavüz ve muvaffakiyetleri ve kanimet aldıkları bir vakıdır. Bunun üzerine General Keret şehrin ileri gelenlerini bu çetelerin dağılması için nasihatları olarak gönderilmesini teklif eder. Bu teklif üzerine tertip edilen heyet alel usul gider ve geri döner. Bir kaç gün sonra Bababurnu civarından Türk çeteleri Fransızlarla tekrar müsademeye başlarlar. Bunun üzerine Fransız kuvvetleri etrafındaki Türk köylerini bombarduman eder yakar ve bızır köylülerin eşyalarınında çapulcu Ermeniler yama ederler. Bunı müteakip harap edilen köylerin açlıkta kalan halkının ve yanan evlerinin fotoğraflarını almak ve zarar ve ziyaratlarını tesbit etmek için her şubede birer zat intihap edilerek gönderilir. Heyet vazifesini yapar, aldıkları fotoğraflarla ahalinin zarar ve ziyaratlarını Mustafa Kemal Paşa hazretleri ile hükümete ve matbusta yazarlar. Bu sırada Çıh camii civarındaki kaçvehaneye Ermeni fedaileri bomba atarak oturan Türklerden bir kısmını şehit, bir kısmında yaralarlar. 31/Kânunu evvel 1905 Varşamba gecesi yoldan geçen Türkler devriyesine ırılakların konagından ve bağcı ziron evinden silâh atılır. Gene bir gece pınarbaşı mahallesinden bir Türk devriyesine Ermeni çeteleri tarafından silâh atılarak bir polisimiz yaralanır. Vak'a mahalline yetişen kuvva-i imdadiyeye karşı Ermeni çeteleri sıkışarak silâhların atarak kaçarlar. Bil muayene bu silâhların izim depodan alınan silâhlardan olduğu anlaşılr. Seksenler mahallesinden sıkı kusta-fanın oğlunu kapısının önünde Ermeni ve Fransız askerleri süngüliyerek şehit ederler. Jemral Keret Pazarçıkta Türk kuvvetlerinin miktarını öğrenmek için barıştan bir kaşif müfrezesi gönderir. Bunlar ileri mevkiideki Türk çetelerinin bulunduğu mevkiiden geçerken çetelerimiz pusuya yatarlar. Fransızlar ilerleyince arkalarına düşerler. Düşman kuvvetleri boganlı hizasına varınca oradaki kuvvetlerimiz cepheden takip eden diğer kuvvetlerimiz ile birleşerek ateşe başlarlar. Düşmanı mühim zayıyata uğratarak firara mecbur ederler. 20/Kânunu Sani 1905 da Keret Madreyi Hükümeti işgals karar verdiğini müsülmanlar tarafından muhalafet mumaniat vuku bulursa maiyetindeki 40000 kuvvete karşı mes'uliyet kabul edeniyeceğini mutasarrıf vekili Ahmet Cevdet Beye bildirir. Muradlıyhte memleketin ileri gelenlerini davetle keyfiyetten haberdar ve pazarçıkta bulunan kuvva-i milliye komandanı Kılınç Ali beye telefonla malumat verir. Muşarülliyhte bu fikirden sarfı nazar etmesi için ce Generali telgrafla tehdit eder. Heyet düşman maksadını kuvveden fiile çıkarmaya teşebbüs ederse mukabelede bulunmak için evkaf müddet evliya sfe Küçük evliya hükümet civarındaki kızıl

(12)

Biribirleriyle mûsabaka edercesine feda etmekten geri durmedılar Türkler azim ve şalehîti ile şereflî veebedi bir nambırakan şanlı baba ve dedelerinin şahaneleri gerilen damarlarında kaynamış ve insanlık duygusuna veda düşmanlarını kağramanca boğmağa başladılar. Hem top tüfek ve her nevi silâhlarla mücehhez gelip ve mağrur düşmanın muntazan askerlerine karşı eski sistem silâhlarıyla, boy tüfek ve çiftelerle. Pek az marta ve tavzerlerle Silâhıman Türkler düşmanlarına karşı koymağa tecavüz etmeğe ve korkutmağa başladılar. Üsmanın topuna karşı yüksek tepelere soba boruları dizek topları olduğu kanaatini düşmanlarına sezdirmişler, harikalar yaratmışlardır. 22 gün geceli gündüzlü devam eden dehşetli ve kokunç mücadele neticesinde "Maraş Kahramanları mağrur düşmanlarını vebunlara yordakılık eden hain ermenileri ilelebet unutulmayacak bir hezimete ve mağlubiye uğratarak bir çok telefât verdirmiş ve Türk darbesinden güç hal ile yakayı kurtarabilenler de bir çok esya ve mühimmatlarını satarak din hırsızları gibi gizlice ve alçakça sına kaçmağa mecbur olmuşlardı ki bu mağlubiye Fransa harp tarihinde silinmesi gayri kabil siyah bir leke halinde kalmış ve kalacaktır. Ahreman ve cesur Maraşlılar memleketlerini düşmanlarından kurtarıktan sonra yenilmiyerek ve çok çok yaralarını aldırarak arkalarından yetişmişler. Arkada da kendilerine azim zayıf verdimişlerdir. Ütemadi hücumlarıyla tutunmak istedikleri islahiye, Şahçe, Çebeliberakettin, Osmaniyeden Antep mülhakatından, Urfa havalisinden de def ve tarta ve nihayet antep binde tahliyesine mecbur etmişlerdir. Nihayet antep def vevtert için çok mu harebeler yapıpışlar düşman antep uzun müddet tutunmuş kalmıştır. Maraş hayatı merkeziyesi reisi Arslan bey imzasile Ankarada büyük millet meclisi reisi Gazi Mustafa Kemal Paşa hazretlerine 365 numaralı ve 11/12 mayıs 336 tarihli mufassal sıfırlı bir telgrafnamesinde (3422) 7962 3032 müdafai cemiyetlerinin 3479 ve 0000 muhitimiz itibarile kuvvai milliyeinin esasını 6453 ve (0000) Maraş ve Havalisinde 6461 Urfa ve Havalisinde ne derece (7132) (0000) eylemiş ise (6461 (0000) baylerin 7116 (0000) kuvai milliyeinin temellerini (0000) 6622 vaka muvakkat şekil (0000) e. 17 ifai vazife edileceğinden askeri ve jandarma kuvvelerine istinaden kuvai milliye müdafai hukuk cemiyetlerinin 0000 3216 (Tahzer) okunamadı edilirse de milletin müdafai hukuk ve kuvai milliye karşı merbutiyet fevkalâdeleri dolayisile tecekkülât 0000 6632 muvaffakiyetler 0000 7122 şüphe edilmemelidir c milletin arzu ve galeyanından 0000 3216 ve halleti ruhıyesine göre idare bir neticeye 0000 1622 muvaffakiyetler Muhakkak olduğu tarihen tesit edilmiştir. Maraş lıvasında gösterilen fedakarlıkta buidarenin 0000 62 Maraş mücahidini 800 ü mütecaviz olmadıkları halde 5000 e gayri munda düşman kuvvesile azim ve cihada girişmesi ameli milliyeedeki manevi fevkalâdeliğine kâfi degildi. Binaenaleyh vaki olan müracaat ve istirk cevap verilerek tenvir buyurmanızı karaş heyeti merkeziyesi temenni yapılacak haddi hareketin emri iradesini intizar eyler. Bu telgrafı Maraşlıların miktarı ile düşman miktarını ve aradaki farkların gösterdikleri fevkalâde fedakarlıkları isbat edecek veresni ar. Maraş heyeti merkeziye riyaseti aliyesine 2/ Nisan /346 ve teski beye cevaptır. Boş kulan cepheye sevk edilmek üzere iş aralı nefer tefrik edildi. Sevke amadedir. Ancak bunlara verilcek lık olarak 20-25 silah vardır. Çünkü esasen mevcudu 70-80 ilçelerimizden 40 adedi kısmen kapaksız ve kısmen kapalı sil istimalatın müddeldir. 7-8 adedi de ofrat yesinde isile ziyam uğrayarak elde ancak 20-25 silah kalmıştır. Hi Kâmilan Heyeti merkeziyeye iade edilecektir. Bina bu elli neferin silâhsız olan nisfını lüzum olan mümkün olmadığı takdirde bu silâhsızlar hakkında inin serian işları 3/4/336

(13) Divanlı
namına
Cemil

in büyük bir kısmının silâhsız ve mevcudu
bozuk gayri muntazan olduğunu isbat etti-
kur düşünce hiçe sayılır. Tahzerin kuvv i
rsilâhsız azim ve imen eylemişler bulun-

1290 (1874) Doğumlular

HÜSEYİN KAPUKAYA
YAPICI

.. harbin yirmibirinci günü bütün dağları melekler tutmuş. Lâkin biz görmedik. Fransız ve Ermenilerin gözüne görükmüş... Meleklerin bir kısmının başında agil (başa sarılan örtü), ellerinde mızrak, süvari askeri imiş. Bir kısmı da yeşil sarıklı alaylar halinde imiş. Onlar dağdan inince'lar kaçmak zorunda kalmışlar...

İki arkadaşım ile beraber Cancık'a vardım... fitilsiz kapsin ve bir sandık da bomba buldum. Hayvanlara yükledik. Tavşan tepesine gelince Fransızların üstüne düştük. Elimiz soğuktan tutmuyor ki tüfeğin içine fişek koyalım da ateş açalım...

ALİ SEYHANLI NALBANT

Maraş harbi başlamadan önce, bizi Zeytin'e (Süleymanlı) götürdüler. Ermenilerin hepsi kiliseye dolmuş, bizim başımızdaki imiş. Bize silah sıkmak yok, düşmanı teslim alıyoruz dedi. Bizim elçi onların çadırına gitti. Bekle ki elçi gelsin... ertesi gün öyleye doğru geldi. .. kışlasında teslim bayrakları çekildi, kışlanın içine girdik ki, kaçamayan kötürümler kalmış. Oradan yüzaltmış kadar esir aldık, amma hepsi çocuk ve iltivardı.

1291 (1875) Doğumlular

Necip zâde Mehmed Suphi TOLUN

Urfa - Bağdat - Kerkük ve İstanbul'da Ağır Ceza Reisliklerinde bulunmuş. 1957 yılının Ocak ayında İstanbul'da Hak'kın Rahmetine kavuşmuştur. Sözü Suphi Tolun'a bırakalım:

MARAŞ ERMENİLERİNİN İLK TEDHİŞ HAREKETLERİ

Maraş şehri ve köyleri şimdi tek bir unsurdan yani Türk ve İslâm unsurundan müteşekkil olmakta sükûn ve rahatlık içindedir.

Geçmişteki vak'alar ve huzursuzluklar göz önüne alındığı zaman şimdiki huzur ve sükûnun kıymeti takdir edileceği için eski zamana ait hatıraları o zamana yetişmemiş ve yetişenlerden dinlememiş hemşerilerime bildirmeyi çok yerinde bir vazife telakki ettim.

Maraş şehrinde ve sayısı mahdud köylerde filhakika Ermeni unsuru vardı. Hatta Ermeniler ekâlliyyette olmakla beraber sanat, ticaret ve servet onların elinde olup, memleketin asayişini bozacak hiçbir şakâvet de olmadığından bunlar refah ve saadet içinde yaşarlardı. Her vakit ve hususiyle bağ mevsiminde sayfiyelerde ve bağlardaki hava tebdiline ve yerli meyvalardan kışlık yemişler yapılmak üzere bağ ve bahçelere çıkarlar, buralara yalnız başlarına bile gider-gelirlerdi, hatta gelinleri ve kızları bile yalnız başlarına bağlarda ve kırlarda gezdikleri halde hiçbir kimsenin taaruzuna ve sorgusuna uğramazlardı.

Fakat asude ve emin ve rahat hayatlarını ayakları ile tepen bu gayri müslimler, Türk ve müslüman vatandaşlarla müsavi muamele gören bu vatandaşlar imtiyaz ve istiklâl gibi tahakkuku mümkün olmayan hayallere kapıldılar ve bu hayâllerin sevkî ile türlü maceralara atıldılar. Bu cümleden olarak Ermeni Hınçak Komitesi namıyla bir parti teşkil ettiler. Birçok hemşerimiz ve Türklerin de bildiği üzere bu partinin merkezi olup gizlice Anadolu'nun her tarafındaki Ermenilerle rabitaları vardı. Bu komitenin tertibiyle evvelâ Anadolu'nun muhtelif şehir ve yollarında yol kesmek, postaları vurmak ve köy basmak gibi ufak çapta harekette bulundular. Bu cümleden olarak 1890 (1306 rumi) Maraş kasabasında bazı hâdiseler vuku buldu.

Sözümüzü az daha evvele nakledelim. Hadiseden az evvel, Maraş'da Dede Paşa namında bir mutasarrıf vardı. Mümaileyh, beş altı sene mutasarrıflık ettikten sonra azil veya tahvil olunarak yerine 1306 rumi senesinde Salih Paşa namında bir zat geldi ve bu sırada Zeytun Ermenileri bazı şakavet ve hareketlerde bulundular.

Salih Paşa, Zeytin'e gitmiş ise de, bir icraatta bulunmadığı gibi, eşkiyalara karşı çok yumuşak hareket ederek bir şeyler beceremedi.

Bu sene içinde bazı cami kapılarına birtakım beyannameler yapış-

tırıldı. Hükümet Konağının penceresinden içeri kundaklar atıldı. Fakat atılanlar infilak etmemişti. Salih Paşa, Sarı Kâtiplerin evinde otururdu. Bu evin arka duvarı dibine de kundak koyup patlattılar. Gece duyulan infilâk sedası birçok Maraşlıyı heyecana düşürmüş ise de atılan bomba ve yahut dinamit, herhalde küçük çapta bir şey olacak ki, duvara dahi zarar vermemişti.

Ve yine bu senenin Temmuz ayı içinde memleketin ileri gelenlerinin birbirini itham etmesine ve dolayısıyla birliği bozmasına yarayacak bir cinayet işlediler. Bu cinayetin faili olarak yakalanan bir Türk, bu hadisenin faili olmadığını söylemesine rağmen ve başka deliller de bulunmamasına rağmen adam hapse mahkum edilmiştir. Bu hadise şudur; : Şimdi ki Hüdayizâdelerin dedeleri olan Hüdayi Zâde Durdu Efendi, evlerine yakın Çukur hamamı civarında akşam üzeri bir kahvede oturmuş ve bilahare yatsıya doğru evine giderken hamamın yakınındaki daracık sokakta meçhul bir şahıs tarafından kama ile öldürülmüştür. Sadme çok kuvvetli olduğundan merhum, iptida karnına bıçak sokulduğunun farkında olmamış ve ancak karnından akan kanları gördüğü zaman tehlikeli surette vurulduğunu farketmiş ve oraya düşmüştür.

Yukarıda bahsettiğim üzere hükümet konağına ve mutasarrıfın ikâmetgâhına atılan infilak maddelerinin ve yapıştırılan yaftaların failleri pek çok tahkikat yapılmasına rağmen meçhul kaldı. Durdu Efendinin katilini de Kadri Paşaya atfettiler. Kadri Paşa, "Kalelioğlu Cuma'yı göndermiş, öldürtmüş ' dediler. Bunun üzerine Cuma yakalanarak hapse atıldı. Mahkemesi sonunda 15 seneye mahkum oldu. Cuma mahkumiyetini ikmâl ederek çıktığı zaman dahi bu işte suçu olmadığını, masum olarak yatıldığını mısırren söylemekte idi. Hatta başkaca yaptığı cinayetlerin ayağına dolaştığını söylerdi. Katilin Kadir Paşa'ya atfedilmesine sebep olarak o sırada Durdu Efendi ile aralarında bir arâzi davasının bulunmasını gös-
terirlerdi.

ERMENİ CİNAYETLERİ (HÜDAYİZE DURDU EFENDİ'NİN KATLİ)

O senelerde başka memleketlerde de bu kabil cinayetler, şekâvetler olmuştu ve yapılıyordu. Bunları Ermenilerin tertip ve icra ettikleri bilmuhakeme sabit olmuştur. Failleri de hüküm giymiştir. Muhakemesi Ankara istinaf mahkemesinde cereyan etmiş olanların zabıtları ceridei adliyyede neşredilmiştir. Ben orada okudum. Verilen hüküm çok kuvvetli delillere istinat ediyordu. Bunların delaletiyle Maraştaki hadiselerin de Ermeniler tarafından tertip edilmiş olduğuna şüphe kalmamaktadır ve Durdu Efendinin katillerinin de Ermeniler olduğuna kaniim, o vakitler Hükümetin her dairesinde Ermenilerden hakim, memur ve katip bulunduğu, bunların delaletiyle Durdu Efendi'nin katili Kadir Paşaya ait ve isnad edilerek asıl failerin aranmasına engel olunduğu kuvvetle melhuzdur. Durdu Efendi ile Kadir Paşa arasında arazi davası bulunması da efkârı umumiyyeyi bu tarafa çekmeye sebep olmuştur. Görülüyor ki, Ermeniler bir taşla iki kuş vurma kabilinden hem memleketin yüze gelmiş adamlarını öldürüyorlar, hem de yapılan cinayeti bir başka sivrilmiş Türk'e atfederek, Türklerin aralarındaki samimiyeti ve birliği bozuyorlardı. Bu suretle de kendilerinin ileride yapacakları daha birçok fenalıklara zeminler hazırlıyorlardı.

Hükümete ve mutasarrıfın evine atılan kundakları da Sait Bey'e ve Kadı zâde Hacı Ahmet Efendiye atfetmişlerdi. Buna dair hiçbir delil olmadığından tabii mumaileyhlerin sorguları dahi yapılmadı. Bunun sebebi de yani Ermenilerin kundakları bu iki zata yüklemelerinin saiki; Kadı zâdelerle Dede Paşa arasında sıkı bir hukuk bulunması ve Dede Paşa gidip Salih Paşa gelince, bu sonuncunun Kadı zâde Hacı Ahmet Efendiye meclisi idare azalığından çıkartması keyfiyetidir. Bunun için şikâyet edilmiştir. Salih Paşa, Kadri Paşaya çok teveccüh gösterdi. Sait Bey ile Kadri Paşa ol vakit birbirlerini sevmezlerdi. Aralarında rekabet vardı. Kundak meselelerinin isnadının, memleketce bilinen bu haller sebep oldu, diğer Ermenilerce el altından propaganda yapılmış ise de yukarıda belirttiğim gibi tahakkuk eden Ermeni Hınçak komitesinin fenalığı ve memlekette asayiş olmadığı hakkında Avrupaya ipuçları vermek için tertip edilmiş vak'alar olarak kabul etmek lâzımdır.

1311 (1895) GARGAŞALIĞI

1895 senesi (1311 rumi) gelince Ermeniler her yerde harekete geçtiler. İstanbul'da Bab-ı Aliye ve Osmanlı Bankasına dinamitler attılar. Bu tecavüzler üzerine halk galeyana geldi. Epey Ermeni telef oldu. Diyarbakır'da, Anadolu'nun Ermenice kesif olan yerlerinde ayaklanmalar oldu. Çok kanlar döküldü. Ben o vukuatın içinde bulunmadığım için tafsilâtını bilemem zaten. Benim ele almak istediğim mevzu, Maraş'taki hâdiselerdir. Zira bu hadiselerin bir kısmını bizzat görmüş ve yaşamış ve bir kısmını da itimada şayan kimselerden duymuş bulunuyorum Anlatacağım şeyler bu hatıralara ait olacaktır.

Maraş'ın yani Maraş sancağının ol vakitki İslâm ve Ermeni nüfuslarının kesafet miktarlarını ve yerlerini zikretmekliğim faidelidir. Evvelâ Maraş'tan başlayalım.

Maraş'ta Şekerdere ve Kuyucak mahalleleri hemen hemen Ermeni nüfusu ile meskûn idi. Bu mahallelerde İslâm nüfusu pek azdı. Diğer mahalleler karışık olup takriben şehrin üçte biri Ermeni, mütebakisi müslüman ve Türk idi.

Kaza ve köylerdeki durum da şöyledir. Merkeze bağlı Fındıcak, Kişifli ve daha bir iki köy; Yenicekaleden Büyükköy ve keza üç beş köy; Andırında beş altı köy Ermenilerle meskûndü. Elbistan kasabasında da 100 kadar Ermeni hanesi vardı. Zeytin kasabasıyla Feniz (Fırnız) nahiyesi Mihâl ve Alabas köyleri ve daha birkaç köy Ermeni, mütebakisi yani Elbistan, Pazarcık kâmilî ve Maraş ile Zeytin ve Andırın kazalarının diğer bilumum köyleri kâmilî İslâm ve Türk olup Ermeni nüfus, sancağın takriben sekizde biri kadardı. Bu durumda ve azınlıkta olan Ermenilerin Maraş gibi yurt sevgisi kuvvetli bir muhitte imtiyaz ve istiklâl peşinde koşmaları akılsızlıktan ve hayâlperestlikten başka bir şey ile tefsir olunamaz.

Zeytin kasabası Ermenileri eskiden beri cahil ve şekâvetle meluf olduklarından hükümet orada daimi olarak bir tabur piyade askeri bulundururdu. Asker için kışla yapılmış ve son zamanlarda dağ topu da gönderilmiş idi.

1311 rumi senesi teşrin-i evvelinin 11. günü (1895 Ekim ayının 24) Maraş'ta, çarşıda ani bir kargaşalık çıktı. Bütün dükkanlar kapandı. Bu panik esnasında İslâm, Hristiyan yani Türk ve Ermenilerden bir kısmı birbirine girmiş, diğer bir kısmı dükkânlarını kapıyarak evlerine çekilmiştir. O tarihte bütün çarşı esnafı Ermenilerden müteşekkildi. İslâmların elinde yalnız debbağlık, saraçlık, demircilik var idi.

ERMENİLER ZEYTİN KIŞLASINI SARIYORLAR

Pazar günü Ermeniler, kendi arzuları ile dükkânlarını kapadıklarından o gün insan, çarşıya indiği zaman beş on dükkândan maada, bütün çarşığı kapalı görürdü. Vak'anın çıktığı o gün akşama kadar kimse, dükkânını açmak cesaretini gösteremedi.

Bu hâdisenin şöyle olduğunu söylerler; Düdükçüoğlu Mehmet Ağa isminde birisi, çarşıdan bir Ermeni kasaptan et almakta imiş, Ermeni kasap gövdeden eti keserken tesadüfen kasabın arkasında bulunmuş olan Mehmet Ağanın arkada durduğunu fark edemiyerek elindeki et satırını birden bire kaldırıncı keser Mehmet Ağanın başına değmiş ve yaralamış, o günlerde Ermenilerin tavrı, hali Türklerce calibi dikkat görüldüğünden Mehmet Ağaya kasten taarruz edildiğine zahip olunmuş ve Türkler Ermeni dükkânlarına hücum etmekle çarşıda umumi bir panik başlamıştır. Fakat ya Allah tarafından yahut şaşkınlıkla olacak ki, 2 tarafta da silah istimal eden olmamıştır. Yalnız Kuyumcu çarşısında havuzun yanındaki dükkânda attarlık eden Kutucuoğlu Horin, tabanca çekmek istemiş ise de yanına sokulan bir Türk, sopa ile eline vurarak tabancasını almış, herifi firara mecbur etmiştir.

İki unsur arasındaki gerginliğin esas sebebine gelince; Zeytin Ermenilerini ifsad için Avrupa'da tahsil ve terbiye görmüş üç dört komiteci müfsit gelmiş ve gizlice bütün bu havalı Ermenileri haberdar edilerek Maraş, Antep, Darende ve civarındaki genç Ermenilerin Zeytin'de toplanmalarını temin etmiştir. Bunlar Avrupadan gelen bu meçhul müfsitlerin kumandası altında bir gece şafak vakti Zeytin kışlasını muhasara etmişler ve bu işi yaparken o kadar sessiz ve kurnaz davranmışlardır ki, kışladaki asker ve zabıtlar sabahleyin uyandıkları vakit kendilerini muhasara altında bulmuşlardır.

O vakit Hükûmet her şeyi gizli tutmak ister ve bundan da çok zararlar hasıl olurdu. Bu gizleme maslahatına tabi olarak Zeytin'de bir isyan çıkacağını hükûmet evvelden haber almış olduğu halde, hükûmete zahir ve muin olduğu şüphe götürmeyen İslâm unsurunu bundan haberdar etmemiş ise debazı delail ve âsar ile umumi efkâr, dönderilen işlerin farkında olmuştur.

ZEYTİN ERMENİLERİNİN MARAŞ'A HÜCUMU, HAMİDİYE KÖPRÜSÜ SAVAŞLARI

Bu hâdiselerin cereyanı sırasında Maraş'ın Abdülvahap Paşa isminde bir mutasarrıf var idi. Bu zatın mabeyn silahşörlüğünden yetişmiş namuslu, müstakim bir idareci olduğu söylenir. Kendisi aslen Arnavut idi. Zeytin Ermenilerin Maraş'a da tecavüz etmeleri ihtimalini düşünerek cihet-i askeriye ile müzakere edip, bir bölük askerin Zeytin yolu üzerindeki Hamidiye köprüsü namıyla maruf Ceyhan köprüsünü muhafazaya ve köprüye vaki olacak Ermeni tecavüzlerini men etmeye memur edilmesini sağlamıştı. Fakat Maraş'a taarruz için ayrılan Zeytinliler gece vakti köprüyü geçmeye muvaffak olmuşlar ve köprü muhafızlarını muhasara etmişlerdir. Bu suretle Maraş'a taarruz edecek kol,yoluna devam etmek imkânını bulmuştur. Hâdiseyi haber alan Bertizliler, cesur ve silahşör insanlar olduğundan, millî birliğe vaki tecavüzlerin önlenmesinde daima silahlı bulunmayı itiyat edindiklerinden derhal köyden köye silahlarla toplanma işareti vererek yıldırım suretiyle Ceyhan köprüsü üzerine gelmişler ve köprü askerlerini muhasara eden Zeytinlileri de köylüler muhasara etmişlerdir. Fakat ol vakit köylülerin elinde eski sistem çakmaklı tüfekten başka silah olmadığından ve bu silah ile martinlilere karşı bir iş görülemeyeceğini takdir ettiklerinden müşkül durumda kalmışlardır. İşler bu raddede iken köylülerin başları bir harp divanı kurmuşlar, muhasara altındaki askerlerle irtibat temin etmeyi müzakere konusu olarak ele almışlardır. Neticede Baydemirli köyünden Ali Kişi isminde birisi,iki arkadaşıyla birlikte muhasarayı yarıp Türk askerlerine mülaki olmayı kabul etmiş ve filhakika iz sürmekte çok mahir olan bu köylüler, ustalıkla Türk askeri Komutanının yanına sokulabilmişlerdir. Köylüler kendilerini tanıttıktan sonra ellerindeki iptidai silah yerine martin cinsinden kurşun atar silah bulunsa idi Ermenilerin muhasarasını yarmak içten bile olmadığını anlatmışlar ve subayda bu havalideki Bertizlilerin vefakâr Türk çocukları olduğunu ve cesur insanlar olduklarını,teklifin kabul edildiği takdirde yüzde yüz muvaffakiyet elde edileceğini düşünerek kendilerine beş tane kadar martin verilmesini kabul etmiştir. Esasen o zamanlar askerlerin silah talimi,cephane sarfiyatının tasarrufu nazara alınarak iyi yapılamıyor, sadece ayak talimiyle

iktifa ediliyordu. Bu sebeple çete harbi yapan ve adetçe kendilerinden çok üstün bulunan Ermenilere karşı askerin bir iş görmesi melhuz değildi. Öyle anlaşıyor ki, Bertizlilerle konuşan zabıt, dirayetli ve hamiyetli bir zat imiş. Çünkü askerin harp talimi görmediğini ve Bertizlilerin ise dağ adamı olarak nişancılıkta ve manevra yapmakta fevkâlade mahir olduklarını daha evvelden bildiği için askere ait beş adet martini adı geçen Bertizlilere vermekte tereddüt etmemiştir.

Gecenin en sakin bir zamanında yapılan bu anlaşma ile beş martini alıp arkadaşlarına getiren Baydemirli Ali ve arkadaşları, bu silahları en keskin nişancı arkadaşlarına tevzi ederek çember içine aldıkları Ermeni çetelerine karşı çevirmişler ve attıkları her kurşunu hedefe isabet ettirerek boşa çıkarmamışlar. Zeytinlilerden epeysini kurşunla vurmuşlardır. Hatta köprüyü muhasara eden müfritler arasında bulunan Avrupalı elebaşlardan birisini de vurmuşlar ve başını kesip torba içinde Maraş'a getirmişlerdir.

Ceyhan köprüsü muhaberesinin en gızgın anında işlerin kötü gittiğini ve harbin aleyhlerine neticeleneceğini sezen ileri gelen Zeytinliler bir hile düşünmüşler. Bertizlilere hitaben (siz karışmayınız sizin ile bir hususumuz, bir hesabımız yoktur. Bizim kavgamız hükûmetledir.).

MARAŞ'I ZAPTA GELEN ERMENİLERİN HEZİMETİ

Diyerek Bertizlilerin dağılmasını sağlamağa çalışmışlar ise de Ali Kişi, onlara karşı, "Yahu hükümet kim biz kimiz, mademki işi bu kadar azıttınız, ahdimizdir hiç birinizi sağ bırakmıyacağız" diye cevap vermiş ve bu enerjik müdahale ile muhasaradaki askerlerin hayatını korudukları gibi Zeytinlilerin de köprüden öte geçmelerine müsaade etmemişlerdir. Neticede buradaki müsademedен bilistifade, Maraş'tan taze kuvvet gelmesi ihtimaline karşı kendilerini Ceyhan nehrine vurmaya mecbur olmuşlar, bir kısmı geçmiş bir kısmı da Ceyhanda boğulmak suretiyle cezalarını bulmuşlardır.

Ceyhanı geçen Zeytin Ermenileri Maraş'a doğru Ahır dağına tırmandığı sırada köprüdeki askere erzak götürmek maksadiyle Maraş'tan bir birlik yola çıkmış bulunuyordu. Maraş'tan hareket eden erzak kafilesi

Ahır dağının başından aşağıya incekleri sırada Ermenilerin dağa doğru tırmandıklarını görmüşler ve içlerindeki bir borazan nefer hemen dönerek Ahır dağının Maraş yönüne doğru koşup var kuvvetiyle imdat borusu çaldığını hepimiz duymuştuk. Bu acı boru sesleri üzerine şehir, birden bire fevkâlade bir heyecan ve helecana düşer olmuş, hükûmetin daveti olmadan Maraş'ın yukarı mahallelerinden bilhassa Küçük Çavuşlu'dan birçok vatanperver şimdiki kışla civarında bulunan depoya koşarak silah almışlar, onlar da bütün güçleriyle harp mevkiine yetişmek için dağa doğru mecburi yürüyüşe geçmişlerdir. Bu sırada Bertiz'in Halfalı mevkiine yetişen, Ermenileri gören buralardaki bağcı Maraşlılar da Maraş tarafından gelen kâfileye iltihak edip mütecavizleri püskürtmek üzere savaşa başlamışlardır. Bu bağcı silahşörlerin içinde Paşaoğlu Ali Efendinin elinde yalın pala arslanlar gibi Zeytinlilere hücum ettiğini gözü ile gördüğünü merhum Tekerek zâde Ali Efendi'nin ağzından bizzat işitmiştim. Ali Efendi muharebe esnasında bağında imiş ve kendisi ancak yakından muharebeyi takip edebilmiştir. Neticede Maraş'a gelen ve Maraş'ı zaptetmek hülyâsı ile gözleri kararan Zeytinliler, bir avuç kahramanın karşısında yüz geri etmişler ve selâmeti firarda bulmuşlardır.

Bu vak'anın ertesi günü akşam üzeri, yük hayvanlarına süvari olarak Ayıntap'tan bir tabur redif gelmişti. Anlaşılan mahalli hükûmet, işin vahametini yukarıya bildirmiş, orası da şiddetli verilen emir üzerine Ayıntap redifleri silah altına davet edilmiş ve gelenler hiç durdurulmaksızın Ayıntabın hanlarında ne kadar hayvan varsa toplattırılmış ve askerler bu hayvanlara bindirilerek Maraş'a sevk edilmiştir.

ERMENİ ÇETELERİ KAZA, KÖYLER BASIYOR VAHŞİYANE KATLIAMLAR YAPIYOR

Bahis edilen isyanın zuhurundan epey zaman evvel Zeytin'deki askerlerin kumandanlığına Miralay İffet Bey isminde mevcut birliğin fev-kunde yüksek rütbeli biri gönderilmiş idi. Halbuki bu zatta kumandanlık kâbiliyeti, asker ruhu ve vatan aşkı çok sönük olduğu bilahare yaptığı askerlik şerefine uymaz tarzı hareketinden anlaşılmıştır.

Teklifi yapmaya gelenlerin derhal tevkif edilmeleri hakkında kışla zabitanının Miralaya yaptıkları ikâza rağmen, bu en makul hareket, ku-

mandanca kabul edilmemiştir. Fakat şayet gelenler tevkif edilmiş olsa idi, kendilerinden de kıymetli elemanların içinde bulunduğu kışlaya tecavüz edemeyecekleri ve bilahare imdat yetişinceye kadar vakit kazanılacağı şüphesizdi. Miralay İffet Bey, maalesef pek haklı ve yerinde olan zabitanın sözlerini dinlememiş ve askere teslim olmayı emretmiştir. Çok ağır olan bu hareketi subay ve erler namusu askeriyeeye yakışmadığı halde pek meyus olarak amire itaat için İffet Bey ile birlikte teslim olmuşlardır. Bu teslim olma hâdisesi düşmanca tezahürlerini göstermiş, vatandaş Ermenileri daha da teşvikten başka bir şeye yaramamıştır. Çünkü Zeytinliler, kışlayı subay ve erlerle birlikte teslim alınca askerin silahlarını ve cephanelerini Ermenilere tevzi ederek onların silah bakımından kuvvetlenmesini sağlamış ve bu suretle bir kısım müfrezelerini, Türk köylerini basmaya ve yağmaya ve bir kısmını da Maraş'a taaruz sevk etmiştir.

Bu silahlanmadan sonra büsbütün işi azıtan Ermeniler, evvelâ Döngel'e köyünde birçok masumları öldürdükten sonra Çukurhisar köyüne geçmişler ve orada da akla gelmedik mezâlim yapmışlardır. Meselâ erkekleri bir araya toplamışlar ve iplerle bağlayarak bir martin kurşunun kaç kişiyi delip öldürdüğünü tecrübe etmişlerdi. Bu baskından sonra Çukurhisar'da erkek namına kimseyi bırakmamışlardır. Bir rivâyete göre katledilen erkeklerin sayısı, 170'i tecavüz etmiştir. Çukurhisar'dan sonra Kumarlı köyünü basan Ermeni çeteleri, orada da bir çok nüfusun telef olmasına sebep olmuşlar ve daha sonra Andırın kaza merkezine geçmişlerdir.

Andırın baskını da ibret verici olmuştur. Büyük bir kafilâ halinde Andırın kenarlarına ulaşan Ermeni çeteleri, kasabaya taarruz ettiği esnada orada beş on jandarma bulunuyordu. Ayrıca silahlanan beş on milis de müdafaya katılmış ve bu suretle yüzlerin karşısında yirmi kadar asker ve silahlı halk yer almıştır. Müsademe sırasında Jandarma Yusuf Çavuş ile arkadaşları şehit olmuş. Ermeniler, hükümet konağını ve bazı evleri yakmışlar ve lüzumlu eşyaları yağma ederek avdet etmişlerdir. Andırın'da ahâlden fazla zaiyat olduğunu işitmedim. Çeteler Zeytindeki karargâhlarına dönerek yeni maceralara atılmak üzere hazırlıklara başlamışlardır.

DEVLET MEMUKU ERMENİLERİN İHANETİ

Yukarıda Zeytinlilerin sırasıyla Döngel'e, Çukurhisar, Kumarlı köylerini bastıklarını ve mezalim yaptıklarını anlatmıştım. Bu haber Maraş'a gelince Hükümet tarafından vak'anın tahkiki için müdde-i Umumi hasta olduğundan ona vekâlet eden mahkeme azası Dolapçı oğlu Artin Efendi namındaki Ermeni ve jandarma tabur kumandanı Hacı Mehmet Efendi, mahalline gönderilmiş ve yanlarına sekiz on belki on onbeş jandarma verilmişti. Heyete Belediye Doktoru olan Bolazdyan Vartan Efendi'yi maktul ve yaralıları muayene ve tedavi için dahil etmişlerdi. Bunlar Yenice kale tarikile Kumarlıya varıp vazifelerini görmüşler. Geri dönecekleri vakit Dolapçıoğlu Artin, jandarma kumandanına "Suçatı tarikile avdet edelim, burası yakın" demiş, doktor Boladoğlu ise "O yol tehlikelidir, ben gitmem ve size de tavsiye etmem" diye muvafakatını bildirmeyince, Binbaşı çok saf bir adam olacak ki, Boladoğlu'nun sözünü tutmamış, bilakis Dolapçı oğlu'nun sözlerine kanmış ve neticede dolaba düşmüştür. Suçatı tarikile avdete karar verdikleri zaman, Doktor Boladoğlu, kafileden ayrılmış, geldikleri gibi Yenice kale tariki ile Maraş'a avdet etmiştir.

Jandarma kumandanı maiyetindeki jandarmalarla birlikte başta Dolapçıoğlu olduğu halde Suçatına yaklaştıkları zaman yolun iki sırasında ellerinde martin, boylarında ve bellerinde fişeklikler, otuzdan fazla müsellâh Zeytin'linin beklediğini görmüşlerdir. Bu müşahede üzerine tecrübeli ve doğuştan asker olan jandarmalar telaşlanmakla beraber Binbaşıya hitaben usulca: "Aman Efendim, iş işten geçmiştir. Emret hiç olmazsa canı cana değişelim, saniye kaçırarak zaman değildir, nasıl olsa bunların elinden kurtulamayız, yalvarırız bize derhal ateş etmemize müsaade edin" demişler ama gafil ve budala yaradılışlı Binbaşı; "Hayır olmaz, onlar bizi selamlıyorlar, silaha davranmayın" demiş, ama vakit çoktan geçmiş, çünkü daha son kelimeler ağzından çıkarken iki taraftan yayılım ateşi başlamış. Binbaşı ve jandarmalar hemen hepsi at üzerinde vurularak yerlere serilmişlerdir. Zeytinliler, bu büyük muzafferiyet üzerine jandarmaların silahlarını (hatırında kaldığına göre elbise ve hayvanlarını) almış ve zavallı askerlerin hepsini de birer birer muayene ederek kurşunlarla vurup öldüğüne kanaat getirdikten sonra savuşmuşlardır.

ERMENİLERLE MÜSLÜMANLAR ARASINDA ŞEHİRDE CEREYAN EDEN ÇARPIŞMALAR

İssiz ormanlıkta karanlık basınca şehit jandarmaların içinden henüz ölmemiş fakat ölü taklidi yapmış iki jandarma, kendilerinden başka da e canlı Türk bulunmadığını gördükten sonra yekdiğerine dayanarak en yakın köye gitmeye başlamışlardır. Bu askerden birisi Semerci Mustafa, öbürü de Mustafa'nın yakın akrabasından Hüseyin'dir. Gece yaralarının tesiriyle gay-ri ihtiyari inlemiş olacaklar ki, birbirlerinin sağlığından haberdar olmuşlar ve sürüne sürüne birbirlerine yaklaştımışlardır. Bunlar yukarıda söylediğim gibi birbirlerine yardım ederek Kürtül'ü ilk menzil olarak seçip hareket etmişlerdir.

Yaralı erler, Kürtül'e doğru yol alırken o havalinin sarp ve ormanlık oluşuna inzimanen kanayan yaralarının tesiriyle kuvvetten düşüp yorulmuşlar. Bir yerde mola vererek zorunda kalmışlardır. Dinlenme esnasında arka arkaya vererek oturan yaralılarından Semerci Mustafa da nihayet teslimi ruh etmiş, arkadaşı (zannedersem Mustafa'nın kayını olacaktır) Hüseyin bin müşkilât ve zahmetle ve kendi gücü ile Kürtül'e yetişmiş, yahut bir rivayete göre yolda rastladığı köylülerin yaptığı ağaç sedye ile evvelâ Kürtül'e ve sonra da Maraş'a getirilmiştir. Hüseyin hastaneye yatırılarak fevkalâde ihtimamla tedavi olundu ve eceli gelmemiş olduğundan gazi olarak epeyce müddet Maraşlılar arasında yaşadı. Yukarıdan beri verdiğim bu bahse ait izahat adı geçen Gazi Hüseyin'in ifadesine müstenit olduğundan tamamen ve harfiyenvakiya mutabıktır.

Zeytinlilerin tecavüzleri Maraş'taki müslümanların teessürünü ve heyecanını günden güne artırıyor, çünkü Ermeniler, azınlıkta olmakla beraber büyük kütleye tahakküm etmek, ellerinden idareyi almak emelinde idiler.

Yukarıda Maraş şehrinde vukunu yazdığım ve bir kasabın bir Türk'ü yaralaması ile zuhur eden kargaşalıktan zannedersem bir ay kadar sonra idi. Bir gün sabahleyin erkenden şehrin her tarafından silah sesleri gelmeye başlamıştı. Silah sesleriyle birlikte Şekerdere tarafından yangın dumanları yükseliyordu. Şehir âdetâ bir harp sahnesi manzarasını almıştı. Şekerdere'deki evlere ateş verilip yakılıyor ve evlerden çıkanlar ise Tekke sırtlarını

Ceyhan Nehri üzerindeki Tarihi CEYHAN KÖPRÜSÜ

Kahramanmaraş'tan bir görünüş

tutan ve köylerden geldiği anlaşılan akıncılar tarafından kurşunlarla vuruluyordu. Eğer o zaman bütün Müslümanlar Ermenilere bu şekilde tecavüz etmiş olsaydı Ermenilerden tek kişi sağ kalmazdı, fakat birçok mahallelerde İslâmların ileri gelenleri komşularındaki Ermenileri insani hislerle evlerine toplayıp muhafaza ettiler. Hiç birisi, köylerden ve hariçten gelmiş olan kimselerin taaruzuna meydan vermediler. Bu suretle Ermenilerin çoğu kurtarıldı. Bu gargaşalık bir gün devam etmişti.

Ertesi gün hükûmet tamamiyle vaziyete hâkim olarak hiç bir vakanın tehaddüsüne meydan vermedi.

ERMENİLERİN ZEYTİNE KADAR KOVALANMASI VE ZEYTİN KASABASININ MUHASARASI

Müslümanların ise şehit miktarı pek azdı. Bir iki ile ifade etmek yanlış olmaz. Kuyucak tarafından aslen Zeytinli olan duvarcı ustalarının evine hucüm eden Yusuf Hacılı köyünden Mıdık ile bir arkadaşı vurulmuş ve zannedersem Mıdık şehit olmuştu. Şimdiki Abdülkadir Sezal'ın evinin eski sahibi olan Attar Mıgırdıç, hücum edenlere silahla mukabele etmiş ise de kimseye isabet ettirememiştir. Onu da karşı Vakıflarla içindeki evlerden mazgal açıp tarassut edenler kurşunla vurmuşlardır. Ermenilerin, böyle kendini müdafaa etmek isteyen münferit kimseler hariç, çoğunu islam komşuları saklamıştır.

Bu vakalardan sonra Maraş'ta yirmi tabur asker toplanmıştır. Bu askerlerin üzerine Akka fırkası kumandanı Ferik Mustafa Remzi Paşa kumandan tayin olmuştur. Maiyetinde kurmaylarıyla beraber iki livası vardı. Bunlardan birisi hatırımda kaldığına göre Selim Paşa isminde mabeynden tayin olunmuş bir liva ve birisi de Adana livası kumandanı Miralay Ali Bey idi. Ali Bey o sırada Maraş'a hiç gelmedi. Maiyetindeki ordu ile Adana'dan Andırın tarikile doğruca Zeytin'e hareket etti. Müşarüneyhin yiğit ve kararlarında azimli bir asker olduğu söylenirdi. Komiteleri Zeytin kasabasına kadar kovaladı.

Selim Paşa ise Maraş'ta fırka kumandanının yanında ve maiyetinde bulunuyordu. Kumandanın erkânı harbiyesi dağlık ve ormanlık arazi olan Ermenilerin tehassungâin olan yerlerin vaziyetini bilemiyormuş anlaşılan, haritaları da yokmuş, o havaleyi çok iyi bilen Gazipaşa mahallesinden Gül Ali'yi çağırıp arazi vaziyetini ondan etüt ettiler ve hareket esnasında

Çakallı aşiretinin ileri gelenlerinden Nasır Hasanın oğlu Mehmedoyu yanlarına aldılar ve Mehmedo ön hatta kılavuzluk yaparak birlikleri hareket ettirdiler. Fakat hareket etmek için dahi birkaç ay beklediler. Neyi beklediler o zaman da bilemedik. Şimdi de bilemiyorum.

Nihayet Ali Bey, Adana cihetinden ve Maraş'taki taburlar Maraş'tan hareket edip Zeytin'e kadar vardılar ve kasabayı muhasara ettiler. O sene kış çok şiddetli oldu. Muhasara eden askerler karlar üzerine çadır kurup zannederim bir iki ay kadar kaldılar. Bu esnada birçok askerin ayakları soğuktan dondu. Çok yakından tanıdığım bizim mahalleden Hacı namındaki redifin de bu yüzden ayağını kestiler. Hacı, ayaksız olarak yakın zamana kadar sağ idi.

ERMENİLERİN ZEYTİNE KADAR KOVALANMASI VE ZEYTİN KASABASININ MUHASARASI

Zeytinliler, bu suretle muhasaraya alındığı zaman mabeynden kumandana çok şiddetli telgraflar çekilmiş, fakat kumandan ne sebebe mebni ise kaleyi bir hücum ile zaptetmek istememiştir. Nitekim az sonra da düveli muazzamanın müdahalesi vuku bulmuştur. Zeytinlilerin teslimi sırasında düveli muazzamanın Halep'teki konsolosları hazır bulunmak üzere Maraş'a geldiler. Bunlar ol vakit ittifakı müselles denilen Almanya, Avusturya, İtalya namına İtalya konsolosu ile İngiliz, Fransız ve Rus Konsolosları idi. İtalya Konsolosu ihtiyar bir adam olup, kış dahi şiddetle hüküm sürdüğü ve her tarafta yolların karlarla kapalı bulunduğu için seyahatında kendisine hususi bir sedye yaptılar. Maraş'tan Zeytin'e kadar İtalyan Konsolosunu bir nevi tahtıranı andıran sedye üzerinde insanlar omuzunda taşıdılar. Diğer konsoloslar hayvanlarla yola çıktılar.

İşte bu sırada idi, yani Konsolosların gelmesinden biraz evvel veya hut tam geldikleri sırada Kumandan Mustafa Remzi Paşa azlolundu. Yerine Halep Nizamiye fırkası kumandanı Etem Paşa tayin olunarak Maraş'a geldi ve derhal Zeytin'e hareket etti. Yapılan hususi bir merasimle ve konsoloslar da hazır oldukları halde Zeytinliler teslim oldular. Bu teslim sırasında görüldü ki, mahsur komiteciler ve hususile hariçten gelen Ermeniler, yorgunluktan bitap, hastalık, uykusuzluk ve soğuktan perişan olarak epeyce telef vermişler.

Teslim alınan Ermenilere bir şey yapılmadı ve çok acıdır ki, ibreti müessire için dahi Avrupadan gelen Baron dedikleri üç dört müfsideye de 50

hükümet bir şey yapmadı. Bunlar hudut harici edilmekle iktifa olundu. Bu suretle Zeytin isyanı, hükümetin başına bir gaile olmak istidadında bulunan Zeytin hadisesi, sona erdi.

İsyan edenlerin sadece Zeytinliler olmadığını ve civardan devşirilen Ermeni gençlerinin de bu mücadele için toplandığını yukarda belirtmiştim. O vakitler Zeytin de bulunan ve Duyun-u Umumiyenin seyyar memurluğunu ifa eden ve Tuzcu Hacı Efendi diye tanınan, Uzunoluk mahallesinde oturur akrabamdan bir zat, epeyce Ermeniye bizzat muhasara esnasında görüp tanıdığını söylemiş idi. Bunların içinde Uzunoluk hamamının arkasında oturan Karuç ve Boğazkesen'den berber Moris vardı. Bunlar bilahare hükümetçe toplatılıp hapse atıldılar. Daha sonra da af çıkınca serbest bırakıldılar.

CİVAR VİLAYETLERDEN ZEYTİN KASABASINA SİLAH, CEPHANE TAŞINMASI VE ERMENİ PAPAZLARININ İSYAN VAİZLERİ

Ermeniler, diğer vilayetlerdeki çalışmalarına müvâzi olarak Maraş'ta isyan hazırlığı yapıyorlardı. Bu faaliyeti gerek hükûmetten ve gerekse Türklerden hakaret ve zulüm gördükleri için değil, akılları sıra büyük kütleyi idareleri altına almağa matuftu. Her taraftan silah ve cephane kaçarak karargah yaptıkları ve sarp arazide bulunan Zeytine yığıyorlardı. Ermeniler Zeytin'e silah sevk ederken her türlü cinayeti işlemekten hali kalmıyorlardı. Bu faaliyetlerine bir misal olmak üzere bir vaka anlatayım: Maraş'ta vaki olan iki kargaşalık arasındaki günlerinden birinde, akşamdan sonra Sarayaltı mahallesinden Kömleksiz Mehmet oğlu Ali'yi Ermeniler öldürmüştü. Katilin o mahallede bahçecilik yapan iki Ermeni olduğunu söylediler. Yakalanan Ermeniler bilmuhakeme mahkum oldularsa da asıl katilin onlar olmayıp Antepli Bilmece oğlu Karabet olduğu, bilahare mevzuken şayi olmuştur. Cinayeti niçin işlemişler? Ermeniler Zeytin'e silah cephane yükleyip götürüyorlarmış. Kömleksiz Ali kafileye tesadüf etmiş. Ali gözü açık bir adam olduğundan yükün ne olduğunu anlamak istemiş, yükü götüren Bilmece oğlu Karabet de iş meydana çıkmasın diye Ali'yi öldürmüş ve bu cinayetten sonra hayvanı sürerek yükünü Zeytin'e yetiştirmeye çalışmıştır.

Ermeniler yalnız hariçten ve civar vilayetlerden silah getirmekle iktifa etmiyorlardı. Zeytin'de silah bıçak ve bomba imal ederlerken Maraş'ta da ufak çapta silah ve cephane yapıyorlardı. Bizzat şahidi olduğum bir vakayı bu iddiama bir delil olarak zikredebilirim.

Maraş'da maruf zenginlerden ve tüccarlardan Bilezikciyen Nazarit'in yanında katiplik eden Ganimyan adında biri çalışıyordu. Bu adamı evinde hususi olarak kurşun dökerken suçüstü yakaladılar ve hapsedtiler.

Bu arada Ermeni papazları da boş durmuyor, Ermenileri bu isyan hareketine hazırlıyorlardı. Mesela Maraşta Ermeni Hınçak komitesine mensup olanlar ve Kırklar Kilisesi namıyla maruf olan kilisenin papazı Derguvand'ın Ermenileri isyana teşvik eder vaizler verdiğini bizim mahalleden Azadoğlu Mıgırdıç namında birisi bize haber verdi. Biz de keyfiyeti hükümete bildirdik. Polis Mıgırdıç'ın ifadesini aldı ve tespit ettiği isimlere göre komiteye mensup Ermenileri toplayarak hapse tıktı. Tahkikat uzun sürdü fakat umumi af imdada yetiştii ve salıverdiler.

ÜÇ - BEŞ MARAŞ ERMENİSİNİN FİTNECİLİĞİ VE SİLAHSIZ MÜSLÜMAN ASKERLERİNE VE YAPILAN KATLİAM

Zeytin isyanı hadisesinin nasıl sona erdiğini kabil olduğu kadar iza-ha çalıştım. Bu hadiseye tealluku hasebile mühim bir vakayı da zikretmeden geçmek, hadise safahatini noksan bırakmak olacağından bu vakayı kısaca naklediyorum. Zeytin kasabasının muhasarası sırasında Ermenilere nasihat etmek, teslim olmalarını kolaylaştırmak maksadiyle Maraş Ermenilerinden üç beş kişilik bir heyet Zeytin'e gönderilmiş idi. Bunların içinde (belkide heyetin başında) mahkemede uzun müddet azâlık, Maliyede sandık emniyeti yapmış, munis tabiatlı Dişçekenyan Osep Efendi adında birisi vardı. Heyet Zeytin'e vasil olunca onlara nasihat edecek yerde kışkırtmış ve Maraş'ta vuku bulan kargaşalıktan pekçok Ermeninin katliama uğradığını izam ederek söylemiş ve fakat birçoklarının Maraşlıların himaye ve muhafazasına mazhar olduğunu bildirmemiştir.

Bu hunhar adamlar da kadınları ile birlikte ellerine geçirdikleri balta, keser gibi aletlerle vaktiyle kışladan esir aldıkları silahsız askerlerin üzerine hücum etmişler, öldürmüşler ve bazılarını Zeytin'in derin ve ka-

yalık derelerine atmışlardır. Hasılı bu canavar ruhlu adamlar zavallı silahsız esirlerin hiç birini sağ bırakmamışlardır. Bu facialar hâlâ dillerde söylenmektedir.

Zeytinlilerin tesliminden sonra kumandan Etem Paşa'ya müşir rütbesi verildi. Halep, Adana ve havalesi fevkalade umum kumandanı ünvanı ile bir müddet Maraş'ta kaldı. Etem Paşa Zeytin Ermenilerinin teslim alınması sırasında Maraş mutasarrıfı Abdülvahap Paşayı da Zeytin'e celp etmiş idi. Abdülvahap Paşa'nın, Etem Paşa tarafından Zeytin'e çağırılması buraya bir kaymakam tayini ile alâkalıdır.

Zeytinin ilk Kaymakamı kimdir? Ben yaşta olanlar genç nesle tarihi bazı olayları nakletmekle mükelleftir. Bu Zeytin isyanı münasebetiyle ve alâkası dolayısıyla ilk Zeytin kaymakamının tayininin ne şekilde yapıldığını anlatayım.

KARAKÜÇÜK MAHMUT EFENDİ İLK ZEYTİN KAYMAKAMI TAYİN EDİLDİ.

Hükûmet Zeytin'e Maraş eşrafından birisini kaymakam tayin etmek istiyordu. Kaymakamın intihabı da Müşir Paşaya bırakılmıştı. Etem Paşa mutasarrıf Abdülvehap Paşa ile müşavere ederek meclisi idare azasından Şükrü Beyin tayinini kararlaştırdıkları halde Şükrü Beyin ağırca hastalığı bu tayinden vaz geçilmek zaruretinin doğurmuştur. Başka birini aramışlar, Abdülvahap Paşa da Karaküçükoğlu Mahmut Efendi'yi Müşir Paşa'ya tavsiye etmiş, bunun üzerine Müşir Paşa "Mahmut Efendi'yi buraya celbediniz, bir defa kendisini göreyim" tavsiyesinde bulununca Mutasarrıf Paşa Maraş'a telgraf çekerek Mahmut Efendi'yi celp ettirmiştir. Munaileyh geldiğinde Müşir Paşa'nın yanına gönderilmiş ve Mahmut Efendi ile Müşir Paşa bir müddet konuştuktan sonra Abdülvahap Paşa'yı görerek "tavsiye ettiğiniz zatı gördüm, fakat birşey anlayamadım" demiş, Abdülvahap Paşa Mahmut Efendi'ye güvendiği için kendisini müdafaa ederek "Mahmut Efendi'nin geçirdiği bir hastalıktan dolayı kulaklarında biraz ağırlık vardır, herhalde hitabınızı iyi anlayamamış ve size de sebebini söyleyememiş olacaktır" demesi üzerine Müşir Paşa Mahmut Efendi'yi tekrar nezdine kabul etmiş, bu ikinci mülakatta fikirlerini öğrenerek çok takdir söylemiştir. Hattâ kendisine ayaklıkütüphane sıfatını vermiş, Mahmut Efendi bu suretle Zeytin'e Kaymakam oldu. Epeyce müddet orada ifayı vazife eyledi.

Fevkâlade umum kumandanlığın merkezi, bilahare Haleb'e naklolundu ve Etem Paşa da Halep'ten hududu Yunaniye başkumandanlığına nakledilerek Rumeliye gitti. 1313 rumi senesi (1897 miladi) Nisanının beşinde başlayıp büyük ve şanlı zaferle bir ay devam eden Yunan muharebesini başkumandan sıfatiyle müşarünileyh idare etti. Müşarünileyh Etem Paşa Halep'ten naklolunduğu vakit yerine Zeytin isyanının tenkilinde iyi şöhet almış olan Miralay Ali Bey liva rütbesi ile taltif edilerek Ali Muhsin Paşa namıyla tayin olundu. Bilahere kendisine ferik rütbesi verildi ve ölünceye kadar o mevkiide kaldı.

Karaküçük Mahmut Efendi'nin Zeytin kaymakamlığına nasıl tayin edildiğini izah etmiştim. Mahmut Efendinin haremi ölünce kendisiyle Zeytin'de tanışmış ve hukuk kesbetmiş olan Ali Muhsin Paşanın evinde bulunan saraydan çıkmış bir hanım ile evlendi. Mahmut Efendinin mahdumları Hakkı ve Ali Efendi'ler bu hanımdan çok memnunluk beyan ederlerdi.

YENİCEKALE'DEKİ ERMENİLERİN VE PAPAZLARIN KATL'İ İDDİASI ÜZERİNE GELEN HEYET

Zeytin isyanına tealluk eden son bir hadiseyi de şuracıkta zikredeyim. Zeytinliler teslim olduktan sonra muhasarada aç bi ilaç kalmış olduklarından on onbeş kişilik bir Zeytinli kafilesi zahire tedarik etmek üzere Elbistan kasabasına giderler ve bir hana inerler. Bunların yaptıkları zulüm ve fecaatten çok müteessir olmuş olan Elbistanlılar hana inenlerin Zeytinli Ermeniler olduğunu öğrenince üzerlerine hücum etmişler, bir rivayete göre tamamını, diğer bir rivayete göre de çoğunu öldürmüşlerdir. Bu hadise için Maraş'tan giden Müdeiumumu, Elbistan'da haftalarca tahkikat yapmış ise de, kimlerin öldürdüğünü meydana koyamamıştır ve hiç kimse de en ufak bir ip ucu vermemiştir. Fakat şüphe üzerine beş on kişiyi hapsedmişler, tabii kuvvetli delail bulunmadığından hapsedilenler bilahare kurtulmuşlardır.

Yenicekale (Maraş'ın batısında takriben 40 km mesafede ve Ceyhan nehrinin öbür kıyısında bir nahiye merkezidir.) büyük Ermeni köyünde halk arasında Belikendirli diye anılan Avrupadan gelmiş katolik misyonerleri bulunurdu Hükümet o vakitki politika icabı rahipleri muhafaza etmediğinden dolayı mutasarrıfı kusurlu görmüştür. Abdülvahap Paşayı nahak yere bu yüzden azlettiler.

Zeytin'deki Kanlı Köprü

*“Ellik Gaviri,,nın memalcarı tarafından
bir tabur Türk askerinin Süleymanlı
(Zeytun) da şehit edildiği KANLI KÖPRÜ*

1897 Osmanlı - Yunan Harbine katılan Yüksek Rütbeli Komutanlar

1897
OSMANLI - YUNAN HARBİNE KATILAN
YÜKSEK RÜTBELİ KOMUTANLAR

1. *Alasonya Ordusu K. Müşir Gazi ETEM Paşa*
2. *Ordu Kurmay Bşk. Ferik ÖMER RÜŞTÜ Paşa*
3. *Ordu Topçu K. Mirliva RIZA Paşa*
4. *1 nci Tümen K. Ferik HAYRÎ Paşa*
5. *2 nci Tümen K. NEŞET Paşa*
6. *4 ncü Tümen K. Mirliva HAYDAR Paşa*
7. *6 ncı Tümen K. Ferik HAMDÎ Paşa*
8. *6 ncı Tümen 1 nci Tugay K. Mirliva HASAN Paşa*
9. *MAHMUT Paşa*

DIYARBAKIRLI MEŞHUR EDİP SÜLEYMAN NAZİF BEYİN İSTANBUL'A ÇEKİLEN 360 İMZALI TELİ

Azil haberi müslüman Türkler üzerinde teessür uyandırdı. Abdülvahap Paşa'nın yerinde ibkası için teşebbüslere geçildi. Bu cümleden olarak Sait ve Şükrü Beyler Maraş'ın ne kadar tüccar, eşraf ve ileri gelenleri varsa konaklarında topladılar. Ahalinin hissiyatını İstanbul'da Mabeyni Hümayuna telgraf mazbatasıyla arz ettiler. Buna karşılık Abdülvahap Paşanın taltif edilmesi için Bab-ı Ali'ye emir verildiğine dair cevap geldi. Oradan da paşanın tekrar mutasarrıflığa iade edildiğine dair herhangi bir iş'ar vaki olmadı ise de bir müddet sonra Musul'a vali tayin ettiler.

Anadolu'da birçok şehir ve kasabalarda Ermeni isyanlarının zuhur ettiğini yazmıştım. Gazeteler, düvel-i muazzamının hükûmet nezdinde islahat yapılması hakkında teşebbüslerinden bahsederdi. Ama buna rağmen gazeteler harici ve dahili haberlere ait hiçbir şey yazmazdı. Gazetelerdeki yazıları, Kırım'da Bahçesaray'dan İsmail Aspiranski namında bir Tatar tarafından çıkarılan ve Türkiye'ye serbest gelen ismini şu anda hatırlamadığım gazete yazardı. Bundan başka ecnebi menbalardan da buna benzer haberlerin sızdığı da olurdu. Bütün bu haberler tabii olarak müslümanlar üzerinde endişe uyandırmaktan hali kalmıyordu. İşte bu endişelerin bir örneği Diyarbakır'da vukuu bulmuştur. Bir gün Diyarbakır'da eşraf ve ülemâ ve aşiret reisleri toplanmışlar, aslen Diyarbakır'lı olan meşhur edip Süleyman Nazif Bey merhum, İstanbul'a bir telgraf kaleme almış, altına 360 imza atılarak çekmişlerdir. Çekilen bu telgrafı bilahare görüp okumuştum. Şahaser bir uslubu edibane ile yazılmıştı. Ne yazık ki, suretini alıp saklayamamıştım. Bu telgraf aşağı yukarı şu mealde idi: "Her zerri haki ecdadımızdan bir şehidin kaniyle muammer olan vatanımız ecnebi entrikalarına baziçe eden Ermeniler hakkında göstermekte olduğunuz hilm-ü meskenet, düşmanlarımızı bile mütahayyır edecek hale getirdi" dedikten sonra bu havalinin vaktiyle hükûmete tab'an itaat etmiş olduğunu ve Ermenilerin tavrı hareketi hükûmete karşı olan bağlarını kırarak raddeyi bulduğunu yazıyordu. Telgrafta bize isnadı taassubla her fenalığı yapmağa müsait olduğumuzu ilan eden Avrupa'ya ve bilhassa İngiltere'ye karşı Doğu Anadolu'da ve dağlarında mevcut ve halen mamur Ermeni manastırlarını isnatlarının hilafını isbat sadedinde misâl olarak gösterebileceklerini ve daha birçok deliller yazılıyor.

AVRUPALILARIN ABDÜLHAMİT'E VERDİKLERİ ÜNVAN (KIZIL SULTAN)

Telgrafın nihayeti ise şu ibare ile bağlanmış idi: "İslahat namı altında Avrupa erbabı semahatı tarafından Ermenilere verilecek imtiyazın bu tür ve sahayifini kanımızla bozacağımızı ilan ederiz. "

Ermeni meselesi epeyce seneler Osmanlı hükümetini ve Avrupa'yı işgal etmeye vesile oldu. Avrupalılar Abdülhamit hakkında Kızıl Sultan ünvanı verdiler. Halbuki insafı bir görüş ile beyan etmek lâzım gelirse, sebepsiz yere kan dökmeye, Türk yurdundan parçalar koparmak bahasına evvela Ermeniler başlamıştı. Çok müreffah ve mesut yaşarken bu nimetleri teperek hayatlarını kendi elleriyle baltalamışlardır. Hakikatte onlar ne ekmişlerse onu biçmişlerdir ve mukabelesi olarak kanunun gerektirdiği cezayı görmüşlerdir. Çok şükür şimdi vatanımız tek unsur halinde sukun ve saadete kavuşmuş, huzur içinde çalışmaktadır.

Burada küçük bir istidrad yapacağım; Karaküçük oğlu Mahmut Efendinin Zeytin'e kaymakam tayin olduğunu ve tayin tarzını yazmıştım. Bu münasebetle Maraş'ımızda yetişmiş ve fakat emsali nadir görülen bu zatın biraz evsafından bahsetmek isterim: Mahmut Efendi natuk ve cerbezeli, fenalığa karşı isyankar ve medeni cesaret sahibi olduktan başka çok kuvvetli bir hafızaya malik idi.

MARAŞ'TA KİLİKYA HÜKÜMETİNİN MÜMESSİLİ KİM İDİ?

Mumaileyhin hayatını yazmak, mevzumuzun haricinde olduğundan konumuza çeşni versin diye aldığım bu fıkralar kafidir.

Maraş'ta Ermeni vakaları cereyan ettiği sırada Maraş Haleb'e inerbut bir sancak ve Halep Valisi de Hasan Paşa isminde birisi idi. Azat oğlu Mıgırdıç'ın ihbarı üzerine birçok Ermenilerin evlerinde yapılan araştırmalarda ele geçen evrakta, valinin hususi kitabesinde mi yoksa maiyetinde bir vazifesi mi, katiyetle tahmin edemediğim Birecikli Agop namında birinin Ermeni işlerine dair vilayete gelen malumatı Maraş'taki Ermenilere bildirdiği anlaşıldı. Agop tevkif edilerek Maraş'a getirildi. Ayrıca yapılan araştırmalarda Boğazkesen mahallesinde Çorbacıyan Devlet Efendinin oğullarının evinde mevhur Kilikya Ermenistan'ına ait bir mühür bulundu.

Devlet Efendi daha çok sene evvel öldüğünden iki oğlu Garebet ve Agop tevkif olundular. Muhakeme neticesinde Gareset beş sene ve Agop bir sene hapse mahkum oldular ve zannederseniz ikmali müddetle çıktılar. Anlaşılan Çorbacıyan Devlet Efendi, Kilikya Ermeni hükümetini temsil ediyormuş, zaten onun vefatında Ermeniler çok muazzam bir cenaze merasimi yapmışlardı ki, o vakte kadar hiç görülmuş işitilmiş değildi. O kadar mutantan ve o kadar gürültülü idi. Cenazesini tabuta koyduktan sonra sırmalı elbiseler giymiş papazlar, ellerinde mumlar yakmış olduğu halde bütün zengin tabaka matem alâmetlerini de taşıyarak kalabalık bir cemaatle şehrin bütün sokaklarını avazelerle doldurmuşlardı. Devlet Efendiye hükümetçe rütbe verilmiş olduğundan sırmalı elbisesini de tabutun üzerine atıp teşhir etmişlerdi.

Münasebet düşmüşken bir vakayı daha zikreleyim: Devlet Efendinin oğullarının kuyumcu çarşısında Ulu Camii mezarlığına bitişik yerde ticarethaneleri vardı. Deli Eşe oğlu Hacı Ali namında birisi de bu mağazaya yakın havuzun yanında öteberi satardı. Birgün Hacı Ali'nin bulunduğu mevkiye yakın bir yerde iki müslümanın kavga ettiğini gören Hacı Ali, bunların hafiften bir ağız dalaşına tutuştuğunu görür ve birbirlerini "Eğer bu iş öyle değilse şöyle olayım, yok böyle olasın" gibilerden yemin ettiklerini duyar.

İSLAM VE ERMENİLER ARASINDAKİ MÜNAFERET VE İTİMAZSIZLIKLAR

Kavga uzayınca Hacı Ali kavgacıların yanına koşup ortalarına girer "yahu derdiniz nedir, neyi paylaşa mıyorsunuz?" diye kavganın sebebini sorup işi anladıktan sonra onlara ayrı ayrı dönerek: "Ben sizin bu yeminlerinizi kabul etmiyorum. Şimdi size ben bir yemin vereceğim, hanginiz ederseniz onun haklı olduğu anlaşılır" der ve başlar yeminin tarifine: "Eğer sen yalan söylüyorsan öldüğün vakit Devlet Çorbacı'nın laşesi gibi mahalle mahalle, sokak sokak, çarşı çarşı gezdirilip rezil rüsvayı bednam ola mısın?" deyince, kavgacıların ikisi birden "Haşa, biz böyle yemini kabul etmeyiz, yapmayız" derler. Hacı Ali de bunların arasını bularak kavgayı yatıştırır. Hacı Ali'nin bu sözü Devlet Çorbacı'nın oğullarının gün gelir kulağına vasil olur. Tabii Hacı Ali'ye çok içerlerler, ama bir şey demeye cesaret edemezler. Ancak bir müddet sonra bir gün H. Ali'yi çağırıp "Kom-

şuyuz seninle, yirmi otuz senelik komşuyuz, birbirimizden hiç incinmedik, acaba bizden bir zarar gördünüz mü?" diye sorarlar. H Ali "Hayır" deyince öyle ise babamız hakkında filan gün niçin böyle konuştunuz, derler. Hacı Ali kendine göre hazır cevap bir kimse olduğundan "Benim söylediğimde hakikat hilafından bir şey var mıdır? söyleyin, eğer varsa size tarziye vereyim" der. Tabii Devletçiler bu açık kalplilik karşısında ne diyeceklerini şaşırırlar ve işi hazmedip giderler.

Bu vak'alardan sonra, İslam ve Ermeni unsuru arasında büyük münaferet ve itimatsızlıklar hasıl oldu. Çünkü Zeytin isyanı ve Maraş kargaşalıkları müslüman Türklerin şuuruna yerleşmişti. İslâmlar Ermenilerden alış verişi kestiler, münasebetlerini pek seyrek ahvalde devam ettirdiler. Yarı boykot hali demek olan bu vaziyetten Ermeniler çok zarar görmeye başladı.

HIRLAKYANLARIN ÇEKTİĞİ MÜKELLEF ZİYAFET

Onlara bu hareketlerin çok tesir etmiş olduğu şüphesizdir. Zira bütün ticaret ve sanatı ellerinde bulunduran gayri müslimlerin neden dolayı çabucak zengin olup sivrildiğini halk anlamıştı. Artık İslâmlara da ticaret yapmak hevesi gelmişti. Maraş'ta ilk defa Kocabaş Zâde Hacı İbrahim Efendi ve kardeşleri Naci ve Çelebi Efendiler büyük bir ticaret mağazası açtılar. Bunları takiben daha başkaları da ticaret ve sanat hayatına atıldı. O zamana kadar resmi devairin ve ciheti askeriyenin müteahhitliğini Ermenilerden Hırlakyanlar yapardı. Müslümanları bu işe süluk ettirmek için teşebbüsler yapıldı. Ayrıca askerî satın alma amirlerinin teşvikiyle Hacı Dede Zâdeler teahhütlere girişti. Fakat ne hikmettir anlaşılmaz, hükûmette vazifeli bazı şahıslar yahut mülkiye amirleri, müslim ve gayri müslim bu ticaret bahsinde barıştırmak yolunu tuttular. Hatırladığıma göre o zamanki mutasarrıf ya Salih Paşa veya Arifi Paşa olacaktır. Bu sonraki Salih Paşa daha yukarılarda bahsi geçen Salih Paşa değildir. Şimdi bahsini ettiğimiz Salih Paşa, Abdülvahap Paşanın yerine gelen zattır. Her kim olursa olsun, bu barışma şerefine Hırlakyanlar büyük bir ziyafet tertip ettiler. Hükümetin ve Müslümanların bütün ileri gelenlerini davet edip hepsini ızaz ve ikram eylediler. Gerçi iptidaları bu ziyafet çekme işi yani gönülleri mide yoluyla avlama usulü pek tesir etmedi. Çünkü İslamların Ermenilere olan boykotu devam ediyordu.

ERMENİLER SİYASİ HAVANIN BOZULMASINDAN İSTİFADEYİ ARAŞTIRIRLARDI

Amma zamanla boykotlar gevşedi. Tesirleri zayıf oldu, yine Ermeni unsuru ticarete ve sanatta hakim mevkilerini muhafaza ettiler. Fakat dünya daha büyük hadiselerle harplere, sefalet getiren olaylara gebe idi. İslâm'ın ticaret, ziraat yapmaları ve sanat öğrenmeleri zaruri bulunuyordu. Bu itibarla uyanan ticaret, sanat ve teşebbüs fikirleri uzun seneler sonra semeresini göstererek Türkler de varlık sahibi olmağa başladılar.

Amma o zamana kadar gerek Zeytin'de ve gerek Maraş'ta Ermeniler, yine ticaret, küçük zenaet ve ziraatda başta geliyorlardı. Yani müslümanların ticaret ve ziraate başlamaları ile Ermenilerin işi ikinci dereceye düşmüş değildi. Bilakis gayri müslimler daha çok çalışarak işlerini geliştiriyorlardı. Hatta yapılan hatalardan mütenebbih olur gibi görünüyor ve Türklere sokuluyorlardı.

Bundan başka Ermeni gençlerini okutmak, umumi bilgilerini artırmak, fakirlerini maddeten himaye eylemek maksadıyla Ermeni hayır cemiyetleri kurulmuştu. Amerikan koleji ve itamhanesi, Alman hastanesi ve itamhanesi ve daha birçok yerli Hristiyan ve yabancı cemiyetleri; hayır müesseseleri adı altında bu maksada hizmet için, yani Ermenileri yetiştirmek gayesiyle çalışıyordu.

Zeytin Ermenileri de kendi bölgelerinde eski yaşayışlarına başlamış ve hayvancılık, kerestecilik, küçük çapta madencilik işine devam ediyorlardı.

Zaten Alelumum Ermeniler meşrutiyetten evvel askerlik hizmetinden de muaf tutulmuşlardı. Meşrutiyet ilan edilince hürriyet, musavat teraneleri arasında Ermeniler yeni vaziyetten faydalanmağa ve teşkilatlanmağa başladılar. Az zamanda ticaret ve ziraatlarını ilerleterek eski refah seviyelerini aştılar.

Ermeniler nedense Türk milletinin haremde refah ve saadet içinde geliştikçe gizli emellerini guya tahakkuk safhasına çıkartmaktan fariğ olmuyorlar, maksatlarına vasıl olmak için de hadiseleri fırsat ittihaz ediyorlardı. Mesela Avrupa devletleri başlıca iki zümreye ayrılıp siyasi hava bozulduğu zaman Türkiye Ermenileri, komitecilerle teşriki mesai

ederek herhangi bir harp vukuunda takip edecekleri hattı hareketi ve melaneti kararlaştırıyorlardı.

SON İSYANDA ŞEHİT DÜŞEN SÜLEYMAN BEYE İZAFATEN ZEYTİN'E SÜLEYMANLI ADI VERİLDİ

Devletin başına açılan her gaileden azâmi derecede istifadeyi düşünüyorlar ve böyle gailelerin açılmasında belki en derin memnuniyeti duyuyorlardı.

İtalya Trablusgarp sahillerine asker çıkarmış ve Osmanlı ülkelerine fiilen tecavüz etmişti. Rumelinde müttefik Balkan Devletleri ile kanlı savaşlar başlamıştı. Ondan sonra da iki muhasım, iki kısma ayrılmış olan Avrupa'da; Saraybosna'da Avusturya veliahtını katleden kurşunlarla Birinci Dünya Harbi patlak vermişti. Osmanlı Devleti Almanya, Avusturya, Macaristan ve Bulgar Devletleri ile birlikte savaşa katılmıştı. Geniş hudutlarımızın her tarafında ordular çarpışıyordu. İşte bu sıralarda şarkta ve cenupta Ermeni unsurlarını teşvik eden elebaşları menfi faaliyetlerine tekrar başladılar. Bu meyanda Maraş ve Zeytin Ermenileri harp içinde hükümetin başına büyük gaileler açmak istadını göstermiş, hatta harekete geçmişlerdi.

Neticede bunların yurt içindeki mevcudiyetleri tehlikeli görüldü ve tehcirlerine karar verildi. Evvela Zeytin Ermenilerini nakletmek maksadıyla oraya bir heyet gönderildi. Fakat Zeytinliler keyfiyetten haberdar olduklarından silahlanarak kale gibi sağlam Tekke kilisesine sığındılar ve heyete karşı silah kullandılar. Bunun üzerine Maraş'tan Binbaşı Galip Kumandasında bir tabur askerle Maraş Jandarma Tabur Kumandanı Yüzbaşı Süleyman Bey kumandasında bir tabur Jandarma Zeytin'e sevk edildi. Askerler Zeytin'i muhasara eyledi. Top ve makinalı tüfekle yapılan tenkil hareketinde Yüzbaşı Süleyman Bey şehit düştü. Fakat âsiler takip olunarak yakalananlar ted'ib olundu. Zeytin'in tedibinden sonra Ermeni köylerinden de isyanlar çıkmıştı. Bunlar Maraş Ermenileri ile irtibat kurmağa çalışıyorlardı. Fakat Türk köylülerinin müdahalesi ve hükümetin kuvvet sevk etmesi neticesinde köylerdeki Ermeniler de bastırılarak cezalandırıldılar. Adana valisi de bir askeri birlikle Fındıcak üzerine yürümüştü. Burası da Zeytin'de olduğu gibi topla tahrip edilerek sağ kalanlar yakalandı ve sürgüne gönderildi.

Zeytin ve civarındaki Ermenilerle Maraş köylerindeki Ermenilerin isyan ederek şiddete baş vurmalarının maksadı; Fındıcak Ermenileri ile birleşerek Dört Yol ve İskenderun'a sarmak ve burada hali harpte olduğumuz düşmanlarla birleşmek olduğu hakkında o zamanlar birtakım söylentiler dolaşmıştır.

1915'te cereyan eden son Zeytin isyanının bastırılması esnasında şehit düşen Süleyman Bey namına izafeten Zeytin'e SÜLEYMANLI denilmiştir.

KURTULUŞ TARİHİMİZ HAYAL MAHSULÜ UYDURMA OLAYLARDAN ARİ OLARAK YAZILMALIDIR

Harp çok namüsaî şartlar altında sürüp gidiyordu. Türk şehirlerinde birçok ocaklar sönmüş tütmüyordu. Maraş'ta da teşkil edilen kıtalar şerefle döğüşüyor ve çoğu vatan, din ve namus uğrunda şehit düşüyordu. Hatta Maraş'tan teşkil edilen bir birlik, ben Irak'ın Süleymaniye şehrinde vazifeli iken oraya gelmişti. İçlerinde tanıdıkların da bulunduğu bu hemşehriler kafilesini o zaman muhabbetle karşılamıştık. Bir Maraşlı teyyareci dahi her teyyarecinin cesaret edemiyeceği şerait altında Süleymaniye'ye gelmişti. Bu kahraman teyyareci Yüzbaşı Basri Beydi. Bu havaliye ilk defa hava tarikiyle gelmek şerefini kazanan Basri Beyin' çift kanatlı keşif teyyaresiyle Süleymaniye'ye indiğini duyduğumuz zaman çocuklarımla birlikte iniş yerine gitmiştik. Basri Bilgin, halen emekli teyyareci Yarbay olarak Maraş'ta bulunmaktadır.

Amma harp, mağlubiyetimizle bitecek. Ermeniler kin ve intikâm hissiyle doiu olarak tekrar gelecektir. Bu sefer ölüm kalım savaşı yapacağız ve bizi içimizden yıkmak isteyen bu Ermeni meselesini; bütün bir memleket yekpare kuvvet halinde ayaklanarak güvendikleri düşmanları ile birlikte yok ederek halledeceğiz. O günün tarihini savaşta bulunanlar ve değerli hemşehrilerim yazmış bulunuyor. Yetişen neslimiz ve o günü yaşamış olanlar bir muazzam destan olan Maraş muharebesini noksansız olarak, hayal mahsulü uydurma vakalardan kaçınarak elbette ki yazmağa da devam edeceklerdir.

Allah'a ŗükürler olsun ki, ŗimdi tek iman ve düşünceye sahip ve bu memleketin terakkisini isteyen unsur olarak huzur ve sukuna kavuşmuş bulunuyoruz. Bu günlerin kadri kıymetini bilelim. Rabbimize hamd-ü senalar ve Cumhuriyet Hükümetine muvaffakiyet duaları edelim.

1292 (1876) Doğumlular

**AHMET BEKEREÇİOĞLU
TAŞHAN'DA PAMUK TİCARETİ YAPAR**

Adım Ahmet ÇAVUŞ, askerlikte çavuştum. Harbin sonunda terhis olduk. Maraş'a geldim... kaynanam hamamdan geliyormuş, üç Ermeni dirsek vurmuşlar ve yere düşürmüşler. Eve gelince bize anlattı, ben de bundan sonra sokağa çıkmamalarını tembihledim... Birgün kuşluk vakti kapı çalındı ve komşunun oğlu bana bir kâğıt verdi, hemen evine kaçtı. Kâğıtta mahallenin savaşa katılanlarının Ekmekçi Mahallesindeki Nakip Camiinde toplandıklarını ve benim de gelmemi yazıyordu. Oraya gittim, herkese bir vazife verdiler.

... şehri halkın terk etmesi gerekmişti... çoğu çocuklarını bırakıp gidiyordu. Bizim avrat da ufak kızı bırakmış, sonra yüreğine dert olmuş ... 1970 yılında Hicaz'a giderken yolda biri beni tanıdı. Bu o zamanlar Maraş'ta yaşayan Ermenilerden biri imiş. Bana şu soruyu sordu: "Ahmet Çavuş, o zamanki yeşil sarıklı, atlarının ağzı ateş saçan askerleriniz hâlâ duruyor mu?" dedi. Ben de bıyık altında gülerек evet hâlâ duruyor dedim.

Senem Ayşe

SENEM AYŞE

Besni kasabasında kışlayan, Haveydi aşiretinin Şeyhi Yusuf Ağanın kızıdır. Senem 1295 (1879) yılında Besni'de doğmuş, yedi yaşında iken babasının Maraş'a gelmesi ile buraya yerleşmiş. Gelinlik çağında, Duraklı mahallesinden Ramazan ile dünya evine giren Senem Ayşe, daha gençliğine doymadan harbin beşinci günü Ramazan'ını şehitler kervanına katınca, intikâm almak için silaha sarılmış, çete elbisesi giyerek çiftci Veysel oğlu Hasan Efendinin çetesine katılarak büyük yararlılıklar göstermiştir.

Haveydi aşiretinden çete kuran ve yirmi kadar efrad toplayan bu hatun, düşmana kan kusturarak Ramazan'ının öcünü almış ve Maraş'ın kurtuluşuna karınca kaderince bir şeyler katmıştır. Hayatının son günlerini devletten aldığı maaş ve ikramiyeler ile huzur içinde geçiren kahramanımız, 1954 yılında Duraklı mahallesindeki evinde Hakkın rahmetine kavuşmuştur.

Şehid Evliya Efendi

Şehit Evliya

Maraş'ın Acemli mahallesi nüfusunda kayıtlı bulunan İbrahim Evliya, Defteri Hakanî memuru Mustafa Bey'in oğludur. Doğum tarihi 1297 (1881)'dir.

Beş yaşında iken Kur'an-ı Kerim'i hatmetmiş, onbir yaşında Rüsti-yeye girmiş, 1311 (1895) yılında mezun olmuştur. Bektutiye Medresesi müderrisi Mehmet Mümtaz Efendiden Arabi öğrenmiş, hukuk mektebine devam etmiş, adliye ve evkaf nezaretlerinde, Şeyhülislâmlıkta çalışırken Evkaf mektebini de bitirmiştir. 1328 (1912) yılında Maraş Evkaf Müdür-lüğüne tayin edilmiştir.

Bu vazifede sıkı ile çalışırken, Maraş'ın işgalini içi kan ağlıyarak görmüş, durmanın zamanı olmadığını anlıyarak, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti nizamnamesini esas alarak bir tüzük hazırlamış ve Maraş'ta açılan şubesinin merkez idare heyeti azası olmuştur.

Acemli Mahallesi çete grup komutanlığını yaparken, efsanevi bir kahraman olarak Türk tarihine altın harflerle yeni destanlar kaydetmiştir.

Hükümet konağında bir oda isteyen Fransız komutanına tercüman vasıtasıyla "— Bu herife söyleyin! bizim memleketimizde kendilerine değil hükûmet dairesinde bir oda, bir karış bile verecek yerimiz yok..." diye gürleyen sesi, düşman komutanının bir daha hükûmete uğramamasına sebep olmuştur.

Evliya, çeteleriyle kan ırmaklarından, ateş sellerinden geçerek bir tek süngü gibi düşmanın göğsüne saplanıyor.. Evliya ismi düşmanın korkulu rüyası oluyordu.

Nerde ateş, nerde kan, nerde yangın varsa muhakkak Evliya Efendi ordaydı. Maraş'ta onsuz bunlar, bunsuz onlar olmuyordu.. Tek başına bir tarih olan Evliya Efendi, yine din gayretinin şehidi oldu. Düşman saf-ları içinden "Ena Müslim" diye bağırان Müslümanı kurtarmak için ayağa kalktığında kahpe bir Ermeni kurşunu ile şehitlik mertebesine ulaştı. 4 Şubat 1920.

Doktor Mustafca

Doktor Mustafa (Nakipzâde)

1298 (1882) yılında Maraş'ta doğan bu kıymetli vatan evladı, Nakip Zade Ali Rıza Efendinin oğludur. İlk ve orta tahsilini doğduğu yerde tamamlayan Mustafa, İstanbul'da tıp tahsili yapmış, 1324 yılında Tıbbiye-i Şahaneyi bitirmiş ve Maraş'ta serbest doktorluk yapmağa başlamıştır. Daha sonra Elbistan Belediye Tabibliğine tayin edilmiş, bu sıralarda patlayan Cihan Harbi silah altına alınmasına sebebiyet vermiş, silah altına alınarak Şam'da Ordu Komutanı Cemal Paşa'nın maiyetine verilmiştir. Cepheler sukut edince terhis edilen doktorumuz, Maraş'a gelerek doktorluğa başlamıştır.

İngiliz işgali üzerine vatanın kurtarılması için çalışmalara başlayan Doktor, İngilizlerin çekilip Fransızların geleceği haberi üzerine, Ulu Camii'de miting tertipliyerek işgalleri protesto ettirmiş, Elbistan'a giderek orada Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin kurulmasını sağlamış. Göksün, Pazarcık, Süleymanlı, Bertiz'de halkın şuurlanmasına, silahlanmasına çalışmış, Maraş'a dönerek çete reisliği vazifesi ve yabancı dil bildiği için de Fransızların muhatabı olarak birçok hizmetleri geçmiştir. Şahadetinden evvel, Fransızlarla anlaşmaya gittiği birçok kişiler tarafından iddia edilirse de, münferit olsa da, bazı eserlerde daha başka iddialara rastlanılmaktadır.

"Fransızların Maraş'tan kaçacakları gece Alman Hastanesinde bulunan Ermeni fedailerinin bir hilesi ile Amerikalı misyoner Mister Laym'in ağzından mürettep bir davetiye uydurularak Fransız karargâhına davet edilen Doktor, yine memleketine hizmet aşkıyla bu davete icabet etmiş, Alman Hastanesine yaklaşır yaklaşmaz Ermeni Eczacı Çorbacıyan tarafından atılan bir kurşunla şehit olmuştur."

Faḫmah oğlu Derviş

Fatmalı oğlu Derviş

Maraş'ın Bostancı Mahallesi, Hane 4, Cilt 15/4, Sahife 4'te Fatmalı oğlu Hacı Mustafa oğlu, Emine'den doğma 1298 (1882) doğumlu Derviş Fahri Kör Abdurrahman Gökırmak, devrinin Rüstiye Mektebinde okumuş, seferberlik ilânı ile Maraş'ta kurulan menzilde görev almış, cesareti ile kendini pek çabuk tanıtan Derviş Fahri memleketinin işgali üzerine maddi manevi bütün gücüyle mücadeleye katıldı. Çarşıbaşı çete reisliğini uhtesine aldı. Evini Heyet-i Temsiliyenin emrine tahsis etti. İmâlî, Orcan, Ağyar, Kafarlı, Peynirdere ve Bertiz köyleri ile mahallesinden 500'e yakın çete topladı. Bunların bütün işlerini, silah ve cephanelerini temin etti. Evinin bahçesine kurduğu mutfakta bizzat hanımı Hatice tarafından pişirilen yemekler, hizmetkârı Emin oğlu Ejder tarafından günün her öğünü çetelere götürülürdü. Kılıç Ali çetelerine ve Baba Burnu fedailerine de münasip zamanlarda sıcak yemek gönderilirdi. Harp içinde çıkardığı yangınlar Ermenilere pek korku vermişti. Çarşıbaşı Kilisesinin pencere demirini iki eliyle ayırarak ateşe vermesi, Tuz Hanı ve Bedestenî yakması adını mucizeleştirmişti. Çok sevdiği çete başısı Abdülhâkim'in Bedesten çarpışmasında şehit düşmesine pek üzülmüştür.

Maraş kurtulunca, çeteleri ile Antep'e yardıma gitti. Herşeyi ile çalışan Fatmalı Oğlu Derviş, huzur içinde yaşadığı vatanında 1940 yılında Hak'kın rahmetine kavuştu.

Yürük Selim (Selim Şevki)

Kd.Yzb.
1321 - Sv - 23

1882 yılında İnebolu'da doğdu, Mustafa Bey'in oğludur. 1902'de Harp Okuluna girerek 1905'de subay çıktı. Balkan ve Birinci Dünya Harplerine iştirak etti.

İstiklal Harbi'nde 1919-1921 yıllarında kıdemli yüzbaşı rütbesiyle 15 nci Piyade Tümeni Süvari Bölüm Komutanlığı yaptı. Adana Cephesi emrinde görevli olarak katıldı. Maraş Muharebelerine girdi ve 1921'de Maraş Muharebesinde şehit oldu.

Harp, 5 nci Mecidi, 4 ncü Mecidi, Gümüş liyakat, Kılınçlı 4 ncü Osmanî, 3 ncü Sınıf Alman ve Avusturya liyakat ve istiklal madalyası ile taltif edildi.

Gnkur. ATAŞE Başkanlığı
Süvari Subayları Dosyası

Mehmet Alparslan

Maraş'ın Seksenler Mahallesi sakinlerindendir. Hane 34, Cilt 11/1, Sahife 46'da kayıtlıdır. Babasının adı Mehmet Eşref, doğum tarihi 1299 (1883)'dür. Çukurova'da iskân edilmiş olan Cerit Aşiretine mensupturlar. Ailesi Maraş'a gelerek Kayabaşı Mahallesinde yerleşmiş, Mehmet Alpaslan'ı Rüştîye'ye göndermişler, orayı bitirince 1311-1325 (1895-1909) yılları arasında Bektutiye Medresesinde Müderris Mehmet Efendinin derslerini takip etmiş, icazetini alınca Halep'e giderek Hacı Musa Camii Medresesinde Urfalı Şeyh Hüseyin Efendi'den Hadis ve Tefsir okumuş, Meşhur Fakih Şeyh Zerga'nın fıkıh derslerine devam etmiş, tahsilini tamamlamak için İstanbul'a giderek Fatih Medresesi dersiamlarından Serezli Hacı Eyyup Efendi'nin Fünun-u Mütenevvi üzerine verdiği dersleri takip ederek 1328 (1912) yılında icazetini almıştır. Mekteb-i Kuzzat'a devam ederken Cihan Harbinin patlaması üzerine mektepler tatil edilmiş, Mehmet Efendi'yi de "Darül Hilafe muallimliği" ile Maraş'a tayin etmişlerdir. 1330 (1914)'de doğduğu şehre gelen Hoca Efendi, Mütenevvi dersleri okutmuştur. Millî Mücadele sırasında gördüğümüz bu kahraman ülemamız Fatmalı oğlu Derviş Efendi ile beraber şehir ve köy teşkilatlarının silah ve cephane dağıtımını yapmışlar. Kasap Başı Mahallesinin çete reisliğini de deruhte etmiş, Haznedarlı'ya karargah kuran Kılıç Ali'nin iase ve cephanelerini ikmâli vazifesini de yüklenmiştir.

Sokak muharebelerinden sonra Fatmalı oğlu Derviş ve Kılıç Ali ve Efe Hasan ile beraber Katolik kilisesi ile Kümbet Eytamhanesindeki Ermeni ve Fransız esirleri ile, silahlarını teslim alma işinde çalışmış. Maraş'ta teşkil edilen Milis taburu ile Haruniye ve Antep mücadelelerine katılmış, Antep cephesinde bilfiil dokuz ay çarpışmış bu kahraman ilim adamımız , kanıyla, canıyla ve ilmiyle kurtardığı vatan topraklarında lar saçarak huzur içinde yaşamış. İki sene merkez vaizliği, 1935'de Gök-sun Kazası Müftülüğü vazifelerini yapmış, 1942'de emekli olmuştur. Sakin bir hayat geçiren Alpaslan, 15.3.1973 tarihinde Hak'kın rahmetine kavuşmuştur.

1299 (1883) Doğumlular

**YUSUF GÖKALAN
ÇAVUŞ
YUSUFLAR MAHALLESİNDEN**

.....

Çanakkale'de Arıburnun'da döğüşüm. Cepheden cepheye koştum... savaş bitince Maraş'a geldim...

Birgün kardeşim Mehmet bana Fransızlar gelmiş dedi. Bunları görmek için çarşıya indik... Fransız devriyesi ile karşılaşınca içim bir tuhaf

oldu anlatamam... İki Türk'ün gavurlar tarafından Kırklar kilisesine götürülerek öldürüldüklerini duydum... Bizim mahallede Gazel oğlu denilen bir Ermeni vardı. Kuzu gibi bir adamdı. Fransızların gelişi ile birden kudurdu sanki. Mahallenin ortasında;

"— Bütün Türklerin evlerini yakıp bostan yapacağım" diye bağırdı.

"— Ondan intikam almaya yemin ettim. Bunca zahmeti bunca fedakarlığın sonu bu mu olacaktı?...

OSMAN SANDALOĞLU ÜLEMADAN

İngiliz'in askeri, Müslüman Hindistan'ın müstemleke askeri idi. Bunlar işgal ettikleri yerin müslüman olduğunu, buralara gelinceye kadar bilmezlermiş... Ezan sesi duyunca anlamışlar... ve yakınlık göstermeye başladılar...

Bir gece bizim kapı çalındı. Kapıya vardığımda yüzü gözü sarılı bir şahısla karşılaştım. Hafif bir sesle"Hoca Efendi, Veli Efendi oğlu Ziya Efendinin evinde bekliyorlar" dedi ve kayıp oldu. Ben hemen çağrıldığım eve gittim. Kapıyı yine yüzü gözü sarılı biri açtı. İşaretle yukarı çıkmamı istedi. Yukarı çıktım, girdiğim odanın pencereleri kum torbaları ile kapanmıştı. Bir gaz lambası yanıyordu. Masanın üzerinde de bir Kur'an-ı Kerim vardı. Biraz sonra Karakız Zeki Efendi geldi. Sonra diğer mahallelerden de geldiler. En sonra içeriye Maraş Fatihî Arslan Bey, yanında üç kızı ile girdi. Bize hoş geldiniz dedikten sonra, memleketin durumunu anlattı ve Kur'an-ı Kerim üzerine hepimiz yemin ettik... ertesi akşam Şükrü Efendinin evinde toplandık... Şube Reisi şubedeki silahları bize vermeye söz verdi... Arslan Bey'in "Şimdi bu silahları içinizden kim getirir? ' diye sorması üzerine Sadık Zâde Naci Efendi, hemen ayağa kalktı, cemaatten bir kişi daha Naci Efendinin yanına fırladı... biraz sonra silahlar geldi. Silahları camiinin hücrelerine koyduk, sabaha kadar güvendiğimiz kişileri çağırarak Kur'an üzerine yemin ettirip silahları verdik...

1300 (1884) Doğumlular

H.YUSUF AKKAYA

... İman Rıdvan Hoca "Hür olmayan bir milletin Cuma namazı kılması caiz değildir" dedi... Bu sözler hepimizi büyülemeye kâfi geldi...

İslahiye taraflarından Fransız takviye kuvvetlerinin geldiğini haber aldık. Hayrullah Bey komutasında şimdiki İnekhane bölgesinde onları pusuya düşürdük. Bol miktarda silah ve cephane elimize geçti. Muallim bu sırada yaralanmıştı...

Cennet Ali, şehrin doğusundan Maraş'a beş on çete ile girerken

Fransız devriyelerinin dur emrine riayet etmeyip çatışmaya tutuşurlar. Onları kaçmak zorunda bırakırlar...

HÜSEYİN OĞLU FADİMEDEN DOĞMA MEHMET ALİ ÇAVUŞ

Çınarlı Camii bahçesinde güneşlerken ıslıkçı Avedis sırtında gübre çuvalı ile yanıma geldi. "Lan müslüman, istersem seni it gibi sürür, eşşek gibi anırtırım" dedi. Bu sırada ezan okundu ama namazı kılamadım. Avedis'in sözü içimde büyüdü. Eve gittim, kamamı aldım ve Avedis'in bahçe duvarından evine atladım. Avradı köfte yoğuruyordu... beni görünce yüzüme bulgur serpti, daha çok kızdım. Kadına el kalkmaz diye bıraktım.

Mehmet Ali Çavuş

HACI YASİN OĞULLARINDAN MUALLİM HAYRULLAH

1301 (1895)'te Maraş'ta doğan Hayrullah Efendi, Hacı Yasin oğullarından Hacı Ali Efendinin oğludur. Rüştîye tahsilini bitirdikten sonra idadiyeye Halep'te devam etmiş, fakat okulu bitiremeden İstanbul'a naklederek geçimini temin için zengin ailelerin çocuklarına Riyaziye dersleri vermiş. Bu arada imtihan vererek İstanbul Mühendislik Mektebine kayıt olmuştur. Daha birinci sınıfta iken siyasi bir olaya adı karışınca okuldan çıkarılmış ve Mısır'a nefyedilmiştir. Hürriyetin ilânına kadar sürgünde kalmış, 1908'de Halep'e dönmüş, Halep Sultanisi Ulum-u Riyaziye muallimliğinin imtihanını kazanmış olmasına rağmen tayinini Maraş'a istemiştir. Çok sevdiği mesleğinde geceli gündüzlü çalışarak aşk ile şevk ile öğrenci yetiştirmiştir. İngilizler Maraş'ı işgal edince derin bir kedere bürünen kahramanımız, evine kapanarak üç ay dışarı çıkmamış ve Mustfa Kemal ile irtibat kurarak bölgenin durumunu anlatmış, alınacak tedbirler, yapılacak işler hakkında muhaberede bulunmuştur, Fransızların Maraş'ı işgalinden bir gün evvel gitmemesi için yapılan bütün ısrarlara rağmen, teşkilât yapmak için ayrılmak zorunda olduğunu söyleyerek ailesi halkıyla helâlleşmiş ve Elbistan'a gitmiştir. Orada silah teminine çalışmış, Pazarcık'a gelerek Atmalı, Sinamili Aşiretlerinin "Millilere" yardımını sağlamış, kendisi de bir çete kurarak Antep-Maraş yolu üzerinde faaliyete girişmiştir. Maraş'taki Fransız kuvvetlerini takviye için gelen yeni düşman birlikleriyle Baba Burnun'da yaptığı bir çatışmada çetesine cesaret vermek için fırladığı kayanın üzerinde kahpe bir düşman kurşunu ile kasiğinden yaralanmış, derhal Pazarcık'a, oradan da Maraş'a getirilmiş, yarası çok ağır olan Kahramanımız, mücadeleden uzak kaldığı için çok üzüldüğünden hastalığı daha da artmış, yaranın azması üzerine Antep'e hastaneye götürülmüş, tekrar Maraş'a getirilmiştir. Yörük Selim Bey'in yaralanması üzerine, ağır yaralı olan Yörük Selim de Hayrullah Bey'in yanına getirilmiş, yaşlı gözlerle bu yiğit silah arkadaşını süzen Hayrullah Bey, Yörük Selim'in ölümü üzerine çok sarsılmış ve onun cenaze merasimine katılması yaralarının azmasına sebep olmuş ve kısa bir müddet sonra da Hak'ın rahmetine kavuşmuştur.

Ailesine maaş tahsis edilmiş olup, İstiklâl Madalyası ile taltif edilmiştir.

Arslan Bey'in Albümünden

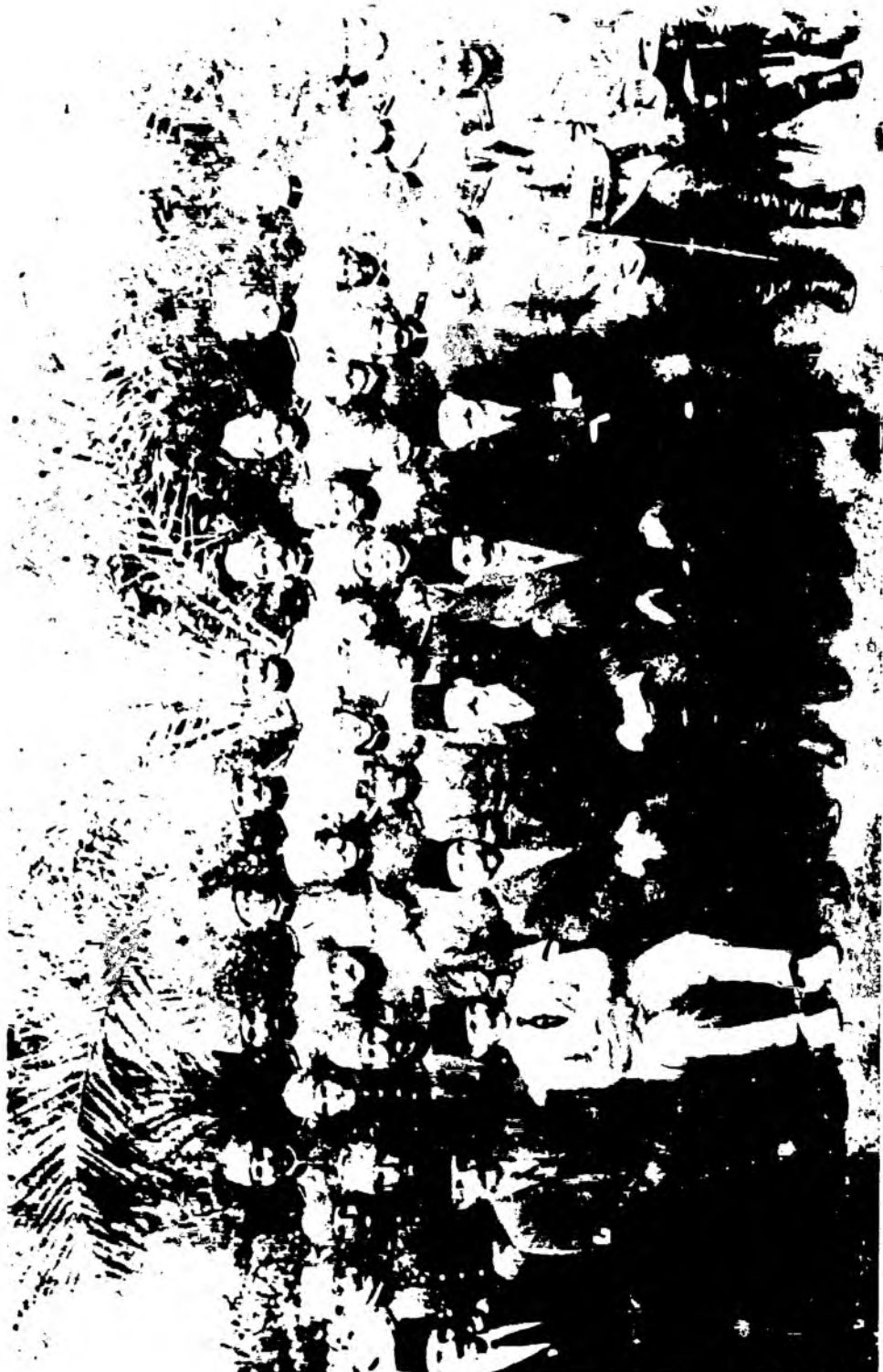

ASLAN BEY

Beyrut Polis okulu ve muallimleri

*Beirut Polis okulu
öğretmen ve öğrencileri*

وٲقہ نومروسی
۷۷۷

ارسلان

پدرینک سی

ملکیتی

تاریخ تولد

عد ۴

تاریخ تولد

Vesikâ numarası

377

Resim

mühür

*İsmi: Arslan Efendi
pederinin ismi: Abdullakı
memleketi: Elbistan
tarihi tevelliğü:*

امینت عمومیہ میرتی
ذی قوت و لبیب گیتی شہادت گیتی

فَتَحْلَلُوا

1000

معدنی و معدنیات
 اشیاء معدنی و معدنیات
 اشیاء معدنی و معدنیات
 اشیاء معدنی و معدنیات

(Faint handwritten Persian script)

ازمن دی بندہ کی خوشی میں دیکھی تو فرزندِ دروغ و بے وفائی نے میرے راجے پر ہاتھ

[illegible]

صفت محمودیه سرری

Hüsnü hâl ve Hareketi
Aliyy-ül a'lâ

Derece-i iktidar ve Ehliyeti
Aliyy-ül a'lâ

Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti
Beirut Polis Mekteb-i Şahâdet-nâmesi
Kazanılan numro 67 1/2

Termin numro 70

Polis Tatlakat-ı Hukuk-i Ulul-ü Muhakemat-ı Karun-u arza Hukuk-u İcâriye
Nizamnâmesi cezaiyye Düvel cezaiyye

Kroki Fotoğraf Terbiyye-i merkeziyye Hıfzıhı ve Müdafaat-ı Evveliyeye Kılâbet
ve Bedeniyye

Bin üçyüz yirmi yedi ve yirmi sekiz senesi şubat ile Haziran ay-
larına tesadüf eden üçüncü devre-i tahsilîye ve künyesi zabır-ı şahâ-
det-nâmede muharrer Abdullâh oğlu, Arslan Efendi bâlâ da mez-
kûr derslerden bir imtihan yetmiş tam numaradan atmış yedi bu-
çuk kazanmış ve sınıfın birincisi olmak üzere aliyy-ül a'lâ derecede
isbat-ı ehliyet etmiş olduğuna muşâ'ir şahadet-nâmedir.

Kavânir muallimi	Polis nizamnamesi	Kılâbet muallimi	Hıfzıhı	Terbiye-i	Fotoğraf	Kroki
mühür	muallimi	mühür	muallimi	merkezi	muallimi	muallimi
	mühür		mühür	muallimi	mühür	mühür

Efendi mümâ-ileyh say ve gayret ve hüsn-ü hâl ve hareketi tarafımız-
dan dahî taaccüb olunur. Recep 1330-26. Haziran 326

Mektep Müdürü
mühür

Dahiliye Müdürü
mühür

Dahiliye zabiti
mühür

Efendi mümâ-ileyh iktisap eylediği derece-i ehliyet ve hüsn-ü hâl ve
harekâtıyla polis memuriyetini istaya kudret ve liyaketi olduğuna tas-
dik olunur.

Emniyet-i Umumiye Müdürü
Mühür

Cilt Numrası
1

Şahâdet-nâme Numrası
99

Halep mürettebatından Komiser muavini

Abdullah oğlu Arslan

Efendi

sene

304

Mektebe cluhuli 3 Subat 327
Mektebden..... 26 Haziran 328

Polise cluhuli 1 Mart 326

Mühür
İmza

پاکستان

عدد

پریس نوٹبر ایڈیٹور

شہر کراچی کے پانچویں نمبر پر چھپنے والی اخبارات کے بارے میں ایک نیا درجہ درجہ
رہنما رہے۔
۱۰/۱۱/۳۲

Beirut vilâyeti
Acled

Polis Komiseri Arslan Efendiye

Şehri halin yirminci gecesi Dibağ(?) mahal-
lesinde vuku bulan harikin itfacı üzere ibrâz
eylediğiniz gayret vilâyetce de mücib-i takalir
ve memnuniyet olmuştur sene 25.5.332

Vali
imza

فد مددی ۶۱
ب من ۸
سید رشت
عزیز

طابا، ندی، ندی، ندی
طابا، ندی، ندی

Kayıt numarası
271

8 Kanûn Sırtı 32

Şube reisi
Hasan Hilmi (?)

Trablus şam subesince kaydı icra olundu

3331
9 Eylül

Trablus şam şube reisi
imza

بسم الله الرحمن الرحيم
الحمد لله الذي هدانا لهذا
ما كنا لنهتدي لولا أن هدانا الله

*Mustafa Kemâl Paşa tarafından gönderilen
üstün hizmet belgesi*

استقلال مدياليسي

وطني

١٩٨٦

ياض قدايائيه آمارجات و زلاري كوتوركوز حولاني
 نكره يوك نك شست ١٩٨٦/١٠/١٠ تاريخده و قوع بولان ، نجي اجتماع
 ٨٧ نجي جن غاقت ١ نجي جلسه سنده زيرده هويي عورد مرعيه
 سغوت ساي آرموده كره ز هدمه شش قري تيريدلي استقلال مدياليسي وركشدر .

نور كره بون كلس ري دور و نايي
 اعضا سنده و سغوت ساي
 آرموده ده

525 sayılı kanunun 2 nci maddesi gereğince büyük emel kime
 ettirilmiştir. Ocak 1967
 Kidem Ş.Md.Alb.
 K.K.Pre.Bşk.V.Tugç. مترجم

ماده ۱ : - استتال مدالسی باثل قطه باشد. (چهاره وادادلی عصبانلی تنکیده) آآراحت و فداکاری کوشتن ارکان ، اسرا و ضابطان و افراد وطن قهرمانان و حب کبریتا مقصد طرفت حصول ایجود اعضا ابراز ساعی ایدلره استتال ملی او غنیده فدای حیات ایدل همدانده آکر اولادنه و آلفیت و ریلور.

ماده ۲: - دعوی حق و مشروعی اضرار دین منافع این بود که مجلسی اضران بر مدال و برپایه
ماده ۳: - برخی ماده موجب مدال اخذت کساست اتفاق اندک اسباب موجب است کو در اضران جهت و کله کو در اضران
هشتمه موافق کو در اضران کدن سکر بود که منعمه بود تصدیق خالده اعطا اولو نور

ماده ۴ : - بزرگ ملت مجارستان سفند بولندینی عند مجلس حضوره مجلس رؤسی طرفند ، نظرمرد اذ بزرگ قومادان وایکب ماموری حضوره و سراسر مخصوصه اید مدایکب استحقاق ایدن عکر ایه قومادان و ملکیه دن اییه ملکیه ماء ری مارفند نینلق اولونور .

ماده : ه - - - بزرگ ملت مجلس اعتباریه و بزرگ ملت شریعی بقیل و جیهده بولوارک فیضی و جیهده کی بیسته
اولارک بیاض اولدی ، شولورکه بیوت اولوبده سین زمانا جیهده باقلل قندالی مسوق و رنگی ماده موچینه دمه الیه
کسب استغنی ایدرک شریعی نصی بقیل و نصف دیگرى قرسی اوله قدر . و باده کی نکلیک مجلس ویشک انابه بولور
ملت مجلسه قبول و تصدیق لازمدر .

ماده : ۶ - اشخاص مدالی صالح می اوزرینه و هر کون اشخاص اولور .

ماده : ۷ - حقوق مدنی در اسقاط و جنایت محکوم اولاً از من تلقی اوله ساز. فقطه داله خاطر اوله رق و درسته انتقال یادر.

ماده : ۸ با یکتر روع اولان اشيو مداليك شكلا و نيرداری رومرولو لوحده کوسرلشد.

ماده: ۹ - افراد الله كوچوك ضابطان و ضابطان - لاما اولوق اوزره مداليه خرمي اولوق اوچ لبرا آلمتور.

ماده : ۱۰ - اشهر مدالیه اصحابه مأمورین ملکپوء کما قائل بالعیوم مطاعه و سازه طرفندن حرمت مخصوصه ده و تولی جلدده

ماده : ۱۱ - اشپز خانه، احوای احکامه، جوتو، مله، ناسی، باغچه،

ماده: ۱۲ - اشبه قانون نارنجی شرفدار اعتباراً میسر الاخره گردد.

٢٩ تقریر تالی ١٣٢٦ و ١٧ و رسم الاولہ ١٣٢٩

۱۷. بیع الاول ۲۹/۳۹ سے ۱۳۳۶ ۸۶ نورولو (استغفرلہ اللہ) فانقلہ

ذیل خدمات فوق العادہ و فداکارانہ کی گورنر صاحبہ نے جلیجک اولان استقلال مدالیسی، استقلال مجادلات و محارباتک
مبدی اولان ۱۵ مایس ۱۳۴۵دن سربولیک تاریخ ختای اولان ۱ تفرن تان ۱۳۴۹ تارخچہ قدر سببی ابدل خدمات
مقابل اعطا فلور .

۱۲. کانون اول ۱۳۳۹ و ۱۳۴۲: جادی الاربی ۱۳۴۲^۲

١٧ - ميعاد الاول ٣٩ و ٢٩ تشرين الثاني ١٣٣٦ تاريخ و ٦٦ نومبر ١٩١٧ (استقبال مداري) قانونك

رہنہ کی مادی سے منسلک قانون

[illegible]

۲ - استقلال مالیاتی حامل ازانلاردن وقت ایذری
یوسف قهر جو قهرک بورکنه یوله دیرنه اوده یوله والده
ایستقلال ایدر . یوزلردن بری وقت ایذریده ترب داغنده
ایز یولیدی خالده دیگر طبلده یولولارنه ویا آتک وریشت
من سورکه انتقال الم .

۳ - ۱۷ ربيع الاول ۱۳۹۹ و نشرين ۲۲۹۱ تاريخي قانوني ماده سنه ۱۳۹۹ انتقال دني ايك نبي موده كوده
مرزا ادر .

۱ - اشو قاون ۲۹ نفرين تان ۳۳۶ تاريخدن مستعد .

هـ - انشاء قانونی احکامات و قوانین ملکی و محلی.

۲۸ ربيع الاخر ۱۲۱۲ و ۲۶ ترميزان ۱۲۱۰

Bir Kurtuluş yıldönümünde Arslan Bey

Geçit İöreninde Arslan Bey

Kuvva-i Milliye'ciler ve Arslan Bey

Bir Kurtuluş yıldönümünde Arslan Bey

Arslan Bey son yolculuğunda

Arslan Toğuzata

Arslan Bey, 1275 yıllarında Kafkasya'dan göç eden Toğuzata kâblesinin Maraş bölgesine yerleştirilen bir boyuna mensuptur. Babası Jandarma Çavuşu Hasan Bey Zâde Abdullah Efendi'dir. 1302 (1886) yılında Fındık Köyünde doğmuş, Elbistan'da Rüstiye'yi okumuş, 1314 yılında yine Elbistan'da medrese tahsiline ve Arapca'ya çalışmış, meşrutiyetin ilanı üzerine Halep'e giderek orada polis mesleğine intisap etmiştir.

1327 (1911)'de bir derece yükseltilerek Beyrut Polis Mektebinde görevlendirilmiş. Başarılarından dolayı Komiser Muavinliğine, iki sene sonra da Baş Komiserliğe terfi ettirilmiştir. Baş Komiser olarak Trablus-Şam Livasında çalışırken buraların işgal edilmesi üzerine Maraş'a dönmüştür. Burdan ötesini kendisinden dinleyelim.

"... Sevgili Maraş'ı İngilizler işgal etmişlerdi. Bu işgali tezahurat ve sevinçle karşılayan Maraş'ın yerli Ermenileri galeyana gelerek fevkâlade nümayişler yapıyorlardı. Halkın işgal kuvvetlerine ve yerli Ermeni taşkınlıklarına duydukları nefret dolayısıyla hissiyatlarına ve fikirlerine müraaat ettiğimde kısmen münevver kimseler İngilizlerin, Fransızlardan daha ehveni şer olduğu mütealasına rağmen halk efkârında ise İngilizlerin daha fena olduğu, uyuşturucu vaziyetlerine rağmen daha fena hareket ederek Nablus'ta katliam yaptıkları yolundaki sözler halk arasında daima nefretle anılıyor ve alınacak intikâm için mukadder günler sabırsızlıkla bekleniyordu. Düşman, düşmandı. İngiliz olmuş Fransız olmuş ikisi de birdi. Maraşlı için yapılması gereken şey mübarek topraklarını kirleten, istiklâlini almak isteyen müstevliye silahla karşı koymak ve canı pahasına da olsa sevgili vatanını karış karış müdafaa etmekte. Bu azim ve imânla pek muhterem arkadaşarımla beraber geceli gündüzlü çalışarak (Müdafaayı

"Heyet i Merkeziye" reisliğini deruhte etmiş, düşman Maraş'tan kovalanınca da Güney Cephesi Kuvvayı Milliye Komutanlığına getirilmiştir. İstiklâl Madalyası ile taltif edilen ve birinci devre şehrimizi Büyük Millet Meclisinde temsil eden bu kahramanımız kalbimizde yaşamaktadır

ARSLAN (BEY) TOĞUZATA HEYET-İ TEMSİLİYE REİSİ

"... Ermenilerin Adana'da Kalem Müdürü Cemal'i, Osmaniye'de telgraf memuru Muharremi, Erzin'de bir muallimi şehit etmeleri, tehcir esnasında Maraş mutasarrıfı iken Sivas'ta bulunan İsmail Kemal'i tahkikat yapılmak üzere celp etmeleri ve Maraşlı Ali Aytemiz'le, Halep'teki İngiliz Divan-ı Harbine sevk etmeleri ve İstanbul'da teşhirle alâkalı Diyarbakır Valisi Reşit Bey'in tevkif edilmemek için intihar eylemesi ve ... Maraş'ın Kilikya hudutları içine alındığının bildirilmesi üzerine teşkilât hazırlıklarına başladım.

... kendi aralarında kaynaşıyor. Ermeni emval ve emlâkinden tehcirde istifade edenler müşkil vaziyette idiler...

Komiser Cemal Halep'ten arkadaşımды. Hergün yüzlerce sahife tahkikat yapıyordu. Aciz kalmışlardı. Yüzbaşı Mahmut'la tanıştık. O da yapılan zulümlerden bahsederek sızlanmakta idi. Birgün Yüzbaşı Mahmut'a teşkilât yapmak üzere Miralay Fuat Bey'in emrinde birçok Erkân-ı Harp heyeti geldi. Memleketin şayan-ı itimad kimseleriyle görüşülmesini teklif ediyorlar dedim. Yüzbaşı Mahmut'la Doktor Mustafa Bey'e gidelim diyerek birlikte gittik Doktor bizi iyi karşıladı... İstanbul'dan gelen Erkân-ı Harp Heyetinin teşkilat yapmak üzere olduklarını söyleyince Doktor Mustafa Bey memnun oldu... Tertibat alınmasına taraftar olduğunu, Fedakârlıktan geri kalmayacağını söyledi. Muallim Hayrullah mektep arkadaşım, Evliya da evvelce tanıdığım olduğundan bu fikri söyleyince memnun oldular. "Beraber çalışırız, yalnız dikkat et, burada İngiliz Muhipler Cemiyetine mensup kimseler bulunuyor, İngiliz'ler aleyhine söz söyleme. Bir de serbest iş görebilmek için vazife almaya gayret et, bunun için de mutasarrıfa bir dilekçe ver, biz de yardım edelim" dediler. Mutasarrıflığa istida verdim, kabul etmedi. Mutasarrıf Ata Bey'le görüştüğümde İttihatçılar aleyhinde kötü söylüyordu. İttihatçılar sayesinde Mutasarrıf olduğunu söyledim. Kızdı ve "memleketi felâkete sürüklediler" dedi... Beyanname ver vilayete, Müstevliye Memuru olarak açıktan maaşını alırsın" dedi...

Benim işe alınmayışına Hayrullah ve Evliya müteessir oldular. Mutasarrıfa ricaya gittilerse de, "komiteci midir nedir?" diyerek kabul etmemişti... Evliya ve Hayrullah delaleti ile Çuhadaroğlu H.Mehmet'in bahçesinde bir ziyafet yapıldı. Belediye Reisi Hacı Bey, Şişman Arif, Kocabaş Hacı Naci ve belediye azaları vardı.

Fransızların, İngilizler gibi olmayıp Sürye'de (Suriye) enva-i türlü yolsuzlukları olduğunu ve bunlara karşı tedbir alınması teşkilâtlar yapılması fikri ileri sürüldü. Yalnız davet edildiği halde gelmeyenlerin aramızda olmaması ve gelmediklerine göre sonra tehlikeli bir hal zuhurunun doğabileceği için bunların da aramızda bulundurulmasına karar verildi. Bu kişilerle görüşmeyi kimse kabul etmedi... Doktor Mustafa Bey ve Ziyâi Zâde Hoca'nın görüşmesini söyleyerek dağıldılar.

Yüzbaşı Mahmut'la Doktor Mustafa Bey'in yanına gidildi. Mutasarrıf ile görüşmesinin istendiğini söyledik, Mutasarrıf Ata Bey'in gölgesinden ürküğünü, bu adamla çalışmak şöyle dursun, çalışanlara da mani olacağını söyledi. "Bey'lere gelince, Şükrü Bey'i göreyim, Kadir Paşa ile aramız yoktur." dedi.

İki gün sonra Doktor ile birleştik, Mutasarrıfın suret-i katiyede teşkilât taraftarı olmadığını, böyle bir teşekkülün hükûmeti müşkil bir vaziyete düşüreceğini Kuvve-i işgâliyenin müdahalesini icap ettireceğini, Ermenilerin ihbarı üzerine tevkif edilmelerinin muhakkak olduğunu ileri sürmüştü. Bey'lerden Şükrü Bey'in Mutasarrıf gibi işe taraftar olmadığını ifade etti.

Ziyâi Zâde Hacı Mehmet Efendi, Kadir Paşa'ya gönderildi. Kadir Paşa cevap-ı red verdi.

... Meslek arkadaşım emniyet amiri Zülkadiroğlu Tahir ile Şükrü Bey'e gittik, fikrini istizaç ettik, hakikaten doktorun söylediğinden daha ileri giderek "orduların yapamadığı işleri konuşmak hamakattır. İttihatçılar memleketi felâkete sürüklediler. Hiçbir şey yapılmaz" dediler.

.....

5 Eylül 1919'da Sivas'ta teşekkül eden kongre talimatnamesinin bir nüshasını getirdikleri gibi Yörük Selim, Kılıç Ali teşkilâta memur olarak geleceklerini ve Elbistan'da Ali Bey namında bir Binbaşının bulundu-

ğunu söylediler. Yalnız Yörük Selim, Enver Paşa'nın emir zabiti ve Kılıç Ali, Enver Bey'in kardeşi' Nuri'nin maiyetinde bulunduğu için Kongre muhitinde hoş görülmediklerini orada da dikkat edilmesini söylediler. (Sivas Kongresi talimatı Maraş matbaasında çoğaltılarak dağıtılmıştır.)

.....

30 Teşrinevvel 335'de Kadioğulları, Doktor Mustafa, kardeşi Eczacı Lütfi, Kocabaşoğlu, Emirmahmutoğlu Hasip, Sarıkâtipoğlu Mehmet ve Ebu Sait Elbistan'a gittiler...

30 Teşrinevvel Perşembe günü Mutasarrıf Ata Bey taşkınlık yapan Ermenileri şikâyet eden Türklerin tutuklanmasını Komiser Cemil'e telefonda emretmiş, böylelikle bir hadiseye mahal verilemeyeceğini söylemiş.

.....

Artık Maraş da Adana havalisi gibi Fransız mandasına girecek, hükümete ve kaleye bizim bayrağımız çekilmeyecek, hükümetin idaresini Mösyö Andre ele alacak. Buna hiçbir türlü müsamaha ve müsaade edilemezdi... "Yirmibin Kuvvay-i Millîye harekete geçecek, kanlar sel gibi akacak, bunun mesulü Fransızlar olacaktır." yazan bir beyannameyi sokaklara yapıştırdık ve halkı galeyana getirdik...

28 Teşrinisani 1919 Cuma günü herkes kaleye bakıyordu... Kısa-kürek Mehmet Ali yazdığı beyanname ile halkı tahrik ediyordu... Cami-i Kebir kapısında bulunan Şerbetçioğlu Mehmet ve birkaç arkadaşı "Ne duruyorsunuz? Sancağı çıkarın" sözü ile koşmaları ve sancağın camiden çıkması... Muhacir Murat Efendinin "Allahını seven sancağın altına girsin" diye bağırması üzerine... sancağı tekbir ile kaleye çıkardılar. Bir Ermeni milisi karşı düştü. Ona bir iki vurdular... Karakoldan bayrak alınarak çekildi...

.....

Sivas'tan emir ve talimat istemiştım. Posta geldi. Mahmut Bey ile şifre hal edildi. Harbe meydan verilmemesi, sukunetin muhafazası muvafıktır diyordu. Fakat düşman harbe başlamıştı. Teslim olduğumuz takdirde yüzlerce insan tevkif edilecekti. Harbi kabul etmek daha doğru idi. Harp emirlerini semtlere götürecek olan postaların cesaretleri kırılmıştı. Emir, kumanda dinleyen yoktu, herkes şaşırılmıştı...

Fransızların tedhiş harekâtı halkı korkutmuştu... Düşman taarruza geçti... Akşam üzeri Kayabaşı'na gitmek üzere arkadaşım Faik'le Keşişli Camiine kadar gittik, Yahya Hoca ile birleşerek cephe vaziyetlerini gözden geçirdik. Kayabaşı bir harp meydanı olmuş, geçmek imkânı yoktu. Düşman harekete geçer geçmez Kayabaşılılar cephe tutmuşlardı.. Abarabaşı Kilise'si, Araplar Kozu ve Kışla arasındaki düşman herakâtını durdurmışlardı. Karşılıklı silah sesleri devam ediyordu...

.... Kışlaya karşı ateş açılması, Fransızları telaşa düşürmüştü, Mutasarrıf vekili Cevdet Bey'i göndermeye mecbur etmişti. Cevdet Bey beyaz bayrak elinde hükûmete geldi. Karşılıklı, Yüzbaşı Mahmut'a:

"— Beyaz bayrak çek, her tarafa postalar çıkar, teslim olacağız." emrini verdi. Mahmut.

"— Postaları vururlar, halk teslim olmaz" deyince

"— Sizi idam ederler, vazifenizi yapmalısınız" diye ısrar ediyor. Mahmut da:

"— Bulurlarsa idam etsinler." diye cevap veriyordu. Ben ileri vardım.

"— Teslim olursak binlerce insan tevkif edilir, binlerce şehidimiz vardır. Teslim olmayız." deyince,

"— Siz kim oluyorsunuz? Sizi tanımıyorum." dedi. Sonra, Yüzbaşı Mahmut Bey'e dönerek,

"— Teslim bayrağı çekilmesi hususunda ısrar ediyorlar. Ben idamla tehdit ediliyorum. Ben gideceğim." dedi...

Sivas'a durumu bildiren bir telgraf yazıldı...

... Mutasarrıf vekilinin eşyalarını toplayıp, hayvanlara yükleterek hareket etmek üzere olduğu haberi verildi. Bırakılmaması emredildi. Eşyalarını Kayserili oğlu Nuri'nin hanesine yıktırdım. Bu defa harp raporunu yazdı. Mutasarrıf vekilinin hareketi, Yüzbaşı Mahmut'un ayrılması, halkın soğuk davranmasına sebep oldu...

Dayızâde Hacı Mehmet Efendi'nin hanesine giderek, "Bu akşam harp harekâtını müsaade ederseniz burada yapacağım." dedim. Kabul buyurdular. İki saat ara ile gelen raporlar okundu, cevaplar yazıldı. Sabaha kadar böyle devam edildi. Hocaoğlu Ziya ve Cemil okuyup dua ediyorlardı. Küçük oğlu Ahmet Faik de gelen postalarla meşgul oluyorlardı...

Sabah namazında Hoca Efendi halkı mescide topladı. Vaaz ve nasihat etti. Maraş'ın kurtulacağını kat'i olduğunu bu husustan şüphe edilmemesini anlattı." Maraş, kurtulacaktır. Bunda Allah'ın inayeti ve yardımı vardır. Hepimiz silaha sarılalım, bu iş, Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Resi Arslan'ın kafasından doğan bir şey değildir. Hep beraber harp edelim"dedi. Hükûmet, harbi ve Kuvvay-i Milliye'yi kabul etmediğinden ve hükûmeti bi-taraf bırakmak mecburiyetinde olduğumuzdan evvela bir karargâh, sonra semtlere harp emrini götürecek postalara lüzum olduğunu söyledim. Sarıkâtîp Zâde Hasan Efendi, "Bizim hanemizden daha münasip karar mı olur? İstirahat edersiniz hizmetinizde bulunuruz" dediler. Sarıkâtîp'in hanesinin alt katı karargâh ittihaz edildi ve umum semt ve mülhakata harp emri verildi...

Mutasarrıf vekilinin Sivas'a yazdığı telgraf İstanbul'a aksettüğinden 24 Kanunsâni tarihinde Dahiliye Nezareti Maraş'ta Fransızların top ve makineli tüfekle şehri ateş altına aldıklarından, bu cihetin tetkiki ile acele bildirilmesi için Dahiliye Nazırı namına Kâşif imzalı bir telgraf geldi.

.....

Kilisede düşman kuvvetlerini mahsur bırakmak ve kışladaki kuvvetlerle birleşmemesini temin için icabında islâm evlerinin yakılması kararlaştırıldı. 24 Kanunsâni 1920'de müşkil vaziyete düşen Kayabaşılardan Karakız oğlu Muhiddin ve kardeşi şehit Zeki bir teneke gazyağı dökerek bütün mobilya ve eşyası ile birlikte iki hanelerine ilk ateşi vermişlerdi. Ateş bitişik Ermeni ve Müslüman evlerine sirayet etti. Düşman kuvvetleri mahsur kaldı. Birleşmelerine mani olundu.

..... Yüzbaşı Mahmut Bey Maksutlu köyündeki telgraf makinası ile Sivas'a yazdığımız raporu vermişti. Aldığı cevabı gönderdi. Sivas top ve makineli tüfekli bölüklerin hareket eylediğini bildiriyordu. Bu haberi bütün semtlere bildirdim. Halkın maneviyatı arttı...

.... Harbin yedinci günü Yüzbaşı Kamil Sivas'tan geldi. Şehre girmedi. Diğer kumandanlarla Cancık Mağarasını karargâh yaptı. Sivas'tan getirdiği cebel topunu kullanan Tarsuslu Ahmet Çavuş ve İzmirli bir neferdi. Maraşlı topçularla takviye edilerek top harekete geçirildi.

.... Elbistan'dan gelip Cancık'ta bulunan iya ve asip vaziyeti tehlikeli görerek ailelerini çıkarmak üzere mahallelerine gelmişlerdi..

Şubat'ın onuncu günü Kılıç Ali cephesinde panik başladı. Cancık cephesindeki kuvvetlerimiz düşmanı durdurmak şöyle dursun, düşmanla harp etmeden çekiliyordu. Düşman şehre doğru harpsiz gelip Sıtma Pınar'ında karargâhını kurdu... Bizim harici cephelerden hiçbir haber alınamıyordu. Dahilde beş-on kişi kışlaya ateş ediyordu.

...O anda Kadir Paşa'nın konağında bulunan Elbistanlı Hâkim Fevzi Kocabaş'la, Ahmet gelmişlerdi. Bunlar artık müdafaa imkânı kalmadığından, cephedeki askerî kuvvetlerin ve çetelerin çekildiklerini... teslim olmaktan başka çare kalmadığını ve Kadir Paşa Konağında toplanan memleketin ileri gelenlerinin kararının bu olduğunu söylemeleri üzerine Doktor Mustafa "— Nasıl olur? Ben gideyim onları ikna edeyim." diyerek Hâkim Fevzi Kocabaş ve Hacı Ahmet'le Kadir Paşa Konağına gitti.

... Doktor Mustafa Bey'in teslim olmak üzere Fransızlarla görüşeceğini haber verdiler. "Doktor'un gideceğini ümit etmem, giderse de bize malûmat verir, bir şayia olması icap eder" dedim.

Esasen teşkilâtın bidayetinden itibaren kendi kafasıyla hareket eden Doktor, Kadir Paşa'nın odasında toplanan memleketin ileri gelenlerinin kendisine gösterdikleri teveccüh dolayısıyla irade zaafına düşerek mütareke yapmak üzere Balcıoğlu Mehmet'i de beraber alarak Fransızlara gitmişti...

.... Kılıç Ali'nin karargâhına varan postamız, topu ve kesilen et gövdesi ile nöbetçisiz karargâhın bırakıldığı ve civarındaki halkın çekildiği haberini getirdi...

... Devecili, Mağralı mahalleleri tamamen boşalmış, çok güvendiğimiz Cineviz Hacı Mustafa da Kadir Paşa Konağında toplananlar arasında bulunuyordu...

... Memleket eşrafından bir heyet gelerek olmamız için ısrar etti. Heyet gerek şarkta ve gerek garpta kumanda heyetlerini çektikleri gibi düşman memleketi tamamen muhasara ettiğini olmaktan başka çare kalmadığını söylemeleri üzerine Gök Ökkeş, olana da "ol" diyene de küfür savurdu... Yanıma birkaç arkadaş olarak Mağralı'ya gittim. Tamamen boşalmıştı. Kaçıyor diye arkamdan onbeş kadar silahlı yetişti. Bunları Devecili ve Mağralı mahallesinde cephe tutarak avdet et-

tim. Göksun'un Kuzutepe Köy'ünden Ali Bey beni telâş ile karşıladı. "— Sizi vurmaya geldiler." diyordu. Ben güldüm..."Kadir Paşa'nın misafiriyim sözüme inan" diyordu. Beraber Kadir Paşa'nın konağına gittik. Silahlılar Kadir Paşa konağının örtme saçakları altına sığınmışlardı, hatta ahırlara bile sokulmuşlardı. Herkes burasını bir Dar-ül Eman sayarak sığınmışlardı. Oraya girdiğimde halk birbiri üzerinde sıkışık oturuyordu. Bir sandalye koydular, yerleştik. Bizim Heyet-i Merkeziye ikinci reisi Refet Hoca, aza Kocabaş Hacı Ahmet ve daha birçok eşref vardı. Hariçteki kuvvetlerin dağılması ve dahilde de çetelerin çekilmesi dolayısıyla birçok camiler yanıyordu. Orada bulunanlar kati olarak teslim taraftarı olduklarını söylediler. "— Bugün yirmi ikinci gündür, harp ediyoruz, hiçbir tarafta düşman taaruza geçmedi, mağlup değiliz, düşmanı mahsur bir halde tutuyoruz, takviye kıtasının gelmemesi mağlubiyetimizi icap ettirmez, böyle toplanıp yanlış karar vermek felâketi mucip olacağını takdir etmemiz lâzımdır." deyince, "— Görmüyor musun Divanlı Camii yanıyor, kuvvetlerimiz hep kaçtı." dediler. Teslim olmak kararında ısrar ettiler.

..... Kadir Paşa"başımıza bu belâyı sen getirdin" diye küfür ediyordu.. Bütün bu hadiseleri ben yaptım, başkasına ceza vermeyin" desem dinlerler mi?... Allah'tan korkmadan, Peygamber'den utanmadan... nasıl teslim olurum? Teslim olmanın mesuliyetini ben üzerime alamam...

.... Ey! Hacı Hey!....

.... Küfrünü tekrar etti." Bu küfür, memleketini müdafaa etmiyerek izharı acz edenlere lâyıktır. Ben kabul etmem, tamamen iade ediyorum." diyerek ayrıldım. .

1916 DOĞUMLU NAZMİYE HANIM; ARSLAN BEY'İN HANIMI

... Harpten sonra mebus olarak Ankara'ya gitti... ziynet eşyaları.. toplanan altınlar... K... verildi...

Arslan Bey'in Milli mücadeleden kalan birçok eşyası vardı. Tam bir sandık dolusu... defterleri, telgraflar, resimler... Arslan Bey öldükten sonra, burada Mustafa oğlu var, o geldi." Arslan Bey adına bir köşe hazırlıyacağım o vesikâları filan verin, resimlerini çektip geri getireyim" deyince biz de verdik, tabii gidiş o gidiş, bir daha getirmedik.

(1302)'de Elbistan'da doğdu. Elbistan'ın Hacı Hamza Mahallesinden Çerkez Hasan Beyzâde Abdullah Efendi'nin oğludur. Annesi Nazire Hanım'dır.

Beyrut'ta Polis Koleji'ni bitirdi. Polis teşkilâtında serkomiserliğe (başkomiser) kadar yükseldi. Maraş'ın Fransızlar tarafından işgâl edilmesi üzerine, Beyrut'taki dostlarının ısrarına rağmen "Beni görev bekliyor" diyerek istifa edip, Maraş'ta Müdâfa-i Hukuk Cemiyeti'nin örgütlenmesinde büyük çabalar sarfetti. Daha sonra da Maraş Millî Mücadelesi'nde en büyük rolü oynayarak, şehrin kurtuluşunda gerekeni başarı ile üstlenmiştir.

Muharebeden sonra, I. Dönem Maraş Milletvekili olarak meclise katıldı. Daha sonra Göksun İlçesi'nin Büyük Çamurlu Köyü'nün Meyremçil Yaylası'nda çiftçilikle uğraştı. Orayı sattıktan sonra da Göksun İlçesi'nden, halen ismi ile anılan Arslanbey Çiftliği'nde uzun bir süre yaşadı. 1946'da Maraş'a yerleşti. Pazarcık'ta çiftçilik yaparken, 6 Haziran 1963'te vefat etti.

Arslan beg Kahramanmaraş destanının en büyük kahramanıdır. Eğer Maraş, kahraman sıfatını hakkıyla elde etmişse bunda Arslan beg'in büyük payı vardır. Antep'de Şahan beg, Maraş'da Arslan beg Kuvayı Milliye ruhunun Fransızlara karşı ilk şahlanışlarıdır.

Bundan otuz kırk sene öncesine kadar Türk çocukları okuma kitaplarında Arslan begin, Şahan begin kahramanlıklarını okuyarak büyümüşlerdir. Amma sonra ne oldu ise-belki de şöenlik olmasın diye- bu kahramanlık örnekleri, Kuvayı Milliye ruhu parıltıları kitaplardan kaldırıldı ve Türkiye netice itibarıyla bir anarşi ve karışıklık içine daldırıldı.

Çünkü her şey önce ruhta olup biter..

Kahramanlık ve vatanseverlik ruhunda.

Eski bir asker dostumla bunları konuşurken gözleri daldı ve şunları anlattı: Maraş harbinin timsali Arslan beg gerçek bir arslan begdir. Maraş'ın her kurtuluş günü Kahramanmaraşlılar kutlama yaparlar. Vilayet ve ordu bu kutlamalara büyük ehemmiyet verir ve bir defasında kumandan, Kahramanmaraş kahramanı Arslan begi bu kutlama merasimine bilhassa davet eder. Fakat Arslan beg gelmez..Bunun üzerine kumandan, bir vesileyle, Arslan beg'e, bu davete icabet etmeyişi sebebiyle sitemde bulunur. Kumandan herhalde siteminde biraz ciddi davrandı ki Arslan beg açıklamak zorunda kalır gelemeyiş sebebini: **"Çünkü, merasime lâayık şöyle dursun ele güne çıkacak elbisesi yoktur ve bunun için davete icabet edememiştir."**

Asker dostum bir başka şey daha anlattı: "Maraş harbi bir destandır...Günlerce süren harp ev-ev cereyan etmiştir. Bu arada görülmüştür ki, bir düşman makineli bertaarf edilmezse büyük kayıp verilecektir. Bu düşman makinelisinin bertaarf edilmesi nin ise, bir tek yolu vardır. Makineliye perde olan bir evin ortadan kaldırılması. O ev ise dul ve zavallı bir kadına aittir ve bu bakımdan milis kuvvetleri bu evi bertaarf etmekte mütereddittirler. Bunu farkedenden Maraşlı kadın kendiliğinden evini ateşe verir ve düşman makinelisinin bertaarf edilmesini sağlar. Amma hikâye bitmiş değildir.. Her sene Kahramanmaraş'ın kurtuluşunda bu ev yakma sahnesi aynı kadına temsili olarak tekrarlatılır...Ve temsili olarak evini her sene tekrar yakan bu büyük kadının EVİ YOKTUR...

MARAŞ DESTANI İÇİNDE TÜRK KADININ KAHRAMANLIĞI

Maraş mücahitlerinin komutanı olan Arslan bey, emrindeki muharebe gruplarını teker teker dolaşarak gece için hazırlanmış baskın planını bütün teferuatıyla anlatıyor, grubun yapacağı vazifeye ait direktifleri veriyordu

Şehrin kuzey tarafından görevli olan gruba yaklaştığı sırada, kayalar arasında siper almış çeteye mensup bir kadının, sancılar içinde kıvranmakta olduğunu farkederek, merakla sokuldu :

— Neyin var bacı? Yaralı mısın yoksa? diye sordu.

Kadın bu yabancı sesle birdenbire irkilmişti. Karşısında Arslan beyi görünce, yüzündeki ıstırap çizgilerini kaybetmiye çalışarak :

— Bir şeyim yok ağa! diye inledi. Hamdolsun hiçbir şeyim yok...

Bu cevaba rağmen, kadının bir derdi olduğu, ıstırabını güçlükle yenmeye gayret ettiği anlaşılıyordu. Arslan bey ısrar etti:

— Senin bir derdin olduğu belli. Şöyle, sıkılma, bacı, belki çaresini buluruz.

Kadın, ne kadar saklamaya çalışsa da ıstırabının yüzünden okunduğunu anlayınca mahcubiyetle kızmıştı. Önüne bakarak susuyordu. Nihayet, mutlaka bir cevap vermek mecburiyetinde olduğunu görünce; sıkılğan ve titrek bir sesle:

— Derdimi sana söyleyemem, diye mırıldandı. Sen er kişisin. Şu binanın gerisindeki çukurda yaralılarla uğraşan Ayşe bacıyı bana gönderirsen hayır işlersin, yalnız biraz acele lâzım...

Arslan bey durumdaki aceleliği anlamıştı, söylenen tarafa koştu. Ayşe bacıyı kısa zamanda buldurarak, kayanın arkasında kıvranmakta olan kadıncağının yardımına ulaştırdı.

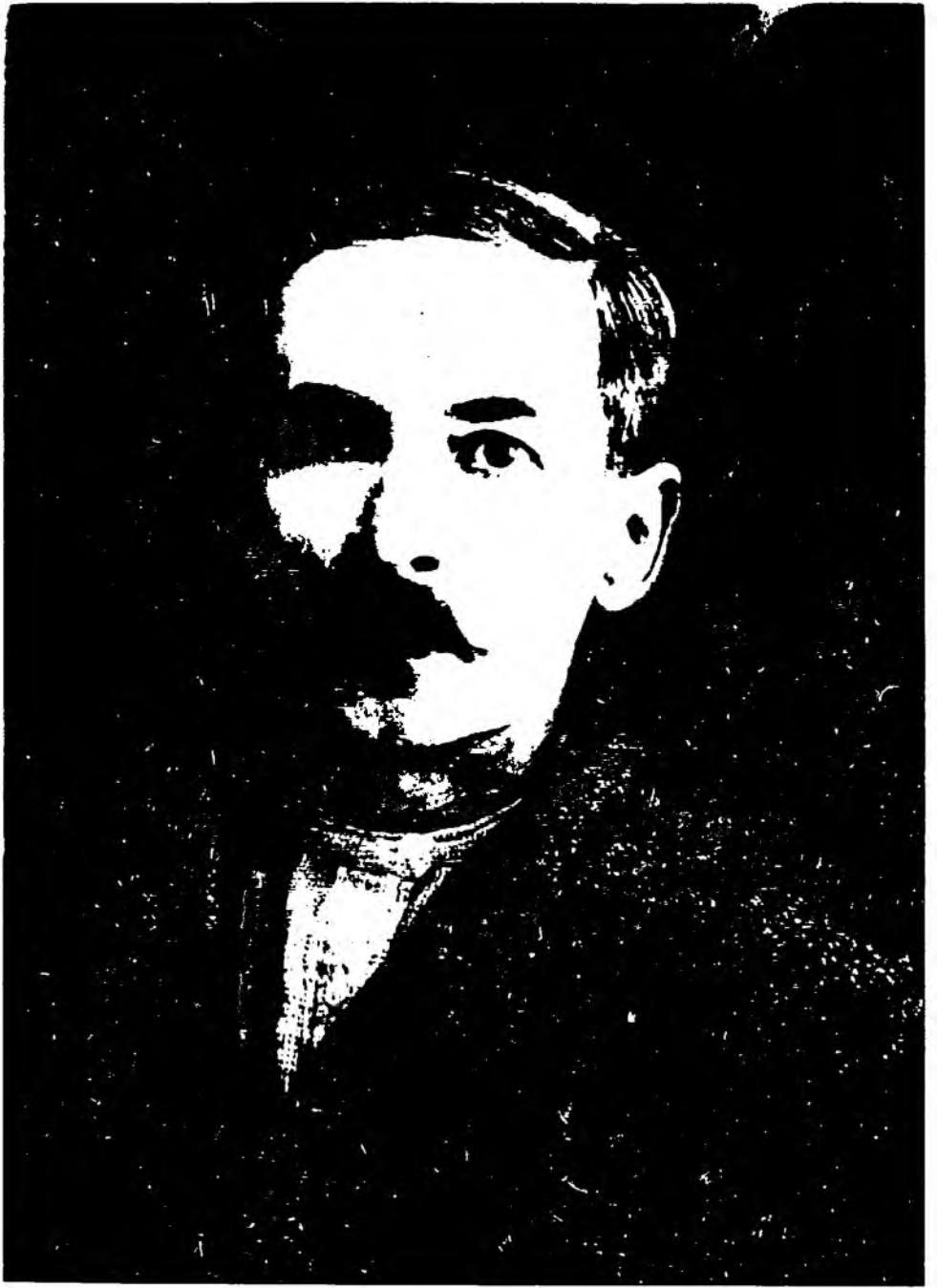
Çok geçmeden, hayret verici bir haber geldi. Bu fedakâr ve kahraman Türk kadını hemen oracıkta, o kayanın dibindeki ıslak ve soğuk zemin üzerinde nur topu gibi bir evlât dünyaya getirmişti.

Bütün mücahitler sevinçle, gözlerini siperlerde dünyaya açan bu yavruyu bağırklarına basarak komutanın da tensibi ile ona (Zafer) adını koydular.

Lâkin grubun bu sevinç ve neşesi ne yazık ki çok sürmedi. Tahammülün üstünde bir fedakârlık ve irade ile, son âna kadar vazifesi başından ayrılmamış olan o kahraman anne, sevgili yavrusuna bir defa dahi meme veremeden gözlerini hayata kapamış, şehitlik mertebesine ulaşmıştı...

Onu son nefese kadar, terketmediği siperinden alarak geriye, ebedî istirahatgâhına götürmek için, yaklaşan mücahitler, yurt için can vermiş bir annenin kollarında, yurt için son nefese kadar savaşmak üzere dünyaya gelmiş bir yavrunun teşkil ettiği müt-hiş tablo karşısında, göz yaşlarını tutamamışlardı...

O adsız kahraman, Türk kadınının, o şehit annenin de belki bugün belli bir mezarı, dikili bir taşı yok. Fakat anaların doğurduğu (Zafer) ler şimdi birer bayayığit olmuş, tarihimizi daha üstün kahramanlıklarla süslemek için hazırdırlar. Maraş kalesinde ve bütün Türk yurdunun ufuklarında dalgalanan hür bayraklar ise, o adsız kahramanların ehedivete

MUHİDDİN KARAKİZ

Muhittin Karakız'ın kızı Meliha'ya
hatıra olarak verdiği resminin arka yüzü.

Kızım Meliha

Elbetti hatıra

M. Karakız

Commandant - Correspondant

CASTE

POST

Muhittin Karakız

Maraş'ın Çukuroba Mahallesi, Hane 1, Sahife 1'inde kayıtlı Duran Oğlu Fatma'dan doğma 1303 (1887) doğumlu Muhiddin Karakız, Zeki Karakız'ın ağabeyidir. 1313 yılında Rüştüye tahsiline başlamış. 1321'de İdadiyi bitirerek tahrir-i nüfus memuriyeti ile hayata atılmıştır. 1323'te Orman Macibayet ve Mesahe memurlukları vazifeleri ile 32 yıl devlet memurluğu görevinde bulunmuş ve 1945 yılında emekli olmuştur. 16 Kasım 1966 yılında Hak'kın rahmetine kavuşmuştur.

Milli Mücadelemize o da birçok katkılarda bulunmuş. Bertiz'den topladığı çetelerle Elbistan-Maraş yolunun asayışı ve sevkîyatını idare etmiştir. Şehiriçi muharebeleri başlayınca merkeze çağrılarak çete grup komutanlığı vazifesi verilmiştir. Abarabaşı Kilisesi'nin düşman karargâhı ile irtibatını kesmek ve göz altında bulundurmamak için çevresindeki evlerin yıkılması gerektiğini, bunun için de kendi evleri yakılırsa bu işin olacağının söylenmesi üzerine iki evini 24.000 parça eşyası ile eliyle ateşe vermiştir.

1303 (1887) Doğumlular

DURDU MEHMET AKKURT

.....

.... Biz gittik ve Antep'te çeteler halinde çarpışarak Antep'i de kurtardık. elinden.

Ermenilerin yaptıkları işkenceler çok, hangisini söyleyeyim ki.. Benim anamın döşünü (göğüs) kestiler, kaba ağaç ağacına astılar, önceleri şu Fatmalı köyünün Kişifli obasında Ermeniler otururlardı. Fransızların Maraş'a gelmesiyle Ermeniler bize rahat vermediler. Bizi kıpramaz ettiler. Köylerimizde bulunan avratların ırzlarına tecavüz ettiler. Göbekleri ile üreme organlarının arasına kasatura ile delik açıp, oradan hayvani hislerini tatmin ettiler...

Ben şimdi devletten maaş almaktayım. Madalyam da var. Kurtuluş Savaşına da katıldım. Maraş'ın ve Antep'in kurtuluşunda da vardım...

1306 (1890) Doğumlular

ELİF AKGEMCİ
EV KADINI
ŞİH MAHALLESİNDEN

Ben Maraş harbinde iki senelik gelindim. Evimiz "İt tepesi"ndeki kilise ile karşı karşıyaydı. Aniden savaş başladı. Bir yere çıkamadık. Gönü komşu bir araya geldik. Evlerin duvarlarını delerek evlerden evlere geçtik. Böylece Şih Camiinin kapısının oraya geldik. Sabah ezanına kadar ahırda durduk. Sonra ahırdan çıktık. Bizi gören Geyikoğlu camiye girerken bizi kurşuna tuttu. Camiye zor düştük. Akşama kadar aç kaldık. Hava kararınca alt kapıdan başka bir eve kaçtık. Burada üç hafta aç susuz, yorgansız yataksız kaldık. Kiliseden beli kuşaklı gavurlar bizi kurşun ve bombaya tuttular. Üç hafta sonra köylerden çeteler geldiler.

Bizi geldiğimiz gibi evlerimize götürdüler. Eşyalarımızı aldık. Akşam Bulanık'a ulaştık. Bulanık'ta bir hafta kaldık ilanet yapıldı Fransız kaçtı diye... evimize döndük...

"Beli kuşaklı gavurlar" Abarabaşı Kilisesi İrlandalı katoliklere aittir. Halkımız bu kiliseye mensup olanlara kıyafetlerinden dolayı "Belikendirli" veya "Beli Kuşaklı" derler. (Yazarın notu).

*Millî mücadele esnasında Kahramanmaraş
"Arka planda Belî Kendirli"lerin kilisesi görülmektedir."*

1307 (1891) Doğumlular

GÖKSUN-TAHİR BEY KÖYÜ

Yörük Selim (Paşa) emrinde Göksun'dan Çardak üstü Kısık'tan dört günde Maraş'a geldik. Yörükselim'in karargâhı Cancık ağzında bulunuyordu. Yörük Selim bizi baskınlarda kullanıyordu. Fransızlar karargâhımızı bastılar ve bizleri dağıttılar. Nedirli'de toplandık, bazı arkadaşlar ayrıldılar, geriye yirmi kişi kaldık. Bu ara Nedirli'ler köyü terk etmeye karar verdiler, onlara nasihat ettik ve kalmalarını sağladık. Nedirli'den Üngüt e

geldik, ordan da bulduğumuz onbeş kişi ile gündüzleri Mercimek Tepe'de bulunan Fransızlara baskın yapıyor, geceleri Üngüt'te kalıyorduk. Maraş'ta işler kızışmış. Evliya Efendi ve Çardaklı Şahin Bey şehit olmuşlardı... Fransızlara esir düşen Remzi Öksüz ve Zekiye Bat'ı, gece kurtararak bir dağ evine yerleştirdik.

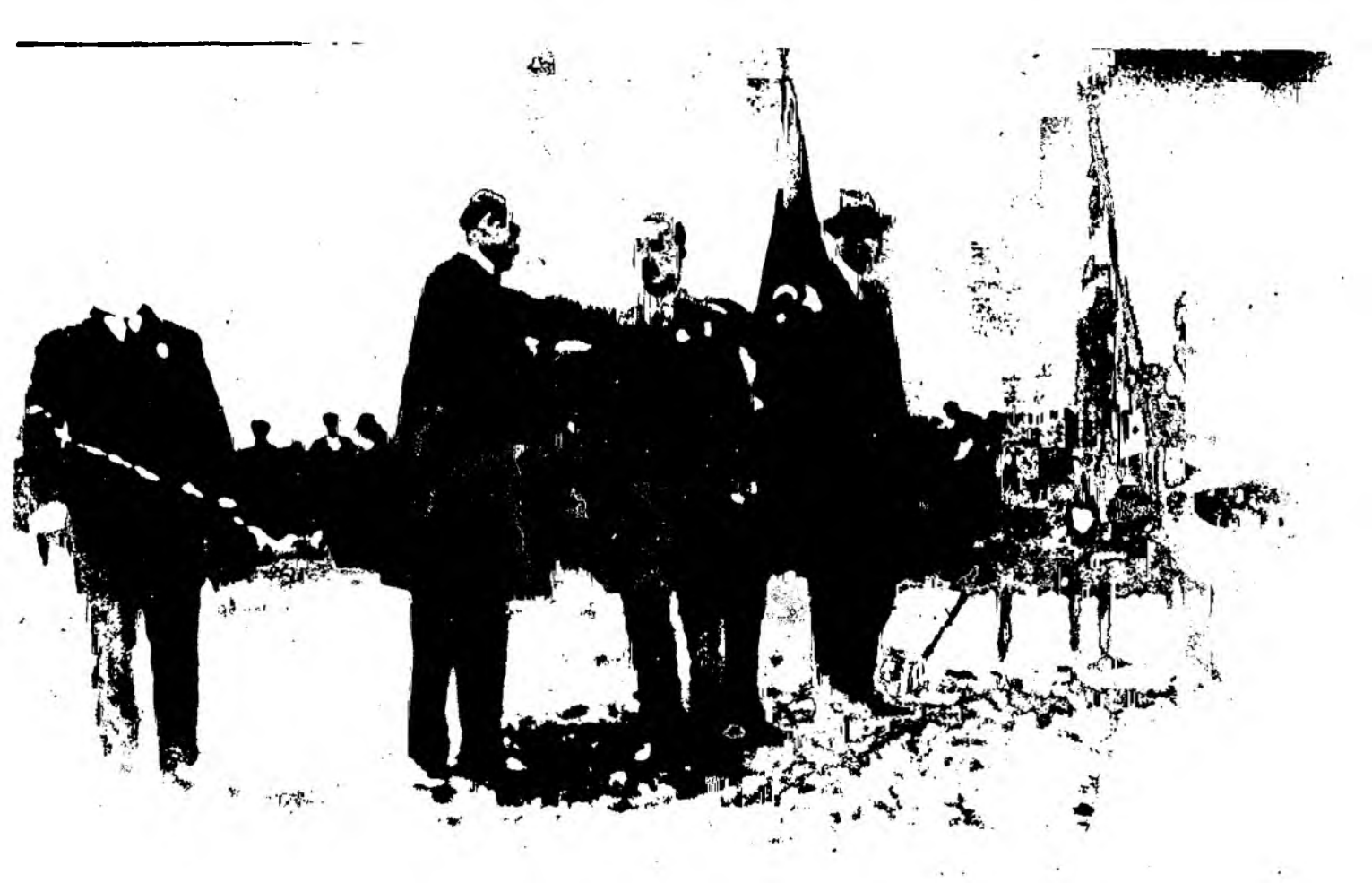
AHMET ÇANAKÇI TENEKECİ

Bizim karargahımız Kısakürek'lerin evi idi. Birgün başkanımız hadi döllere çete toplansın dedi. Bizler de toplandık. Dışarı çıktık, ahali perişan, yiyecek yok, cephane yok, herkes yollara düşmüş, köylere kaçıyor... Geri eve dönemedim, avrat iki çocuk kaldılar, ben Kozludere'ye gittim. Köyde galim de notim? İki gün kaldım, içim rahat etmedi. Şehre geldim. Seri Altı Camii'nin orda yollar ceset dolu, bir hamlede geçtim. Hiç kimse-ler yok meydanlarda. Fransız her mahalleyi topa tutuyor. Gördüğü her göl-geye ateş ediyordu...

MUSTAFA HİLMİ EŞBAH RÜSTİYE TAHSİLLİ TÜCCAR

"Mustafa Eşbah'ın 5.5.1935 tarihini taşıyan ve (920 Maraş savun-masının sinaması alınacağından ötürü bildiklerimi benden soruyorsunuz) diye başlayan dört sahifelik eski notlarının bazı kısımları:

"Tarihini iyice hatırlayamıyacağım bir gün, Fransız devriyesinden bir kol sokakları dolaşarak bizim Divanlı'ya gelmişti. Vakit öğleyi henüz geç-mişti ki, Amerikan Koleji tarafından bir silah sesi duyuldu. Bu esnada mez-kur (bahsedilen) devriyenin Nalbant oğlunun harap evine cebren (zorla) girdiklerini, millî teşkilâtın Divanlı Heyeti idaresinin sandık emini olmam dolayısı ile bana haber verdiler. Derhal silahlarımı alarak doğruca Nalban-toğlu'nun evine koştum. Duvarın üzerine çıkarak içerideki dört Fransız'a ateş etmem üzerine Fransızlar silahlarını atarak teslim oldular. Bunları mezkûr evin bir odasına kilitliyerek silah seslerine koşan bir delikanlıyı nöbetçi koydum. Bu esnada memleketin her tarafından ateş başlamıştı. Bizim mahallede oturan Ermeniler, evlerini terk ederek mahallede bulunan Alman İtamhanesine, Bulgurcunun evine ve Bahtiyarbaşı, Kümbet kili-

Mustafa Hilmi Eşbah'ın Madalyası takılırken

selerine kaçarak bu müstahkem yerlerden Türk ahaliye ateşe başlamışlardı. Ermenilerle beraber Fransızlar da bu yerlere sığınmışlardı. Sokaklarda çetelerden maade (Başka) kimse kalmamıştı. Bu müsallah silahlı Türk Çeteleri, Fransız ve Ermenilerin sığınıp ateş ettikleri sağlam ve müstahkem binalara hemen kazdıkları toprak siperler içinden ve evvelce hazırlanan kerpiç duvarların içindeki mazgal deliklerinden ateş ediyorlardı.

Harbin sekizinci günü Kılınç Ali Bey, Efe Hasan, Ahmet Çavuş v.s. bizim kuvvetimizi takviye ederek Alman İyтамhanesine —müstahkem mevkilerden biri— saat on raddelerinde taarruz ettik. Çeteler bir taraftan sıırıkların ucunda yangın paçavraları uzatarak binayı yakmak isterken, diğer taraftan da hücum borusu çalınarak ve Allah Allah sedaları gökleri titreterek hücumlar yapıyordu.

Bu esnada pederim beni çağırarak, Tüfekçi Sabit ve Hacı Mahmut oğlu Abdullah'ı yanıma alarak Divanlı Camii Minaresine çıkmamızı ve oradaki mazgal deliklerinden, kendilerinin taarruz ettiği iyтамhaneye ateş etmemizi emretti. Pederimin bu emri üzerine derhal minareye çıkarak mazgal deliklerinden Ermeni ve Fransızların karınca gibi kaynaştığı iyтамhaneye baktım. İçerideki Fransızlar çantalarını takarak iyтамhanenin cenup (Güney) kapısından kaçmak teşebbüsünde bulundukları ve bunlardan bir kısmı da firarlarını setr (örtmek) için Kümbet Mezarlığındaki çetelere ateş ettiklerini gördüm. Çetelere ateş eden Fransızlara belimdeki kundaklı tabanca ile ateş etmeye başladım. Fransızların arkası bana ve önleri çetelere doğru olduğu için kurşunumu yiyenlerin arka üstü yere düştüklerini görüyordum.

Ufak mazgal deliğinden münavabe (sıra ile) kâh arkadaşım Hacı Sabit ve kâh da ben ateş ediyorduk. Ateş ettiğimizizin anlaşılması üzerine bir taraftan iyтамhanedeki Fransızların şiddetli ateşi, diğer taraftan kollejden atılan mermiler, minareyi sarsmaya ve her tarafını delik deşik etmeğe başladı. Vatanımızı muhafaza gaygusu bize bu tehlikeli vaziyetimizi unutturmuştu. Akşamın yaklaşması ve karanlığın çökmesi üzerine burayı terk ederek diğer vazifelerimizi ifaya koştuk. Harpten sonra Şişman Zade Bey Arif'ten duyduğumuza göre "Bayarif Fransızlar tarafından arkadaşları ile birlikte esir bulunduruluyordu." Fransız kumandanı Arif Bey'i ve arkadaşlarını çağırarak Divanlı Minaresini gösterip, diyerek ve seri ateşli topa emir vererek Divanlı Minaresine mermi yağdırmağa başladı.

۱۳۱۱ هجری قمری

کتابخانه آستان قدس

مجلس علمیه عالی

مجلس عالی

مجلس عالی

مجلس عالی

مجلس عالی

مجلس عالی

مجلس عالی

مجلس عالی

مجلس عالی

مجلس عالی

مجلس عالی

مجلس عالی

۱۳۱۱ / ۱۳۱۲

“335-1919 senesinde Maraş'ı istilâ eden Fransızlar ile Ermenilere karşı Maraş'luların yalnız başına çarpıştıkları Millî müsademe de (çarpışma) Müdafacı-i Hukuk Cemiyeti teşkil edilmişti. O zaman fena gözlerden ve düşmandan bu cemiyeti gizlemek ve toplanan para yardımlarında nereye sarf edildiğini belli etmemek ve güçü bir cemiyeti hayriye ye (Hayır Cemiyeti) sarfolunuyormuş gibi göstermek için bu şekilde makbuzlar tertip olunmuştu. Ahîscâdımıza bir hatıra olmak üzere yazıldı.”

*15. Şubat. 36
Eşbah Zâde
Mustafa Hilmi
İmza*

.....

Gece her tarafta silah sesleri devam ediyordu. Sabah taarruz olunca Bulgurcunun müstahkem hanesindeki düşmanın Nuh Camiine taarruz ettiğini duyduk. Pederim derhal mahiyetindeki çetelerle Bulgurcunun hanesine taarruza koştu

Fransızların bir kısmı Bahtiyar Kilisesi civarında bulunan Kekeç Halil oğlunun evinin içerisini kiliseden geçerek doldurmuşlardı. Ben ve arkadaşlarım, bitişik diğer bir evden Halil'in evine girdik ve çardağın altına gizlendik. Fransızlar yukarıda biz aşağıda idik. Bizi görmüyorlardı.

Bu esnada ben ve silahsız arkadaşım Çiftçi Memuş oğlu Ali, merdivenden yukarı atılarak iç kapının önünde diz çöktüm. Silahımı odaya tevcih ettim. Bu odada tahminen 20-25-30 Fransız neferi vardı. Odaya, Kiliseye nazır penceresinden merdiven dayayarak çıkmışlardı. Bir kısmı henüz çıkıyordu. Odanın benim diz çöktüğüm kapı tarafında ise paravana ya müşabih bölmeç tabir edilen tahta perde olduğundan ne ben tamamiyle içerdekileri görebiliyordum, ne de onların benim mevcudiyetimden haberleri vardı. Arkadaşım Ali diğer köşeye gizlenmişti. İçeride yavaş sesle konuşan Fransızları göstererek işitiyor musun işareti veriyorduk. Bu sırada odaya pencereden yeni giren bir Fransız neferi beni elimde silah ve diz çökmüş vaziyette gördü. Hemen ateş ettim. Nefer yuvarlandı. Silahımı perdeye çevirerek, perde arkasından içerideki Fransızlara ala tahmin ateş etmeye başladım. Beş altı mermi attıktan sonra içeriden ses duyulmaz oldu...

Bu esnada beni aşağıdan çağırdılar. Aşağıya inerek arkadaşlarıma yukarıdaki Fransızları haklamalarını emrettim...

.....

(...) Amcam Hacı Hüseyin, pederimi benden sordu. Hücuma gittiğini öğrendim. Bulgurcu'nun hanesine koştum. Hane civarında, yol üzerinde serili yatan babamın cesetiyle karşılaştım. Beğler babam düşman içine atılarak fedakârane döğüşerek birkaç Fransız tepeledikten sonra diğer bir sipere atlarken düşmanın, alınına isabet eden hain kurşunu ile şehit olmuş. Babamın düşman içinde kalan cesedini de muhacir Hasan Çavuş namında cesur bir çete kurtarmış.

Babamın cesedini evimize getirdik. Evimizde bulunan Müftü Teke-
rekzâde Hacı Mehmet ve Dedezâde Mehmet Efendiler huzuriyle cenaze
namazını kıldık. Cenazeyi Divanlı hamamı civarındaki yalnız kabir deni-
len mahalle götürürken şark-ı şimâliden (kuzey doğu) Karagöz değirme-
ninin üstündeki tepede bulunan Fransız makinalı tüfeği ateş etmeye baş-
ladı. Yaralananlar oldu. Nihayet ateş altında güçlkle pederimi defnettik..).

KODAK ZADE AHMET EFENDİ KÜNBET CAMİİ İMAMI

Bay Mustafa Eşbah "Kodazzâde Ahmet Efendi'den işittiklerim"
diye şunları yazmaktadır:

"Elbistan ve Sivas'tan getirttiğimiz müteaddit kapaksız muaddel
mavizelere bizzat kapak geçirterek ahırlar içinde ve yer altlarında tamir
ettiriyorduk.

Harbin üçüncü akşamı Alman iytamhanesine doğru iki zenci Fransız
neferi gelmekte idi. Karanlıkta çehrelerini göremiyorsak da seslerini du-
yuyorduk. Çetelere ateş emri verdim. Her iki asker de vuruldu. Üzer-
lerinde 19 adet bomba bulduk ve yine düşmana kullandık.

Ertesi gün camiinin iytamhaneye nazır ufak penceresinden merdiven
dayıyarak iytamhaneyi tarassut (gözlerken) ederken iytamhanenin yukarı-
sında gezinmekte ve öteye beriye emirler veren bir Fransız zabiti gördüm.
Mahiyetimdeki çetelerden Tepebaşı Arap Kâmil'i merdivene çıkarttım.
Bir atışta zabiti alnından vurarak vazifesini yaptı.

Harbin 13 ncü günü iytamhanedeki düşman, Kümbet Kabristanın-
daki siperlerimize hücumla kalktı. Karşılıklı müsademe başladı. İki düşman
öldü, birçoğu yaralandı... kaçtılar.

Bir Fransız zabiti, Ermenileri üzerimize taarruza sevk ediyor, biz de
bir cemi gafir halinde ve hatta 12 yaşındaki çocuklar da dahil tekbir sada-
ları ile mukabele ediyorduk. Onların muntazam silahlarına karşı bizim
yalnız yüksek kuvve-i maneviyemiz vardı.

Bizim Kümbet Camiinin ufak penceresinden kendilerini tarassut
ederek ateş ettiğimizi hissedenden Fransızlar, kollejdeki karargâhlarına ver-

dikleri işaret üzerine yirmiye mütecaviz top mermisi atarak camimizi delik deşik ettiler."

FAHİ KOYUNCU KÜMBET MAHALLESİ

Ermeniler Fransızları fişkırttiler (kışkırttılar). Türklerin umuzuna (omuzuna) binmeye başladılar. Kümbet mahallesinin fedaisi Fındıklıoğlu Ali Çavuş ile Tepebaşı Arap Ağayı, Balcı'nın bahçesinde vurdular (Kümbet Sağlık Ocağının yapıldığı bahçe) Kâmillerden Osman Efendi, Kâmillerden Süleyman Efendi Ellik ...'nun ihbarı üzerine vuruldu.

Maraş harbi bitince, Kılıç Ali'nin mahiyetinde Antep cephesine gittik. Fransız Antep'den de kovaladık...

Mücadelemiz esnasında Karamanmaraş

1308 (1892) Doğumlular

**AHMET AKBEN
DUMLUPINAR MAHALLESİ**

..... evinin önünden geçerken, üzerime ateş açtılar. Hemen bir daşın arkasına yattım. Ben de ateş ettim. Hasmım sindi. Arkadan dolandım eve girdim. Bir de ne göriyim, bana ateş eden MAMA imiş. Bir mamaya ateş ettiğim için çok üzüldüm. Düşman da olsa bir kadına karşı silah kullanmak günah idi.

MEHMET BİLİR

Uyuz Pınarında bir evde beni Fransızlar kısırdı. Bulunduğum evden yandaki dört eve deliklerden geçtim. Ama son evde bir Ermeni beni vurdu ve kulaklarımı kesti.

MEHMET EMİN Ermeni Dönmesi

"Mehmet EMİN, büyük seferberlik sırasında müslüman olmuş, Ermenilerden çok eziyet görmesine rağmen, hatta ölüm tehditlerine bile aldırmadan onlara karşı savaşmıştır." İşi dokumacılık olan bu kişinin hatıraları şunlardır:

"Bababurnu savaşlarına ben de katıldım. Maraşlı Ermenilerin yeni kuvvetleri karşılamak için yaptıkları merasimi zevkle seyreden Fransızlara ani bir baskın yaptık, çok zayıat verdirdik.

Fransızların Divanlı Hamamı önüne koydukları nöbetçiye, Fransızların attıkları top darbesi öldürdü. Bunu gören çevredeki Fransızlar çok korktu ve bir Ermeni evine sığındılar. Biz de o evi gaz dökerek yaktık. Yangından bir kısmı yandaki eve kaçmışlar. O evin kapısını balta ile kırdım, içeri girenler üç Fransız getirdiler...

Harbin 21 nci günü ailelerimizi topladık. Köylere götürdük. Biz yeniden Maraş'a geldik. Akşam namazını kıldık, mevzilerimize gittik... Şiddetli topçu ateşi başlayınca biz de köylere gitmeye karar verdik. Yola çıktık, Atoluğu Camii'nin yanından geçerken içeride bir ağlama sesi duydum. Girdim baktım ki, kundakta bir çocuk yırtılırcasına ağlıyor. Ellerim dolu idi, alamadım... Ağyar'a gittik, bir gün sonra geldik, çocuğu merak ettim. Gittim baktım ki, daha sağ, aldım arkadaşların yanına geldim. Arkadaşlardan Ömer Hoca çocuğu aldı, eve götürdü.

Fransızlar perişan hale düşmüştü, eğer gizlendikleri evi bulacak olursak evi yakıp kaçıyorlardı. Yiyecekleri de tükenmişti. Tuttukları kedileri bile yemişlerdi.

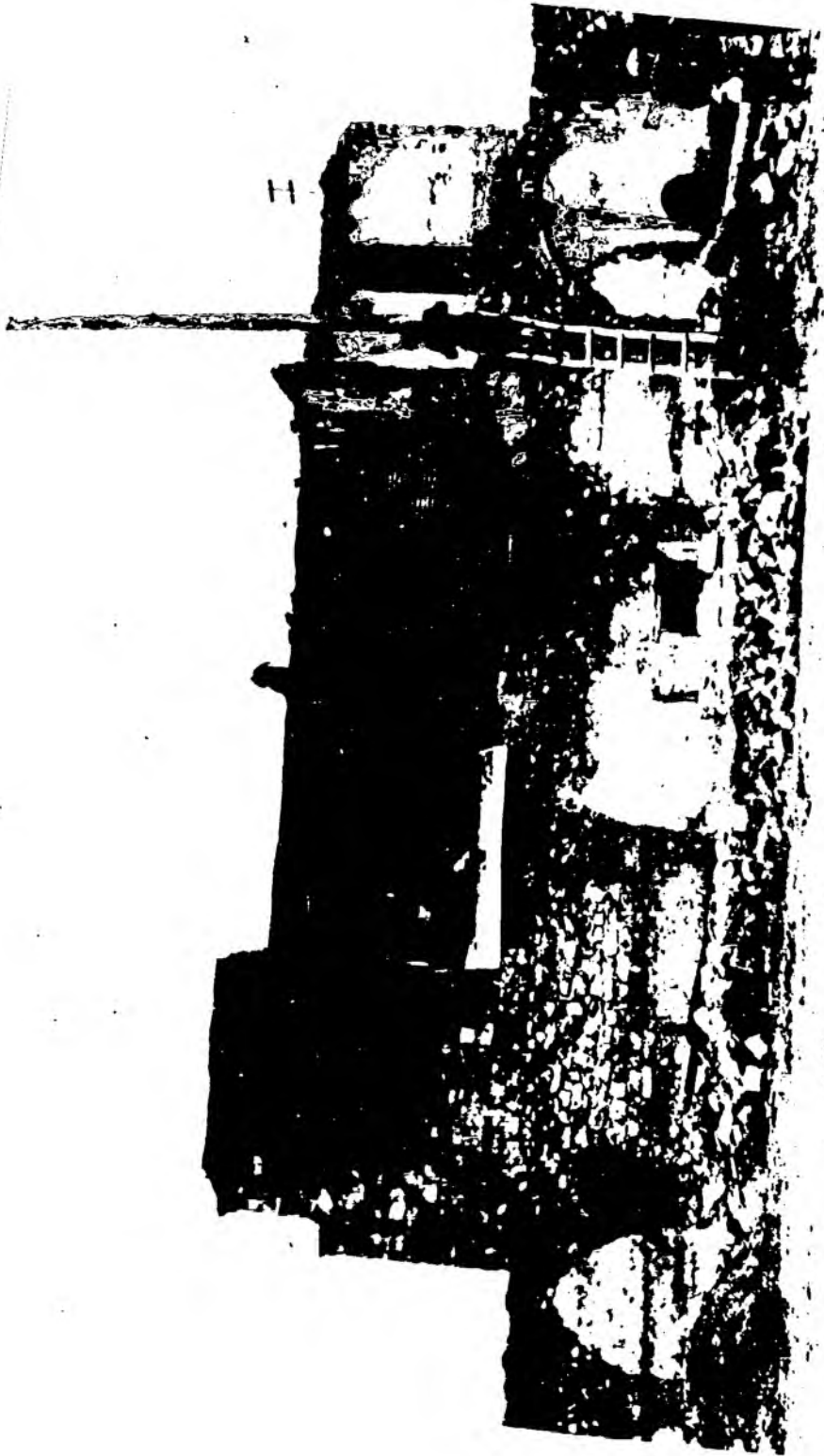
.....

AHMET ŞERBETÇİ

.....

Fransız Maraş'a günü gününe asker getirdi. Kışlaya oturdu. Postaneye oturdu. Kaleye oturdu. Cuma günü kalede bizim bayrak yok, Fransız kendi bayrağını dikmiş. Bu kez biz Cuma namazını kılmadan sancağı aldık, kaleye zuhur ettik. Fransızlar bağıyor, çağırıyor gelmen, gitmen vururuk, kırarak diyor. Bizim beşimizi vurur. Onumuzu vurur. Bir kaza olmadı. Adam da vurmazlar. Silah attılar boşa, vardık, çıktık kaleye, onların silahlarını aldık. Götürdüğümüz sancağı diktik. O günden itibaren her mahalleden oniki kişi gelip kaleyi bekledik... Vurduğumuz düşman ölülerinin silahını ne düşman alabiliyor ne de biz. Sonra biz ölülerin yanına vardık, silahları topladık.

Bir müddet sonra iki tane Amerikan, bir Ermeni tellalı bağırp çağırıyor, müslümanlardan, hristiyanlardan silah sıkılmıyacak. Amerikan efendileri çıktı. Barişiklar (barışalım). Amerikan iki tane muhafız istedi. İki muhafızın biri de bendim. . Amerikalı ile Abarabaşı kilisesine vardık. Amerikalılar dıhıldı (girdi) içeri. Biz dışarıda kaldık. Kapıyı geri örttüler. İçeride konuştular. Çıktılar. Çukuroba mahallesi, Kanlıdere köprüsünden Katiliye (Katolik) kilisesine geldik. Orada da kapıyı açtılar. Amerikalılar içeri girdiler. Biz dışarda kaldık. Ordanda konuştular. Bahtiyar'a geldik. Bahtiyar kilisesi yandı. Bir şey yok. (Topaloğluun) evine geldik. Kapıyı vurduk, vurduk açan olmadı. Heç bir şey anlamadık. Divanlıya Yetimhaneye geldik. Orada da içeri dıhıldılar. Biz dışarda kaldık. Orda da konuştular. Orda da kalan itinae (Zeytin)u ile Maraş'ın ileri gelen Koççanınoğlu ahıldanelerini aldık yetimhaneden. Ordan Gartılı kilisesine geldik, İki papaz da ordan aldık. Bu beş papazı Bayazıtlı Mahallesinde Sarikatibinoğlunun eline (Yürükselim Bey ve Kılınç Ali Paşa'nın mevkileri Sarikatibinoğulları nın evinin bulunduğu mevki idi) teslim ettik. Oradan mahallemize selamete geldik. Bundan başka Anteb'in kurtuluşuna yardım ettim. Oradan sonra Adana vilayetinin Bahçe Kazasının Haruniye Nahiyesine gittik. Harp bittikten sonra iki kardeş heyeti merkeziyeye gittik. Mahalle heyeti merkeziye istediler. Bize ellişer maden lira verdiler. Fakir fukaraya verin bunu dedik.... Biz Allah rızası için çalıştık...

Fransuların kaçarırken yaptıkları Kışla

1309 (1893) Doğumlular

ABDURRAHMAN ATAK
DİVANLI MAHALLESİ

.... Harbin onyedinci günü (...), şehri on buçukluk topraklarla dövmeye başladı... toprak Erkenegin gırına (kır) kurmuşlardı. Mahalle bozuldu halk kaçmağa başladı... Sarıfakıoğlunun çetesi, Gazancı Camiinin geri arkasından tek tek mazgallardan geçip Sarıfakıoğlunun yanına vardılar.

Ben de oraya vardım. Bana git evini topla dedi. Ordan Şişman oğlunun yanına vardım. Şişman Nuri elinde bir halı heybe bir gözüne tütün doluruyor... bu ara Ekmekçi Mahallesinden üç kişi geldi, dedi ki Ekmekçi Mahallesi teslim oldu.. Ordan Nuh camiine vardım. Kimse kalmamış... Divanlı camiinde de kimse yok, koşarak eve geldim. Anamı, babamı ve çocukları kaldırdım. Kalkın çeteler geldi, yemek yapın dedim. Uykuları geçince de yükte yeğni bahada ağır neyiniz varsa toplan dedim... İki hayvanayükledik ve yola çıktık... Suçatına vardık... birkaç köy burada toplanmışlar... Ben geri Maraş'a döndüm... Baktım ki savaş bitmiş...

ALİ ERBİLİR ÇİFTÇİ

Bulgurcuların baskısı günden güne arttı. Komşumuz Hacı Veli'nin çocuğunun kafasını kesmişler ve sokağa atmışlar. Bu yaptıklarına dayanılmazdı. Kunduracı Süleyman ustanın evi Bulgurcuların tam arkasında bulunuyordu. Süleyman ustanın evini yakmaya karar verdik. Süleyman usta da razı oldu. Evi yaktık... Bulgurcuları perişan ettik.

MEHMET ERDİŞ ASLEN VAN'LIDIR

Arkadaşlarla odundan gelirken Fransızlar beni yakaladılar, eşeğimi aldılar, beni de bir ahıra kapadılar Kapıya bir de Fransız nöbetçi koydular. Arkadan gelen arkadaşlar bu olanları görmüşler, biraz sonra Fransız nöbetciyi öldürdüler ve beni kurtardılar.

Biz de nöbet beklemeye başladık. Deliklitaş'ta nöbet tutuyordum. Odundan gelen üç Türk'ü Fransızlar yakaladı. Üçünü de diz çöktürdüler Fransızın biri şeyini... çıkarıp baştaki Türk'ün yüzüne işemeğe başladı. Yanındaki Türk gülünce onu yere yatırdılar, bir Fransız uçkurunu çözdü ve o Türk'ün yüzüne apdest bozmaya başladı, daha fazla dayanamadım ateş ettim... Fransızlar kaçtılar. Yanlarına gittim. Üçü de hüngür hüngür ağlıyordu...

Kümbet Camii yanında geçerken bir evde bir kadın çığlığı duydum. Hemen yukarı çıkıp baktım ki, bir Ermeni genci, otuzbeş yaşlarında bir kadınla boğuşuyor. Arkadaşlardan biri ateş etti, mermi yanlışlıkla kadına değdi, kadın hemen öldü...

KARAOSMAN OĞLU HACI MEHMET GÜNDÜZ

Ellik'ları Fransız devriyelerinin önüne düşerek müslümanlara kötü laflar, bulaşık laflar ve kadınlara sarkıntılık gibi her türlü kötülüğe baş vurdular. Maraş'ın büyükleri kuvai milliye denilen bir kuruluş kurdular. Kapaksız muaddel tüfek getirdiler. Maraş'ın çakmakçılarını topladılar. Bir mahsende tüfeklerin kapaklarını umum yaptırdılar. Maraş'ın şubesinde kumandan bulunan, şube binbaşısı üç bin tüfekle sayılmaz mermiyi bu kurula verdi. Bu kurulan kuvai millîye, mahallere mıntıka tayin etti. Bu gelen silahları adımına göre tevziye (dağıttılar) ettiler. Silahı olmayanları da kazma, kürek, gaz pacavra ile donattılar. Bunlardan yakıcı yaptılar... Fransızlar daima kuvvet üstüne kuvvet getiriyorlardı. Kuvva-i Millîyeciler bu gelen kuvvetleri durdurmak için Bababurnu'na üçyüz çete kuvveti gönderdiler. Şimdiki Gavur gölünün kenarında Gedik denilen yerde 300 çete ile birlikte siperlendik. Fransız'nın kuvvetini bozarak gölüne döktük.

.....

... Daha sonra kadın ve çocukları toparlayarak bir gecede aç susuz Önsen'e vardık. Ordan Bulanık'a ulaştık. Kadın ve çocukları oraya bıraktık. Geri Maraş'a döndük.

... Fransız ..nu büyük bir çete topluluğu ile Eloğlu'na kadar kovaladık. Arkadaşlarım şehit düştü. Düşmanı kovaladık ama binlerce şehit verdik.

HÜSEYİN KULOĞLU BELEDİYE İŞÇİSİ

Beni Alişar'a yolladılar... Savaş başlayınca, Maraş'a geldim. Herkes Kerhan'a Saruçuhur'a, Edikli'ye kaçmışlar. Bizim eve geldim, kimseler yok. Kerhan'a gitmişlerdir diye yola çıktım. Biraz yürüyünce beygir ürk-tü, yanıma yönüme baktım, çalının dibinde iki kişi vardı, yanlarına vardım. Darendeli Bahri Efendi ile 80 yaşındaki anası idi. Beygirden indim, ihti-yar kadını bindirdim. Göllü'nün oraya vardık. Çeteler bizi çevirdi. "Kılınç Ali Paşa'nın emri var kaçanı vururuz." dediler. Elimdeki martinin bir ucundan tuttular, epeyce boğuştuk, yine de martini vermedim. Arkadaş-ları işe karıştı,gözümün üstüne bir yumruk vurdular ve martinimi aldılar... Neyse horanta (aile)nın yanına geldik. Onları da aldım Yusuf Hacılı'ya geldik. Bir hoca kayaya çıktı, dua etmeye başladı... Bu sırada duyduk ki, Fransızlar kışlayı yakmış kaçmışlar... Acele Maraş'a geldim. Halen kaç-yorlardı... Mercimek Tepe'ye ve Malik Ejdere top kurmuşlar,gümbür güm-bür atıyorlardı. Kaçarken bağıra bağıra gittiler. "Bizi yeşil sarıklılar ko-valıyor" diye. Sonra herkes şehre döndü. Köylerde hiç erkek kalmadı. Köyden kız alana da askerlik yoktu... Çol çocuk yetim kaldılar...

HASAN KAÇMAZ "ÇİL HASAN" ZAHİRECİ

Fransızların ilk işi kaledeki Türk bayrağını indirip yerine Fransız bayrağını dalgalandırmak olmuştur. ... Harp başladı,Gazet Mehmet ayağın-dan vuruldu. Ermeniler yakalıyarak eziyetle öldürdüler.

MEHMET KASIMOĞLU JANDARMA ÇAVUŞU

Yüzbaşı, ben ve beş altı asker kaleye gittik. Fransız bayrağını indi-rip, bizim bayrağımızı çektik. Tam kapıdan çıkarken,bizim nöbetçi ge-lerek, "bizim bayrağımızı indirip yine bayraklarını çektiler", dedi. Bu olay birkaç defa tekrarlandı. Bir çare bulamadık, geldik, gittik. Sabahleyin bütün ahali kalede Fransız bayrağını gördüler.

Ben Maraş'ın Zeytin tarafında bulunan Hamidiye karakol komutanıydım. Elimde mevcut 14 jandarma eri bulunuyordu. Zeytin'de onyed bin kişi Ermeni bulunuyordu. Bunlar Fransızlara güvenerek Maraş'a hücum etmeye kalktılar. Bunun üzerine biz Ceyhan Köprüsünü tuttuk. Ermeniler ellerinde Fransız bayrakları olduğu halde bağırarak geldiler. Köprü'nün öbür tarafına gelince, biz taaruza geçtik. Ermeniler üzerimize gelmeye cesaret edemediler. Bu arada civar köylerden istediğimiz imdat kuvvetleri de geldi ve üç gün üç gece köprüyü koruduk. Ermeniler Maraş'a yardıma gelemediler.

Dördüncü gün geri döndüler. Bir müddet sonra Fındıcak Ermenilerinin Maraş'a hücum edeceklerini öğrendik. 35 kişilik bir kuvvet Fındıcak'a giderek nahiyenin karşısında istihkam tuttuk. Jandarma komutanı Hüsnü Bey,Maraş mutasarrıfına mektup yazarak kuvvet istedi...

EMİNE ÜZÜM EV KADINI

Düşman üzerimize doğru geliyordu. Kendimizi savunacak bir şey yoktu, kaçmağa başladık. İki çocuğum vardı, biri beş yaşında, öbürü kundaktaydı. Kundağı kucağıma aldım, diğerinin elinden tuttum...Yorul-
dum, kundak kucağımdan düştü, geri alacaktım, düşman hızla arkamdan geliyordu, çocuğu yerden alamadım kaçtım. Devecilideki büyük bir eve sığındık... çocuğum geldi aklıma, almaya gittim, baktımki ayaklar altında ezilmiş ve ölmüş... Öldüğü yere bir çukur kazdım ve oraya gömdüm.

HACI BAYRAM VELİ MAHALLESİ DEVLET HATUN SOKAK NO. 15

... Gar dizde, bize ikişer dürüm ekmeğ verdiler, yedik, aç kaldık.. Maraş'ın içi patır patır ganı kaynıyor... Üç gün diyincik yerimize gene beş on adam geldi. Bunlar galdı,biz Maraş'ın içine geldik, silahı silkindik.

Süleyman Beğin gonağına indik, bir uşak şöyle gartırarak,(Yaşlıca) kaç kişisiniz? dedi. Biz dedik dokuz kişiyiz, gelin dedi, vardık oyra, Sü-

leyman Beğın oğlu imiş,vardık oturduk, neyse ne yersen ye hazır. O gün yattık, devlisi gün (ertesi gün) oldu, dediler ki Şıhmadın hanını basak... hanın mal sahibi geldi. Vereselerin hakkını verdim. Yakın benim hanımı, gonağımı dedi.

Getirin şuraya bir sırık, getirdiler, bir de çam yardık, sırığın başına sardık, etrafına paçavra doladık, gaz tenekesini de getirdiler, orta koyduk. Din yoluna can feda eden varsa çıksın şuğa dedi. Hepimiz atıldık. Durun oğlum dedi. Birimize sırığı, birimize gaz tenekesini, birimize de kiprit ile makas verdi. Şimdi pusa pusa gidiyok, kalkıp getme yok, ...lar pencereden sıkıyorlar gurşunu... sııklı geçti, teneke de geçti, kibritli geçerken yıkıldı. Aha vuruldu dedik, ama beriden cayır cayır pencereye ateş ediyor, derken oğlan yekindi şükür, bende bir şey yok, korkmam, dedi. Karşıya geçti. Ayağı gaymıšta yıkılmış. Hemen tenekeyi kestiler, sırığı bastılar, ataşı verdiler derken dört köşeyi duduşturdular.

(G....) dolu gimi mermi yağdırdı üstlerine, biraz sonra alev sarınca damı, patır patır bombalar patlamaya başladı, meğer orayı cephanelik yapmışlar. Çıkanı çıkamıyan İkinci oldu, döndük yerimize geldik. Ertesi gün bir teyyare geldi. Cayır cayır cephane yakıyok, Hasan Çavuş,başka mermi yakman dedi. Teyyare bir Nahırönüne gitti, döndü Hırlağın konağına birkaç kere dolandı, birkaç yere kağıt attı. Geri goydu Eloğluna (Türkoğlu) doğru gitti.

Attığı kağıtları topladık. Bizde okuyan çıkmadı, alıp götürdüler.

... G.... bastırdı... Süleyman Beğın oğlu altı tane martin getirdi. Bizde üç tane martin var,galanı ise çifte, tek birini bize verdi... üstümüze tolu gibi yağıyor, ancak kapı açılınca avratlar, çocuklar virkada içeri doldu. Oysa ora sapa diye tüm avratlar ore (oraya) birikmiş. Amanığ din gardeşlerim, değmesin, siz öldürün bizi, diye ayağımıza gapandılar. Bi yandan'a gurşun sıkıyor, bir yandan avratlar saçlarını başlarını yoluyo, bizi'a goman, siz öldürün diye...

1310 (1894) Doğumlular

MEHMET BELER

Ben işimi yapmak için Tekke'ye gidiyorum. Ahali Zeytinliler geliyor diye seyre gidiyorlardı. Ben de onlara katıldım. Gece olunca eve geldim ki, anamı dilmişler... Babamı öldürmüşler.. Bacımı... sağ kalanları aldım bağ evine götürdüm...

**MAHMUT OĞLU HASAN BURUN
YUSUF HACILI**

... Ermeniler kadınları bir odaya kapattılar... çırılçıplak soydular...
Kanlıdereye doğru indim. Her yer kan içindeydi... İnsanlar parçalanmış.

Harbin onuncu günü annem de şehit düştü.

**MEHMET OĞLU HASAN DELİGÖNÜL
MARANGOZ
ALEMLİ MAHALLESİNDEN**

.....

İngilizler çekilirken Maraş esnafını garargâha davet ettiler. Bu davete Türklerden heç kimse gitmedi. İngilizler, Türklere illa gelmeleri için ısrar ettiler...

Sonra anladık ki, Türklere silah ve cephane vereceklermiş... Bu yolla veremeyince depodaki silah ve cephaneyi şehrin çıkışında yol kenarına atarak halkın silahlanmasını sağladılar. Fransızlara Türklerin direnmesi için siyasetmiş...

... Çete reisimiz Süleyman Beğ'di. Kaleye Fransız bayrağı çekildi.

Size bunları anlatma fırsatı verdiği için öğretmenimize çok teşekkür ederim.

**DENİZOĞLU MEHMET ÇAVUŞ
KAYABAŞI MAHALLESİ**

Sütçü o demde süt pişiriyordu, "gelin ulan süt için, orada ne dingeli yorsunuz," dedi. Yavaş, sütü sonra içerim dedim ben. Durduk, neyse orada çıkarken devriye geldi. İki Ermeni, ikisi Fransız... Devriye gelişin hamamdan bir avrat çıktı, kucağı çocuklu, Ermeni vardı "çıkırtığının arkaşı için bir öpüş alım" dedi... o vahıtaca Sütçü İmam iniverdi "Avradın... cevabını ben verim" dedi. dabancayı çıkarttı. O anda biz dördüne birden

ateş ettik. Bizdeki Alman mavzeri, onun dabanca karadağ tabanca... oradan kaçtık.... Şurda bizim Karamanlı mahallesinin üstü, oraya Kırıkkale derler, oraya dört çıktı, biz de arkasından üç kişi gittik. Birinin elinde çok kibar, ufak gözel bir mavzer vardı, deme getsin.. Bunlar şerit ile oraya buraya ölçüyorlar... top metiro kuracaklarmış... Onun için ölçer yazarlarmış. Neyse bunlar ölçtüler, yazdılar, soğna oturup içmeye başladılar. Hepsinde birer şişe var... başladılar türkü çağırmaya... yanımda Hacı Musa Efendinin oğlu Hasan'la Şalvarcı Bayram "Sağır Bayram" vardı. Dört kişiyi aramızda paylaştık. Ben ateş etmeden sakın ateş etmen, birini kaçırdık mı işimiz fenadır dedim. Yukarı çıktık, hep birden ateş ettik... onları kan akan toprağı elimizle kazıdık. Keşif ederlerse aha burada öldürmüşler demesinler. Kanları temizledik... silahları aldık, dürbünleri de aldık. Üç dört gün kimseye görünmedik...

Tayyare geldi, iki defa mektup attı, mektupta "İngiliz senden akılsız mıydı, yoksa kuvvetsiz miydi, çekildi gitti, dıhlımadı harbe, sen de çekil ve git Maraşlıyla harp etmeyeceksin" yazıyormuş.

" Fransız canavarı "General" bizden atılan gürşunları toplatmış, bunlarda yedi düvelin gürşunu var, silah yok mavzer yok diyen bok yemiş ayvahki eyvah, gandum Ermeniyeye diye ah vah edermiş.

Yahudi, bizi görünce bizimle, Fransızı görünce Fransızla oldu... Herkes köye çekildi. Çünkü ırzlarından korktular... avratlar, çocuklar "Ya selim ya Allah" diye yalvarıyorlardı. Osman dede (Maraş'ta bir evliyanın adı) kucağında otuz beşlik top ile mevzileri basıyormuş. G... diyor ki "ben altı katırınan topu çekerim, herif mavzer yerine kullanıyor..."

Fransızlarla beraber Ermeniler de kaçtı. bizi öldürürler diye korkmuşlar. Çoğunun avradı çocuğı Maraş'ta kaldı...

Hiç birine ilişmedik... gavur ilen şey.. olmaz, günah.. öldürmedik de, birini öldürüşün katil olun.

BEKİR KİRAZ (ELOĞLU) TÜRKÖĞLU

Köyü Fransızlar bastı, erkekleri topladı, mezar kazdırdılar. sonra herkesi kendi kazdığı mezarın başına getirdiler ve öldürdüler. İçine attı

lar. Bana da bu mezarların toprağını attırdılar. İşim bitince ekmek verdiler, ye dediler. Ben kuru ekmeği kemirir iken içeri çavuş girdi. "Daha ekmeği yiyin ulan" diye ayağı ile çeneme vurmağa başladı. Ermeni çavuş ekmeği elimden aldı ve köyden çıktık. Sırtımda bir tuman vardı. Ben yayan, onlar atlı epeyi yol aldık, tam o sırada çeteler baskın yaptı, onlar can derdine düşünce ben çalıların içine atladım. Çeteler geri çekildi. Ama ben onların akıllarına dahi gelmedim. Onlar gidince ben de bizim köye döndüm... Hacı Bebek köyüne geldiğimde kimseleri bulamadım. Eve gittim ki anam evde. İki gözü iki çeşme beni bekliyor." Ana köylüler nerde? dedim. Kaçtılar yavrum. Ben de seni bekledim." dedi.

Günler sonra Maraş'ta kıyametler koptu. Önce Fransızlar, ardından çeteler geçtiler buralardan. Daha sonra yine çeteler geçti. Bu sefer gidenler" biz kurtulduk ama daha kurtulamıyanlar var..." diyorlardı. Antep'e gittiler akın akın...

HAMDİ KOZANOĞLU YÖRÜK SELİM MAHALLESİ

Fransızların Maraş'a geldiği gün İngilizler çekiliyordu. Maraş Ermenileri kızlarını, gelinlerini süslediler; ellerine birer bayrak verdiler. Şeyh Adil Pınarı, Erkenez, hatta Antep'e kadar Fransızları karşılamağa gittiler. Kahrolsun Osmanlı nidaları ile, ellerinde rakı şişeleri ile havaya ateş ederek dabanca sıkarak geldiler... işi çıkırından çıkardılar, en sonunda da kaleye bayrak çektiler. Oraya suvari askeri koydular...

Girizmanda yemin antlar içilmiş
Hırlak Agop başkanlığa seçilmiş
Bizim için beyaz kefen biçilmiş
Hazır imiş mezarımız taşımız.

Perdelenmiş, kapamışlar camları
Kurban olmuş malları hem canları
Fransızın bayrağıymış şanları
Kalkmalıymış yıldızımız ayımız

HAMİ KÖZANOGLU

Çekilmiş kafalar, yakılmış mumlar,
Hele bir bakın dans eder şunlar,
Şanlı bayrağımıza... eder bunlar
Solmalıymış yıldızımız, ayımız.

Maraş kalesinden bayrağın indirilmesi hadisesi:

İşgal kumandanı valiye yazar
Üçyüz süvariye kaleye düzer
İndirir Bayrağı ipinden çözer,
Gidiyordu artık bizim şanımız

Kalenin kapısı demirden baktık,
Surların üstünden su gibi aktık,
Şanlı bayrağımızı yerine taktık
Parlıyordu Yıldızımız Ayımız.

MEHMET PAKÖZ ALEMLİ MAHALLESİ

Alemlî Camii'ndeki çetelerin devamlı yemeklerini götürürdüm. Herhalde buna kızan Ermeniler, birgün akşam eve bomba attılar. Bomba önümüzdeki mangalın içine düştü. Allah'a şükür patlamadı. Bunun üzerine Ermeniler, bir gün evin arkasından geçen lağımı evimize verdiler. Bunun üzerine tek kurtuluş yolu bağa kaçmak olduğu için, bütün komşular toplanmış, kundakdaki çocukları bırakarak, bağ yolunu tuttular. Derdiment dedenin önünde düşman top ateşine tuttu. Bir Türk'ün ölümüne sebep oldu. Aşağı yoldan Kozludere'ye vardık. Çocuklar aklımıza gelince başladı anaları ağlamaya, bunun üzerine anam, Hürü, erkek kılığına girerek omuzuna mavzeri asmış ve Maraş'a gelmiş, bakmış ki düşman kaçıyor, dönmüş köye haber vermiş...

ALİ SÜTÇÜ

Şehirde evelden beri oturan Ellikler, Fransızlara, Türk'lerin iki çakmaklı tüfekten başka bir şeyleri yok. Cuma günü hepsi camiye dolar. O gün camileri basarsanız hepsini esir alırsınız, demişler. ... Arslan Bey hepimizi toplayarak, silahları olanları bir tarafa, silahsız olanları bir tarafa ayırdı. Silahsızları, erzak temin etmek ve evleri muhafaza etmek için vazı-

felendirdi. Silahlı olanların önüne düştü. Maşatlıktan geçerek düşman garşısında cephe aldık...

MEHMET TEKİNŞEN KÜLAHCI MEHMET

Fransızlar birgün İngilizlerle anlaşarak yerlerini aldılar. Fransızlar gelince iş cıvıdı. Devecili kabırlığındaki müslümanlar, Fransız devriyelerini duzağa düşürerek öldürdüler. Böylelikle ortalık karıştı... Abarabaşı kilisesinin çan kulesinde gözcü olarak büyük bir subay duruyordu. Külcü oğlu Ali Çavuş, kiliseye yakın mektep hocasının evine girerek et satırı ile duvardan bir delik açarak mavzarla bu delikten çan kulübesindeki subayı öldürdü.

Şıh mahallesindeki . . evlerine baskın yaptık, bir tane bulamadık, biz ... ları ararken Mazmanların Hasan bizi çağırđı. Evinin Abara pöhrana götürdü. Önce Pöhref taşlarını söktük velara bağırđık. Hasanların çıkmasına yardım etti. Çıktıklarında açlarından ayakta duramıyorlardı. Duvarı delerek Gürüzoğlunun ahırına götürdük ve pirinç pilavı ikram ettik. Birer de sigara verdik. Fransızlara teslim etmek için haber gönderdik, cevap bile vermediler...

Pirinç pilavı ikram ettik. Birerde sigara verdik. Fransızlara teslim etmek için haber gönderdik cevap bile vermediler...

Fransızlar üç tane deri yüzme makinası getirdiler... ve köpekleri diri diri yüzerek bıraktılar. Yani işte sizi de böyle yapacağız demeye getir-diler...

مرصه اخلاصه از صیقل طهره
~~و صیقلی است که از صیقل طهره~~ شریک
 ایک قداسک شریک داری صائبه :

ایرباب عالمه
 ای نعل فرشته عالمه خوار ایند بنی
 بر کونه اولسون ایندل خیم : نزار ایند بنی

ایچ ابله آتد غریب ایلده یزاد ووداد
 ایندین بر لطفه فیضه شفقته باری شاد
 بیایم اولونه در عالمه آ یا بر مراد
 بر مراد اولمه مکر اولمه ایسه لهب نامراد
 بیایم ملت طول اعل بروده در آتایه
 محنتی مرزاد اولور ایند بکری از دیاد

کور دیکم : ذوق بدل هر لطفه بر نوع کرد
 دهره کلمه کرد لعل ایسه مقصد مکر
 بجه مستحب ابله بر کونه اولوب ایمان سفر
 بلبله یور کن اوز وطنه باری رشاقه خیر
 چشم اولوب هر ذره جسم ایلر کن (ظفر)
 سوزکلی فردا شرم دنیا دن ایند کدر کرد *

نیر خونه افغانم خونه آلود اولوب پیراهنی
 قانله غولمه جان ویر کن خاکه دوشمه دامن
 قنبر دن اینمه شریک معصوم خان
 مرعک دریای خونه اولمه بقوله پیرامنی

آه ! کم شری غریب اولدم وطنم یار
 هر ذره ایلده آخلام آراسه غمخوار سر

آتسه فرقه منکدر سونلک سینده
 کوستره البته صوته کنه بنی آینه ده
 بوم ایسه هرگز بقا هم حبه دیرینه ده
 منقلبده خاکه البته یستریشنه ده

"حبه و جمیع یاران فالان بر سیاق"
 "ویلبر دله قتل : قتل هر افرات"

یکه یور بر کونه که آزار اینم سونه دوران بکا
 منفع بر شکل آید هر کور دیکم آسان بکا
 هره مقصده اولوب وق و صلت اینم املکا بکا
 بیایم زهراده مظلمه ده تا نا بکا

فالادی و صلت اینم دنیا ده آتق احتمال
 حشره فالادی : بعد زنده اولدی محال اند محال

کیتیم یور بر دم خیالدم اوله نظام صال
 هر ذره ایلد دوشونه کجه خنجر صال
 دیر صفتله بویام بر جهان اصلا احتمال
 ایامز کن اویام بر کفکامین و هم خیال
 بیشکا هر ذره فلک کوسر دیه قانلی کفن
 خاکه دوشمه بر قنبره قانله بویانمه پیر کفن

قطع ایسه اینم یوردم ایسه که سوبارم عینا
 کینه یکه رحمت اولور بنامه خبر دن بر زمانه
 کلمه شری خاطره بر بویام صوته نا کریان
 بویام بر سوزشلی صفتله بویام بر ماضی آنه

بعد زنده اولسون بکا دهره شاد اولمه هرام
 بعد ما کوسر سونه ایتریم دوران حشام

مرعکلی :
 مصلحتی کان

Maras ihtilâlinde Ermeniler tarafından iki kardeşimin şehadetleri münasebetiyle

*Ey felek kahreyleyip âlemde hâsrettin beni
Bir gün olsun etmedin hurrem nîzâr ettin beni*

*Genç iken çıktın garip illerde bî-zâclü vedâd
Etmedin bir lâhze feyzî şeskatinle bârî şâcl*

*Bilmedim olmak nedir âlemde ayâ ber-mûrâcl
Ber-mûrâcl olmak meğer olmak imiş hep na-mûrâcl*

*Beslemek tulû emel beyhudedir insan için
Mihnet-i müzâcl olur ettikçe ömrü izdiyâcl*

*Gördüğüm zevke bedel her lâhze bir nevî keder
Dehr'e gelmekten kederlenmek imiş maksâcl meğer*

*Bence müsteb'âcl iken bir gün olup etmek sefer;
Bekleyorkan öz vâzandan bârî bir şâfi' haber*

*Çeşm olup her zerre cismimle eylerken nazâr;
Sevgili kardeşlerim dünyadan etmişler güzâr*

*Tîr-i hüsn efşânla hüsn âlûcl olup pîrâ beni
Kanlar dolmuş cân verirken hâke düşmüş dâmeni*

Kıymacıları etmiş şehit masunı hain Ermeni
Maras'ın cleriyayı hûn olmuş bütün pîrâ meni

Ah; kem şimcli garib oldum vatansız, yarsız
Gurbet ilde ağlarım ârâm-sûz gam-hârsız

Ateş-i firkat ne mümkündür sönmek sinede
Gösterir elbette suret kendini ayîne de

Yok imiş herke bâka hem sohbet dîrîne de
Munkalibedir hâk'e elbet pişter-i pişnîne de

"Sohbet ve Cemiyet-i yaran kalmaz ber siyak,
"Söylenir dilde meset; fi külli cem'in iftidak."

Geçmiyor bir gün ki azar etmesin devran bana
Mümteni bir şekil alır her gördüğüm âsân bana

Her ne maksat olsa yok vuslat için imkân bana
Leyle-i zühredî müstimdir meh-i taban ... bana

Kalmadı vuslat için dünya da artık ihtimal
Haşr'e kaldı; ber'd-e zîn oldu muhal ender muhal

Gitmiyor bir dem hayalimde o hengâmı visâl
Rahne-clâr eyler düşündükçe beni hançeri misâl

Vermemişken böyle bir hicrânâ asla ihtimal;
Eylemeyken öyle bir hengâmeyi vermü hayâl;

Pîş-gâhımda felek gösterdi kanlı bi kefen
Ha ke çıkmış bir beden kanla boyanmış pîre hen

Kat'i ümit etmeyordum gerçi söylerdim ıyân;
Gün geçer vuslat olur belki gelirdi bir zaman

Gelmemişti hatıra bir böyle mevt-i nâ-gehân
Böyle bir süzüslü hengâm böyle bir matemli an

Ba'd-erfın olsun bana âlemde şâd olmak haram
Ba'de-mâ göstermesün isterse devran ihtisâm

Marçışlı Mustafa Kâmil

Hâr : Yıkılmış
 Hurrem : Şen, sevinçli
 Nizâr : Zayıf, arık, lâgar
 Bi-zâd : Zahiressiz, azıksız
 Vedâd : Erkek adı.
 Vidâd : Sevme, sevgi, dostluk
 Lâhze : Göz ucu ile bir kere bakın-
 caya kadar geçen zaman.
 Bâri : Hiç olmazsa bir kere.
 Şâd : Memnun, mesrur.
 Ayâ : Tedavi edilmez.
 Ber-murâd : Dileğine, muradına eriş-
 miş.
 Tulu' : Doğma.
 Mihnet : Eziyet, gam, sıkıntı, belâ.
 Muzdâd : Artmış, çoğalmış.
 Izdıyâd : Artma, çoğalma.
 Nevi : Yenilik.
 Müsteb'ad : Olacağı sanılmayan.
 Şâfi : Kabahatli kimsenin afvı
 için araya girip yalvaran.
 Çeşm : Göz
 Güzâr : Geçme, geçiş.
 Tir : Ok.
 Hun : Öldürme, ök.
 Efşân : Saçan, serper.
 Hun-âlud : Kana bulanmış.
 Pirâhen : Gömlek.
 Hak : Toprak.
 Dâmen : Etek.
 Pirâmen : Etraf, yan, çevre
 Kem : Fenâ, kötü, bozuk, az, ek-
 sik.
 Arâm-suz : Rahatsızlık veren, rahat ve
 huzuru bozan.
 Gam-hârsız : Tasasız.
 Bâka : Demet, deste tutan.

Dirine : Eski töre
 Munkalib : Dönen, dönmüş, başka
 bir kılığa girmiş.
 Peşmine : Yünden, yapağıdan yapılma
 sof elbise. Sofuların giydi-
 ği sâde süssüz elbise.
 Siyâk : Sözün gelişi, ifâde şekli.
 Mümteni : İmtina eden, çekinen, gayri
 mümkün.
 Asân : Kolay
 Leyle : Bir gece, bir tek gece
 Zühra : Yok
 Muzlim : Kara, uğursuz, karanlık,
 bilinmeyen şüpheli.
 Haşr : Ölüleri diriltip mahşere çı-
 karma, kıyamet.
 Ba'd-ezin : Bundan şöyle, bundan boy-
 le.
 Muhal : Mümkün olmayan, olamaz,
 olmaz, olmayacak.
 Dem : An.
 Hengâm : Zaman, çağ, sıra, vakit,
 mevsim.
 Visâl : Ulaşma, bitişme, sevgiliye
 kavuşma.
 Rahne-dâr : Zarara uğramış, eksiği
 bozuğu olan.
 Hicrâna : İç acısı, unutulmaz acı,
 ayrılık.
 Hengâme : Kavga, gürültü.
 Vehm : Kuruntu, yersiz korku.
 Piş-gâh : Ön taraf, ileri taraf.
 Hake : Toprak.
 İyân : Belli, açık, aşikâr.
 Mevt : Ölüm.
 Nâ-gehân : Ansızın, birden bire.

Karakın oğlu Zeki

Zeki Karakız

1311 yılında doğan "Tashih 1313 - 1897" Kahramanmaraş'ın Çukuroba Mahallesinde, Hane 1, Cilt 10/1, Sahife 1'de kayıtlı Abdurrahman Zeki Karakız, Meclis i İdare Başkatibi Duran Efendinin oğludur. Annesinin adı Fatma'dır. Maraş idadisini bitirdikten sonra Muhasebe Müdürlüğünde Tahsil şefliği görevinde iken Birinci Cihan Harbinin patlaması üzerine silah altına alınmış, ihtiyat (yedek) Subayı olarak Gazze cephesi Birisebi talimğâhına gönderilmiştir. O günün şartlarında bu cephelere varabilmek savaşmaktan çok daha zor olmasına rağmen uzun müddet burada görev yapmış, fakat Alayı ile birlikte esir düşmesi üzerine İngilizler tarafından İskenderiye'ye sevk edilmiş, iki sene süren zahmetli bir esaretten sonra mübadele ile serbest bırakılarak baba otağına dönmüştür.

Sanki çektiği zahmetlerin mükâfatı imiş gibi, Türk olduğundan beri düşman nedir bilmeyen Maraş'ı, düşman çizmesi altında inler görünce, asıl vazifesinin yeni başladığını anlayan Karakız, Heyet-i Temsiliye'nin kuruluşunda fiilen hizmet görmüş ve Kayabaşı - Çukuroba çete grup Komutanlığı vazifesini almıştır. Çeteleri ile çok mühim görevler yapmış, ön saflarda çarpışmış ve patlıyan bir bomba ile ağır yaralanan Karakız, biraz iyi olur olmaz Şehrin Merkez Komutanlığına getirilmiş. Yüzündeki yaraların sargıları dahi çözülmeden, Ayıntab'a yardım için hazırlanan 27. Alay'da Tabur Komutanı olarak görev almış ve on bir ay Antep cephesinde taburu ile harikâlar yaratmıştır. 18 Ocak 1337 (1921) tarihinde askerlerine taarruz için gerekli talimatı verip Sacur Suyu'nu geçerken İkizkuyu mevkiinde kahpe bir kurşun ile ağır yaralanmış, Maraş'a getirilirken yolda şehadet şerbetini içen Karakız, askeri bir merasimle Şeyh Adil'e.. hayır! Şeyh Adil'e değil, Maraşlının kalbine defnedilmiştir.

1311 (1895) Doğumlular

AHMET...

ORCAN MEVKİİNİN ŞAVKILI KÖYÜNDEN

Sorgusuz sualsiz, ellerini kollarını sallaya sallaya Maraş'a girdiler. İlk önceleri halka bir şey yapmadılar. Fakat yerlerine oturunca, Haçları koyunlarından çıktı. Yakaladıkları hayvanları, kendi malları gibi kesip yemeye başladılar. Bizim oralarada geldiler. Babamı ve amcamı şehit ettiler. Biz kaçmıştık, bizim köye giriyorlar, hiç kimseleri bulamıyorlar. Yalnız bir evde yaşlı bir kadın ve kırklanmamış bir gelin buluyorlar. Geline "hadi bakim bizi eğlendir diyorlar..". Hadi oyna bakalım diye sıkıştı-

rınca, Gelin "Gidin siz kendi orospularınızı oynatın" diyor. "Eğer oynamazsan kucağındaki çocuğu öldürürüz" diyorlar. Kadın yine direnince, kadının kucağındaki kundağı kafirin biri alıyor. Kundağı havaya atıyor ve yanındaki de altına süngüyü tutuyor. Çocuğun annesi bayılıyor. Kâfirler, ihtiyar kadının gözleri önünde geline tecavüz ediyorlar. İhtiyar kadına da... Kafirler gidince evlerine döndüklerinde, kadının kocası... "– Seni öldürmezsem.. ele güne kepaze olurum.." diyerek kadını öldürüyor... Aynı yerde bir de samanlığa saklı on üç on dört yaşlarında bir kız buluyorlar. Çok güzel olan kızı kura çekerek paylaşıyorlar...

AHMET BOMBACI DEMİR TÛCCARI

Ermeniler müslümanları evlerinden çağırıyorlar ve yok ediyorlardı. Kadınları diri diri memelerinden astıklarını gördük.

Hamamdan çıkan kadınların peçelerini yırtmışlar. Burası Kilikya oldu. Çarşafı kadınların gezmesi yasak demişler.

Acemli Camiinden bana kağıt verdiler. Bütün mahalleye dağıttım. "Kağıtta korkman, cesur olun. Sivas'tan top geliyor" yazılı idi. Bahçede altı ay çalıştık, oradan da Haruniye'ye gittik.

ALİ KENGER İSADİVANLI MAHALLESİ ÇİFTÇİ

İlkönce bizi köyden Süleyman Bey, Antep'in İncesu köyüne götürdü. Bizim köyden Kel Ali, İmirza Çavuş, Allik Kahya, Mehmet Ali'nin Mehmet vardık. Nacar köyünden de gelen vardı. Nacardan on-onbeş kişi vardı. İncesu'da beş-on gün kaldık. Orada bağa (bana) bir muaddel "tekli maver" verdiler. Hepimiz elli altmış kişi vardık. İncesu'dan Arıl'a, oradan da Direkli'ye vardık. Direkli'de yattık. Oradan Ziramba'ya, oradan da Ekizkuyu'ya geldik. Geçtiğimiz her köyde bir gece yattık. Günlerce neçe aç, susuz kaldık. Yemek bulamadık. Yiyecek bişe yok, en sonunda Ekizkuyu'ya geldik. Burada başımızda Aslan Baa vardı. Aslan Baa burada savaşa- caaık dedi. Birinci gün düşmanın gelece yolun üzere durduk. Düşmanlar da Fransız ... imiş. Başımızda Aslan Baa, bize emir veriyö. Biz de ona

göre savaşıyoduk. İlk önce bize dedi ki: "Şimdi biz düşmanın yolunu keseceğiz, düşman gelir gelmez başlayacaksınız" dedi. Birinci gün bekledik, bekledik, düşman gelmedi. Nese ikinci gün de yolun öüne çıktık. Baktık ki düşman geliyo. Düşman biraz yaklaşıncı Aslan Baa bize ateş emri verdi. Biz de elimizdeki silahlarnan ateşe başladık. Düşmanı anca uzakta görüyok. Silahnın nişan lak sıkıyor. Vurulup vurulmadığını görmüyok. Kim öldürüyo, kim öldürmüyö, heç belli bile olmuyo. Düşmanla bir gün akşama kadar savaştık. Sona düşman kaçtı gitti. Biz de oradan çektik geldik. Savaştan sonra herkes evine dağıldı. Aslan Baa savaşta sağ kaldı. Bizimkilerden heç ölen olmadı. Yalnız birkaç kişi yaralandı. Birisi çok ağır yaralandı.

ÖKKEŞ SAVAŞ TERZİ ÇUKUROBA MAHALLESİ

Ben jandarma idim. Süvarı jandarması, Maraş Savaşının ilk nu savaş başlayınca ben vurdum. Müthiş bir savaş yaptık. Tam bir ana baba günü idi. Sonunda (Allah'ın C.C.) yardımı ile düşmanı tepeledik.

HACI ALİ OĞLU ALİ SAYGILI DİVANLI MAHALLESİ

Maraş ve çevresindeki Ermeniler dış mihrakların teşviki ile baş kaldırmağa çalışıyorlardı. Bunun için de sevkülcehiz (Stratejik) bakımdan ehemmiyetli bir yer olan Zeytun'u hareket üssü olarak seçmişlerdi. Devlet burada asayişini temin için birçok seferler tertiplemiş, hatta bu gaye uğruna 36 tabur (bir rivayete göre) askerimiz kırılmıştı. Ayaklanmaları telafi etmek için, Ermenilerin iki reisi müzakereye çağırılıyor. Davet edilen bu Ermeni rüesanın mızır oldukları ve Devleti aliyeye ihanet ettikleri anlaşıyor. Bundan dolayı geri salınmayıp tutuklanarak Maraş'a getiriliyorlar. Nazaret çavuş ve Mergen Sürenoğlu namı ile tanınan bu eşkiya başları Kızılkabırlık mevkiinde idam ediliyorlar.

Sene 1323 - 24'lerde biz henüz 7-8 yaşlarında bir çocuktuk. Meşrutiyet ilan edilmişti. Bunun üzerine hoplayıp zıplamaya, "artık gardaş olduk, kız alıp kız vereceğiz" diye anırmaya başlamışlardı bile. O zamanın belhrin-

Ali Saygılı mahalli kuyucferiyle

Şeyh Turan Hazretlerinin yadığı Şeyh Camii. Katolik ve Bahaiyyar (protestan) kiliselerinin birleşmesine mâni olmak için kullanılan, düşmanın Abarabasından top ateşine tuttuğu (Harbin 19. günü) ve kubbesini tahrip ettiği, şerefesinin altında patlamamış nordensfil mermisi bulunan GAZİ MİNARE.

de henüz doğru dürüst mum bulunmazdı. Bunlar Katolik Kilisesinin yanından (bugünkü Kurtuluş İlk Mektebi), Şekerli Camiinin yanına kadar kırmızı, yeşil, mavi, ve beyaz renkte mumları yakarlardı. Eski Bedestenin altı da hareket merkezleri haline gelmişti. Burada toplanırlar. 12 kalemlik çalgı takımı ile gezerlerdi. Bu taşkınlıkları, seferberlik zamanına kadar devam ede geldi. Meşrutiyetten evvel, Müslümanlar, fes üzerine sarık sarmak sureti ile başa bu başlığı giyerlerdi. Ancak bundan sonra müslüman halkın başa sadece fes giyilip, alına ay - yıldız takınması emredilmiş, gayri müslimlerin de yine fes giyip alına sadece yıldızın konması emredildi. Ne gariptir ki Meşrutiyetin nakaratı olan (Hürriyet, adalet, müsavat) kelimelerini Maraş'ta sadece gayrimüslimler dile almışlardır.

Evvela harbe gittik, orada bir müddet sıhhiye olarak çalıştıktan sonra Şam'a gittik. Oradan Gazze cephesine gittik ve bir müddet çarpıştık. Lakin ordumuzun maneviyatı bazı sebeplerle iyice bozuldu. Nihayet 85... kişilik ordu esir düştük...

Bizler bir müddet, Şam'ın ilerisinde büyük bir zeytunluk vardı, orada tutulduktan sonra, Süveyş Kanalı yoluyla Mısır İskenderiye'ye sevk edildik. Askerlik öncesi mesleğim kunduracı olduğundan imalathaneye saraç ustası olarak alındık. Esir kampında, ayrıca, Burdurlu İbrahim Usta olsa gerek, ondan ayakkabı kalıbı yapmasının tekniğini de öğrendik, Mütarekeden sonra serbest bırakılan ilk kabile ile yurda döndük. İstanbul'a geldik, oradan Akşehir - Konya - Adana tarikiyle Maraş'a geldik. (Yalınız, biz askere, Çanakkale savaşlarından sonra gitmiştik.) Hasılı kelim, 1 sene 9 ay esarete kalmıştık. İngiliz işgali esnasında henüz İskenderiye'de esirdik. İngilizlerin Maraş'ı terkinden birkaç gün önce şehre gelmiştik. 1308 doğumlu, Sıtmapınarı'nda oturan Karaosmanoğlu Yapıcı Hacı Ustadan öğrendiğimiz kadarıyla, İngilizlerin getirmiş oldukları askerlerin çoğu, İngiliz müstemlekelerinin müslüman askerleri idi. Bu bakımdan halkın ırz - ı iyaline de bir tecavüz olmamış, aksine bir kaynaşma meydana gelmişti. İngilizler vaziyetlerini hiç iyi görmediklerinden çekilmek zorunda kalmışlardı. Yine aynı muhterem zatın açıkladığı şu hadiseyi de İngilizler göz önünde bulundurmuş olabilirler. 1300'lü yıllarında İngilizler adı mektep olan bir fitne yuvası kurmuşlardı. Yeri bugün Pınarbaşının su deposunun olduğu mevkide bulunan Dedepaşa konağında. Buradan gelen geçen müslümanların kılık, kıyafeti vs. dini mefhumlarına dokunarak alay etmeye

ve dalga geçmeye başlamışlardı. Bu hareketlerinden müslümanlar artık bıkmışlardı, zamanın müftüsünün de fetva vermesi üzerine bu hafiye yuvası kundaklanmıştı.

Yine SEFERBERLİK hakkında hatırıma gelen bir şeyi anlatayım: Babam Kuzucuk köyünde imam idi. Birgün köyün muhtarı Hasan kâye telaşla babamın yanına gelmişti. "Hoca dedi. hükümetten bundan birkaç gün önce bir kağıt gelmişti, emir gelmeden açılırsa açan idam olunacak diye, bu gün açılısın diye emir geldi, lâkin ben gene de korkuyorum, şunu bir zahmet sen uygun bir şekilde açiver dedi. O zaman babam cebinden bir kalem çıkardı mühürlü zarfa hiç zarar vermeden yavaş yavaş zarfı açtı. Mahiyeti şu idi:

SEFERBERLİK İLANI BİRİNCİ GÜN 1330

Kuzucuk köyünün 45 - 50 hanesi vardı. Bu köyden 12-15 kişi ÇANAKKALE CEPHESİNE gitmiş sadece iki kişi tekrar dönmüştü. Bunların içinde ayrıca Hüseyin oğlu Ali'nin Veysel, Hacı, Mehmet diye üç oğlu vardı ki, ayaklarına ayakkabıyı zor yapardım, boyları kapıdan sığmazdı. Bunlar da geri dönmemiş hanelerinde baykuş ötmeye başlamıştı vesselam.

Kaleye Fransız bayrağı çekildi. Hırlakyan'ın Fransız kızının Fransız kumandanına dans bedeli olarak.

Günlerden Cuma idi, ben çarşıbaşından geçerken tüfekçi Sabit Usta beni çağırdı. 'Ali Usta tabanca yanında mı?' diye sordu. Ben de evet neden soruyorsun?" dedim. Senin haberin yok mu, Fransızlar kaleden tarihi bayrağı indirmişler." dedi.

Bilumum Ulu Camiye gideceğiz, diye söyledi. Bununla beraber oradan geçmekte olan "Saçlı Ahmet Babaya,gel gel, dervişlik, şeyhlik böyle günde belli olur diye söyledi. Al bakalım şu kara dağ'ı, silahı verdi. İçine altı mermi koydu. Altı fişek de yedek olarak teslim etti. Bu altı mermiyi kalanın kapısına ayak basar basmaz boşaltacaksın" dedi.

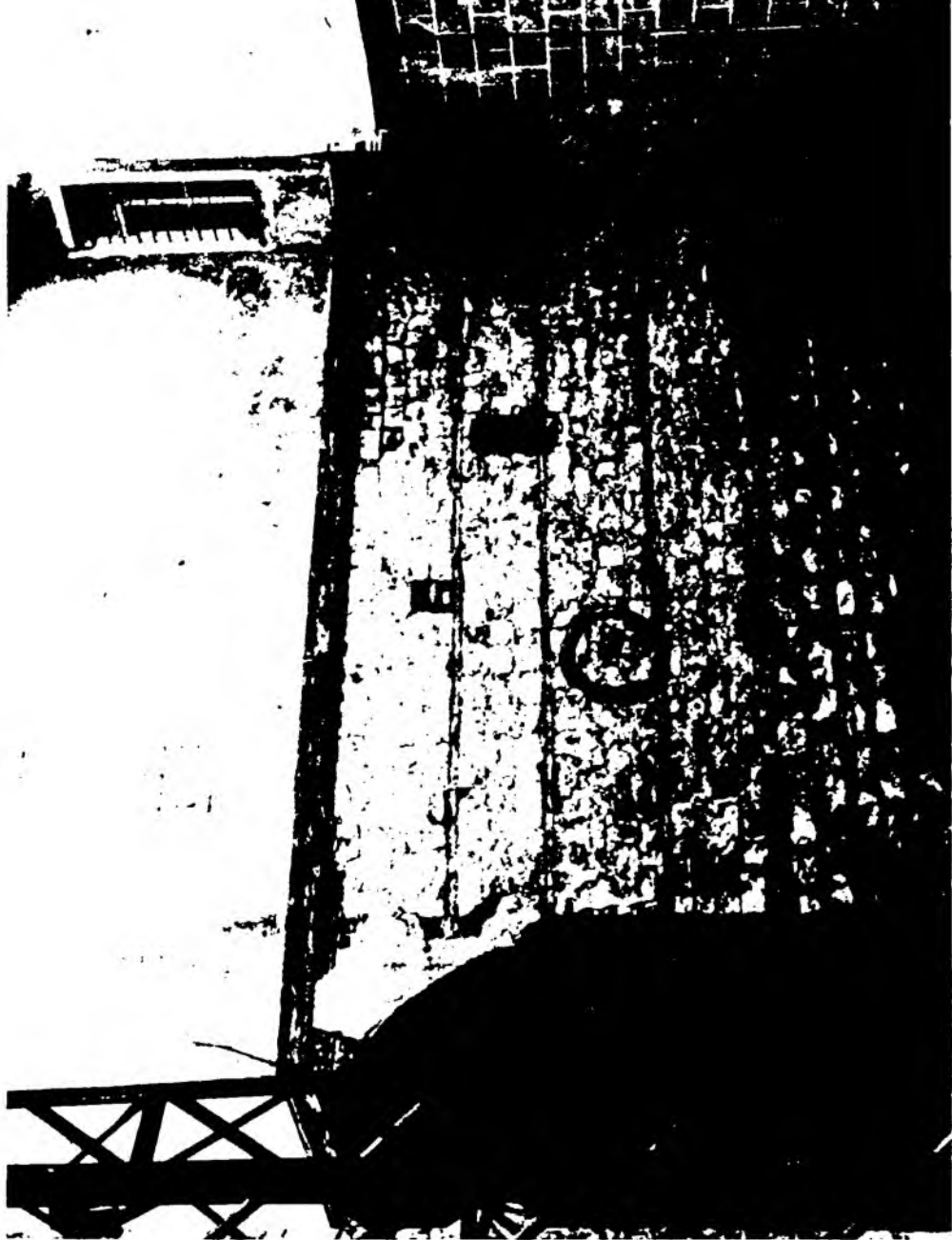
Namaz faktinde camiye gittik. Bütün ahali Ulu Camiye toplanmıştı. Bu meyanda mimberin sağındaki sancağı Haşeş Durdu, sol tarafındakini

ise Gazez Mehmet kaptı. Camiden hep beraber yukarı doğru hücum ettik. Fransızlar aşağıyı seyrediyorlardı. Amma ateş açmamışlardı. Biz yukarı doğru yaklaşınca, milleti korkutmak için havaya makineli tüfek sıkmaya başlamıştı, fakat milletin üzerine silah sıkılsa yine çekileceği kalmamıştı. Saçlı Ahmet Baba, kalenin kapısına ayak basar basmaz tabancasını boşaltmıştı. Nasıl oldu ise o koca kapı gürleyip öbür tarafa devrildi. Fransızlarda tabanları yağlayıp, arka kapıdan firar ettiler.

Ahmet Onbaşı namı ile birisi direktten Fransız bayrağını indirip bizim bayrağımızı çekti. Cemaatin içinde bulunan tabak Hüseyin Ağa ise sancak'ı şerifi kalenin burcuna dikti. Arkadaşlar artık abdesti olanlar namazı burada kılabilir." dedi. Eve dönerken Şekerlinin üst tarafında bulunan Katolik kiliselerinin yanından geçerken, (bugünkü Kurtuluş ve İstiklal ilk mekteplerinin bulunduğu yer) Mağaralı taraflarından bir silah sesi geldi. Karşısında girkiye (Kilikya) namı ile bir kahve vardı. Patlamalarla, kahveden çıkıp kiliseye akıştılar. Biz de bir zarar görmemek için Bahtiyar'a doğru hızlı hızlı yürümeye başladık. Fakat biz Şeyh Camii yanına gelinceye kadar ortalık silah sesleri ile inlemeye başlamıştı. Durumumuz çok müşküldü. Aşağı gitsek kilise, yukarı çıksak Bahtiyar Kilisesi, yanlarımızdaki evin çoğu Ermeni evi Müslüman evlerininde bir çoğu Fransız işgâli altında. Bu meydanda Musa Efendi oğlu Ahmet Efendi ikinci namazından gelirmiş, kapısını açıp içeri girdi. Biz dışarda kalıyorduk,"kardeşim bizi bu zamanda dışarda mı bırakırsın?" dedik ve içeriye girdik. Merdivenin altında bir yer varmış. Bizi oraya bıraktı. Ahmet Efendi elinde bir tüfekle bir aşağı bir yukarı çıkıyordu. Biraderi Mustafa Efendi de bir Rus mavzeri ile oralarda volta atıyordu. Bir ara Ahmet Efendi yanıma geldi? Yigen, sen askerlik yaptın; herhalde silah kullanmasını bilirsin,"dedi ve beni aldı. Yukarı çıkardı. Meğer ki, Mustafa Efendi silah kullanmasını bilmez imiş. Silahı yüzseksen fişekle bana teslim ettiler.

Vakit akşama yaklaşmıştı. Ortalıkta biraz durulur gibi olmuştu. Aşai taraftan beyaz çarşafli bir kadın gelirmiş. Aşağıdaki evden Şah Hüseyin durdurdu. "Kız necisin ocağı yanımyasica, bugünkü günde sokağa çıkılır mı?" dedi. Kadınsa

Müslüman avradıyım,"dedi. Fakat sonuna gayri ihtiyarı olarak Ermeni ağzında geçen NI ekinin de koymuştu. Ben vaziyetten şüphelendim Kadını cav deliğinde gözetlemeğe başladım. Karı giderken Bahtiyar kilisesine

Musa Efendi oğullarının evi. Düşmana bend olan yerlerden biri. Harbin onüçüncü günü Hacı Ali Hoca oğlu kunduracı Ali usta tarafından açılan margal deliği.

doğru teveccüh etti. Anladım ki, katolik kilisesinden protestan kilisesine haber götüren bir fedai imiş.

Haçır, çarşı başında kasaplık ederdi. Sırtının ortasına kocaman bir hac işletir, Öğle gezerdi. Birgün şöyle dediğini duyduk." Bir kaç kaç olursa, şu elimdeki satırla burası bana kafi gelir," demişti. Beni vurmak istediler. Çok çaba sarf ettiler, hatta bugün bile şerefiyenin kible tarafında kurşun yaraları duruyor. Beni vuramayınca Abara Başına haber vermek istediler. Bir müstemleke askeri çıktı, imdat borazanı çalmak istiyordu.

Harbin 12 nci günü amcamı vurduklarını duydum.

13 ncü gün,evin (Musa Efendioğlu Ahmet Efendinin evi) Bahtiyar'a bakan duvarına bir mazgal deliği açtık. Diğer günler bu delikten çok istifade eyledik.

Şeyh Mahallesinin etrafı tamamen düşmanla çevrili idi. Şöyleki, yukarı bahtiyar (Protestan) kilisesi, hemen arkası Bulgurcunun evi, karşımızda Bilenzikçirun evi, Abdi Beyin evi, işgal edilmiş. Bu ev camii nin kible cihetine düşer, aşağıdaki gedikten Kadı'ların evinin karşısı tamamen Gülüz oğlunun evi,burasında ayrıca makinalı tüfek bölüğü vardı. Buralar ağzına kadar müsellah asker dolu idi. Bu bakımından mahalle sakinleri çoluk çocuğunu dahi şehir dışına taşıyamamıştı. Bizim bulunduğumuz yer ise tam iki kilisenin yolunu kesiyordu. Bunun için çok uğraştılar.

Bir gün camiin arkasındaki kulübeleri paçavra uzatıp yaktılar. Bakkal İsmail'in dükkanıda yandı, fakat cami taştan olduğu için yanmadı.

Sıra bizim bulunduğumuz yere gelmişti. Karşımızdaki evin yukarı ve aşağı pencerelerine de, uzun şaptalara bağlanmış paçavra uzattılar, aşağıdaki kefareyi tahmin üzere vurduk ve elinden şaptayı düşürdük. Lakin üsteki alçak ise geri kaçmamış. Paçavrayı yine de uzatıyordu. Tahmin üzere birkaç defa sıktım ise de tutturamadım. Tavan tutuşmuş yanıyordu. Ben bu kez de yine Allah'ü Tealaya sığınarak sıırıgın dibini pence-renin kasasına çapraz olarak gözledim ve silahı sıktım, arkasındakia denk gelmiş, onun da elinde sırık düştü amma bizim durna bir kere ateş almıştı. Mustafa Efendi çatıya bir satır su dökene bir altın veririm di-yordu, ama ancak kimsenin dama çıkıp kurşun yiyecek hali yoktu. İş bana düştü, çatının yanmayan tarafını kurşunla keserek düşürdük ve böylece ev yanmaktan kurtulmuş oldu.

18. gün eve (Divanlı) gitmek için Ahmet Efendinin müsaade istedigim. Divanlı hep göçmüştü. Geri dönerken yolda mahallenin ihtiyarları beni çevirdiler. Ben aşağı geri geleceğim diye söz vermiştim. İhtiyarların kalbini kırmamak için yanımdaki merminin azlığından bahsettim. Aşağıda bizim cephane var. Oradan temin edeyim. Tekrar dönerim dedim. Ondan böylece ayrılmış oldum. İhtiyarlar Eytemhanenin boşalmasından da söz ediyorlardı. Hakikaten ikinci vakti Ermeniler aşağı doğru seyirttiler..

Ermeni çocuğu bizi Abara Başına ihbar etti. Bunun üzerine camiye topa tuttular. Kübbesi filan tarumar oldu. Arkadaki Abdi Beyin evi iyice harap edildi. Ayrıca bir top mermisi de minareye çakılı kaldı. Ancak patlamadı ve şu anda da kuzey tarafında, petek ile şerefiyenin birleştiği kasnakta Fransız medeniyetin bir nişanesi olarak minareyi süslemektedir (?). Merminin patlamasında caminin banisi Şeyh Turan Dövlətli'nin rolü olduğu muhakkaktır.

Diyeceğim şu ki,

Zalim aldı ben verdim,
Zalim aldı ben verdim,
Zalim öldü ben kaldım.

Her zalimin akibeti budur. Kanun-u İlâhi bu şekilde tecelli etmiş ve ede gelmiştir.

Bizim bulunduğumuz mevkiide düşmana karşı çarpışanlar Şih Hüseyin'in Durdu, Sıhiye Mehmet, Musa Efendioğlu Ahmet Efendi ve ben Cenab-ı Hakkın izniyle elimizden gelen müdafaayı yaptık.

Millî mücadele esnasında, Antep Cephesine gittiğimizde bizim Maraş Çetesinden zayıat büyük olmuştu.

Kazibe Saygılı'dan dinlediğim şu destanı yazıyorum.

DAVE (DAVA) HARP DESTANI

Allah Allah dedik başladık işe,
Acele Hz. Ali yetişe,
Cümle Embiyalar harbe tutuşa,
Kafir oku ciğerime dayandı.

Bu işe Fahri Kainat nazır.

.....

Bize imdat eyle Hz. Hızır,
Her taraftan kahramanlar uyandı.

Hırslağa güvendik Fransız geldi.
Millet askerini böyle olmaz sandı,
Kurduğu kurgular başına geldi,
Pis yüzleri zaferane boyandı.

Kafir geldi dört taraftan toplar atıyor,
Aman arkadaşlar Vatan batıyor,
Yanan hanelerde baykuş ötüyor,
Viran kuşlar seherlerden uyandı.

İhtiyarlar bana pel pel bakıyor,
Sahibinin sedası arşa çıkıyor,
Dökülen göz yaşı beni yakıyor,
Tatlı canım bu kafeste üzüldü.

PADİŞAHIM gözün aydınlık olsun,
Cenab-ı Hak sana çok ömür versin,
Vatanı Maraş'ın yüzün göresin.
Bunu duydu şehzadeler ağladı.

Havada geldi teyyare uçtu,
Gören ahalinin tebdili şaştı.
Şükrolsun mevlaya kafirler kaçtı.
Ordu vardı Osmanlıya dayandı.

Maraş harbinde amcam, Divanlı Camii müezzini Hacı Hasan Efendi, şehit edilmiştir. Harbin içinden 12 gün bütün vakit ezanları okunmuştu. Kendisine "hoca yapma etme seni vururlar dendiği halde, itin kurşunu bana değmez," diye cevap verirmiş. Üstelik ayağına yüksek tabanlı takunya (Nalın) giyermiş. Harbin 12 nci günü yatsıdan sonra evine giderken, Alman Hastahanesi (Eytamhane) tarafından atılan kurşunla kasiğinden yaralanmıştır. Eve gelmiş, gelini Nevruz Hatuna yatağını yazmasını söylemiş ve yayılan yatağa yatmış. Nevruz Hatun şafaktan evvel çardağın altındaki

keçilere yem vermeye inmiş, fakat kan gölü ile karşılaşmış, yukarı çıkmış bakmış ki, kayın pederi hakkın rahmetine kavuşmuş. Hemen kayınvalidesine haberdar etmiş, sabah olmadan cenazeyi Divanlı Ziyaretinin arka tarafına gömmüşler. (Şehit usulüne göre), fakat şunu müşahade etmişler. Elbisesinde para gibi delikler olduğu halde kasiğından başka yerinden yara yokmuş. Ama kasiğine değen kurşunun girdiği ön taraf dar arka taraf ise genişmiş. Hasılı kelim dom dom kurşunu ile vurulmuş.

Bu mübarek insanın sesi çok gür imiş, o zamanın behrinde okuduğu sabah ezanı Kapıcam da oduncular tarafından dinlenirmiş, birazcık köşgerlik mesleğini bilirdi. Boş vakitlerinin çoğunu ise cami hüccresine geçirirdi.

1320 doğumlu Ökkeş Tuzlugöl ise, aslen Şeyh Mahallesinden olduğundan mahalledeki mücahitleri ve şehitleri şöyle sıralar:

Şeyh mahallesinden Hasan oğlu İbrahim, ŞEHİT, Şeyh mahallesinden Musa Efendi oğlu Mahmut Efendi, değirmen harkında, camiinin üst kapısından tarafta vurdular. ŞEHİT.

Şeyh mahallesinden... Musaoğlu ALİ ŞEHİT, Büyüksudan Karpuzoğlu Hakkı, ŞEHİT.

ÇALIŞANLAR İSE ŞUNLAR:

Şeyh Mahallesinden Hacı Recebboğlu Ökkeş Çavuş, Şerbetçi Abdi, Şih Hüseyin'in Durdu, İbiş Ali (Bombayla harp evveli alnından yaralanmıştır.) Memiş Ağa'nın Mehmet, Hanefi Çavuş, İbişlerin Kadir Çavuş, Hafız Ahmet Hoca, değirmen arka tarafında Tahir Bey ve Divanlı'dan dedeniz Ali Çavuş. Kendisi de Hannis isimli bir ... vuruyor.

Karaosmanoğlu, Bulanıklı yapıcı Hacı Usta Fransızların çekilmesi hakkında çok dikkate şayan bir şey söyledi:

Uyuzpınarı Mahallesi olarak kadın, kız, çoluk çocukları şehir dışına çıkarma kararı aldık. Bulanığın daha uzağında bir yere götürdük. Başlarına muhafız da bıraktık. Biz şehre döndük. Harp çıkalı yirmiiki gün olmuştu. Şafak sökmek üzereydi. Baktık ki Fransızlar son sürat çekiliyorlar. Arkalarından mevcut şartlara göre takibe başladık. İz sürercesine. Çünkü yetişemiyorduk. Heyhat gördük ki, birçok tanıdığımız Ellik ...'nun çesetleri yol boyunca serilmemiş mi? Demek ki Fransızlar bunu bizim başımıza siz getirdiniz diyerek Ellikleri temizlemişler.

İşte Fransız milletinin adaleti. Kendileri ihanetle karşılaşmadan en ufak bir mihnet karşısında Ermenileri yol boyuna sererken, Türk Milletine hiyanetten başka bir şey yapmayan Ermenileri mevcut kanunlara göre cezalandırmamızı haksız bulurlar.

Bir güldür, bir güldür,
Arkadan vur da güldür.
Bin senelik hamini
Vur da dostların güldür.

Vur acıma, acıma
Sussunlar bu acıma
Türkoğlunu yakıp da,
Alaylıca acıma.

Kan akar, kan akar,
Hain vurmuş kan akar,
İhsan iyi şeydir ama,
Sunulur mu kan akar?

İ. SAYGILI

CİN ALİ OĞULLARINDAN AHMET OĞLU ALİ SEÇİL

"— Bizim mahallede sadece üç Türk evi vardı. Öbürleri hep Ermeni idiler. Büyük bir tehlike içindeydik. Amma baskını yapan duruma hakim olan bizler olduk. Maraş'ı kurtardıktan sonra Antep'e giden gönüllüler arasında ben de kardeşim Hayrigile katıldım. İkiz kuyu savaşında kardeşim yaralandı. Yanına koştum. "Neyin var?" diye sordum.

Kardeşim birşey yok diyordu. Amma yaralı idi. Kanı akıyordu, bu haliyle de savaşa devam etmek istiyordu. Nihayet gitmeye razı oldu. Onu sırtıma aldım. Sağ tarafından 4-5 kurşun birden yemişti. Onu bir ata bindirdik. Ne yazık ki, hastahaneye varmadan şehit oldu.

MİLCAN ŞİRİN DOKUMACI Bulanık Köyü

"Bizi çete yazdılar. Alaman dağına geldik. Alaman dağında üstümüzde Ankara'dan gelme Hasan Çavuş, âmirimiz de oyudu. 200-300 gişi vardık, her taraftan adam vardı. ...devriyesi geldi, köye Alamanlarla muharebe yok, daha ...un devriyesi gelince Hasan ÇAVUŞ dedi ki: "Hırlağın oğlu Ellik ...u gezdiriyor. Tercümanlık ediyor. Askerin öğünde, devriyenin öğünde efendim, şunu vurak." dedi. Köylü vurdurmadı. "Çavuşum vurarsan köyü yahallar, aman vurma" dediler. Vurdular, köylü kaçtı, köy dağıldı. Çamların arasına çavuş dedi ki: "Arhadaşlar, bunları köylü vurdurmadı. Yarın gelirse bu ...u vuracaksınız, vuracak" dedi. İstersen dedi köyü yaksın dedi. Pekey olur dedik. Bu arhadaşa da Durdu derler, çok dedi, muharebe oluyor. Çok silah sıkılıyor dedi. Herhal Maraş muharebeye başladı dedi. Dedi ki: "Arhadaşlarım şu atımı getirin, şehri yoklayam da gelim" dedi. Ata bindi, şehre gitti, çok sürmeden geri geldi. "Arhadaşlarım iş işten geçmiş. Maraş muharebeye başlamış" dedi. Başına topladı bizi "Ayakkabısı olmayan, eski, kötü olan ecer, yenisi olan eyisini değişsin, anamız bugün için bizi doğurmuş, gireceğiz. "Hangi köy bana yakın. Biz dedik "Pendik Dere, Pendir Dere yakın" dedik. Başka köy yok, orya vardık ahşam, "Allah'ını seven yürüsün. Şehir muharebe başladı. Vatandaşlarımız elinde kaldı. Biz varıp onu kurtaracağız. "Köye ilan etti. Köylünün adamları toplandı. Toplanınca avratları ağlaşmaya başladı. "Biz muharebeye gidok. Duz ekmek halel eylen" Yani biz bile ağladık desek inanın. Allah ısmarladık dediler. Köyden adam toplandı. Köyün hocası bir ezan okudu. Orda bir de dua etti. Yürüdük, oranın ahalisini topladık. Yusuf hacılı'ya geldik. Yusuf hacılı'da aynı vaziyetler oldu. Orda da ezan okudu. Oranın hocası efendim. Orda da bir dua okudu.

Allah ısmarladık dedik. Yürüdük... Gece Göllü'ye geldik. Göllü'de uyumadık. Sabah oldu. Gavur müslüman belli bellisiz Maraş'ın gündoğu tarafında Haznedarlı'nın orda bir gedik var, o gediğe geldik. Yattık, gedikte yatınca aşağıda da bir Alaman konağı derler, Maraş yolunun altında bir konak var. Orda da ... var. Bizim İnce Ökkeş derik... Süleyman Bağ

vardı. O günün behrinde yaralı olanları bilmem notanı orağa götürüyorlardı. Efendim neyse orda durarken öteyandan bir kalabalık çıktı. Gele geldik. Neci bu dedik, Alı Kılıç Paşa dediler. Askeri yoksa, bizim gibi ... mürt bizim aşiret toplanmış başına. Bir makinalı tüfeği var. Bir de top, katırda yüklü. Başka yok. Oranın adamı dedi ki "neci bu paşa" dediler. Ali Kılıç Paşa dediler. Peki, Paşa dedi ki: "Nerde var ..." dedi. "Nerde olucu ...?" Kilisede var. Abara başında yeri yüce kimse geçemez. Kimseye yol vermez. Aldığını Yürükoca kilise içinde çam asılı, bunu dağıtmanın çaresi" dedi. Alı Kılıç Paşa Haznadarlı'ynan Duraklı'nın arasına topu getirdi. Topu oraya kurdu, makinalıyı da kurdu. Siz altından geçin dedi. Topu sıktı, Kanlıdere'yi aştı, bir daha sıktı, bu yana düşürdü, bir daha sıktı içine düşürdü. Kilisenin içine düşürünce ... körelince çeteler vardı. Duvarın dibine cideye paşavra bağladılar. Veriyor çeteler fışkırarak sıkıyorlar. Şey tulumpa yapmışlar suyu, söndürdüler. Üçüncü de kilise duddu, kilise yandı. Çan kulesi de ağaçtanmış, o da yandı, çan aşşa düştü. Çanı dutuyok da dönderemiyok, sarı bir çan, tekreden de büyük, ne teknesi efendim, büyük kendir dakılıydı, kendir de yanmış, ağaçların hepsi yanmış. İçeri girdik, ...un kimi yanmış kimi duvarı yanmış, duvarı delmişler. Gaçıcılar efendim, oraya vardık. Sona Bulgurcu'nun evi diyorlar, oraya geldik. (Bulgurcu Ellik ...dur). Ori de yaktık, baktık şeedelik duvardı, beygir oması asılı, beygir eti yerleşmiş. Efendim ...un tiyyaresi, kuvveti geldi, guveti gelince garadaşa bir top curdu herhalde.

1312 (1896) Doğumlular

AHMET ANBAROĞLU
ÇİFTÇİ

1336 yılının Şubat ayında Maraş Harbi bittikten sonra, İkinci Kolordu Komutanı Selahaddin Adil Bey komutasında teşekkül eden korduda gönüllü olarak Antep cephesine gittim. Önce Cade Köyünde, sonra Gıda köyünde kaldıktan sonra Düllük Babanın doğusundaki Düllük köyüne yerleştik. Bir akşam hareket emri verildi. Alessabah kuzeye doğru giderek kuzeyden tekrar doğuya doğru, orada bir gece kaldıktan sonra, ikinci günü çetelerle birlikte Antep'in güneyindeki Sinan Köyüne vardık. Bu

köy Ulumaksereye beş kilometre imiş. Kilis'ten gelen Fransız kuvvetinin yolunu kesecek imişiz... Haberimiz yok. Kenan Paşa'nın kuvveti bizden kesecek imişiz.. Haberimiz yok. Kenan Paşa'nın kuvveti bizden önce güneye yerleşmiş. Derken Fransız kuvveti geldi... Velhasıl Fransızlar bozuldu. Muazzam ganimet ele geçirildi. Yalnız Kenan Paşa'nın askeri bir ip kuşak, ayakları yalın gelmişlerdi. Bizim kumandan onları görünce, bütün ganimeti bıraktı.... Sonra geri döndük, Beylerbeyi Köyüne yerleştik.

MUSTAFA KUŞÇU

334'te mütarekenin aktinde (Siddil Bahir) bölgesinde 186. Alay, 1. Tabur, 3. Bölük komutanı olarak üsteğmen rütbesinde bulunuyordum. Savaş kaybetmemiz üzerine İngilizler Boğaz bölgesini terketmemizi emrettiler. İlk olarak Limni Adasından bir İngiliz Albayı, bulunduğumuz bölük mıntıkasına geldi. Kendisini karşılamak üzere bağlı bulunduğumuz Çanakkale Grubu Kurmay Başkanı da orada hazır bulunuyordu. Kurmay Başkanı, İngiliz Albayı karaya çıkarken elinden tutmak istedi. Fakat, Albay reddetti. Karaya çıktığında ilk olarak şu beyanda bulundu: "İngiliz ve Fransız mezarlarını görebilir miyim?" Kurmay Başkanı ise; "Hükümet-i Matbuandan emir almadan gezemezsiniz!" cevabını verdi. Bunun üzerine İngiliz Albayı torpidoya binerek tekrar Limni Adasına döndü. O gece bize emir verildi, Şiddil Bahir bölgesindeki İngiliz ve Fransız mezarlarını tamir ettik. Akabinde Alçıtepe gerisine çekilme emri aldık. Bu çekilme, elimizdeki silahların fazlalarını depolara teslim etmek sureti ile Şarköy'e kadar devam etti.

Daha sonra verilen emir üzerine yedek subay olduğumuz için terhis emirlerimiz gelmişti. Taburda iki subay kalmıştık. Çünkü diğer arkadaşlar kötü hava şartları yüzünden zatürre olup hastanelere dökülmüşlerdi.

Tümen komutanımız Wilmer isminde bir Alman Yarbayı idi. Bu vazifeyi 185. Alay kumandaki Abdülkerim Bey'e teslim ederek, kendilerini almak üzere gelen tahtal-bahir (denizaltı)'e binerek tümenden ayrıldı. Hemşehrimiz olduğu için kendisinden biran evvel terhisimi rica ettim.

Mustafa Kuşcu

Kendisi de kabul buyurdu. Terhis vesikamı t mende doldurarak emrivaki kabulünden Alay kumandanı Rasif Bey'e gönderdi. Bu suretle taburdan ayrıldık. İstanbul'a vapurla geldik Barınacak bir yer bulamadık. Yanımda tabur yazıcısı başçavuş Ali ve b l ğ m endah (atış) çavuşu Ahmet bulunuyordu. Haydarpaşa İstasyonunda muvakkat bir sığınacak yer bulduk. Aynı gün Bozantı istikametine kalkan bir trende 40 kişilik bir vagona sığınarak yola çıktık. Yolda Hacıkırı İstasyonu Köprüsünde arıza olduğundan orada inmek mecburiyetinde kaldık. Birgün misafirhanede kaldık. İkinci gün köprünün tamiri ile yolun açılacağını  ğrendik. Daha sonra aldığımız bir habere göre de Fransızların Bozantı'yı işgal edeceklerini  ğrendik. O sırada orada mevkii kumandanlığına tayin edilen Nihat Paşa da bulunuyordu. Nihat Paşa, oradaki topluma hitaben işgal esnasında katliam yapıldığını, orada bulunan subay ve erlerin Konya istikametine d nmelelerini söyledi. Ben bu durum karşısında ikinci bir karar vermek zorunda kaldım. Konya, Kayseri, Maraş yolu kış dolayısıyla kapalı bulunduğundan bu yoldan memlekete gelmek çok zor idi. Nihayet yanında bulunan endah çavuşum Tepebaşılı Ahmet'e emir vererek, onu Bozantı'nın üstündeki bir köye gönderdim. Oradan bir hayvan kiralayarak dağ yolundan Tarsus'a kadar geldik. Buraya geldiğimde ilk işim istasyon müdürü ile temas etmek oldu. Müdür, bize gereken kolaylığı gösterdi ve orada bulunan bir sazlığa saklanmamızı söyledi. Biz de müdürün sözlerine göre hareket ettik. Yemek için Tarsus'a gitmiş. Oraya vardığımda ilk karşılaştığım, mektep arkadaşım Hacı Toros oldu. Üzerimdeki rütbeleri çıkarmış olduğumdan bir er durumunda idim. Birçok elfaz-ı gazibe (küfür)lerde bulunarak; "Sen de mi terfi edemedin Mustafa?" dedi ve nerede bulunduğumu sordu. Ben de yakında bulunan bir oteli gösterdim ve orada yemeğimi yedim. Bu suretle Fransız ordusunda LEJYON olarak bulunan bir arkadaştan ayrıldım. Tekrar döndüm. Yazıcı başçavuşu Ali'yi tekrar müdüre gönderdim. Müdür "Bir saat sonra tren geliyor, yalnız trende mevkiilere binmeyiniz, 40 kişilik vagonların köşelerine saklanarak iki taraf kapılarını açık bulundurun" diye talimat vermişti. Talimata göre hareket ettik ve gizlice vagona yerleştik. Tren, iki üç dakika sonra hareket etti. Sağ salım Adana'ya geldik. Buraya geldiğimizde hemen hazır olan karşı trene bindik. Böylece Osmaniye'ye kadar geldik. Oradan da hayvanlarla Maraş'a kadar gittik. Maraş'a geldiğimde,  zel İdare Başkatibi olarak subay arkadaşım Vasıf  akmak bulunuyordu. Bana orada bir vazife

olduğunu ve müracaat etmemi söyledi. Ben de müracaat ettim ve Özel İdareye katib olarak tayin edildim. İkinci katip, Zeki Karaman, tercüman katibi olarak da Zafer Bayazıt bulunuyordu.

Bir müddet sonra İngilizlerin Maraş'a gelecekleri söylentileri başladı. Nihayet İngilizler Maraş'a geldiler. İngilizlerin şehre girmesi esnasında tehcirden gelen Ermeniler buralara tezahüratta bulunuyorlardı. Biz Türk lere karşı da hakarete bulunuyorlardı. Bu hal bir süre devam etti. Ama, İngilizler, bunların emellerine uygun harekette bulunmadılar. Yalnız, Mondros Muahedesi gerekince İngilizler Maraş'ı terk ederek Fransızlara teslim ettiler. Fransızların şehre gelişinde taşkınlık had safhaya ulaşmıştı. Bu durum karşısında biz Türkler, yapışacak bir yer arıyorduk. Atatürk'ün Sivas ve Erzurum'da bulunduklarını haber almıştık. Gizlice tüzükleri getirmek sureti ile biz de Maraş Müdafa-i Hukuk Cemiyetini kurduk. İlk teşkilât, Kayabaşı Mahallesinde gizli bir yerde, Kur'an-ı Kerim üzerine and içmek sureti ile yapıldı. Cemiyetin başkanı, Nafa Müdürü Abdülatif Bey, katip ise Tapu Başkatibi Faik Bey idi.

Ermenilerin taşkınlığı gün geçtikçe artıyor ve dışarı çıkan biz Türkleri yalnız buldukları zaman öldürüyorlardı. Bir süre sonra Kale'deki Türk Bayrağı'nın indirilmesi emri verildi. Ayrıca Kale'ye de kendilerine bağlı bir kısım jandarma yerleştirilmişti. Türk Bayrağı'nın indirilmesi ile bizler harekete geçerek, "Sancak konmazsa Cuma namazı kılınmaz!" diye Cuma günü halkın arasına girdik. Cemiyet olarak yaptığımız bu propagandalar halkı galeyana getirmişti. Camide bulunan Sancağı alarak halk, kaleye hücum etti. Türk Bayrağı'nı Maraş Kalesinin burcuna dikti. Kalede bulunan jandarmalar karşılık göstermek istedilerse de halk bunları dinlemedi. Oradan hükümete geldik. Geldiğimizde Kuvernör tercümanını hükümete göndererek halkın teskin edilmesini mutassarrıftan istemişti. Bu anda mutassarrıf Ata Bey idi. Halk tercümanı tartaklayarak içeri bile sokmadı. Daha sonra halk kışlaya gitmek istedi. Askeri müessese olduğu için orada ateşle karşılaştığımızı tahmin ederek bu işi önledik ve Bayrak Hadisesi bu suretle sonuçlanmış oldu.

Mutassarrıf Ata Bey, izin alarak Maraş'tan ayrılmıştı. Ödevi Tahriyat Müdürü Cevdet Çamurdan'a bırakmıştı.

Gün geçtikçe Fransızların taşkınlıkları artıyor, birçok kadınların peçeleri yırtılarak tecavüzde bulunuluyor, bunları himaye etmek isteyen-

ler de öldürölüyordu. Müdafa-i Hukuk Cemiyetinin bir şubesi olarak Maraş'ta bulunduğumuz için Sivas'ta bulunan Kolordu Kumandanı Çolak Selahattin aracılığı ile Maksutlu Köyünde kurmuş olduğumuz telgraf şebekesi ile Atatük'le muhabere temin ediliyordu. Bu şebekeyi idare eden muhabere memuru Veliefendioğullarından Celal idi.

Ocak ayı içerisinde Kuvernör Meclis İdare azalarını çağırıldı. Beraberinde bulunan Antepli polis Mehmet'le birlikte Kuvernör'ün yanına gittiler. Heyetin oraya alınması ile beraber kendilerine tutuklu oldukları tebliğ edilmiş. Bu sırada kapıda bulunan polis Mehmet,olanları iştinci koşarak hükümete geldi ve heyeti hapsedtiklerini ilan etti. Bunun üzerine görevi,Evkâf Müdürü Şehit Evliya devraldı. Şehit Evliya üzerinde bulunan tabancayı ateşleyerek; "Heyet hapsedildi, silah başına!" diye bağırıldı. Herkes evvelce yapmış olduğu teşkilât mucibi ödevleri başına geçerek savaş başladı (22 Ocak).

Ben kışla cephesinde,şimdiki Hastahane bölgesinde mıntika kumandanı olarak bulunuyordum. İlk günü yaptığımız ateşe karşılık vermediler. Halkın teskini için beyanatta bulundular. Karşılık olarak da silahla mukabele gördüler. İki gün sonra Cevdet Bey'i kışladan beyaz bayrak açmak sureti ile bize gönderdikleri görüldü. Halkın teskin edilmesi için Cevdet Bey geldi. Ama kendisi ile birlikte tutuklanan arkadaşları orada kaldı. Bu hal, 20 gün devam etti. Bu arada yaptığımız en önemli işler; düşmanın müteferrik bulunduğu noktalardaki bağlantıları keserek ayrı ayrı imha etmek ve yakınında bulunan evleri yakmak ve yıkmak sureti ile başardık. Birbirlerine yardım edemez hale getirdik. Yalnız Abarabaşı (İt Tepesi) ve Alman İtamhanesi (Divanlı)'da bulunan kuvvetleri kaldı. Diğerleri kâmilten imhâ edildi.

Savaş lehimize cereyan ediyordu. Son günlerde General Keret kumandasında Adana'dan gelen yardımcı kuvvetlerin şehre girmek istemeleri bizleri müşkül durumda bıraktı. Fakat şehre giremediler. Ancak, Mercimektepe ve Şükrü Bey Zeytinliği kanalı ile kışla ile irtibat kurdular. Bu durum karşısında bizler, son karar olarak şunu vermiştik; "Yarma harekâtı yaparak şehri terketmek." Bu hal karşısında durumun ne olacağı belli değildi. Aynı gece kar, tipi ve şimal rüzgârı bütün kuvveti ile hükmünü icra ediyordu. Sabaha karşı kışladan ateş püskürdü. Bunu gören

bizler, düşmanın Maraş'ımızı terk ederek kaçtığı kanaatine vardık. Sabahleyin yolda Karamanlı civarında Jandarma kumandanı Binbaşı Mustafa Bey'i donmuş olarak bulduk. Beraberinde götürmüş oldukları adamlarında bir kısmı Maraş ovasında donmuş kalmıştı.

Bu suretle Maraş'ımız düşman istilasından kurtuldu. 4. gün Sivas'tan yola çıkarılan 5. Kafkas Fırkasının 9. Kafkas Alayı 1. Tabur ve 2. Taburu Maraş'a kadro halinde geldiler. Burada bunların subay, er ikmâli yapılarak Antep Harekâtına hazır getirildi ve gönderildi.

MEHMET OĞLU ÖKKEŞ BOZDOĞAN KÜÇÜK İMALI KÖYÜ

... Ermeniler rast geldikleri Türkleri öldürürlerdi. Bunun üzerine biz dağlara çıktık. Emmimoğlu Ali, Çakıroğlunda Ermeni eşkiyası ile çatışırken şehit oldu...

Çete reisimiz rahmetli babam Mehmet Bozdoğan idi. Fakat gerekli talimatı kör Derviş'ten alırdık.

Kahraman Maraş'ta savaştıktan sonra Adana'nın Ceyhan kazasına kadar gittik.

Ermeniu gine kuyruk kaldırmış, gördüğün gibi yorganın içinden çıkamasam dahi şu ahir ömrümde şehitlik yollarını ararım.

... Hocanızdan Allah razı olsun..

"Gazimiz felçli hastadır"

MUSTAFA ÖZYEŞİLDAĞ TOPÇU ÇAVUŞU

Eskiden Serintepe mevkiindeki futbol sahası mezarlıktı. 4 Fransız askerini Devecili mahallesinde vurduk. Bir tanesi de mezarlığa kaçtı. Saklandı. Fransız askerleri bütün teçhizatı ile Ermeni evine girerler, teçhizat-sız geri çıkarlardı. Yani silah ve cephanelerini oraya bırakırlardı. Bizim elimizde silah olarak balta, dahra, kazma, kürek v.s. gibi silahlarla ...ların Ermenilerin kapılarını kırarak içeri hücum ederdik. Seferian evinden bir

kadın, Evliya şehitin evine gazyağı dökerek yaktı. Nihayet Evliya'nın evini söndürmek için koştuk. Bir de şehit verdik. Bu kırdığımız, bastığımız ... evlerinin yatak yüzlerini, ufak değirmen taşı gibi tekerledik, bir sıırıgın ucuna bağladık, üzerine yarım teneke gazyağı döktük ve kirbiti çalarak ateşledik. Dışarıda bekledik, çıkkanı da biz öldürdük. Şayet bunları böyle yapmasaydık hepimiz ölecektik. Sokaklar dar olduğu için bomba atılırdı. Bombayı atar atmaz patlamadan geri kendilerinin üzerine atardık. İmam Hatip Lisesinin yanında bir ahır vardı. Esir aldığımız kişileri oraya götürüp bırakırdık. Maraş'tan sonra yarımız Antep'e, yarımız da Haruniye'ye gittik. Oradan da ...ları kovduk.

VURUN MARAŞLILAR NAMUS GÜNÜDÜR

*Atına binmiş elinde dizgin,
Girdiği cephede hiç olmaz bozgun
Çeteci dedin mi Kılıç Ali azgın
Vurun Maraşlılar namus günüdür.
Vurun Türk milleti kavga günüdür.
Sürerim sürerim gitmez kadana
Düşmanın kurşunu değmez adama
Kara haberini verin anama
Vurun Maraşlılar namus günüdür,
Vurun Türk milleti kavga günüdür.*

*Kılıç Ali der ki harbe oturak
Nerde düşman görsek orda bitirek
Maraş yollarından kelle getirek
Vurun Maraşlılar namus günüdür,
Vurun Türk milleti kavga günüdür.*

Ökkeş SAATÇI

Restebaiye Mahallesi

... Yollarda rastladıkları Türkleri, silah arama bahanesi ile durduruyorlar, üzerlerini arıyorlardı. Birinde silah buldular mı kendisini, Fransız karakolu haline getirilmiş bulunan kiliselerden birine sokuyorlar, orada komaya sokacak derecede dövüp işkence ediyorlar, tabanca, bıçak gibi buldukları silahları ile beraber para keselerini de alıyorlar ve geceleyin, şehrin dışına götürüp bir yere bırakıyorlardı. Bu insanlık dışı işkenceler yüzünden bir çok Maraşlı şehit olmuş veya sakat kalmıştır.

.. Daha sonraları Türk esnafını da rahatsız etmeye başladılar. Dükkanlara girerek ağır küfürler ediyorlar, tehditle parasını ödemedten öteberi alıp gidiyorlardı.

Fransız subaylarını evlerine davet eden Ermeniler, sabahlara kadar içip eğleniyorlar ve silah arama bahanesi ile Türk evlerine baskınlar yapıyorlardı. Hepisi Fransız üniformalı olduklarından bunların Ermeni olduğunu biz konuşmalarından anlıyorduk.

... Maraş savaşı başladığı zaman, çete toplamak için ev ev dolaşmaya başladık. Restebaiye mahallesine geldiğimizde, Zeynep Bacının evine uğradık, oğlu Mehmet'in savaşa katılmadığını öğrenince kendisini çağırdık.

Zeynep Bacı:

- Oğlum bak çeteler geldi, seni istiyorlar dedi.
- Ne yapacaklarmış beni rahat bıraksınlar.
- Savaşa girmiyecek misin? Bak silah da veriyorlar.
- Ana benim ölmemimi istiyorsun?
- Ölmeni istemem elbet; amma vatan uğrunda şehit olursan da gam yemem.

— Ne dersen de gitmiyeceğim işte..

— Bak oğlum, sen doğunca baban bana kaymakla bal getirdi"

"Avrat bunları hergün ye ki sütün bol olsun, oğlumuz kuvvetli olur" dedi. Ben de sana yemedim yedirdim, geysmedim giydirdim. Bütün bunlar bugün içindi. Madem ki sen gitmek istemiyorsun (Silahı kaparak) verin bana silahı düşmanla ben vuruşacağım. Sende evdeki çocuklara bakarsın.

Anasının bu sözlerinin çok ciddi olduğunu ve kapıya doğru yürüdüğünü görünce Mehmet hemen davrandı;

— Ana ver o silahı bana ben gideceğim! diyecek bize katıldı. Mehmet o andan itibaren değişmişti. Maraş savaşında çok kahramanlıklarını gördük. (Çavuşluğa kadar da yükseldi).

... Yine bir gün Küçük Çavuşlu Camiinde toplanmıştık. Savaşın en kanlı günlerinden biri idi. İşin nasıl sona ereceği belli değildi. Bizi devamlı ateş altında tutan bir Ermeni evini yakmaya karar vermiştik. Fakat bu işi hangi fedainin üzerine alacağında bir türlü anlaşılamıyorduk. Çünkü herkes bu işi kendi yapmak istiyordu. Tam dokuz kişi idik.

Çareyi arkadaşlardan Duran Çavuş buldu. Yerden sekiz tane beyaz, bir siyah, taş alarak cebine yerleştirdi. Bunları sıra ile çekecek, siyah taş kime rastlarsa bu işi o üzerine alacaktı. Bu kura usulüne hepimiz razı olduk.

Çavuş taşları birer birer çekmeye başladı. Siyah taş henüz cebinden çıkmamıştı ki, birden evden dumanlar çıkmaya başladı. Sevinç içinde buna bakarken aramızda kimin bulunmadığını, bizi kimin atlattığını anlamaya çalıştık.

Hayret herkes tamamdı. Neden sonra arkadaşlardan Ali Çavuş;

— Bizim torun ortada yok dedi.

Ali Çavuş'un küçük bir çocuk olan torunu hakikaten ortada görünmüyordu. Bu işi onun becermiş olduğunu içimizden bile geçirmiyorduk. Buna rağmen düşmanın bir kat daha artan şiddetli ateşine rağmen onu aramaya koyulduk. Bu işi ben, Ali Çavuş ve Kılılı Ahmet üzerimize almıştık. Ararken çocuğun sesini derede duyduk. Yardım istiyordu. Hemen oraya koştuk. Küçük Ökkeş yaralı yatıyordu. Onu alıp camiye geldik. Çocuk dedesine döndü:

Dede evi ben yaktım dedi ve bayıldı.

Yarası ağır değildi. Ökkeş kısa zamanda iyileşti, fakat ne yazık ki yaşından ve boyundan büyük işler yapan bu yavrucak yine Maraş savaşı sırasında bir düşman kurşunu ile şehit oldu."

ZEYNEP TOSUN EV KADINI

... Çarşamba günü Divanlı'ya düğüne gittik. Öğlen harp çıktı. Aç perişan, çol çocuk, sin sin siniliyor, örtü falan geldi, biz de kalktık kınaya gittik. Paşa Hemamının (Hamam) hemen yanında. Katolik kilisesi vardı.

... Düğün evine vardık. Erkekler camiye girdi. Aceleden şerbet içerken ancak silah patladı. Bizde bir Tutçu Ejder'in silahı, bir de Emiroğlu Mehmed'in silahı vardı. ... lar bize, biz de onlara ateş ettik. İçeri bomba bilem attılar. Allah'a şükür birşey olmadı. O gün orada kaldık. 18 avrat bir yorganın altında yattık. Hepimiz açtık. Düğün evi Tutçu Ejder'in evi idi... Kaça kaç, Nahır önüne kadar geldim Orada anamı ve babamı boğazladıklarını duydum...

1313 (1897) Doğumlular

HAMDİ AKBEN

... İngiliz'in askerinin çoğu paralı askerdı, hem de Arap ve Hintli müslümandı. Bize çok kötülük vermediler. İngiliz askerlerinden Abdul-
lah Çavuş adlı biri benim ahabımdı. Bize yardım edeceğini söyledi.
Birkaç gün sonra silah getirdi. Ben de tanıdıklara dağıttım. Birkaç gün
sonra rahmetlik Dedem,bağı bölek dedi. Harp olacak ede. Bağ zamanı
değil dediysem de laf diğnedemedim Bağa gittik,bölüştük. Bu sırada
şehirden kurşun sesleri gelmeye başladı...

Ömer oğlu Duran Akgün

Nedirli oğlu pınarı var ya, işte orada Devecili Mahallesinden Ahmet alnından vurulmuş yatıyordu. Allah rahmet eylesin. Çok babayığitti. Tam bu sırada kurşun sesleri gelmeye başladı. Ben mendili payam ağacına bağladım. Yanımda Comili Mehmet, Gövalının Fakısı, Gedemenli İsmail, Halil Efendinin oğlu Ehmet vardı. Bu babayığitin intikamını alacağım dedim. Fahı ihtiyardı, orada bekledi. Benimle, Comili Mehmet sürüne sürüne Fransızlara yaklaştık. İki kişiydiler. biri Zeytinu, ötekisi Fransız ...u idi. İkisini de öldürdük.

ÖMER OĞLU DURAN AKGÜN

4. ORDU 22. KOLORDU NİZAMİYE ÜÇÜNCÜ FIRKA 32. ALAYI

1. BÖLÜM NİZAMİYE ÇAVUŞLARINDAN TEVELLİT 313

Doğum Yeri: MARAŞ

Yörük Selim Mahallesi Hastane Caddesi No. 27

ZEYTUN HADİSESİ

... İç harp dikkat nazara alınarak, Ermenilere sürgün emri verildi. Zeytundaki Ermeniler sürgün emrini alır almaz isyan ettiler. Eşkiyalar, dağlarda yolları kestiler. Maraş'ta mutassarrıf Ali Bey vardı. O bir kısım kuvvetle Zeytun'a gitti. Daha sonra Ali Haydar Paşa vali olarak Bağdat'a gitti. Yerine birkaç paşa geldi. O ise ikinci Alayın 3. Taburu ile Zeytun'a gitti. Orada bulunan Ermenilerin ileri gelenlerini topladı. "Dağlarda bulunan eşkiyanızı getirin" dedi. Bu arada çatışma çıktı, müsademe sırasında Jandarma Binbaşısı Süleyman Bey ve 15 kadar asker şehit oldu. İleri gelen Ermeni liderlerinden Nazaret Çavuş ve arkadaşları yakalandı. Hapsedildiler, sürgün başladı. Bir müddet sonra Nazaret Çavuş öldü. Nazaretin ölümü isyan hareketini söndürdü. Kelvanış oğlu ve Sören oğlu hükümet taraftarı idiler. Bunun için bunlar sürülmedi...

FINDICAK HADİSESİ

Zeytun ve çevresi sürüldükten sonra, Fındıcak Kişifli ve sair Ermeni köylerinin sürgün emri verildi. Fındıcak'ın miktarı ya hücum emrini tebliğ ettiler. Arası üç dört gün sürdü... Ali KAVASOĞLU Kamil

Efendi, ve Tekke Mahallesinden Mahsen Fakı ve birkaç Türk vatandaşını astılar. Şehit ettiler. Civar köylerden Dadalı, Önsen, Kümperli, Fatmalı, Dereboğazı civarından çeteler toplandılar. Ermenileri muhasara ettiler. Maraş'ta halk tetik üzerinde idi. Geceleri sabaha kadar mühüm noktalarda nöbet bekledik. Sonra Urfa Alayı ve Maraş'ın üçüncü...

Birinci Cihan Harbi ilan edildiğinde itilaf devletleri Çanakkale'yi hedef tuttular. Fakat, muvaffak olamadılar. Yönlerini Sina cephesine çevirdiler. Sina cephesine gelen İngiliz Askerlerinin şöyle bir şarkısı vardı:

*Londradan çıktık yola,
Arı burnunda ne ola
Anafarta ovasında
Verdirdiler bize mola*

*Sarı bayıra tırmandık
Türkleri pek gafil sandık
Anafarta hucumunda
Yüzde on sağlam kaldık.*

*Yürü ey conki kirik
Etme sen böyle benlik
O güzel orduların
Hiç edemedi birlik.*

*Bugün hava sislice
Biz kaçalım gizlice
Atlıyalım gemiye
Açılalım denize.*

Harp ilan edilince Şam güççük zabıt mektebine sevk edildim. Terfi aldıktan sonra Kudüs'te bulunan Nizamiye 3. fıkra 32 nci Alay birinci bölüğe verildim. Fırka hareket etti. Cepheye gittik. Camame denilen bir mevzide garargah kurduk, burası cepheye yakındı. Günler geçtikten sonra, Gazze o mevki'e yakındı. O gün Tabur Çavuşu idim. Öğle zamanı oldu.

Dördüncü fırka bize 500 metre falan vardı. Fırkadan "Silah başına" diye alarm vurdu. Ben o zaman bildim ve mutfağa koştum. Mutfak onbaşısına "Karavana hazır mı?" diye sordum. "Hazır" dedi. Gene geri Mehmet Ali Bey'in yanına koştum. "Karavana hazır, ne emredersiniz, muayene edecekmişiniz?" dedim. O da, muayeneye lüzum yok, hemen tevziye edin (dağıtın), iş işten geçti dedi. O sırada karavana çaldırdım. Bölüklerin kimi geldi, kimi gelmedi. Bu arada fırkadan boyuna silahbaşı çalışıyordu. Meğerse fırka kumandanının yaveri imiş. Mutfağı terk ettim, bölüğe gittim. Bölük Komutanı "Nerdesin?" diye haykırdı. Ben de "Bölük çavuşu idim." dedim. Bana "Geç takımının başına" dedi. Takıma geldim, arkadaşlar, kapıdı simit etmiş, teçhizatı hazırlamışlar, beni bekliyorlardı. O sırada fırkadan bir emir geldi. Birinci bölük uç vazifesi almıştı. Hemen hareket ettik. Düşmana 500 metre kadar yaklaştık. Soldan ikinci ve üçüncü tabur muharebeye girdiler. Düşman geriye dönmüş kaçıyordu. Biz de takip ediyorduk. Akşam olunca Huç köyünde kaldık. Alaca şafakta düşmana doğru hareket ettik. İlerlediğimizde Gazze ve deniz görüktü. Denizde 30 kadar düşman zırhlısı vardı. Bizim üzerimize daima ateş ediyordu. Önümüzde de düşman piyadesi vardı. Bizim bölük ise Mantartepe denilen bir tepeye çıkmaya başladı. Alt tarafı ova idi. İkinci ve üçüncü taburlar durmadan ilerliyordu. O esnada düşmanın bir postası ateş etti. Gazze'yi ise düşman muhasara etmişti. Cephe kumandanı Gonkros Paşa,avcı hattını arkasından bizi durmadan sağa sola koşturuyordu. Ancak şunu işittim. "4 ncü bölük ateş!" dedi ve ateş açtık" dedi ve ateş açtık. Muhasarayı yarıdık. Türk askerinin yaralıları ile karşılaştık. Biribirimizin boynuna sarıldık. Deniz kenarındaki Şöket siperlerine dahil olduk ve düşmanı kovduk. Düşman arada bir fasıla veriyordu.

2 nci Gazze muharebesi arefesinde, düşman yer götürmez, asker ve zırhlı ile geldi. Alaca şafakta da muharebeye başladı. O sırada Bomba dephesi siperlerinde idik. Bizim bölüğün 160 kişi mevcudu vardı. Bizim ikinci bölük takviye edildi. Çünkü süngü süngüye girip, çok zayıd vermiştik. Düşman zayıatı bizden 5 misli fazla idi. 3 gün süren geceli gündüzlü muharebeden sonra düşman dayanamadı ve en iyi hal çaresini kaçmakta buldular. Buna dair bir İngiliz cephe kumandanı şu sözleri söylemiştir: "İnatçı Türklere üç gün kanlı savaş verdik, 3 adım geriye döndüremedik." Düşmanın umudu kesilmişti. Bu sırada 3.ncü Gazze muharebesi oldu. Ben yaralandım. 61 gün hastanede yattım. Çıktığımda birliğime

gittim ki benim fırkam lağvedilmişti. Topçu 5.nci alaya verilmiştim. Ordu kumandanımız Cevat Paşa idi. Bir müddet sonra yeni alayım da lağve edildi. Galiçya cephesinden gelen 20. fırkanın sahra topcusuna verildi.

Günün birinde deniz kenarında bir piyade bölüğü, bir de topçu bölüğü bulunuyorduk. Köprübaşı olarak uç hareket vazifesini aldık. Ertesi gün düşman sabahın köründe ateş açtı, denizden asker ihraç ettiler. Karadan da piyadesi harekete geçti.. Düşmana kara ve denizden çok zayıat verdirdik. Bizim alay ise taaruza kalktı. Alayımız ateşler içinde kaldı. Üç devletin askeri saldırıyordu. İngiliz, Fransız ve İtalyan bizi esir aldılar ve Mısır'a götürdüler, kırk gün Mısır'da kaldık. Bizi seçtiler, 300 kişi kadar trenle Portsait'e getirdiler. Oradan vapura bindik, hemen Makedonya cephesine hareket ettik. Selanik'e vardık, oradan Serez'e gittik. Serez'de bir müddet kaldıktan sonra Karasu, Ayvalık, Likvannahan'da cephelerine götürdüler, orada kaldık. Geri Selanik'e gönderdiler. Oradan da Alason'ya ya sevk ettiler. Larissa denilen bir vilayette kaldık. Larissa' da istasyona karargâh kurduk. Bu karargahta 10 kişi idik. Her gün İngilizlerin bir alay askeri gelirdi, orada işeleri verilir ve sevkleri yapılırdı. Biola ve Pire'ye limanından hareket ederler, Londra'ya giderlerdi.

Günün birinde Hint alayı geldi, her gün dokuz kazan yemek pişerdi. Onları yemediler, biz Larissan'ın alt tarafındaydık. Larissa'ya keçi mubayaya (satın almak) gittik. Başımızda iyaşe zabiti bir tercüman ve bizden de 5 kişi şehre gittik. Giderken atın ayağından bir taş sıçrayıp bir çingene çocuğunun alnına değdi ve kanattı. Çocuk da:

"— ... avradını... İngilizi başımı yardım." İngiliz zabiti küfür ettiğini anladı, İngilizce olarak:

"— Vir telim pikinini" (bu çocuk ne diyor?) dedi. Tercüman da:

"— Sizin matmazele küfür etti" dedi. İngiliz zabiti tekrar:

"— Ay matmazel lankişi in pikine heye inpikine layı." (bu çocuk burada benim matmazel lankişide ne zaman görmüş? Bu çocuk yalan söylüyor dedi.

Hareket ettik ve keçileri aldık (Mübaya ettik) ve Hint alayına teslim ettik. Keçileri yediler ve hazırlanan trene binip gittiler. Bir müddet sonra bizi mübadeleye tabi tutarak önce Selanik'e sonradan da İstanbul'a getirdiler. Oradan da hareketle Konya'ya geldik. Gazeteler Maraş'ta muharebe olduğunu yazıyordu. Maraş'a harbin 3.ncü günü geldik. Mahallemiz olan Taşmedreseye ulaştık.

.....
Postalar bir müjde getirdi. "Kışla yanıyor." Bu sırada Fransızlar ve Milisler abarabaşına geldiler, orada bulunan Ermenileri ve yanmış kiliselerdeki Ermenileri ve Fransızları topladılar. Arasa hanına geldiler, orada bulunanları da aldılar... Geceleyin sabaha karşı Aksu'ya doğru kaçmaya başladılar...

Bir müddet sonra Maraş'ta cenup (Güney) cephesi ikinci kolordu teşekkül edildi. Kolordu takım çavuşluğuna alındım. Evvela İzmir takımı teşkil edildi. Sonra 9.ncu fırka teşkil edildi. Antep'te o zaman muharebe oluyordu. Mustafa Kemal Paşa'nın emri ile, Kolordu Maraş'tan Andırın üzeri hareket etti.

— "

YUSUF KIZI AYŞE BEYAZBAYRAK ŞEKERLİ MAHALLESİ

Bir Ermeni kızı, Karaküçüklerin oğluna dini nikahla geliyor. Fransızlar geldiğinde Ermeniler, daçikler (Müslümanlar) kızlarımızı cebren (zorlan) aldılar diye Müslüman olan kızları topladılar. Alay çalgısıyla şehri dolaştırdılar ve bir Ermeniye nikahladılar.

Biz cephelere azzik götürür, bir de Türk topraklarıun eline geçmesin diye "Ya Semen, Ya Semen" diye dua ederdik.

Kaç kaç başladı. Önce Kerhana vardık,*aman burda durmayın'dediler... Yusuf Hacı'ya gittik, bize tarhana çorbası verdiler, içtik ama doymadık. Aç karnına yola düştük... Bulanık denen köye vardık. Orada bize bağ damının arkasında ateş yaktilar, orada kızındık... sonra samanları altımıza serdik, başımızın altına taş aldık ve uyuduk. Sabahleyin kalktık,kar getirdik, ıbrıklara koyarak ateşte ılttık ve onu da içtik...

Bir de duyduk ki Ali Kılınç Paşa'nın emriyle kaçıyor diye haber geldi. Bizde geri döndük.

Evlerimize geldiğimizde Ermeniler kaçmışlar... Ölü kokusundan bir ay yemek yiyemedik.

OSMAN BOZAK ÇİFTÇİ

Kalabalıkla geri dönerken Nazif Emmimi aradım,yok, iyice göz gezdirdim, yerde yatıyordu. Yanına vardım. "— Emmi, emmi hey dedim." Ölmüş. Sanki gülüyordu. Büyükler*kaç ulan şimdi vurulucan'dediler. Kaçtım. Akşam olunca Nafiz Emmimi çaputa koyup getirdik. Çok kan boşandı. Camiimin avlusuna gömdük...

Son günlerde,mahalleye Hamdi Bağ adında bir zabıt geldi. Yanında bir makinalı,bir sandık cephane vardı. Evvel Allah sonra bizim mahalleyi o kurtardı...

HACI SİPAHİ OĞULLARINDAN HASAN OĞLU ÖMER DOĞAN ÖNSEN KÖYÜ

Fındıcak'taki Ermeniler'in yaptığı mezalim büyüktü. Ben o günlerde 18 yaşından küçüktüm. Çevre köylerden (Dadalı, Cüceli) ve bizim köyden seyre gittik. Ermeniler askerin geldiğini görünce kiliseye toplandılar.Asker,bir alay vardı. Fındıcak'ı çevirdiler, kadınları şehre götürdüler. Evlerin hepsi yandı. Ermeniler Önsenli dokumacı Abdullah Hacı'yı kabağaaca astılar. Köy içinde ne kadar Türk varsa hepsini asmışlardı. Kişifli Ermeniler'i dokumacılık yaparlardı. Köye alışverişe gelen Türkler'e işkence yapıp astılar.

Benim babam Zeytin'de iki yıl askerlik etti. Daha sonra da Yemen'e gönderdiler, geri gelmedi. Zeytin'in Sürenoğlu diye bir Ermenisi vardı. Bir tarafı uçurum olan bir tepenin başında evi vardı. Eline geçirdiği Türkler'e işkence yapar, yarı canlı bu din kardeşlerimizi evinin uçurumundan aşağıya atardı. Daha neler olmadı ki....

Seferberlikte beni asker yaptılar. Sevkiyatla Antep'e gittim. Halep Vilayeti, Maraş Sancağı Önsen köyünden Hacı Sipahilerden Hasan oğlu Ömer, 14. fırka 41. Alaya teslim oldum. Fırka komutanımız İsmail Hakkı Beydi. Trenle Halep'e geldik. Sonra Erzurum'da Nihat Bey tepesinde savaştık. Burada keskin gözlerimle düşmanın her türlü hareketini görüyordum, büyük faydam oldu. Bir silah beğenmeyişim ve atıcılığım üzerine Ali İhsan Paşa (Sabis) ile tanıştık. Erzurum'un Elmalı köyünden askerin ekmeğini getirdim. Bingöl'den takviye asker gelirdi. Felai (Felahiye) cephesinde savaştım. Beni Kerkük'e memuriyetle gönderdiklerinde orada Maraşlı sarraf Muhiddin Efendi ile karşılaştık. Sonra Diyarbakır'a geçtik. Buradaki bir çarpışmada bacağımdan yaralanmıştım. Beni Bingöl hastanesine götürdüler. Ayağım kangren olmuştu, kestirmedim. Doktor Mustafa Bey gelip baktı ve kurşunu çıkarttı, bacağımın tüm kasları çürümüşü. Cehennem taşı sürdüler, yavaş yavaş lifler kaslar oluştu. 5 ay sonra bacağım eski haline döndü. Diyarbakır'dan ırmak yoluyla Musul'a vardık. Ali İhsan Paşa komutasında alayımızla Bağdat'a yerleştik. 3. Alay bizden öndeydi. İngilizler 3. Alayı yok ettiler. İngiliz askerinin içinde komutanları hariç hepsi Hintli ve Müslümandı. Bağdat'a çekildik. Felahiye boğazına, dağlara çıktık. Gavur Şeria'ya çekiliyordu. Bizimle beraber askere gelen Maraşlı Dilikor Ermenisi, gönüllü olarak İngilizlere geçti. Nehirden

.... askeri ateş açıyordu, her yerimiz sarılmıştı, mecburen teslim olduk. Bu durum Ali İhsan Paşa için askeri yönden hiç de iyi olmayacaktı. Bunu 3 ay süreyle evinde kaldığım zaman anladım. İngiliz bizi sekiz gün Şeria'da tuttu ve aç koydu. Altın köprüde Ali İhsan Paşa ile vedalaştık, ayrıldık. İngilizlerde esirken, Bağdat'ta, İngiliz komutan, bize anlaşma gereği olarak Maraş'tan çıktıklarını, şehre ve halka dokunmadıklarını söylediler. 9 kişi Bağdat, Basra ve Bomba'yı İngilizlere satmışlardı. Cezalarını bulmuşlardı. 20 ay Basra'da, 8 ay Bombay'da esir kaldım, esaret bitince İstanbul'a bizi teslim ettiler.

Mustafa Kemal'i İstanbul'da gördüm. Haydarpaşa Kışlasına yerleştik. Sultan Vahdettin ile Atatürk,esaretten gelenlerin Karadeniz yoluyla Anadolu'ya dağılmaları hususunda belge imzalamışlar. Maraş'ta yüzlerce askerden sadece 155 kişi kalmıştık. Sonunda Samsun'dan Anadolu'ya dağıldık, Sivas-Kayseri üzeri Maraş'a geldik. Bu askerliğim 10 yıl sürdü.

Büyük seferberlikte, babam ve kız kardeşlerimin kocaları şehit oldu. Benimle beraber esir olan akrabalarımın Eşbahzade Yüzbaşı Osman Efendi esirlikten kaçtı. Onu da Antep savunmasına göndermişler. O'nun Urfa'dan bana gönderdiği mektup Basra'da iken elime geçti... Antep cephesinde şehit olmuş...

Seferberlikten dönen olmamış. Köydeki cenazeleri kadınlar yıkamış ve gömmüş. Sonra da kolera baş göstermiş... Bizim köyden seferberlikten kurtulup gelen 4 kişi idi.

Gafar Ali'nin Mustulu, Cilveli Duran'ın babası Ahmet, Osman dayım ve Ecikli bunlar çırılçıplak geldi köye.

Gelelim Maraş harbine:

Çuhadar Hacı Mustafa Efendinin oğlu Merhum Ali Efendi,yanına benimle birlikte 8 kişilik bir mücahit grubu aldı. Geceleyin bir Fransız devriyesini teslim aldık. Askerlerin hepsini öldürdük. İkinci bir baskınımız da kışlaya oldu. Bir gece kışlanın içine kadar girdik, nöbetçiler sarhoş oldukları için aniden saldırıp kısıkrak yakaladık, silah ve cephane alarak nöbetçilerle birlikte geri döndük. Maraş savaşı 20. Kanun-u sani, 1335'de başladı. Harbin 3. günü grup kumandanımız Merhum Çuhadar Ali şehit düştü...

Adana istikametinden Maraş'a gelen yeni takviye birliğini karşılamak üzere bizi Türkoğlu ile Kömürler arasına yerleştirdiler, gelen Fransızlarla karşılıklı ateşe başladık. Diğer bir çete kumandanı,mektebi idadi muallimi Hayrullah Efendi ağır surette yaralandı. Fakat Fransızlar ağır kayıplar verdiler... Ben Muallim Hayrullah Efendi'yi kaparak geriye doğru taşıdım... Hayrullah Efendi'yi Amerikan hastanesine yatırdık. Fakat hastane doktoru Artin isimli bir Ermeni imiş. Tedavi yerine Hayrullah Efendi'ye zehirli iğne yapmış... şehit olmasına sebep oldu...

Harp olanca şiddeti ile kızışmıştı. Bu defa bizim müdafaa grup komutanı Zülkadirzade Süleyman Bey oldu. Hergün Şih mahallesinde yatısı namazından sonra bütün çete toplanır. Süleyman Bey'den talimat alırdık. Bir gün gene toplandık, daha Süleyman Bey gelmemişti. Kahveyi

Fransızlar top ateşine tuttu. Müthiş bir patlama oldu, hepimiz dışarı kaçtık. Top susunca geri gelip ölen kalan oldu mu? diye baktık. Bir de gördük ki Boynueğri şehit olmuş.. Korku ve heyecan içinde Süleyman Bey'e söyledik... Süleyman Bey de çok üzüldü... cenazeyi evine kaldırdık... Birkaç gün sonra da Evliya Efendi bir Tunuslu tarafından şehit edildi. Biz de bu askeri yakaladık...

Biz memleketimizi kimseye kaptırmayız. O kadar kolay mı, bu vatan toprakları bizim. Kazmamızla baltamızla yine karşı koyarız. Hocanıza da selam söyleyin, tarihimizi iyi araştırın. Bu memlekete sahip çıkın ALLAH hepinizi korusun,yardım etsin.

SÜLEYMAN OĞLU MEHMET DUYAR ŞEKERLİ MAHALLESİNDEN

İstanbul Harbiye'de askerdim, duydum ki Fransızlar kalemize bayrak asmış... izin almak için çok uğraştım... Kayseriliyim diyerek izin aldım* Ulukışla'ya kadar yol bizde idi... Kayseri'den sivil olarak yola çıktım... Maraş'a geldim. Kuvva-i Milliye'ye kayıt oldum. ... Yahudilere gittik... havralarında hahamlarını bulup çağırttık. "Biz Fransızla nasıl olsa harp edeceğiz, siz hangi taraf üzeresiniz?" diye sorduk. Şöyle cevap verdiler:

"Biz ne Ermeni, ne Fransız ne de Müslüman tarafınız. Bizden korkmayın, biz de sizden korkmuyoruz. Biz havramızın kapısını kapatır, otururuz..."

Sonra harbin on beşinci günü karıları şeş, erkekleri sarık sarmış olarak Şekerli Camiine teslim olmaya geldiler. Biz sorduk "Neden başınıza bunları sarıp teslim oluyorsunuz?" Dediler ki, Fransızlar bizim yurdu-muza, evimize girip namusumuza tecavüz ettiler, onun için biz de size teslim olmaya geldik.

Bunlar yüz yirmi kişi kadar vardı. Zülkadiroğlunun konağına teslim ettik...

**Yazarın Notu: Kuvvay-i Milliyeye taraftar bulunan ve işgal altında olan memleketlerin asker olanlarına izin verilmezdi. Babam Yusuf Kenan ÖZALP'ten dinlenildi "*

KADİR HACI EMİR TAHİL SATICISI

Antep yakınlarında Nurgana'da, Beylerbeyi'nde düşmanla çarpıştık. Çetelerden bazıları abdest almak için suya gittiler ama geri gelmediler. Onlar geri gelmeyince biz de Beylerbeyi'nin kırmızı toprağıyla teyemmüm yaparak abdestimizi aldık, sonrada,

Er aşkına pir aşkına,
Kâbedeki nur aşkına

diyerek Fransızla çarpışmaya başladık...

ÇAVDAROĞLU MEHMET KAYIM KERTMEN KÖYÜ

Ermeniler, seferberliğin çıktığı zamandan evvelce "Hürriyet" denilen bir zıkım çıkardılar. Hürriyet, aslında Ellik ...larının Türk büyüklerine verdiği verginin adıdır. Hürriyet denince Ellik ...ları vergiden kurtarıldı. Türklerden asker istediler, sizinle biz beraber olduk, size kız verip kız alacağız dediler. Türkler bunu kabul etmedi. Biz,"size kız verip kız alamayız, buna bizim mezhebimiz izin vermez"dedik.

Bundan sonra bir kapalı kağıt çıkarıldı. Köyde ne kadar genç varsa 17 yaşından 50 yaşına kadar toplandırıldı. İsimleri bu kağıda yazılarak şubeye gönderildi. Ben de beraber olmak üzere asker olduk. Ben Belen iskelesinde savaştım.

İngilizler Kudüs'te bizi bozdu.. Araplar, İngilizlere yol göstere gös-tere Maraş'a geldiler.

İngiliz Elliklere yüz vermedi. Ellikler, İngilizlere alehte küfür yaparlardı. Bize, "Fransızlar gelecek, o zaman intikamımızı alacağız" derlerdi.

İngilizler efendice çekildiler, gittiler. Fransızlar, Asu (Aksu) köprüsünden beri zulüm yaparak "kahsolsun Osmanlı, yaşasın Fransız" naralarıyla geliyorlardı. Bunu kulağımla duydum. Fakat içim kaynıyor, hırşımdan patlayacaktım. Fransızlar , Arasa hanına, Kapalı çarşıya, Daşhana asker koydular. Demircilere giden yolun oradaki kasaphaneyi suvari tavlası ettiler.

Bir Ermeni yoldan geçen bir Türk kadınına "benim avradım yok, bende bunu alırım" diye saldırdı. Kadını kucakladı. Kadın Ermeninin elinden kurtulup yolun kenarına sışradı. Hendekten taşı kaptığı gibi Ermeniye fırlattı...

... Fransız bayrağını kalede gördüm...

... Durdu emmim şehit gitti. Mercimek tepede... Bekir Efendi karamanlıda evinin süyüğünde vuruldu. Çolak Durdu, Mercimek tepenin üstünde vuruldu... Hasan Çavuş Dumlupınar'da vuruldu... Şişman Arif Bey ile Binbaşıyı esir aldılar.

... dan bir posta geldi. Soğuğa dayanamadı. "Bizden yiyecek isten, giyecek isten, silah isten, bizden adam istemeyin. Biz dayanamıyoruz" dediler. Geri kaçtılar. Yiyecek, giyecekten az da olsa faydalandık, inkar edemem...

O zamanlar şöyle bir destan söylenirdi:

Gökyüzünde teyyareler vızılar
Ağlaşır gelinler, körpe kuzular,
Üleşinen doldu ova yazılar,
Yürü kafir bir Allah'tan bulasın.

Fransız topunu depodan attı,
Ahali, memleket ahırda yattı,
Yangının dumanı gökleri tuttu
Yürü kafir bir Allah'tan bulasın.

(İBİŞ ZADE) MEHMET KAYNAK
ŞEKERLİ MAHALLESİ

Ali'yi vurdular, başını kestiler. Bir sırığın ucuna takıp mahalle mahalle gezdirdiler...

İBİŞ ÖZGÜN
ŞEKERLİ MAHALLESİ

Şimdiki Şekerli Mahallesinde, benim evin böğründe, Mehri Bacı adında bir karı otururdu. Harp patlak vermeden balık avına gitmiştik. Biz gidince halk çatışmalara başlamıştı Mehri Bacı'ya kalk gidek geldi demişler. Mehri Bacı, "ben yedi düelle barışığım, bana bir şey demezler, siz gidin, ben gitmezem." Niyse biz orada balıkları çoğaltıp, zembile doldurup, hayvanlara yükledik. Yolu yarılادیk sayılırdı. Birde ne görek Maraş'ın üstünde bir gara duman. Hayvanları yazıdan Ağyara yolladım. Ben gizlene gizlene Serayaltına kadar geldim. Orada hamamın gubbesini siper alarak etrafı gözledim. Hamamın üstünden yandaki evin damına sıçradım. Amma evdeki hesap çarşıya uymadı. Sıçrar sıçramaz cıv diye bir mermi geçti. Ben öte tarafa düşerken kimin ateş ettiğini görmüştüm. Bizim komşu idi. Ermeni bozuntusu. Bir puhanın arkasına geçmiş, habire ateş ediyordu. Ben gizlene gizlene, Mehri Bacının evine zor vardım. Mehri Bacıyı da alarak bizimkilerin yanına getirdim... Nasıl olurda dün tuz ekmek hakkımız olan Ermeni, bugün bana kurşun sıkardı...

Ordan savkiliya verilmis bakmiski benden önce çok ga-
san olmuş. Bu hadise i okuma rasmı ki saukililerin
yemekleri öyle köfteleri dolması hepsi serili galmiş
Eben hemen ordaki köfteleri eteğine doldurmuş keline
vermiş doğdaki maprolarına vermişler

Alagrada üç gün kalmışlar. üç gün içinde o ye-
mekleri çocuklarına idare ettirmiş kendisi aç susuz
kalmış. Öyle sabretmişler

Üç günden sonra köye inmişler köydeki unumunun bo-
vduğundaki kundağ çocuk- hala yasıyor. Kılınlar biraz getmişler
ki bir ekimin içinde bir çocuk ağlıyor onuda almışlar. Bu
çocuk ermenilerden kalma imiş. Onu büyütab Alastiman oia-
rok büyütüp evermişler.

Adı Sogadi = Ayşe x

Doğumu | = 85-90 civarında (Pek hatırlayamıyor)

Yeri = Örsen köyü

Muharrem Bayezit

Yörük Selim Mahallesinin Hane 214, Cilt 1, Sahife 271'de kayıtlı, Hakkı Oğlu Hacer'den doğma, 1319 tashih 1314 (1898) yılında doğan Muharrem Bayezit, Maraş'ın en eski ailelerinden Bayezit oğullarına mensuptur. Rüштиye ve İdadi'yi bitirdikten sonra, Yenice Kale Nahiye Müdürlüğü ile memuriyet hayatına başlamıştır. Büyük Seferberlik ilan olunca vatani hizmete koşan Muharrem Bey, İstanbul İhtiyat Zabit Mektebinde görevlendirildi. Oradan Türk'ün şahikâlar yarattığı Çanakkale Cephesine sevk edildi... Makus talihine yenilen ordumuz terhis edilince, o da doğduğu yere döndü. Maraş'a geldiğinde İngiliz'le karşılaşınca, sırtından üniformasını bile çıkarmadan Bertiz Köylerini teşkilatlandırmak için gitti. Burada eğittiği çeteleri ile Zafer Beyi'de yanına alarak Baba Burnuna indi.)Düşmanın ikmal yollarını kesmek ve şehir içi muharebelerde büyük yararlıkları görülen Muharrem Bey, Maraş'ta iş bitince Antep'e yardıma gitti. Antep kurtuluncaya kadar çalıştı. Kahramanımızı Sakarya Meydan Muharebesinde ön saflarda çarpışırken boğazından ağır bir yara aldığını görüyoruz. Uzun bir tedaviden sonra kendi arzusu ile Topcu mülazımı olarak emekliye ayrıldı... 1939 yılında İstanbul'da hakkın rahmetine kavuştu.

Osman Eşbah

Maraş'ın Divanlı Mahallesi, Hane 199, Cilt 12/1, Sahife 158'de kayıtlı Mehmet Oğlu 1314 (1898) doğumlu Ayşe'den doğma Eşbah Zade Osman, ihtiyat Zabiti olarak silah altına alınmış, ordular terhis edilince de Maraş'a geldiğinde ne görsün ki siperde çarpıştığı düşman, evini yakmış, babasını şehit etmiş... Antep'e kaçmış gitmiş. Göz yaşlarını tutamayan Osman, abisi Mustafa ile helâlleşmiş, babasının intikâmını almak için bir çete teşkil ederek Antep'e gitmiştir.

Bu cephede hârikalar yaratan, Antep'in kurtuluşunda pek önemli rol oynayan Osman, intikâmını fazlası ile almıştır. Çok sevdiği babasına kahpe bir düşman kurşunu ile kavuşan Osman, 12 Ocak 1337 (1921) şehitlik mertebesine ermiştir.

*'Yara tenine nişandır erlerin
Meut ise son rütbesidir askerin. ♣*

Aziz naaşı Maraş'a nakledilerek şehitliğe defnedilmiştir.

1314 (1898) Doğumlular

MEHMET ALTUN
GUMİSİYENCİ (KOMİSYONCU)

İlkin İngiliz geldi. Sonra Fransız geldi... Uzunoluk hamamından çıkan iki karının peçelerini yırtıp, bunların namusuna tecavüz etmek istediklerinden Sütçü İmam, Çakmakçı Sait...

Nedirli köyünden Cennet Ali adındaki sahsın iki Fransız erini vurup öldürmesi, şehrin her yanında silahların patlamasına sebep oldu.

ALİ ÇAKMAK

.....

İngiliz gitti. Fransız geldi. Uzunolukta bir kadının peçesini açmaya taarruz etmişler. Fransız askeri elbisesi giymiş, yerli Ermeni intikam alacağız açın peçenizi, çıkarın ızarınızı falan gibi biçimsiz laflarla, karının peçesine sarılmışlar, emmim taaruz etmiş, bu arada üç arkadaş daha hücum etmiş. Bu ...ları, yumrukla, değnekle, sopayla oracığa (o zaman derenin orası açıktı.) dereye atmışlar. Birinde tabanca varmış, tabancayı çekmiş iki el ateş etmiş, vuramamış üçüncü ateşte emmimin boynundan değmiş. Kurşun orada kalmış, o zaman Sait Çakmak'cağız yere düşmüş, tabii kurşun yiyen adam rahat olur mu? "Ben kendimi ölü haline koydum." diyor. Ancak birisi geldi diyor, dedi ki diyor, "yavaş (Türkçe konuşuyorlar) diyor, yavaş dedi diyor, bir de kulağının dibine sıkım da rahat ölsün diyor. Öbürü de yok diyor, ona sıkma onu da bir başka müslümana sıkak" diyor. Ve oradan savuşup gidiyorlar. Hemen beri başta bir fırın var ya, o fırın yeri camiinin bulunduğu yer. Baba Haulunun camisi derler, oraya Uzunoluk camisi derler. Camide Sütçü İmam'ın tabancası varmış, saklı tabancasını alıyor, o da gavurun birine sıkıyor, gavur sağ selamet gidiyor. Kurşun sol tarafından çıkıyor. Karadağ kurşunu, karadağ tabancasıda oraya düşüyor. Üçü de gene geri bunlar kaçıyorlar ...da ölüyor. Bum diye silah patlayınca emmim, koltuğunun altından bakıyor ki, orada vurmuşlar. "Eh diyor, ben de ölsem zararı yok intikamımı bir arkadaşım aldı." Sütçü İmam evine kaçıyor, öte yana kaçıyor. Çakmak Sait Emmim de oradan elini böğrüne veriyor, şu bizim kapının önüne Karakol'a kadar geliyor. Oraya gelince bir çocuk burdan gidiyormuş. Çocuğa diyor ki "oğlum nereye gidiyorsun? O da arkadaşına diyor. Bizim kapıyı döv de diyor, abim gelsin de beni götürsün" diyor. Benim babam da daha ondan yığitti. Böyle kemikli, vücutlu bir adamdı. Hemen sıçırıyor varıyor, bakıyor ki orda yatıyor.

Elini omuzuna atıyor, kucağına alıyor, getiriyor buraya. Biz de bir gün evvel büyükanne mi, halamı bağa götürdük. Bertiz'e haber geldi ki, Çakmakçı Sait'i vurmuşlar. Bu sefer ondan gene beri yayan olarak eşyaları bıraktık, koştuk geldik. Odada yatıyor.

Hani ne de olsa amcam olduğu için üzerine eğildim. Emmim "dur korkma lan, bir şey olmaz ulan." dedi. Baktım ki suratına kırbaç vurmuşlar. Kırbacın üzerine mık çakmışlar. Kırbacın vurunca böyle suratının üstüne gözüm kör oldu sandım. Hani böyle vurunca ALLAH göstermesin. Mesele bu...

Kimi yarayı görmeğe geliyor, kimi kimmiş bu adam, Fransızlarla mücadeleye eden? Nihayet ALLAH rahmet eylesin, harbin son büyük şehidi Doktor Mustafa Efendi vardı. O adam geldi, muayene etti. Onun yanından emmim de burda jandarma başçavuşu idi. O zaman seferberliğin son demi bu.

İngiliz geldi, dokuz ay durdu. İngiliz gitti. Fransız geldi. Geldiği günün üçüncü günü bu hadise oldu. Onun üzerine Sütçü İmam kaçtı. Dağlara çıktı. Dağları Ermeniler araştırdı, soruşturduysa da her ne kadar. O ahırdağının Mast çobanlar var, köylüler var, köylere gitti. Orada yaşıyor. Rahat rahat yaşıyor. Hangi köye varsa Sütçü İmam diye omuzlarında götürüyorlardı. Bu arada Sait'e o doktor bir buçuk aya kadar seni ayağa kaldırırm. Ölüm mukadderdir, dersiniz ona bir şey diyemem. Seni 45 gün sonra ayağa kaldırırm dedi. 45 güne kalmadı 35 gün sonra ayağa kalktı. Vücudun içini dışını tedavi etti, ama hiçbir bağırsağa ve ciğere, tesadüf etmemiş kurşun ALLAH'tan. Eee 2 ay geçince Elbistan'a silah getirmeğe gittiler, beş altı tane askerle, bu arada umumiyetle her hafta bir gün bir hadise çıkıyordu. Kendiler bizim devriyemizi vurdular. Biz de kendilerin devriyesini vurduk. Haydarlı Camiisi'nde bir polisi vurdular. Biz de Karamanlı Camisi önünde kendilerin bir devriyesini vurduk. Bir gün derken iki gün derken 4 ay bu mücadele devam etti. Sonra bir gün baktık ki, camide bu dört ayın içinde daha bizim bayrağımız daima havada sallanıyor. Günlerden Cuma günü, bayrağı indirmişler. Yerine Fransız bayrağı dikmişler, Ulan, millete bir o zamanın yaşlı alimleri "Hey millet ne yapıyorsunuz?, siz, cuma namazını, bizim bayrağımızı indirdikten sonra kıldığınız namaz beleşe Türk esaret altında namaz kılamaz."

Haydi bakiim, 7'den 70'şeye kadar yukarı yürüdük. Kaleye hücum ettik. 3.cü olarak ben çıktım kaleye bayrağın yanına. Bayrağı diktik. Fransız bayrağını indirdik. Başladık şimdi, herkesin kendine göre silahı var, tabancası var, Tak, tuk, bom, bum, silah muazzam, hani heyecan, o zaman ki harbin heyecanı, sonra geri dolandık. Aha şu beri başa, kapıdan geri

çıktık. Hükümete geldik, dedik ki orda Jandarma kumandanı Mahmut Bey vardı. ALLAH rahmet versin. Binbaşı idi...

MUSTAFA DEMİRCİOĞLU DİVANLI MAHALLESİ

Seferberliğin sonlarına doğru beni de askere aldılar. Beşinci orduya verdiler. Şam'da, Halep'te bulundum. Piyade idim, sonra mütareke oldu. Maraş'a geldim. Hep üzüntü içinde idik, derken İngilizler geldi. Altı ay kadar oldu. İngiliz ile pek çatışma olmadı. Sonra İngilizler, "biz gidiyoruz yerimize Fransızlar gelecek" dediler. Ermeniler buna çok sevindiler. Büyük hazırlıklar yaptılar. Maraş'ın kıptı mahallesine giderek çeribaşı Halil Ağa'yı bulmuşlar. Fransızları karşılamak için ne kadar davul zurna varsa, o gün için istedikleri parayı vermek şartı ile tutmaya kalkışmışlar.

Halil Ağa, mert ve vatanperver bir adamdı. Onlara şu cevabı vermiş:

— Eğer göndereceğim davulları altınla dolduracak olsanız yine de oraya bir tek davul, bir tek zurna gönderemem.

Ne kadar ısrar etmişlerse de sözünden dönmemiştir...

ÖMER GÖKTAŞ "Los Omar"
BULANIK KÖYÜ

Ermenilerin yaptıkları zulümler havsalaya sığmazdı... Maraşlılar da kısasa kısasa cevap vermek için çete harbine başladılar. Ökkeş "İnce Ökkeş" isimli Maraşlı, komşusu Ermeni ile çok iyi geçinirlerdi. O gece komşusu Ermeniye saldırılacağını haber alınca onu korumak için evine davet etmiş, akşam olunca yatmışlar. Gece yarısı kalkan hain Ermeni önce İnce Ökkeş'i, sonra altı çocuk ve iki yaşlı ihtiyarı ve Ökkeş'in hanımını şehit ettiğini yakalandığında beyan etti. Gazimiz bu olayı anlatırken ağlıyordu.

... Müslümanlara acımasızca işkence edip aç bıraktılar. Kadın ve kızlara tecavüz ederek onların namusunu heçlediler. Aç kalanlar gavurdan medet istemediler, ağaç gövdesini kemirdiler...

YAŞAR MEHMET ÇİFTÇİ

... Düşmana ilk kurşunu "Bire çekilin" diye haykırarak Devecili Mahallesinden Ali oğlu Ali attı. Böylece savaş başladı...

Fransızlar ilk geldiklerinde, Çerkez Mehmet Beyin oğlu Bekir Bey, gönüllü, Fransızlara Yüzbaşı olmuştu... Ona öyle içerliyordum ki elime verseler didik didik ederdim. Onu bir gün Fransız subayları ile gördüm... Ancak bir taşla ense köküne vurmak nasip oldu. Dinsiz yere yuvarlandı, fakat ölmedi... Onu bizim elimizden burda yüzbaşı olan Çerkez Mahmut Bey kurtardı. Çünkü onun emmisinin oğluydu. Bekir Bey'i yakaladı ve kaybetti...

HACI HÜSEYİN ÖZSOY KARACASU KÖYÜNDEN

... Köyde bulunan bütün kadın ve çocukları Kapıçam'ın öte tarafında bulunan Tevekkelli köyüne yolladık. Biz Ferhuş köyünün çeteleri Er kenez yolunu kestik ve Fransız birliklerinin Maraş'a gitmesine engel olduk... Kalemizde düşman bayrağı bulunduğu müddetçe Cuma namazı kılmamız mümkün değildir diye hitapta bulununca...

MUSTAFA SIDDİK KUNDURACI

... Benim evin etrafı hep gavur evi dolu idi. Bir gece kapı usul usul çalındı. Silahım da yok, et keserini belime soktum, usul usul aşağı indim... yavaşça kim o dedim. "Ula Sıddık, Çarşıbaşı Camiinde toplantı var, durma yetiş" dedi. Bir yağmur yağıyor ki şıhırdım gibi, ahramı (ehram) başıma giydim, yola çıktım. Yollar hep gavur devriyesi ile dolu. İki iki karşılaşp döniler. Karanlıktan faydalandım, camiin ön kapısını buldum. Ses verdim, açtılar. İçerde Hafız Ali Efendi ve başka başka tanınmış adamlar oturuyordu. Hafız Ali Efendi, bana Kur'an-ı Kerim üzerine yemin ettirdi.

**EMİR HÜSEYİN OĞULLARINDAN
HACI OĞLU MEHMET ZIVKARA
AKÇAKOYUNLU MAHALLESİ**

"... Bir gün ben Devecili camiinin minaresinde nöbet bekliyordum. Karamanlı Hocası Hasan Efendi, Mutasarrıf Paşa'nın yanından çıkmış, Devecili Camiine geldi, biz de hocayı karşıladık. Hoca bize dedi ki:

"— Oğullarım, yavrularım, durman, anamız bizleri bugün için doğurmuş, Allah da bizi bugün için yarattı, durman" dedi.

... Silahlarımızı aldık. Devecili ve Mağralı arasındaki mezarlığa doğru yürüdük. Mağralıdaki Fransız devriyesi ile müsademeye tutuştuk. Üç Fransız askerini öldürdük. Biri Mağralı'ya kaçtı. Onu da Mağralı'da bulunan Türk askerleri öldürmüş, Zekeriya Hoca yanımıza geldi. "Yavrum bu dört gavurla Fransız tükenmez" dedi. Evinden üç mavzer getirdi. Üçyüz de mermisi vardı. Bulunduğumuz evin duvarından üç tane delik deldik. Bu deliklerin birine ben, birine Zekeriya Hoca, birisine de Mehmet oturdu. Kışlaya ateşe başladık. Aradaki mesafe 600 metre kadardı. Biz ise 400 metreden ateş ederken Abdullah Çavuş geldi, kışla buraya 600 metre gelir dedi, nişangahları 600 metreye yekindirdi ve gitti... yanımızda mermi tükeninceye kadar ateş ettik...

Zekeriya Hoca bize ateşi kesin dedi. Ateşi kestik. Gidin Evliya'dan parolayı alın, gelin dedi. Gittik, Acemli mahallesinden parolayı aldık... Yakın çevrelerdeki Ermenileri tutuklamaya başladık... Kadınları yakındaki evlere doldurduk. Ermeni kadınları bize şöyle diyorlardı:

"— KOCALARIMIZI ÖLDÜRDÜNÜZ AMMA BİZ KÖPEKLERLE ÇATIŞIP YİNE SİZDEN HAYFIMIZI ALIRIZ."

Kadınların bize böyle söylediğini Dayı Zâde Hoca ile Aslan Bey'e haber verdik...

"— Siz karı kız demeyin, hepsini tutun" dediler.

Harbin on ikinci gecesı, kışlanın önünde Hacı Yasin'in evi vardı. Yirmi kişi ile Hacı Yasin'in evine gittik. Kışlaya, nöbet nöbet sabaha kadar ateş ettik...

Doktor Mustafa'yı şehit ettiler...

Bir Kurtuluş yıldönümümüz

Millîş Nuri

Cin Ali Oğullarından Hacı Mustafa (Recep) Ağanın oğludur. 1315 (1898) yılında Alemlî Mahallesinde doğmuştur. Büyük seferberliğin sonunda Maraş'ta kurulan Menzil Merkezinde vazifelendirilmiş, burada çalışkanlığı ile tanınan Nuri, şehrimizin işgali üzerine Zülkadir Oğlu Süleyman Bey'in çetesine intisap etmiş, bilhassa cesaret istiyen ve yalnız yapılması gereken işleri üzerine alan Millîş, çete grupları arasındaki irtibat işlerini başarı ile yürütmüş, bir defasında Aslan Bey'in yazdığı bir mektubu Pazarcık'a yetiştirmek için yola çıkmış, mektubu yerine verdikten sonra dönerken Fransız birlikleri ile müsademeye tutuşmuş, onlara kan kusturarak tek başına geri dönmüştür. Kuyucak kahvesinde oturan, yüze yakın Ermeni fedaisine tabancasını çekerek taarruz etmiş, kendini görmek bir tarafa, geldiğini duyan Ermeniler kahveden kaçışmışlardır.

Millîş (Kekeç) Nuri bir gece rüyasında nargile içer, sabahleyin Süleyman Bey'e rüyasını anlatır. Rüya hayra yorulursa da birkaç gün istirahat etmesi istenir. Kahraman Millîş, Allah'ın dediği olur diyerek işine devam eder. Aynı gün Hırlak Avedis'den gelen tehdit mektubu Millîş'ı çığına çevirir... Avedis'in evi yakılır ama Millîş karnından yaralanmıştır. Dışarı sarkan bağırsaklarını eliyle toplar, karnına basar... Halen düşmana saldırmaktadır. Takattan kesilince arkadaşlarının omuzunda "Vatan sağ olsun, millet sağ olsun!" diyerek tedavi yerine getirilir. Bütün ihtimamlara rağmen 3 Şubat 1336'da Hakkın rahmetine kavuşur.

1315 (1899) Doğumlular

ALİM BİLGİNER
KAYABAŞI MAHALLESİ

Bizim karargâhımız arzuhalci Mustafa Efendinin eviydi. Bu evin karşısında terzi Karabit'in evi bulunuyordu... Çok gavırlık etti.

Kerhan'a doğru kaçan halkı Kılıç Ali geri döndürüyo...

MÜMTAZ EREN
KUVVAY-I MİLLİYE MÜCAHİT VE GAZİLER
CEMİYETİ ESKİ BAŞKANI

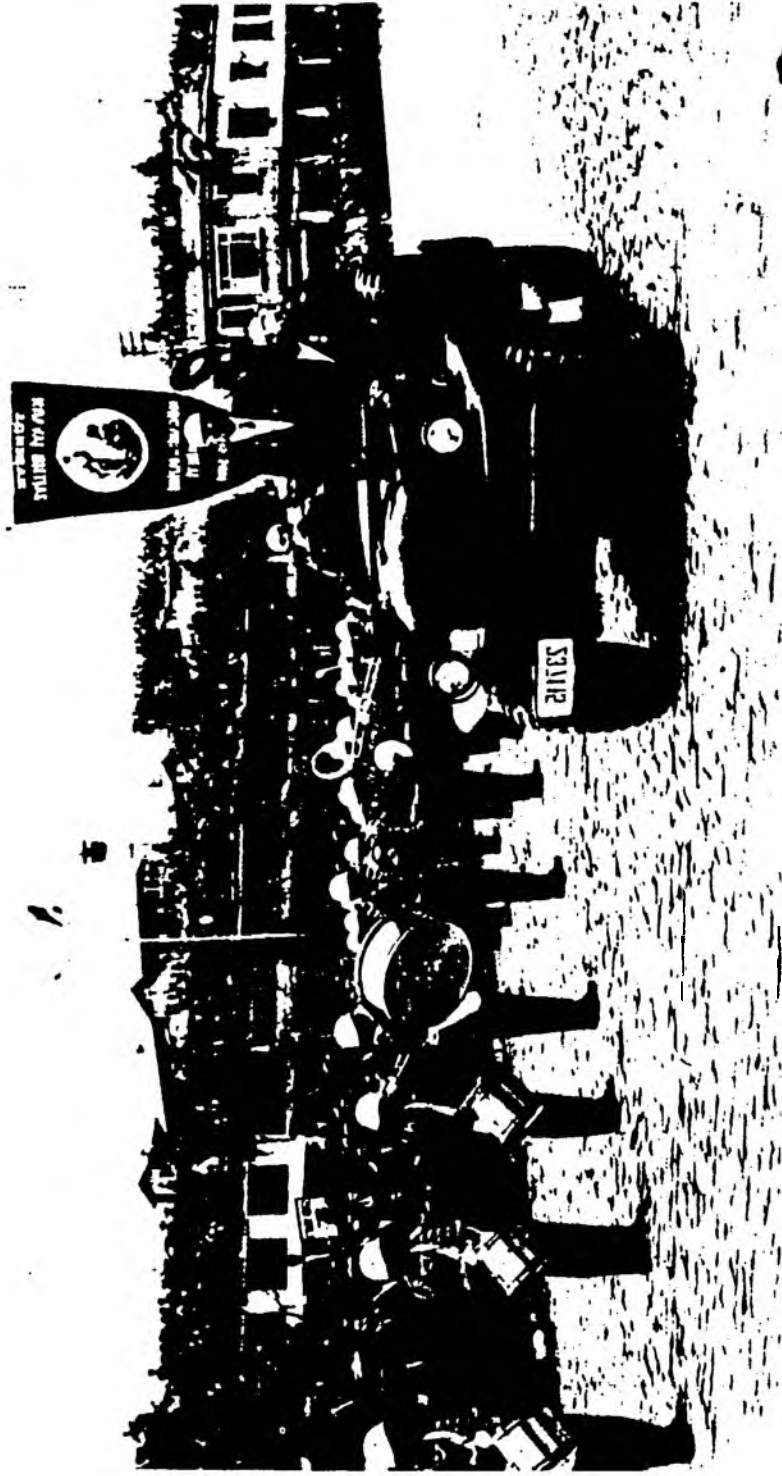
Birinci Cihan harbinde şanlı ordumuz, 7 cephede 7 devletle yiğitçe savaşıp, fakat müttefiklerimizin yenilmesi üzerine, biz de Mondoros mütarekesine yenik olarak oturmuş ve şartlarını kabul etmek zorunda kalmıştık. Bu mütarekenin verdiği yetkiyle yurt dışına çıkarılan Ermeniler, tekrar memleketimize geldiler. Bir uğursuzluk, Maraş topraklarını mantar ve göklerini kara bulutlar gibi kaplamıştı. 1919 yılının takvimi, Şubat'ın 23 ünü gösterirken, şehrimizi İngilizler işgal etti. Maraş'ı hüzüne bürüten bu işgal, Ermenileri çılgınca sevindirdi.

İngilizler beraberlerinde Müslüman, Hintli ve gönüllü Ermeni asker de getirmişlerdi. İngiliz himayesinde büsbütün şımaran Ermeniler, 26.2.1919' da bir Nedir'li vatandaşımızı şehit etti. Artık üzücü hadiseler devam ediyordu. İngilizler, Ermeni göçüyle ilgili olarak şehrin ileri gelenleri hakkında tahkikate başladı. Ermeni gücünde Maraş mutasarrıfı bulunan Sivas Valisi İsmail Kemal Bey mahkemeye çağrıldı. Mahkemede suçsuz görülen Ali Kemal Bey, beraat etmişse de Ermeniler tekrar İngilizleri tahrik ederek Emin oğlu Ali Efendi ile Halep'teki İngiliz Divanı harbi'ne gönderildiler. Bu suçsuz vatan evlatları, oradan da serbest bırakıldı. Daha buna benzer birçok olaylar birbirini takip ederken, İngilizlerin Maraş'tan gideceği, yerine Fransızların geleceği haberi yayılmaya başladı...

Türkler teşkilatlanma lüzumuna inanarak müdafa'i hukuk cemiyetini kurdu. Bu cemiyet Maraş'ı on mıntıkaya ayırdı. Her mıntıkaya bir grup komutanı tayin etti. Bu teşkilatta kışanının karşısındaki Kayabaşı mıntıkası grup komutanlığı bana verildi.

Biz grup komutanları, harpten evvel yapılması lâzım olan ve mangal tabir edilen menfezleri, carreleri, köşeleri görecektir şekilde divarların iç tarafından dış siva kısmına kadar deldirip gereken savaş hazırlıklarını yapıyorduk. Şube ve jandarma dairelerindeki 1300 silah alınarak bu mıntıkalarındaki mücahitlere dağıtıldı. Diğer taraftan eli silah tutan her Türk silah tedarik ederek savaşa hazırlanıyordu. Artık silahların patlaması bir an meselesi idi.

27 Kasım 1919 Perşembe günü akşamı Hırlakların evinde kolonel

*Kurtuluş yıldönümünden biri
ve Mümtaz Eren*

Bıramont şerefine verilen ziyafette ANDEREA Osep Hırlakyan'ın kızı Virjini'yi dansa kaldırmak istediğinde şu cevapla karşılaşır: "Sayın Gvernör, sizle dans etmeyi şeref kabul ederim. Mazeretim şu ki, Türk Bayrağının olduğu yerde dans edemem. Maraş Kalesinde Fransız veya Ermeni bayrağı çekildiği zaman emirlerinize hazırım." der. Bu cevap üzerine Kloner Brovmont, kalede dalgalanan Türk Bayrağını indirtir. Böylece Virjini, Ermenileri çılğınca sevindirir...

21.1.1920 Çarşamba günü memleketin ileri gelenlerini, General Keret hükümete davet etti. General, davetli heyete şöyle hitabeder: "Görüyorum ki Maraş'da asayiş bozuk, halkta bir itimatsızlık var. Anlamıyorum neyinize güveniyorsunuz? Askerleriniz, hükümetiniz yoktur. Buna mukabil içindeki Ermeniler silahlandırılmıştır. Fransız gibi bir düveli muazzamanın işgali altındasınız. Şehrin harap olmaması ve kan dökülmemesi için halka nasihat etmenizi istiyorum. Fransız medeni bir hükümettir. Şehrinizi imar edecek ve işlerinizi görecektir." Bu tekliflerin, heyetçe menfi cevapla karşılanması üzerine, bunlardan Bayındırlık Müdürünü serbest bırakarak, diğerlerini bir odada nezaret altına aldığını, tarassutçu olarak gönderdiğim Hacı Eyyüp Hayri, Kayabaşı Çarşısında bana bildirdi. Bu kötü haber Maraşlının yüreğindeki savaş kıvılcımını alevlendirdi... Bir an evvel savaşın başlamasını isteyen mücahitlere yüksek sesle "Mazgal başına" diyerek oradaki mücahitleri silah ve vazifeye davet etmem üzerine, dükkanlar kapanarak mazgalları başına koştular.

O gün ilk silah Fransız devriyesine sıkılarak harp bir fiil başlatılmış oldu...

Yirmi iki gün geceli gündüzlü devam eden savaşta Maraşlı her türlü fedakârlık ve kahramanlığın tarihte eşine rastlanmaz bir örneğini göstermiştir. Bu insanüstü kahramanlık ve fedakârlık karşısında tutunamayan düşman, 11 Şubat 1920'de sabaha karşı peykleri Ermenilerle birlikte, Maraş'tan kaçarak, canlarını kurtarmak zorunda kaldılar.

Kahraman Maraşlıların yarattığı destan, diğer işgal şehirlerinin insanlarına da örnek olmuştur, onlar da Maraşlıların bu kahramanlığından cüret alarak düşmanı memleketlerinden çıkartmak için mücadele etmişlerdir.

Kendini, şehirlerini kurtaran Maraşlı mücahitler, komşu ve diğer vilayetlerin de zaferlerine yardımcı oldular. Maraş Kuvvay-i Milliye Cemi-

yeti Başkanı muhterem Arslan TOĞUZATA, büyük bir kuvvetle Gaziantep Cephesine takviye kuvveti olarak katıldı Ben de Yedek Makineli Tüfek Asteğmeni olarak Yörük Selim Bey'in emrinde Müfreze kumandanı olarak, Oskaniye ilçesine kadar köy ve kasabalarda düşmanlarını kovalamaya çalışan mücahitlere, müfrezemle birlikte bir seneden fazla yardımcı oldum.

14 Mart 1920 İstanbul faciası dolayısıyla, Hükümet zor durumda kalmıştı. Maraşlı mücahitler İstanbul, İzmir Millî Taburlarını ve Hatay Akıncı Müfrezelerini teşkil ettiler. Bu vatan topraklarında da eşsiz kahramanlıklar gösterdiler.

Maraş Kurtuluş Savaşı, nesilden nesile anlatılacak, eşsiz bir Türk Destanıdır.

MEHMET ERZENGİN DİVANLI MAHALLESİ

İngilizler gidip yerine Fransızlar gelince Ermeniler şımardı. "— Daciclar: sizin derinizi yüzeceğiz." diye göz dağı vermeye başladılar. Önceleri ses çıkarmadık, ama baktık ki pisi pisine öleceğiz. Harbetmeye karar verdik. Allah dayadım etti...

Düşman bizi iyice sıkıştırdı.. O gece sabaha kadar tir tir titredik. Sabah bir boru çaldı. Doğru Nuh Camiine vardım. Baktım ki Bertiz çetesi gelmiş. İçlerinde tanıdığım Kepo Durdu'da var, sarıldık ağlaştık," karnım aç*dedi, buna bir tarhana şorvası içirdim...

... gece Evliya Efendi'den mektup geldi. "Allah'ını seven,müslüman olan, La ilâhe illallah" diyen,şafak atmadan Şeyh Adil mezarlığında istihkâm dursun .."

Maraş harbinde eli silah tutan, Süleymanlı'da (Zeytin) savaşıyan, Ermeniler, ondan sonra da Süleymanlı'dan kalkmışlar müslüman köylüleri öldürerek, Çukur Hasan Köyünde 40 adam öldürerek Osman Köyüne geldiler. Bizim 300 askerimizi Süleymanlı kışlasında teslim aldılar ve mamalara boğazlattılar. İçinde bir Türk borazancı borazanını alarak kaçmayı başarılı Ahır dağına gelerek Deve batıran deppoya borazanının imdat çaldı. Deppodaki askerler de şehire imdat çaldı. Evet gitme yoktu. Deppoya varıp bir çift top, 100 mermi, 1 silah alıp gavrın yamacına çıktık. Bertizliler bunu

duyunca silahlıları köprüde karşılayarak gavırları vururkene, bunlara, Bertizlere, "bizim harbimiz sizinle değil, gedin siz, bizim harbimiz Hükümetin, Gadir Çavuş da "biz kimik,hükümet kim diyerek bunları önlerine katarak geri Süleymanlı'ya sürdüler... Hükümet nezaretinde Sinanoğlunu yürüterek cephane ile Maraş'a getirdi. Bunu halay çalgısını çaldırıp öldürdüler. Geri kalanını da Halep'e, Şam'a sürgün ettiler. 3 sene sonra İngilizler geldi Maraş'a,kimse bir şeye karışmadı. Ellik gavuruna yüz vermediler. Maraş'dan Hoca duuttu, namaz kıldırır askerlerine, 1 sene sonra İngilizler gitti, Fransızlar geldi. Fransızlar da elliklarını gayırdı. Müslümanlara yüz vermediler.

Ellik ...ları, şımarıp Müslümanların yakasına yapıştı. Dinimize söviip Allah'tan başka herşeyimizi elimizden aldılar. Müslümanlar bu cefaya katlanamadılar.

Fransızlar deppodan toplar atar, camiilerin minarelerini yıkar, üç gün uyku uyumadık. Üç günden sonra şehrin içine Bertiz çetesi girdi. Biraz soluğumuz genişledi. 23 gün Fransızla harp ettik. 23 gün ailelerimizi, çocuklarımızı, dışarı çıkaramadık, köylere gönderdik. Mavzer mermimiz galmadı. Vaysal Usta,"get camiiden mermi al gel"dedi. Camiye geldimkine heç kimse galmamışlar. Biz de kaçtık Pendir dereye kaçtık. Orda bir gece yattık. Sabah olduğunda arkadaşlar, "ımanı olanlar, ... buraya da gelir, eyisi mi ...'ın yamacına çıhak, ölek, öldürek" diyerek ordan kalktık. Ayakçılıoluğuna geldik. Yusuf Hacılı'ya geldik. Kerhan değirmenin başında 500 kişi kadar olduk. Fransız topu kesti. Aksu köprüsü yanmağa başladı. Arkadaşlar; ıhı ... kaçtı. Yarım saatde şehre geldik. Divanlı mahallesi alevler içinde yanıyordu.

Hüseyin Gemci şehit düştü. Ben de kolumdan yaralandım. Golumu sardırdım,devlikisi gün harbe devam eddim. Baktım ki bir adamı Soğan elinde gedi tuttuk... Şehid düşen arkadaşlarımızın hayırını aldık.

Harpte benim görevim haber getirmek, silah dağıtmak, mahalle mahalle gecip haber bildirmektir.

Karayılanıdın da oldun paşa
Hükmünü yürüttün dağ ile daşa
Benden selam edin Memo gardaşa
Cepheyi boş goyup getmesin eve

Ali Kılınç der ki getirin bilem
Nasıl adamımış birde ben görem
Üç kızım var birini ona verem
Dağların aslanı Karayılan Bey geldi.

Gardaşı goymuşlar garşı bayıra
O beyaz kolları sermiş çayıra
Dağların aslanı Karayılan Bey geldi.
Cepheyi boş goyup gelmesin eve.

**HACI HÜSEYİN OĞLU
MUSTAFA EMLİK
ŞAZİ BEY MAHALLESİ**

Fransızlar şimdi pişman oluyor
Kabahati Ermeniye buluyor
Kafkas cephesinden ordu geliyor
Vurun arslanlarım der Kemal Paşa

Tekke kilisesinde birçok Maraşlı şehit düştü. Bunlardan hatırladıklarım:

Gedemenli Mehmet, Yusuf Çavuş, Mustafa Türkoğlu. Bilhassa Mehmet Onbaşı çok kahramanca dövüştü. Çeteye cesaret verdi ve kendisi de şehit düştü. Yattığı yer nur olsun...

**İBRAHİM FINDIK
"GILOĞLU NAMIYLA TANINIR"**

Hırlağın oğlu Setirek, Abdal Halil'i huzuruna çağırır. "Ulan Halil, yanına iki kivre daha al, yarın Fransızları karşılamaya gideceğiz, işte sana on madeni lira.." der. Abdal Halil "— Setirek Bağ! on değil yüz madeni lira versen dahi, din gardaşlarımın bağrına çomağımı vuramam." diye cevap verir. Setirek "— Ulan, domuz, nasıl gitmezsin, yarın bir gün elime ayağıma düşeceksin.." diye tehdit ederse de Abdal Halil hiçbir sözüne kulak asmaz gider...

HASAN GÜLPAK "KÖR MEHMET OĞLU"

O sıralar Ruslarla harbimiz vardı. Rusların karşısında duran askerlerimize din ve millet ayrımı yapmadan erzak taşırdık. Biz o zaman sivil askerdik. Yani 18 ile 60 yaş arasındakiler silah altında idi. Türk ve müslüman olmayanlar cephe gerisinde hizmet yaparlardı. Ermenilere de silah vermezlerdi. Cephane erzak taşırlardı. Bize düşmana karşı yardım ettiler. Hatta Fevzi Paşa'daki tren tüneline bile Ermenilerle birlikte deldik.

Önce adını yanlış hatırlamıyorsam Ali Haydar Paşa Maraş bölgesindeki Ermenileri huzursuzluk çıkardıkları için sürmüştü. Komşu Serkis, önce yükte hafif pahada ağır ne varsa aldı. Bize de "gelirsem diğer eşyalarımı sizden alırım, gelmezsem helal-ı hoş olsun" dedi. Geri geldiğinde eşyalarını verdik.

Ancak sonradan Fransızlar gelince onlardan destek gören Ermeniler, Türklere sataşmaya başladılar, Fransızlar Tekke kilisesinde, Arasa hanında ve Taşhanda yerleştiler. Ermeniler de eziyetlerine başladılar. Oduna giden iki Türk'ü deponun orda kestiler.

Fransızlar yazıda Başdöşeğe kondular (Erkenezin kenarı), Fransızlara karşı koymaya gittik. Ancak bizi topa tuttular. Bir kısmımız Güllünün deresine kaçtık. Buraya kaçanların hepsi öldürüldü. Bir kısmımız da Sümbüllünün ve Ağacagilin deresine kaçtık. Buraya kaçanların da çoğu öldü. Arta kalanlarımız da çoluk çocuğunu alıp Afşin'e doğru kaçmaya başladık. Yolda perişanlıktan kendi öz çocuğunu diri diri atanlar ve Ceyhana fırlatanları gözlerimle gördüm. Sonra çete savaşına başladık. Biz çete savaşına başlayınca Fransızlar, halkın gözünü korkutmak için, şehirde bulunan bir tabur askerini akşam şehir dışına çıkarırlar, sabahleyin Ermenilerin tezahuratları ile yeniden şehre getirirlerdi. Sözüm ona hergün bir Fransız taburu geliyormuş dedirteceklerdi. Fransız askerlerinin içinde kulağı kökünden kopmuş bir asker vardı. Biz de durumu bu asker sayesinde anladık.

O zaman akli başında bir silahımız yoktu ki, derme çatma silahlarla, taşla, sopa ile balta ile canımızı ve namusumuzu koruduk. Fransızları kovduktan sonra bir kısım Ermeniler de onlarla kaçtılar. Kalanlar da elimize düştüler. Önce bizler sokağa çıkamıyorduk. Şimdi de onlar çıkamıyorlardı.

Biz onların eline düştüğümüzde, yani Fransızlar geldiğinde şehirde kimse kalmamıştı. Şu Ahır dağından sanki koyun sürüsü kaçıyor sanırdım. Hep dağlara çıktık.

Oğlum biz ölmek için öldürdük. Kocadayı da benim gibi katırcı idi. Onu daha önce Ermeniler boğazlamaya yatırmışlar, zor kurtulmuş. Ermeniler minarelerde kandil yerine Türk çocuklarını asarlardı. Hatta Hırlak ...u Türklere işkence etmek için aletler getirmiş, derimizi yüzme planları yapıyordu.

Eğer biz onlara bu şekilde davranmasaydık, bu gün belki de hayatta olamazdım. Belki de sizler de böylece bu vatanda hür yaşayamazdınız.

ALİ OĞLU OSMAN PALTA ŞAZİ BEY MAHALLESİ

Gödeveli Mehmet'i kilisenin üstünde vurdular. Yusuf Çavuş, Türkoğlu, Mustafa, Şehit Evliya, Hasip Mehmet Onbaşı harpte şehit düştü. Kalemize Fransız paçavrasını astılar

HASAN KIRAÇCAHALLI SAKARYA MAHALLESİ

Gızlarımızı çaktıkları gazza otuddurdular. Zorluk çıkaranlara kendileri gazzak çaktılar. Avratların göğüslerini kestiler. Kadınlarımızın arha eteklerini kesip tumansız meydanda namaz gıldırap eğildikçe bahıp güldüler... sonra... ettiler.

Bu dayanılacak bir durum değildi. Köyden şehre endimde Hışır hanına gettim. Burada köylüler yatıp kalkarlardı. Ermeniler oradaki bir müslümanın burnunu, gulanı, uzuvunu kestiklerinden her taraf gan gölü gibiydi...

Hırlan evini yama eddik, hiç yiyecek bir şeyimiz galmadı. Hırlan evine girdiğimde Fransızlar masada yemiş içmişlerdi... Bir çuval zehirli olur diye unu hamur edip bir parça kediye yedirdiler... Baktık zehirli diyalmış...

Ermeniler, Fransızlar, kiliseye beyaz bayrak çekip teslim oldular. Amarikalılar geldiler, yazıp cızdılar. Ermeniler biz gedirik, biz müslüman-

ların yüzüne nasıl baharık... Allah bunu çıkaranların gözü kör olsun dediler.

Bizim hükümet savaştan sonra somun, et getirdi Ermeni, Fransızlar açlıktan gavun gibi sapsarı oluklardı.

SAKA BEKİR OĞLU ÖMER (HARTLAP) YENİ YAPAN KÖYÜ

O Ulu Camiinin şimdiki yolak çığı ya dış yüze,onun üstü çaydı. Oradan âzı yoharı gedilirdi. Yohardan bir darmen dönderir su gelirdi. Ulu Caminin eski kapısının oraya dökülürdü. Yolun üstü helaydı. Orada bir merdiven vardı. O helaları sonradan yaptılar. Helanın alt başında çiğecek vardı.

MEHMET SALT "Bullut Mehmet" SÜLEYMANLI

Kadınların ellerini kollarını... yerlerini kestiklerini,çocukları yaktıklarını ve ağaçlara çivilediklerini,bayrağımızı yırttıklarını gördüm....

EMİNE TEMİZ GAZİ PAŞA MAHALLESİ

Çok şiddetli bir kar yağıyordu. Şehrin kadınları,çocukları köye çekildiler. Yalnız şehirde çete başları kaldı.Biz de Yusuf Hacılı'ya gettik, diğerleri Peynirdere, Ağyar, Dereli köyüne gittiler. Biz sabaha kadar dua ettik.. "Ya Selim Allah" dedik durmadan.

Daha sonra Cenabı Allah,Fransızların gözüne yeşil sarıklı kimseler gözüktü. Ertesi gün Fransız teyyaresi havadan kağıtlar attı... Fransızlar şehri terk etti.

SÜLEYMAN VAKKASOĞLU YÖRÜK SELİM MAHALLESİ

Maraş'ta ve Zeytin gazasında büyük mezalimler yapıldı... Ermeniler birçok Türk'ün ellerini ayaklarını kestiler, hatta gözlerini bile oydular.

Bu işleri yapmalarının sebebi Türk köylerini göç etmeye zorlamaktı...

Kadınlarımıza ve körpe genç kızlarımıza ...

1316 (1900) Doğumlular

**MAMIK AHMET OĞLU MEHMET ABAMA
MAĞRALI MAHALLESİNDEN**

Mehmet Abama, Kadim Maraşlıdır. Kendisi mahalle mektebinde okumuş, mütedeyyin bir müslümandır. Öz be öz Türk olan Mehmet çavuş, anılarını şöyle özetliyor: "Allah Devletime, milletime zeval vermesin. Kara günler göstermesin.

Ben milli mücadele döneminde 20 yaşlarındaydım. Rençberlik, işçilik iliğime kadar işlemişti. O nedenle benim için gece gündüz çalışmak

*Mamık Ahmet oğlu
Mehmet Abama*

bir ibadet gibiydi. Şimdi yaşı 90'a yaklaştı. Kurtuluş savaşından sonraki yıllarım taş kesmekle geçti. Tembelliği hiç sevmem.Yine de bağ ve bahçe işleri ile meşgul olurum. Günleri boş geçirmekten sıkılırım. Çalışıp helalından kazanmayı en güzel ibadetlerden sayarım. Boş durmam. Zamanımı değerlendiririm. Maraş harbinde, gerekse büyük İstiklâl savaşında verdiğimiz mücadelenin heyecanı hissiyatımızı sarmıştı. Bütün varlığımıza bedel, bu hayat memat mücadelesi içinde geçen benim engel tanımaz çağımdı. O kadar gözü kara idim ki, vatan namus düşmanları ile döğüşmeyi düğün halayı kadar coşkulu sayardım. Tüm Maraş insanı böyle idi. Kadınlar erkekler tek bilek, tek yürek gibiydik. Amma, çetelerin deste başıları olarak çok gözü pek olanlarımız sayılı kişilerdi. Umutsuz ve en karanlık devirlerde geçen hayatımın baharını hatırladıkça efsaneleşen dev kahramanlar safında ben de bulunduğumu sanıyorum. Yoksa terki silah etmiş bir memlekette, bütün mahrumiyetler karşısında kurtuluş ve zafer kimin aklına gelirdi.? Allah'ın nusratı, evliyanın himmeti, büyüklerimizin sayü gayreti, çetelerin can siperâne feragati sayesinde yeni bir Türk Devleti doğmuş oldu. Dayanılmaz ve tahammül edilmez saldırılar karşısında ölüm acısını nasıl hissetmedik! Vatan aşkı ile şehit olmayı şeref bildik. İstilaya maruz kalan topraklarımız düşmana gülzar olacağına bize mezar olsun diyerek savaştık, kazandık. Başımızdan geçen kâbuslar, serencam doludur. Gazi Mustafa Kemal Paşa ile Tınaztepe'de beraberdik. O zamanlar Paşa Hazretleri, iman gücümüzün ölmezliğine dair ebedileşen öğütler ve rirdi. Ben ağır makineli (mitralyoz) tüfenk nişancısıydım. Yaptığım endahtlarda hedefe tam isabetle bindirirdim. Bunu gören Mustafa Kemal Paşa, omuzlarımı tıptışlardı. Aferin Mehmet Çavuş derdi...

Dört yıllık savaş bizi siperden sipere sürüklerdi. Fakat Türk askerinin cefakar özelliği herşeye denk gelirdi. Yokluktan ve yoksulluktan sırtımıza bitler düşmekten ve aç biilaç perişanlıktan, çar naçar kalışlardan ne pahasına olursa olsun, bunların ötesinde ölüm var. İşte bizler o ölümü yokluk değil ebedilik diye düşünürdük. Kaldığı, çile ölüm yanında hiç kalırdı. Hayatımız vatan uğrunda bir istihkar vesilesiydi, herşey faniydi. Esasen bu milletin mayasında ölümsüzlük cevheri vardı. Bizim aklımıza katiyyen korku gelmezdi.

....

Sevgili gençlerimize tuhaf gelir ama, biz unutulması zor şartlar al-

tında mücadele verdik. Sırtımıza bitler üşüşürdü. Çamaşır değişmek şöyle dursun. Yiyecek gıda bulamazdık. Makineli tüfengimi yüklediğim katırın yem arpasını yerdik. Çoğu zaman onu da bulamıyanlar vardı. Mekkâra-nın dışkılarında seçilen arpa danelerini kavurup onunla yetinirlerdi. Vurulan hayvanları kapışır pişirirdik. Fırsat düştüğü zaman ateş yakardık. İç çamaşırları çıkarır, ateşin üstünde kıvrır kıvrır bitleri silkelerdik. Sırtımız cayır cayır yanardı. Çetin mahrumuyetler bunlar. Od düştüğü yeri yakar demişler. O günleri yaşayanlar bilirler.

Bendeniz, Mağralı mahallesi halkıdanım. Gençtim. Muhallebi çocuğu değildim. Rençberlikle, işçilikle, taşçılıkla pişmişim. Bizden daha usta ve gözü pek kişiler çoktu. Onlar bizlere örnek olurlardı. İsterseniz size biraz da Maraş'ta vuku bulan çete harbinden söz edeyim. Hayat safhalarımızın 4 yılı askerlik ve savaşıla geçti. Mağralı mahallesinden; Mehmet Yiğit-Reşit Çömez ve ben, gündüzleyin anlaştık. Gice Ahır dağına odun getirmeye gideceğiz. Gice ben geç kalmışım. İki amca oğulları gitmişler. Ben de Menzilet barajı cihetine gittim. İkinci vakti eve gelirken köylülerden acı bir haber aldım. İki oduncuyu Ermenier, kışlanının üst tarafında çevirmişler. Canavarcasına süngülemişler. İki arkadaşımın delik deşik edilmesi benim ciğerimi yaktı. Maraş'ta harp patlamadan iki ay önce vuku bulan bu cinayetten halk galeyana geldi. Başa baş, dişe diş, göze göz denilmeye başlandı. Rahmetli anam, bu olayı duyunca benim de şehid olduğumu sanıp yalın ayak koşmuştu. Önce Maraş'ımız İngilizler tarafından işgal edilmişti. Aman ne kadar zormuş... Müstevli orduları yurdumuzu köşe bucak kapıştıları. Zillate, ne de esarete alışık olmayan Türk milleti, yanar dağlar gibi için için inliyordu. Birgün mutlaka indifa edecekti. İşte çok geçmedi. Volkan lavlarını savurmaya başladı. İngilizler 9 ay kadar kaldılar. Uslu oturdular. Sinsice idare ettiler. Yerli ellik dediğimiz Ermeniler, İngilizlerle işbirliği kurmaya çok çalıştılar. Sessizce gelen İngiliz askerler, yerlerini Fransızlara terk ettiler. İşte ondan sonra dananın kuyruğu koptu kardeşim. Ermeniler sevinip şaad oldular.*İkballer ve istikballer bizimdir dediler. Diri diri derilerimizi yüzeceklerini haykırdılar. Maraş yer yer kaynamaya başladı. Analarımız, masum evlatlarımız, izbe yerlerde göz yaşları dökmeye başladılar.*Ya Veduud Ya Veduud. Düşmanların ellerini bağlayıp dillerin tut!" diye ihlasla, yürekten dualarla Allah'a yakarıyorlardı. Çünkü patırtı, tecavüz ve tasallutlar zehirli mantarlar misa-

li üstümüze üstümüze geliyordu. Ağzı dualı kullar,"Yaa hallel müşkilat - Yaa dâfial belliyyat,"okuyordu.

18-20 yaşlarındaki gençler göreve çağrılıyordu. Nöbet tutması öğretiliyordu. Ermenilerin önderliğinde evlerimize baskınlar düzenleniyordu. En deni ve en şeni tecavüzler söz konusuydu. Hicabımdan söylemek istemiyorum. İnsanlığımdan utanıyorum. Zeytin'de Türkler'e hayat hakkı kalmamıştı. Kuduz köpekler elbette temizlenecektir

(— Mehmet Çavuşun şu anda hislendiğini görüyorum. Sözleri boğazına düğümleniyordu. İblik iblik sızan göz yaşlarını silerken; diyecek kelime bulamıyorum evlat, diyebiliyordu. Evet; devam ediyoruz; Mehmet Çavuşu dinliyoruz.)

Şehir cadı kazanına dönmüştü. Ama Maraş halkı,köylü şehirli,yediden yetmişe yemin ediyordu. Zilletle yaşamaktansa şehid olmak daha yeğ diyordu. Kararlıydılar. Tüm mahalleler mıntıkaya ayrıldı. Her mıntıkaya bir reis yetkili kılındı. Mağralı, Acemli, Devecili, Karamanlı mahalleleri mıntika kumandanı: İbrahim Evliya idi. Evkaf müdürü olan bu zat,, çok bilgili ve cesurdu. Bizler de onun maiyetindeydik. "Gavurdan dost olmaz, domuzdan post olmaz" demiş atalar. Öyle de, yıllar yılı beraber yaşadığımız Ermeniler şımarıkça şımarı. Fransızlar da arka çıkınca, ne dostluk kaldı ne de vatandaşlık. Gemi azıya aldılar.

Şimdiki Bölge Yatılı Okulu güneyinde bir mezar vardır. Üngüt köyünden olduğunu sandığım bu şehid, şehre gelmişti. Köyüne giderken Ermeniler yolunu kestiler. Yoldaşları kaçıp kurtuldular. Bir grup Ermeni genci,bu köylümüzün elindeki yüklü katırını almak ister. Adam diretir. Kafirlerin biri katır benimdir derken ötekiler de şahitlik ederler. Karşı duran kardeşimize çullanırlar. Onu şehid edip katırı alırlar. Bu tür hadiseler korku ve dehşet vermeye başladı.

Arslan Bey'in idaresinde Kuvay-ı Milliye teşkilatı kuruldu. Bütün mıntakalar ona bağlıydı. Reisimiz olan Çerkez Aslan Bey tahsilli idi. Gereken talimatı verirdi. Onun kadar cesur adam ben görmedim.

Her mahalleden onar kişiyi Elbistan'a gönderdiler. Atik, gözü pek gençlerin Ahır dağından direkt gidip birer silah getirmelerini planladılar.

Ortalık karla kaplıydı. Ahır dağında yol yolak yoktu. Dere tepe gidiyorduk. Benim ayağımda meşinden mamul bir postal vardı. İncebele

varıncaya dek postal su tulumuna döndü. Ayağım içinde vıcık vıcık kayıyordu. Ne varki namus kaygusu her şeyi unutturuyordu. Keklik gibi koşa koşa Elbistan'a vardık. Önceden yapılan hazırlık gereği, birer silah alıp iz üstü geri döndük. Bana bir Osmanlı muaddeli vermişlerdi. Ayağımın birisi karcıkmiş olacak ki, donuk donuk uyuşuk kaldı. Kangren olmadı ama duyarlık hissi kalmadı parmaklarımda.

Beyim, Fransızlar ırz düşmanıydı. Fırsat buldukça hunharca can alırlardı. Teslim olmayan kadınlarımızın memelerini keserlerdi. Bunları duyan Türk kadınları "Allah! ya canımızı al bizi kurtar. Ya da düşmanları kahreyle" diyerek ağlaşırlardı. Birçokları kömürden bıyıklar yaptı. Başlıklar takınarak çete kılığına girdiler. Silah atmasını öğrendiler. Vahşet dolu Fransızlar, Ermeniler'i maşa gibi kullandılar. Onlara etli butlu ziyafetler vermekten utanmadılar. Bize dostum diyen bu hain Ermeniler yok mu? Bakın bizim iyi niyetimize:

Bizler diyar diyar hudut boylarında canlar verdik. Cephelerden cephelere yurt bekçiliğinde bulunurduk. Gideceğimiz Yemen'di, geleceğimiz de gümandı. Ermeniler de burada keyfe mâyeşâ hayat sürerlerdi. En verimli arazilerimizi ve nâdide mülklerimize sahip oluyorlardı. Nankör kafirlerin kışına arpa batıyordu. Bizden sonrakiler ve tarihçiler duysun ki; biz Maraşlılar, Ermeni kadınlarına ve çocuklarına, hatta din adamlarına ve eli silah tutamayan ihtiyarlarına katiyyen ilişmiyorduk. Çünkü İslam dini masum ve madurlara eziyet etmeyi yasaklıyordu. Adalet gözetiyorduk. Amma bir debaktık ki, nice hâmile kadınlarımızın karınları deşiliyordu. Bebeler süngülerin uçlarında gezdiriliyordu. Bu iğrenç, bu alçakça zulmü görünce ok yaydan fırladı. Artık göz gözü göremez hale geldi. Kıran kırana çarpışmanın sırası geldi. Şimdi soy kırımı oy kırımı diyen kafirler melundurlar. Müslüman olarak kimseye işkence etmedik. Onlar Türk'e hâinlik ettiler. Ekmeğimizi yiyip gözlerimizi oymak istediler. Hanlara, hamamlara, yurt ve konaklara malik oldular.

Bazı köylerden gelen acı haberler, memleketi mateme çeviriyordu. Ermenilerin kesâfette bulundukları semt ve mahallerdeki Türkler, kırım kesiliyordu. Namus düşmanlarının tasallutuna maruz kalınıyordu. İffetli müslüman hanımları kaçırılıyordu. Bunları işiten hangi müslüman neme lazım diyebilirdi? Sabır taşını çatlattı. Artık misilleme yapılabaktı ve adâlet tecelli edecekti. Tüm Maraş halkı cihadı mukaddes demek-

ten başka çare kalmadığı kanaatine vardı. Kundakçı kafirler kezzaptılar. İşte size bir şey daha söyleyeyim:

Azınlıkta bulunan Yahudilerin tek burnu kanamış mıdır? Hani soy kırımı diyorlardı ya? Herifler evlerine çekildiler. Uslu uslu durdular. Hiç bir çıfıtın burnu kanamamıştır. Çünkü vatandaşımızdılar. Hıyanette bulunmadılar o zamanlar. Bunu dünya biliyor: 1948 yıllarında Filistin'e yapılan genel göçte vedalaşıp huzur içinde gittiler. Biz Türkler kimseye haksız yere kıymadık. Buna tarih şahittir. Gel görelim zalim Ermeniler bize nettiler... Gene bir gün duyduk ki, Taşhan'da bir müslümanı kaçırmışlar. Orada gözlerine köstek çivisi çakarak kol bacak koparmışlar. Mukabele ve mücadele etmeye mecbur kalmıştık. Başkaca bir çare de yoktu. Taşhan'daki vahşet olayı yüreğimizi hoplattı. Kaçırılan müslümanları kurtarmak için.

İbrahim Evliya Efendi ile 200 çete bir olup bu olayın tekrar etmesi için Taşhan'ı teslim alamazsak da tesirsiz bırakmayı düşündük. Acemli mahallesinden sokaklar arasından ve dere içinden emekliyerek saraçhaneye camisi yanına sokulduk. Eskiden orada yönü kuzaya bakan ekmekçi furunları vardı. Furunlardan hamur teknelerini aldık. İçine toprak doldurup önümüze koyduk. Teknelerle emekliye emekliye, sürüne sürüne şimdiki Bombarşa'ya vardık. Bonmarşa'nın güneyindeki kapısı önüne mevzilendik. Taşhan'ı basacağız. Ama kapalı çarşıdan sinek geçemiyordu. Toprak dolu hamur teknelerini siper ede ede dediğim yere geldik, bir adım ileri gitme imkanını bulamadık. Bir taraftan kurşunlar vızıldıyordu. Öte yandan el bombaları üstümüze fırlatılıyordu. Biz silah ve cephaneden mahrumduk. Elimdeki bir tek muaddel idi. O anda bezirgen çarşısı ile kavaf çarşısının birleştiği kuzey geçit yerine teker teker atladık. Hedeften kurtulduk ama, daha kötüsüne yani tehlikesine girdik yerin. Taşhan'dan atılan bombalar Bonmarşa'nın kapısına ya da duvarına çarpıyor, oradan üzerimize doğru yuvarlanıyordu. Dar boğazda yanımıza yuvarlanan bombaları ayaklarımızla def etmeye çalışıyorduk. Birinde bombayı def edemeden patlayıverdi. Kurbağalar gibi yere serildik. Altımızdan da sel suları akıyordu.

Bomba parçalandı. Parçanın birisi benim gözüme isabet etti. Yüzüm alkanlar içinde kaldı. Başımda sarılı kufiyemle gözümü bağladılar. Oradan bir hamle daha yaptık. Eskiden dabakhane kapalı çarşı yanında idi. Oraya girdik. Lâkin Taşhan'ın tam cephesine düşmüş olduk. Bu sırada

“dahilek, dahilek” diyen bir ses duyuldu. Peşinden; “Ene müslim, ene müslim” diyordu. Yani aman beni kurtarın, ben müslümanım diyordu. Bunu duyan İbrahim Evliya, bizim mıntaka kumandanı, sıçrayıp yaralı arabın yanına varmak istedi Onu kurtarmaktı gayesi. Siperden başını kaldırsın ya; gök sünden ve muhtelif yerinden vuruldu. İşte o anda bir ulu çınarımız yıkılmış oldu Bizler dereye indik Eski hal binası altından geri geri çekilmek zorunda kaldık. Allah o günleri göstermesin bir daha. Evliya Efendi ile iki çetemiz daha vurulmuştu Şehitleri orda bırakır mıyız? Ölülerimizi kendimize siper edip ayaklarından çekerek kurtardık

Sıcak çatışma başlıyalı 14 gün dolmuştu Evliya Efendinin ölümü ile bizim mıntakanın beli kırılmıştı Yerini dolduracak kimse bulmak güçtü. Şehrin batı cephesi çöküyor diyenlere karşı hayır itin kurşunu imanlı sineye geçmez, Evliyamız ölmedi diyor, kendimize moral veriyorduk ama ne fayda yiğit insan göçmüştü. Mateme gark olduk. Üç beş gün yani ocak ayının bitip şubattanda bir iki gün geçmişti. Bizim tarafta büyük bir sarıntı oldu. Yer yer dağlara çekilme hareketi görüldü Bunun da sebebi ne olur ne olmaz kalemiz düşerse bari çoluk çocuklarımız düşman ayakları altında çiğnenmesindi Fakat o tedbirde daha moral bozucu olduğundan derhal emir geldi Arslan Bey ve Ahmet Hamdi Beylerden: Kaçanlar vurulacaktı. Emir kesindi

Kuvayı milliyet cemiyeti reisi Arslan Toğuzdu. Avukat Ahmet Hamdi Kuşçuoğlu ve Mehmet Ali Kısakürekler baş yönetici idiler Cephe kumandanlarına hergün bir yeni parola ve emirler gelirdi

— Peki Mehmet Amca şehrin doğu kesimindeki mahalle halkının akibetinden nasıl haber alırdınız?,,

— Efendim, bizdeki manevi güç Allah'ın nusratı ile feraset doluydu. Akla gelen ve gelemiyen her imkândan yararlanıyorduk. Ahırdan ahıra, kanaldan kanala korkusuzca gidip gelebiliyorduk. Yine birinde Mağralı mahallesinden bana ve Baltacı Mevlit'e görev verildi. Ekmekçi mahallesindeki Nakip Camii yanında silah ve cephaneye dolu imiş. Şimdiki İstiklal İlkokulu binası yarılacak ve yakılacaktı. İki kişi bizdik. Medine oğlu Abdullah Çavuş,,söylediğim cami yanındaki bir evde bulduk. Yapılacak işi konuştuk. Uzunca bir kavak şaptası ucuna gazlı paşavrayı sarıp tutuşturduk. Baltacı ile ben ikimiz sırtı götürüp duvarına dayadık. Sırık tavan saçağına yetişmedi, emek boşa gitti. Vakit gündüzleyindi. Büyükçe

bir şeker sandığı getirdiler. Sandığı götürüp sırığın altına koyduk. Yanmakta olan paşavra saçağı tutuşturacaktı. Tam bu sırada, içeriden sırığı görmüşler. Bizler geri çekildik. Sonucu izliyorduk. Sırık itilerek yere düşürüldü. Emek gene boşa gitti. Arkadaşım baltacı sinirlendi. Baltayı alıp koştu. Kapusuna yanaştı. İki darbe indirdi. Üçüncüyü vuracakken, tepesinden kurşunu yedi ve oracığa yıkıldı. Cesedi ancak giceleyn çekebildik. Medine oğlu Abdullah Çavuş iyi bir askerdi. Göz yaşları ile bize maneviyat telkin ederdi.

"— Arslanlarım, karganın sürüsü olmaz. Benim bu gözlerimden akan yaş size cebânet telkin etmesin. O benim sevinç heyecanımın şakır şakır akan şellalesidir" diyordu.

— Mehmet Çavuş.

— Mehmet Çavuş İbrahim Evliya Efendi'nin yerine kim bu görevi üstlendi, hatırlıyor musun?

— Evet Mağralı mahallesinden Hacı Mustafa Cineviz Efendi, çetelere önder oldu. O da çok bahâdır adamdı. Beyaz bir atı vardı. Şahan gibi sağlamdı. Kurşun tutmazdı onu. Batı mintakasını o zat temsil ederdi.

Ben Aslan Bey'le de çok dolaştım. Kurtuluştan sonra o bana gazi mücahitlik belgesi bile verdi. Takdire şayan Maraş halkı ne arslanlar yetiştirmişti. Çuhadar Ali, Milliş Nuri, Medineoğlu Abdullah, Muallim Hayrullah, Göllülü Yusuf Çavuş, daha niceleri. Ben bunlarla beraber omuz omuza çalıştım. Esasen cemiyetin beyni iki üç yerde merkez toplantıları yapardı. Bunların, ilim adamlarından oluşu maneviyatımızı diri tutardı. İrademizi çelik gibi bilerdi. Gerçekten Maraş halkı kamilen fedakar ve azimkardı. İşte davulcu abdalımız Halil'in tarihi sözü en bariz örnektir. Mukadderatımız inançla kaim olduğundan gemiyi deldirmedik.

.

"Senden başka halimi soran aklı başında kimse olmadı. Bizler atsız kahramanlar olmanın gururu ile işi bitirdik" diyor ve şunu ilave etmek istiyordu:

— Efendi efendi. Bizler size ve gelecek kuşaklara son söz olarak şöyle sesleniyoruz:

Bizden evvel ölenlerin makberlerini düşmanlarımıza çiğnetmedik. Sizlerden de bizlerin mezarlarını kim olursa olsun ne maksatla bulunursa bulunsun, gül bahçesi gibi korumaktan başka bir talebimiz yoktur. Bizleri rahmet, dua ve ziyaretten mahrum bırakmayın. Bunu ısrarla siz imanlı nesilden istemek hakkımız değil midir?

Allah'ıma şükürler olsun. Aldığım bomba yarasından mütevellit gözümden cerihadar oldum. O zamanlarda göz hekimleri ve operatörleri yoktu. Gözü ağrıyanlar (otacı)ya giderlerdi. O da ya iyi olur, ya da kör olurdu. Uzun müddet çektim bu ızdırabı. Sol gözümün özü çürüdü. Görmez oldu. Çaresiz kalınca onu oydurup aldurdım. Düşman eli ile çivi çakılmadı amma, kafir bombası ile kör edildi gözüm. Tek gözle hürriyet ve istiklal bayramlarını gördüm ya, yeterki vatan ve milletim sağ olsun.

1341 tarihinde ben gene görevlendirildim. Doğuda baş gösteren isyanına gönderildim. Şeyh Said hadisesinde vuku bulan nahoş olaydan üzüldüm. Harpten yeni çıkmış sayılan yorgun Türk milletinin içine bu ço- mağı sokan sinsi İngilizler olduğunu sonradan öğrendik. İşte Batılı dost- ların marifetleri! Kerkük, Halep, Şam, Beyrut bizim mülkümüzdü.

“ O zamanlar gemimiz delinmeseydi. Şimdi petrolümüz bol olurdu., Cümlesi ile sözünü bağlamak isteyen Mehmet Çavuşa şunu da sordum:

— Mehmet Amca Maraş'ta ilk kurşunu kim attı bilir misin?

— Bunu baştan söylemek gerekirdi. Hatıratımızda kırıklık oldu galiba. Kusura bakılmasın. Yarım asrı aşan vukuatları harfi harfine söylemek için ya vakanüvis olmak, ya da tarihçi olmak gerek. Ben ne tarih- çiyim, ne de müverrih. Yaşım miadını doldurdu. Allah'tan iman selameti niyaz ederim. Efendim; o vakitler durum çok gerginleşti. Ortalık nöhut sapına döndü. Can pazarında canlar alan canavar Ermeni ve Fransız işbir- liği bizi harman etti. Bu memleket yiğitlerin harman olduğu ilk ve son şehirdir. Mağralı ile Devecili mahallesi arasında İslam mezarlığımız vardı. Şimdiki, Batıpark camiinin kuzey yöresi. Yani Akçakoyunlu İlkokulu ile Evliya Mustafa'nın bahçesi ve oraların batı kesimi iki mahalleye ait Kabristandı. Mağralı mahallesinden Akçakoyunlu'ya doğru gitmekte olan Fransız devriyeleri Akçakoyunlu İlkokulunun kuzeyindeki marul bahçe- sinin önünden geçen ara yoldan hükümete gidiyorlardı. O zamanlar Batı park camiinin yeri de mezarlıktı. Devecili dükkânlarının önünden çeteler gözlemcilik ediyordu. Fransız devriyelerini takip eden Aliko adlı bir çete,

silahını ateşledi. Devriyenin biri vuruldu. Diğer mezar taşları arasından pusa pusa kaçıyordu. Aliko oradan koştu. Mağralı mahallesinden Çapar Ökkeş nam mücahit sıçradılar. Silahların birini o aldı, birini de bu aldı. Öteki devriye kaçtı. Durumu kendi kumandanlarına bildirmiş olacak ki, ertesi gün silahlar tahlıladı. O günden itibaren bize de silah başına emri verildi. Gördüğüm tüm macerayı anlatmaya ne gerek var. Yalnız şuna gerek var sanırım: İlk kurşunun patladığı yere bir mücahit abidesi dikilse anılarımız sanırım sağlıklı kalır. Selam sizlere...

FEVZİ DEMİRCİLER DEMİRCİ

Herhalde isnaân ertesi (salı) idi. Gışla civarında mevzilendik.. Cep-hane dolu bir araba ile gelen Cezayirliyi vurunca Fransız muhafızlar kaçtı... Biz cephaneyi yağmaladık.

HASAN ERŞAHAN MALİYEDEN EMEKLİ

19 yaşında ayakkabıcı çıraklığı yapan bir gençtim. Maraş'ı İngilizlerden Fransızlar devralınca gönüllü jandarma yazıldım... Fransızlarla beraber devriye gezmeye başladık, gizli gizli birbirimizi öldürüyorduk. Ermeniler Fransızlarla birlik oldukları için şımarmışlar, bize eziyet yapıyorlar ve teslim olmamız için telkinde bulunuyorlardı. Benim ustam Ermeni idi, dükkânı Ulu Camiinin karşısındaydı. Benim oradan geçtiğimi görünce, camı eliyle çalıp gelmemi işaret etti, aramızda şu konuşma geçti:

- Elindeki silahı ne yapacaksın?
- Onu Fransızlara karşı kullanmak için aldım. Maraş'ımızı kur taracağız.
- Yapma oğlum, git o silahı bırak.
- Hayır usta, asla bırakmayacağım, kanımın son damlasına kadar...
- Fransızlarla uğraşamazsın. Onlar yere bir çöp dikeyor, bütün dünyayla konuşuyorlar, şimdi anladın mı hemen git silahını bırak.

Sonradan anladığıma göre bu çöp telsiz imiş. Bütün bu lafları beni yıldırmaq içinmiş... harbin sonunda ustamın bulunduğı kiliseyi öğrendim, yanına gittim, ustam ayaklarımaya kapandı:

— Çok açım, kedi yavrusuna kadar yedik dedi... içim acıdı, has-tahaneye götürdüm... evden yiyecek getirdim iyice baktım... ama üç gün sonra öldü... Maraşlının zaferini göremeden...

AHMET GÖÇEK AKÇAKOYUNLU MAHALLESİ

"— Ben Elbistan'a giderek orada paramla kendime bir silah almış-tım. Savaşa bu silahla katıldım. Fransızlar, Türklere silah satanları hapse-diyor ve eziyet ediyorlardı. Bir jandarmanın tabanlarını yüzmüşlerdi.. Savaşı nasıl anlatayım... Anlatılmaz bir şeydi çünkü... Bu savaş sırasın-da kahramanlık gösterenler o kadar çoktu ki.. benim bildiklerim: Ahmet Çavuş, Kâzım Çavuş, Karaköse Süleyman, Kebabcı oğlu Ahmet Çavuş, Yusuf Çavuş, Evliya Efendi en başta gelirlerdi. Hepsı de şehit oldular..

ALİ OĞLU RIZVAN HEMEZ HAYDARLI MAHALLESİ

Milli mücadele sırasında teşkilâtı kuran, çeteleri toplayan, Vezir Hoca idi. İlk toplantıda yemin ederek karşı koyma kararı alan 20 ki-şiydik. Daha sonra katılan çok oldu. Düşmanları yok etmek ve kaçırmak için halkımızın çoğı, evlerini yakmak zorunda kalmışlardır.

Atatürk'e bu durumu bildiren bir şıfre gönderildi. Atatürk'ten gelen telgraf hepimize büyük moral kazandırdı. Telgrafta "Evlerinizi yakın, ben size direkleri altından ev yaptıracığım " diyordu.

Hırlak Agop'un yanında bir müslüman uşağı vardı, arada ne konuşul-du, hemen o günün akşamı gelip bize haber verirdi. Birgün General, Hır-lak'ın kızıyla dans etmek istiyor. Kız "Ancak Fransız bayrağını kaleye çekerseniz dans ederim." diyor.

Abdullah geldi haber verdi. Ulu Camiye Cuma namazına gittik. "Hoca hutbeye çıkarken Nahirönülü Ali geldi "Hoca Efendi, kalede bay-

*Kurtuluş yıldönümlerinden birinde
Gacilerimiz ve Ali oğlu Ruwan Hemez*

rağımız yok, biz namaz kılamayız." dedi. Hoca Efendi "Yürüyün millet" diye bağırdı. Sancağı kaptık, kaleye mevcudumuzla hucum ettik. Kalenin başında makineli tüfekler kuruluydu. Ama o an hiç birimizin gözüne ölüm gözükmedi. Bayrağımız dikildi, namazımızı kıldık, kapıdan indik, doğru hükümete gittik. Bu sırada Fransız General hükümete gelmiş, Mutasarrıftan hükümeti teslim etmesini istemiş. Mutasarrıf, pencereden, aşağıdaki halkı göstererek "Ben bu milleti durduramam, istediğiniz halkın elinde olan bir şey" diyor. General aşağıda biriken, coşan kalabalığı görünce yavaşça atına binip gidiyor. Biz komutana çıktık, silah istedik. Komutan "veremem" dedi. Yüzbaşı Mahmut Bey "Nasıl veremezsiniz, bu millet kendini nasıl koruyacak, benim âmirimsiniz ama vermezseniz sizi vururum." dedi.

Bir gün biz Kayabaşında duruyorduk. Tablâlem Efendiyi yakalamış götürürken o ellerinden kaçıyor, dolaşarak yanımıza geldi. Kendisini hemen berber dükkanının içine soktuk, üstündeki çete elbiselerini çıkardık, başka bir şeyler giydirdik. Devriyeler geldi, kıyafetini değiştirdi için tanımadılar. Bu sırada Devecili Mahallesinden silah sesleri gelmeye başladı.

Ermeniler, küçük çocukları gaz yağının içerisine batırıp tekrar çıkardıktan sonra diri diri yakarlardı. Ayrıca hamile kadınların süngüyle karnını yarıp bebeği çıkartarak kapının üstüne astıkları da..

Tanıdıklardan Antep'te Sancaktar Halil Bey şehit düştü.

Ermeninin bugün yaptıkları önemli değil. Ben, canımı verir, vatanımı vermem. 101 yaşımdayım; yine savaşırım. Allah öğretmenimizden razı olsun, bizleri unutmamış.

HÜSEYİN OĞLU ŞABAN İSKENDER KUYTUL MAHALLESİ

Harp zamanı henüz Yemen'den dönmüş idim... Ermeniler o zaman büyük mezalimler yapmaktaydılar. Bazen köylerimizdeki kadın ve kızlarımıza tecavüz edip ve kirllettikleri kadınların göğüslerini ya kesip ya da göğüslerinden bağlayıp onları köprü veya yüksek bir yerden sallandırıyorlardı. Bazı Ermeniler ise Türk bebelerini minarelere çıkarıp kandil yerine

yakmışlardı. Ben Mercimek tepeden şehre indiğimde Şekerli Camisine geldim. Bu arada minarenin başında makinalı sesi gibi bir şeyler takıldırıyordu. Merak ettim, çıkıp baktım ki caminin hocası elinde bir demir çubuk durmadan orda duran bir şeye vuruyor. "Ne yapıyorsun Hoca Efendi?" diye sorunca o da bana "Ne yapalım evladım, vatana böyle yardımda bulunabiliyorum ancak." Hoca,anladım ki kendi kendisine makinalı gibi ses çıkartıp camide makinalı var intibanı uyandırmaya çalışıyormuş.

Ben gece yarısına yakın bir zamanda dayımlara giderken karşıma içkili birkaç tane Fransız askerleri çıktı. Bunlar yolumu keserek bana kendi dinime küfretmemi istediler. Ben de buna karşı çıkınca bana ellerindeki tüfikle vurdular. Yerden kalkacak halimi koymamışlardı. Tam bu sırada biri bana tüfeğin ucunu doğrulturken başka bir yerde bir silah ateşlendi. Bunlar hemen o tarafa doğru koştukları an ben yerimden kalkarak oradan uzaklaştım.

Kaleye Fransız bayrağı çekildi,gördüm. Fransızların ilk işi, şehre girişte kaleye bayrak asmağa giden bir Fransız askerinin üstüne, Arap dediğimiz bir genç,üstüne atlayarak hem bayrağı,hem de düşman askerini ayakları altına aldı. Oradan hemen geri kaçtı. Kaleye Fransız bayrağı çekildi. Fransız askeri tarafından atılan bir kurşun tam burnumu sıyrarak geçmesi ve aynı kurşunun yanımda bulunan birine saplanmasıdır. Bir de Fransız askeri tarafından karnından makinalı ile taranan Millîş Nuri, Ulucaminin oraya gelerek yaralı olduğu halde bize hiç bir şeyinin olmadığını söyledi. Babasını başından savmak için her yalanı uyduruyordu. Bu arada eliyle karnından sarkan bağırsağı toplayıp eliyle bastırarak üstünde kuşakla bağladı. Babasını başından savarken nişanlısının boynundaki hediye etmiş olduğu altınlara dokunulmamasını istedi babasından. Kurtulduktan sonra yanında ağılyana dönerek "Ne ağılıyorsun be adam, bir Türk mücahidi bir düşman askerinin kurşunu ile ölmez. Düşman kurşunu biz müslümanlara fayda etmez." diyerek ona moral vermeye çalıştı. Biraz ilerlemede oraya yığılıp kaldı. Kendi tarihimizi böyle araştırmanıza ve bana bu fırsatı tanıtan hocanıza teşekkür ederim. Sizler de kendi vatanınızın kıymetini bilin. Şu gördüğünüz ve bastığınız toprağın üstünde nice kimselerin kanı aktı. Onları düşünün ve kendi kafanızda tefekkür ediniz.

KÖŞKER KADİR

İngilizler gidiyordu. Fransız gavuru geliyordu. Ermenilerden 400 kız Fransızlara karşı Şeyh Adil'e doğru gidiyorlardı. Kızların önünde Şovracı oğlu delisi Çarkçı Maniş vardı.. Daha sonra kızlar mezarlıkta Fransızın altına yattılar. Ben buna dayanamadım. Sapan daşı ile rahatsız ettik, kabristandan çıktılar...

KARACA KARACA ELOĞLU (TÜRKOĞLU)

Fransızlar geldiğinde kadınlara, çocuklara kötülük yapmasın diye onları yukarı Kılı köyüne götürdük.. Fransızlar yakaladıklarını bacaklarından astılar... Celil'i otun içine bağladılar, sonrada ota ateş verdiler... Hurşit Ağa, Fransız tarafına geçti.. Fakat Fransız yenilince Maraşlı tarafına geçti. Onlara yiyecek verdi, kendini bağışlattı...

H.ÖKKEŞ KESİCİ NAHIRÖNÜ (DUMLUPINAR) MAHALLESİ

Evliya Efendi, hapishanenin cezalı silahlarını almamızı söyledi... Delikten deliğe girerek silahları aldık. Mermi silaha, silah mermiye uymuyordu... Adana'dan gelen düşman kuvvetini karşıladık. Şimdiki Maraş'ın orman dairesi "Oynak" ismiyle anılan mevkiie mevzilendik, değiştirme suretiyle dokuz gün bekledik... Çok şiddetli kar serpintisi vardı... Başımızda emir veren şahıs bir zabıt, o günün behrinde mülazim sani diyorlar. İsmi Ahmet Hamdi Bey, makinalı tüfek diyorlar, oksijen tüpüne benziyor... Mahalleye geldiğimizde kaçmak için hazırlık yapılmış ise de Allah'ın kudreti o zatın ağzından çıkan kelime şu;"arkadaşlar, dışardan gelen etten kale, içerisi demir kale, bu yuvadan bu çocukları çıkartıp, düşmanın zulmüne ne lüzum, kendiliğinden ölür. Çünkü kış sabredeceğiz, azmimize devam edeceğiz. Duyuyoruz ki Kerhan yolunda, Üngüt yolunda, evini bırakıp kaçanlar, acizane, çocuğunu atıp, evladı öldüğü için ciğerden ayrılan... çocuğu bir tarafta annesi bir tarafta buyan (donan) çok imiş?..

CAFER SUCUOĞLU POSTANE CİVARI

İngilizler, Antep'e gelince, Antep Şube Reisi 300 silah ve 700 sandık cephaneyi develerle Maraş'a kaçırdı... İngilizler Maraş'a geldiler. Kayıslar yarı yarıya sararmıştı... Askeriyenin şimdiki nizamiye kapısına geldiler, kapıda kısa boylu, kel kafalı nöbetçi var idi. Koca İngiliz'in ordusuna yasak diye süngüyü çevirdi. İngiliz kumandanı atının terki gözünden bir avuç altın attı. Nöbetçi "Ben istemem, Allah dinimi imanımı... versin" diyerek altınları tepeliyerek dağıtıp attı. Nizamiyenin yan tarafındaki (şimdik futbol sahası, büyük bir kayısı bahçesi idi. İngiliz kumandan bu bahçenin sahibi kim diye tercümana sordu. O bahçenin sahibi Alliş Hacı'ydı. Alliş Hacı'yı buldular. Kumandana getirdiler: Kumandan biz burada üç ay kalacağız, bu bahçenin kirasına ne istersin dedi. Alliş, bahçenin aylığı beş liradır dedi... tercüman komutandan aldığı parayı Alliş'in avucuna saydı. Daha sonra bir boru çalındı, ne kadar subay ve çavuş varsa toplandılar... Bahçe sahibi Alliş'i göstererek bir şeyler söyledi ve Alliş'e dönerek "— Ne zaman istersen gece ve gündüz malına bakmak için askerin içine girmen serbesttir" dedi.

... Postaneyi sordular, gösterdik... postaneyi kapatıp anahtarını aldılar... Ermeniler şikayetlere başladılar... İngilizler gitmeden on beş gün önce Fransızlar geldiler... cephanelik ve kışlayı aldılar... İngiliz askerleri... ellerinde silah ve cephane ile gelip ayağının ucu ile gübreligi kazarak ve silahları ve cephaneyi oraya gömerler ve derlerdi ki "Haydi Ahmet, Mehmet götür. İngiliz gitti. Fransız burda, bom bom lâzım bize derdi. "Silahı alıp giden Türk'ü takip ederdi ve Fransızlar engel olmaya kalkarsa mani olurdu. Nihayet İngiliz askerleri silahlı olarak geldiler, silahsız olarak gittiler... Yalnız top ve ağır makinalı bırakmadılar...

Gelelim Fransızlara. Fransızlar ne kadar kilise varsa ve mühim yerlerde Ermeni evi varsa asker yerleştirdiler... Her mahallede en az yirmi beş, otuz askeri nokta vardı... Hamamdan çıkan iki kadın, (bu kadınlardan birisi kale dibindeki Çılbak Ökkeş'in annesi idi. Adı Elif Hatun... Biri de Çakmakçı Bayezit'in karşısıydı.) ...Birkaç gün geçmeden Çuhadar Ali (Çarlak Mustafa Efendi'nin oğlu) Cancık mağarasının önünde yedi ... kesti...

... Fransızlar bizden heyet istediler. Mutasarrıf, tahrirat memuru, jandarma kumandanı, mühendis ve Elbistanlı Polis Hacı Efendi de var idi. Heyetimiz askeriye kıışlasının koltuğundaki binada oturan Fransız komutanının yanına gittiler. Fransız tercümanı demiş ki: Bunlar burada kalacaklar. Polisin silahı alınacak, gece yarısı şehir basılıp teslim alınacak. Tercüman ile komutan arasındaki bu konuşmayı anlayan mühendis (Fransızca ve Arapça bildiğinden) Fransızca olan bu konuşmayı, Arapça olarak polise "— Biz burada kaldık, polislerin de silahları alınacak... Kendi başını kurtar, bizim burada kaldığımızı ve gece şehrin teslim alınacağını ahaliye bildir" der. Polis de helaya gitme bahanesi ile izin alıp kollejin kapısına gelirken, nöbetçi yasak diye önüne çıkarken sıçrayıp kapıdan fırlar ve şehir doğru kaçır... Cuma günü Fransızlar kaleye bayrağı çekmişlerdi...

BAKA OĞLU İBRAHİM TABAK ŞİH MAHALLESİ

İngilizler işgal ettiğinde Ermenilerle komşuyduk. Herhangi bir durum olmadı. Onlar bize derdi ki "bizimkiler gelirse biz sizi saklarız, sizinkiler de gelirse siz bizi saklayın" derlerdi.

Gazi Dede'nin eşi bir hatırasını anlattı: "Yavrum Fransız geldi dediler. Kar yağıyordu. On saatlik yola kaçtık, her bir kar iniyorki nar gibi, yalın ayak, aç susuz yollara döküldük. Bu arada Ermeni gavuru bayram yapıyor, hatta Fransızlar gelirken bayraklar çekip Melik Ejder'de karşı varmışlar, anamız babamız geliyo bizim dini. Bizler bir yandan ağlıyok, anacığım yavan köfte yuğurduydu, onu da yiyemedik. Evimizin kapısına bir kurşun değince karşı duvara çakıldı, sonra işte kaçtık. Bazıları çocukları yollara bıraktı, canını kurtarmak için. Sona bizi Narlı'da bir camiye doldurdular. Siz burada durun dediler. Ağlaşıyok, aman ALLAH'ım bize o günü bir daha göstermesin (Amin).

Orada birkaç gün kaldık ama, bilmiyorum kaç gün ise sona bir delal bağılıyor, Maraş kurtuldu deyİ. Sevindik, geri evimize geldik ki ne görüm, evimizi yakmışlar, bir yanık ekmek tahtası kaldı ancak bize. O da karın içine düşmüş de yanmamış. kaçarken hep evleri, gaz döküp minderlere, atmış evlere, hep yanıyo, Maraş ataşlar içinde" Gani Dedenin eşi anlattı, ağladı. Gazi dede,"de biz bir yere kaçmadık, ahıra saklandık" dedi.

Ecer yoldan Fransızlar geliyor,
Ermeniler karşısına duruyor
Müslümanlar yazıp yazıp veriyor
Yürün arkadaşlar alak Maraş'ı,
Sineme uğradı kurşun yarası.

Suvariler geldi atlar kişnedi,
Yaralarım göz göz oldu işledi,
Kan kurudu can çıkmaya başladı,
Yürün arkadaşlar alak Maraş'ı,
Sineme uğradı kurşun yarası.

1901 Tevellütlü Fatma Pala

Maraşın harkululuğu sırasında ,arazamın beri yanında galah kağırlarlar. Hama içi... İddi, ebu R. elendi bulunurdu. Hama içinde
gadiydu Ali efendiye lusağa düşürerek Ermeniler Ali efendiyi mahine ile götürmüşler. ve yurduğun ve ayağının mahine de derisini yürmüş
ler. Ali efendini dinc oynayı vererek hıbar aldınmu demişler. Ali efendide hıbar aldım etice sağlık demiş.

İsmail embi ile Kürkku Süleyman pambuğu sallatılan zano taşhanda parolan bülüşüyarlardı ve o anda Tayhanın iki karpını Erme
niler koparmışlar. Ali embi ve beş müslüman taş hama içerisinde almışlar. Ermeniler bunları öldürcekları anda dabancısı tam beynine
shacıya anda Müslüman İnciballar taş hama kopmanın kopandığına farkederler hemen Tayhanın kopalı kopasının birini kıtarak işçirgine
nılar İnciballar neden kopalı kopalları diye çıkmışlar ve Müslümanlara demişki orlokıy biliyormunuzda neden orloky çıkıyormunuz.
Hemen cünisse giden demiş.

Şekilde kapaların Ali efendi sokakları gidenler Ermeniler bunu vererek öldürmüşler ve bageloye hallelerini işçir almışlar
Ali efendinin üzerinde babasının parası varmış ve yanında değeri kapalar bulunmaktaymış ve bunları Ermeniler almışlar.

Tuz hanı Ermenilerin. Tuz hanı ile geçmek için Babam ve iki orhodayı bu taş hanına hucum etmişler. O anda
Tuz hanının duvarında bir delik varmış delikten masgal (makineli) delikten utanmış ve bunları bektiyormuş. Babam demişki yere
yığın adımı o anda masgal orlokıy dıriyormuş. Babam ilk kurşunu yemmiş ve sağ omuzunun üstüne düşmüş. ve iki orhodaylar
ise birinin yüzü parçalanmış ne kulak ne yin kalmış öbürü ise omuzundan yatanmış.

Harp başlamadan önce Fransızlar Maraş'a gelmişler. Fransız yüzbaşısı hırlah kavurunun evine vararak gıyyla dondu
muş ve ismişler his demişki Galadan Türk bayrağı enesek demiş Galadan Türk bayrağı enesec ben zano varırım demiş. Yüzbaşı bu
arın sikhalar varmış demiş Ermeniler daha tüfek getirmişler ve bunların bundan başta sikhaları yok demişler. Yüzbaşı emredermiş
Jutur gelin diye zano Ermeniler askerleri getirmişler. Bazı Ermeniler sokakta gale oynayı ellerinde Fransız bayrağı ile
ıziyorlarmış ve bazı ayağı bekimder söylemişler. Nereda Fransız babo yaın lohumu daoklarda yavin bahumu diye kırak
siler yapıyorlar. Ermeniler Kahrman Maraşlara çok zulüm etmişler.

İddi + Fatma

Soyadı = Pala

Doğum = 1901

1317 (1901) Doğumlular

DURDU ARSLANTÜRK
BULANIK KÖYÜ

Biz o zaman Bulanık köyünde oturuyorduk. Maraş'a odun getirenler, hepsi kaçarak, Maraş'ı düşman sarmış, diyorlar, hatta atlarını ve eşeklerini bırakıp kaçanlar bile vardı. Bu arada şehirden de acı haberler geliyordu. Artık sabrımız kalmamıştı. Maraş'a indik. Bu arada Mustafa Kemal Paşa, Kılınç Ali isminde bir paşanın Pazarcık'ta milli mücadele kurduklarını anlatıyordu. Bertiz'den ve daha başka birçok köylerden çeteler gelmişti. Bizim köyden gelenlerin çoğu Şihadil mevkiine yerleşmişlerdi.

Artık savaş başlamıştı. Şihadil'in oradaki Islıkçı köprüsünü her iki tarafı ağaçlarla kaplı idi. O zaman itfaye de Ermeni ve Fransızların elinde idi.

Biz Ermeniler tarafından yüzü yüzülen genç gelini,Karalıoğlu'na (ülemâdan) misal olsun diye getirdik."Siz bize Ermeni kadınları ellemeyin diyordunuz, bakın bu Türk gelininin haline" dedim. Karslıoğlu,gelinin halini görünce ağladı."Yine de siz onlara işkence ederek öldürmeyin, işkence Türklüğe yakışmaz" dedi. Benim Abdi Eniştemin Sarayaltında bir kahvesi vardı. Bulgurcular buraya girmişler, kahve içtikten sonra eniştemin kafasından bir ve iki ellerini gererek ağaca mıhlamışlardı. Biz bunu da görünce iyice sabırsızlanmıştık... Zor durumda kalan diğer Ermeniler, diğer yerlerde bulunan Ermeni ve Fransızlardan yardım istiyordu.

Kaçanları Antep'e kadar kovalamıştık. Antep'ten beride bir Dülük diye gedik bulunuyordu. Biz buradan hareket ettik ve Su boğazında düşmanla çarpıştık. Burada emmimoğlu ile bir kişi daha şehit verdik. Burada düşmanı bozguna uğratinca Düllük tepesini ele geçirdik. Bu arada Antep'te savaş kesilmişti. Silahlarımızı devletten aldığımız için tekrar geri verdik. Maraş'a döndük, savaş bitti.

OSMAN CENGİZ TABAK NAHIR ÖNÜ MAHALLESİ

Harpten evvel Maraş'ta Yahudiler ve Ermeniler vardı. Bunlarla gayet iyi geçinirdik. Ne zaman Fransızlar geldi, aramız açıldı...

Halamın oğlu Etem in düğünü oluyordu. Evleri İsa Divanlı Mahallesindeki değirmenin yanında idi. Evin ön tarafında da kocaman bir Ermeni konağı vardı. Biz gelini aldık, sokak kapısından tam içeri girerken bir feryat koptu, avratlar sağa sola kaçtı,"bomba bomba"diye bağrışarak havuzu gösteriyorlardı... çok şükür bomba patlamamıştı. Orda bulunan erkekler, derhal Ermeni konağına saldırdılar. Bombayı konağın penceresinden bir mama atmıştı. Kazma ve baltalarla konağın kapısına yanaştık... İçeri girdiğimizde hiç kimse kalmamıştı...

Bu yangından sonra ben çoluğu çocuğu toplayıp Bertiz'e kaçırdım. Şehirde avrat ve çocuk kalmamıştı... O zaman yivli silah yalnız zengin-

lerde vardı, diğerlerinin elinde av tüfekleri, palta, et keseri ve bıçaklar bulunuyordu.

Komşumuz Zaliha Bacı'nın kimsesi yoktu. Herkesin silahlandığını duyunca beni çağırarak "— Oğlum Osman gel hele" diye beni eve aldı. Bana İngiliz sarması bir dolma çiftte verdi. Yanında bir kavanoz da barut saçma vardı. Dünyalar benim oldu... Sevine sevine eve geldim ki evde bir telâş var. Hayrola dedim. Halam et keserine sap dakmış, oğlunun düğününde bomba atan mamayı aramaya çıkmış... bulup öldürecek... Gördüğün gavur asker ölülerinin hepsi de tanıdığım yerli Ermeni idi...

DURDU KAYE (MUSTAFA) OĞLU VELİ ÇEVİK YENİCE KALE/ANABAT

O zamanlar çocuktum. Zeytin Ermenileri sık sık gece baskın yaparlardı. Akşam olunca kimse evinde yatamazdı. Ermeniler basacak diye herkes dağlara çıkar, geceyi dağda geçirirlerdi. Andırın ve çevresinde yapılan bir baskında Durdu Bey, Andırına bağlı Tatarlı köyünden İbrahim ağayı öldürdüler.

İngilizlerin Maraş'ı işgali sırasında hiçbir olay olmadı. Ermeniler sürekli onları fişkirdici şeyler yapıyordu ama İngilizler onlara hiç aldırış etmediler. Her aldıklarını parayla aldılar...

Fransızların gelmesi ile Irak'a gittiler.

MEHMET DENİZDURDURAN FİRINCI

Maraş'a siftah İngilizler geldi. Atlarinen beraber, goca goca atları vardı. Arasa çarşısına gelince Türkçe söyledi. Bu ne çarşısı dedi. Biz de Arasa çarşısı dedik. Türkçe söyledi kendi, burada Kanadıkırık Müftü Efendi varmış dedi. Biz de burada dedik. Attan aşağı endi, atını birine verdi. Kendinin paşa mı ne mi olduğunu bilmiyok. Oradan büyük adamlarınan Müftü Efendinin evine gittiler. Onlara sorduk, nottu varınca, elini ayağını öptü, dediler. Ondan sonra bizi dışarıya getsin diye söylediler. Oradan öte ne konuştuğunu bilmiyok. Neyse bunlar Maraş'a yerleştiler, şimdi ...lar Ermeniler, müslümanların nesini gördise, ikisi ispatlı etti, benim diye al-

mağa başladılar. O zaman İngiliz Paşası Halep'ten bir halı getittirmiş, dellalın omuzuna vermiş, bunu sattırmağa salınca Ermenilerin paşası, 'bu benim halı' diye efendime söyleyeyim, dava etmiş. O zaman si... etmişler bunları, sizin işiniz anlaşıldı diye Ermenilere yüz vermedi. Ondan sonra İngilizler, müslümanlara yakın olmaya başladı. Müslümanlarla işaretle konuşmağa başladı. Benim adımı sordu, Mehmet dedim. Eğe bizi gardaş gibi beni gucakladı. Ondan sonra adamahıllı işaretinen konuşarak ahraz gibi sonra bize işaretinen tüfek verici oldu. Beleş vericiledi. Beni bulamadılar. Benim gayın babam korkusundan almadı. Benim boynumda bir hamaylı vardı. İngiliz askerinin birisi beni kucakladı, çekti bu hamaylıyı okumaya başladı.

Bilahare aradan bir müddet geçince İngiliz şöyle etti. İngiliz gidecek diye işaret verdi. Fransavi dedi. Bambam dedi. Ondan sonra'lar ağzını çok fazla yüceye kaldırdı. Dışardan adam geldiyse öldürmeye başladılar. Başlayınca sona bizim galeye bayragını dikti.

İntikam içinde tutulduk kışa.
Mevlam yardım eyle bu bizim işe.
Gecede gündüzle giriyor düşe.
Kışlaya bayrağın dikemez gayrı.

Culha Mehmet'te istikamda vuruldu.
Benim arkadaşım, belim büküldü.
Ecel şerbetinden bir su verildi.
Bir fatiha ihsan edin gardaşlar.

Ali bağam alır emri Suvaz'dan.
Kuvvetler geliyor goca Hicaz'dan.
Avrupada cevap vermez gayrı.

Ali Bağam alır emri Suvaz'dan.
Ordugahı dersin Cancık bağları.
Umarım Mevlâdan saklar onları.
Peygamberler yardım eder İnşallah.

Bu şiiri uşaklar türkü yapıp çağırırlardı.

Noray

Kahramanmaraş'tan bir görünüş

ALİ DÖVÜNLÜ YÜRÜKSELİM MAHALLESİNDEN

Ben silahımı bir komşudan satın almıştım. Hükümetten yalnız cep-hane aldım. Babam hapishanede gardiyandı. Onu Ermeniler başına üç kurşun sıkarak şehit etmişlerdi.

Savaş başlamadan önce Ermeniler işi pek azıtmışlardı. Bize beş gününüz kaldı, üç gününüz kaldı, diye laf atarlardı. Sonra duyduk ki insan derisi yüzmek için bir makina getirmişler. Hepimizin bu makinadan geçireceklermiş...

ŞAHAP KISAKÜREK BEKTUTİYE MAHALLESİ

Evvele İngilizler geldi. İngiliz askeri Araptı. İngiliz kumandanı heç kimseye yüz vermedi. Adil davrandı. Hiç kıpırdanış olmadı, Ermeniler şımarmadı. Sonra halk arasında şöyle bir laf dolandı:

— Aman Maraş'a Fransız geliyormuş. Bu söylenti üzerine Ermeniler de bir kaynaşma oldu. Şımarmaya başladılar. İngilizler daha gitmedi. Birkaç gün sürmeden Şeyh Adil tarafından, önlerinde Ermeniler olduğu halde, Fransızlar şehre girmeye başladılar. Ermeniler oyun oynarak, Padişaha küfürler ederek şehre girdiler.

.....

Ermeniler şımardılar. Sütçü İmam olayı patlak verdi. İlk ataşı açan, Çakmaçı Saittir. Fransız kumandanı, Hırlagop'un evinde iken iyice sarhoş olmuş ve kızına dans etmek istediğini söylemiş ve o kahpenin kızı da "aman kumandanım, kalede Osmanlı bayrağı varken biz burada nasıl yaşarık, şehir Fransız işgalinde değil mi? Osmanlı bayrağı insin. Fransız bayrağı çekilsinde öyle."

O gün düşman işgal kuvvetleri tarafından bayrağımız yerinden indirilmiştir. Merhum babam, sabah kalkıp bana, "Şahap gel" dedi. Ben de "buyur baba" dedim. "Bak kalede Fransız bayrağı dalgalanıyor..." diyerek hemen işe koyulup al el acele 7 nüsha bu beyannameyi yazmıştır. 2 nüshası bizzat kendi tarafından, diğer 5 nüshası da oğlu Şahap tarafından al el

acele ellere geçirilmişti ve ilk patlak Ulu camiiden zuhur etmiştir. Zaten Maraş vakasında merhum Mehmet Ali Bey, bu hadiseden daha önceleri de yine şiddetle devamlı beyannameler yazıyordu. Bir taraftan savaş hazırlıklarına heyecan veriyor, hatta ibarelerinde "Maraş bize mezar olmadan düşmana gülüzar olmaz" diye yazıyordu. Yine aynı bu beyannameleri de, işgal kuvvetlerinin haşmetine tanımadan gizli gizli oğlu Şahap gece gündüz durmadan elden ele geçirirdi.

KENDİ KADERİNİ KILINCININ KANIYLA ÇİZEN MARAŞLI

64 yıl önce harbin sabahı
Maraşlı silkindi çekti silahı
Başına giyinmişler keçe külahı
Allah deyip cenge girdi Maraşlı

Kışın soğuşunda kuruldu savaş
Sıçradı er meydanına girdi Maraş
Silah başı oldu hep Bacı Kardaş
Kükreyip muradına erdi Maraşlı

Gün ışdı er meydanı kuruldu
Karamartin öttü davullar vuruldu
Koç yiğitler meydanlara sürüldü
Attı tam göğsünden vurdu Maraşlı

Kınından sıyrıldı eğri kılıçlar
Çatıldı o zaman ağlayan kaşlar
Meydana doldu serildi hep leşler
Tarihlerde örnek oldu Maraşlı

Zafer yolu vardı kara bağrında
Nice çanlar helâk oldu yolunda
Bütün ülkemizde Anadolu'da
Siftah mermisini yaktı Maraşlı

geçmiş tarihi anlatır, hem de hayat tecrübelerinden bana nasihat vermiş olurdu. Maraş harbinde kendisi ile Sarıkatiboğlu Hasan Efendi gizli olan İdare Heyetinin emri ile Çetelere iâşe tedarik eder ve onları hem İâşe ve hem de sevk ve idare ettiklerini söylerlerdi. İâşe bittiği zaman yine İdare Heyetinin emri ile varlıklı kişilerden iâşe temin ederdik, derdi.

.....

Şehir harbinin en şiddetli zamanında bir haber aldık ki Müderris Dayızade Hoca Efendi, hatununu bir merkebe bindirmiş, diz boyu kar içinde, Kılavuzlu köyü istikâmetinde, kucaklarında bir de besek olduğu halde şehri terk etmişlerdir. Bu haber üzerine yine idare heyetinin emri ile Hoca Efendiyi takip etmeye başladık. Çünkü Hoca Efendinin şehri terk etmesi halkın moralini bozacağı, düşmana karşı müdafaanın zayıflayacağı ve halk arasında panik yaratacağını düşünerek iki arkadaş atlarımıza binerek Hoca Efendinin gittiği istikâmeti sorarak takibe başladık. İkinci gün Hacı'nın oğlunun hanında kendisine yetiştik. Kendisinin şehri terk etmesinin kötü neticeler vereceğini usulü dairesinde söyleyerek Hoca Efendiyi ve hatununu geri getirirken bir bebekleri olduğunu, götüremeyceklerini anlayınca onu Kılavuzlu köyü yakınlarında yol kenarında bir yere kar içerisinde bırakıp Allahâısmarladıklarını söylediklerini ve Kılavuzlu köyüne geldiklerinde soruşturma neticesinde bir kimse tarafından görülerek bebeği alıp evine getirdiğini öğrendik ve çocuğu da alarak Hoca Efendiyi evine getirdik diye sözünü bitirdi.

Hoca Efendinin şehri terk ederek Elbistan istikâmetine kaçarak şehrin bilhassa şimdiki Yörükselim Mahallesine yayılmış, halk paniğe kapılmış, şehirde kimse kalmamış, bunu duyan Deli Tayyar isimli zat, "Tayyar Bağdat-ı Zâde" şimdi Bağdatlıoğlu soy adını alan ve Maraş'ın ileri gelen Külhanbeylerinden sayılan bu merhum, evlerinin karşısındaki boşluğa çıkararak, hemde üzerindeki elbisesini soyunmuş, bacasında bir dondan başka Müslümanlara moral vermek kastıyla "Ey insanlar, korkmayın kafirin kurşunu Müslümana geçmez" diye haykırmış, bu haykırış müslümanlara cidden büyük cesaret vermiş, yine bu cümleden olarak memleketin hemen herkesin tanıdığı Maksudoğlu Ali Efendi, Şekerdere istikâmetinden Dükkanönü ve Mağralı mahallesi istikâmetinde yüksek sesle bağırır ve şöyle der:

(Bu arada şehirde başıboş köpeklerden başka kimse kalmaz. Bereket

*Şahap Kısakürek'in gençlik yıllarına
ait bir resmi*

Kahraman Maraş'ın Meşhur Bayrak Hadisesi Kaleyne Nücum

Yıl 1919 - 28 Kasım Bir Cuma günü idi. Bayrak hadisesini bûsbütün başarıya ulaştıran Ünlü Tarihi beyanname.

HAREKATI MİLLİYİYİ COŞTURAN
SON BEYANNAMEDİR

ALEMİ İSLÂME HİTAP

Savcı Mehmet Ali Bey
Merhumun ismi kayıtlarda Acukar
Mehmet Ali bey diye geçer.

Ey necibei, milleti, İslâmîyye vaktına hazır ol. 1300 Senedir Allah'ını ve Peygamberini, senden memnun ederek meydana getirdiğin bir Din ölüyor.

Yani ecdadının kanı pahasına fethettiği bir Kalenin Burcundaki Albayrağın Bu gün Fransızlar tarafından indiriliyor, şimdi acaba bunu geri yerine koyacak sende bir kaç yüz islâm kanı ve gayreti hiçmi yok. İtişâş arzu etmiyelim yalnız pür vakar ve azamet olarak sade o Albayrağımızı geri yerine koyalım. Tekrar Kemâlî azamet ve mehabetle geri yerlerimize avdet edelim korkma seni burada bir kaç yüz Fransız kuvveti kıramaz. Sen mevcudiyetini gösterecek olursan değil bir kaç yüz Fransız kuvveti, hatta bütün Fransız milleti bir olsa yine kıramaz buna emin ol.

Şöyle bilmek lâzım ki muzaffer bir Kalemizin üzerinde bir yabancı bayrağının dalgalanmasıyla kılacağın Namaz sakıttır. Haydi, haydi vakit tamam burada göstereceğin fedakârlık Kâbe yolunda Yeşil Sancağın gölgesinde can vermeğe benzer. Ey... Ulu Müslüman.

Bu Boyannameyi yazan :

Şahap Kısakürek'in Babası. Savcı Kısakürek

Mehmet Ali Beydi

O gün düşman işgal kuvvetleri tarafından bayrağımız yerinden indirtilirilmişti. Merhum hemen saatinde işe göz koyarak elal acele 7 nüsha bu beyannameyi yazmıştı. 2 nüshasını bizzat kendi tarafından ve diğer 5 Nüshasını da Oğlu Şahap tarafından elal acele ellere geçirilmiş ve ilk patlak Ulu Camiden zuhur etmiştir. Bu sırada da düşman kuvvetleri siperlerinde hazır bulunduğu halde aynı gününde Bayrağımız geri yerine konmuştu. Zaten Maraş vakasında merhum Savcı Mehmet Ali Bey bu hadiseden daha önceleri de yine şiddetle devamlı beyannameler yazıyordu. Bir taraftan savaş hazırlıklarına heyecan veriyor, hatta ibzelerinde «Maraş bize mezar olmadıkça düşmana Gülûzar olamaz» diye yazıyordu. Yine aynı bu beyannameleri de işgal Kuvvetlerinin haşmetini tanımadan gizli gizli oğlu Şahap Kısakürek gece gündüz durmadan ellere geçirirdi. Mücadelenin sırrı bir taraftan böylece başlamıştı. Merhum Savcı Kısakürek Mehmet Ali Bey vatan mücadelesinde Kesbi şöhet bulmuş ve daha eski İctihat Terakki Cemiyetinde de izleri vardı. Netice 12 Şubat 1920

Keyfiyet Mücadele Tarihimizde Müsarrahtır.

(ÜTÜKLER) CUMA OĞLU AHMET SAMAN
(ŞAZİBEY MAHALLESİ)

Ermenilerle iç içe bacı gardaş gibi yaşadık...

Kaledeki Türk bayrağını parçalayarak çıkarttılar,yerine Fransız bayrağı çektiler. Çete reisimiz Avcuoğlu Mehmet idi... Kadı kızı konağı tekke cephesi denilen cephe de savaştım.

Bizim mahalleden birkaç kişi hariç kimse kaçmadı. Ölüsek de evimizde ölelim diye yerimizde kaldık.

Değil Maraş'a,yurdumuzun hiçbir yerine gavur sokmayın. Hatta turist olarak dahi gelmesinler. Çünkü onların içinde öçleri vardır. Onları bizim içimizden çıkarana kadar neler çektik.

TALAŞ AHMET OĞLU
MEHMET SAYGILI
(ELBİSTAN/İMALI KÖYÜ)

... Ermeniler duttukları köylüleri öldürdüler. Bizim köyün yanındaki köyü bastılar, biz köye vardık ki bütün evleri yakmışlar, canlı ne varsa hepsini kesmişler. .

Türkoğlu'nun İmalı köyünden 40 çete olarak ,Fransızların Maraş'a gelen iki postasını bastırdık. Ağır makinalı ve hafif makinalı aldık, makinalıları aldık amma mermisini bulamıyorduk. Her merminin tarağını bir mecidiyeye aldık. Fransızlardan aldığımız bu silahları sıkmasını bilmiyorduk. Sivas kongresinde Atatürk, köyümüze Abdullah Bağ namında bir çete komutanı gönderdi. O silahları kullanmayı birkaç kişimize öğretti. Maraş'ta harp 22 gün sürdü. Büyük İmalı yakınında bulunan şimdiki Murat Çakıroğlu köyünde hem Ermeni,hem Fransız askerleri bulunmaktaydı. 4 çete kumandanı olarak bu köyü gece çevirdik. alttan evi delerek bizim beş tanemizi şehit etti. Çete kumandanı Abdullah bağ,'sen küçük-sün" diye beni yanına aldı. Katen namında bir çete vuruldu. O sırada ...'ların yakınında bir Türk şehit oldu. O zamanda benim de bir maddelim vardı. O da tek atardı. Yani kurşunu tek tek atardı. Ben Abdullah Bağ', dedim ki, o önceki ölen herifin gider tüfeğini alırım dedim. Abdullah bağ bana dedi ki oğlum seni vururlar dedi. Ben onu getiririm korkma sen dedim. ... aldım geldim.

MÜLAZIM ZADE MEHMET EFENDİ OĞLU
MEHMET SAİT YALÇIN
NÜFUS KATİBİ
(PAZARCİK)

"1914'de Cihan Harbine katılan milletimize çok pahalıya mal olan, yalnız Çanakkale Zaferi kazanılarak 1918'de yenik düşüşümüzün neticesi, ihtilaf devletlerinin İstanbul'u işgal edişi, bütün silahlarımıza el koymasını hazmedemiyen birçok generalimiz de o vakit İstanbul'da bulunan Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın 1919 senesi Mayıs ayında Samsun'a çıkışı, oradan Erzurum'a giderek Dadaşlarla, Kâzım Karabekir ile milli, bir hareket yaparak vatani kurtarma kararı alışı, Erzurum'dan da Sivas'a gelerek aynı kararı Sivas'ta da alması sırasında birçok vilayet ve kazalar gibi biz de Maraş'ın Pazarcık kazasından, Anadolu Müdafa-i Hukuk Cemiyetini kurma azmi ile Pazarcık eşrafından Batumlu Hançeroğlu muhacir Ali Efendi başkanlığında 17 kişi ile Elbistan kazasına giderek, başkanımız Sivas'ta bulunan Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın silah başına daveti üzerine, Müdafai Hukuk Cemiyetini Pazarcık'ta kurmamıza müsaade edildi.

✦ Cemiyeti kurup milli kuvvetler toplayarak, Maraş'ı işgal eden Ermenileri silahlandırıp Fransız işgal kuvvetleri ile emrindeki Ermeni kuvvetlerinin tecavüzleri, şurada, burada müslümanları öldürmeleri tahammül edilmez hal alınca, Maraş'ta patlayan silahlar karşısında biz, cemiyet mensupları da, topladığımız vatanperver kuvvetlerle Maraş ve civarındaki mütecaviz düşman kuvvetlerle mücadeleyle girdik.

Ocak 1920'de giriştiğimiz kurtuluş davası, 23 günlük mücadele ile 12 Şubatta Maraş, Pazarcık ve civarı köylerinin millî kuvvetlerinin iman dolu sevgileri ile galibiyetle sona erdi.

Bundan sonra da aynı arzu ile Antep ve etrafında giriştiğimiz bilhas- sa Anteplilerin candan gayretleri, Maraş efradının millî kuvvetlerinin de aynı arzu ile ve sevgi ile giriştiği Antep kurtuluşu da başarı ile son buldu.

Bu yolda giriştiğimiz vatani vazifeyi Gazi Mustafa Kemal Paşa, İstiklal madalyası ile taltif etti. Halen madalya ile taltif edilen Pazarcık'ın 17 kişilik müdafa-i Hukuk Cemiyeti mensuplarından Mülazım oğullarından Mehmet Sait namı ile 83 yaşındaki Sait Yalçın adını taşıyan ben, yalnız hayattayım. Diğer cemiyet mensubu arkadaşlarım, vakit vakit ALLAH'IN RAHMETİNE KAVUŞTULAR. Cümlesinin kabri Pirnur olsun. Amin."

Cemiyeti kuran 17 kişi şunlardan ibarettir:

1. Tilkiller Aşiretinden Pazarcık Mũdafaa-i Hukuk cemiyetine ilk gũnũllũ çıkan Silo Ağa,
2. Gũgũnũk Çerkezlerinden Uzun Yusuf Ağa (şehit dũřmũřtũr)
3. Bozağzade Paşa Yakup Hamdi,
4. Beşenli Cuma Kahya
5. Bũyũk Nacar Kũyũnden Karpuzcuoğlu Ali Kâhya,
6. Batumlu Hançeroğlu Muhacir Ali Efendi,
7. Ufacıklı Kũyũnden Kara Ali Ağazade Hasan Efendi,
8. Ufacıklı Kũyũnden Kara Ali Ağazade Ali Efendi,
9. Helete Kũyũnden Mahmut Ağanın oğlu Bũyũk Mehmet Ağa,
10. Helete'den Hocasadelerden Bũyũk Salman Ağa,
11. Pazarcık Savcısı Abdullah BAYAZIT (Maraşlıdır),
12. Jandarma Kumandanı Ramazan Efendi (Konya'nın Seydişehir),
13. Ziraat Bankası memuru Muhlis Efendi,
14. Muallim Mehmet CEBE,
15. Helete Kũyũ Jandarma Karakol Kumandanı Hafız Mehmet Efendi,
16. Helete'den Vakkas Ağanın oğlu Salman Çavuş,
17. Ve Ben Nũfus Katibi Mũlâzim oğlu Mehmet Sait Efendi.

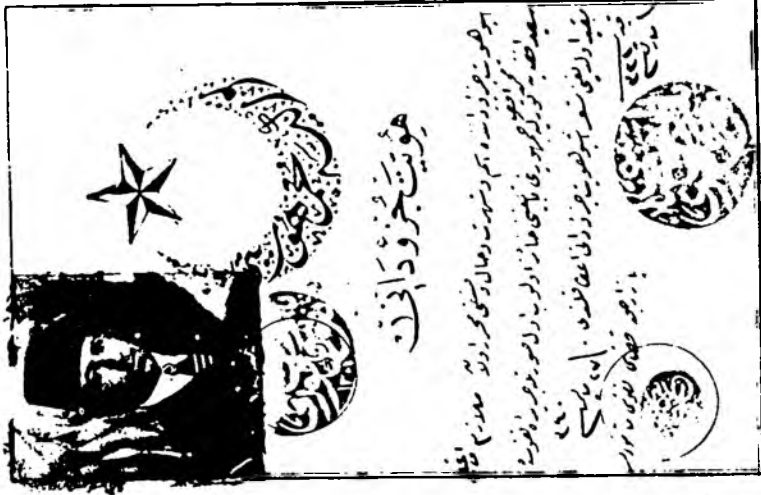
Bũyũk seferberlikte...

Mũslũmanlara silah çekerek işkence yapmışlar. Mũslũmanları kıyasıya öldũrmũřler. Camilere doldurup, øyle yakmışlar. Hatta ben o zamanlar talebe idim, ben gũrmedim amma; kũylerimizde mũslũman halkı kadın, çocuk demeden balta ile öldũrdũklerini sũylediler. Genç kızlarımıza tecavũz ettiler.

Maraş'ı İngilizler işgal ettiklerinde Fransızlar gibi davranmadılar. Ermenilere kucak açıp, onlara Maraş halkına karşı zalimce davranmalarına izin vermediler. İngilizler, Fransızlar gibi øncũlũk yapmadılar. Bir tek mũslũmanın dahi burnu kanamadı. Hatta memleketten çekilirken. O zamanın Hındistanlı şimdikinin Pakistanlı İngiliz suvari askerleri kũřede bu- cakta Maraş halkına silah dahi verdiler. İngilizler bunun farkına vardıkları halde hiç mani olmadılar. Onlara gũz yumdular...

*Pazarlık Kuvva-i Milliye Teşkilâtından
Abdullah Bayazıt Bey*

مجلس ۱۱۱

۱۰۰
 ۱۰۱
 ۱۰۲
 ۱۰۳
 ۱۰۴
 ۱۰۵
 ۱۰۶
 ۱۰۷
 ۱۰۸
 ۱۰۹
 ۱۱۰
 ۱۱۱
 ۱۱۲
 ۱۱۳
 ۱۱۴
 ۱۱۵
 ۱۱۶
 ۱۱۷
 ۱۱۸
 ۱۱۹
 ۱۲۰
 ۱۲۱
 ۱۲۲
 ۱۲۳
 ۱۲۴
 ۱۲۵
 ۱۲۶
 ۱۲۷
 ۱۲۸
 ۱۲۹
 ۱۳۰
 ۱۳۱
 ۱۳۲
 ۱۳۳
 ۱۳۴
 ۱۳۵
 ۱۳۶
 ۱۳۷
 ۱۳۸
 ۱۳۹
 ۱۴۰
 ۱۴۱
 ۱۴۲
 ۱۴۳
 ۱۴۴
 ۱۴۵
 ۱۴۶
 ۱۴۷
 ۱۴۸
 ۱۴۹
 ۱۵۰
 ۱۵۱
 ۱۵۲
 ۱۵۳
 ۱۵۴
 ۱۵۵
 ۱۵۶
 ۱۵۷
 ۱۵۸
 ۱۵۹
 ۱۶۰
 ۱۶۱
 ۱۶۲
 ۱۶۳
 ۱۶۴
 ۱۶۵
 ۱۶۶
 ۱۶۷
 ۱۶۸
 ۱۶۹
 ۱۷۰
 ۱۷۱
 ۱۷۲
 ۱۷۳
 ۱۷۴
 ۱۷۵
 ۱۷۶
 ۱۷۷
 ۱۷۸
 ۱۷۹
 ۱۸۰
 ۱۸۱
 ۱۸۲
 ۱۸۳
 ۱۸۴
 ۱۸۵
 ۱۸۶
 ۱۸۷
 ۱۸۸
 ۱۸۹
 ۱۹۰
 ۱۹۱
 ۱۹۲
 ۱۹۳
 ۱۹۴
 ۱۹۵
 ۱۹۶
 ۱۹۷
 ۱۹۸
 ۱۹۹
 ۲۰۰
 ۲۰۱
 ۲۰۲
 ۲۰۳
 ۲۰۴
 ۲۰۵
 ۲۰۶
 ۲۰۷
 ۲۰۸
 ۲۰۹
 ۲۱۰
 ۲۱۱
 ۲۱۲
 ۲۱۳
 ۲۱۴
 ۲۱۵
 ۲۱۶
 ۲۱۷
 ۲۱۸
 ۲۱۹
 ۲۲۰
 ۲۲۱
 ۲۲۲
 ۲۲۳
 ۲۲۴
 ۲۲۵
 ۲۲۶
 ۲۲۷
 ۲۲۸
 ۲۲۹
 ۲۳۰
 ۲۳۱
 ۲۳۲
 ۲۳۳
 ۲۳۴
 ۲۳۵
 ۲۳۶
 ۲۳۷
 ۲۳۸
 ۲۳۹
 ۲۴۰
 ۲۴۱
 ۲۴۲
 ۲۴۳
 ۲۴۴
 ۲۴۵
 ۲۴۶
 ۲۴۷
 ۲۴۸
 ۲۴۹
 ۲۵۰
 ۲۵۱
 ۲۵۲
 ۲۵۳
 ۲۵۴
 ۲۵۵
 ۲۵۶
 ۲۵۷
 ۲۵۸
 ۲۵۹
 ۲۶۰
 ۲۶۱
 ۲۶۲
 ۲۶۳
 ۲۶۴
 ۲۶۵
 ۲۶۶
 ۲۶۷
 ۲۶۸
 ۲۶۹
 ۲۷۰
 ۲۷۱
 ۲۷۲
 ۲۷۳
 ۲۷۴
 ۲۷۵
 ۲۷۶
 ۲۷۷
 ۲۷۸
 ۲۷۹
 ۲۸۰
 ۲۸۱
 ۲۸۲
 ۲۸۳
 ۲۸۴
 ۲۸۵
 ۲۸۶
 ۲۸۷
 ۲۸۸
 ۲۸۹
 ۲۹۰
 ۲۹۱
 ۲۹۲
 ۲۹۳
 ۲۹۴
 ۲۹۵
 ۲۹۶
 ۲۹۷
 ۲۹۸
 ۲۹۹
 ۳۰۰
 ۳۰۱
 ۳۰۲
 ۳۰۳
 ۳۰۴
 ۳۰۵
 ۳۰۶
 ۳۰۷
 ۳۰۸
 ۳۰۹
 ۳۱۰
 ۳۱۱
 ۳۱۲
 ۳۱۳
 ۳۱۴
 ۳۱۵
 ۳۱۶
 ۳۱۷
 ۳۱۸
 ۳۱۹
 ۳۲۰
 ۳۲۱
 ۳۲۲
 ۳۲۳
 ۳۲۴
 ۳۲۵
 ۳۲۶
 ۳۲۷
 ۳۲۸
 ۳۲۹
 ۳۳۰
 ۳۳۱
 ۳۳۲
 ۳۳۳
 ۳۳۴
 ۳۳۵
 ۳۳۶
 ۳۳۷
 ۳۳۸
 ۳۳۹
 ۳۴۰
 ۳۴۱
 ۳۴۲
 ۳۴۳
 ۳۴۴
 ۳۴۵
 ۳۴۶
 ۳۴۷
 ۳۴۸
 ۳۴۹
 ۳۵۰
 ۳۵۱
 ۳۵۲
 ۳۵۳
 ۳۵۴
 ۳۵۵
 ۳۵۶
 ۳۵۷
 ۳۵۸
 ۳۵۹
 ۳۶۰
 ۳۶۱
 ۳۶۲
 ۳۶۳
 ۳۶۴
 ۳۶۵
 ۳۶۶
 ۳۶۷
 ۳۶۸
 ۳۶۹
 ۳۷۰
 ۳۷۱
 ۳۷۲
 ۳۷۳
 ۳۷۴
 ۳۷۵
 ۳۷۶
 ۳۷۷
 ۳۷۸
 ۳۷۹
 ۳۸۰
 ۳۸۱
 ۳۸۲
 ۳۸۳
 ۳۸۴
 ۳۸۵
 ۳۸۶
 ۳۸۷
 ۳۸۸
 ۳۸۹
 ۳۹۰
 ۳۹۱
 ۳۹۲
 ۳۹۳
 ۳۹۴
 ۳۹۵
 ۳۹۶
 ۳۹۷
 ۳۹۸
 ۳۹۹
 ۴۰۰
 ۴۰۱
 ۴۰۲
 ۴۰۳
 ۴۰۴
 ۴۰۵
 ۴۰۶
 ۴۰۷
 ۴۰۸
 ۴۰۹
 ۴۱۰
 ۴۱۱
 ۴۱۲
 ۴۱۳
 ۴۱۴
 ۴۱۵
 ۴۱۶
 ۴۱۷
 ۴۱۸
 ۴۱۹
 ۴۲۰
 ۴۲۱
 ۴۲۲
 ۴۲۳
 ۴۲۴
 ۴۲۵
 ۴۲۶
 ۴۲۷
 ۴۲۸
 ۴۲۹
 ۴۳۰
 ۴۳۱
 ۴۳۲
 ۴۳۳
 ۴۳۴
 ۴۳۵
 ۴۳۶
 ۴۳۷
 ۴۳۸
 ۴۳۹
 ۴۴۰
 ۴۴۱
 ۴۴۲
 ۴۴۳
 ۴۴۴
 ۴۴۵
 ۴۴۶
 ۴۴۷
 ۴۴۸
 ۴۴۹
 ۴۵۰
 ۴۵۱
 ۴۵۲
 ۴۵۳
 ۴۵۴
 ۴۵۵
 ۴۵۶
 ۴۵۷
 ۴۵۸
 ۴۵۹
 ۴۶۰
 ۴۶۱
 ۴۶۲
 ۴۶۳
 ۴۶۴
 ۴۶۵
 ۴۶۶
 ۴۶۷
 ۴۶۸
 ۴۶۹
 ۴۷۰
 ۴۷۱

Milâuzâde Mehmed Efendi oğlu.
Mehmed Said Yalçın

بعض مواردی

سید محمد علی میرزا علی رضا میرزا

[illegible]

معلومه ہونا بہ ضرورت ہے۔ بخیر ان پر دینے کے لئے دیکھو

[illegible]

ایریم جگہ پر لڑائی ہو رہی تھی کہ وہ جیت گیا۔ لڑائی کے بعد وہ لوگوں
اور کھیتوں کو دیکھ کر خوش ہوا۔

تاریخ: ۱۳۰۴/۸/۸

و شرف

مردی که در جنگ با دشمنان ما کشته شد و در راه آزادی ما جان خود را فدا کرد
 به این جهت به او این نشان داده می شود

۱۳۰۴/۸/۸

مهر

این نشان به او داده می شود

Mehmed Said Yalcın'ın
 İstiklâl madalyası beratı

استغفار

۶۶۶

۱۳۰۰ هـ. ق. ایام تابستان...
 ۱۳۰۱ هـ. ق. در ماه...
 ۱۳۰۲ هـ. ق. در ماه...
 ۱۳۰۳ هـ. ق. در ماه...
 ۱۳۰۴ هـ. ق. در ماه...
 ۱۳۰۵ هـ. ق. در ماه...

۱۳۰۶ هـ. ق. در ماه...

۱۳۰۷ هـ. ق. در ماه...

۱۳۰۸ هـ. ق. در ماه...

۱۳۰۹ هـ. ق. در ماه...
 ۱۳۱۰ هـ. ق. در ماه...
 ۱۳۱۱ هـ. ق. در ماه...

۱۳۱۲ هـ. ق. در ماه...

۱۳۱۳ هـ. ق. در ماه...

۱۳۱۴ هـ. ق. در ماه...

۱۳۱۵ هـ. ق. در ماه...

۱۳۱۶ هـ. ق. در ماه...

۱۳۱۷ هـ. ق. در ماه...

۱۳۱۸ هـ. ق. در ماه...

۱۳۱۹ هـ. ق. در ماه...

۱۳۲۰ هـ. ق. در ماه...

۱۳۲۱ هـ. ق. در ماه...

۱۳۲۲ هـ. ق. در ماه...

۱۳۲۳ هـ. ق. در ماه...

۱۳۲۴ هـ. ق. در ماه...

۱۳۲۵ هـ. ق. در ماه...

۱۳۲۶ هـ. ق. در ماه...

۱۳۲۷ هـ. ق. در ماه...

۱۳۲۸ هـ. ق. در ماه...

۱۳۲۹ هـ. ق. در ماه...

۱۳۳۰ هـ. ق. در ماه...

۱۳۳۱ هـ. ق. در ماه...

۱۳۳۲ هـ. ق. در ماه...

۱۳۳۳ هـ. ق. در ماه...

۱۳۳۴ هـ. ق. در ماه...

۱۳۳۵ هـ. ق. در ماه...

۱۳۳۶ هـ. ق. در ماه...

۱۳۳۷ هـ. ق. در ماه...

۱۳۳۸ هـ. ق. در ماه...

۱۳۳۹ هـ. ق. در ماه...

۱۳۴۰ هـ. ق. در ماه...

۱۳۴۱ هـ. ق. در ماه...

۱۳۴۲ هـ. ق. در ماه...

۱۳۴۳ هـ. ق. در ماه...

۱۳۴۴ هـ. ق. در ماه...

۱۳۴۵ هـ. ق. در ماه...

۱۳۴۶ هـ. ق. در ماه...

۱۳۴۷ هـ. ق. در ماه...

۱۳۴۸ هـ. ق. در ماه...

۱۳۴۹ هـ. ق. در ماه...

Metni işbu vesika zahirinde muharrer bulunan 66 numarolu kanun aynecince verilecek olan

İstiklâl Madalyası Vesikası

Numro
5312

Micadele-i milliyede bilfiil ateg altında hizmeti sebk etmesinden dolayı Türkiye Büyük Millet Meclisinin 23/5/1926 tarihinde vuku bulan 9.Uncu ictimâ senesi 106.ıncı ictimâsına 1.inci celseesinde zirde hüviyeti muharrer Mehmet Sait efendiye bir kâğıt'a kurucağı geritli İstiklâl Madalyası verilmiştir.

8/8/1926

Mühür

Özai M. Kemal

Pazarlık müdafaa-i hukuk اساسından
Mülâzım Zade Mehmet Sait efendi

Dairede yazılan işbu Tercüme Eski Türkçeden yeni Türkçeye
Hami aksu tarafından tercüme edilmiş olup aslı gibi olup
tastikli bir suretinde bilnukabele anlaşılmakla t stik
olunur.

Bin dokuz yüz atış sekiz jılı şubat ayının
yirini ikinci Perşembe Günü.22.2.1968

Harâk Kuvvâtı

İhsan Hüdâyoğlu

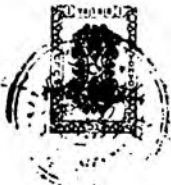
Resmî Mühür ve İmza

Harâkte yazılan işbu suret dairemizde muhafâzâda bulunan
22.2.1968 t.ri. ve 2057 sayı ile aslının tıpkısı olup tastikli
pört suretinde bilnukabele anlaşılmakla t stik olunur.

Bin dokuz yüz atış sekiz jılı şubat ayının
yirini ikinci Perşembe Günü.22.2.1968

Harâk Kuvvâtı

İhsan Hüdâyoğlu

İstiklâl Madalyası Kanunu

MADDE 1 — İstiklâl Madalyası, bizzat kıta başında (cephede veya iç isyanlarda) kahramanlık ve fedakârlık gösteren kimseler, yüksek rütbeli subaylara, erlere ve millî kahramanlara ve cephe gerisinde yüce amacın yerine getirilmesi için çok çalışanlara verilir.

MADDE 2 — Haklı ve doğru davamızı hazırlayan ve bunu savunan Büyük Millet Meclisi Üyelerine birer madalya verilir.

MADDE 3 — Birinci madde gereğince madalya almağa hak kazananların gerekçelerini gösterir belgeler Bakanlar Kuruluna gönderilir. Kurulca uygun görüldükten sonra Büyük Millet Meclisince kabul ve onayı halinde verilir.

MADDE 4 — Büyük Millet Meclisinin toplandığı yerde Meclis huzurunda ve Meclis Başkanı tarafından, taşralarda en büyük komutan ve mülkiye memuru huzuruyla ve özel törenle madalya'ya hak kazanan asker ise komutan ve sivil ise sivil memur tarafından takılır.

MADDE 5 — Büyük Millet Meclisi Üyelerine verilecek madalyanın şeridi yeşil, cephede bulunanların kırmızı ve cephe gerisinde olanların beyaz olacak. Millet Vekili olupta aynı zamanda cephede hizmet gören ve madalya'ya hak kazananların şeridinin yarısı yeşil ve diğer yarısı kırmızı olacaktır. Ve bu husus Meclis Başkanının yazısıyla Büyük Millet Meclisince kabul ve onayı gerekmektedir.

MADDE 6 — İş bu madalya sağ meme üzerine ve her gün takılabilir.

MADDE 7 — Medeni haklardan kısıtlı ve cinayetle mahkum olanların madalya takmaya hakları olamaz. Fakat madalya hatıra olarak varislerine kalır.

MADDE 8 — Yalnız bir çeşidi olan bu madalyanın şekli, şeritleri 1 Numaralı levhada gösterilmiştir.

MADDE 9 — Erler ile Assubay ve Subaylar hariç olmak üzere Madalya harcı olarak 3 lira alınır.

MADDE 10 — İş bu madalya'ya sahip olanlara, Devlet memurları, askerler ve zabıta ve diğerleri tarafından özel hörmetle saygıda bulunulacaktır.

MADDE 11 — İş bu yasa hükümlerinin yürütülmesinden Türkiye Büyük Millet Meclisi sorumludur ve yayımı tarihinden itibaren yürürlüğe girer.

29 Kasım 1920

Katip	Raportör	Savunma Komisyonu
		Başkanı
Cevad	M. Müfit	H. Şükrü
Öncelikle Kabul		

KALFA OĞULLARINDAN MEHMET SEZER

.....

Maraş'ın Zeytin nahiyesi ve köylerinde Ermeniler bulunmakta idi. Bunlar yol kesme,soygun adam öldürme,Ali Kayasından Türkleri aşağıya atma gibi kötülükler yapıyorlardı. Bu arada Ali Haydar Paşa bir tabur askerle Zeytin'e geldi. Yapılan savaşta epey şehit verdik. Ali Haydar Paşa Zeytin, Fırnız, Dönüklü köylerini Ermenilerden temizledi. Sonra Urfa'ya döndü. Bu sırada babam kolundan yaralandı. Yunus Emmim şehit oldu...

Haydarlı Camiinden gelen Silah seslerine dışarı çıktık. Bir polis vurulmuştu... Aynı gece Berber Ökkeş'i delik deşik ettiler. Harbin 12 nci günü de Fransızların muhabere hattını keserken dayım şehit oldu... Şunu da söyleyeyim ki dünyanın en korkak adamı... Ali... üsteğmen Hamdi Efendi de cesaretli idi.

İBRAHİM TEKİNŞEN (İSADİVANLI MAHALLESİ)

... Türklerden intikâm almak için Halep'ten, Beyrut'tan... Ermeniler Maraş'a tekrar döndüler. Çok müslümandan,"bu dükkân benimdi içindeki mallarım hani? diyerek hesap sormaya başladılar... Sonra Ermeniler birbirlerini ihbar etmeye koyuldular.

.. Kümbet mezarlığından, yetimhaneden taarruza geçtiler... Bir tarafından,yarığın yanından bakıyordum. Ermeni askeri taşları siper yaparak yolun kenarına gavuşmuştu.

Bir ağ sakallı ihtiyar,gama bıçağıyla sürünerek ayakdaşa vardı. Goca, elindeki gamaynan askere hucum edecekken asker silahını sıktı, daşa değdi,bu sefer ihtiyar gama ile askeri öldürdü. Cephanesini aldı, doğru siper olan duvara yetiştii.

.....

16 müslümanı hana koymuşlar, birer ikişer götürüp öldürüyorlardı... Galtakçı Halil'i Ermeni keserken diğer müslüman,nöbetçiyi yitekleyip lağıma atladı... Sereyaltı çarşısından çıkıp kurtuldu...

HACI YEŞİL SÜLEYMANLI NAHİYESİ

Maraş'a evvel İngilizler geldi. Hiçbir zarar görmedik. Zati çoğu müslümandı. Ahali memnundu... İngilizlerin Maraş'ı Fransızlara bırakacakları haberi yayıldı... Ermeniler buna çok sevindi... En yakın komşumuz olan Ermeniler, bir gedik içinde senelerce beraber yaşadığı Maraşlılara yüz çevirdiler. Olmadık ve zulüm yapmaya başladılar.

Halk bu hadiselerle sinirleniyor, ama silah cephane olmadığı için ses çıkaramıyordu... Galaya bayrağı çekildi haberi yayılınca... Milletin ağzında Kemal Paşa, Maraş'a bir birlik gönderecekmiş diye bir söylenti dolanıyordu. Allah'tan Kemal Paşa, Maraş'ımıza Gılınç Ali, Yörük Selim ve Sivaslı Hüseyin Çavuş'u göndermiş. Maraşlı müslüman halk, bundan cesaret alarak hazırlık yapmaya başladı. Nedirli nahiyesinden Cennet Ali de Maraş'a geldi, ama yanında on onbeş kişi vardı... Benden büyük bir kardeşim vardı. Adına Demirci Ahmet derlerdi. Haznedarlı da yaralanmış, biz bunu aldık, o zaman evler yan yana topraktı, millet duvarları delerek birbirine giderdi. Biz bunu evlerden geçirdik, ta Divanlı'ya getirdik. Fazla yaşamadı.. Milliş Nuri ile Kümbet Kilisesinin arkasına gittik... daha sonra Antep cephesine gittik...

1318 (1902) Doğumlular

MELİHA ALPARSLAN
(UZUNOLUK KÜRECİ SOKAK)

... Zeytun'da Ermeniler baş kaldırdılar... Gelen paşalar... Türklere çok zulüm ettiler. Çok para yediler... En son Ali Haydar Paşa geldi... Türk askerinin elini ayağını keserlerdi... işte bunun üzerine iki yüz kadar askeriyle Ali Haydar Paşa geldi. Ermenilerin başkanı Nezaret Çavuştu, (halk arasında Nazarit) alıp götürdüler.. fakat yine iş eskiye döndü.

İşgal başlayınca hergün bir evde Kur'an-ı Kerim okurduk.. İngiliz

komutanı şehrin büyüklerini toplayıp "Fransız gelecek sizi incitir, Fransızlar bulaşıktır.

Fransızı istemeyin, beni isteyin, benim müstemlekemde yaşayın" dedi... İngiliz kumandanının bu isteğine bizimkiler "Seni gördük, onu da görelim" dediler. Bunun üzerine İngiliz komutanı "topunuz tüfeğiniz yok, onlara neyle savaşırsınız" demiş. Bizimkiler de "Allah yardım eder" derler.

... (Ganiyusufoğlu) Hayri Bey savaş çıktığında hamamda (Paşa hamamı) olduğundan farkına varmamış, hamamdan çıkınca savaş başlamış, hemen hamamın külhanına saklanmış. Hamamın yanında kilise vardı. Kiliseden çıkan Ermeniler, hamamcıyı arayıp bulmuşlar, ellerini ve ayaklarını bağlayıp argın içine bağlaç yapmışlar, orada ölmüş...

Hırlak Ağup, Fransız komutanı canavarı davet ediyor ve kızını Hırlak Ağup, kızını donatıyor ve Fransız komutanı canavarı (Halk arasında Generale canavar denir.) evine davet ediyor. Canavar kızı dansa kaldırmak isteyince "Kalede Türk bayrağı varken ben dans etmem" diyor... Bunun üzerine kumandan, askerine bizim. . bayrağı indirtti. Bunu sabah biz gördük, bunu görenler ağlamadan geçmediler... Cuma namazında hoca "Fransız bayrağı varken hutbe okunmaz dedi. Bunun için bizimkiler ne buldularsa ellerine alıp kaleye çıktılar. Fransızlar metrozlarını alıp kaçtılar. Ondan sonra kalede ... bekledi.

Kocam Mehmet (Alparslan) Efendi Çiçekli, Kayabaşı, Çukuroba'nın çete reisliğini yaptı.

Fransız teyyareden bir çıkın atmış, bu çıkının bir ucunda toprak, bir ucunda şerit varmış. Büyükler bunu "toprak sizin olsun, bize yol açın "şerit" biz gideceğiz şeklinde yordular.

Mustafa Kemal Paşa'dan Vezir Hoca adına bir mektup geldi. Mektupta "Maraşlı kardeşlerim, yordunuz, yoruldunuz, öldünüz, öldürdünüz. Maraş namına, ben Maraş'a geleceğim" şeklinde kelimeler vardı. Ayrıca Nazım Şevket Paşa'da yazdığı mektupta "Türkiye'nin kalesi olan Maraş'a gelmedikçe bir yere gitmem" diyordu. Gelmeden Erzurum'da Ermeni gavurları şehit ettiler.

Evlerden evlere delik açıldı,
Geceli gündüzlü ateş saçıldı
Çetemiz geldi de yollar açıldı
Dini din yoluna vurun gardaşlar.

Evlerden evlere delik açarız
Belki bu delikten biz de kaçarız
Muhammed dininden nasıl geçeriz
Dini din yoluna vurun gardaşlar

Tayyareler geldi göklerde uçtu
Gören ahalinin tebdili şaştı
Şükür olsun gayrı Fransız kaçtı
Dini din yoluna vurun gardaşlar

HACI ASLANBAŞ

.

Maraş'ta oturan Ermeniler,bizimle kavga ederlerdi. Hep onlar zararlı çıkarlardı. Onun için İngiliz'e mektup yazmışlar. "Bizi kurtarın, Türkler bizi dövüyor, kızlarımızı kaçırıyor... v.s." bunu duyan İngilizler, Maraş'a geldiler. Ama bizim haklı olduğumuzu anladılar, çekip gittiler.

İngilizlerin gitmesi üzerine umutlarını yitiren Ermeniler, Fransıza başvurdular. Onlara da böyle mektuplar yazdılar. Fransızlar geldiler... Ama, Fransız, haklı haksız aramadı... Kalemize Fransız bayrağı çekti... bayrağı dalgalanırken elbette namaz kılamazdık... Hepimiz bir, "Allah Allah" diye kaleye koştuk. Fransız bayrağını parçaladık. Yerine bizim Bayrağımızı diktik..

Benim evde bir dolma tüfeyim vardı. Başka silahım olmadığı için ben onunla savaştım. Bu tüfek düşman toplarının karşısında pek fazla işe yaramıyordu, kışladan atılan toplar, evlerimizi cayır cayır yakıyor, hatta birinin yanına veya üzerine düştü müydü onu paramparça ediyor, külünü bile ortalıkta koymuyordu...

MEHMET ATAŞ (GÖKSUN)

İlk olarak Devecili mahallesinde savaşa katıldım. Çete kumandanımız Türkoğlu Mustafa Çavuş'tu. Keserle, taşla, sopayla savaşırdık.

AHMET MUHARREM OĞLU
NUMAN BAYAZIT
(ZİRAATCI)

Düşmanla yaptığımız harpte bizim cephelerimizi Abarabaşı, Vakıftarla idi. Keşifli camiinden, Abarabaşı'ndan taarruz eden Fransız ve Ermenilere karşı mukavemetle düşmanı geri dönderdik. Düşman Abarabaşı ve Kışladan irtibat kurmak için boy hendek deşti. Bunu durdurmak için camiden yolunu kestik... engel olduk.

Tekrar yeniden taarruza geçtilerse de yine geri dönderdik. Her ihtimale karşı Küreci sokağına gelen yolun kesilmesi için divar ördük. Bu suretle düşmanın gelmesine engel olduk.

Fransızların Maraşlıları galeyana getiren söz ve hareketleri:

1. Mukaddesatımıza hakâret ve kötü söz söylemişlerdi, şöyle ki Maraş'ımıza girdikleri gün, Küçük Çavuşlu Camimizde (Restebaiye) ezan okunur iken, Fransız askerlerini karşılamaya giderek önüne düşüp getiren Ermenilerden biri, caminin önünden geçerken "Eşüb, Eşüb! Eşşek anırıyor haydi çık da torbasını tak başına.." demesi üzerine o anda birlikte bulunduğumuz ve mahallemizden Demirci Halil Usta Oğlu, Demirci Ahmet, onların kafilesinin üzerine atlayarak bu ağır sözü söyleyen Ermeniye yumruklamaya başladı... Fransız subayları Ahmed'in etrafını sarıp niçin vurduğunu sordular...

Ahmet – "Benim mukaddesatıma küfür eyledi onun için vurdum."

Subaylar "– Türk müsün?" diye sordular.

Ahmet ' – Türküm! Türküm!" diye bağırdı.

Subaylar Ermeniye tekdir ettiler, Ahmed'e de hoş sözler söyleyip kışlaya gittiler...

Ermenilerin kışladan dönüşlerinde de o Ermeniye aynı yerde Türkler yakalayıp evine kadar da sürükleyerek götürdüler.

2. Vatanımıza ve müslüman Türk milletine dil uzattılar. Şöyle ki, kendilerinin bandosu ile karışık marş söylediler. Söyledikleri marşın arasında da şu marş vardı...

Ay doğdu, gün doğdu, bura da Ermenistan oldu.

Fransızlar yedi lokumu, müslümanlar yedi ... mu"

3. Hamamdan çıkan müslüman kadınlardan birinin yüzünü açtılar.
4. Geceleyin oduna giden oduncularımızı kışlanın kuzeyinde Keklik çayı mevkiinde süngülediler.
5. Kısaca söylediğim bu hususlardan dolayı düşmanla savaşa başladı... Kendileri Divanlı Camisini yaktılar.

Maraş harbi bittikten sonra, Osmaniye, Bahçe kuzeyindeki Bapaslı, Arıklı... Aşı dağlarında çeteliğe gittim. Üstümüzde Şehit Zeki Karagöz oğlu vardı.

Birgün dağdan aşağıya inip orada bulunan demir raylarını kaldırıp oraya gelecek olan düşman trenlerini devirecektik. Gecenin zifiri karanlığında ilerledik, bu ilerleyişimizden düşman haberdar olmuş olacak ki, o anda atmış oldukları maytaplarla ortalığı gündüz gibi aydınlatıp bize makinalı tüfeklerle ateş etmeye başladılar... sağ bacağımdan yara almışım. Bu aldığım yara ile savaşın 14.ncü günü 17 yaşında iken eve döndüm...

NUMAN AĞA OĞULLARINDAN HALİL OĞLU ZEKERİYE BAYKIZ (ALEMLİ MAHALLESİ)

İngilizler geldiğinde tüfekçi dükkanlarındaki silahları topladılar, fakat evleri aramadılar. Giderkene silahları bize verecek oldular ama Maraş zenginlerinden Bayazitoğlu Gadir Paşa almadı. Bunun üzerine İngilizler silahları bahçelere attılar, halk da silahları kapıştı.

Kaleye Fransız Bayrağı çekildi. Ben oradaydım, sonradan Onbaşı isminde biri indirdi. Dışardan yardıma gelen yok; baba,gelenler yardıma değil hırsızlığa geldiler. Mal gapmağa geldiler...

Madem yurt dışındaki elçilerimizi öldürüyorlar, elçi göndermesinler.

ÖMER OĞLU AHMET DİKEÇ ÇAVUŞOĞLU MAHALLESİ (MUHARİPLER DERNEĞİ BAŞKANI)

Maraş'ın İngiliz işgali sırasında bizlere hiçbir kötülükte bulunmadılar ve hiçbir ızdırap çektirmediler, hatta bizlere silah bile verdiler. Birer madeni liraya silah sattılar...

Ömer oğlu Ahmed Dikeç'in elyazısı ile mücadelelerimiz

22

-saxbana vermesi. Ağır bir setedüğe
ile toplanan zevat bir heyet ha-
lince bir kii-mete geldiler. Amma
.döze baslayınca diüskü gün yavaş
tecaüzi' hareketi mukabele
etmek. Hafızın isen bu felle
mucavvize yaptırı, bu mu' takdir
etme. Biz razı, işgal kuvvetleri
mizir bulunduğın re-lerde bas'a
bayrak. Bu müddetle nazı diye
konuşmaya başladı.

Heyet arasında bulunan
Şih. rîk. Şeyhî dîrîsî. Koca, kıldet-
lenek. Maras, Adana ve osma
niyeliler kuyas esitmez, mütare-
re. mesaddine mukabele. İsm
işgal ve müdahalemin men' için
her fedakâr lıya hazırız, yapılı

Zaferanlara aslı tahkimi edilince
yolunda ve güzel bir şekilde kumazma, ırgın-
rak dayadılar.

Andere ve taraflarını müthaka
te. Belgelerden çekmişlerdi, menfi ve nefret
muhitini esvapları aldılar. Tazirah-
da. Atanmış asireti zavi ve muhteris.
muhterisun teszaga şerh. şakıyo
Hamdi şerhine Kartaz. şerh. aseli
şandırdılar. Esce. muhterisun aseli.
şarman. derhal şakıyo. varak. hükmüne
teslim ve teskiş ettirildi. ve şu surette
Andere. muhteris. kızı. Şerh.
Şakıyo. şerh.

29-30/teşrinî sını 335-319. günlerinde
şarman. şakıyo. şakıyo. şakıyo. şakıyo.
şakıyo. şakıyo. şakıyo. şakıyo. şakıyo.
şakıyo. şakıyo. şakıyo. şakıyo. şakıyo.

38- Teşrinisani 335-319 günü Eski-
 ras İslahıya yolu üzerinde, Eskişarın
 15 kilo metre cennetinde Fransız
 kuvvetleri ile Tınalı ve Karalar köylükleri
 ve ceteri arasında yapılan muvacehale
 Fransızlar bir kaç maktul ve yaralı
 vererek kaza maye muvaffak oldular.

Eskişarın dönen istiyat zabıtları mize
 vazife verilmeye başlandı. Pîşgin zade
 Ali Rıza ve Kara Kuvvet zade Tevfik Pîş-
 cığa, mühür Ali Abdullah, türk köylü
 Mustafa Çorum müfrezesine, Alış-
 de faaliyetinde bulunan yemce kolu
 müdürü Nuri'ye gönderilmiş, Bay-
 zıt zade Zafar ve Muharrem
 lerde Bertiz havalisi teskilatına
 memur edildiler. « Muharrem Bey
 Hakkı Beyin ağlarıdır »

Maraş savaşının birinci günü Abarabaşı Kilisesindeki Fransız kuvvetleri, Keşif Efendi camisinin altındaki çimeceklere kadar dikildi. Hatta bir bomba atıldı, Haşırılı Rıza burada şehit oldu.

HASAN KAPLAN (KÖŞGER)

Nahırönünde namaz kılariken, bir dane müslüman geldi."Farzdan evvel farz var"dedi. Namazı terkeddik, deyneği olan deyneğiyle, silahı olan silahıyla Mercimek Tepe'ye gittik. Orman dairesinin yanında bir bölük Fransız askeri Mercimek Tepe'ye cepe almaya geliyorlardı. Bizimkiler Mercimek Tepe'ye çıktılar. ... zeytinler arasında çıkarlarken bizimkiler atıp atıp ... vuruyor ve ohota deye de çağırıyorlardı.

DURDU OĞLU MEHMET KARATAŞ REÇBER

Biz Kızılseki köyünden Şemsi Ali, Davut Osman, ben ve Mustafa Köse Emiroğlu, Osman Derinkuyu'nun evlenme derneğine gelmiştik. O gün Emiroğlu'nun evinde yattık. Giderken ... devriyesi geldi. Bizi biraz savuşunca geri döndüler, bize ateş ettiler. Bizim silahımız olmadığından'lara karşı koyamadık ve kadın erkek hepimiz birlikte Bertizlioğlu'nun evine kaçtık. Vakit öğleden sonra saat üç sıralarında idi, yatsıya kadar Bertizlioğlu nun evinde kaldık

Yatsıdan biraz önce altı arkadaş,kör yola ölmiyelim diye yola çıktık. Yahudi mahallesinde Ahmet Şabab'ın evine gittik. Abdullah Çavuş bizden ayrıldı. Kendi evine gitti. Sabah oldu,kar yağıyordu. Bir çocuk geldi. "Abdullah amca sizi istiyor" dedi... Karın içinde tek tek, usul usul pusu kurarak Hatuniye mahallesine gittik. Medine oğlu Abdullah Çavuş'un evine geldik. Bize biraz izahat verdi, birer tane de kötü tabanca,bıçak verdi. Bunları aldık. Çete olduk,komutanımız da Abdullah Çavuş oldu.

Abdullah Çavuş'un evinin karşısında bir ... hanesi vardı. Oradan ...'lar bize ateş açarlar ve bizi dışarı çıkarmazlardı. Akşama kadar ateş ettiler, o gün için orada kaldık. Akşam olunca Abdullah Çavuş, uzun bir sırık yaptı, ucuna paçavra bağladık, üstüne gaz döktük, ateşledik. Abdullah Çavuş sıırığı omuzladı, koşa koşa bizim ateş desteğimiz altında ...

run evine gitti ve içeri attı... ..'ların hanesi yandı. Bir kısmı içerde kaldı, yandı, bir kısmını da biz vurduk... Bize ateş açtılar ve arkadaşlarımızdan Semerci Ökkeş'i vurdular...

Kel Küçük Ahmet adındaki bir arkadaşımız da ... mamalarını aradı... Uzunolukta çok nöbet tuttuk... Sonra köyümüze gittik...

MEHMET ... (MAĞRALI MAHALLESİNDEN)

"Ah yavrum, ah...O Ermenilerden çektiğimizi bir Allah bilir, bir de ben, ne namus bilirler ne haya, ne kadın bilirler ne erkek, hayvandan hiç bir farkları yoktur...

HACI ŞERİF ÖZDİLER YÖRÜK SELİM MAHALLESİ

Ermeni eline fırsat geçti miluğunu her zaman gösterir sizlere. Maraş'ta olanları hocanız eyi öğretmiş, ben de İskenderun'dan anlatayım; İskenderun'da üç arkadaş geziyorduk. Çay mahallesinde bir evin önünden geçerken içerden "Muhammedin gelsin de seni kurtarsın" diye bir ses duyduk. Kapıya kulağımızı verdik, içeriyi dinledik. Bir çocuk sesi "Yetiş ya Muhammed" diye inliyor. Bunun üzerine duvardan içeriye atladık. Camdan baktığımızda içerde manzara şuydu: Bir kız çocuğunu cırıl çıplak masanın üzerine yatırmışlar, göbek çukuruna rakı doldurup içiyorlar ve elleriyle de sağını solunu sıkıp çiciklerini ısırıp oh ne güzel meze diyorlardı. Kapıyı kırdık, oradaki Ermeniye esir aldık. Ellerini ağızlarını bağladık. Kızın elbisesini giydirdik. "Kimin kızıydın?" diye sordüğümüzde kızcağız korkudan "Yetiş ya Muhammed" demekten başka bir şey diymiyor. Kızı ve Ermenileri önümüze kattık. Sarısekiye götürdük. Kız bu hali görünce "Ben müezzin Ahmet Hoca'nın kızıyım. Akşam evden bakkala yoğurt ekmek almaya çıktıydım, bunların eline düştüm." dedi. Kızı götürdük evine teslim ettik.

Arkadaşlardan ayrıldım ve ben Halep'e kaçtım...

HACI ÖKKEŞ

"— Eskiden Maraş'ta Türkler ile Ermeniler rahat rahat yaşıyorlarmış. Sonraları Moskof harpleri ile Türkler zayıf düşünce ve Moskoflar bir-

çok doğu şehirlerimizi alınca, bizi içimizden vurmak için Ermenileri de kışkırtmaya başlamışlar. Maraş'ın yakınında Zeytin (Süleymanlı)'deki Ermeniler, 1896 yılında baş kaldırarak isyan etmişler. Birçok günahsız Türk'ü de öldürmüşlerdir. Yakın köylerde hep Ermeni köyü imiş. Demircilik ve silah yaparlarmış. Başlarında Nazaret Çavuş adında Belediye Reisliği de yapan azılı bir Ermeni varmış.

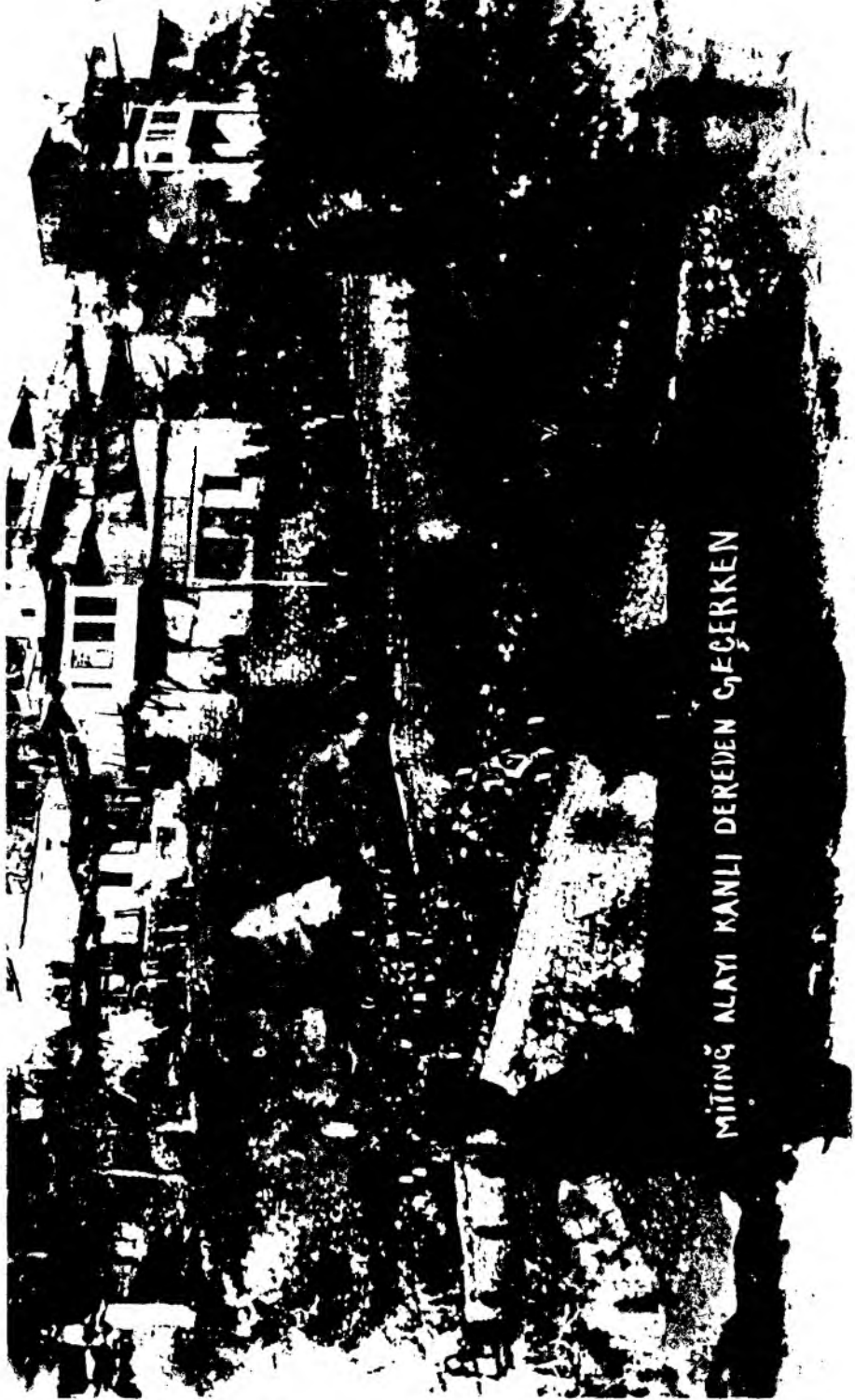
İsyanı bastırmak için bu bölgeye 32 tabur asker gönderildiğı halde bölge dağlık olduğı için başarı elde edememiş. Bunlar orada bulunan askeri kışlayı basmışlar ve Türk askerlerini işkence içinde öldürmüşler. Yaralı olarak zindana atılan bir Türk askeri, gördüğü mezalimi, parmağı nı kanayan yaralarına batırarak taş duvarlara yazmış.

... Nihayet seferberlikte Maraş'a gelen Ali Haydar Paşa bu işi halletti.

Sonra Umumi Harbin üçüncü yılında bir kısım Ermeniler teçhir (tehcir) edildi... Harp bitince bunlar geri döndüler... Ermeniler yakında burda bir Ermenistan kurulacağını, Türklerin bu topraklardan atılacağını söylüyorlardı..

ALİ PAKÖZ (FEVZİ PAŞA MAHALLESİ)

Hükümetten 300 kūsür mavzar geldi... Eli silah dutan gençler, baba-yiğitler toplandı... Bize bu silahları dağıttılar... Biz Şeyh Adil'de oturuyorduk... Mağralı tarafından bir mavzer tahlıdadı. Bir, iki, üç derken bu tahlıdamalar çoğaldı... Biz hemen mavzarları aldık, icap eden yerlere pusuya yattık. Bu arada köylerden gelen çeteler, Süleyman Beya'nın evinde duruyorlardı. Bu meyanda... Abdallar mahallesinden Kılınç Ali Paşa bir top sıktı. Ardından millet oraya hücum etti. ...'lar Kümbet kilisesinden kaçtılar. Biz altı gişi Guyucak'tan bir lağımdan geçerek Duvanlı'ya çıktık. Bahdiyar yokuşunun başında topal ...'un evi vardı. Yamacında bulunan çiftçi Memiş'in evinden biz buraya hucum ettik. Buradan biz yirmi dokuz tane mama çıkardık. Bunları uyuz pınarına getirdik. İmam ustanın evinin bahçasında Amerikalı Mister Laymen'e teslim ettik.

MİTİNG ALAYI KANLI DEREDEDEN GEÇERKEN

*Eski Kandıre köprüsü
ve bir Kurtuluş yıldönümümüz*

Çuhadar Ali

Bayazıtlı Mahallesi nüfusuna kayıtlı Çuhadar Hacı Mustafa Efendi'nin oğludur. 1903 yılında doğmuş, Rüstiye'ye devam ederken hususi merakı ile İngilizce öğrenmiş olan Ali'nin en büyük meşgalesi ve merakı demir aletler yapmaktır. Gözünü daldan budaktan esirgemeyen bu delikanlı, savaş esnasında babasının çetesine girerek "... namuslu kalabilmek için harbetmeye, yaşayabilmek için muzaffer olmaya mecbur olduğunun şuuru ile..." çalışmaya başlamıştı. Emirle hareket etmek canını sıktığı için birşeyler yapabilmek arzusu ile harekete geçmiş, bu sırada iki Türk'ün Ermeniler tarafından öldürülmesi üzerine onların intikâmını almaya, kısasa kısas yapmaya yemin eden ve elinde tüfek Ermeni avına çıkan Ali, Mercimektepe civarında rastladığı üç Ermeniden ikisini öldürüp birini de yaraladı.

Fransızlar Ali'nin bulunması için hükümete baskı yapınca, Ali büyüklerinin tavsiyesi ile Bertiz'e gitti. Ama Bertiz'de düşman bulamıyordu. Kar kış demedi, Sarıçukur köyünden çeteler toplayarak geri şehre geldi. Ali'nin istediği olmuştu artık, kendi çetesı ile kendi başına hareket ediyordu. Birçok yaralar almasına rağmen Ermenilere kan kusturuyordu. Yine birgün Arkbaşından geçerek baskına giderken kahpe bir kurşun ile ağır yaralandı. Ali'yi kurtarmak için Doktor Hilmi Bey çok uğraştı ama Ali, onbeş gün sonra Maraş'ı için, on yedi yaşının baharında Hakkın rahmetine kavuştu. Şu ağıtı halen dertli dertli söylerler:

Ali'yi sorarsan on yedi yaşında
Mauzerle vurdular ark başında
Çeteler toplanmış ağlar başında
Uyan Ali uyan, gör neler oldu
Sevdiğin Maraş'a Fransız doldu

Uyan Ali uyan yaran çok mudur
Düşmandan intikâm alan yok mudur
Bağrına saplanan yoksa ok mudur
Uyan Alim uyan gör neler oldu
Sevdiğin Maraş'a Fransız doldu.

*Halil oğlu İbrahim'e saptanan
Fransız mermisinin çekirdeği*

1319 (1903) Doğumlular

**HALİL OĞLU İBRAHİM ASLAN
KİLİS'İN KUZEYNİ KÖYÜ**

Harp esnasında duyduğum bir destanın çok azı aklımda galmış.

Bababurnu derler oraya vardık
Gizlice çeteleri sipere vurduk
Fransızın orda burnunu kırdık
Dur bakalım canım neler olacak.

Bababurnu derler oradan geldik
Sayılmaz Fransızın başını yedik
Kaçma kötü kaçma sana ne dedik
Dur bakalım canım neler olacak

.....

... AYTEMİZ
(EMEKLİ MEMUR)

Karşıdan biri koşa koşa geliyordu. Soluk soluğa yanımıza geldiğinde zor konuşabiliyordu. Bu bizim Nuri Çavuş'un kız kardeşi Kambur Fatma idi. Dört tane düşman askerini Pınarbaşı civarında bir deliğe gizlenirken gördüğünü zor güç anlattı. Biz hemen Kambur Fatma'yı da yanımıza alarak Pınarbaşı'na gittik. Delikte yakaladığımız Ermenilerdi...

EMİR OĞULLARINDAN SÜLEYMAN OĞLU
OSMAN DERİNKUYU
(KÖŞKER,HATUNİYE MAHALLESİ)

Abdulhamit zamanı, ilan-ı hürriyet çıktı. Ermeniler, bundan sonra sizden kız alıp kız vereceğiz dediler. Gelen İngiliz askerleri arasında Arap askerleri de vardı. Ulu Camide beraber namaz kılardık. Namazdan çıkarken para dağıtırlardı. Akşamları gizli gizli bize silah verirlerdi. Savaş başlamadan birgün önce benim düğün başladı. Gündüz ceyizi getirdik. Akşam gıneyce yaptık, davullar vuruldu. Halaylar çekildi. Sabah kalktığımızda harp başladı dediler. Sebeb de Devecili'de Nedirlili Cennet Ali bir Fransızı vurmuş.

Bizim düğün yarım kaldı. Kaynanamla horantayı Bertiz'e yolladık. Ben tekrar çeteye katıldım.

KADİR OĞLU HACI MEHMET DURAN KAHVECİ
"EFE MEHMET"
SAVAŞ ESNASINDA NALBANT ÇIRAĞI
YÜRÜKSELİM MAHALLESİ

İngilizler gelirken, Ulu Camiinin üst kapısında, üç ihtiyar dinlenmekte idi. Ermeniler "yaşasın İngiliz kahrolsun Osmanlı" diye bağırarak üç

276

ih̡tiyara saldırdılar ve sarıklarını yırttılar. İhtiyarlardan biri "İlahi Yarabbi, bize Türk askerini gösterecek misin yoksa bizi bunların çizmesi altında ezdirecek misin?" dedi.

İhtiyarlardan öbürü ; Kur'an-ı Azimışanda var, her an müslümana yardım eder dedi.

.. ..'dan bir çift ayakkabı aldım. Babam ayağımda görünce sordu, ben de parasını vermeden ...'dan aldım diyince hırsınan "onu hemen aldığın yere götür" diye bağardı. .

HASAN OĞLU ALİ KAPLAN KÖŞKER ÇIRAĞI (KARAMANLI MAHALLESİ)

İngilizler bir şey yapmadılar. Yalnız namussuz ve terbiyesiz idiler. Genç kızı bulunan evlerin önüne gelip, oyun oynar, içerisini dikizlerler.. Bazanda suçları var diye evlere girip ararlardı...

Fransızlar, beraberlerinde deri yüzme makinesi getirmişler. Kaledeki bayrağımızı yırttılar. Av. Ali Bey'in büyük gayretiyle bayrağımızı tekrar dalgalandırdık. Bayrağı diken Onbaşı Osman Erşan'dı.

Karamanlı'dan Andom isminde bir Ermeni beni görünce: Allah (Haşa) 10 top, 15 mavzer gönderdi" diye gözdağı verdi. Ermeni Koca Poyraz, beni yakaladı, "sizi (Haşa) Fransız, Allah'ımdan alıp kendi ellerimle boğazlıyacağım" diye haykırdı. Bunların bu hareketleri,aralarında bulunan Arap askerleri kızdırdı. Hatta bir Arap askeri içlerinden kaçtı. Acemli mahallesinden evlendi...

Ermeniler, Abarabaşı'ndan Keşif Efendi camiine hücum edeceklermiş. Yeşil sarıklılar tarafından engellendiklerini,sonradan Ermenilerden işittik." Hani sizin başı sarıklı elleri cerbiyeli askerleriniz" derlerdi...

Lakabı Kanbur Hüseyin olan amcam,harbin 20 nci günü Mercimek tepede şehit düştü. İstikam beklerken de Çulha Ahmet,atılan bir bonbayla parçalandı.

Şimdi Ermeni toprak istemiş, canımı veririm bir karış toprağımı yine vermem. İnsan olsalardı gül gibi aramızda dururlardı. Kendileri bunu çoktan hak ettiler. Kıymetli öğretmenimiz,bana eski günlerin heyecanını yaşattı. Sağolsun,sevgilerimi iletin.

**AHMET KARA "Şefre Ahmet"
(KÖSELİ MÜDÜRLER KÖYÜ)**

İngilizler Maraş'ı işgal ettiklerinde, Ermeniler bunu bir fırsat bildiler. Yürelerinde yatan planı bundan sonra uygulayabilirik, sandılar. Ama bunu gerçekleştiremediler.

İngilizler gidip Fransız gelince, Fransızların, çok acımasız, yüreğinde hiç insafı olmayan, insanlık ne bilmeyen bir millet olduğunu anladık.

Mulla Osman Emmimi ayaklıolukta ölecek derecede düğmüşler... yapmışlardı...

Sayın hocam bu yaptığınız araştırmaya çok sevindim. Zaten içimizde sizin gibi vatanını milletini sevenler olmazsa şimdiye çoktan yıkılırdık... Allah sizden razı olsun...

**ALİ OĞLU ÖKKEŞ TİYEKLİ
KÖŞKER
(RESTEBÂİYE MAHALLESİ)**

Hükümetin önünden Çerkez Yahya Efendi Camiinin yanına geldik. Babam bana; "sus sakın karışma" dedi. Bir şey anlamadım, Babam yüksek sesle; "içtima et asker, topla, silah dağıt, topu getir, topu doldur. Mermi dağıtın" diye bağırmaya başladı.

Ermeni ve Fransızlara gözdağı vermek istiyordu. Halbuki 17 nöbet yerimizden yalnız birinde silah vardı. Onunda tek mermisi bulunuyordu.

*Sütçü İmam'ın Fahri müezzinlik yaptığı
ve Zülfikâr Çavuşoğlu Hüseyin'in 31 Ekim 1919
da şehid edildiği medresenin mescit kısmın-
dan bir görünüş*

1320 (1904) Doğumlular

AHMET ...

Savaş sırasında geceleri belli bir evde toplanan kadınları bekler, onların korkmaması için yanlarından bir yere ayrılmazdım. Bir genç kızı Ermeni bir yere götürüyordu. Amma kız zorla ağlayarak gidiyordu. Onları takip ettim. Bunlar bir samanlığın önünde sağa sola bakındılar, daha sonra Ermeni bu kızı samanlığa yitekledi Arkasından da kendi girdi.

Çalıların içinden pusa pusa gittim, vardım ki anlının çatından kurşun değmiş. Tüfeğinen fişekliğini alıp geldim. Abdullah Bey bana dedi ki şu evde bulunanlara sık bakalım dedi. Sıktığım düşmanı vurdum ve bana dedi ki "aferin oğlum. Adana ya inersek sana rütbeyi ben takacağım." dedi. "Yanımda çalışanların emeğini koymam." dedi. Sabağnan şafak zamanı gavur bir eve dihlildi. Akşamdan giremedik. Abdullah Bey bana dedi ki "ben ateş ederim, ben ateş ederken sen zibillğe atıl." Orada da zibillik vardı. Ben oraya varır varmaz Abdullah Beğ ateş etti. Çeteler bizi düşman zanneyliyerek ateş ettiler, o zaman "silahı kes Abdullah Beğ" diyerek bağıldılar. Eve girdik, "bana kapıyı aç!" dedi, ben de kapının anahtar yerine bir ateş ettim. Kapı derhal açıldı. İçeriye girdim ki, yataklarını yığmışlar, evin tabanından delip delip kaçmışlar. Orada kalmış bir Ermeni çocuk ağlıyordu. Ben dedim ki Abdullah Beğ, "mahtebi sık düşman derenin içinden kaçıyor." dedim. Matep tabancasını sıktı. Bu tabancanın mermisi gittiği yeri aydınlatıyordu.

Dedim ki görünmüyor, ben derenin içinden fundalıkli yerden kaçmışlar, dedim. Bizim köye Ermeni köyünden, Bıdı Tacir adından bir Ermeni gelirdi. Bir Ermeni daha var, o da bizim İmalı Sadık'ı tanımış. O Ermeni, "Sadık Ağa, bire Sadık Aga! dedi, burada bir Mustafa sesi var. Koca bir Fransız devletine karşı mı gelecek" diyor, "onun ancak 99 mermisi var. 100 mermisi yok" derdi. Ben emmime "şunu vuruyum" dedim. Emmim bana vurdurmadı. Biz bu arada Murat Çakıroğlu köyünü bastık, bu durumda köyün içinde bir inilti vardı... samana gömülmüş .. vurdum, ...'ı .. yaralı olarak dışarı çıkardık. Bizim çetelerin biri dediki: "ulan 99 mermisi var diyordun. Hinzır ... aklını bilmiyor mu" dedi. O zamanda bizim her birimizde 100 tane mermi vardı. Biz o sırada düşmanın peşini bırakmıyorduk. ... gittileri yerlere mermileri döküp gitmişler. O zamanda bende Osmanlı tüfeği, kardeşimde ise Alman beşlisi vardı. Bulduğum mermilerden ben Alman tüfeğinin mermisini kardeşime verdim. Gardaşım da bulduğu Osmanlı mermisini bana verdi. Bu durumda biz ...'un kaçtığı yeri takip edip gidiyorduk. Giderken Hoşörün içinde bir Ermeni maması. Ayağından yaralanmış, oraya saklanıyordu. Bunu oradan aldım, Aptullah Bey'in yanına getirdim.avradı dedi ki "şu evde elbiselerim var, onu ge-yeyimde beni öyle kumandanınıza götürün dedi. Adana'nın Bahçe kazasında Fransızlar, Ermenilere yardım gönderiyordu. Biz kazanın Bilâli köyüne vardık ve o köyden Gavcu oğlu Ahmet adında bir adam karşısına çıkmış ve 11 tane Fransız askeri vurmuş. Bu durumda ben

Abdullah Beynen geziyorum. Aptullah Beynen o vurulan askerlerin yanına gittik. Abtullah Bey bana dedi ki "say bahim kaç tane?" dedi. Ben saydım ki 11 tane imiş. O zaman biz çıktık, Haruniye'ye gittik. Yeni köy namında Haruniye'ye bir saat mesafede Vazon çetesi de gelmiş ve o zaman Fransız, Ali Haydar cephesine ağır makinalı yerleştirmişler ve o zaman Maraş Çetesi Elif Hatunlar Mahallesine gittik. Birgün orada istirahat ettik. Biz o zaman 5(beş) çete idik. Yine de vardığımız yerlerden çete topluyorduk. Çete kumandanı, Alman tüfeklerine elli, Osmanlı tüfeklerine ise yüzer mermi ve birer de Osmanlı bombası dağıttı. Çete kumandanlarına birer birer cephe verildi. Bizim çete kumandanı yine Aptullah Beydi. Aptullah Beğ işaret mermisini sıktığında herkes mermileri ve bombaları alacaktı. Sabahnan şafağın alaca karanlığında işaret maytabını sıktı. Ali Haydar cephesine ağır makinalılar kimseyi etrafa sokmuyor. Biz gece cephelere yerleştik. Bomba sayı ile atılacak. Bombanın yakalarımızda kibriti var, kipriti çaldık, sayıyı saydık. Dokuza kadar Ali Haydar cephesine o makinalıların olduğu yere bombaları attık. Yanımda Dursun adında bir Çerkez vardı. Çerkez benden evvel cepheye fırladı. Ben de fırladım. Vardım ki makinalıların yanında düşmanın ölüleri yere serilmiş. Bu anda Aptullah Bey hemen makinalarının başına geçti. Çünkü o makinalıların sıkmasını bilmiyor. O anda benim Keleş Ahmet adında kardeşim öldü. Bu arada Aptullah Bey de şehit oldu. Orada bulunan kurtlar mezarlığına defnettik. Bu sırada Adana'nın Bahçe kazasından Fransız, kuvvetler gönderiyordu. Piyade inen topanan Haruniye'yi almak için, o zaman bize bir haber geldi. "Oğlum İmağlı Çetesi, oradan ayrılın da buraya gelin." Biz yanına vardık. Fransızdan gelen kuvvet, Yeniköyün üstüne topu kurdu ve bu topları mekeledi. Askeri birer koldan gönderdi. Amma vakit akşam namazına yakın ha, düşman tam görünce biz ateş açtık ve orada durmadık. Geri kaçtık. Çünkü kumandan öldü, ordu bozuldu. Bu durumda Fransız kumandanları da ordularını geri çektiler.

MEHMET ARSLAN

.....

Türkoğlu'nda düşman ile çatışma var dediler. Hemen köyden koşup yetiştik. Biz oraya vardığımız zaman karşılıklı kurşunlar atılıyordu. Düşman sarılmıştı, kurtulmasına imkân yoktu. Çemberi daha da daralttık.

Bizim cephe savaşını Hafız Ökkeş Çavuş idare ediyordu... Amma bu sırada Maraş'dan nasihatçılar geldi, ateşi kestik. Fransızlar çekip gittiler...

... Bizim başımızdaki Hafız Ökkeş Çavuş, sonra İkiz Kuyu savaşında yaralandı... Sonra iyi olur olmaz yeniden cepheye...

**KALALI AHMET OĞLU
ALİ BOLATKALE
(DİVANLI MAHALLESİ)**

.. Şubat ayı çok soğuk geçiyordu. Balcı'nın bahçesinde kucağında çocuğu ile giden bir kadını vurdular. Çocuk üç gün orada kaldı, kimse gidip alamadı... Kümbet kilisesindeki üç makinalı tüfek devamlı ateş ederdi.

**HALİL KIZI MERYEM MALTACI
"ŞERBETÇİLERİN GELİNİ"
(KAYABAŞI MAHALLESİ)**

Evimizden kale görünürdü. Cuma günü başka bir bayrak asılı idi kalede, millet kaleye hücum edip, onu indirip, bizim bayrağı astı.

Gülek yolundan kaçarken yolun kenarında gözüme birşey ilişti. Bir debaktık ki çarçaputa sarılmış sarmalanmış bir çocuk ağlayıp duruyor. Kaynanama" çocuğu alalım"dedim."Sen kendi başını kurtar. Onu anası babası terk etmiş"dedi. Hava kış kıyamet, kar fırtına . Ne zaman kar yağsa o çocuğu hatırlar, almadığıma pişman olurum.

**GAFARLI MUSTAFA KIZI
ŞERİFE GÜNDEŞLİ
(İSA DİVANLI MAHALLESİ)**

Ermeniler... Sokağa çıkan kadınların çarşaflarını parçalıyor, sarkıntılık ediyorlardı. Müdahaleye kalkanlar da hunharca öldürölüyorlardı. Kocam, kayınvalidem ve benim kundaktaki kızım la birlikte Peynirdere köyüne kaçtık. Karlı bir hava... top seslerinin yarattığı panik ve duyduğum korkudan üç aylık bebeğim yere düşmüş, görmemişim. Onbeş metre yürüyünce farkına vardım. Döndük aldık, katırın üstüne sıkıca bağlayıp yola devam ettik. Bu olayı her zaman hatırlarım.

MEHMET KIZI GÜSSÜM

..... Zeytin'den sürgün etmişler. Yolda bir avradına rastladım. Avrat bana "Siz de avratsınız. Avrat halinden bilirsiniz" dedi: Gärni burundaydı. 'Acım'" dedi. Dayanamadım. Azığımı ona verdim.

Avrat yemeği yedikten sonra bana şunları dedi: "Bizim ne suçumuz var. Bizi beğlerimiz böyle yaptı. Ben de bilirim müslümanlara çok işkence ettiler. Bizim size yüzümüz yok."

MUSTAFA KARAOKUR (KARAFAKI ZÂDELERDEN)

... Acemli mahallesinden Çetebaşı Evliya zâde başkanlığındaki çeteler, Mağralı mahallesinin daşçı ustalarına duvarı deldirdiler. Dareli köyünden Yusuf Çavuş sürüne sürüne açılan deliğin ağzına gelerek elbombasını attı. Bomba güm dedi patladı.

AHMET KANLIDERE KURTULUŞ MAHALLESİ

Maraş harbinden önce Almanlar geldi. Almanlardan sonra İngiliz geldi. İngilizler fenalık yapmadı. İçlerinde Araplarda vardı... İngiliz çekildi, Fransız geldi.. Olmadık irezillik çıkardılar... Maraş'ın zengini Hırlak, Fransız gumandanına diyor ki kuvvetleri yok, bunların dolma çakmaklı tüfekleri var, bunların çakmağı kıştıracaklar, demiri vuracaklar, çingı çıkacak,mermiyi ateşliyecek...

Atatürk, Girinçaklı (Kılınç Ali) Paşa'yı göndermişti. Ayağında çarık, şalvar; poşu külah başında, Osmanlı mavzarı kucağında, en önde giderdi. Ermeniler dinimize söverler, askerimize söverler, "sizi bitirdik, teslim aldık, gımıldaman gayri" derlerdi. Kadınlarımıza kızlarımıza saldırırlardı. Zenginleri bildikleri için, her gece birinin kapısına dayanırlar, haraç isterlerdi.

Garılarını, kızlarını süslerler, her gece gışlaya götürürler, arahılar şaraplar içerler, eğlenirler, sonra dah'ınan duh'unan şehre yayılırlar, "dinini bilmem nettiğim daçıklar (müslümanlar), çıksanıza, nereye gittiniz?" diye bağırırlardı.

Kahramanmaraş'tan bir görünüş

Harbi biz gazanıncak Gılınç Ali Paşa bir heyet kurdu. Bulunan altınları, malları heyete teslim ettik. Heç kimse ... malını ellemedi, günah dediler. Bezirgan düvenini eve çektim, babam beni govaladı. "Getirme,galdır bunları, biz can alıp can veriyok oğlum" dedi. Bütün malı heyete teslim etti...

AHMET OĞLU YUSUF KEBABCIOĞLU

Fransızlar geldi girdi Maraş içine
Garişmak istedi hükümet işine
Geldiği gün düştü kadın peşine
Sütçü İmam ikisin bir vurmadı mı?

Canavar oturmuş emrini verir
Gelen millilerin öğrün çevirir
Kahraman Maraşlı kurşun savurur
Mevladan imdat isterik gayri.

Fransızın ucu girdi Hama'ya
Çeteler davrandı kirli gamaya
Çok şehitler gömdük Ulu Camiye
Buna derler Maraş Çetesi.

Karlı dağlara yaslana yaslana
Ben düzdüm bu destanı
Gazipaşa da bir Allah'ın arslanı
Buna da imdat eyleye yarabbi

Yusuf KEBAPÇIOĞLU

Biz, düvenlerin önünde oturuyorduk. Mağralı'dan beri bir devriye geldi. Devriye gelmesi ile beraber üç Fransız,üçü müslüman, ikisi jenderme, biri polis. Polis de hükümet önünde pul satan sağar. Bunu böyle galabalığı görünce gene geri dönmek istediler. Gel gel diye bağırdı polis,millete darıldı, çekilin felan deyü,o zamana kadar Fransız askerini bir tanesinin iki tel sahalı vardı. Sağa çarptı,şöyle gözünün gırağı ile bahıyor. O zamana kadar Alikoğlu Ali isminde bir şahıs,langadek onu sıktı vurdu. Vurmasınan barabar öteki ikisi kaçtı. Batıpark'a doğru, Batıpark'ın orada bir cenaze

daşı vardı, ikisin de orada vurdular. Birinin silahını Ali Ağanın oğlu Ahmet aldı. Anca o zamana kadar bir yağmur gibi heryerden bir kurşun,makinalar, lağlek gibi tahlılana kadar ne kuvveti varsa,biz burada harbe başlamamızdan beraber verdi. Bununla beraber tam bir saat makinalı hiç kesilmeden gır gır gır bizi tahlıladı. Gorkmadık Elhamdülillah. Vahit da geç idi, güneş aşar zamanı idi. Bir habar geldi ki ölüleri kaldıran barışık olacak, deyip gitti, evlerin süllümün getirdik. İki ölüyü üst üste koyduk getirdik. İkisini de defnettik. Bunları zibillige gömüp sabah olunca ne barışık oldu ne birşey, sabahleyin olunca ikinci günü Gasarcı pınarının yanında,caminin elvarında bir siper almış, oradan geçeni vuruyor. Yedi kişiyi oradan geçerken şehit etti. Mamuk isminde bir gomşum vardı. Davarcı "durn durun gel men dedi. Bu hınzır buraya siper almış. Alayinizi yakar dedi. Notucu diye baktık, herif evine ataş vurdu, yaktı. İçinde yandı. O evde çok para çıktı, evi olan zengin oldu. Ondan sonra orayı çevirdik. Acemli camii-sinden galaya yemek eleten Gaz oğlan hergün gece gider,gece gelir. Gaz olan gelir yemek eletir, galaya. 24 saat sürer bu, galanın nöbetçisi her tarafı görür, sonra az çok şehirlerin içine Evliya Efendi çağırıttırır, hem adamları, görün bahalım öne diğendi, düşer,düşünde dülbün asılı, başına fes üstüne sarık sardı. Hülese Garaüllünün evinin önünde bir mektep var. Bu mektebin mahseninden .. çıktı.

Tekke kilisesine vardık. Bunlar teslim olmadılar. Her nekadar teslim ol deyip çabaladıysa teslim olmadılar. Bu tarafını kurşun tutmuyor. Oradan gubbeyi deldiler. Gubbeden içeriye bir güğüme barut doldurup atıldılar. Dumana verdiler. İçeriye sonra yorganı atıldılar, sonra yorgana gazyağı döküp yaktılar. İçerde öyle yandı. Çok bir zaman oraya kokudan varılmaz oldu.

Gelelim şehrin içine,öte taraftan Kılıç Ali isminde bir şahıs vardı. Şöyle asker geliyor, böyle asker geliyor diye onları avutuyormuş. Bir haber geldi ki öte taraf bozuldu diye,buradan iki adam gönderdik, o zaman adam yoldan gedemez, gece delikten giremez. Oradan haber getirdiler. Kılınç Ali bir topumuz var. Gazipaşa bir top gönderdi. Topu Koca Bali gölüne koyduk. Koca Bali gölünden kaz damını hedef aldı. Gaz damına sıkınca Fatmalı oğlu Devriş'in evine düştü mermi. İkinci bir defa,olmadı deyince,Bulgurcunun evine sıkı. Aladan'a düştü. Hartucunu çalmışlar dediler. Şöyle yirmi beşer santim eninde torba dikin gönderin dediler, burdan torba diktik,gece gönderdik. Sıhılmadı, topun gamasını çektiler, atıldılar bir yere.

"Canavar demiş ki bir yere birikek, hasbihal edek, biz burayı 46 milyon liraya satın aldık, Aslandaşa kadar demiş. Gadir Paşa'nın gonağına birikmeye karar verdiler. Zenginlerin hepsi oraya gelecek dedi. Zenginlerle konuşacak. Dayı zada Hoca da geldi. Ganavara tercüman söylüyor, tercüman da gene geri bize söyli. Biz burayı Aslandaş'a kadar satın aldık. Bura bizim malımız, gene siz oturun falan deyince Çuhadar Zade Hacı Mehmet Efendi, hemen yektirdi. "Hoca Efendi sor bahiim sözü bitmemiş mi?" Ganavar gorhusundan "bitti bitti" dedi. "Söyle bahim şimdi Hoca Efendi, haber ver dedi. Bizim dapılarımız cebimizde, babamızdan kalma mülkümüz, biz kimsenin malını almadık. Suriye'yi 46 milyon liraya satın aldık diyor. Bir kendinin hıstamıza düşen parasını vereceğiz, kaç murabba top-rak, kaç adam aldıysa parasını şimdi alsın çıksın," dedi. O zamana kadar ganavar dedi ki "ben parasını şimdi size cevap veremem, ben de mahuguma danışım" dedi.

Ben çarşıda çıkırıkçı bazarında, Belediye çarşısının civarında leble-bici çırağıydım. Ustam iş işliyor, iki tane Fransız gelince siftah, çuha elbise arhalarında, hep üçlü mavzer, bir dahım geldi. Bunlar gelmesiynen beraber (daha İngilizlerin süvarileri burdaydı. İngilizler çekildiydi, ama süvarileri bizdeydi.) İki gişi geldi, serhoş, heç barmağa bulaşmaz. Şurdan leblebi ver, verdim, çamış ver (gara üzüme çamış derdi Zeytinli, anlıyorum ki şimdi zeytinli olduğunu bunların) çamış ver dedi aha da çamış, ver bahim lira-nın artanını dediler. Verin de param yok, verin de bozdirim dedim. Bunlar verdik vermedik deyi cangamaya başladı. Yamaçta... dedi ki ustam, "yav Eyupcan Hasaca, gelin şuna bahın da bu lirayı verdim diyor, bizim gal-lemizde bir mecdiye yok. Sağ sabahleyin ya Fettah ya razzak" falan demesiynen barabar ...'lar seslenmedi. ...'lar seslenmeyince öteden bir devriye geldi, ne o, böyle böyle cangama ediyorlar deyince, sarhoş gendiler de, bunları öne gatdı, devriye süvari devriyeleri İngiliz'in, aldı getti. Ulu Camiinin yanına varana gadar denetledim. Ulu camiinin yanından yuharı geri gelmez dii, ordan yuharı gelince yuharıda Sütçü İmam aslan gibi bu iki tanesini vurdu. Bu ikiyi vurdu, iki sarhoştı. Bununla beraber gaç gaç oldu. Dövenleri örtmeden gaçdık, hep öyle govduk dövenleri, gaç-mamızdan bir haber geldi ki, gene geri gelin, düvenlerinize sahip olun, or-talık rahat oldu. Falan oldu deyi, hep gene geri ... da gaçtı Müslüman da, çarşıda kimse yok, fan fan ötüyor. Geri geldik, biz malımızı teslim aldık. Akşam oldu, düvenleri örttük, eve gettik. Bu arada gene geri barışık ol-

duk gibi bir şey oldu. 2-3 gün sonra gene bir vaka oldu. Ondan sonra heç düven açılmadı. Düvenleri hep örttük,yakın olanlar hep evlerine çektiler, gece gündüz kimse evine getmedi. Gece yaktık, şehrin içi ahşap olduğundan gündüz gibi oldu. Boynumuza düşen vazifeyi hakigat yaptık,Allah'a sığındık, burada kalanlar da beylerin evine geddi kaçamayanlar.

Biz Sarıçuhur'a vardık, genegeri bir çete teşkilatı meydana getirdik. Ondan genegeri şehre geldik. Şehre gelince bizim çetelerin şehre geldiği gün geçti. Atatürk bize çok yardım eyledi. O gün için genedinin de başı boştaydı. Bize Kılınç Ali'yi göndermişti. Kılınç Ali aha asker geliyor, aha yeşil ordu geliyor diye bizi hep eyledi. Daima burda 15 gişi vardı, başında biri Hasan Efe, birkaç tane daha.

... arasaya iki tane asger koydu. Yük geldi mi arasiye, ne yüklü buğday arpa çıktı mı, incir onları arpa deyil bu sen neden böyle oluyan falan arpayı ondan bundan alır, milletin malını cebirye getirdi. Gece asker sabaha gadar asker bu yüze çeker,Eloğluna,Akşam olduğumu bu yüze çeker,neymiş asger geliyor, kuvvet geliyor gorksunlar deyu. Biz bunların aleyhine şey derdik, Abdal Halil'e gel davul çal, askerin öğü sıra deyi söylemişler. Abdal Halil demişki, bu din bahsı ben buna nasıl davul çalim. Davulu bu husustada Abdal Halil'e çok şükür eddik davul çalmadı diye.

SAMİ KUŞÇUOĞLU

İSTİKLAL MUHAREBESİ GAZİLERİNDEN SAYIN SAMİ KUŞÇUOĞLU İLE 'MARAŞ'TA ERMENİLER' KONUSUNDA YAPILAN RÖPORTAJ.

SORU – Kendinizi tanıtır mısınız?

CEVAP – Adım Sami KUŞÇUOĞLU. 1904 yılında Halep'in Bahsite Mahallesinde doğdum. Rüştüyeyi bitirdikten sonra idadi ikinci sınıftan ayrıldım. Memleketin çeşitli yerlerinde, çeşitli görevlerde bulundum. Kırklarelin'de özel idarede, bina, arazi, işleri memurluğu, Adıyaman'da iâşe memurluğu, Maraş'ta Toprak Mahsûlleri Ofisinde eksperlik, Malatya'nın Hekimhan Kazasına bağlı Hasançelebi'de Nahiye Müdürlüğü, Pazarcık, Elbistan ve Adıyaman'ın Çelikhan Kazasında Nüfus Memurluğu yaptım. Ayrıca son görev yerim olan Zeytin'de 1968-1969 yıllarında Nüfus Memurluğu yaptım ve emekli oldum.

SORU – Ermeniler konusundaki bilgilere nereden sahip oldunuz, bu konuya neden ilgi duyuyorsunuz?

CEVAP – Ermeniler hakkındaki bilgileri, çoğunluğunu rahmetli babam Ahmet Hamdi Bey'den aldım. Bu konuya ilgi duyuşumun sebebini ise babamın etkisine ve benim bizzat kurtuluş harbinde Ermeni ve Fransızlara karşı çarpışmama dayandırabiliriz.

Kurtuluş Savaşında Sami Kuşcuoğlu

SORU — Kurtuluş harbinde savaşmış bir gazi olarak size madalya verildi mi?

CEVAP — Madalya hem babama, hem de kardeşlerime ve bana verildi. Ancak babam, kendisi de almadı. Bize da aldırmadı. "Biz madalya için değil, Allah için harbettik" dedi.

SORU — Bize babanız merhum Ahmet Hamdi KUŞOĞLU'ndan bahsedermisiniz?

CEVAP — Babam 1855'de Maraş'ta doğmuş. Merhum Hafız Ali Efendi (Maraş Müftüsü) ve merhum müderris Ali Efendiler ile birlikte medrese tahsili yaptıktan sonra babam İstanbul'da Hukuk tahsilini yapmış; Yahya, Manastır, Selanik, Nabrus, Yemen (Hudeyde) ve Maraş'ta ağır ceza reisliği yapmıştır. Maraş'ta baro teşkilâtını kurmuş ve baro reisliği görevinde bulunmuştur. Ayrıca Ali Haydar Paşa zamanında Maraş'ta İttihat ve Terâkki Cemiyetinin başkanlığını yapmıştır.

SORU — Ermeniler Maraş'a ve havalisine ne zaman gelmişler?

CEVAP — Ermenilerin, Maraş ve havalesine ne zaman geldiklerini bilmiyorum. Biliyorum desem yalan olur. Ancak çok eskiye dayandığını söyleyebilirim.

SORU — Maraş'da Ermeniler hangi işle uğraşırlardı Zenginler miydi?

CEVAP — Kunduracılık, kuyumculuk, kasaplık, fırıncılık, mobilyacılık, bakırcılık, kalaycılık yaparlardı. Hırlakyanlar çok zengindi. Şam'da Halep te, Beyrut'ta ve hatta Amerika'da malları vardı. Maraş'taki doktorların hepsi Ermeni idi. Müslüman doktor olarak bir Mustafa Bey vardı. Bir de onun ağabeyisi Lütfi Efendi eczacılık yapardı. Başka da eczane yoktu zaten.

SORU — Müslümanlar hastalandıkları zaman Ermeni doktorlara giderler miydi?

CEVAP — Mustafa Bey burada yok iken mecburen giderlerdi.

SORU — Ermeni doktorların yanlış ilaç vermesinden korkmazlar mıydı?

CEVAP — Korkarlardı. Bir Ermeni doktor Artin vardı. Asıl azılı kendisi idi. Çok müslümanın canına kıydı.

SORU — Ermeniler daha çok hangi bölgede yaşıyorlardı?

CEVAP — Bunların bir kısmı Zeytin'de, bir kısmı Hacin'de, bir kısmı Fırnız'da, diğer bir kısmı da Fındıcak'ta yaşıyorlardı.

SORU Ermenilerin Zeytin'de daha teşkilâtlı olduklarını görüyoruz. Acaba Zeytin'i seçmelerinin sebebi sizce ne olabilir?

CEVAP - Zeytin; gerek tabii güzellik bakımından, gerekse zenginlik kaynakları ve coğrafi yapısı bakımından teşkilâtlanmaya en elverişli yerlerden birisidir.

SORU Geçimlerini ne ile sağlıyorlardı?

CEVAP — Bunlar geçimlerini meyvecilik yaparak, harice demir satarak, bir de eşkiyalık yaparak sağlıyorlardı.

SORU - Sattıklarını, kendileri mi çıkarıyordu?

CEVAP - Hayır. Büyük bir kısmını kendileri işliyor, silah yapıyorlardı. Yaptıkları silah Avrupa'dan gelen silahların iki misli kıymetinde idi.

SORU — Ermenilerin yerleştikleri yerlerin ortak bir özelliği var mı?

CEVAP — Sarp kayalık, dağlık ve çetin yerler olduğunu söyleyebilirim.

SORU - Ermenilerin çoğunluğu nerede idi?

CEVAP — Çoğunluğu Zeytin'de idi.

SORU — Zeytin'in o zamanki yönetim şekli nasıldı?

CEVAP — Kaymakamlıktı. Kaymakamı bizden, belediye reisi Ermenilerdendi.

SORU — Ermeniler müslümanlarla aynı haklara sahipler miydi?

CEVAP — Hükümetin gözünde herkes müsavi idi. İstedikleri gibi hareket ediyorlardı. Sadece Zeytin'de altı tane kiliseleri vardı. Aynı Maraş'taki gibi kapalı çarşıları mevcuttu.

SORU — Ermenilerin Maraş'taki müslüman teb'aya zulümleri ne zaman başlamış?

CEVAP — Sultan Abdülhamit zamanında isyan etmeye başlamışlar.

SORU — Neden isyan etmişler?

CEVAP — İngiliz ve Rus parmağıyla burada hükümet kurmaya çalışmışlardır, hatta kiliselerinin çanları bile Rusya'dan gelmiştir.

SORU— Ermeniler müslümanlara nasıl eziyet ediyorlardı? Bunu önlemek için hiçbir hareket yapılmadı mı?

CEVAP — Padişah Abdülhamit, Zeytin'e ancak topla yıkılabilecek bir kışla yaptırıyor. Kışlada mütamadiyen bir tabur asker mevcut bulunuyordu. Daha sonra Ermeniler bu bir tabur askerimizi esir alıyorlar. Bunun üzerine Ermenileri susturmak için zaman zaman Halep'den ordu gönderiyor. Fakat ordunun başında bulunan kumandanlar, Ermenilerden rüşvet alıyor ve bir şey yapmıyorlardı. Ermeniler yolları kesiyor, askerlerimiz yiyeceksiz kalıyordu. Kışanın suyu Zeytin'in Tekke mahallesinden geliyordu. Ermeniler suyu da kesiyor, askerlerimizi perişan ediyorlardı.

Sonra kışladaki kumandan "teslim olalım, nasıl olsa devletin aske-rine bir şey yapmazlar" diyor. Askerler ise "teslim olmayalım çemberi yarıp çıkalım, ölen ölür kalan kurtulur" diyorlarsa da sonunda teslim oluyorlar. Zeytin'de yaşayan Süryanoğlu adındaki Ermeni, daima hükümet taraflısı olduğundan Ermeniler'i müslümanlara eziyet etmekten vaz geçirmeye çalışıyordu. "Yapmayın, etmeyin, hükümetle uğraşılmaz" diyordu. Ancak bunlar haince emellerinden vaz geçmiyorlar, işkence ve eziyete devam ediyorlardı. Bunun üzerine Süryanoğlu teslim olan askerlerimizden "Bunların iki yüzü de bana düşer, ben de buranın zengin ileri gelenlerinde-nim" diye Ermenilerden alıyor. Diğer askerlerimizin bir kısmını alçak Ermeniler, orada bulunan yüksek kayadan aşağı atıyor ve "Abdülhamid'in askerleri uçuyor" diyorlar. Bir kısmını ise kanlı köprüde çeşitli işkence-lerle şehit ediyorlardı. İslam mahallesinde oturan müslümanlara "Ayşe bacı, Fatma bacı kıymalık mı istersiniz köftelik mi istersiniz" diyerek işkencelerine devam ediyorlardı.

Yüksek kayadan aşağıya atılan askerlerimizden ikisi kurtuluyor. Ayaklarının derisi yüzülmüş vaziyette sürünerek kanlı köprü'nün ön tara-fına güçlkle çıkabiliyorlar. Halep'ten gelen ordu kumandanı Ali Bey, iki askeri görünce çok kızıyor ve askerlere derhal hücum emri veriliyor. Kanlı köprüye kadar ilerliyor. Ancak Zeytin'de bulunan kumandanın ateşkes ve geri çekil emri ile Ali Bey orduyu geri çekmek zorunda kalıyor. Zeytin kışlasındaki askerlere yardım etmek için Bertiz'den, Kertmenler'den Çer-kezlerden gelen müslümanlar, Ermeniler tarafından katlediliyorlar.

Süryanoğlu kendi himayesine aldığı iki yüz müslüman askerini or-duya teslim ediyor. Padişah da Süryanoğluna bir madalya göndererek ödüllendiriyor.

SORU — Zeytin'deki kumandanın "Ateş kes" emrini vermesi birçok müslümanın katledilmesine sebep oluyor. Bu emri vermesi için bir sebep var mı?

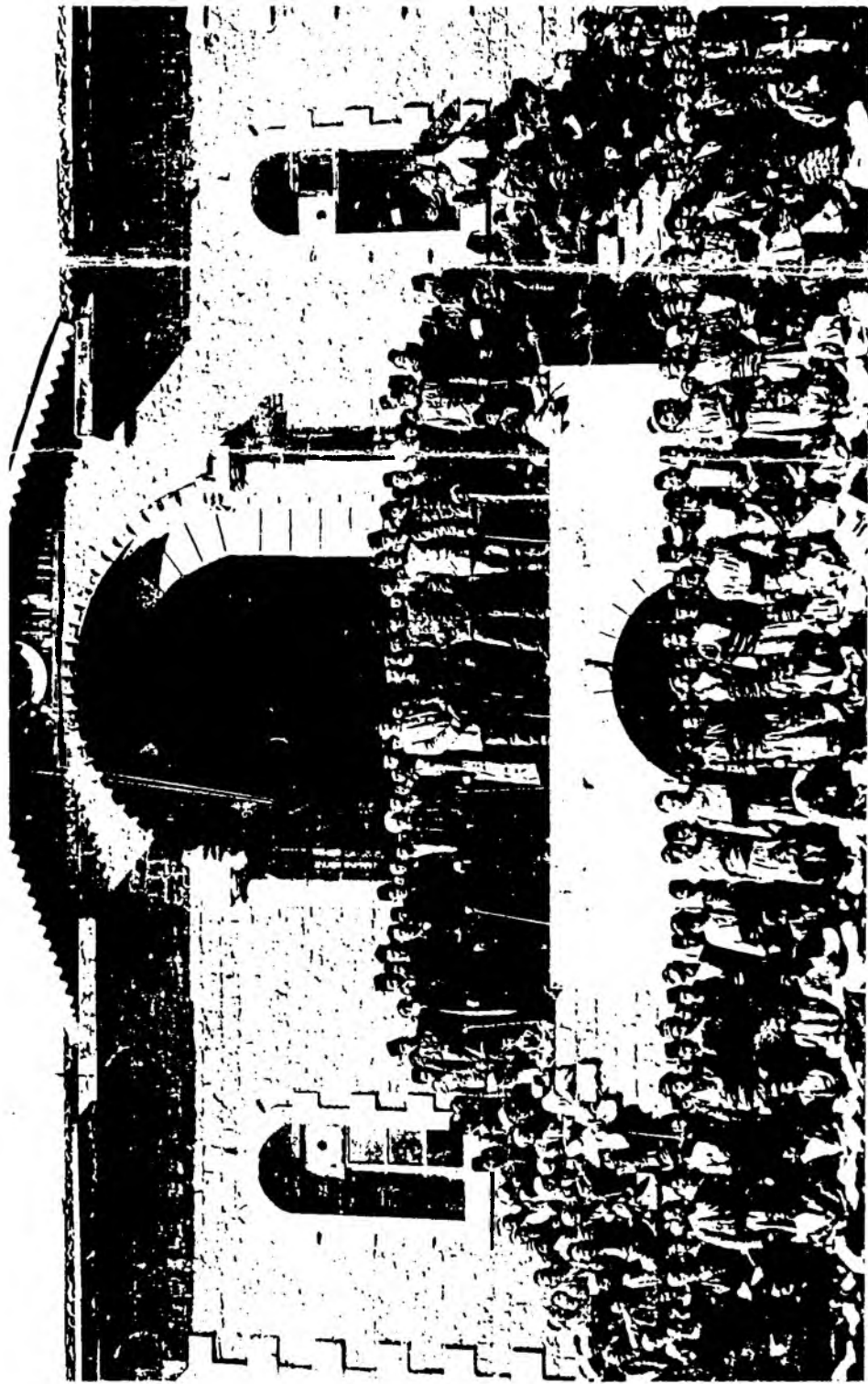
CEVAP — Ermenilerden bir heybe dolusu altın rüşvet alıyor.

SORU — Ermenilerin maddi yardım gördükleri bir mihrak var mıydı?

CEVAP — Ruslardan gizli gizli yardım geliyordu.

SORU — Babanız Ahmet Hamdi Bey, İttihat ve Terakki Cemiyeti Başkanı iken bu durumun düzeltilmesi için neler yapıldı?

CEVAP — Babam Zeytin'in tekrar kurulması için Padişah'a bir yazı yazıyor. Padişah bir tabur asker gönderiyor. Askerlerimiz Ermenilerle çarpışma sonunda şehit ediliyorlar. Bunun üzerine mutasarrıf Ali Haydar Paşa komutasında bir tabur asker daha gönderiliyor. Maraş'daki zengin Ermenilerden Hırlakyanlar, durumu öğrenir öğrenmez Zeytin'e haber gönderiyor. O zaman Zeytin'in Belediye Reisi olan Nazait Çavuş (Nazarityan) derhal tedbir alarak hazırlıklara başlıyor Ali Haydar Paşa'nın Padişaha "Asayiş berkemal" demesi için kuzular kızarttırıyor, zengin sofralar kurduruyor, eylenceler düzenlettiriyor, paralar hazırlıyor. Ali Haydar Paşa Zeytin'e vardığında Nazarit Çavuşun konağına hiç uğramadan doğru kışlaya giriyor. Bir yük meşe sopası kestirip kışlanın içinde bulunan şadırvan havuzuna ıslattırıyor ve on onbeş güçlü kuvvetli asker seçerek "emir verdiğim zaman buraya geleni sorgusuz sualsiz buradan çıkarıp icabına bakın" diyor. Bu sırada bekleyiş içinde olan Nazarit Çavuş, Ali Haydar Paşa'nın kendi konağına gelmeyişi merak edip kendisi kışlaya geliyor. Odasında yazı yazmakla meşgul Ali Haydar Paşa'ya: "Fakir hanemize niçin teşrif buyurmadınız Paşa Hazretleri, sizi bu vakte kadar çok bekledik" diyor. Bu arada Ali Haydar Paşa gerekli işareti veriyor. Askerler emri yerine getirerek Nazaretyan'ı odadan dışarı çıkarıp ıslanmış sopalarla iyice bir dayak atıyorlar. Nazarit Çavuş sadece Belediye reisliği yapmıyor, aynı zamanda Zeytin'in en zengin ağası ve çetebaşısı durumunda bulunuyor. Ali Haydar Paşa tekrar emir vererek Nazarityan ı yanına getirmelerini söylüyor. Ali Haydar Paşa Nazarityan'a "Şimdi bir teskere yazacaksın, 40 kişi eşkiyan buraya gelecek. Bir mermisi dahi noksan olursa seni diki diki ederim" diyor. Daha sonra Nazarityan'ın Ermenice yazdığı teskereyi kontrol ediyor ve gönderiyor. Bilahare 40 eşkiya geliyor. Ali Haydar Paşa eşkiyaların üstlerini başlarını bozuk düzen pecmurde bir halde görünce "Bu nasıl eşkiyalık, eşkiya dediğin sırmalı poşusu, sırmalı

Ali Haydar Paşa tarafından yakalanan Ermeni eşkiyaları kışlama önünde

abası olur?" diyince, eşkiyalardan birisi "Paşa Hazretleri, Nazaret Çavuşumuz konağının dış sıvası biter bitmez bize bakacaktır" diyor. Ali Haydar Paşa derhal silah çatmalarını söylüyor ve eşkiyaları bağlamaları için askerlerine emir veriyor. Böylece müslüman teb'aya her türlü zulmü yapmaktan gözünü kırpmayan Nazarityan ve 40 eşkiyasını ele geçirip Maraş'a getiriyor. Nazarityan dayak altında ölüyor. Ertesi gün 40 eşkiya da asılarak idam ediliyor. Ben eşkiyaların asılmasını gidip seyretmiştim Nazarityan'dan sonra eşkiyalara başı olan Pabuçcuyan asılırken "Meserretle semayı hüruc ediyorum" Yani "İsa'nın yanına gidiyorum" diyordu

SORU — Gerek Maraş'da, gerekse diğer yerlerde sebepsiz yere Ermeniler'e karşı tarafımızdan herhangi bir saldırı oldu mu?

CEVAP — Hayır olmadı.

SORU — Ali Haydar Paşa'nın bu başarısından dolayı kendisine herhangi bir mükâfatta bulunuldu mu?

CEVAP — Ali Haydar Paşa terfiyen Musul'a vali tayin oldu.

SORU — Ali Haydar Paşa'nın yerine gelen mutasarrıfın tutumu nasıldı?

CEVAP — İki tane Ermeni metresi vardı. Onların sözüyle hareket ederdi. Dışarı sürülen Ermenileri tekrar durdurdu. Babam bu durumda bir yazıyla padişaha bildiriyor. Padişah çok ağır yazı gönderiyor. Mutasarrıf bunun babamdan olduğunu seziyor. "Hükümete gelsin de bir şifre var, onu halledelim" diyerek bir gün akşamdan sonra gelip babamı evden çağırdılar. Babam da hemen gitti. Mutassarrıf ile Jandarma Kumandanı birlik olup, emir vererek derhal babamı hapse attırıyor. Ben babamın hapsedildiğini duyar duymaz yanına gittim. Babam beni teskin etmeye çalıştı, benden kâğıt ve kalem getirmemi istedi, ben de yaptım. 40 gün hapsi sırasında hergün padişaha yazılar yazdı, o zaman polis olan amcam vasıtasıyla telgraflar padişaha yolluyordu. Nihayet 40. gün savcılığı ağır bir dille yazılmış tahliye emri geldi. Savcılık derhal el koydu. Mutasarrıf da Jandarma Kumandanını da Halep Divan-ı Orfi'sine verildi. Biri 101 yıla mahkum oldu, diğeri idam edildi.

SORU — Maraş İngilizler tarafından işgal edildiğinde Ermenilerin tutumu nasıl oldu?

CEVAP — İngilizler yaklaşık bir yıl kaldılar. Bu esnada çok adilane davrandılar. İngilizler, Ermenileri teşvik etmelerine rağmen Maraş halkını kendi

lerine bağlamak için böyle davranmak zorunda kaldılar. Zaten askerleri de müslüman Hind askerleriydi. İçlerinde mecusu de vardı. Müslüman Hind askerleriyle çok iyi anlaşıyorduk. Hergün bir yerde toplanıyor, onların getirdiği çayları içiyorduk. Silah, geri teper korkusuyla İngilizler pek birşey yapamadılar. Sonra Fransızlara bıraktılar.

SORU — Fransızların Maraş'a girişi Ermenilerce nasıl karşılandı?

CEVAP — Ermeniler, Fransızların Maraş'a girişinden çok memnundular. Hatta Fransız askeri şehre gireceği gün onları karşılamak üzere Abdallar da "Bu din bahsi, biz davul veremeyiz" deyince kendilerinin bir bandosu vardı, onunla karşıladılar. Kızları açık seçik Fransız askerlerinin önüne düşüp "Kahrolsun Türkler, kahrolsun Müslümanlar" diye bağıryorlardı.

SORU — Fransızlar şehre girdikten sonra Ermeniler nasıl bir tavır takındılar?

CEVAP — Fransızlar Ermenilerin bir dediğini iki etmiyorlardı. Ermeniler iyice şımarmışlardı. Oduna giden, bağa bahçeye giden müslümanları süngülüyorlar, eza cefa ediyorlardı.

SORU — Maraş'ın Fransızlar tarafından işgalini kolaylaştırmak için Ermeniler Maraş hakkında Fransızlara ne gibi yardımda bulunuyorlardı?

CEVAP — Her konuda Fransızlarla birlik oluyor, Maraşlılar hakkında bilgi veriyorlardı. Hırlakyanlar, Maraşlılar için "Bunların silahı boy tüfeğidir (Çakmaklı dolma tüfek). Çakmak taşıyla birçok defa vurulursa ancak ateş alır" şeklinde Fransızlara bilgi veriyor. Fransız generali de Ermenilerden aldığı bilgilere dayanarak "24 saat içinde Maraş'ı alırım. Su veren dahi bırakmam" diyor. Bizim mahallede Metelik Ahmet ve Metelik Mehmet adında iki fakir adam vardı. Bunlar yazın kazmacılığa giderler, kışın ise birer dolma tüfekleri vardı, ava gider geçinirlerdi. Sonra Fransızların silah patlattığı gün, İmam Bey'in evinin köşesine gizleniyorlar. Fransız devriyelerinin ellerinden silahlarını alıyorlar. Fransız silahını ilk defa alan bu ikisi oldu. Fransız Generali kendilerine ateş açılınca gelen mermiler görüyor ki mavzer mermisi. Hem de bir çeşit değil, birkaç çeşit mermi. Bunun üzerine Ermenilere kızıyor. Ne kadar Ermeni kızı kadını varsa hepsini topluyor ve askerlerine "alın ne yaparsanız yapın" diyor. Daha sonra Fransızlar kaçarken Ermenilerin epeycesini "bizim başımıza iş açtınız" diyerek temizliyorlar.

SORU — Ermeniler eylemlerini daha çok Maraş'ta mı, yoksa Zeytinde mi yapıyorlardı?

CEVAP — Zeytin'de daha çok eylemde bulunuyorlardı.

SORU — Bunun sebebi ne olabilir?

CEVAP — Maraş'da ... ama müslümanlar güçlü kuvvetliydi. Zeytin'de ise çok az bir müslüman vardı. İslâm mahallesi vardı. Orada oturuyorlardı. Ermeniler tam teşkilâtlıydı. Bertiz'de bağı olanlar bağlarına rahat gidip gelemiyorlardı.

SORU — Zeytin Süleymanlı adını nereden aldı?

CEVAP — Zeytin'deki Ermenilerin taşkın hareket etmelerine karşılık Ali Haydar Paşa, Süleyman Bey komutasında bir tabur askeri Zeytin'e gönderiyor. Süleyman Bey orada şehit düşüyor. Zeytin'e Süleyman Bey'in adı veriliyor ve SÜLEYMANLI oluyor.

SORU — Maraş'ta en çok hangi mahallelerde Ermeni vardı?

CEVAP — Akdere'de, Kümbet'de, Tekke'de, Kuyucak'ta, Şekerdere'de Ermeniler vardı. Kuyucak tamamen Ermeni idi.

SORU — Nüfus olarak azınlıkta mıydılar?

CEVAP — Hemen hemen yarı yarıya Ermeni'ydi.

SORU — Zeytin Ermenileri Zeytin dışında da taşkınlık yaparlarmıydı?

CEVAP — Zeytin Ermenileri birkaç defa Maraş'a hücum geliyorlar. Bertizli çeteler, Ceyhan nehri kenarında bunları durduruyorlar. Bertizlilerin o zaman işaret tabancaları vardı, tepeden işaret verdikleri zaman 18 köy bir araya toplanıyordu. Böylece Ermenilerin Maraş'a hücum etmelerinin önüne geçiyorlardı.

SORU — Ermenilerin ve müslümanların kullandıkları silahlar arasında teknolojik bir üstünlük söz konusu muydu?

CEVAP — Müslümanlar ağızdan dolma boy tüfeği kullanırdı, sonra kapsül-lü tüfek değildi. Çakmaklı tüfektir. 3-4 defa çakmadan alızmazdı. Ermeniler ise Berit dağından çıkardıkları demir madeninden "Martin" adında bir silah yapıyorlardı ki bu silah fişekli idi. Avrupa'dan gelen silahlardan çok daha kıymetli idi.

SORU — Ermeniler bu kadar silah gücüne rağmen Bertizlilere karşı başarı elde ettikleri oldu mu?

CEVAP — Olmadı. Ermeniler Bertiz müslümanlarından korkarlardı. "Bizim işimiz sizinle değil, Maraşla derlermiş. Bertizliler de "Maraş kim,biz kim?" diyerek Ermenilerin saldırılarını durduruyorlardı.

SORU — Ermeniler Maraş'ı ne zaman terk ettiler?

CEVAP — Fransızlarla beraber kaçarak terk ettiler.

MARAŞ VE HAVALESİNDE ERMENİLERİN YAŞAYIŞLARI, MÜSLÜMAN TEBAYA YAPTIKLARI ZÜLÜMLER HAKKINDAKİ BU RÖPORTAJI YAPMAMA İMKAN SAĞLIYARAK, BU KONUDA BİLGİ SAHİBİ OLMAMA VESİLE OLAN, İSTİKLÂL MUHAREBESİ GAZİLERİNDEN SAYIN SAMİ KUŞÇUOĞLUN'A TEŞEKKÜRÜ BİR BORÇ BİLİRİM.

DURDU SUCU { YÜRÜKSELİM MAHALLESİ }

Aslan Bey Kuvveyi Milliye teşkil etti. Mahiyetinde Gürünlü Mustafa Efendi, Çuhadar Hacı Mehmet Efendi, Nazif oğlu Ahmet Efendi, Sarıkatiş Efendi,Kuvvayı Milliyeyi bunlar teşkil etti. Ondan sonra Gürünlü Mustafa Efendi'nin katırları, Sarıkatiş Mehmet Efendi'nin gölükleri, Albistan'a gittiler. Bu gölüklerinin silah cephane getirdiler. Duran Sucu'nun evini yıktılar, bunların orda adam başına birer tane tek muaddel verdiler. Seyfi Sucu, mahalle bekçisi olması dolayısıyla ona 50 mermi verdiler. Geriki arhadaşlara 25'şer mermi verdiler. Mağralı'nın çete reisi Hakkı Bey'in oğlu Muharrem Beğ,kuvvayı milliyeyi teşkil ettiler. Yerli yerinde millet teltik üstünde duridi. Burada hememden çıkmakta olan Melek aninen, kızı Elif'in peçesini aldılar. Daha peçinen mi gezeceksiniz dedi. Ondan sonra Çakmakçı Sait' akrabaları olmak dolayısıyla Fransızların üstüne saldırınca Fransızlar Çakmakçı Sait'i vurdular. Kötü Osman'ı da vurdular. Fransızlar kaçarken Sütçü İmam,Ozunoluk camiisinin çardağından karadağ tabancasıynan tepelerine sikiy, birini vuri. Ondan sonra Fransızlar, gece oduna geden Kesme kökünün kardaşı Yiğit'i,bir de Çömez'in oğlunu süngülediler. Ondan sonra Çuhadar Ali dört ya da beş gişi ellik larını Gancığ'da boğazladı. Ondan sonra Çuhadar Ali,dağa çıktı. Baydemirli'de

Mustacık, Mağasutlu'dan Tabur Osman,onbeş kişi,Bertiz çetesiynen,ondan sonra Fransız'ın İslahiye'den gelen kuvvetini Çuhadar Ali de başkanları olmak suretiynen onbeş kişi, ondan sonra Sarılardan Gırmızı Halil,bu arhadaşlarıynan barabar gelen guvveti Çuhadar Ali,arhadaşlarıynan barabar bu alayı bozdu. Binbaşı geri İslahiye'ye geri gaçtı.

Bunlar Maraş'a geri geldiler.Devecilı Mahallesinden devriye gezerkene bizim devriyenen barabar, Alik oğlu Kazım Çavuş, Fransızların dört devriyesini vurdular. Ondan sonra Maraş'ta silah patladı. Çuhadar Ali elinde Alaman 5'lisi sohak ortasında "Aman gardaşlar havaya sıhın,harb gızsın" di barir. Ondan sonra dört gişi hiyet,mutasarrıf, Şişman Arif Efendi,Belediye Reyisi, Belediye Mühendizi,Fransız canavarı bunları içeri alır. Pusuinen candarmanın silahını alırlar. Bu demde polisen candermiği bıraktılar. Millet silah başına di bağırarak gelirler.

Şimdik gelelim siperdahilere.

Şimdik Fadıma Hoca'nınevinde Oduncu Duran, Topalah Ehmet, Döğünü Ali, 4'de Bertizli yanlarında,bunlar bu siperdağ bulunanlar, ondan sonra Camız Ehmet'in ve İsir . . . evinde Hocamađ Öğgeş, Seyfi Sucu, Bertizli Gadir, Haznadarođlu,Nuri Mehmet,bu siperdağ olan,bu siperde eğleşti. Ondan sonra Guřgiliñin evinde Durdu Çavuş, Çikovun Ese, Müslüm bunlar da bu siperde eğleştiler. Kör Hafız ın evinde Bařenni Osman arhadaşlarinen orda sıcan yolu eşmeye başladılar. Ondan sonra harb gızdı gayrı. Fransızların gaçacağı zaman bir teyyare geldi. Fırtınadan kışlanın üzerine varamadı. Bir mektup attı. İt gayasının başından oriye düştü. Mektubu kimse okuyemedi. Gürünnü Ehmet Efendi okudu. Topunan teslim alabilğsez alın ya yogsa geri çekilin" diye yazldı. Bunları kurtarmak uçuñ geri arhadan birgaç gün sonra bi teyyare gene geldi. Aynen öteki mektubudaki cevabı aynen addı gene. Atdıhtan sonra üç gün ya da dört gün sonra İshaliye'den Karadař'a 2 batarya top geldi. Ondan sonra gışlaya bir daş addı ve top addı. Garadařlar ondan sona maytap daha sıktı. Ondan sonra 4 mermiyi,tam olduğumuz yere,10 gişi vardık. Bir arhadaş dedi ki, Gahın arhadaş,gavur şimdi buri buldurur"dedi. Biz gaktık,tam olduğumuz yere düştü. Asmi biçti. Biz orda güneşe garşı oturduk, gızgın somun yedik. Buldurduktan sonra gışladan dört beş maytap gene sıkıldı. Buldurdum di. Ondan sonra bir bataryası,o topun bataryası altında,Mercimek tepeye çıktı. Düven önünde çetelere ekmek pişiren Sucu,somun pişirirkene,topu-

nan Mercimek tepeden oriye ateş ettiler. Onlar hamuru orada bırakıp kaçtılar. 22. gece bu topun altında Şişman Arif Efendi'yi, Belediye Reyisini, Mutasarrıfı, Mühendisi bunları da gardan götüremediler. (İslahiye'ye) Bahçaların altına bıraktılar. Bunlar Maraş'a geldiler. Arif Efendi'nin elinin barmakları döküldü. Topuğu düştü, işte böyle. Harbin içinde yetmiş gışı ... geldi. Çilingir Mıstık ustanın evine bir silah piskırtmadan kaçtılar, gettiler.

Derviş Bey'in oğlu Zeki Bey'den bir lugar dabancası aldım. Onu çakmakçıya götürdüm. Usta açtı, bunun yayı gırılık dedi. Bu sırada Fransız devriyesi geldi. Çakmakçı, dabancayı üstüne attı... Devriyeler beni yakaladılar... Şekerdereye götürmek için önlerine gattılar. Biraz ilerde bizim devriyeye rastladık. Bizim devriye Fransızların elinden beni alamadı...

Sulu kahvenin önünde bir Fransız devriyesi daha geldi.. ama orada kitap satan bir ihtiyar vardı, bana eliyle kaç diye işaret etti. Ben de sıçradım, Arasa caminin yanından aşağıya kaçtım... Tekge'den eve geldim. Geldim ki anam rahmetlik hememe gitmiş... Birkaç gün oduna gitmedim. Benim arhadaşa hayvanları gattım. Fakat biraz sonra arhadaş geri geldi. „Ulan, aman eşşekleri içeri al” dedi. „Nevar dedim?” Yukarıdaki bükmeçte iki oduncuyu Fransızlar süngüleyik” dedi. Bükmece doğru gittik. Oduncunun birini süngüleyip öldürmüşler. Diğerinin de hışını çıkarmışlar. İkisini de kapı altına getirdik. Öbürü de kapı altında öldü. Çuhadar Ali geldi, onların anasını avradını... sabah intikamımızı alırım dedi. Bilmem iki gün, bilmem üç gün sonra, Cancığa gitmiş. Bir tane gavur boğazlamış. Ondan sonra dağa çıktı Çuhadar Ali. Türkiye'de az bulunurdu. Babayığit biri idi Çuhadar Ali.

Bir mama vardı bizim orda. "" İtinen çatışacağım. Sizinle harp etmeğe asker yetireceğim ” dedi.

Evliya Efendi'nin biz de gittik çarşıya, harbe. Salahananın yanında 13-14 yaşında bir genç çocuk vurmuşlar. Fransızlar, ordan yoharda, Saraçana'dan eski Belediyeye dönecek yerde, gahveci Güççük Ehmet'i vurmuşlar. Biz ondan sona da bezirgan çarşısına girdik. Biz orda Evliya Efendi'den ayrıldık. Gafafana orda, yatsıya kadar kaldık. Biz Bekirinen gavurlar bizi makineliye tuttu, dışardan. Ertesi gün gene gittik. Evliya Efendi'den, gene Bekirinen, ikimiz ekmekçi Emin'in fırının damında, arasa hanında Tunuslulara” teslim olun” di Arapca gonaştı onlarnan. ”Sen meydana çıkta teslim

olak"dediler. Orda Evliya Efendi şehit düştü Evliya Efendinin bayrağını da çeken Acemli mahallesinden Saha Osman'ın oğlu Ali. .

BORAZAN AHMET TAZE (KASAP)

E... çetesi Ahmet Çavuş bunlara başcıl olarak Tekke'nin tepesine kadar geldi. Arkasından gelen çeteye dedi ki "avradını, çocuğunu seven geri dönsün, biz din, ırk, vatan namına can vericik ' dedi. Onlar da "pekiy" dediler. Ahmet Çavuş önde, düşmana hücum edildi. Ahmet Çavuşun silahında mermi tükenmiş, cephane verin diye bağırdı. Çeteler geri dönmüş, Ahmet Çavuş orda yalnız kalmıştı. Silahının başını tutup, orda beş on adım yanaşınca silahının dipçığinen beş altısını öldürdü. Altı yedisi Ahmet Çavuşa çöktüler, yaraladılar, esir ettiler ve Ahmet Çavuşun kolunu kulağını kesip şehit ettiler. Bu Ahmet Çavuş'un bir işi daha var. Harbden birkaç gün evvel Çarşıbaşı'nın kilisesinin ordan bir sarhoş Ermeni,100-150 kilo gelir,Belediye çarşısına (kapalı) yürüdü... ./: Darılma dostum dediler. Deli, Halep'ten Aslantaş'a kadar benimdir"diyor. Bu ordan Boğazkesen'den yuharı gala dibine, Ermeni kilisesine yaklaştı. Gören müslümanlar kimi dügganı bırakıp kaçtı. Ecer hamamına yaklaştı. Gala dibindeki kilisenin önünde Zeytunlu Nazari Çavuş adında bir Ermeni elinde gümüş gırbaç, kilisenin kapısı önünde duruyordu. Dükkan önünden belli,ayağında çizme,Ahmet Çavuş ordan belli geli. Ordan belli endi,hamamın önünde hristiyanla karşılaştı. Orda Ahmet Çavuş"dur lan mel'un dedi. Ne anırdın bir daha söyle de ben de duyım" dedi....: "Darılma dostum delidir dedi. Halep'ten yuharı Aslantaş'a gadar benimdir" dedi. Ahmet Çavuş bir koyana kadar çizmeynen ağzını burnunu gırdı. Nazari Çavuş, "ne yapım hele git sen bir adım at, seni geberdirim" dedi. Ahmet Çavuş elini beline atınca Nazari Çavuş içeri kaçtı.

.

"Röportaj yaptığım gazi "oğlum doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar... onun için adresimi veremem" dedi. "M. Pala '

1321 (1905) Doğumlular

**İBRAHİM ÇATALBAŞ
"ARAP KİRLİ İBRAHİM"**

.... İngiliz askeri geldiğinde... bir Türk kızına tecavüze yeltendi... İngilizle kaptıktık. Manavra kayışına takarak sürüdüm... fakat elimden aldılar. Ben de karakola haber verdim. Bunun üzerine Hacı Veli adında bir polis memurunu Koleje yolladılar. Suçluyu yakaladılar ve bizi mahkemeye verdiler. Mahkemede tercüman bana:

Sen başıbozuk olduğun halde İngiliz askerine saldırıp onu yaraladın...

- Benim eğer nüverberim (silah markası) olsaydı bu askeri vurur cezamı çekerdim dedim.
- Nasıl yabancı askerine nüverber sıkarsın dediler.
- Nasıl olur da bir ecnebi asker Türk kadınının ırzına geçer dedim. Beni beraat ettirdiler. Askeri cezalandırdılar.

KEMAL GÜDER (KUYUCAK MAHALLESİ)

... Komşumuz Ermeni, İngilizler gelince şımarmıştı. Bizim güzel bir atımız vardı, onu almak istiyordu... Birgün karşılaştık... Ermeni daha önce hazırladığı bıçağını bana vurdu, ben de attan düştüm. Ermeni düş-tüğümü görünce hızla bana saldırdı... Yandaki tarlada atlarına ot biçen iki İngiliz askeri bütün bu olayları görmüş, yanıma geldiler.... Türk "bono bono" dediler ve el ettiler (Tokalaştılar).

ALİ İSKENDER

... İngilizlerin ücretli askerleri bize kötülük yapmadılar. Başlarında sarıklar vardı, ölünce bu sarıkları kefin olarak kullanırlardı.

... Fransızlarla birlikte... Ermeniler de geldiler. Çok şımarmışlardı... Köylerden Türk kadınlarının kulaklarını küpeleriyle birlikte getiriyorlardı. Birbirleri ile,"sen şu kadar getirdin, ben bu kadar getirdim" diye yarış ediyorlardı...

HALİL OĞLU MUSTAFA UZUNLAR (İSA DİVANLI MAHALLESİ)

... Ermenilerin Maraşlıya "Etinizi ayrı, kemiğinizi ayrı çıkaracak makinalar getirdik..." dediklerini, birçok katliamlar yaptıklarını, namusa tecavüz ettiklerini ve çocukları kestiklerini gördüm.

... Hiç unutmam,abimi seferberlikten dönenler içinde çok aradık.So-nunda öğrendik ki, abim Şam dolaylarında gözleri oyularak işgence ile şehit edilmiş.

... Kazancızade Küçük Hafız,paçavra ve gaz dolu ıbrığı alarak,suyun içinden,kışlanın yanına vardı. Paçavraları gazlayıp yakıp Fransız askeri kıışlasına attı. Üç dört defa tekrarlamasına rağmen içerden söndürdükleri için yakamadı ve orda şehit oldu.

Öğretmeniniz sağolsun, bizleri hatırlattığı için, binlerce selam ve şükranlarımı sunarım. Hiçbir zaman unutmayın ki bayrağımızın üstündeki al kan şehitlerimizin kanıdır. Yattıkları yer nur olsun...

ÖKKEŞ TÜRK

Ermeni gençler, asker yazıldılar Fransıza... Fransızlar bunlardan devriye çıkarınca saldırmaya başladılar bizlere...

... Hememden çıkarak evlerine gidecek müslüman kadınları,kurdun koyun seçtiği gibi seçiler. Genç kadınları, genç gelinleri seçiler, içeri hapis ediler, ihtiyarları birahiler...

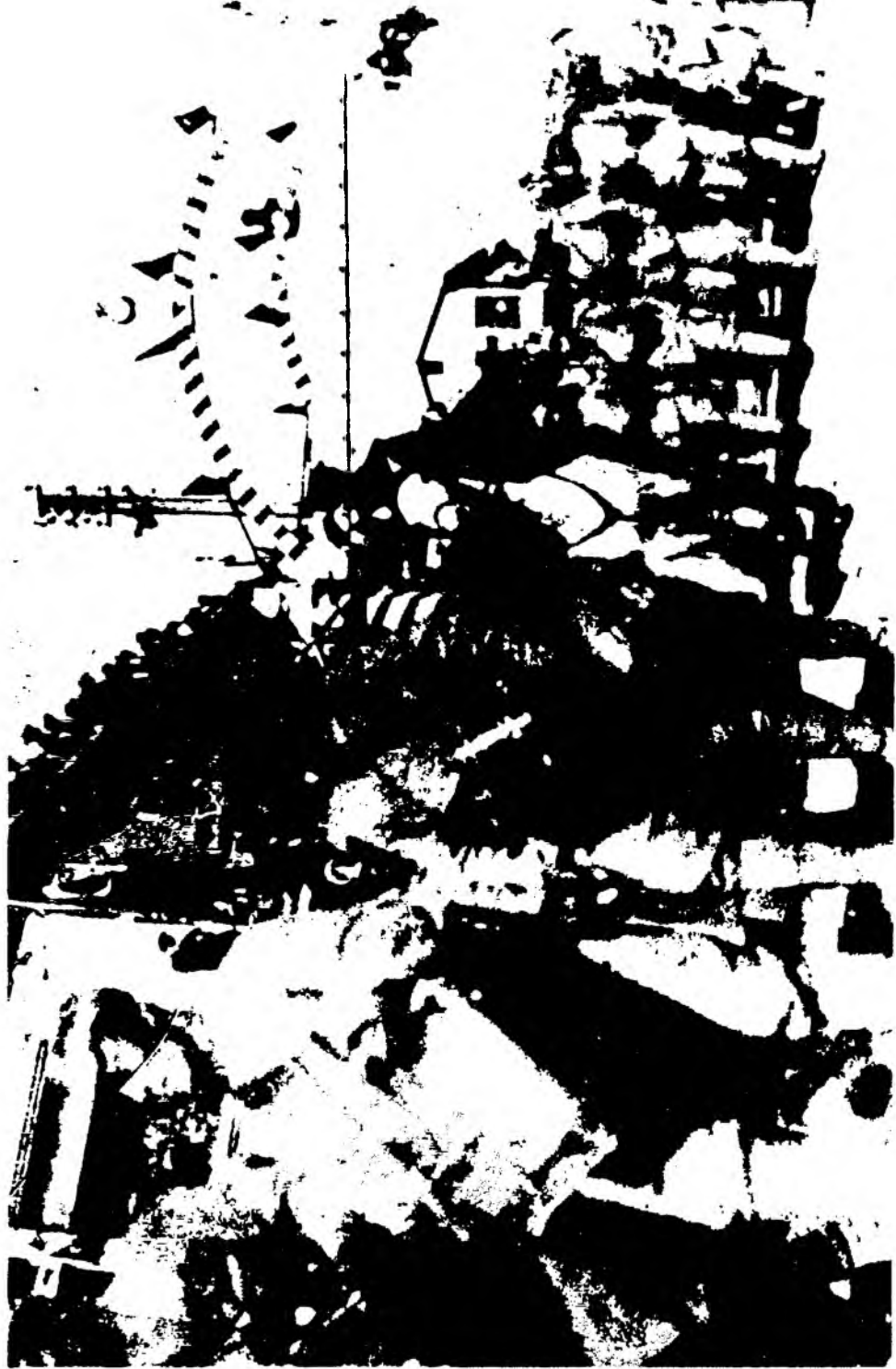
Ben çetelernen harbe giderdim. Bana darılırlardı."Silahın yok,gitme ulan,bir yerde geberin vurulun falan"diye...

HACI FETTAHLAR'DAN ALİ "ERİŞGEN" KIZI, KENAN EŞİ FATMA BAYEZİT (DİVANLI MAHALLESİ)

Ermeniler yerli halka çok zulüm yapmışlar. Özellikle "Zeytun" denilen şimdiki Süleymanlı Köyü ve çevresinde halkı asıp, çarmıha gerdikleri söylendi. Bunun üzerine Maraş'tan sürüldüler...

Daha sonra bizim ordu bozulunca gavurlarla birlikte geri döndüler... eskisi gibi zulüm yapmaya başladılar.

Domur domur oldu dutun dalları
Neye vardı Fransızın halları
Camiye döküldü türlü malları
Bunu duyan bütün herkez sevindi.

Kurtuluş yıldönümümüzün birinde Kahraman Ordumuzun ikinci Alayı

1322 (1906) Doğumlular

**MANSUROĞLU H.YUSUF AKTOLU
(DULKADİROĞLU MAHALLESİ)**

Fransızlarla gelen Ermeniler, kahvelerimize bomba atmaya başladılar. Gavurdan ilk gürşunu yiyen Nurlu oğlu Hacı Mıstık oldu.

... Allah sizden razı olsun. Hele öğretmeninizden, Allah yüzbin defa razı olsun. Kendi tarihini bilmiyen bir millet batmaya mahkumdur.

FATMA EVLİYA
(YÖRÜK SELİM MAHALLESİ)

... İngiliz askerlerinin çoğu bizim erkeklerimizle beraber namaz kılarlardı. Fransızlar gelmeden evvel bizim evimizde işimizi gören dul Ermeni kadını, ' Sahibimiz geliyor artık, biz de deçik'lerden kız alacağız'' dedi

İSMAİLOĞLU HASAN İKİZ
(MAĞRALI MAHALLESİ)

ŞEHİT EVLİYA'NIN SÖZÜ

Ne çetin olur Ahır dağın gışı
Mevlaya kaldı Maraş'ın işi
Yıkıldı toprağı kalmadı daşı
Ağlayı ağlayı göçtü Evliya

Hasan Efendi de çıktı meydana
Kılıç Ali Paşam kıyıyor cana
İlahi Fransız sarayın yana
Yıktın Maraş'ı da ettin virane

Gavur geldi Erkenez'e dayandı
Akan suları da kana boyandı
Kaçman arkadaşlar hızır uyandı
Vurun arslanlarım meydan bizimdir.

Maraş'ın etrafı bağlı bahçeli
Avratlar gidiyor sırtı bohçalı
Böyle ismi olur sancak...
Vurun arslanlarım meydan bizimdir.

Evliya'yı dersin üceden bakar
Her hücum ettikçe kafiri yıkar
Süngüyü takar hendeğe döker
Vurdu bir tarafa geçti Evliya

1323 (1907) Doğumlular

MEHMET KIZI MAVİŞ DERİNKUYU
(EV KADINI)

... Divanlı mahallesindeki evde bacımın kızı gelin olidi. Günlerden salı mıydı, çarşamba mıydı, tam bilmem. Hatuniye mahallesinde bulunan oğlan evi, o gün oraya gelmişlerdi. Oğlan evi, kız evine kına değirmeye gelmişlerdi. Evin her tarafı avratlı uşaklı dolu idi. Vakit öğle sonuna doğru oldu. Bacımğilin evin yanında da Ermeni Yağcı Mişon otururdu. Yağcı Mişongile Ermenilerden gelenin gidenin haddi hesabı yoktu. Nise biz esas meselemize gelek. He ne dedim. Öğleden sonra kızın kaynanası gelinin ellerine kına yaktı. Sonra da gelinin koluna burmanın birini taktı. Öbür tekini takarken Yağcı Mişon damdan eve bomba attı. Avrat erkek bir-

birine karıştı. Allah'a çok şükürki..... attığı bomba evin önündeki havuza düştü. Havuzun suyunu faşıl faşıl kaynattı. Ama bomba patlamadı. O zamana kadar avratlı erkekli viyhırışarak ahıra,hayvanların yanına kaçıştılar. Hemen arkasından tüfek sesleri gelmeye başladı, kurşunlar sağımızdan solumuzdan vızır vızır geçiler,biz gorhumuzdan notacağımızı şaşırdık. Kurşunlardan üç kişi öldü, bu ölenlerden biri Yoliçi Ali, öteki Karal oğlu Mustafa... Gedğin başında vurularak öldüler. Bunların ölüsünü bile gündüz içeri alamadık. Gece olunca da bellerine kendir bağlayarak içeri çektiler. Ölenin biri de bizim Sağıroğlu Mehmet'ti. Düğüne gelenler bir hafta kaldılar. Oğlan evi de kız evinde kaldılar. Onlar da evlerine gelemediler. Evin içinde yiyecek olarak ne varsa bitti. O gadar adama yemek mi dayanır, sonunda erkekler,geceleri gidip yiyecek öteberi getirdiler. İşin en kötüsü,oğlan evinden gelen avratlar emzikli,çocuklarını evde bırakıp gelmişler... Bacımgilin evini yaktılar... Allah o günleri bir daha göstermesin...

HACI VAYSALLARDAN İBRAHİM GÖRÜR CİĞCİĞ MAHALLESİ (NALBANT)

... Gazi amcanın anlattığına göre,kurşunu sıkın kişinin çok genç ve babayığit olmasından,adının olaya karışmasını önlemek için,ilk kurşunu atanın İmam olarak tanıtıldığını söylüyor..

"Ermeniler,cellat mıkını müslümanların başına çakarak bıçakla diri diri yüzerek öldürürlerdi. Kurşunları araya gitmesin diye böyle yaparlardı. Çünkü bir kurşun bir altındı. Ne onlar."

ŞÜKRÜ GÜNAL (MANİFATURACI)

Karamanlı Fahısı ile Aslan Bey in yanına gittik. Adamcağızın elinde kırbaç, omuzunda mavzar vardı. Biz varınca ne oluyor bunlara,"benim burada dikili taşım yok, ben kaçmıyorum... Bunlara ne oluyor.?"

ALİ ÜNSAL (HAYRULLAH MAHALLESİ)

... haber gelince Devecili mahallesinden Alikoğlu Ali, Adanalı Ahmet Çavuş,hatırlayamadığım birkaç kişi daha Fransız ve Ermeni devriyelerine ateş açmışlardı.

1324 (1908) Doğumlular

HACI OSMAN AKÇAKALE

Divanlı mahallesinde Fransızlar devriye gezerken, daracık sokağa girmişler, buranın muhafazası için iki kapısı vardı. Bunlar kapanınca Fransızlar içerde kalmışlar. Orada alay katibi Mustafa Efendi'nin evine girmişler, esir almışlar. Halkın altı gün sonra haberi oldu. Akrabaları Embiya yemek getirmek bahanesiyle damdan çıkmış, damlardan geçerek halka haber verdi. Halk dışardan teslim ol çağrısı yaptı. Ancak Fransızlar karşılarında asker olmadıkça ve o askerlerin de kendilerini teslim almadıkları

HACI OSMAN AKÇAKALE

sürece teslim olmayacaklarını söylediler. Bir kişiye jandarma ceketi giydirdiler, biri de subay elbisesi giydi. Fransızların bulunduğu evin bitişiğindeki Nalbantoğlu'nun evine girdiler. Evin duvarını delerek yandaki eve geçtiler. Fransızları teslim aldılar. 8 Fransız askerini birkaç gün Nalbantoğlu'nun evinde tuttular. Sonra Kılıç Ali Paşa'ya haber verdiler. Eşbah Hacı Hüseyin Efendi'nin evine getirdiler. Divanlı hamamının arkasındaki Ermenilerden beş kişi, Akifoğlu'nun samanlığına saklanmışlar. Bunları da toplayıp hepsini Kılıç Ali Paşa'ya getirdiler. Onları Süleyman Bey'e götürün diye Kılıç Ali Bey, çetelere teslim etti

Birgün Divanlı hamamının arkasındaki Ermeni yerini gezmeye gitmiştim. Bir eve girdim, merdivenden çıktım. Ocak deliğinden biri bakıyordu, koştum, Bekçi Bekir emmiye "Burada ... var" dedim. Birkaç kişi toplandık, önce beni içeri soktular. Bir Ermeni ocaklığın puharasına sinek gibi yapışmış duruyordu. İndirince diğer arkadaşlarını da haber verdi.

Harp ortasında emmingile gidiyordum. Hırlak Agop Ağa'nın evinde ocağın üstünde tencerede dövme pilavı gaynaya duruyordu. Öylece herşeyi bırakıp kaçmışlardı.

BERTİZLİ REÇBER ALİ KIZI HURŞİT BACI

Bacım Hayriye'yi almak için Kayabaşı'na gitmiştim. O zaman 25 yaşlarındaydım. Bacım ile beraber yola çıktık. Caminin alt yanından geçerken biri karşımıza çıktı. Yolumuzu kesti. Elinde tabanca vardı. İzarımı çekti. Beni korkutmak istedi. Ona;

Senin kurşunun bana değmez diyerek karşı koydum. O zaman tabancasını ateşledi. Ben kaçtım, attığı kurşunlar bana değmedi.

Eyvah bacımı vurdular diye çok üzüldüm. Ama sonradan onun da benim gibi kaçtığını, ve Gözlüklü Ali Efendi'nin evine sığındığını öğrendim. Sonradan duyduğuma göre Sütçü İmam hemamdan çıkan iki kadının yolunu kesip peçelerini yırtan başka bir ...'u vurmuş...

İBRAHİM CÜCÜK
TANIR KÖYÜ
ÇOBAN

Dedem anlatırdı, Urusya'dan çatal sakallı bir gelmiş. Ali Gayasına medeniyet kurup, barut çıkarttırmış. Baruta sahap olan Ermeniler coşmuş. O günden beri köylere baskın yaparlarmış diye büyüklerden dinlerdik.

Ben ufacık çocukken Ermeniler bizim köyü bastı. Edelerim askere alındıydı. Hatta şehit künyeleri bile geldi. Yani köyde sakat, ihtiyar, çocuk ve avratlardan başka canlı kul kalmadıydı.

Dediğim gibi Ermeni köyü bastı. Avratları toplayıp Zeytun'a gönderdiler. Bizleri de ahıra doldurup ataşa verdiler. Bu demde asger olupta, eşkiyalara ganişmiş bizim köylü Deli Memmed, köyün galasında yangını görünce iki el ataş edip nara atınca bunu duyan basıldık sanıp kaçmaya başladılar.

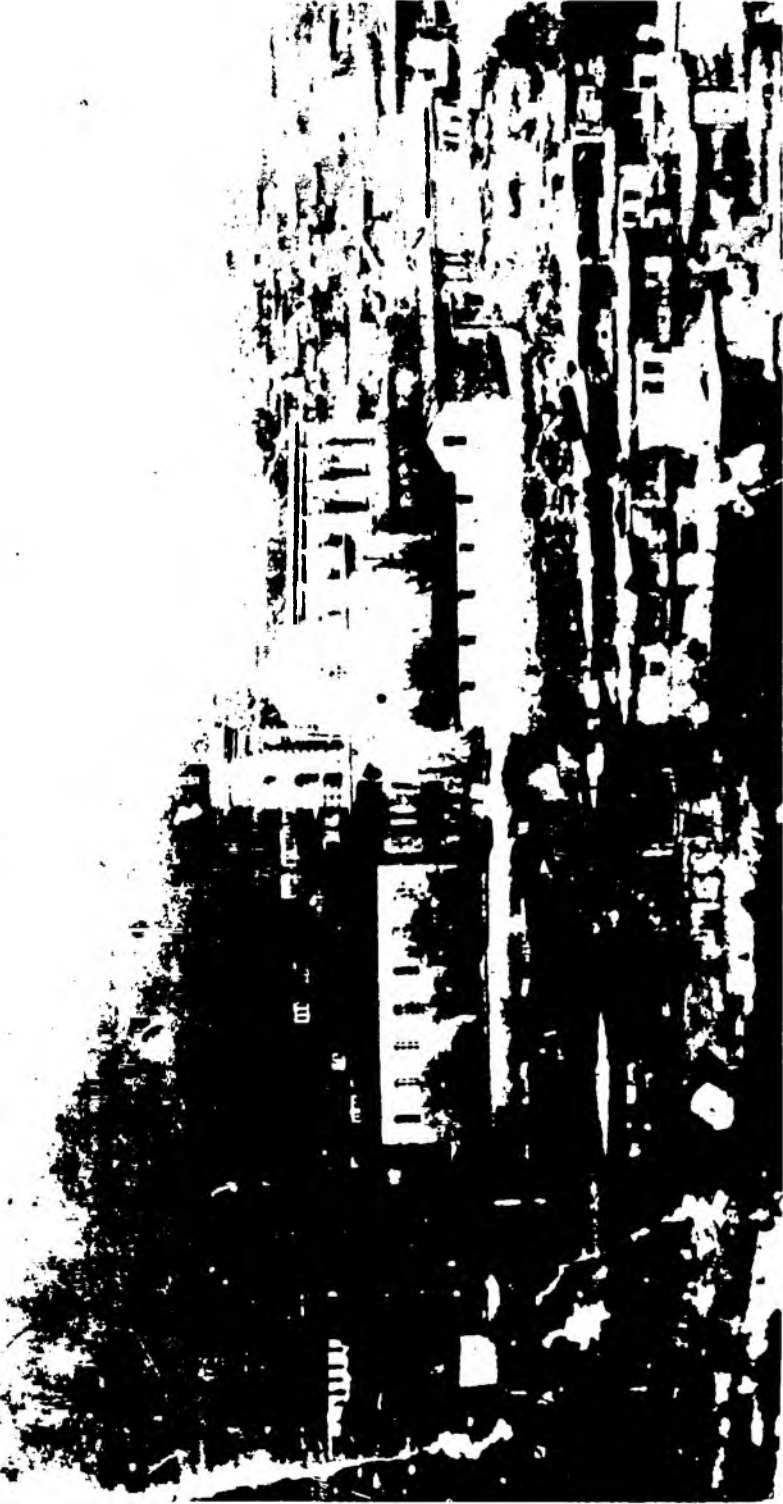
Galan, Deli Memmed gelip gapıları gırdı. Bizleri gurtardı. Biz de Göksun'a doğru kaçmaya başladık. Perişanlığın bini bir pula.

Maraş'ta İngilizlerin bir sıkıntısını görmedik. Amma şu Zeytin var ya etmediğini gomadı. Fransız gelince iyice şımardı. Bütün zahi-remizi, hayvanlarımızı zorla aldı.

ÖKKEŞ GEMCİ
DİVANLI MAHALLESİ
DEMİRCİ

Duyduğuma göre 311 yılında, şimdiki Süleymanlı nahiyesinde Ermeniler baş kaldırmış, kışlayı basarak iki tabur askerimizi öldürmüşler. Bertiz köyleri haberi alıp hücumla geçmişler. Maraş'tan da asker gitmiş... Sonra oraya Patrikler gelmiş. Ermeni eşkiyasını hükümetle barıştırmışlar.

Oradaki birliklerde dayım da varmış. Askerler mağaraya gizlenip etrafa nöbetçiler dikmişler. Ermeniler ise çam dallarını ellerinde taşıyarak ağaç görünümü ile gece karda ilerleyip nöbetçilerimizi öldürmüş ve sonra da mağaradaki askerleri öldürmüş, üç kişi kurtulmuş. Kurtululardan birisi Hacı dayım.

Aburabisi (Jir depesi) ndeki kilise

Kerhan'dan Osman Hoca'nın oğlu Ali, Şıh Turan mahallesinde Saraç Mustafa Bahtiyar yokuşunun başında, Hacı Mehmet Efendi Divanlı camii karşısındaki sokakta, Zencirci Hocanın oğlu Hasan, istihkâmda şehit düştüler.

Harp patlamadan yesirden dönen Hoylu Mehmet'in, harbin patladığı gün düğünü vardı. Gelin evde kaldı, kendisi savaşa katıldı. Geline görmeden Yetim Hanede şehit düştü...

KANADIKIRIK MEHMET EFENDİ (YENİ CAMİ İMAMI)

... Nahirönünden olan Üzüm suyu Mehmet Efendi ve kardeşi Ahmet Efendi çok yiğit insanlardı. . Ahmet Efendi camide namaz kılarken Fransızlar tarafından vurulur... kardeşi Mehmet Efendi Kapalı Çarşıdan evine gelirken Daş Hanın kapısında nöbet bekliyen Fransız askerleri etrafını sararak esir alırlar. Mehmet Efendi'yi Arasa Hanına götürerek orada birkaç gün işkence yaptıktan sonra Arasa Hanının kapısına büyük mıklarla ellerinden, boğazından ve gözlerinden, ayaklarından çıkmak sureti ile çarmıha gerip şehit etmişlerdir. Şehit olurken Mehmet Efendi şu sözleri söylemiştir. "Hangi düveli muazzamada esir olmuş bir milleti böyle işkence ile öldürmek var?" diye bağırdığında Ermenilerden biri "Üzüm Suyu Üzüm Suyu, bu 311 ile 324'ün intikamıdır" demiştir. Bu konuşmaları, hanın içerisindeki bir odada hapis olan Kadioğlu Ali duymuş ve sesi tanımıştır. Daha sonra Kadioğlu Ali, Tunuslu bir müslüman müstemleke askeri tarafından kurtarılmıştır. Bu olanları ondan dinledik...

RIZVAN OĞLU ALİ ORUK ÇELTİK USTASI (SAKA) (KARAMANLI MAHALLESİ)

...Ali Çuhadar birgün bana "Kimin oğlusun sen?" dedi. Ben de babamın ismini söyledim. Elindeki mavzerle havaya ateş etti ve bir turna düşürdü "Al bunu anana ver, sana çorba bişirsin de iç" dedi. İşte bu adama, Fransız komutanı çok altun para teklif etti. Seni Milis Kuvvetlerine komutan edeyim diye. Ama Ali Çuhadar kabul etmedi

ve annesinin altunlarını toplayıp, Fransız komutanına götürmüş; "Altına ihtiyacın varsa al" demiş ve devam ederek "Ben Türk milletini ve gururunu altın ile satmam" demiş. Aradan birkaç hafta geçmişti Tavşantepe'de Ermeniler bir Türk'ü öldürmüş, bir kaçını da yaralamışlardı.

MEHMET ZEYBEK (ZUMBATANLI MAHALLESİ)

... O zamanlar bir yara çıktıydı, iyileşmedi gitti. Anam beni götürürken bir İngiliz askeri,"dur mama"deyince anam beni bırakıp kaçtı. Asker beni alıp götürdü. Götürdükleri yer Dede Paşa Konağı idi. Yarama ilaç sürdüler ve beni geri getirip bıraktılar...

Bu adamların çoğu müslümandı. "Hade müslim, hade müslim, sava sava gardaş" deyip parmaklarını birbirlerine sürerlerdi. Çocukları namazlarını bile kılardı.

"İngiliz gidecek, Fransız gelecek, hade müslim, bom bom"derlerdi.

Mercimek tepeye toplar konuldu
Bütün her taraftan silah verildi
Kaçman Fransızlar etraf çevrildi
Vurun arkadaşlar gayret günüdür.

Kafir dört taraftan toplar atıyor
Aman arkadaşlar vatan batıyor
Yanan hanelerde baykuş ötüyor
Hayır kuşu şehirlerde uyandı.

Kafirin topundan evler yıkıldı
Esik ulu yerler döküldü
Çok babayığidin beli büküldü
Hayır kuşu şehirlerde uyandı.

Allah Allah dedi çok babayığit
Kimi gazi oldu kimi şehit
Şükrolsun kafiri eyledik sükut
Hayır kuşu şehirlerden uyandı

Hırlağa güvendi Fransız geldi
Milliye askerin böyle olmaz sandı
Korktuğu korkular başına geldi
Hayır kuşu seherlerde uyandı

Evlerden evlere delik açıldı
Geceli gündüzlü sarıldı
Çete geldi yollarımız açıldı
Hayır kuşu seherlerden uyandı

Evlerden evlere delik açarık
Mevlam fırsat verir kurşun atarık
Müslümanık dinden nasıl geçerik
Hayır kuşu seherlerden uyandı.

Fransız dediğin körler olası
Tacı tahtı belâsı
Ermeniler bir Allah'tan bulası
Hayır kuşu seherlerden uyandı.

Bu işe Fahri Kainat nezir
Kemal Paşa bir ulu vezir
Bize imdat eyle Hz. Hızır
Bu gayeye cariyeler uyandı.

Allah Allah dedik başladık işe
Bu işe Hz. Ali vetişe
Cümle alem embiyalar tutuşa
Hayır kuşu seherlerde uyandı.
Pis yüzleri . . . zahferana boyandı.

Ali Kavasade Kâmil Efendi oğlu

SALMAN ERŞAHİN

Süleymanlı "zeylun,"daki Ermen gavrının Andırın hükümet binasını yakmaları ve civar da mezâlim yapımaları üzerine bir müslüman kadın tarafından yakılan ağıt. Bu ağıt Rahmetli Ali Kavas zâde Kâmil Efendi oğlu Salman Erşahin tarafından saz ile çalınarak söylenirdi.

Mehmed Bey müdür vekili
Âleme verir cıkılı
Çok gelinler yesir gitti
Arınıca deste kıkili.

Yaşca Fevzi Beyim yaşca
Nüfuzun geçiyor taşca
Ünün gitti İstanbul'a
İnşallah ederler paşca.

Güzel Durdu Beyim güzel
Kaşın eger, gözün süzer
Devlet bunu duymadı mı
Şehitler' olmamış mezer.

Durdu Bey attan düşünce
Ermeniler çalmış hota
Şöyle clöncüm baktım idi
Konak yandı tütö tütö.
Amanın konak alışı
Kaymakam yaralı kaçtı
Keşiş oğlu kör olası
Sandıktan parca bölüştü

Çine Peinos bıyığın yolmuş
Kireçç'oğlu atın vurmuş
Şöyle clöncüm baktım idi
Hükümet konağı yanmış.

Çukur-Hisar'da kabalar
İpe düzdükçe çabalar
Durman çıkan arslanlarım.
Sizi koydu kaçt' obalar.

1909 yılında MARAŞ; Mülki, Askeri ve Ayandan bazıları

1909 yılında, Maraş; Mülki, Askeri ve Ayandan bazıları.

1. *Mutasarrıf Hilmi Bey (Serficeli) Öndeki üç çocuk oğullarıdır.*
2. *Sarı Kâtip Hasan (çocuk)*
3. *Şeriyye Hâkimi Kadı*
4. *Belediye Reisi Necipzâde Derviş Efendi*
5. *Muhasebeci Efendi*
6. *Jandarma Komutanı Binbaşı Cemil, "Zeytun harekâtında bir çok yararlıkları görülmüştür.)*
7. *Nuri Sait Paşa (Kesin teşhis edilemedi)*
8. *Tahrirat Müdürü Cevdet Bey, (Millî Mücadelemiz esnasında Mutassarrıf Ata Bey'in milletvekili seçilerek Maraş'tan ayrılması üzerine Kilisli Çakmurzâdelerden Cevdet Bey, Mutasarrıf Vekilliğine tayin edilmiştir).*
9. *Hacı Mustafa Efendi (Kadıoğlu).*
10. *Pazarcık Redif Taburu Komutanı Şamlı Binbaşı Sıtkı Bey*
11. *Askerlik Dairesi Reisi Kaymakam Abdulkadir Bey*
12. *Alay Kumandanı Yarbey Şükrü Bey*
13. *İlk Sulh Hakimi Şevket Bey.*

1325 (1909) Doğumlular

**MUSA EFENDİ ZADE - HASAN ARIKAN
(ŞİH MAHALLESİ)**

... Fransızlar kaleye bayrağı astılar. Fransız bayrağı bizim evden gözükiyordu...

Fransızlar ve kahpe Erm

Fransızlar ve kahpe Ermeniler, Kahramanmaraş'tan kaçtıktan sonra çarşı pazar yandığı için Türk Bayrağı yoktu. Abdullah ARIKAN ile birlikte kilisenin çan kulesinde bulunan Fransızların bayrağını indirdik. Kırmızısını taban ettik, yeşilini attık. Beyazından da ay yıldız yaparak

kırmızının üzerine diktik. Birlikte Şih Camiine astık. Maraş'ta ilk bayrağı biz astık. "Böylelikle Fransız bayrağının çaputuna da şeref vermiş olduk."

Akrabalarımın Mahmut, Şih Camiinin kapusunun ağzında alnından kurşun yiyerek şehit oldu. Amcamın hanımı Ayşe Hanım, komşusunun evinin ayazında, çete yemeği için baldırcan musakkası onarıken Katolik kilisesinden atılan kurşunlarla şehit oldu. Kızı Hatice ise baldırından yaralandı...

Recep oğullarından Ahmet Çavuş, Haşesoğullarından biri şehit oldu. Müslüman kardeşlerimizi harpte Şih Camiine gömdük. Harpten sonra mezarlarına naklettik.

ARİF ERŞAN ŞEH MAHALLESİ (KÖŞKER)

Fransızları sevinçle karşılayan Ermeniler, "Gökte bir yıldız doğdu üstümüze" diye bağırıyorlardı.

Ecer hamamdan kadınlar çıkıyordu. Çıkan kadınların arasında Çıplak Ökkeş'in anası da vardı. Devriye gezen iki Fransız askerinden biri kadının peçesini kapmak istedi. Çıplak Ökkeş dolma tabanca ile birini vurdu, diğeri kaçtı. Daha sonra da kaleye Fransız bayrağı çekildi

YUNUS GÖZLER

Savaşın sonlarına doğruydum... Henüz 9-10 yaşlarındaydım. Biz çocukların savaşa yardımı olmadığı için "Allahümme yâ vedut, elini bağla dilini tut" diye tekrar edip duruyorduk. Büyükçe bir odaya ailemizle birlikte sığınmıştık. Yiyecek diye gözümüz düşüyordu. Henüz çok küçük olan kundaktaki dayımın oğlu devamlı ağlıyordu. Hasta dedem çocuğu susturmak için devamlı çalışıyordu. Ama nafile, çocuk susmuyordu. Birden dedemin gözlerinin parladığını gördük. Acele ile yerinden kalktı. ... Biz çocuğun susması için dua ediyorduk... Çünkü çocuğun sesini duyan düşmanlar bizi bulabilirler ve hemen öldürürlerdi... herkes korkuyla bir yana büzüldü.. dedem çocuğun kundağını eline aldı, bıçağı

tam boynuna götürüyordu ki... birden kapı çalınmaya başladı, kapıyı açtığımızda sevinçli yüzler,düşmanın kaçtığını müjdeliyorlardı...

HASAN KALINMEŞE (ZUMBATANLI MAHALLESİ)

Sokakta oynuyordum. Atlarla geçen Fransız ve Ermeniler,beni görünce atları üstüme sürdüler. Duvarın dibine kaçtım. Atı şaha kaldırıp beni ezmek istediler. Fakat atlar duvar yüksek olduğu için ürktüler. Ben de duvarın dibine iyice büzüldüm. Bir iki sefer üstüme tekrar sürdüler, hayvanlar iyice ürktü. Sonra birşeyler konuştular, çekip gittiler. . Çok korktum.

... Çeteler çiçekli hamamından Divanlı'ya mazgal deliği açmışlardı. Ben de buralarda dolanıyordum. Bir ara mazgaldan dışarı çıktım. Bir eve girdim, gencin biri vurulmuş,yatıyordu. Merdivenlerde de ağzı üstü yatmış bir erkek,bir kadın gördüm. Kadının memesini emer vaziyette bir bebek donmuş ölmüştü . sonra Ermeniler beni de keser diye kaçtım...

"Vatan sevgisi imandandır."

İSMAİL KARABAŞ DİVANLI MAHALLESİ (KÖŞKER ÇIRAĞI)

İngilizler Maraş'a geldiklerinde hiçbir taşkınlık yapmadılar. Hatta bizimle beraber namaz kılar ve namaz çıkışında müslüman çocuklara para dağıtırlardı. Ermeniler bu durumu hazmedemediler, İngilizlere nerdeyse baş kaldıracaklardı. Onun için İngiliz Fransız değiştirmesi yapıldı.

Fransızlara güvenerek şımaran Ermeniler, fırsat buldukça kadın, erkek demeyip saldırdılar. Çok edepsizlik yaptılar. Hatta "İnsan derisi yüzecek bir makine" yapmışlar. . bunlarda Allah korkusu yoktu.

Ulu Camiden Boğazkesene doğru ilerleyen yolda bir müslüman kadın,kucağında çocukla gidiyordu. Bir Fransız askeri,kadının kucağından çocuğu kaparak havaya attı, altına kılıcını tutarak çocuğu ikiye böldü. Anında o Fransız P.... oracıkta linç edildi.

1326(1910) doğumlu Mehmet oğlu TEVFİK ALTUNZİNCİR

1326 (1910) Doğumlular

MEHMED OĞLU
TEVFİK ALTUNZİNCİR

Ben 12 yaşında idim, benim edem 1313 doğumlu idi. Kendi okur yazar idi. Bu yaştakileri hükümet topladı. Şam'da küçük zabıt okuluna gönderdi. Mektepten sonra Filistin Cephesine gönderildi. Almanlarla birlikte telefon hatlarında çalıştığını anlatmıştı. Arapların içinde idi, 1. Dünya Harbi, Osmanlı Devletinin aleyhine gitmekte iken, ancak bir haber gelmiş, başınızın çaresine bakın, iş işten geçmektedir diye. Bu hal üzerine o postahane denilen yerden, orada hayvanlara yükleri yükleyip Halep

yolunu tutmuşlar. Yolda İngilizler, bizim askerleri çevirmişler. Meğerse Araplar,İngilizlere yol vermişler. İngiliz tayyarelerinden "Osman Teslim" diyorlarmış. ... Ağabeyim 1 sene İngilizlere yesir olmuş "Sizin memleketinizi Fransızlar işgâl etti!" dediler. Hepimizi serbest bıraktılar. Biz oradan hasta halimizle Maraş'a geldik. Birgün akşam kapı çalındı. Anam Hava Hoca kapıyı açarken "Kim o?" deyince "Benim, oğlunuz" dedi. Hepimiz kalktık, başına çevrildik. Fakat kendi hastaydı. O gün konuşmadı. On gün sonra iyileşti. Sonra yukarıdaki yazdıklarını anlattı.

Bu sırada İngilizler,Fransızlara Maraş'ı devretmişti. Dört ay sonra her gece Fransızlar,Ermenilerle birlikte Ermeni mahallelerine silah dağıtıyorlardı. Geceleri silah sesleri duyuyordum. Bu böyle iken Ermeni mahallesindeki Müslümanlar, Müslüman mahallelerine, Müslüman mahallesindeki Ermeniler de Ermeni mahallelerine taşındılar. 10'dan fazla kilise, 7-8 Ermeni mektebi vardı. Bu sırada saraya Osmanlı Askeri geldi,dediler. Ejder isimli bir arkadaşıla gittik, kapıda mahallelim olan Hayri Ede kapıda jandarma idi Ona sorunca bizi evimize kovaladı. Biz de Abarabaşı'ndan Divanlı'ya gidiyorduk. Eczacı Lütfi Efendi'nin evinin karşısında birkaç Ermeni dükkanı vardı. Dükkanların duvarları delinmişti. Sonradan anladım ki, mazgal delikleri imiş. Biz orada korktuk ve kaçtık. Mahalleye yaklaştık, ziyaretin yanında iken Devecili tarafından silah sesleri geldi. Evlerden herkes dışarı fırladı. On kişiden bir kişide silah vardı. Köşebaşlarını tuttular. İki gün sonra Kâtibin evinde mavi geyili 4 Fransız yakaladılar. Bütün evlere "sıçan yolu" denilen delikler açıldı. Buradan çetelere yemek taşıırdı. Bu deliklerde bütün mahallelere gidilirdi. Edem Hasan da itamhane karşı bir evde siper olmuştu. Bazen başka mahallelerde sıkışıklık varsa oraya gidiyorlar, sonra geri kendi mazgallarına dönüyorlardı. Ben de edemin azlığını taşırdım. Harbin 15. günü sabahleyin edemin şehit olduğunu duydum. Vardık ki düşman mazgal deliğinden geçirdiği kurşunla sağ yanağından onu vurmıştu. Sol yanağı parçalanmıştı. Domdomulu kurşunla vurulduğunu söylediler Mahalleli şehit edemi Divanlı Camisine defnetti. Orada üç-dört gün geçince, "Fransız kuvveti geldi" dediler. Topların sesi duyuluyordu. Ben de Divanlı Camisinin minaresine çıktım. Düşmana baktım. Aksu Köprüsünün berisine askerleri düzmüşler. 4 tane top ile şehre top atıyorlardı Mahallede toplanıldı. "Çocukları köylere, bağlara bırakıp harbedelim." dediler. Benim edem şehit oldu, eniştem yaralandı. AyakçHoluğun köylerine gittik. Birgün durduk, ikinci gün

"düşman kışlayı yaktı, kaçtı" dediler. Harbin 12 veya 13. günü Abaraba-şındaki Çukurobaya yakın kilisenin karşısındaki ev sahibi ilk defa evini ateşe verdi. Sütçü İmam'ın yaptıklarını duydum. Ama oraya gidip göremedim. Fransızlar geldiklerinden 1 gün sonra Mercimek Tepe'yi topa tuttu ki yol açılsın. O taraftan kaçmak içinmiş. Sonradan zaten Mercimek Tepe'den kaçmışlar. Onların kaçtığını duyunca geri döndük. Bizim evleri kaçamayan Ermeniler yakmışlar. O Ermenilere Dayızade Hoca'nın fetvası üzerine kimse dokunmadı. Dayım Ahmet Hamdi, Ağır Ceza Mahkemesi Reisi idi. Bize bir evi verdi. (Kaledibinde). Bir ay oturduk, sonra Divanlı'ya gittik.

Kırk gün sonra şehit edemi camiden çıkardık. Götürürken kimse yoktu. Dört kişi geldi. Kim olduğunu bilmiyorum. Alıp mezarlığa getirdiler. Camiden alıp tabuta koyarken kanları akıyordu. Babamın koltuğuna yatırdık. Şimdiki mezarlık girişindeki çeşmenin karşısındaki yolun altında Zirai Araştırma Müdürlüğünün bahçesine düşmekte. Mezar taşı da vardı. Sonra kayboldu.

.....

YAHYA OĞLU ARAP KİRLİ HACI HASAN DUTLUCA MEVKİİ KÖŞKER

İngilizler Maraş'a Antep yolundan gelerek yerleştiler. Beraberlerinde kamyon da getirmişlerdi. Biz kamyon nedir bilmezdik. İlk orda İngilizlerde gördük... İngilizler bizim oraya Bürlek veya Dutluca dediğimiz tepeye talime gelirlerdi. Bunun yanı sıra şehrin her tarafında devriye gezen İngiliz askerleri görmek mümkündü. Bir gün devriye gezen iki İngiliz askeri bağdan dönen bir kıza sarkıntılık yaptılar. Kızın çığlıkları üzerine mahallemizin yaşlılarından Ümmü Hala denilen bir kadın kızın yardımına yetişti. Vak'a yerinde kalabalık artınca İngilizler kıızı bırakıp kendilerine hücum eden kalabalığı dağıtmaya çalıştılar. Tabancalarına davranmadan ellerindeki kargılarını sağa sola savuruyorlardı. Mahallemizden Kemiksiz Ökkeş denilen bir adamı elinden yaraladılar. Başa çıkamayacaklarını anlayınca

çareyi kaçmakta buldular. Ertesi gün sarkıntılık yaptıkları kız, Kemiksiz Ökkeş ve birkaç kişi askerleri şikayet etmek üzere İngiliz karargâhına gittiler. Karargâh komutanı askerleri dizerek kıza kendisine saldıran iki askeri teşhis etmesini söylemiş, kız saldıranları teşhis etmiş, Kemiksiz Ökkeş de bunu doğrulamış, biz onların cezasını veririz siz gidin diye göndermişler. Komutan gerçekten askerleri cezalandırdı mı, cezalandırmadı mı bilemiyorum.

Hüseyin Garagöz

Hüseyin Karakız'ın dilinden mücadelelerimiz

Maras harbinin sonuna doğruydı. Simlikli Gökür-
oba ~~caddesi~~ caddesi entitüsün önüne gikmorde.
caminin üstünden kayabanına giderdi. Yol sonrakun
ağılde, vakıf tarlaya öte.

Caddenin camii tarafı müslümanların elindeydi.
yalnız, simlikli Göküroba caminin altındaki derveşlerin
sokağın başındaki eu Hırlak egubun gızı Vardani
(çok güzel bir hanımdı) hanımın eviydi. Gocasının
odasında garibiz okseb derlerdi. mahallenin
en zengin adamı oydu. İste onun evinde Fran-
sız ve ermeni askerlerle doluydu. Apır makineli tüfekle-
ri bile vardı. Caminin kuzey tarafı ise (bu pöktü
merkez orta okulu giden yol) Fransızın elindeydi.

Harbin sonuna doğruydı. İpler iyice kırılmıştı.
Simlikli çengiz han sokağın (caminin kuzurundaki sokak)
Derindeki eu Karakızgılı Zeki ve muhib-
dinin babaları olan Garıgızgılı Duran efendinin
eviydi. Bizim eu ise on metre ilerde boyönkü
3-5-1- nolu evlerdi. Hem duran efendinin evi
hemde bizim eu bürman muhasarası altındaydı.
Hatta bizim evin damına makineli tüfek du-
ran gavar ha bir karrıya atar ediyordu.
Bu ora bizim evde ohirda sağdan soldan gelen
müslümanlarla beraber 32 kune evin ohalini
mahzur kalmıştı. (Babam Garıgızgılı Hacı Ahmet say-
mı) İste bunu duyan Zeki eyuak bizim
emmigülü gıl ohirda mahzur kalmı. Eger dü-
manın haberi olursa onları diri diriy yakar
demiz. Nihoyet bu pöktü doktor cafer tatlı
balın emmizi Balcıgılı Duranı bulup demizki.
Oğlum iste sana ödert madeni altın lira.
uzun bir paptı bul. ucuna minderi sor. Gazi
dök, Başdağenin (evin citintisi) altından vur
ateş. Bu ben setelerle birlik te seni korurum.
(Kayabanına giden yolun başında). Oda öyle yaptı.
gafirma oldu fukat balcıgılı durana birzey
olmude. Oluyı ohirin delifinden babam pöte

1
pyle pörmüş ve hınc onlattı. Ev yanınca Fransız
lar kaçarak bugünkü orta okulun yeri olan protek-
tan kilisesine koşular. İle tam bu sırada Zeki
efendi getelerle hücumu geçip pelip pelip kurtar-
dılar. Çoluk çoruk doğru Gözdeğereye pıttık.

Babam Hacı Ahmet'in anlattığına göre bu ara bütün
maraslılar çoluk çoruk civardaki köylere koşıldılar
dünmen ise, müslümanlar evlerini boşalttı. Tümden
sehrü yakaraklar korkusuyla onlarda kaçtı der.
Ne dereceye kadar doğru olduğunu bilemem.

3-5 gün sonra idi. Rahmetli babam bütünüki
Zeki efendi sakal bırakmış, demiş ki. Ölüm Zeki
sen daha pençsin. Niye sakal bıraktın. O da de-
miş ki Vallahi emmi, yemin ettim Antebe de
kurtarmadıkten sonra bu sakalı kesmiyeciğim
demiş. Hakikaten Antebe de pıttı, fotat 810-
su geldi. Allah nur içinde yatırsın. Bir sırada
sağ iset Ö rahmetlinin yuğünden sağır.

Sayın Hocam. Ben Hüseyin Karakızın oğlu Mustafa
Çarokizim. Bu olayı ben babamdan 15-20 sene
beri birçok defalar dinledim. Hepsinde de ifadekrin
aynı olduğunu gördüm, doğruluğuna inanırım, yardım
ve size veriyorum.

Hüseyin Karakız.

Doğum : 1326

Babası : Garupız oğlu Hacı Ahmet
Ana adı : Hatice
Doğum yeri : Maras -
Mahalle : Gökürözü

- Adres -

Fezriye Mah.
Cemrihan sok. No-3.

(Çoktan bu adres Gökür
öbu mahallesinden gitirde.
İmdi Fezriye Mahalle-
sine bağlandı.)

1327 (1911) Doğumlular

**MUHARREM BAŞKAN
(ŞİH TURAN MAHALLESİ)**

Harbten on gün evvel kahveye bomba atıldı. Ben ufak çocuktum. Çiftçi olduğumuzdan evde pamukları kozasından ayırıyorduk. Büyük abim geldi" ne duruyorsunuz Hasan, Ökkeş? Kahveye bomba atıldı. Emmimin biri şehit oldu, öbürü yaralandı" dedi... bu işler olurken Fransıza güvenen düşürümcü Ermeniler, şehri çok iyi bildiklerinden onlara yol gösteriyorlarmış.

Ermeni gızı Fransız Paşasının gendine aşık olduğunu bildiğinden kaledeki bayrağı indirirsen seninle yatarım demiş. Bizim bayrağı kaleden endirdiler.

Harb esnasında vazifemiz, 'Allahumma yâ vedut, düşmanın elini bağla, dilini tut" diye dua etmekte.

HÜSEYİN OĞLU ŞABAN ALİ BOZOKUR
(HACI EYÜPLÜ KÖYÜ)

Ataların boşa gitmiş lafı yok. "Ermeniden dost olmaz, olsa da dürüst olmaz".

AHMET OĞLU YUSUF ERMİŞ
(NAHIRÖNÜ MAHALLESİ)

Kundaktaki çocuklarımızı Ermeniler havaya atıp altına kılıç tutuyorlardı. Türkleri gördükleri yerde işkence ile öldürüyorlardı.

HACI YEŞİLLİ
(HARTLAP KÖYÜ)

Biz önceleri Ermenilerle çok iyi dosttuk. İçtiğimiz su bile ayrı gitmezdi... Fransızlar Maraş'ı dalayınca Ermeniler azdı. Hergün bir iki müslümanı öldürdüklerini duymaya başladık.

1328 (1912) Doğumlular

**ÖKKEŞ GÜRÜNLÜ
(DURLUPINAR MAHALLESİ)**

Harp sırasında ben yedi sekiz yaşındaydım. Mahalle komşumuz Hasan Hüseyin vardı (Hatırlıyamayacağım bacısının hangi köyde olduğunu). Hasan Hüseyin köye bacısını yoklamaya gider. Sabah şehre dönerken yolda Ermeniler yakalar, bir eve sokarlar. Hasan Hüseyin'in avuçlarının ortasından kostek mıhlarıyla çarpmıha çakarlar. Oturup karşısında içki içip eğlenirler. Bir tanesi kalkıp Hasan Hüseyin'in yüz derisini bıçağıyla yüzer.

aynayı karşısına korlar. "Aynaya bak Türk,şimdi daha güzel olmadın mı?" derler.

Hasan Hüseyin'i o haliyle bırakıp giderler. Ertesi gün iniltiyi duyanlar yaralıyı eve getirdiler. Evden çılgık feryat sesleri yükseldi. Hasan Hüseyin'i ben de gördüm... çok feciydi, ben çocuğum diye ordan kovaladılar... sonra cenazeyi gömdüler.

SALMAN KAVAF (KAYABAŞI MAHALLESİ)

Suya giden ablam Ayşe, ağlaya ağlaya geri geldi, babam "Gız niye ağlıyon?" diye sorunca, "Kasalvarcı kör... oğlu, kız sen.. ol, seni alacağım dedi" diye cevapladı.

... Üdürgücü Fakı Hasan'ın gızı,kucağında çocuğuyla atın üzerinde gidiyordu. Fransızların attığı bir top mermisi kadını öldürdü, çocuk bulunamadı.

ÖKKEŞ UNCU (YUSUFLAR MAHALLESİ)

Fransızlar baktılarki olmuyor, bir heyet gönderdiler. Heyette bizlerin yüzü yamalıklı dediğimiz bir Amerikalı vardı. O da bir anlaşma çaresi bulamadı...

1329 (1913) Doğumlular

ALİ ÇAM
(DÖNGELE KÖYÜ)

... Fransız gelicimiş dediler. Herkes zarını zahrasını yükledi, Albustan'a yoharı geçmeye başladılar. Gardaşlarım, emmimgil bütün köy develere, atlara, öküzlere varana kadar yüklediler. Tıram tıram çekilmeye başladı millet. Bizim davarın çobanı da gitti... Bütün davar dağa çekildi, dağıldı gitti... Anam dedi ki "ben bir çok ... komutanına yemek yedirdim, bu kadar eyiliğimi nasıl gözlerine deperler... nihayet onlar da insan. Ben sansalatımı (saltanat) bırakıp bir yerlere gidemem. "

Anamla ben köyde kaldık. Bizden başka canlı gul kalmadı. Bir de başı boş gezen hayvanlar. Anam dedi ki "şu başı boş gezen hayvanları kesek de tarlalara zarar vermesin. Anamla ayaklarını bağladık... kestik... iki üç gün sonra gayrı görünmeye başladı. Anam beni buğda ambarının altına sakladı. O gün akşamaca biçok geldi. Anam onlara yemek yedirdi. Akşam olunca anama "ille oynayacaksın" diye zorlamaya başladılar... paraları ne yaptığını, köy halkının nereye gittiğini soruyorlardı. Anama yapmadıklarını bırakmadılar. Hatta kö... Rahmetliyi akşama doğru iyice çıplatıp damın başından aşağı ayağından sallandırdılar. Sonra altına asker bıçağı (süngü) tutarak tepe üstü bırakıp öldürdüler... Ben ne kadar ambarın altında kaldığımı hatırlamıyorum. Yalnız anam ambarın altına üzüm filan koymuştu, onları yediğimi hatırlıyorum.

ALİ ÜNALAN
DEVECİLİ MAHALLESİNDEN
(DUVARCI USTASI)

... Harbin başlaması şöyle oldu. Üç kişilik Fransız devriyesi Mağralı'dan Devecili'ye doğru giderken, onları takip eden Türk devriyesi ile Cinni Dut'un yanında onar metre ara ile oturdular. Bu sırada çarşı tarafından yoharı Tefsir Emin goşa goşa geldi. Bağırarak "Ey ahali! ne durursunuz, Fransız edepsizliğe başladı... herkes tufani alsın.." dedi. Bunu duyan millet bir garişti ki sorma, megerse Fransızlar iki avradın peçesini açmak istemişler. Milletin bu garişmasını gören Fransız devriyesi savuşup gitmek istedi ise de Alikolu (Alik oğlu Ali) tufânen birine yapıştırdı, öteki kaçmaya başladı, fakat Mağralılar Batı Park'ın orada önünü kestiler ve öldürdüler... Alikolu nun vurduğu daha ölmemiş olduğundan sürüne sürüne Cinni Dut'un yanında siper almış, bunu gören Ali Ağanın Ehemed'i bir alama gavradiğınan gavurun beynini çıkarttı... böylece harp başlamış oldu... tepesi aşağı guyuya atmaya başladık, çünkü onlara harcıyacak mermi yoktu.. üç gün sonra babam dedi ki: "... kaçması yakın." çeteler "Nerden bilin" dediler. Babam da "Ben çok harp gördüm, çok şiddetli ateş açıyo, her halde ağırlığını çekiyo" dedi. Dediği çıktı, sabaha kaçmaya başladı..

1333 (1917) Doğumlular

Mehmed Hilmi Vakıroğlu

BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

..

Efendim; Mustafa Mazmanoğlu son senelerini Eskişehir'de bulunan oğlunun yanında geçirir, senede bir, ilkbahar aylarında Maraş'a gelir ve gelişlerinde gününün yarısını benim dükkanımda geçirirdi. Bu arada hem

geçmiş tarihi anlatır, hem de hayat tecrübelerinden bana nasihat vermiş olurdu. Maraş harbinde kendisi ile Sarıkatiiboğlu Hasan Efendi gizli olan İdare Heyetinin emri ile Çetelere iâşe tedarik eder ve onları hem İâşe ve hem de sevk ve idare ettiklerini söylerlerdi. İâşe bittiği zaman yine İdare Heyetinin emri ile varlıklı kişilerden iâşe temin ederdik, derdi.

.....

Şehir harbinin en şiddetli zamanında bir haber aldık ki Müderris Dayızade Hoca Efendi, hatununu bir merkebe bindirmiş, diz boyu kar içinde, Kılavuzlu köyü istikâmetinde, kucaklarında bir de besek olduğu halde şehri terk etmişlerdir. Bu haber üzerine yine idare heyetinin emri ile Hoca Efendiyi takip etmeye başladık. Çünkü Hoca Efendinin şehri terk etmesi halkın moralini bozacağı, düşmana karşı müdafaanın zayıflayacağı ve halk arasında panik yaratacağını düşünerek iki arkadaş atlarımıza binerek Hoca Efendinin gittiği istikâmeti sorarak takibe başladık. İkinci gün Hacı'nın oğlunun hanında kendisine yetiştik. Kendisinin şehri terk etmesinin kötü neticeler vereceğini usulü dairesinde söyleyerek Hoca Efendiyi ve hatununu geri getirirken bir bebekleri olduğunu, götüremeyeceklerini anlayınca onu Kılavuzlu köyü yakınlarında yol kenarında bir yere kar içerisinde bırakıp Allahâısmarladıklarını söylediklerini ve Kılavuzlu köyüne geldiklerinde soruşturma neticesinde bir kimse tarafından görülerek bebeği alıp evine getirdiğini öğrendik ve çocuğu da alarak Hoca Efendiyi evine getirdik diye sözünü bitirdi.

Hoca Efendinin şehri terk ederek Elbistan istikâmetine kaçarak şehrin bilhassa şimdiki Yörükselim Mahallesine yayılmış, halk paniğe kapılmış, şehirde kimse kalmamış, bunu duyan Deli Tayyar isimli zat, "Tayyar Bağdat-ı Zâde" şimdi Bağdatlıoğlu soy adını alan ve Maraş'ın ileri gelen Külhanbeylerinden sayılan bu merhum, evlerinin karşısındaki boşluğa çıkarak, hemde üzerindeki elbisesini soyunmuş, bacağına bir dondan başka Müslümanlara moral vermek kastıyla "Ey insanlar, korkmayın kafirin kurşunu Müslümana geçmez" diye haykırmış, bu haykırış müslümanlara cidden büyük cesaret vermiş, yine bu cümleden olarak memleketin hemen herkesin tanıdığı Maksudoğlu Ali Efendi, Şekerdere istikâmetinden Dükkanönü ve Mağralı mahallesi istikâmetinde yüksek sesle bağırır ve şöyle der:

(Bu arada şehirde başıboş köpeklerden başka kimse kalmaz. Bereket

versin düşman bu durumdan habersiz. Her taraf yarım metre karla kaplı.)

"Ey ahali, Kılıç Ali Paşa diye bir zaat askeri kuvvetle geldi. Ve düşmanın elinden şehrin alt tarafındaki Yılankırkan Hanını, Taş Hanı ve Hışır Hanını hep aldı, düşman perişan duruma düştü, korkmayın" diyerek müslümanlara moral vermiştir.

Benim de şahsen tanıdığım Maksudoğlu Ali Efendi, Bezirgan çarşısının baş tarafında dükkanı olan bir zat idi. Bu hikayeyi sonra kayıp pedirim olan Mehmet Ali Bağrıaçık'tan dinledim. Bu ses üzerine ortalıkta hiç kimse olmadığı halde evlerine saklanmış olan insanlarla sokaklar doldu diye ilave etti.

Aslında Kılıç Ali böyle bir iş yapmış değildi.

Harbin bütün şiddetiyle devam ettiği bu günlerde halkın ümitsizliğe düşerek doğu, kuzey ve batı taraf uzak köylere gizlice göç etmeleri kötü netice verecekti. Şehrin bir tarafından bir tarafına haber gitmiyordu. Tam bu sırada Nahirönü mahallesine Sivas tan bir makinalı tüfek ile birkaç sandık cephaneye çetiren mülâzım rütbesinde imanlı bir zabitimiz de şehrin gıblasında minareden etrafı gözetler ve icap eden yerlere atış ederken getirdiği cephaneden bir sandık kaldığını ve düşmanın da hergün biraz daha şiddetini artırdığını görünce ümitsizliğe düşüyor. O sırada şehrin en yukarı kısmında Aslan Bey diye birinin yılmadan çalıştığını ve Kurtuluş Teşkilâtını onun kurduğunu öğreniyor. Bunun üzerine hikayeyi dinlediğim Kahveci Kara Mustafa ile Aslan Bey'e bir mektup gönderiyor. Kara Mustafa şimdiki Hal Caddesi olan yer dere halinde idi. Dereden istifade ederek kalenin batı tarafından Yörükselim mahallesine varıyor, Aslan Bey'i soruyor, nihayet Arı burnunda olduğunu, yani şimdiki Devlet Hastanesi olan ve Fransızların merkezi olan askeri kışlanın en yakın yeri olan Gurra Efendi mezarlığı olan yerdeki istihkâmın adı Arıburnu olduğunu öğrenmiş ve istihkâmın hayli uzun kışla istikâmetine doğru uzayıp gittiğini ve istihkâmda kimsenin bulunmadığını görünce kuşkulandığını ve ileride bir silah sesi duyduğunu, sese doğru gidince Aslan Bey'in Askeri kışlaya tek tek ateş ettiğini görerek "beyim beyim" diye seslenmeye başladığını, fakat duyması zor olduğunu, çünkü mermi sesinden kulakları insan sesini duymaz olmuş ve nihayet duymuş.

"Nedir evladım?" der. Kara Mustafa mektubu uzatır. Mülâzım şöyle yazmış:

"Efendim, bir makinalı tüfeğimiz ve birkaç sandık mermimiz vardı. Mermi bitti, bir sandık kaldı, düşman etrafımızı sardı. Ne yapalım, bu hususta emrinizi beklerim" der. Aslan Bey şöyle konuşur:

"Makinalı tüfeği var ha, bir sandık mermisi var ha, Mülâzım ha" der ve "Oğlum düşman etrafımızı sardı da bir tane minareimizi yıktı, ... yıktık, haydi git selam söyle, gözlerinden öperim. Bir zabıt, elinde makinalı tüfeği olan ve bir sandık mermisi olan bir kimse düşmandan korkar mı? Bak benim elimde bir tarak mermi kaldı, istihkâmda benden başka kimse de yok. Ümitsizliğe düşecek hiçbir şey yoktur. Aslan gibi çalışın" dediğini o günleri görür gibi olarak anlattı.

Gelelim Mazmanzâde Mustafa Efendiye:

Şimdiki apartman yapılan evvelki Kurtuluş ve Aras garajının yeri kendisinin olduğunu ve Araslara sonra kendi sattığını söyleyerek Maraş'a ilk defa İngilizlerin geldiğini ve bahçeciden yerin Has olarak çalıştığı, zamanlarda İngilizlerin de bu handa oturduklarını, bütün ağırlıklarını da bu handa olduğunu söyleyerek İngilizlerin Maraş'ı terk edecekleri emri gelince ellerindeki bütün silah ve cephaneleri bize teslim edeceklerini, çünkü biz gittikten sonra buraya Fransızların geleceklerini, Ermenilerin niyetlerinin çok kötü olduğunu, biz Ermenilerin tahriklerine kıymet vermedik fakat Fransızlar bizim gibi muamele yapmazlar. O zamanda size silah lâzım olur. Büyüklerinize söyleyin, bütün silah ve cephaneleri size bırakalım dediklerini, ben de bu haberi (Yörükselim) Eski Çavuşlu mahallesindeki Kayserili Nuri Efendinin evinde Aslan Bey'in başkanlığındaki İdare Heyetine durumu bildirdim.

İdare Heyeti her gün başka bir evde toplanırdı. Bunu da iki arkadaş benimle Hasan Efendi ve bir de Jandarma Çavuşu Yusuf Çavuş bilirdi. Çünkü toplantı yerini Yusuf Çavuş kollardı. İdare Heyeti toplandı. Uzun uzadıya düşünüldü, neticede İngilizlerin çok bir millet oldukları tarihen sabit olduğundan varmak istedikleri silahları almaya tereddüt ettiler. Sonra bize bir oyun ederler diye ve almamaya karar verdiler. Hatta bir arabasını da kapıya kadar getirmişlerdi o kaldı.

İngilizler giderlerken bana şahsen bir makinalı tüfek ile birkaç sandık mermi bıraktılar idi. İşte onlarla Antep harbine iştirak ettim. Şu vesikâlarda kayıtlıdır diye iki ester yani katır yükü dört sandık mermi ile Antep cepesine gittik.

Mekkare yüklü katırların biri başından bir mermi darbesi ile sarı ester, diğer kara ester ise karnından bir şarapnel darbesi ile ölmüşler. Bu hayvanlara topçu kumandanının imzalı vesikâsından okuyup öğrendiğine göre birine 55 altun, birine ise 60 altun kıymet kesildiğini ve merhum Mustafa Efendi'nin de aklında kaldığına göre dört veya beş askerlik tezkeresi mevcut olduğunu, iki veya üçünü 55 osmanlı altunu bedel verdiğini, ikisini ise bizzat askerlik yaparak aldığını söyledi. Ve bu vesikaları bana gösterdi, okudum. Tekrar şunu söyledi; "Oğlum duydum ki Celal Bayar'a millî mücadelede hizmetinden dolayı madalya verilmiş. Askerlik Şubesine gidelim de şu vesikâları gösterelim, benim hizmetim ondan az değilki" dedi.

Bu söz üzerine o zamanki şube reisine gittik. Makamında ziyaret ettik. Vesikâları bizzat ben okudum. Albay olan şube reisi ağlayarak kalktı ve sarılıp öptü. Ve ' O zaman sizler böyle çalışıp memleketi kurtarmasaydınız bizler de böyle rahat edemezdik" dedi.

Maraş halkının harbin en şiddetli günlerinde olacak ki ümitsizliğe düştüğü günlerde tecrübeli ve üstün cesarete sahip olanlar tarafından moral verilirken bir ses "Sivas'ta Mustafa Kemal Paşa diye birisi varmış" diye bir haber yayılmış. Belkide Mustafa Kemal Paşa'nın Aslan Bey'e yazdığı mektuptan duyulmuş olması muhtemel.

Bu sestten bir medet olur mu diye Sivasla bir muhabere etmeyi Mustafa Efendi kendiliğinden düşünmüş, fakat her tarafa giden telgraf telleri düşman tarafından kesilmiş, çaresini düşünmüşler, telgraf telinin ucunu Ahır Dağın arka kısmında Bertiz mıntıkasında bulacaklarını ve böylece Sivas'la muhabereyi temin edeceklerini kararlaştırmışlar. Bu iş için bir muhabere memuru lâzım. O da Maraş'ta bulunuyordu. Ona durumu anlattıklarını fakat bu kar ve kışta Ahır dağına aşım Bertiz'e gitmeyi her babayığit göze alamazdı. Muhabere memurunu gönlüne bırakmıyarak üç kişi gece Ahırdağını aşım Bertiz bölgesine vardıklarını, telgraf telinin ucunu bulup maniplaya bağladıklarını ve kardan kulübe halinde ev yapıp Sivas'ı aramaya başladıklarını, Sivas'ı bulunca kendilerinin Mustafa Kemal'le görüşmek istediklerini, nihayet görüştüklerini ve aldıkları cevap "Aman silah patlatmayınız ha" dediğini "Aman bey hangi silahtan bahsediyorsunuz biz kaç gündür harp halindeyiz" dememiz üzerine cevap "Allah yardımcınız olsun" diyerek oranda bir medet olmayacağını anladıklarını, çok müteessir bir vaziyette geri döndüklerini anlattı.

Cebelibereket Osmaniye'deki Fransa karargâhını, üç imzalı bir mektupla Maraş'a davetleri üzerine Fransız kuvvetleri hareket edip gelirken, Fransızların gönüllü askeri olarak gelmiş, halk tarafından evvelce bilinmemiş, Mustafa Mazmanoğlu ve arkadaşları Fransız kuvvetlerinin şehre nasıl geldiğini, kaleden izlemişler ki Fransızlar doğruca kaleye gelmişler. Orada tanıdıklarını, bunun üzerine öldürecekler fakat kaçırdılar, bu yüzden öldüremedik dedi.

Fransız kuvvetleri şehre girerken Ermeni kızları ve kadınları açık saçık süslenerek Fransızları karşıladıklarını, çiçekler atarak "Yaşasın Fransız, kahrolsun Osmanlılar ve Müslümanlar" diye nara attıkları da herkesce malum olmuştur. Fransızlar Kale'den sonra Dükkanönü çarşısından doğruca Beyazıtıoğlu Kadir Paşa'nın konağına varmışlar, bir müddet ağırlandıktan sonra Kışlaya doğru giderken Müslümanlara ve Osmanlı Devletine herzeler söyleyerek "yaşasın Fransızlar" diye çağrışarak şimdiki Çocuk Bahçesi denen yere yaklaştıkları sırada, şimdiki renk sinemasının bitişiğindeki evin yüksek duvarının üzerinden bir müslüman, ki ismini "Terzi Hasan Gürpınar" biliyor, Fransız bayrağının üzerine atlıyor ve bayrağı parçalıyor, biraz hırpalandı ise de ölmeden kurtuluyor. Ve böylece Fransız askeri Kışlayı karargâh ediyorlar.

Mustafa Efendi Maraş harbine ait hatıralarını birden bire değil de sohbet esnasında hatırladıkça anlatırdı. Çünkü yaşı doksanı geçmişti. Kendisi hem memleketin ağırbaşlı ve zengin külhanbeylerinden, hem cesur olup kemerinde 80-100 altın lira az olmayan varlıklı olduğu kadar da gayet güzel ve temiz giyinen bir kimse idi. Her nereye gitse gümüş kabızlı bastonuyla çantasında kendine has küçük boy nargilesini beraber götürürdü. Vardığı yerde muhakkak bir nargile içerdi. Son geldiklerinde Osmanlı Padişahlarına ait Avrupa devletlerinden birinin hediye ettiği ve saray yağmasında birçok el değiştirerek Mustafa Efendi'nin eline geçen ve üç parçadan ibaret olan gümüş buhurdanlık ile bir büyük boy Kur'an-ı Kerim'i Beyazıtlı Camiine hediye etti ve halen oradadır.

Antep cephesine süvari olarak 30 arkadaşı ile beraber bir makinalı tüfek ve iki katır mermi yükü ile gittikleri zamanda yine kemerinde 90 altın olduğunu söylemişti. Kendisi herkes gibi Aslan Bey'i en çok takdir edenlerdendi. Antep cephesine vardığımızda Üçdut mevkiinde, Aslan Bey, Fransızlara Maraş'tan götürdüğü topla ateş ettiklerini ve kendilerinin de yine Aslan Bey'in direktifi ile Anteplilerin elinde olan biricik topu Fransızların aldığını öğrendiklerini, "nasıl olur da müslümanın elinden top alır- 350

lar?" diyerek 30 arkadaşıyla süvari olarak Fransızlara baskın yapıp Antep-
lilerin topunu Fransız kuvvetlerinden geri aldıklarını ve buna ait vesikânın
bahsi geçen topcu kumandanı tarafından kaleme alınmış "Maraş kahra-
manlarının bu hareketlerinin şayan-ı taktir" olduğu yazılı ve imzalı vesi-
kâyı bahsettiğim" Maraş şube reisi beye okuduğum vesikâlar arasındadır.

Aslan Bey'in attığı top mermilerinin yaraları, o zamanki Fransız
kuvvetlerinin karargâhı olan, şimdiki Amerikan Hastanesinin duvarında
halen görülür. Aslan Bey'in top mermilerinin Amerikan Kolleji duvarlarına
çarpmaya başladığı zaman, Aslan Bey gibi iri yarı birisi, yanında iki kişi
daha Aslan Bey'e geldiklerini ve "Ne yaparsınız işte Fransızları kızdırdı-
nız, gelip sizi yakalarlar" dediğini Aslan Bey ise "Bizim elimizden topumu-
zu alacak, bizi yakalacak bir kuvvet tanımıyoruz" dedi ve "Sen kimsin,
etrafında kaç kişi var?" dedi. Etrafında başka kimsenin olmadığını söyle-
yince Aslan Bey, "etrafında kuvvet olmayanın söz hakkı da olmaz" diye
gelen adamı tersledi, sonra öğrendik ki, o gelen adam Fransızların casusuy-
muş dedi. Ve şunu da ilave etti. "Top mermileri gittikçe merminin nere-
lere isabet ettiğini dürbünle izliyorduk, mermiler Amerikan kolejinin du-
varlarını tam hedef almaya başlayınca, düşman arabalarının yüklendiğini
görüyoruz, meğerki Fransızların o gün kaçmaya hazırlandıklarını, ertesi
gün öğrendik" diyerek bu mevzuu da burada noktaladı.

Mustafa Mazmanoğlu'ndan aldığım bilgilerden anlaşıldığına göre
memleketin kurtuluşu hakkındaki teşkilâtı, İngilizlerin zamanında Aslan
Bey tarafından kurulduğu ortaya çıkıyor.

Muhterem Yalçın ÖZALP Bey'in benden rica ettiği Maraş Harbi
hakkındaki duygularımı sadece tasdikli vesikalarını okuduğum Mustafa
Mazmanoğlu'ndan duyduklarımı aklımda kaldığına yazdım. Başka duy-
gularımda birhayli olmakla beraber kendi yazımla bu kadarla iktifa ediyö-
rum. Bu hususta kendilerine yardımcı olabilirsem kendimi bahtiyar adde-
der, kendilerine her hususta muvafakiyetler temenni eylerim efendim.

Mehmet Hilmi Vakkasoğlu
19.01.1985 — Cumartesi

" Yukarıda bahsedilen MUSTAFA MAZMANOĞLU, annemin dayısıdır."

ÖZALP

روحانیات و فلسفه اسلامی در این کتاب به تفصیل و به روشی بسیار ساده و روان بیان شده است. این کتاب را می توان به عنوان یک راهنمای جامع برای شناخت این مباحث عمیق و گسترده دانست. در این کتاب به مباحثی چون خداشناسی، انسانشناسی، اخلاق، فلسفه علم، فلسفه تاریخ و فلسفه هنر پرداخته شده است. این کتاب برای دانشجویان و محققان این رشته ها بسیار مفید و ارزشمند است.

و دیان اولیقه نهایت دویار نه د اولدم در حره سلفه ملوی اولدیر
 علامت شوید یا یسره اضم بر حاله لی تفکیر و بر خارج خنده بر میسر داری سوز
 بیتی بر خنده قلدی دشمنه اطر افخر صا دی نه یا یالم بر خنده امریکه اسلام
 در آرسده ملک شوید خوروشور بر حاله لی تفکیر و اها بر خنده ترسیدی و اها
 ها سلام ها دیر و اظم دشمنه اطر افخر صا دی نه یا یالم بر خنده ترسیدی و اها
 بکنده یزید لیب لیب لیب یا خنده یقینده لایس لیب بکنده سوز
 کو بکنده ادریم بر طابط آلهده حاله لی تفکیر اولره د خنده عربی اسلام بر طاب
 دشمنه خورجایس یا نه بنم آلهده بر طاب صا دی استیقامت بکنده لیب دیر
 افسرکله دوشه لیب لیب بر طاب بکنده آرسده لیب چکنده دیر بکنه اولدیر کور و کور
 اولدیرانه آلهده

بر هیولانه طبعی فرمانده اند امضای دستخنده از یزید دارند که گوی
 بر ۵۰ آلتویه بر آب ۶۰ آلتویه خیمت کسب کنی و در هم مصلحت آفت بندد
 عقلمه فالیده گزیده ۴ - دیاه عکلاک تذکره شی موجودا و لیدی ایل دیا
 اوچونی ۵۰ عثمانی آلتوی بدل و ریزانی امیکسینی اس با ذات عکلاک با ۵۰
 آلتوی سولادی و بویقه لری با کزندی اتقودم کشتوی سولادی . اعلم و بدیم که
 هکلا با یاره علی مجاهد ده هکله هکله دیویری امادله دیلیم عکلاک خیمه
 برابریه لم ده شود شیفر لری کوسنیم نیم هکله عم از ده لری دودی بر کزاد رزم
 از مانی شیم یسه کتیک معاظه ناسات اسنک و شیفر لری با ذات بهر آخیم
 آلبای اولر شیم یسی اغدیاره و خاقدی صایقوب اوینی د اوزغانه ستر بوبله
 هالیشوب محملنی خوریم مس ایدیکار زلر ده برله رالعت ایدیه مرزادی دینی
 ۷ - حربه هکله هر بل آت شدنی کزنده ادره جانم که ایدیکله دوشیک
 کزنده خیمه لی و استویه جاده حاکم اولر لری طرخنده مرزاد دیلر که بر می
 سواسده بر و طرف کمالیشا در حربه دیه بر لید یا بلیمه بلله ده و طرف کمالیشا
 آرسوده که یازدین مکتوبه و دیو لیمه اولی محملنی بوسیدیم بر عدد اولر لری دیه
 سواسله بر بخاره انجمنی کزنده بلکده دوشومسه هکله هر طرفه کزنده تلفراف تلاری
 دشماه طرخنده حربه کتیکه جاسن کوشومش تلفراف تلاری آفر داغلا
 آفر قسده برز فلقه سنده بولر هکله بر بولیم سواسله بخاره یی تا حربه
 اید و هکله خرا لری شد و شد بر اسم ایوبه بر بخاره ماموریا سوزم آفر حربه
 خیمه لی آودقات محمه اوزیشل با یکی تلفراف ماموریا اولر ده حربه بر لری بر لری
 ادلا دور دی آکله قلدن ^{مطلوبه} و حربه آفر داغنی آشوب برز کتیکه هر با یکیت
 کوزه الوارادی بخاره مامورین کوهلا با حربه بر اوج کتیکه آفر داغنی آشوب
 برز بر لکله وار دغلین تلفراف تلاری اولی بر لوب مانیدیم بفر دغلین د قاز دام
 خولیم هالنده او یا ییب سیواسی آرام شد دغلین سیواسی بر لیم کزنده و طرف
 کمالیشا و شل این دگلین نهایت بولر شومش دغلین و دغلین لری آحاد سوز یا نیشیم بکله هکله
 حاکم کزنده خوشه بر دولت دار اولرکله باشه کله فر کزنده دیه لی آما یلکله سوده
 بحث ایدیم بیکر با حاج کزنده نیرا هکله هالنده دیم بر اوزینه جواب یا نیمه کزادی اولر دی
 الا یا دیم کزادی سوزیم دیه کزادانه بر عدد اولر حقی آکله دغلین حربه متان بر وضعینه
 کزادانه و کزادی آکله ندی

[illegible]

دیر است. آقا شد سوار و از راه خراسان به باقیه یابوب غنیان طوبی
 خراسان خوانده نه گیتی آرد قندی بر ما عائد و شقیه نه بتوا به جنتی گشته طوبی قوماندانی طوفانه
 فله التمسه "معه" خبر ما ندید بر هر کس که شایسته تقدیر اولدین یا اینک و امضای و شقیه
 بحث ایندیکم معصوم شقیه یحیی که او خودیغ و شقیه دیر رسید - آرسیده بکک آندین طوبی
 مریدان نه یار ای اوز ما که خراسان خوانده نه قرار طاهای اولایه شمدیکان امریقا به حه هاب نه
 دیوار نه هالاک کرد و لو - آرسیده بکک طوبی مریدان امریقا به خوانده نه دیوار نه هاب به
 به توبی نه به آرسیده بلک کیه ای یاری یسی یا نه آید کنی دها آرسیده بکک طوبی و تم یا بیک
 انست هر خراسان خرد و دیکان طوبی سن یا قانور دیر یکنی آرسیده بلک ایسب بزم الکندره
 طوبی الکندره بزم یا قانور هم بر خوت طابا نورز دیدن و سن کسک اطرانکه خای کنی وار
 دیر اطرانکه بقیه کسک الالمی سوبینج آرسیده بلک اطرانکه خوتی لولیا نه سوبینج نه لولیا نه
 دیر کلمه آدامی ترسیده دی. حله اکرندیک که او کلمه آدام خراسان لرجه سوبی الالمی لولیا نه دیدن
 و شوبیده عذره ایستک طوبی مریدان کیتک مریدان نه راه اصابت آیدیکان دیر بولید ایزلیور و نه
 مریدان امریقا به قولان نه دیوار یکنی تام لطف آید یا شوبینج دشما به آرام لرزه بولیده کاشور و نه
 کرد و لرزه. مکرر که خراسان لرزه اکرند قاهای ها خراسان لرزه ایسی کوبه اکرندیک. دیر بولیده و نه
 بوراده لفظ لرزه. و طوبی مظایه اعلانه الیم بیکلیده آکلا شلدیقه کوبه بککک خراسان لرزه
 جفته کی تشکیل ایستک زمانه و حوا آرسیده به طوبی نه خور و لرزه کیده ایستک -

۹ بحکم یا الحجه اوز الی بکک شقا ایستیک معصوم جبهه جفته کی و نه طوبی ایستک
 تقدیر یکنی و شقیه لرزه او خودیغ و طوبی مظایه اعلانه دیر و طوبی عقلمه فله ایستک یا بزم
 بقیه دیر و لرزه بر هیل اطرانکه بر اکرند یا بزم بر توبی لرزه ایستک یا بزم کیده
 یا بزم اولایه بزم کیده بزم بختیار عه اید اکرندیک لره و نه موقیند تخم الیم انتم
 ۱۹ - ۱ - ۱۹۸۰ جمعی ایشی

محمود طوبی و شقیه

HASAN FEHMİ EVLİYA HUKUK DOKTORU EMEKLİ HAKİM

Bin kat kuvvetli bir devlet, utanmadan, ordusuyla küçücük bir şehre çullanmış, halkını boğmaya çalışıyor.

Kahramanmaraşlı, kader birliği, gönül birliği ile düğüne gider gibi boğazlaşıyor, ölüme gidiyor. Ölürsen şehit, kalırsam gazi diye. Vatani uğruna, mukaddesatı uğruna.

Bu günlerden bir gün, anam, babama "Efendi hep önde gidermişsin, başına bir kaza gelirse, ben bu iki çocukla ne yaparım?" deyince, babam, "Hanım, Hanım bana bak, bu çete harbidir. Nizami asker harbi değildir. Yiğitlik göstermez, önde gitmezsem arkama kimse düşmez. Ben çalışmam, öteki çalışmazsa bu vatan da kurtulmaz. Bugün Maraş kurtulmuş, iki çocuğunu kurban et deseler, onları kurban etmekten de çekinmem, onları canım kadar severim, fakat vatanımı daha çok severim" der. Vatanın kurtuluşu için çete arkadaşları ile koşar, koşar Maraş'ın hemen yarısından fazlasını düşmandan temizler. Evliya'nın çetesi nereye varsa, düşman bozguna uğrar. Harbin 16 ncı günü şehitlik rütbesine ulaşır.

Böylece babam şehit, anam 18 yaşında dul, ablam iki buçuk yaşında, ben altı aylık yetim kalmışız. Babamın sağlığında, evimizin karşısında Düdüm'ün evi yanarken, bizim ev de bütün eşyalarımızla yanar. Oturacak bir yerimiz olmadığından bir akrabanın evine sığınmışız. Bu harbin kahramanları olan birçok hemşehrilerimiz gibi.

Baba yok, baba ocağı yok, para yok, servet sağmen yok, bu harpte kim bizim kadar yanımtır gösterebilir misiniz?

O zaman harpte evi yananlara ev verirlermiş. Harpten sonra bizim kimsemiz olmadığı, yol gösterenimiz de bulunmadığından bize verecek ev kalmamış, biz de kendi yurdumuzda muhacir olmuşuz...

Okul çağından evvel, Kurtuluş Bayramlarında, beni, her sene bir ilkokul önünde, bayrağın altında merasime götürürlerdi. O zaman Maraş'ın evleri damdı. Maraşlı hanımlar, Kurtuluş Bayramlarını bu damların süğüklerinden seyredерlerdi. Beni okulun önünde, göğsümde İstiklâl Madalyası ile görünce "Gadanı alayım, Evliya Efendinin oğlu, Evliya Efendinin

teberriği" diye uzaktan severlerdi. Bu asil Türk kadınları, analarımız, bacılarımız babama olan saygı ve sevgilerini onun hatırası önünde yürekten duygularını belirtirlerdi. Uzun kış geceleri ocak başında hep kahramanlık hikayeleri dinleyerek büyüdüm. Babamın aziz kanının aktığı baba, dede yurdum, vatanım Kahramanmaraşlı olmaktan da şeref duydum.

Mahmud Bey

Göllülü Yusuf Çavuş

GÖLLÜLÜ YUSUF ÇAVUŞ

Birinci Cihan Harbi patlayınca Yusuf, köyünden ayrılmış, Arabistan çöllerinde gözünün peklığı ve yiğitliği ile tanınan Yusuf, kısa zamanda on-başı ve arkasından da çavuş rütbesi ile taltif edilmiştir. Makus talihi, alayı ile beraber Yusuf Çavuş'u esir düşürünce, Mısır'da yıllarca süren bir esaret hayatı yaşadı. Mübadele ile yurduna döndüğünde, dünkü düşmanını baba ocağında görünce çılgına dönmüş, köyündeki akrabalarına "...memleketim, düşman işgali altında iken ben sırtımdaki elbiseyi çıkaramam, düşmandan Arabistan'da öcümü alamadım bari Maraş'ta doya doya alayım.." diyerek helallik dilemiş ve Maraş'a gelmiştir. Gönüllü jandarma yazılarak çalışmaya başlamış, şehirde çatışmalar başlayınca da bölük komutanına yalvararak izin istemiş, komutanı da hadiseleri günü gününe kendisine haber vermesi şartıyla izin vermiştir. Kahraman Çavuşumuz, hem bölüğünün istihbaratçısı, hem de çete olarak hizmetine başlamıştır.

Nerede kan, nerede ateş varsa, yiğitimiz oraya gitmiş. Bababurnunda, Şehit Evliya çetesinde çalışmış Ekmekçi Mahallesindeki Ermeni evlerini, Şekerdere Kilisesini eliyle yakmış ve Tekke Kilisesine ateş verirken serseri bir kurşunla şehit olmuştur.

Vesikâlar

1914

Bâb-ı Âli

Dahiliye Nezareti

Emniyet-i Ulumüye Müdiriyeti

725 Hususi

Hulâsa: Zeytun eşki-

yasının tedibi

hakkınca

Harbiye Nezareti Celilesine Mahrem

Devletlü Efendim Hazretleri,

Mükerrer ateşli esliha-ı memnuu ile müsellâh, kırk kişilik bir çetenin Zeytun kasabasına bir saat mesafede Maraş'a gelmekte olan yirmi bir yolcuju soyarak; on iki bin gurusu mütecaviz nakitlerini gasbettikleri ve bu vakanın mudalegalı bir surette şuyuu üzerine karyelerinin düçar-ı tecavüz olmasından korkan o civar kura efradından otuz neferin kışladan firar ettiği; ve vakanın müşümanlara pek ziyade su-i tesir eylediği; ve Zeytunlulara karşı şu sıracıla istimal-i şiddet edilmeyecekse, müşümanların mukabele-i dilmisle tevessül edecekleri hissolunduğu; ve Livanın seyyar bölüğünün Zeytun'a hareketi mukarrer ise de, iki yüz küsur gayri muallim efraddan ibaret olan bu kuvvetle bir şey yapılamayacağı; ve Maraş'ta asayiş hükmüfermâ olmasına mebnî, Jandarma ile idare mümkün olduğundan ihtiyaten bırakılan ve nıfsı muallim efraddan mürekkep olan bin yüz altmış mevcuthı depo taburunun infikâkinde mahzur görülemediği cihetle; mütecavizlerin tedibi için, Zeytun'a izanı lüzumunun temini, Maraş Mutasarrıflığının işarınca atfen Halep Vilâyetinden a-

linan 17 Ağustos sene 330 tarihli şifrede bildirilmiş ve key-
fiyetin Suriye ve Havalisi Umum Kumandanlığıyla ko-
lordu Kumandanlığınca yarıldığı ve seferberlik müna-
sebetiyle Zeytundan kaldırılmış olan kuvvet yerine baş-
kaca kuvvet ikamesi ilâveten izbâr kılınmış olmağla;
şu sıradaki tahaccüd eden vekayi dolayısıyla ehemmiyeti
bir kat daha tezayüt eden Zeytun ve havalisinin temini
inzibatı için muktazi tedabirin istikmali lüzumunun, Ko-
lordu Kumandanlığına tebliğine müsaade buyrulması ba-
binda, emr-ü ferman hazret-i men leh'ül emrindir.

H. D.

19.6.330

(1 Eylül 1914)

Asayiş 19.6.330

Fi 10 Şevval sene 332 ve 19 Ağustos sene 330 (1 Eylül 1914)

Dahiliye Nâzırı Mamuna

Müsteşar

Ali Münif

Asayiş kısmı/190 Fi 20 Ağustos sene 330 (2 Eylül 1914)

Vesikâlar

1915

A	4-2671
J	
F	1-12

بکسے قریب نہ دیکھی نہ ہر روز یا شاید ہر دو روز
۵ - ۹ - ۱۰ - ۱۱ - ۱۲ - ۱۳ - ۱۴ - ۱۵ - ۱۶ - ۱۷ - ۱۸ - ۱۹ - ۲۰ - ۲۱ - ۲۲ - ۲۳ - ۲۴ - ۲۵ - ۲۶ - ۲۷ - ۲۸ - ۲۹ - ۳۰ - ۳۱ - ۳۲ - ۳۳ - ۳۴ - ۳۵ - ۳۶ - ۳۷ - ۳۸ - ۳۹ - ۴۰ - ۴۱ - ۴۲ - ۴۳ - ۴۴ - ۴۵ - ۴۶ - ۴۷ - ۴۸ - ۴۹ - ۵۰ - ۵۱ - ۵۲ - ۵۳ - ۵۴ - ۵۵ - ۵۶ - ۵۷ - ۵۸ - ۵۹ - ۶۰ - ۶۱ - ۶۲ - ۶۳ - ۶۴ - ۶۵ - ۶۶ - ۶۷ - ۶۸ - ۶۹ - ۷۰ - ۷۱ - ۷۲ - ۷۳ - ۷۴ - ۷۵ - ۷۶ - ۷۷ - ۷۸ - ۷۹ - ۸۰ - ۸۱ - ۸۲ - ۸۳ - ۸۴ - ۸۵ - ۸۶ - ۸۷ - ۸۸ - ۸۹ - ۹۰ - ۹۱ - ۹۲ - ۹۳ - ۹۴ - ۹۵ - ۹۶ - ۹۷ - ۹۸ - ۹۹ - ۱۰۰ - ۱۰۱ - ۱۰۲ - ۱۰۳ - ۱۰۴ - ۱۰۵ - ۱۰۶ - ۱۰۷ - ۱۰۸ - ۱۰۹ - ۱۱۰ - ۱۱۱ - ۱۱۲ - ۱۱۳ - ۱۱۴ - ۱۱۵ - ۱۱۶ - ۱۱۷ - ۱۱۸ - ۱۱۹ - ۱۲۰ - ۱۲۱ - ۱۲۲ - ۱۲۳ - ۱۲۴ - ۱۲۵ - ۱۲۶ - ۱۲۷ - ۱۲۸ - ۱۲۹ - ۱۳۰ - ۱۳۱ - ۱۳۲ - ۱۳۳ - ۱۳۴ - ۱۳۵ - ۱۳۶ - ۱۳۷ - ۱۳۸ - ۱۳۹ - ۱۴۰ - ۱۴۱ - ۱۴۲ - ۱۴۳ - ۱۴۴ - ۱۴۵ - ۱۴۶ - ۱۴۷ - ۱۴۸ - ۱۴۹ - ۱۵۰ - ۱۵۱ - ۱۵۲ - ۱۵۳ - ۱۵۴ - ۱۵۵ - ۱۵۶ - ۱۵۷ - ۱۵۸ - ۱۵۹ - ۱۶۰ - ۱۶۱ - ۱۶۲ - ۱۶۳ - ۱۶۴ - ۱۶۵ - ۱۶۶ - ۱۶۷ - ۱۶۸ - ۱۶۹ - ۱۷۰ - ۱۷۱ - ۱۷۲ - ۱۷۳ - ۱۷۴ - ۱۷۵ - ۱۷۶ - ۱۷۷ - ۱۷۸ - ۱۷۹ - ۱۸۰ - ۱۸۱ - ۱۸۲ - ۱۸۳ - ۱۸۴ - ۱۸۵ - ۱۸۶ - ۱۸۷ - ۱۸۸ - ۱۸۹ - ۱۹۰ - ۱۹۱ - ۱۹۲ - ۱۹۳ - ۱۹۴ - ۱۹۵ - ۱۹۶ - ۱۹۷ - ۱۹۸ - ۱۹۹ - ۲۰۰ - ۲۰۱ - ۲۰۲ - ۲۰۳ - ۲۰۴ - ۲۰۵ - ۲۰۶ - ۲۰۷ - ۲۰۸ - ۲۰۹ - ۲۱۰ - ۲۱۱ - ۲۱۲ - ۲۱۳ - ۲۱۴ - ۲۱۵ - ۲۱۶ - ۲۱۷ - ۲۱۸ - ۲۱۹ - ۲۲۰ - ۲۲۱ - ۲۲۲ - ۲۲۳ - ۲۲۴ - ۲۲۵ - ۲۲۶ - ۲۲۷ - ۲۲۸ - ۲۲۹ - ۲۳۰ - ۲۳۱ - ۲۳۲ - ۲۳۳ - ۲۳۴ - ۲۳۵ - ۲۳۶ - ۲۳۷ - ۲۳۸ - ۲۳۹ - ۲۴۰ - ۲۴۱ - ۲۴۲ - ۲۴۳ - ۲۴۴ - ۲۴۵ - ۲۴۶ - ۲۴۷ - ۲۴۸ - ۲۴۹ - ۲۵۰ - ۲۵۱ - ۲۵۲ - ۲۵۳ - ۲۵۴ - ۲۵۵ - ۲۵۶ - ۲۵۷ - ۲۵۸ - ۲۵۹ - ۲۶۰ - ۲۶۱ - ۲۶۲ - ۲۶۳ - ۲۶۴ - ۲۶۵ - ۲۶۶ - ۲۶۷ - ۲۶۸ - ۲۶۹ - ۲۷۰ - ۲۷۱ - ۲۷۲ - ۲۷۳ - ۲۷۴ - ۲۷۵ - ۲۷۶ - ۲۷۷ - ۲۷۸ - ۲۷۹ - ۲۸۰ - ۲۸۱ - ۲۸۲ - ۲۸۳ - ۲۸۴ - ۲۸۵ - ۲۸۶ - ۲۸۷ - ۲۸۸ - ۲۸۹ - ۲۹۰ - ۲۹۱ - ۲۹۲ - ۲۹۳ - ۲۹۴ - ۲۹۵ - ۲۹۶ - ۲۹۷ - ۲۹۸ - ۲۹۹ - ۳۰۰ - ۳۰۱ - ۳۰۲ - ۳۰۳ - ۳۰۴ - ۳۰۵ - ۳۰۶ - ۳۰۷ - ۳۰۸ - ۳۰۹ - ۳۱۰ - ۳۱۱ - ۳۱۲ - ۳۱۳ - ۳۱۴ - ۳۱۵ - ۳۱۶ - ۳۱۷ - ۳۱۸ - ۳۱۹ - ۳۲۰ - ۳۲۱ - ۳۲۲ - ۳۲۳ - ۳۲۴ - ۳۲۵ - ۳۲۶ - ۳۲۷ - ۳۲۸ - ۳۲۹ - ۳۳۰ - ۳۳۱ - ۳۳۲ - ۳۳۳ - ۳۳۴ - ۳۳۵ - ۳۳۶ - ۳۳۷ - ۳۳۸ - ۳۳۹ - ۳۴۰ - ۳۴۱ - ۳۴۲ - ۳۴۳ - ۳۴۴ - ۳۴۵ - ۳۴۶ - ۳۴۷ - ۳۴۸ - ۳۴۹ - ۳۵۰ - ۳۵۱ - ۳۵۲ - ۳۵۳ - ۳۵۴ - ۳۵۵ - ۳۵۶ - ۳۵۷ - ۳۵۸ - ۳۵۹ - ۳۶۰ - ۳۶۱ - ۳۶۲ - ۳۶۳ - ۳۶۴ - ۳۶۵ - ۳۶۶ - ۳۶۷ - ۳۶۸ - ۳۶۹ - ۳۷۰ - ۳۷۱ - ۳۷۲ - ۳۷۳ - ۳۷۴ - ۳۷۵ - ۳۷۶ - ۳۷۷ - ۳۷۸ - ۳۷۹ - ۳۸۰ - ۳۸۱ - ۳۸۲ - ۳۸۳ - ۳۸۴ - ۳۸۵ - ۳۸۶ - ۳۸۷ - ۳۸۸ - ۳۸۹ - ۳۹۰ - ۳۹۱ - ۳۹۲ - ۳۹۳ - ۳۹۴ - ۳۹۵ - ۳۹۶ - ۳۹۷ - ۳۹۸ - ۳۹۹ - ۴۰۰ - ۴۰۱ - ۴۰۲ - ۴۰۳ - ۴۰۴ - ۴۰۵ - ۴۰۶ - ۴۰۷ - ۴۰۸ - ۴۰۹ - ۴۱۰ - ۴۱۱ - ۴۱۲ - ۴۱۳ - ۴۱۴ - ۴۱۵ - ۴۱۶ - ۴۱۷ - ۴۱۸ - ۴۱۹ - ۴۲۰ - ۴۲۱ - ۴۲۲ - ۴۲۳ - ۴۲۴ - ۴۲۵ - ۴۲۶ - ۴۲۷ - ۴۲۸ - ۴۲۹ - ۴۳۰ - ۴۳۱ - ۴۳۲ - ۴۳۳ - ۴۳۴ - ۴۳۵ - ۴۳۶ - ۴۳۷ - ۴۳۸ - ۴۳۹ - ۴۴۰ - ۴۴۱ - ۴۴۲ - ۴۴۳ - ۴۴۴ - ۴۴۵ - ۴۴۶ - ۴۴۷ - ۴۴۸ - ۴۴۹ - ۴۵۰ - ۴۵۱ - ۴۵۲ - ۴۵۳ - ۴۵۴ - ۴۵۵ - ۴۵۶ - ۴۵۷ - ۴۵۸ - ۴۵۹ - ۴۶۰ - ۴۶۱ - ۴۶۲ - ۴۶۳ - ۴۶۴ - ۴۶۵ - ۴۶۶ - ۴۶۷ - ۴۶۸ - ۴۶۹ - ۴۷۰ - ۴۷۱ - ۴۷۲ - ۴۷۳ - ۴۷۴ - ۴۷۵ - ۴۷۶ - ۴۷۷ - ۴۷۸ - ۴۷۹ - ۴۸۰ - ۴۸۱ - ۴۸۲ - ۴۸۳ - ۴۸۴ - ۴۸۵ - ۴۸۶ - ۴۸۷ - ۴۸۸ - ۴۸۹ - ۴۹۰ - ۴۹۱ - ۴۹۲ - ۴۹۳ - ۴۹۴ - ۴۹۵ - ۴۹۶ - ۴۹۷ - ۴۹۸ - ۴۹۹ - ۵۰۰ - ۵۰۱ - ۵۰۲ - ۵۰۳ - ۵۰۴ - ۵۰۵ - ۵۰۶ - ۵۰۷ - ۵۰۸ - ۵۰۹ - ۵۱۰ - ۵۱۱ - ۵۱۲ - ۵۱۳ - ۵۱۴ - ۵۱۵ - ۵۱۶ - ۵۱۷ - ۵۱۸ - ۵۱۹ - ۵۲۰ - ۵۲۱ - ۵۲۲ - ۵۲۳ - ۵۲۴ - ۵۲۵ - ۵۲۶ - ۵۲۷ - ۵۲۸ - ۵۲۹ - ۵۳۰ - ۵۳۱ - ۵۳۲ - ۵۳۳ - ۵۳۴ - ۵۳۵ - ۵۳۶ - ۵۳۷ - ۵۳۸ - ۵۳۹ - ۵

تعیین تابع کلور -

20-12

۲۰۴

بر غر سنبه : نو دینا کونجو - ۵ - ۱ - ۶۱

259

بخش ۱۰۰.

Ba^c' dan Vekili Namuna Bronsart Paşa'dan mev-
rud 5A 31 tarih ve Tel:885 numaralı şifredir.

Küçük bir jandarma müfrezesi Maraş ile Zeytun a-
rasında otuz kişilik bir Ermeni çetesi taarruzuna uğraya-
rak, altı neferin şehid olduğu ve iki jandarma muhafaza-
sında Zeytun'a gelmekte olan esrad-ı cedidenin Zeytun a-
halisi tarafından bir kilisede haps olunduğu anlaşıldı-
ğundan, mütecassirlerinin şediden tedibi esbabı istikmal
kılınmıştır. Ermenilerle meskûn havâliden geçecek bu kabil
mufrezelerin de kuvvetli bir halde teşkilleri lüzumu tam-
men tebliğ olunur

1 inci Şubeye tevdi olunur.

5 Mart 31

(18 Mart 1915)

1,3. şube

fi 5 minhü

SECRET

...مستنداتی که در این باره وجود دارد

iv

1-31

25

1-14

52-1

: وقتی که $\frac{200}{x}$ و x از ۱ تا ۲۰۰ در ۳

... ۱ - ...

بسم الله الرحمن الرحيم

نہال، مغل خانہ... ہندو نامہ ایسی، تیرا بہاؤ خلیہ حلالہ - ۶

انجمن فکری و علمی ...

بروایت از این که در این کتاب آمده است.

الحمد لله الذي جعلنا من عباده الصالحين

اولا تبیین مقام علماء الدین و ائمه هدی علیهم السلام و بیان فضیلت و منزلت ایشان

وَلَا يَخَافُ الْعَذَابَ

طوبیٰ الخیر فیما بیننا و بینکم و ما یصلح لکما

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ

جملة خبر خبيثا في قوله تعالى

بسم الله الرحمن الرحيم

هاتف: ۰۱۱ / ۰۰۰۰۰۰۰۰

12/12/2020

CS:AS

APZ V/L: 19 June 1971

372

*Kudüs'ten Başkumandanlık Vekaletine
mevruc şifredir*

C. 26-1-331 tarih ve 5443/194 numrolu şifre:

*1. Patrik'in vaka hakkındaki tarz-ı tasviri, haki-
kat-ı hale pek az muvafıktır.*

*2. Eşkiya Zeytun'a cephane götüren bir jandarma ka-
tasına kuvve-i müselleha ile tecavüz etmişlerdir.*

*3. Hadîsenin bidayetinden itibaren bütün mesaim, a-
hali-i mahalliyenin zerre kadar incicilmemesi ve ahali-i is-
lamiyenin hatta eşkiya-ı musellehâya karşı en ufak bir te-
cavüzde bulunmalarının men'î maksadına matuf idi. Ve
bu maksat tamamen temin edilmiştir.*

Patrik efendi, bunun aksini ispat edemez.

*4. Bilfiil musademata iştirak etmemiş ve isyanın mü-
sevviki olmamış olanlardan bilâkaydû şart kendiliklerin-
den arz-ı dehalet ve silâhlarını teslim eden veya edecek
olanlar hakkında, takibat icra edilmemesi mümkündür. Fa-
kat, bunun şimdiden vaad suretinde ilâmina kat'iyen ta-
raftar olamam. Gerek dehalet edecek olanlardan ve ge-
rek ahâliden Zeytun ve Maraş'ta ikameti muzur olanla-
rın Konya'ya gönderilmesi zaruridir. Aksi halde düşme-
nin debarkmanı halinde sırf asayis maksadiyle, bu taraf-
larda bir çok kuvvet bulundurmaya mecbur kalacağım.*

5. Zeytun hadîsesine Patrikhane'nin hatta nâsih sîfa-

tiyle dahi müdabelesi ka'iyen caiz değildir.

Fi 27 Mart sene 1331 (9 Nisan 1915)

28 vürudu

Kısım 2/28 (Mart)

*Dördüncü Ordu Kumandanı
Cemal*

2. Şube

8749

28 Mart 1331 (10 Nisan 1915)

لَا تُظِلُّنِي

انیت غمگین و مریخی

فامی

سوی

خمسوی

[illegible]

۱۲۶۱
 ۱۱

144126

— 22 —

२६३-

۱۰
 ۱۱
 ۱۲
 ۱۳
 ۱۴
 ۱۵
 ۱۶
 ۱۷
 ۱۸
 ۱۹
 ۲۰
 ۲۱
 ۲۲
 ۲۳
 ۲۴
 ۲۵
 ۲۶
 ۲۷
 ۲۸
 ۲۹
 ۳۰
 ۳۱
 ۳۲
 ۳۳
 ۳۴
 ۳۵
 ۳۶
 ۳۷
 ۳۸
 ۳۹
 ۴۰
 ۴۱
 ۴۲
 ۴۳
 ۴۴
 ۴۵
 ۴۶
 ۴۷
 ۴۸
 ۴۹
 ۵۰
 ۵۱
 ۵۲
 ۵۳
 ۵۴
 ۵۵
 ۵۶
 ۵۷
 ۵۸
 ۵۹
 ۶۰
 ۶۱
 ۶۲
 ۶۳
 ۶۴
 ۶۵
 ۶۶
 ۶۷
 ۶۸
 ۶۹
 ۷۰
 ۷۱
 ۷۲
 ۷۳
 ۷۴
 ۷۵
 ۷۶
 ۷۷
 ۷۸
 ۷۹
 ۸۰
 ۸۱
 ۸۲
 ۸۳
 ۸۴
 ۸۵
 ۸۶
 ۸۷
 ۸۸
 ۸۹
 ۹۰
 ۹۱
 ۹۲
 ۹۳
 ۹۴
 ۹۵
 ۹۶
 ۹۷
 ۹۸
 ۹۹
 ۱۰۰
 ۱۰۱
 ۱۰۲
 ۱۰۳
 ۱۰۴
 ۱۰۵
 ۱۰۶
 ۱۰۷
 ۱۰۸
 ۱۰۹
 ۱۱۰
 ۱۱۱
 ۱۱۲
 ۱۱۳
 ۱۱۴
 ۱۱۵
 ۱۱۶
 ۱۱۷
 ۱۱۸
 ۱۱۹
 ۱۲۰
 ۱۲۱
 ۱۲۲
 ۱۲۳
 ۱۲۴
 ۱۲۵
 ۱۲۶
 ۱۲۷
 ۱۲۸
 ۱۲۹
 ۱۳۰
 ۱۳۱
 ۱۳۲
 ۱۳۳
 ۱۳۴
 ۱۳۵
 ۱۳۶
 ۱۳۷
 ۱۳۸
 ۱۳۹
 ۱۴۰
 ۱۴۱
 ۱۴۲
 ۱۴۳
 ۱۴۴
 ۱۴۵
 ۱۴۶
 ۱۴۷
 ۱۴۸
 ۱۴۹
 ۱۵۰
 ۱۵۱
 ۱۵۲
 ۱۵۳
 ۱۵۴
 ۱۵۵
 ۱۵۶
 ۱۵۷
 ۱۵۸
 ۱۵۹
 ۱۶۰
 ۱۶۱
 ۱۶۲
 ۱۶۳
 ۱۶۴
 ۱۶۵
 ۱۶۶
 ۱۶۷
 ۱۶۸
 ۱۶۹
 ۱۷۰
 ۱۷۱
 ۱۷۲
 ۱۷۳
 ۱۷۴
 ۱۷۵
 ۱۷۶
 ۱۷۷
 ۱۷۸
 ۱۷۹
 ۱۸۰
 ۱۸۱
 ۱۸۲
 ۱۸۳
 ۱۸۴
 ۱۸۵
 ۱۸۶
 ۱۸۷
 ۱۸۸
 ۱۸۹
 ۱۹۰
 ۱۹۱
 ۱۹۲
 ۱۹۳
 ۱۹۴
 ۱۹۵
 ۱۹۶
 ۱۹۷
 ۱۹۸
 ۱۹۹
 ۲۰۰
 ۲۰۱
 ۲۰۲
 ۲۰۳
 ۲۰۴
 ۲۰۵
 ۲۰۶
 ۲۰۷
 ۲۰۸
 ۲۰۹
 ۲۱۰
 ۲۱۱
 ۲۱۲
 ۲۱۳
 ۲۱۴
 ۲۱۵
 ۲۱۶
 ۲۱۷
 ۲۱۸
 ۲۱۹
 ۲۲۰
 ۲۲۱
 ۲۲۲
 ۲۲۳
 ۲۲۴
 ۲۲۵
 ۲۲۶
 ۲۲۷
 ۲۲۸
 ۲۲۹
 ۲۳۰
 ۲۳۱
 ۲۳۲
 ۲۳۳
 ۲۳۴
 ۲۳۵
 ۲۳۶
 ۲۳۷
 ۲۳۸
 ۲۳۹
 ۲۴۰
 ۲۴۱
 ۲۴۲
 ۲۴۳
 ۲۴۴
 ۲۴۵
 ۲۴۶
 ۲۴۷
 ۲۴۸
 ۲۴۹
 ۲۵۰
 ۲۵۱
 ۲۵۲
 ۲۵۳
 ۲۵۴
 ۲۵۵
 ۲۵۶
 ۲۵۷
 ۲۵۸
 ۲۵۹
 ۲۶۰
 ۲۶۱
 ۲۶۲
 ۲۶۳
 ۲۶۴
 ۲۶۵
 ۲۶۶
 ۲۶۷
 ۲۶۸
 ۲۶۹
 ۲۷۰
 ۲۷۱
 ۲۷۲
 ۲۷۳
 ۲۷۴
 ۲۷۵
 ۲۷۶
 ۲۷۷
 ۲۷۸
 ۲۷۹
 ۲۸۰
 ۲۸۱
 ۲۸۲
 ۲۸۳
 ۲۸۴
 ۲۸۵
 ۲۸۶
 ۲۸۷
 ۲۸۸
 ۲۸۹
 ۲۹۰
 ۲۹۱
 ۲۹۲
 ۲۹۳
 ۲۹۴
 ۲۹۵
 ۲۹۶
 ۲۹۷
 ۲۹۸
 ۲۹۹
 ۳۰۰
 ۳۰۱
 ۳۰۲
 ۳۰۳
 ۳۰۴
 ۳۰۵
 ۳۰۶
 ۳۰۷
 ۳۰۸
 ۳۰۹
 ۳۱۰
 ۳۱۱
 ۳۱۲
 ۳۱۳
 ۳۱۴
 ۳۱۵
 ۳۱۶
 ۳۱۷
 ۳۱۸
 ۳۱۹
 ۳۲۰
 ۳۲۱
 ۳۲۲
 ۳۲۳
 ۳۲۴
 ۳۲۵
 ۳۲۶
 ۳۲۷
 ۳۲۸
 ۳۲۹
 ۳۳۰
 ۳۳۱
 ۳۳۲
 ۳۳۳
 ۳۳۴
 ۳۳۵
 ۳۳۶
 ۳۳۷
 ۳۳۸
 ۳۳۹
 ۳۴۰
 ۳۴۱
 ۳۴۲
 ۳۴۳
 ۳۴۴
 ۳۴۵
 ۳۴۶
 ۳۴۷
 ۳۴۸
 ۳۴۹
 ۳۵۰
 ۳۵۱
 ۳۵۲
 ۳۵۳
 ۳۵۴
 ۳۵۵
 ۳۵۶
 ۳۵۷
 ۳۵۸
 ۳۵۹
 ۳۶۰
 ۳۶۱
 ۳۶۲
 ۳۶۳
 ۳۶۴
 ۳۶۵
 ۳۶۶
 ۳۶۷
 ۳۶۸
 ۳۶۹
 ۳۷۰
 ۳۷۱
 ۳۷۲
 ۳۷۳
 ۳۷۴
 ۳۷۵
 ۳۷۶
 ۳۷۷
 ۳۷۸
 ۳۷۹
 ۳۸۰
 ۳۸۱
 ۳۸۲
 ۳۸۳
 ۳۸۴
 ۳۸۵
 ۳۸۶
 ۳۸۷
 ۳۸۸
 ۳۸۹
 ۳۹۰
 ۳۹۱
 ۳۹۲
 ۳۹۳
 ۳۹۴
 ۳۹۵
 ۳۹۶
 ۳۹۷
 ۳

Bâd-ı Âli
Dahiliye Nezareti
Emniyet-i Umumiye Müdiriyyeti
Kalemi
Umumi
Hususi

B (Bismillâh)

(Şifre)

Müsta'cel, mahrem, bizzât halli.

Edirne, Erzurum, Adana, Ankara, Aydın (İzmir), Bit-
lis, Halep,

Hudâvendigâr (Bursa), Diyarbekir, Sivas, Trabzon, Konya,
Mamuretilaziz (Elazığ), Van Vilâyetina;

Urfa, İzmit, Bolu, Canik (Samsun), Karesi (Balıkesir), Kay-
seri, Niğde, Eskişehir, Karaman, Sivas (Afyon), Maraş
Mutasarrıflıklarına

Ermeni komiteleri'nin, Memâlik-i Osmâniye'deki teş-
kilât-i ihtilâliye ve siyasiyeleri'le; ötedenberi kenâile-
rine Muhtâriyyet-i İdare te'mînine mâtuf olan teşeb-
büsleri;

Ve İlân-i Harb'i müte'âkib, Tâşnak Komitesi'nin, Rus-
ya'da bulunan Ermeniler'in, derhâl aleyhimize hare-
ketine; ve Memâlik-i Osmâniye'deki Ermeniler'in dahi,
Ordu'nun düçâr-i za'af olmasına intizâr ederek; o za-

mân,bütün kuvvetlerle iltihâl eylemelerine dâir iltihâz etdikleri Mukarrerâtlar'ı;

Ve her fursatdan istifâde etmek sûretile, Memleketin hayât ve istikbâline te'sir edecek Harekât-i Hâinâne'ye cür'etleri; bilhâssâ, Devlet'in Hâl-i Harb'de bulunduğu şu sırada: Zeytun ile Bitlis, Sivas ve Van'da vukubulan Hâdisât-i Ahire-i İsyâniyye ile, bir kerre daha te'eyyüd etmiş.

Ve, esâsen, Merkezler'i Memâlik-i Ecnebiyye'de bulunan ve elyevm unvânlarında bile, İHTİLÂLCİLİK sıfatın muhâfaza eden bütün bu Komiteler mesâ'isinin Hükûmet aleyhine olarak, her dürlü esbâb ve vesâite mürâcaat sûretile; Nuhbe-i Âmâller'i olan Muhtâriyyeti istihşâl maksadı etrâfında toplandığı;

Ve, Kayseri ve Sivas ile, mahal-i sâirede meydana çıkarılan bombalar'la;

Ve, Rus Ordusu'nda Gönüllü Alayları teşkil ederek, Ruslar'la birlikte Memleket'e saldıran; ve an-asıl Osmânî Memleketi Ahâlisinden olan Ermeni Komite Kû'esâsı'nın hareketi;

Ve, Ordu-yi Osmânî'yi arkadan tehdid etmek sûretile ve pek büyük bir mukyâsda alınan tertibât ve neşriyâtları ile, tahakkuk eylemiştir.

Bittabi Hükûmet, kendisi için bir Mes'ele-i Hayâtiyye teşkil eden, bu kabil tertibât ve teşebbüsâtın temâclisine, hiçbir zamân nazâr-i ıymâz (gözyumma) ve müsamâha ile bakamıyacağı;

Ve menba-i mefsedet olan Komiteler'in, hala mevcûdiyetini meşrû telâkki edemiyeceği cihetle; bil'umûm

Teshkilât-i Siyâsiyye'nin ilgaasına, lüzûm-i âcil hissetmişdir.

Bînâ'en-aleyh: Hıncak, Tasnak ve emsâli Komiteler'in, Vilâyet dâhilindeki Sû'abâtı'nın, derhâl sedleri ile; Şube Merkezleri'nde bulunacak evrâk ve vesâikin, kat'iyen ziya (kaybolma) ve imhâsına imkân bırakılmayarak, mu-sâderesi.

Ve Komiteler Rû'esâ ve Erkânı'ndan Müteşebbis Eşhâs ile, Hükûmet'ce tanınan mühim ve muzır Ermeniler'in, hemân tevkişi;

Ve bulundukları mahallerde, devâm-i ikaametlerinde mahzûr görülenlerin, Vilâyet/Sancak dâhilinde, münâsib görülecek mevâkı'de toplatılarak; şerhlerine imkân bırakılmaması.

Ve icâb eden mahallerde, Silâh Taharrîsi'ne başlanılarak; her türlü hâl ve ihtimâlê karşı, Kumandanlar'la bilmuhâbere, kuvvetli bulunulması;

Ve icrââtın hüsn-i tatbiki esbâbının, te'mîn ve istikmâli-le; zuhûr edecek evrâk ve vesâikin tedkiki neticesinde, tevkiş olunan eşhâsın, Divan-i Harbler'e tevdi'i, Orduy-i Humâyûn Başkumandanlığı Vekâleti'le bilmüzâkere, takarrur etmiş olmağ-la; icâb eden tedâbîrin, biletrâf istikmâlile, derhâl tatbiki.

Ve tevkiş olunan eşhâs adedile, icrââtlardan, peyderpey ma'lûmât itâsı (ile, ve şu icrâat, sırf Komiteler'in teşebbûsâtına karşı, bir hareket mâhiyetini hâiz olmasına binâen; buna, Ahâlî-i İslâmiyye ile Ermeni Unsuru arasında, mukaeleleyi intâc edeceği bir şekil verilmemesi) kemâl-i ehemmiyetle, tavsiye olunur

Nâzır

Bâb-ı Âlî

Dahiliye Nezareti

Emniyet-i Umumiye Müdiriyeti

Kalemi

Umumi

Hususi

B (Bismillâh)

(Şifre)

9 Adana, 18 Haleb Vilâyetlerine

17 Maras Mutasarrıflığına

(+) Nefs-i Adana, nefs-i Sis (Kozan) ve Mersin müstesnâ olmak üzere; Adana, Mersin, Kozan, Cebelibereket livâları dâhilindeki Kurcî ve Kasabât'da sâkin Ermeniler, münâsebet-i mevki'îye nazır-i dikkate alınarak; Sûriye (Şam) Vilâyeti'nin kısm-î şarkisi, Haleb Vilâyeti'nin şark ve şarkıcenûbisi cihetlerinde, taraf-i Hükümet'den ta'yîn edilen mahallere, nakil ve iskân edileceklerdir. Mahal-i iskâniyyelerine vurûd eden Ermeniler, icâb-i hâl ve mevki'â göre; yâ müteferrik (dağınık) sûretde, mevcûd Kurcî ve Kasabât'ta inşâ edecekleri hânelere; ve yâhûd, taraf-i Hükümet'den ta'yîn edilecek mahallerde, yeniden te'sis edecekleri Köyler'e yerleştirilecektir.

Nakli icâb eden Ermeniler'in, temîn-i sevk ve iskânı, Mahallî Memûrîn iclâresi'ne âiddir. Mahal-i iskâniyyelerine sevkedilen Ermeniler'in, muhâfaza-i cân ve mâllarile temîn-i i'âşe ve istirâhatleri, güzergâhlarında bulunan Memûrîn-i idâre'ye âiddir.

Nakledilen Ermeniler, kâffe-i emvâl-i menkuule ve eş-

Bâb-ı Âli

Dahiliye Nezareti

Emniyet-i Umumiye Müdiriyeti

Kalemi

Umumî

Hususi

B (Bismillâh)

(Şifre)

Edirne, Erzurum, Adana, Aydın, Bitlis, Haleb, Hudâvendigâr (Bursa), Diyarbekir, Sivas, Trabzon, Konya, Mamuretülaziz (Elazığ), Van Vilâyetine;

Urfa, İzmit, Bolu, Canik (Samsun), Karesi (Balıkesir), Kayseri, Karahisârsâhib (Afyon), Niğde, Eskişehir, Maraş Mutasarrıflıklarına

Ermemiler'den, müteşebbis ve muzır eşhâs ile Komite Kü'esâsının, teb'id ve tevkîfleri hakkındaki tebliğaatın, bazı mahallerde yanlış anlaşıldığı; ve ekseri yerlerde, aleltilcâik, göze görünen eşhâsın tevkîf olunarak o mahalden yine ana mümâsil ve mevki i'tibârile mücâvir diğer bir mahalle teb'id edildiği;

Ve birçok yerlerde de, hakiki erbâb-i mefseket hakkında, hiçbir mu'âmele yapılmadığı, cereyân eden muhâberâtla, te'eyyüd etmiştir.

Müteşebbis ve muzır eşhâs ve Komiteciler'in, bulundukları mahalden aynı kaabiliyet-i fesâdiyeyi hâiz mahallere nakli, yine kendilerini müsâ'id muhîtlere sevk demek o-

Maârifî Umumiye Nezareti

Kalem-i Mahsûs

327 Hüsusi numro

194105 Umumi numro

B(Bismillâh)

(Dahiliye şifresile kapadılacaktır).

Diyarbakir, Adana, Halep, Trabzon, Erzurum, Sivas, Bitlis, Mamuretilcaziz (Elazığ), Van Vilâyetleriyle, Maraş Mutasarrıflığına

Mahremdir

Mevkîleri tebdîl veyâ birer sûretle tebdîl edilen Ermeniler'in, on yaşından clün çocuklarını, Dârüleytâm te'sisi le veyâ mü'esses Dârüleytâmlara celb ile ta'lîm ve terbiye etmek, mutasavver olduğundan.

Bunlardan Vilâyet (livâ) clâhilinde ne kadar çocuk bulunduğunun; ve orada Dârüleytâm te'sisi için, munâsib binâ bulunup, bulunamayacağının âcilen iş'ârı.

Fi 13 Haziran sene 331 (26 Haziran) 1915).

Yanılmışdır.

Maârif Nazırı

(İmza) Ahmed Sükrî

Bâb-ı Âli

Dahiliye Nezareti

Emniyet-i Umumiye Müdiriyeti

Kalemi

423 Umumi

Hususi

B (Bismillâh)

(Şifre)

*Erzurum, Adana, Bitlis, Halep, Diyarbekir, Sivas, Trabzon,
Mamuretilaziz (Elazığ), Van Vilâyetleriyle;
Urfa, Canik (Samsun), Maraş Mutasarrıflıklarına*

*Kalmış olan Ermeni Katolikleri'nin, sevk ve ihrâc-
larından sarf-ı nazar edilmesi, Vilâyet/Livâ nüfuslarının,
iş'arı.*

Nâzır

Fi 21 Temmuz sene 331 (3 Ağustos 1915)

(İmzâ) Talat

Yazılmışdır.

Bâb-ı Âli
Dahiliye Nezareti
Emniyet-i Umumiye Müdiriyeti
Kalem-i
Umumi
Kalem-i Hususi
5030

B (Bismillâh)

(Şifre)

Erzurum, Adana, Ankara, Bitlis, Halep, Hudâvendigâr (Bursa),
Diyarbakir, Sivas, Trabzon, Konya, Van Vilâyetlerle ;

Urfa, İzmit, Canik (Samsun), Karesi (Balıkesir), Karahisâ-
risâhib (Afyon), Kayseri, Manis, Niğde, Eskişehir Muhtasar-
rifliklarına

İhrâc oluncacak Ermenilerden :

Asker, Zâbitân ve Zâbitân-i Sıhhiye âilelerinin, bulun-
dukları mahallerde bırakılarak, ihrâc edilmemeleri.

Fi 2 Ağustos 1331 (15 Ağustos 1915).

Nâzir

Yazılmışdır. Keşidesi, fi 2 Ağustos sene 331
(15 Ağustos 1915)

(İmzâ) İzzet

خالد بن الوليد

امامیہ کے جہاد و انقلاب

۵۰۰

خود و دی

150

2.

(شماره)

۱- ...
۲- ...
۳- ...
۴- ...
۵- ...

۱۲۲۱
 ۱۲۲۲
 ۱۲۲۳
 ۱۲۲۴
 ۱۲۲۵
 ۱۲۲۶
 ۱۲۲۷
 ۱۲۲۸
 ۱۲۲۹
 ۱۲۳۰
 ۱۲۳۱
 ۱۲۳۲
 ۱۲۳۳
 ۱۲۳۴
 ۱۲۳۵
 ۱۲۳۶
 ۱۲۳۷
 ۱۲۳۸
 ۱۲۳۹
 ۱۲۴۰
 ۱۲۴۱
 ۱۲۴۲
 ۱۲۴۳
 ۱۲۴۴
 ۱۲۴۵
 ۱۲۴۶
 ۱۲۴۷
 ۱۲۴۸
 ۱۲۴۹
 ۱۲۵۰
 ۱۲۵۱
 ۱۲۵۲
 ۱۲۵۳
 ۱۲۵۴
 ۱۲۵۵
 ۱۲۵۶
 ۱۲۵۷
 ۱۲۵۸
 ۱۲۵۹
 ۱۲۶۰
 ۱۲۶۱
 ۱۲۶۲
 ۱۲۶۳
 ۱۲۶۴
 ۱۲۶۵
 ۱۲۶۶
 ۱۲۶۷
 ۱۲۶۸
 ۱۲۶۹
 ۱۲۷۰
 ۱۲۷۱
 ۱۲۷۲
 ۱۲۷۳
 ۱۲۷۴
 ۱۲۷۵
 ۱۲۷۶
 ۱۲۷۷
 ۱۲۷۸
 ۱۲۷۹
 ۱۲۸۰
 ۱۲۸۱
 ۱۲۸۲
 ۱۲۸۳
 ۱۲۸۴
 ۱۲۸۵
 ۱۲۸۶
 ۱۲۸۷
 ۱۲۸۸
 ۱۲۸۹
 ۱۲۹۰
 ۱۲۹۱
 ۱۲۹۲
 ۱۲۹۳
 ۱۲۹۴
 ۱۲۹۵
 ۱۲۹۶
 ۱۲۹۷
 ۱۲۹۸
 ۱۲۹۹
 ۱۳۰۰
 ۱۳۰۱
 ۱۳۰۲
 ۱۳۰۳
 ۱۳۰۴
 ۱۳۰۵
 ۱۳۰۶
 ۱۳۰۷
 ۱۳۰۸
 ۱۳۰۹
 ۱۳۱۰
 ۱۳۱۱
 ۱۳۱۲
 ۱۳۱۳
 ۱۳۱۴
 ۱۳۱۵
 ۱۳۱۶
 ۱۳۱۷
 ۱۳۱۸
 ۱۳۱۹
 ۱۳۲۰
 ۱۳۲۱
 ۱۳۲۲
 ۱۳۲۳
 ۱۳۲۴
 ۱۳۲۵
 ۱۳۲۶
 ۱۳۲۷
 ۱۳۲۸
 ۱۳۲۹
 ۱۳۳۰
 ۱۳۳۱
 ۱۳۳۲
 ۱۳۳۳
 ۱۳۳۴
 ۱۳۳۵
 ۱۳۳۶
 ۱۳۳۷
 ۱۳۳۸
 ۱۳۳۹
 ۱۳۴۰
 ۱۳۴۱
 ۱۳۴۲
 ۱۳۴۳
 ۱۳۴۴
 ۱۳۴۵
 ۱۳۴۶
 ۱۳۴۷
 ۱۳۴۸
 ۱۳۴۹
 ۱۳۵۰
 ۱۳۵۱
 ۱۳۵۲
 ۱۳۵۳
 ۱۳۵۴
 ۱۳۵۵
 ۱۳۵۶
 ۱۳۵۷
 ۱۳۵۸
 ۱۳۵۹
 ۱۳۶۰
 ۱۳۶۱
 ۱۳۶۲
 ۱۳۶۳
 ۱۳۶۴
 ۱۳۶۵
 ۱۳۶۶
 ۱۳۶۷
 ۱۳۶۸
 ۱۳۶۹
 ۱۳۷۰
 ۱۳۷۱
 ۱۳۷۲
 ۱۳۷۳
 ۱۳۷۴
 ۱۳۷۵
 ۱۳۷۶
 ۱۳۷۷
 ۱۳۷۸
 ۱۳۷۹
 ۱۳۸۰
 ۱۳۸۱
 ۱۳۸۲
 ۱۳۸۳
 ۱۳۸۴
 ۱۳۸۵
 ۱۳۸۶
 ۱۳۸۷
 ۱۳۸۸
 ۱۳۸۹
 ۱۳۹۰
 ۱۳۹۱
 ۱۳۹۲
 ۱۳۹۳
 ۱۳۹۴
 ۱۳۹۵
 ۱۳۹۶
 ۱۳۹۷
 ۱۳۹۸
 ۱۳۹۹
 ۱۴۰۰
 ۱۴۰۱
 ۱۴۰۲
 ۱۴۰۳
 ۱۴۰۴
 ۱۴۰۵
 ۱۴۰۶
 ۱۴۰۷
 ۱۴۰۸
 ۱۴۰۹
 ۱۴۱۰
 ۱۴۱۱
 ۱۴۱۲
 ۱۴۱۳
 ۱۴۱۴
 ۱۴۱۵
 ۱۴۱۶
 ۱۴۱۷
 ۱۴۱۸
 ۱۴۱۹
 ۱۴۲۰
 ۱۴۲۱
 ۱۴۲۲
 ۱۴۲۳
 ۱۴۲۴
 ۱۴۲۵
 ۱۴۲۶
 ۱۴۲۷
 ۱۴۲۸
 ۱۴۲۹
 ۱۴۳۰
 ۱۴۳۱
 ۱۴۳۲
 ۱۴۳۳
 ۱۴۳۴
 ۱۴۳۵
 ۱۴۳۶
 ۱۴۳۷
 ۱۴۳۸
 ۱۴۳۹
 ۱۴۴۰
 ۱۴۴۱
 ۱۴۴۲
 ۱۴۴۳
 ۱۴۴۴
 ۱۴۴۵
 ۱۴۴۶
 ۱۴۴۷
 ۱۴۴۸
 ۱۴۴۹
 ۱۴۵۰
 ۱۴۵۱
 ۱۴۵۲
 ۱۴۵۳
 ۱۴۵۴
 ۱۴۵۵
 ۱۴۵۶
 ۱۴۵۷
 ۱۴۵۸
 ۱۴۵۹
 ۱۴۶۰
 ۱۴۶۱
 ۱۴۶۲
 ۱۴۶۳
 ۱۴۶۴
 ۱۴۶۵
 ۱۴۶۶
 ۱۴۶۷
 ۱۴۶۸
 ۱۴۶۹
 ۱۴۷۰
 ۱۴۷۱
 ۱۴۷۲
 ۱۴۷۳
 ۱۴۷۴
 ۱۴۷۵
 ۱۴۷۶
 ۱۴۷۷
 ۱۴۷۸
 ۱۴۷۹
 ۱۴۸۰
 ۱۴۸۱
 ۱۴۸۲
 ۱۴۸۳
 ۱۴۸۴
 ۱۴۸۵
 ۱۴۸۶
 ۱۴۸۷
 ۱۴۸۸
 ۱۴۸۹
 ۱۴۹۰
 ۱۴۹۱
 ۱۴۹۲
 ۱۴۹۳
 ۱۴۹۴
 ۱۴۹۵
 ۱۴۹۶
 ۱۴۹۷
 ۱۴۹۸
 ۱۴۹۹
 ۱۵۰۰
 ۱۵۰۱
 ۱۵۰۲
 ۱۵۰۳
 ۱۵۰۴
 ۱۵۰۵
 ۱۵۰۶
 ۱۵۰۷
 ۱۵۰۸
 ۱۵۰۹
 ۱۵۱۰
 ۱۵۱۱
 ۱۵۱۲
 ۱۵۱۳
 ۱۵۱۴
 ۱۵۱۵
 ۱۵۱۶
 ۱۵۱۷
 ۱۵۱۸
 ۱۵۱۹
 ۱۵۲۰
 ۱۵۲۱
 ۱۵۲۲
 ۱۵۲۳
 ۱۵۲۴
 ۱۵۲۵
 ۱۵۲۶
 ۱۵۲۷
 ۱۵۲۸
 ۱۵۲۹
 ۱۵۳۰
 ۱۵۳۱
 ۱۵۳۲
 ۱۵۳۳
 ۱۵۳۴
 ۱۵۳۵

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

عبد-

Bâb-ı Âli

Dahiliye Nezareti

Kalemi

Umumî

Kalem İsi

5028

B (Bismillâh)

(Şifre)

Erzurum, Adana, Ankara, Bitlis, Haleb, Huclâvendigâr
(Bursa), Diyarbekir, Sivas, Trabzon, Konya, Mamuretülaziz
(Elazığ), Van Vilâyetleriyle;

Urfa, İzmit, Canik (Samsun), Karesi (Balıkesir), Kara-
hisârısâhib (Afyon), Kayseri, Maraş, Niğde, Eskişehir Mu-
tasarrıflıklarına

Protestan Mezhebi'nde bulunan Ermeniler'den sevk
olunmayanların sevkinden sarf-ı nazar olunması ve Vi-
lâyet/Livâ dâhilindeki nüfusları; ve kalan ve sevk o-
lunan miktârının iş'ârı

Fi 2 Ağustos sene 1331 (15 Ağustos 1915)

Nâzir

Yazılmışdır.

Keşidesi, fi 2 Ağustos sene 331

(İmza) İzzet

Bâb-ı Âli
Dahiliye Nezareti
Emniyet-i Umumiye Müdiriyeti
Kalemi
Umumi
Kalem-i Hususi
5029

B (Bismillâh)

(Şifre)

Erzurum, Adana, Ankara, Bitlis, Halep, Hudâvendigâr
(Bursa), Diyarbekir, Sivas, Trabzon, Konya, Mamureti-
laziz (Elazığ), Van Vilayetleriyle;

Urfa, İzmit, Canik (Samsun), Karesi (Balıkesir), Kara-
hisârisâhib (Afyon), Kayseri, Maraş, Niğde, Eskişehir Muta-
sarıflıklarınca

Ermeni Meb'ûs ve âilelerinin, ihrâc edilmemeleri.

Fi 2 Ağustos 1331 (15 Ağustos 1915).

Nâzır

Yazılmışdır.

Kesidesi, fi 12 Ağustos sene 331

(İmzâ) İzzet

خَلِّ انْظُرْنِي

الزيت المحمَّر مد. ٥٠.

قامی

عمومی

۷۵۷ خصوصی

Mr. -

(شيفر • ١)

مردنه	ولایت	دیار بکر	ولایت	بوش	منصرف قلعه
ارمر و	"	سویط	"	جلیط	"
آله	"	سواس	"	جلیط	"
انقره	"	ملرزون	"	زور	"
سلیط	"	سمه-اون	"	سمه	"
سلیط	"	قونیه	"	فرهس	"
سمر	"	مدور فالعزیز	"	مدور فالعزیز	"
ملا	"	سویط	"	قلعه-سلیط	"
بیغ	"	وان	"	منه	"
خان	"	بیغ	"	بیغ	"
خاب	"	ورقه	منصرف قلعه	قیصری	"
خداوندکار	"	ایزمیت	"	مدور فالعزیز	"

کوتاه

مستند

4925

[illegible]

1481/1077

5-12-1

Bâb-ı Âlî

Dahiliye Nezareti

Emniyet-i Umumiye Mücliriyeti

Kalemi

Umumi

5524 Hususi

B (Bismillâh)

(Şifre)

Müstâzel

Erzurum, Adana, Ankara, Haleb, Hüdâvendigâr (Bursa),
Diyarbakir, Sivas, Trabzon, Kastamonu, Konya, Mamu-
retilaziz (Elazığ) Vilâyâtına;

Urfa, İzmit, Zor, Karesi (Balıkesir), Kayseri, Kütahya, Ma-
rci, Karahisâr (Afyon) Mutasarrıflıklarına

Ermeniler'e ta'arruz edenlerden, Tebliğaat-i Ahire ü-
zerine, şimdiye kadar kaç kişinin tecziyye edildiğinin, iş'ârı.

Fî 23 Ağustos sene 1331 (5 Eylül 1915)

Nâzır

Yazıldı.

Keşiclesi, fî 23 minhü (İmzâ) İzzet

Vesikâlar

1916

Bâb-ı Âli

Dahiliye Nezareti

Emniyet-i Umumiye Müdiriyeti

Kalemi

Umumi

857 Umûm

Şu'be : 5 (çizik)

B (Bismillâh)

(Şifre)

Edirne, Adana, Ankara, Bitlis, Halep, Hudâvendigâr (Bursa), Diyarbekir, Sûriye (Şam), Sivas, Trabzon, Konya, Mamuretilcıziz (Elazığ) Vilâyâtına;

Urfa, İzmit, Karahisârısâhib (Afyon), İçel (Mersin), Niğde, Çanik (Samsun), Zor, Karesi (Balıkesir), Kayseri, Kütahya, Eskişehir, Maraş Mutasarrıflığına

Amerika'da mütemekkin Ermeniler tarafından, Memâlik-i Osmâniye'de bulunan Ermeniler'in ihtiyâcı için, evvelce ve bu kerre, külliyyetli para gönderildiği. Ve bu paraların, hafî vasıtalar ile tevzi edilmekte olduğu, haber veriliyor.

Bu bâbda, sûret-i mahremâne ve ciddiyede tahkikaat icrâsile; oraya, bu vâsıtalarla para gönderilüp gönderilmediğinin; ve gelen paranın, kimler vâsitasile Ermenilere tevzi olunduğunun, iş'ârı.

Nâur

Fî 17 kânûnisânî sene 331 (30 Ocak 1916)

(İmâ) Talât

İzret. Yazıldı, 17 minhû

برای

خدا انظرانی

اسد مہربان پوری

نہا۔

۳۴

۷۲ جلد دوم

92

(شعبہ)

من قلمه

۷۲

جانك

طريق

三

—

5

—

—

•

5

$\frac{d}{dt} \left(\frac{\partial L}{\partial \dot{x}} \right) = \frac{\partial L}{\partial x}$

۱۱۱۱

۱۱۵ - ۱۱۶

کتابخانه عمومی رایجیاد اداری و معنوی به نام برادران شوخیانته قفقاز

آوردیم قدر از شراب آوردن با شفا از آن بیخ و بن و

... 1941 ...

[Faint handwritten notes at the bottom of the page]

Bâb-ı Âli
Dahiliye Nezareti
Emniyet-i Umumiye Müdiriyeti
Kalemi
Umumî
23 Hususî
9 Umum

B(Bismillâh)

(Şifre)

*Edirne, Adana, Ankara, Ayçın, Hudâvendigâr (Bursa),
Sivas, Kastamonu, Konya Vilâyâtına;*

*İzmit, Bolu, Canik (Samsun), Karesi (Balıkesir), Kayseri, Kü-
tahya, Eskişehir, Niğde, Maraş Mutasarrıflıklarına*

*Görülen lüzûm ve icâb-i idâri ve askerî'ye binâen, bâ'de-
mâ Ermeni sevkiyatı'nın ta'tili takarrur etdiğinden, şim-
diye kadar çıkarılanlardan başka; artık, hiçbir sebep ve ve-
sile ile, Ermeni ihrâc olunmaması, ta'mîmen tebliğ olunur.*

(Kâtib) İzzet Fî 2 Mart 1332 (15 Mart 1916) Nâzır
(İmza) Talât

Vesikâlar 1917

۱۰۵۷ الفیہ الحکم بدینہ (۱۰۵۷)

دفعہ
۱۰۵۷
الحکم بدینہ
۱۰۵۷

Harbiye Nazareti Hıcaı Şubesi

Mevrude ve Mersüle (Geliş ve Gidiş) Numarası: 10257

Evrakın Abli Numarası: Tezkere

Tarih-i Tesvidi (Müvekke Tarihü) 24 Mayıs 333 (24 Mayıs 1917)

Müsevid (Müşveteği Japart) İmzası: İmza (Tıfartı)

Tarih-i İbhyici (Temize Çekme Tarihü): 24.5.33 (24 Mayıs 1917)

Mübeyyiz (Temize Çekme) İmzası: İmza (Okunamadı)

Mulasa-i meal (Özeti):

331 (1915) senesi Temmuz zarfında Adana-Marys yolu üzerinde Kaadık mevkisinde içtima (toplama) ile ahali-i İslamiye teavüz eden Ermeni çetesinin, Belana Vali ve Kumandanı Hakkı maıyetyile bilmüşademe (carısarık) tenkil ediliğine müteallik (teralandırıldığına dair) evrak ve dosyaların görüldüğü, iade edilmeğe üzere irtaline (gönderilmesine) dair, Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti (Emniyet Genel Müdürlüğü)nden mevrud (gelen) 23 Mayıs 333 (23 Mayıs 1917) tarihli hususi tezkere zirine (altına):

Adres:

Umur-u Muhakim Müdüriyetine:

Tezkere müfaddına (anlamına) nazaran vukuat-i mezkureyi havi (acı geçen olayı kapsayan) dosya ve evrakın Emniyet-i umumiyece görüldükten sonra yine... (okunamadı) iade edilmeğe üzere şubeye irtsalini (gönderilmesini) rica ederim efendim

İmza (Okunamadı)

(Belgenin arka sayfası):

10257/Umur-u Muhâkim Müdüriyetine/24 Mayıs 333

(24 Mayıs 1917)

Vukuat:Ermeni

Aclancı-Maraş yolu üzerindeki

Ermeni vukuatına dair.

Bâd-ı Âlî

Dahiliye Nezareti

Şifre Kalemi

Tarihi keşidesi:

13 Haziran sene 333

(13 Haziran 1917)

Kalem'e vürüclü 13 minhû

B (Bismillâh)

(Şifre)

Mahreci

Marcıs

Elbistan kazasında asker firarilerini takip ve taharri eden jandarmaları Tarkile karyesinde firarîlerin bağteten (ansızın) hucum ve müfreze kumandanı Veysel Çavuş ile üç jandarma neferini şehid eyledikleri, kazayı mezkur kaymakamlığından is'âr kılınması üterine, derhal tedabiri lazime bilicra takip ve derdestleri için bir kaç kolclan asker ve jandarma müfrezeleri çıkarılclığı gibi, yirmi ve yirmibeş kişilik bir Ermeni eşkiya çetesinin Pazarcık, Ördëklëde karyesine taarruz eyledikleri kaymakamlıktan bildirilmekle, oraya da birkaç kolclan jandarma müfrezeleri çıkarılarak ve icab eden tedabir ittihaz olunarak takip ettirilmekte oldukları; ve neticesinin arz olunacağı berayı malûmât merruzdur.

Fî 11 Haziran sene 333 (11 Haziran 1917).

Şube 2, 6 fî 12.

Mutasarrıf

Emniyet fî 13 Verdüm, 16 minhû

Ata

Altıncı şubeye takdîmi fî 16 minhû. Hıfz fî 16 minhû

Vesikâlar 1918

« - - - - - در آن فایز دوله کجی مایه اس اجناسه یازده باره در جویله
 در مقامه صولله جیه ده نهاده و لغاتیه نه حاصله عیوضه اساده عی
 ایضاً ایستویه عاجه ازین نفعیه کده مایه ده ده ایستوی
 طریقه بنی اعفاله چون یازده در ششمه ده ۵۵

ن
 ن

بن حبیب و صیرا داره ده مهره ای - م که متارک شراکی میانه سؤلفات
 یغهای ادا اییه جیه تیزر اتخاذا ایله کجی انکلاک ~~صیرا داره~~
 فیصله ~~صیرا داره~~ ایستویه ایستویه ایستویه ایستویه ایستویه
 بدین آله عیضه اساده - م انکلاک ~~صیرا داره~~ ایستویه
 ادره کجیه امکان فایز جیه -

خدا دم و نذاتی نذر در دم
 ۲۹/۱۱/۶
 ۱۱۹۰
 عیضه اساده

*Baskumandanlık Erkanıharbiye Riyasetine
Pek acele şifre*

C. 4/11/34 tarih 567 numaralı Emürname-i sâmi
5 1505

*1- Toros tünelleri kuvve-i işgalîye ~~milletarına~~ ~~İst~~
ğiltâ sınır miktarı İngiliz Kumandanlığı tarafından bil-
dirilir duyurulur. Bu kuvvet meselâ — icrâbında bü-
tün Anadolu'yu tahtı hükmüne geçirecek dereceye da-
hi olursa müsnade edilecek midir? Yoksa en sona kalan
~~ve Toros aşamını alan il-i tünellerin mukayyematına kıst~~*

ler tarafından bizi iğfal için yazdırılmış olduğuna ve Hükümet-i Seniye murahhaslarının imzalarını vaz'ettikleri Mühtareke şeraitinin tarafeynce başka başka telâkki edildiğine şüphe kalmamıştır. Çünkü yine aynı maddede cephede bulunan kıtaatın Suriye kıtasında bulunmadığı telâkkisine karşı İngilizler bu geceki (5/6.11.34) raporla tafsilâtı arz edileceği ve hile Suriye kıtasında bulunuyor diye Yedinci Ordu'nun teslimini teklif eylemişlerdir.

İcabederse bildirileceği irade buyurulan (Kilikya) hududunu sormaktan maksadı âcizcem bu tarihî ismi ve bunun hududunu resmen kabul eden Hükümet-i Seniye'mizin bu muntakayı irv'e eden İngilizce Atlas'ta "Kilikya" muntakasının şarkında (Suriye) şimal hududunun Maraş şimalinden geçtiğini nazarı dikkate alıp olmadığını anlamak idi. Çünkü âcizlerince Adana ismi yerine Kilikya ismi tarihîsini kullanan İngiltere Hükümeti'nin Suriye hududunu da Kilikya şimal hududunun şarka temadidinden ibaret kabul ettiğinde şüphe yoktur.

Bu zan Irak hududunun İngiliz Kumandanı tarafından Altıncı Ordu Kumandanı'na gönderilen haritada Siirt'den geçtiğinin irv'e edilmiş olmasıyla de teeyyüt ediyor. ~~Atığı gibi bugün Halep'deki İngiliz Kumandanlığından Yedinci Ordu'nun teslimine dair olan teklif ile de gayri-kabilülmis olan birer karar~~ İngilizlerin birkaç günclenberi Iskenderun'a asker çıkarmaktan ve Halep'de milyonlarca

M. Kennel

Kapadim de telgraffhanege verdim

6/11/34

Saat 1.40 euvet

erak mevcut iken oradaki kuvvetlerini iase için
erak idharından bahsetmeleri cte Iskenderun'un
Kilikya muntakasının gösteren haritada Suriye ve
Kilikya hudutları üzerinde bulunuyundandı.

~~İskenderiyye'nin Hama ve Latakia ile birleştiği ve
Hama'nın da Hama ve Latakia ile birleştiği ve
Hama'nın da Hama ve Latakia ile birleştiği ve~~

Pek ciddi ve samimi olarak arz ederim ki Müta-
reke şeraiti meyanında su'î telâkkiye ve tefehhü-
matı izaale edecektir bir ihtihaz edilmedikçe İngi-
~~lisistan'ın ve İngiltere'nin kabiliyetleri ve~~
ile Ortakları terhis ederek ve İngilizlerin her dediküm
boyun eğerek olursak İngilizlerin ~~sevki ve tahli~~ ih-
tirasatının önüne geçmeğe imkân kalmıyacaktır.

Vesikâlar

1920

سید

الله

بنا - صبه - قبح

شبه

۹ . ۱۲ / ۱۲ / ۵۵

جمع منقشه ام و منقشای عمره نه تقدیم ایله
اوله ادجی قله ار در منقشای صلح علیه یک
وصف بیدری ای پابع نشات دریده
ش ص و نغز دوام ایتر . شیه خاثر
طافه ~~ص~~ بی در و اتم ارده به مدی

مفاد مت و مداند . اصله تر در ایله مدیم
بار نند تکیلات مکده حینی صبه نمیدیم
سید مکده بار ادجی قله ار در منقشای صلح علیه
بیدری و فلقه و اجا آت دست
ایا بدن را من بر سوا لای ایله ایشیل
سقط الله به صبه نمیدیم

لغوه

شبه

سید

شبه

ŞİFRE

Müstaceldir.

Umumi

Ankara

5/1/36

Pazarcık'ta Kılınç Ali Beye

C. 31/12/35

Umum mintakanın emir ve kumandaları uhdesine tedi' edilmiş olan Üçüncü Kolordu Kumandanı Salâhaddin Beye vaziyet bildirildi. İcabeden talimat verildi, siz hazırlığınıza devam ediniz. Şayed Fransızlar tarafından ~~müselleh~~ bir tecavüz vaki' olursa müsellehan mukavemet ve müdafaa da aslaa tereddüd edilmemelidir. Yapmışınız teşkilât şekil ve cinsini Heyet-i Temsiliyeye bildirmekle beraber Üçüncü Kolordu Kumandanı Salâhaddin Beye de bildiriniz ve harekât ve icraatta vahdet olması için claimî mirimumaileyh ile irtibatı muhafaza eyleyin.

Heyet-i Temsiliye namına

Mustafa Kemal

M. KEMAL

Şifre edilmiştir z/minh

Ahmet Saim

الله ۶۶۷۹

مستند
ع

سورۃ المدثر

بسم الله الرحمن الرحيم
يا ايها الذين آمنوا انقضت لكم
الاجال ان تصلوا على النبي
او على الذين اصابوا منكم
من اجل ما فعلوا فليكن
ذلكم عذرا لكم في الدين
ولكن لا يغفر الله ما فعلتم
من قبل ذلك
يا ايها الذين آمنوا ان
تصليوا على النبي او على
الذين اصابوا منكم فليكن
ذلكم عذرا لكم في الدين
ولكن لا يغفر الله ما فعلتم
من قبل ذلك
يا ايها الذين آمنوا ان
تصليوا على النبي او على
الذين اصابوا منكم فليكن
ذلكم عذرا لكم في الدين
ولكن لا يغفر الله ما فعلتم
من قبل ذلك

Sivas'ta 3 ncü Kor Salâhaddin Beyefendiye

Pazarcıktan Kılınç Ali Beyden alınan malumâtta
Teşkilât-ı Milliyeyi ikmal eylediği bildirilmekte ve Fran-
sızların Pazarcığı işgal eylemeğe ~~mıntaka~~ karar ver-
dikleri iş'ar kılınmakta ve böyle bir hal vukuunda m
sellehan müdafaa ve mukavemet olunacağından mu-
harebenin büyük mikyasta etrafa sirayeti muhakkak
olduğu cihetle asayiş-i tām halinde bulunan mevki
mezkûr-ün aleyhin Fransızların bir hareket-i taarru-
ziyeye kıyam etmemeleri için teşebbüsât-ı siyasiye-
de bulundurulması tavsiye kılınmaktadır. Var'iyyetinde
kakiyle filhakıka böyle bir teşebbüse lüzum hiss olunursa
ecvar Heyet-i Merkeziye tarafından en yakın Fransız
Kumandanına taarruzları halinde mukabele göre-
cekleri âkibet-i halden kendileri mes'ul kalacağı tarzın-
da bir ihtarnâme i'ta ettirilmesi rey-i saibanelerine
manuttur.

Heyet-i Temsilîye namına

Mustafa Kemal

20 ncü Kor. Kumandan vekili

Şifre edilmistir
2/Min
Ahmed Salim / M. Kemal

الف ۱۱۷۷

سید محمد صالح

د. ب. بک ۲۲ صورت اول

ادوم و ک د و ا ف ع م ص =
م و ک د و ا ف ع م ص

الحق والى حيا ورحمة

ص ۲۰۰ = جلد دوم، باب اول، آیت ۱

معہ ذوالحجہ کے طاعات میں

الحمد لله الذي هدانا لهذا

~~مستند~~ ۱ بی - ۱۷۵، ۲

الفہرست
کتاب حوالہ کی اہمیت

قے سے رکونا پی و زاتے پر سنمہ دہانی

کشف نوا بد و نایاب از

اَللّٰهُمَّ عَمَّا صَلَّيْتَ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
 وَآلِهِ مِنْ بَنِي اَدَمَ اَرْسَلْتَهُ خَلِيْمًا
 وَابْنًا طَائِفِ الْاَرَامِ اَتَمَّ مِنْ خِيَامِ

(۱)
 دِي وَجْهِي ذَنْبِي كَفَيْتُهُ عَمَلِي وَجْهِي
 اَطْمَاسِي اَنْفَاقِي وَجْهِي
 هَبْ نَحْمَدُكَ نَارِي

وَجْهِي وَجْهِي وَجْهِي
 وَجْهِي

۱۱

۱۱

Sivas'da 3 ncü Kor. Salâhattin Beyefendiye
Diyaribekir'de Cevdet Beyefendiye
Ezerek'de Ahzâsker Muameleat Müfettişi
Kemal Beye

Adana Valisi Celâl Beyden ~~özel~~ mahrem tahri-
rat-ı suret-i hâfiye ve mahremanece alınan tahrirat-
ta Maraş ve havalisindeki Harekâtı Milliyenin ~~ahvali~~
~~siyasîye~~ Adana havalisine de teşmili kütumu takelir-
de icap eylediği takdirde Kilikya havalisindeki Erme-
nilere karşı birgüne tecavüzatla bulunulmaması ve
bilhassa kendilerinin Kuvayı Milliyece te'min edilme-
si elzem olup aksi halde bizim ile tevhid-i mesaiye
mütemayiz olan Ermenilerin tamamıyla Fransız tara-
fını iltizam etmelerine sebebiyet vereceği ve bu keyfi-
yetin son derece mahrem tutulması iş'ar kılınmak-
tadır. Heyet-i Temsiliye Namına Mustafa Kemal

20 nci Kor. Kumandanı Vekili
Mahmut

M. KEMAL

H. 11/Minh

3 ncü Kor. Kumandanlığına

1 - Fransızların batı Batı Fransız memurlarının muğfilâne olan tatlı sözlerine rağmen birhayli zamandanberi İslâhiye, Antep, Maraş, Kilis ve Zeytin taraflarında memurin-i devletle ahali İslâmiyeye ziyadesiyle zulm yapmağa başlamış oldukları ve birçok ve bu meyanda birçok İslâmî şehit ettikleri gelen raporlar muhteviyatından malûm-u âlileri olmuştur. Bu hususta kararlaştırılan plan muhteviyatının sür'at-i tatbiki ile ahali İslâmiyenin ümitsiz kalmamalarına gayret olunmasını himmet-i vataniyelerinden intizar ederiz.

2 - Elbistan Heyet-i Merkeziyesi mezkûr havalideki ahali İslâmiyede intibah-ı tām hâsıl olduğunu ve fakat nekâcılar fazla teslih edilecek olurlarsa okadar hukuk-u milliyenin müdafaa edileceğini beyan edüp etmektedir. Bu hususta nazariyât-ı âlilerini celbetmeği bir vazife-i vataniyye addederiz. Elbistan'dan Pazarcığa muavenet takarrür edileliğinden edüp eslihanın mevcut olmaması yüzünden gönderilmediği mahallinden iş'ar edilmektedir. Elbistan'a mikdar-ı kâfi esliha gönderilmesini bilhassa rica ederiz.

Şifre edilmiştir. 14/minh

Heyet-i Temsiliye

M. KEMAL

Cevâd
5

20. Kor. K.

Erzurum
29/1/36

Şifre halli
adet

C 25/1/36

gerilla

Fransız işgaline karşı (khrilli) yapılması pek muvafık olur. Bu babda Üçüncü Kolorduya yapılan âzami muavenetin yapılmış olduğunu arz ederim.

15 nci Kor. K.

Kâzım Karabekir

M

Fuat Paşa Hazretlerine

بویا در کتب باطل - برادران کتب درج
در روز ولادت ایشان -

۱- ادره ایکی خط اول در وجه سنه وظیفه می خواند شرف کثیر این برادر
برسن بکیم محمدر حیات عمادیه نجیبه مخطوف سعد در اول
مغز دره وزارت اول ایله ریل هر اول اگره مواعده مغز دره
هر وزارت مغز دره سنه بطریق بنامی ویا عاید دره هریم انسه
طوبه محمد علی مغز دره سنه اولم سعد

ضرر موعده بزرگ است - مقرر شده است که ، هرگز از حقوق نهاده ، از
 ابر و سر ابر و سر معلق بر خفته طویر شیر و غده ها بر سر - بویای
 شکسته ضلع اول را در موضع مضمون بر سر موعده است و آن منعطو بر سر
 چه نشانه ای تا نام اگر نه در مجموع ضلع اول را در اصابع اول را در
 و طویر سیاسی و صورت است - به اصول منعطو بر سر موعده / اصابع
 اینست اول -

۶- یقین در دهان است - به ریاضیه از جمله - به رنگی در دهان طویر است -

اگر بر مقدار رخی نقطه اشعه داخل شود و در ترتیب اینست
 مکه اولی نقطه اشعه خارج ترتیب اینست ، کبریت کله های برای
 و برای تیره ایست ، اینست کوبیده و یا تیره حقیقت تیره ایست
 یا تیره و برای ، اینست مقدار تیره کبریت نقطه تیره تیره ایست
 مکه اولی نقطه تیره ایست .

براده مقدار اولی مکه اولی خزانة قدر . مکه اولی مقدار
 که ترتیب اشعه مکه اولی خزانة قدر . مکه اولی مقدار
 کوبیده مکه اولی تیره ایست . مکه اولی مقدار
 کبریت و برای اولی خزانة قدر . مکه اولی مقدار
 مکه اولی .

اگر این ترتیب اولی مکه اولی تقریباً در کشته کبریت مقدار
 مکه اولی مقدار مکه اولی مکه اولی مکه اولی .
 مکه اولی مکه اولی مکه اولی مکه اولی مکه اولی .

فقط اشکال نسبی بر مبنای پاره سوره رکنیه در بر گرفته
 همچو در تهرده دهن خازن را که ضعیف بودند برای
 با نوبه جقدر - محدود خطه بر سر دیا صیه بر مراعده بود از زنده
 زنده بر عینه فیه اندر مصلحت به فائده بدر - عینه خازن
 مودت شد مصلحت از نه دوا امید کید -

۵ - اوه این فیه از رد عینه فیه از منطقه عینه ده فیه
 یک جقدر - فیه فیه در زنده موده بیدر لیک کی مراعده رکن
 فیه ریه یا بیه جقدر - فقط مراعده فیه فیه فیه فیه
 موده - و فیه از فیه فیه فیه فیه

- ادر فیه در زنده موده فیه فیه فیه فیه فیه
 فیه فیه فیه فیه فیه فیه فیه فیه فیه فیه
 فیه فیه فیه فیه فیه فیه فیه فیه فیه فیه
 فیه فیه فیه فیه فیه فیه فیه فیه فیه فیه
 فیه فیه فیه فیه فیه فیه فیه فیه فیه فیه

بیست و پنج ساله شد. سرآمد دانشی مقدّمه داشت. سوره ایده که
 خزانة منفذ است. حق این بیست و پنج ساله خاندان بود که بیست و پنج
 سوره اولیٰ خفیه - بیست و پنج ساله و او قوام بر قسم خفیه و خفیه
 اعضاء اولیٰ خفیه -

۷- یکصد و پنجاه و پنج ساله در سوره اعضاء و اعضاء اولیٰ خفیه

ایمپو آردیم نیماه انتفا - اند فند -
سقطه کرد

—
و

عنت
—
و

Cerillâ harbinin yıcılış tarzı hakkında Heyet-i Temsilîye Riyaseti tarafından bu hareketlerle yakından ilgili dirliklere verilen talimatı göstermektedir.

1 - Vaz'îyet-i umumiye nazaran Fransızlar aleyhine Kuveyi Millîyenin harekete geçmesini daha ziyade te'hirde mahsur ve mararrat vardır. Sulu müzakaratının neticeye rastlanmama istenildiği zaman da bu devirde memleketimizi istindek için en büyük kuvveti sarf edeceğimizden Avrupa'lılar şüphe etmemelidirler. Bu şüpheyi ancak Harekât ile izale etmek mümkündür. Diğer taraftan Fransızlar Maras'ta kuvvet ile kat'i bir surette yerleşmeğe hareketlerine başlamışlardır ki mücademenin neticesi ne olursa olsun hâdiseye sükût etmek her muntaka halisini münsferiden etmeğe mâruz bırakmaktadır. Bu nokteyi nazardan dahi Maras'ı Francoz hakaretlerine her yerde filen cevap vermek mecburiyetindeyiz.

2 - Fransızlar aleyhine kıyam hareketinin şakî Fransız kuvvetlerinin hepsini ayrı ayrı ve bindenbire bulundukları yerde muhasara etmek ve bundan sonra da bu ~~seyir~~ müstecab'ı büyücek Kuveyi Millîye kollarını tedricen muhtelif yerlerde toplayarak ve usak

garnizonlardan başlayarak anıları müteakiben esir ve imha eylemektedir. Muhasara tedabiri şimendöşer köp rülerini ve tünekleri atmak yolları otomobil işlemini gelecek hale getirmek her Fransız kuvvetinin her muhasara yolunu seyيار müfettişle ile kesmek, her Fransız kuvvetini nekadardır az olursa olsun müzaka bir kuvvetle tutuşturmaktan ibarettir. Bu kıyam şetkinde kat'i olan muvaffakiyetin surri muvafakatını elaima muntakı' bulmasındadır. Cephe teskili gibi bizim için düşünmaktan daha çok fedakârlığa ihtiyacı olan ve mehâzır-i siyâsiyyeyi dâvet edebilen usul-u muhtazamadan da bu suretle mümkün olduğu kadar içtina edilmiş olur.

3 - Kıyam devreleri peyderpey tâyin olunacaktır. Birinci devre Urfa kıyamıdır. Bu kıyama deraküp başlanacaktır. Bu devrede muhtelif cephelerin vâzife ve maksad ve tarzı hareketleri âticle bildiril-

miştir.

4 - Onüçüncü Kolordu cephesinin varzisesi Fırat'ın
şarkını tahliye ettirmektedir. Bunun için şimencidusef hat-
tının mütemaadiyen tahribiyle muvazaafl mütaad-
dit clemiriyolu müfrezeleri Fransızların işlediği her
yol için muvazaafla müfrezeleri her Fransız müf-
rezesinin bulunduğu binaları veya çadırları her
gece ateşe tutarak temas müfrezeleri adyın olu-
nacaktır.

Eğer bu müfrezeleri muntakai işgal dahilinde iş-
li olarak tertip etmek mümkün olmazsa muntakai iş-

çıl haricinde tertip etmeli, gidüp geleceği yolu ve zaman tayin eylemeli, emniyetsiz köylerde yaşamamasına hareket kabiliyetini erzakını yanına vermeli, ikinci müfrezenin girüp varışesini teslim alması için mübâkale noktalarını tayin eylemelidir.

Burada müfrezelerin sahâ-i icraatı fîrâta kâdır. Muvassatı müfrezelerinin her nöbet esnasında mutlaka bir Fransız kâşilesini vurmuş bulmasını men'et oluğuna göre müddet-i hizmet tayin oluncaktır. Temas müfrezelerinin herman her gece vazifedir olduğu Fransız garnizonuna baskın atar yapması me'suttur.

Eğer iyi tertip olunursa herbiri takriben on kişilik yirmi müfrezeye ile Fıratın şarkında bulunan bütün Fransızları mahsur burunkat mümkündür. Bu icraat esnasında her taraftan kuvayı Milliye temin-i kullile. ri Ulfa muntakası dahilinde fakat işgal altında bulunan yerlere sevk ve tahsis olunacaktır. Kırk hücumlar Ufşaradan değil Fransızların en zayıf bulunan yerlerden başlanacaktır. Şimendifer hattının birkısmı veya muayyen bir muvassat yolu üzerindeki vazîyeyi bir asirete kadul ettirmek pek şayestelidir. Akşet Fransızlarla tutuştuktan sonra arhikdevam edüp gider.

5 - Onu'çüncü Kobrud aynı zamanda Anteb Fransız muntakası aleyhine de faaliyetle gerezerettir. Tazir faaliyet dördüncü mabdelede bildirildiği gibi muvassat ve temas müfrezeleriyle yapılacaktır. Fakat sahâ-i

faaliyet nihayet Anteb gerisine kadardır. Ve müfrezelerin dahilde tertibi lazımdır.

6-Urfa kıyımı cephesinde Maraş cephesinin ne suretle takarrür ve tavarruh edeceği şimdilik ma-lûm değildir Fransızlar Maraş'tan mintaka-i iş-gali tevsi suretiyle ilerlemeğe kıyam ederlerse Üçüncü Kolordu buna resmî ve gayriresmî bütün silâh ve kuvvetiyle mukabele edecektir. Fransızlar mintaka-i iş-gali tevsi' etmiyerek Maraş'ta kalırlarsa nekadâr yakın mesafeye kadar olursa olsun şakağ herhalde Maraş, Pazarcık garnizonlarının gerisine yetişecek mesafeye kadar muvazırla ve temas müfrezeleri sevk edilecektir. Kozan mintakasında dahi en yakın Fransız garnizonu gerisine müfreme sevk olunacaktır. Bu cephelerde Kuva-yi Milliye kısmî küllileri faaliyette ihzar olunacaktır.

7-Yirminci Kolordu cephesinde müfrezeler se-rihan ihzar ve içeriye girmek için ayrıca talimatla intizar olunacaktır.

Mustafa Kemal

İsmet

.....
K

M. Kemal

Ali Fuat

Edirne

26/1/36

20 nci Kor. K.

Hey'et-i Temsiliyeye:

İşgal mıntakasını tevsi etmemek ve ahali-i İslâmiyenin zulm ve itisafıtan ve kalliâmıdan vikayesi-ni temin eylemek ve aynı zamanda netice-i işgal tük-lerce hazzolunamayacağını âlem-i medenîyyete an-latmak üzere Kuvayi Milliyyenin faaliyet gösterme-si hakkındaki fikirlerinize tamamen müsterekim. Bu mütekabi mecburiyet harekâtın meşruiyyeti bütün âlem-i İslâmı ve Cihana nescr-ü ilan etmeğe de sar-fımesai edilmesi fikrinde olduğum mâruzdur.

1 nci Kor. K.

Miralay

Cafer Tayyar

Aktum 27/Minh

Bedri

x ayrı bir dosya

20 nci kor. Kumandhanıma

Heyet-i Cemsiliye Riyaset-i Celilesine
Cerridā teşebbüsâtı hakkında 25/1/36 tarihli tel-
grafname-i sâmililerdenbudur.

Tesebbüsât-ı mezkûre hakkındaki müteâkât-ı dev-
lâterine temmenen işitmek ederim. Ve bugibi teşebbü-
sâta düşman kuvvetlerini heves etmekle beraber bil-
hassa en zaıf noktaları olan ıktisad meselesinde ih-
ma en büyük zarar vermiş olmak üzere şimdifer
ve telgraf hututıyla düşman tebaasından bulunmalarını
vehiâe müessesat-ı ticarîyesine velhâsıl her târîh teşeb-
büsat-ı ticarîye ve ıktisadîyesine âzami derecece za-
rar ıkarının faydalı olacağını bir mülalâa olarak ar-
zelerim. Bileümle mevadd-ı içşe ve hasının muhtı-
bulunup ihraç etmekte bulunduğuu mevadd-ı ıpti-
dâyeinin dahile celbi ve bu mümtün değışe mahvü
ıfması ıgami gâyet ciddî bir ıktisad muhtrebeseinin
ıfması en müessir silâhlarından biri olacağı ve ancak
bu tarzde Balısevîkik mahiyet-i verilimemet üzere şon-
dilik yalnız fânusuz kuvvetlerinin ıkd-ı mezalim
ve hutuk-u ıstikâlimize tecavüz etmekte olduk-
ları muntakaya hasredilmesi ve teravvâzlarında-
vamı halinde diğer muntakaları da teşmil edile-
ceği beyanatiyle tehdit edilmesi münasip olaca-

çi mûtalâasıyla bulunduğum mârûzdur.

*14 ncü kor Kumandanı
Yusuf İzzet*

*Açtım 29/Minh
Memarı*

Pek musiptir

20 nci Kor. Kumandanlığına

C 25/1/36

Âtidedi şifrenin Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine arzını rica ederim.

Fransızların Ermenilerle birlikte Maraş havalisinde yaptıkları harekât ve tecavüzata karşı her kuvvetten (...) ile mukavemet etmek iktiza eder. Sükût edilirse cereyan eden vekayi üzerine bir kıymet kesbetmiş olan milli teşkilatın ehemmiyeti tenakus eder ve Düvel-i İtilâfiyenin memleketimizi sükûnetle taksim edebilecekleri fikri hasıl olur. Bu halde hal-i faaliyet geçecek olan milli müstefiler mütecavizlerin ileri harekâtını belki tevkif edemezler. Fakat anları her hatveyi tereddütle atmağa ve âtiyi mecbur ederler. Sulh konferansı da Türk milletinin vatanlarını kurtarmağa azmetmiş olduklarına göre karar ittihaz etmek zaruretinin hisseder. Fikr-i âcizâne göre memleketimizi işgale teşebbüs eden kuvvetler herne olursa olsun mümanecâz maksadıyla bunlara milletin atacağı tek bir silâhın bile kıymet ve ehemmiyeti vardır. Bugibi ahvalde macdî fayda temin edemiyen mukavemetlerin düşmanların tecavüzatını teshide sebebiyet vereceği tabiidir. Fakat Türk milletinin istiklâli için âsırlardanberi verdiği

kurbanlara hayati mevzulubahis oluncukca bir
mikdar ilâve etmesi bir şereftir. Ve belki de bâcdî
halâis olur. Ümitsizlikle avakube intizar etmek-
ten ise ümid ile uğraşmak dah evlâ olduğu
kanaatindeyim. Mintakai âcizaneme İtilâf kuv-
vetleri sevk olunursa Umanlılarla meşgul olma-
mıza rağmen az çok bir kuvvetle mukavemet et-
mek fikrinde olduğumu arz etmiştim. Düvel-i İti-
lâfiye arasında hâsıl olan ihtilâfı es-kâr men-
fû mütezade ile Türklere her istediklerini kolay-
lıkla kabul ettireceği ettiremeyeceklerini ve Türk
millî hareketlerinin en çok ihtilâtata müncer ola-
bileceği mülâhazatından tevellüd ettiği müstağ-
nî arzadır. Millî müfrezelerin faaliyetleri ahali-
ye cür'et bahşederek İzmir şimal ve cenubunda
olduğu gibi az zamanda bütün ahalinin iştirak-
ıyla Maraş civarında da bir cephe te'sisi bu ha-
valideki tecaribe istinaden mümkün olabileceği
mütalâasında bulunduğumu ayrıca arz ederim
Efencim.

61 nci Fırka Kumandanı
Miralay
Karım

Açtım 29/Minh
Memduh

Harbiye Nezaretine

<u>Mahreci</u>	<u>Numarası</u>	<u>Kelimesi</u>	<u>Saat</u>	<u>İmza</u>
Diğarbekir	2421	200	12.35 evvel	Ahmet

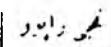

Suruç Şube Reisinin 27/1/36 telgrafına nazaran Caza Caze Asiret Reisi Hâcim ile Barazî Asiret Reisi Mustafa Bey bilhittâk hattın bâzı aksamını tahririnden sonra Atropollarında ve merkezde mevcut Fransızların yirmidört saat zarfında çekilmeleri için ultimatom vermişlerdir. Ultimatomun tarih-i tebliğinden daha evvel Suraucda Fransız kuvveti bilâ vukuat Birecike çekilmişlerdir. Atropollarındaki kuvvetin çekilmek üzere olacağı haber alınmıştır. Oradan servise verilen malûmata nazaran Tellilebazarıda aşâirle Fransızlar müsademe etmiş Urfâda galeyân başlamıştır. Urfâ Mutasarrıfının 29/1/36 tarihli ihtarından da Surauc'daki kuyamının Fransızların umur-u Hükûmetle müdabelelerinden ve bütün hareketleriyle Urfâdan çıkmaya caktarını Urfâ'yı müstemlekât gibi idare edecekleri ahalinin anamlarından münbais olduğu Urfâda kıyam hissedilmekte olduğu anlaşılmıştır.

Meras'ı da on gündür müsademe ediyor. Meras hâdisesi bütün menatıkda galeyân-ı umumî muciboldu. Her tarafdaki esliha ve cephane talep olunuyor. Antebden alınan bir telgrafda dinadışlarımızı Ermenice-

telerinin ve Fransızların mezaliminden kurtarmak için esasen mütarekenameye muhalif olarak işgal edilen Meraş, Ayntap Urfa livalarına kuvayı muntazama sevk edilmesi Fransızlar kuvayı imddiye celp suretiyle birleşmiş ve Vatanlarının İslâmların esaretinden kurtarılması talebolunuyor. Milli Reis Mahmut Bey hertarafdan vaki olan feryatnameler üzerine Kolorduya artık kendilerine tesahüb edilmemesini şimdiye kadar yaptıkları protestolardan istirhamlarından bir netice çıkmadığından kendilerinin de hareketde serbest bırakılması bırdemâ düşmanların protesto etmesini daha münasip olduğunu yazmıştır. Eşkâr-ı umumiyeyi teskine ve Rüşeyyi iknaa çalışıyorum. Takat Fransızların ~~menatila~~ mintakalarındaki bütün Ermenileri teslim ederek ve bu vesile ile beynel'anâsır yeniden intizam ve adavet ve hissacyatını alevlendirerek Ermenileri kendi askerleri âdadına dahil ederek İslâmlar hakkında katliâm yaparçasına hareketleri devam ederse kıyamın yalnız Urfa'nın değil hertaraf da yapılacağına ve kıt'am Arabistan'la hemhudut olduğundan Suriyeye ve bütün aşâire sırayet edeceğine emin olmalıdır. Fransızlar Urfa Ayntap ve Meraşı işgal ederken kat'iyyen umuru dahiliyemizin müdahale etmiyecekleri beyan namelerle ilân etmişler ve bâzı rical-i siyasiyesi buralarının tahliye bile edileceğini söylemiş idi. Fakat fiilleri kavillerini tekdiz etti. Esasen bu

13.ncü Kır Kumandanı
Ahmet Cevdet

yerler kâmilten sizindir ve ekseriyet-i kahire Müslümanlarda ve Vilson Prensipleri mücibince de bularlarda tamamıyet-i mülkiyemiz İstiklâlimiz ta'mamen masûn olmak lâzımgeliyor. Heyecet-i umminin devamı tesiriyle her tarıfıla kıyam vuku bularak beyhude sefalete meıudan vermemeı için Fransızların İslâmları imha ederesine tecavuzatınca ve müdahalelerine serian nihaıet asayışın sükûnetisi ancak Fransız askerinin çekilmesi ile kaabil olcagından Şizden başka kimsenin müdahaleye hakkı olmyan yerleri Fransızların derhal tahlıye etmeleeri için teşebbüsât-ı siyasıyede bulunulması iştirham edelim. Harekât 358/1348 numara ile Nezarete ve müavir kolordulara arz edilmiştir. 31/1/36

کودن : 	عل :	تاریخ : 	وقته : ساعت
کودنشده		۵/۴/۱۳۰۸	
۲۵	۲۵	۲۵	۲۵
۲۵	۲۵	۲۵	۲۵

تقدیر نامه
آدرس
خایه مهم و شریف

آریه مکتوبه که اهل و شایسته خود گردانیده و در حقیقت
او که کشته شد و در این ایام که او را در میان ما
یک روح بزرگوار و مقدس تقدیم می شود (مکتوبه)

تقدیر نامه که در میان ما سکونت می نماید و شایسته
او را از این امر و از این امر و از این امر و از این امر
او را از این امر و از این امر و از این امر و از این امر
حققت که او را در میان ما سکونت می نماید

فقط تقدیر نامه دو کی تقدیر نامه بود و از این امر
فقط او را در میان ما سکونت می نماید و از این امر
فقط او را در میان ما سکونت می نماید و از این امر
فقط او را در میان ما سکونت می نماید و از این امر

سلامت و سلامت

Makam-ı Sâmiî Sadaretiuzmâya

Urfa mintakasındaki ahval ve aşayirin fevkalâde galeyana ve Merâş müsadematının on gündenbergi devam ettiğine dair On üçüncü Kolordu Kumandanlığından mevrut pek mühim bir telgrafname sureti melfufen takdim-i huzur-u samî-i fahîmaneleri kılınmıştır.

Nezet-i âcizi şimdîye kadar mütemadiyen sukûnetin muhafazası ve aşayirin dairei itidale ircaı emrinde elden gelen herşeyin yapılmasını mütaaccidit defalar Kolorduya tebliğ etmiş ve Kolorduya da bu tebligatın tamamı-i icrası için hakikaten mümkün olan herşey yapılmış idi

Fakat ~~bu defa~~ telgrafnamedeki tafsilâtları bu defa, ahvalın, Kolordu Kumandanının bütün mesaisine rağmen sükunetle yatıştırılamayacak derecede vahim olduğu ~~gelişini~~ ve aşayirin son derecede galeyanda ~~halinde~~ bulunduğu anlaşıyor.

Buna nazaran mezkûr Kolorduya ne cevap verilmesi lâzımgeleceğinin âcilen irade buyrulmasını istirham eylerim. Olabla.

Salih

Kadıri

Korum

§ 2

Kısım 2

2/2/36

عموم به معاد نده موقوف بالان وعلم و خداست در این احوال که کسب و کفایت و کمال و کمال
 قابل است و اینها را در این احوال که کسب و کفایت و کمال و کمال
 ایزه که در این احوال که کسب و کفایت و کمال و کمال
 اینها را در این احوال که کسب و کفایت و کمال و کمال
 اینها را در این احوال که کسب و کفایت و کمال و کمال
 اینها را در این احوال که کسب و کفایت و کمال و کمال
 اینها را در این احوال که کسب و کفایت و کمال و کمال
 اینها را در این احوال که کسب و کفایت و کمال و کمال

نوع به معاد نده موقوف بالان وعلم و خداست در این احوال که کسب و کفایت و کمال و کمال
 کسب و کفایت و کمال و کمال
 کسب و کفایت و کمال و کمال
 کسب و کفایت و کمال و کمال
 کسب و کفایت و کمال و کمال
 کسب و کفایت و کمال و کمال
 کسب و کفایت و کمال و کمال
 کسب و کفایت و کمال و کمال

اینها را در این احوال که کسب و کفایت و کمال و کمال
 اینها را در این احوال که کسب و کفایت و کمال و کمال
 اینها را در این احوال که کسب و کفایت و کمال و کمال
 اینها را در این احوال که کسب و کفایت و کمال و کمال
 اینها را در این احوال که کسب و کفایت و کمال و کمال
 اینها را در این احوال که کسب و کفایت و کمال و کمال
 اینها را در این احوال که کسب و کفایت و کمال و کمال
 اینها را در این احوال که کسب و کفایت و کمال و کمال

۴- و اما منفعه شد لایق محرمه معوضه آن چون معاوضه نماید بحدی که در دفعه
و غیره از این باب همیشه معذور.

۵- که معنی قول در واقع آنست که در حقیقت شرفیست علی مغزیه / بوده باید که افعه ترا
تواند انفعه بکشد یا بیاورد که افعه - اعلام از اسبده شود و در این باب
کودک را در هر یک از اینها باید که در حقیقت شرفیست علی مغزیه / بوده باید که افعه ترا
و تعبیر معنی اینست که در حقیقت شرفیست علی مغزیه / بوده باید که افعه ترا
اما در این باب همیشه معذور. که در حقیقت شرفیست علی مغزیه / بوده باید که افعه ترا
از این باب همیشه معذور. که در حقیقت شرفیست علی مغزیه / بوده باید که افعه ترا

۶- او معنی قول در واقع آنست که در حقیقت شرفیست علی مغزیه / بوده باید که افعه ترا
و در این باب همیشه معذور. که در حقیقت شرفیست علی مغزیه / بوده باید که افعه ترا
و در این باب همیشه معذور. که در حقیقت شرفیست علی مغزیه / بوده باید که افعه ترا
و در این باب همیشه معذور. که در حقیقت شرفیست علی مغزیه / بوده باید که افعه ترا
و در این باب همیشه معذور. که در حقیقت شرفیست علی مغزیه / بوده باید که افعه ترا

۷- او معنی قول در واقع آنست که در حقیقت شرفیست علی مغزیه / بوده باید که افعه ترا
و در این باب همیشه معذور. که در حقیقت شرفیست علی مغزیه / بوده باید که افعه ترا
و در این باب همیشه معذور. که در حقیقت شرفیست علی مغزیه / بوده باید که افعه ترا
و در این باب همیشه معذور. که در حقیقت شرفیست علی مغزیه / بوده باید که افعه ترا
و در این باب همیشه معذور. که در حقیقت شرفیست علی مغزیه / بوده باید که افعه ترا

۲

20 nci Kolordu Kumandanlığına

12 nci Kolordu K.

3 ncu Kolordu K.

13 ncü Kolordu K.

15 nci Kolordu K.

14 ncü Kolordu K.

61 ve 56 nci Fırka K.

Miralay Refet Beye

, Halit Beye

} Berayimalumat

Aldet

71

Ankara

11/2/36

~~Fransızlar Kurayı Milliye ile hal-i muharremata geç-
mekten iktidarı elbiklecini ve humus için işgal mu-
lakalarını tavci etmiş olduklarını ve alyümm işgalin mu-
vakkat olduğunu ve haryende bilhassa idlâ-i ussu-
runa hücum muamele edeceklerini bildetmişler ve
bunun mukabil bizim karakât-i haraman ve gaye me-
muriye muvazir ve arithon istifinde ederek tedey
ve istilham etmişlerdi. Halbuki Fransızlar bu varit-
tini bildirdikleri tarihten sonrak sözlerinde sebât etme-
yip işgal muvazirlerini Marx ve Urferya kadar tev-~~

~~gibi devam almışlardır. Biz de işgalin tesir merkezi
bölgesinde mahallî Fransız komutanlıklarına her ne
tebliğ edilmediğince kadar olmasın bir vas'iyet olu
şması esnasında emrini bir ne kadar teebbüs etme
miş ve memnuniyetle bu vaillorinai şerh etmelerini
hüketlerini veyahut ve karadilarini ilaz etme maks
dıyla yani işgalın lara mahallî müdafininin tav
siye etmişler. İlerihareketin olan potansiyel kalıncı o
lan kışaati cümle Hısa'daki müfrenleri bilânu
kavimat gökümizler ise de üssülhareketine Maras'ta
olduğu gibi yalın olan kuvvetleri bilânu kavimat
vevâitlen istifade ederet halda Ermeniler tesliht edi
lerek kuvvetlerini teyit etmiş ve galabe çalmaya te
sebbüs etmiş ve bu kararlarda sonuna kadar inat
etmişlerdir. Ümmüni bir muavazetler mahrum kalan
Maraslı ordularınca onları güldenberi ma
letlerini birşek ken potansiyel müdafininin gey
ret etmek ise de gerileri serbest kalıncı olan
düşman birşek takvîs kışaati getirerek Maras'ta
vaziyete hakim olmakla taannüt etmek tedirler. Bu
gün Maras'daki Fransız kuvvetleri altı tabur piyade
ve bir iki batarya tay dahinin adılmaktadırlar. Bundan
başka İslam'da Ermenileri tesliht ederet büyük
bir miling yapmışlardır. Ve bu milingte Fransızla
rı güya Ermenilere karşı bigâne kalıtlarınca ve
bu gücünden İslam'ın derisundan yonardan kışaati
diklerini söyletmişler. Ve bahmeten tesliht edile
lerini talep etmişlerdir. Bunun üzerine Firmeler~~

Fransuz Kumandanlığınca telif yapılmadan evvel *Adama - İslahiye* arasında simenatijer hatta üzerinde ki köprü ve tünellerden hangilerinin çabucak tahrib edilecek ise onları tahrib edecek ve tımirine musede etmiyecek vezirler aldıkları sonra Onikinci Kolordu millî müfrezeleri misillü *Adama* Fransuz Komandanına telifatta bulunacaktır. *Yirminci Kolordu* işbu hareketinde Hayin *Ermenilerin* şimale bir teyebbürlerine mâtın olarak Herikarı ahazımeği unuformalıdır.

4 - *Üçüncü Kolordu* şimdige kadar *Maras*'daki vatandaşlarımız hakkında ibidî buyurduğu muaveneti daha teruî etmeğe tahşarak ve *Aziyige* millî müfrezelerinde *Yirminci Kolordunun* vaeîşesine muavenet edeceklerdir. *Antep* kuvayı *Milliyesini* *Fransızlar* aleyhine kıyam ettirmekle beraber *İslahiye*den *Maras*'ta hareket edecek *daşman* takviye kuvatının hareketiına mâtin' tedabir ihtihaz ettirecektir.

5 - *Üçüncü Kolordu* *Maras*'ın Fransızlar tarafından tehlikesine kadar *Uşfa* haricinde mukavemet cüv'etini ibraz edermişen Fransuz müfrezesini esir edecek ve *Antep* kuvayı *Milliyesinin* *İslahiye* ve *Antep*te cögürü harekete başlatmalarını süratle temin edeceklerdir.

J. H

M. Kemal

شعبه

آفقه

۹۶/۹/۱۱

سپاسه ع. م. م. صلوات الله علیه

آلله . ربه . او . بنابه عوالیه مهرد
فان خوینک هیرد مقدایم وضع الجیری مقده
خود اوردده مهرد ال ملک سلطانیه اسفندی چ اولور .
هیت تیه ناز صفایه

ن. ن. و

م

ع

م

ŞİFRE

Ankara

11/2/36

Sivas'da 3ncü Kor. K. Salâhattin Beyefendiye

Adana, Maraş, Urfa, Antep havalisinde mevcut Fransız kuvvetlerinin cins ve mikdarıyla var'ülceysleri hakkında Kolorduda mevcut en son malûmatın iş'arı rica olunur. Heyet-i Temsiliye Namına Mustafa Kemal
20 nci Kor. K.

M. KEMAL

Kapadım 11/Minh

RIZA

درها کوزه لری بر تنه پذیرد و هم ای نفس بر تنه در لری
 بر تنه کشد کلید اینست از جرح ماده رویش
 بعد از استانی بر وجه را بوی قور - قور - قور
 در دریا حلاوتی در غنچه گفت بر از سخاوت
 ای دریا سب کور کشته - تنی خوش
 حلاوتی مختلف منطقه ای بعضی در غریبه رقائق
 و تنه از آن بقعه در دست خلع (ذرت ذریه ده)
 ابرم در به یوز غور شدند نشو و خور شد - معاونت
 شهریه اید مکلف به یوز غور شدند نشو و خور شد - معاونت
 استی در بدنه امره توفیقاً و محلاش برینه
 معاونت نهاد استانی طبع استی در بدنه
 اکثر شکست اضلاع النساء طائفی در بدنه
 فالبد بدنه در غنچه - زه (ام لری) در بدنه
 بعد از بدنه در غنچه - زه (ام لری) در بدنه

2000

فقره اول
کتابخانه عمومی
شماره ۱۰۰
تاریخ ۱۳۰۲

اوہی قول اردو تو ماندا لکھنہ

اوبه اوبه، قول اردو قوبانه اوبه.

اور شہر میں قول اردو قورماندا خانیہ

اَوَلَمْ يَأْتِي قَوْلًا رَدًّا فَوَسَّاهُ لِقَاءَهُ ۚ

ندیمہ قول اردو قوماں دے لفظ "عورت" X

... ..

✓

$$\frac{11}{15}$$

الفقه
٤٢/٢/١٥

4

[illegible]

المن:

[illegible][illegible]

وَمِنْ أَسْمَاءِ آخِرِيَّةٍ مِنْ مَعْنَى وَهَائِلِئِنَّكَ أَرْشِدَهُ أَيْ أَرْشِدُهُ هَائِلِيَّيْنِ بِمَعْنَى مَعْنَى

۱۲۰۰

اشهد قوتندین داخله ایدر مدنی منع ایتک . هر صده ی قوتلک همی وارده شده

قا شو مدفعه ایچده بار زبانیه معا و نسته ایچنه تأمیه ایتک

~~یوقاری ی توغایلدی قوتلک زما ی انجور و در صده ایچده قوتلک ایچده قوتلک~~

قوتلک و ب صده ایچده کیده اولده قوتلک و ایتک اشهد قوتندی سربا قوتلک ایچده

صورت سارله ارباط تأسیس و نهید قوتلک تأسیس صده سید قوتلک یا سید قوتلک

افاته وقت عیب - هما قوتندین بر وجه حرکتی از مدی کورین . بر قوتلک هما و

همی لاذقه و اسکندرونه قاری تأمیه ایتکده قوتلک قوتلک ایچده املایه و آیینی

و بده قوتلک عیناب - عینیه استقامتندین حرکت ایچده دشمی ایتکده و و و و و

بصده - یقینه حوققی جزایزه انتف ایچده یقینه یقینه قوتلک

ایچده ایتک . هر صده ایچده

خود قوتلک

Berayimâli'mat

üçüncü Kolordu KumandanlığınaX
 Onüçüncü Kolordu KumandanlığınaX
 Onbeşinci Kolordu KumandanlığınaX
 Onikinci Kolordu KumandanlığınaX
 Yirminci Kolordu KumandanlığınaXⁱ Tahrirat,
 { Ertuğranda Yuncu Türkâ Halit Beyefendiyex
 Martinde 5 inci Türkâ Komân Beyex
 Refet Beyex

Adet

82

Ankara

15/2/36

Maras muvaffakiyetinden dolayı bilhassa zatî-i bîleriyet bu hususta hîdemat-ı fedakârane ve vatan-pervertinâleri sebebiyle olan bitümlle arkaolaşkan tebrîk ve vatan uğrunda ki mücahedeimizin an-karîp kâmilan muvaffakiyetpezir olmasını temenni eyleriz. Bugün Maras ve civarında hâsıl olan vatiyyet sebebiyle hâtime olarak âtidedeki mülahazatımızı arz ve sür'at-i tatbikini rica ederiz:

Ahiyen vatiyyet-i siyâsiye her ne olursa olsun İranlılarla Ermeniler Maras civarındaki mağlûbiyetleri ni tahmire çabacakları süpheşizdir. Silahiye ve havâlisinde kuvvett-i bulummanın ehemmiyeti Maras müsademesi esnasında da anlaşılmıştır. Yani vaktiyle Silahiye civarında mümkün olup kuvvett-i bir teskilât yaparabilse idi İranlılar Maras'a kolay kolay kuvvet-yi imadetiye gönderemiyerek Maras'ta bur-

ca kan dökülmezdi. Bugün İslahiye'nin diğer bir nok-
te-i nazarıdan ehemmiyeti tezahür etmiştir. O da bi-
zimle tevhid-i hareket etmek hususunda pekçok
müracaatta bulunmuş olan Halep ve Şam Kuva-
yi Milliyesinin, İslahiye vasıtasıyla te'sis edeceğimiz
irtibatla onları zamanında haberdar ederek muave-
netlerini te'min edebilmektedir.

İslahiye ve havalisin hâkim olmaktan suretle mak-
sadımız Bahçe, Belpınar, ve Belpınar ile Antep'te ~~gar-
bindeki~~ arasındaki dağlık muntaka ile Karasu tara-
feyninde kuvvetli bir teşkilât ~~garpmağ~~ ~~mural edile-~~
~~me~~ yapmaktır. Hiç şüphe yoktur ki bu sahyede İslahi-
ye ile Adana, Halep, Maraş arasındaki boğaz ve ge-
çitlere hâkim olarak bu salıada hareket edebilecek
işgal kuvvetlerini tetelât altında bulundurmak ve
garp ve şark işgal muntakalarının muvazanasını kat-
edebilmek mümkün olabilecektir.

Mütalâat-ı anıfeye mebnî Maraş ve havalisindeki tr-
menilere ciliyen de hâkimiyet te'min edebilmek için
Maraş-Pazarcık-Antep'deki teşkilâtı takviye etmekte be-
raber düşmanını muhtemel olan bir avdet-i taarruzu-
yesine mâni olabilmek için derhal birinci hat olarak
Bahçe-Belpınar ve Belpınar'ın ~~garbinde~~ şarkında dağ-
lar ve ikinci hat olarak Gâvurgölü tarafeyninde ve ü-
çüncü hat olarak Maraş cenubundaki boğazda kuvvet-
li milli müfrezeler teşkil ve bunların başına en mukte-
dir arkadaşların tayinini ve bu teşkilât hıtam bulur-
bulmaz Karasu tarafeynindeki dağlarda milli müfre-

zeler teşkiline başlanmasını tavsiye ederiz.

2-Bite evvelce müvaccat etmiş olan Halep Teşkilât-ı Riyaseti ile Şam'da bulunan Suriye ye Filistin Müdafîi Kuva-yi Osmaniye Hey'et-i Umumiye ve Gönüllü Kahire Fırkası Reisi ve Amman Çerkez Fırkası Kumandanı Şefik Beye muhtelif vasıtalarla göndermiş olduğumuz talimatın atıfındaki hülasasını Ma-ras üzerinde Halep'te Erkan-ı Harb Kaymakamı Şakir Nimet Beye gönderilmesini ve neticeden malumat verilmesini istirham ederiz.

Halep'te Teşkilât-ı Milliye Riyasetine

Suriye ve Filistin Müdafîi Kuva-yi Osmaniye Hey'et-i Umumiyesi Riyasetine

Osmaniye ~~Arabîye~~ ~~Asyaman~~ ~~Sevke~~ - Maras - Uşak
cihetlerinde pek mühim muvaffakiyetler istihsal eyle-
dik. Hareketimize devam etmekteyiz. ~~Müvakkat~~
~~ve~~ mektuplarınızda Suriye, Irak ve Türkiye
istiklallerini tahlis ederek bir "Konfederasyon" teşkil
eylemek veyahut âtiyen kararlaştırılacak tarzda
bir irtibat tesis eylemek üzere müttehiden hareket
edilmesi bildirilmiş ve biz de bu teklifâtınızı kabul e-
derek mufassal talimat göndermiştik. Bunların vü-
sulüne dair henüz bir malûmat alamadığımızdan
Maras üzerinden daha çabuk alabileceğinizi düşü-
nerek mezkûr talimat hülâsası muhtasaran berve-

hiçti arz ~~etmem~~ ederiz.

Havran, Şam ve Şibbeş civarındaki kuvvetlerini de Şam-ı Zübdanı boğazında herneği istilâ ordusu-na karşı müdafaa etmek. Hammân Mer'iyyun kuvvetleriyle düşmanın Saydâ, Seyrut'un dañhile vukubulacak hareketini yandan tehliî etmek; Seyrut, Taab-lîşşâm dañhiline işyan çıkarmak işgal kuvvetlerinin dañhile ilerlemelerini men etmek. Humusdaki kuvvetlerin Humus'u Treblîşşamla karşı müdafaa etmek le beraber Zübdanı'ye muavenet eylemesini te'min etmek.

Yukarıdaki tarîf eylediğimiz hareketin zamanın ~~işgal hareketi deñiştir. adeta kuvvetlerin birliğine eyleme-ihtimalinde~~ haushlarmın derecesine tâbi ise de Türk ve İran milletleri arasına girmiş olan Fransız ve Ermenî işgal kuvvetlerini serian bertaraf ederek emia bir surette sıralar irtibat tesis ve tevhid-i hareketin te'mini mülâhazasıyla hareketle başlanılgı ~~başlanılgı~~ ettiğimize olan bilâşferteiyade Halep-Hama kuvvetlerinin beraberliği hareketini lazımla görürüz. Bu kuvvetler Hama ve Halep'i takuye ve şkendarmata karşı te'min ettikten sonra kismküllî ile şlahiye ve ikinci derecede kuvvetlerde Antep-Osmaniye istikametlerinde hareket ile düşmanın arkadan vurmaya pek mühtimdir. Şekinde muvaffakiyeti habelerianiz indiar uqledigimizi azile taktim-i ihtimam eylesiz Efsendim. Muhtafar kemel

M.K

Heyet-i Temsilîye namına;

Sifre edilmistir/15 Nisih
Şammet Salih

20 nci Kor. K.
Heyet-i Temsiliyeye

Otuz ve otuzbir tarihli iş'ar-ı sâmilelerine cevaptır.

Elbistan Heyet-i Merkeziyesi son temcistan sonra faaliyet gelmiş kasaba eslihası tespit edildiği gibi sekiz ihtiyat zâbitine de ücûrat-ı mâhiye bitt'e'min kurâyı teşkilât için çıkmıştır. Elbistan'da mevcut ester-sûvar takviye bulunduğu gibi yarın Elbistan'a müteveccih bir piyade

Gürün'de

bölük kadrosu ve kronte havale intizar etmek üzere birâdi cebel takımı cephane bomba makineli teferruatı hareket ediyor Elbistan'daki iki Maksime ilâveten Malatya'dan dört Maksim tüfengi derdest-i nakıldır Çarçık Şube Reisiyle (yorkslim kmksonde) bir hafif makineli takımla Kılıç Ali Pazarcık'tadır Ceyhan üzerindeki Maraş yolunun bir kuvvei Milliye ile tutulduğu bildirildi ise de mikdarını anıyamadım Elbistan'a şimdiye kadar besyüz elli tüfenk gönderildiği gibi ikiyüz otuzbir tüfenk daha gönderildi Bu tüfenklerin kısmicâzâmı Maraş'a erildi Maraş halkı külliyyetle Elbistan'a gelüp almadan dönmüyor Ba'demâ Elbistan'ın bir cephesi açık çok kuvvetli düşünülmesi lüzumu anlatıldı. Maraş Heyet-i Merkeziyesinin esamisi alınmış ve münasip görülmüştür Nefs-i Maraş'ın mahallâtının muhtelif mıntakalara taksimi ve herbirine vezcîf ve kumandan tayin olduğu halkın (clrt-

dört dereceye

dirceye) ayrılarak yüz kuruştan beşyüz kuruşa kadar muavenet-i şehriyye ile mükellef edildiği janelarına nezdinde bulunan eslihayı verilen emre tevfikân ve mahallâtın birbirine muavenet-i müteakabile esasını tanzim eyledikleri anlaşılmıştır. Ahîren Elbistan kaymakamı ortadan kaldırılmış Maraş'da da (MLRT) bulunmadığından bu ahali mukadderatlarının hüsnüidare edecek cesaret-i medeniye sahibi müdebbir me'murlara muhtaç kılınmıştır. Hükûmetçe adam tayinine celâlet buyrulması teşkilâtta da daha muvafık ve ciddiyet hususu için herşeyden evvel Kolordu emrine muktedir ümera ve zabıta yetiştirilmesi (vparce) pek ziyade hâl-i muzayakada Kolorduya biraz bakılması hakkında Nezarete ve Erkânıharbiye-i Umumiye Riyasetine biri mücmel diğeri mutavvel müracaatımın karin-i icrasının münasip görülürse hey'et-i aliyyece de Der-saadet'ten takip buyrulmasını.

3.ncü Kor. K.

Salâhattin

Açtım 4/minih

Bedri

Pek güzel

Maraş'a giden yeni mutasarrıf hakkında malûmat

Yarıldı

Hasan

M. KEMAL

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين

مظالم شعبه
۹۴

دایره دت
۹۴

برای مقتدران حیدر

شعبه

درجه جناب اوردن لوازم بگونه ای که همه به حاله در بر لوارده رخصه
 درجه گوید که برید بیفایده تجارت طوره ایست چانه مال درجه تمام است
 بکانه بی فائز از آن اتقانی دسر اداره ایست اسلامه علیه تحریک و تعلیم
 انگیز از آن اتقانی انگیز از آن امور حکومتی فایده بجا آمدن و اسلامه علیه ایست
 تعلیم علیه بدارم سکونه و ایست که ماکل ادبیه در سوزن و سوزن بر کونک حاکم رقیام
 ملک بی امید باین ملک سوره اوله قضا و تقیاد علیه حکومت سیاست
 تأیید باین سینه کوه که کوه عقوبتی چانه مال در عقوبتی بالذات مدافعه تستدیک
 که مدفع رخصه بود رخصه مدافعه و از یکدیگر دیکه از سیدک مدفع انتقام
 فائز از آن هر دو بخوارانه هر سیدی تعلیم ایست دیکه اعطای بی کیسه بر آید
 با خرد اعطای دیکه نه قدر فلسفه مغایر عقوبت مدافعه و ناموس چانه تقصیر علیه
 بر مدافعه سکونه توفیق بیدار توفیق ایست دیکه نه تعلیم اوردن قیام مدافعه و صلیا
 سوره ادله با العکس اوردن به به حکم به چنانچه مواردی قوای نظم طریقه
 اسامی و عجم طلبه ایست قوای نظم سوزن فائز از آن احمدیه حزب دیکه ادبیه
 نیا و بیه حکومت و عجم مانی شکلاته مدافعه ملک مدافعه بولشویس نصیحت علیه
 ایست نه فائز از آن سکونه دسر اوردن اهالیست به به فائز از آن قوای
 اداره لرزه در دردی مدافعه حکم قتل عام با تامل علیه موه بر لسانه مدافعه
 بولشویس من قول اوردن اوردن اسلاف ایست مدافعه فقط عقوبتی مدافعه

۹۴

انجمنه بقیه ضاعده اولیایه اسلامک نقل عامه مدرسه باطلیه انشا
و جهانا تالم ایورو راهالیه حکومت و اردیه نایب کیه و بعضی نوبه ایورو
دها شتاده دایرک و لابنده ادرخیم سعادت ایورو اجتماع باطلور و
دایرک و فربوط قدر نوبه داره اشغال ایورو و بوند ده ایستگاه دیکه اولیه
ملاطقی بونقله کلان دائمی و فربوط ایورو شایه زاندر دایرک و فربوط
ولایتی و دودیه ده بخانه ایورو بونقله و بونقله ایورو اولیه و خانه
و کولم و کله خول اردوند بولم و و عقیقه ده برجه قاطعه اهالی تحمل ایورو و کله
نیه کی برالای و زیاده مارویه کله کی زمانه کنه دایرک زاندر و ایستگاه
ایستگاه کله قول ایستگاه رنجی و نه و نه ایستی اهالی و فربوط ایستگاه زمانه اگر زاندر
ایستگاه بلام و بر سر له سنی سول ایستگاه و دیکه در برالای و زیاده زاندر
نق اشغال و کله شه شه و فربوط ایستگاه اقتصاد معاونه ایستگاه و دیکه زمانه
اشان سنی و فربوط ایستگاه سنی و فربوط ایستگاه لازم دکل ایستگاه
موجود فربوط و کولم کولم بایرک و فربوط ایستگاه و فربوط ایستگاه
اشغال و تولد ایستگاه ایستگاه فربوط و فربوط ایستگاه فربوط ایستگاه
مناخ و فربوط ایستگاه ایستگاه فربوط و فربوط ایستگاه فربوط ایستگاه
ایستگاه ایستگاه بولم و فربوط ایستگاه فربوط ایستگاه فربوط ایستگاه
دیکه و فربوط ایستگاه ایستگاه فربوط ایستگاه فربوط ایستگاه فربوط ایستگاه

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

معاونت شہادی
شعبہ قلمی

۳

بنامہ دھیمانہ نیکین مکہ اولیہ جفتہ بر حالہ اشغال ایلیمہ یارہ رایتہ ایہ رلہ
آئینہ محل اولیہ جفتہ دیوینہ رہ دارہ رانہ دولہہ جہانہ دغوزہ حکومتہ اولیہ
مکہ اولیہ جفتہ حصہ ایدم خزانہ نہ عقدہ حلقہ اول اشغال سامہنہ تجاوزہ ایدم
الہانہ ایلہ۔ دیکھانہ قطعانہ بو حرکتہ اسأ سارکہ بہ مخالفہ اولیہ بیفتہ
آئینہ مقابلہ بہ بجوہ اولیہ احتمالہ بحیہ اولیہ بیفتہ بوبابہ اولیہ یا بیلاہ استندانہ
مرانہ تریبہ نہ عدمہ حرکات ۶۸۶

نہ ۱۲ نہ
عبودن

۲۲۶
۱/۹
۱۰

Harbiye Nezaret-i Celilesine mevrut şifre

Mer'as Aylıncıp Urfa Livaları bugün pek acınacak bir haldeedir. Bu livalarından Mer'as harabeye dönmüş, köyler, köprüler yıkılmış, ticaret durmuş, emniyet, can, mal ve ırz kalmamıştır. Bunun yegâne sebebi Fransızların işgali ve sui idaresi Ermenileri İslâmlar aleyhine tahrik ve teslih etmeleridir. İngilizlerin zaman-ı işgalinde İngilizlerin umur-u hükûmete karışmamaları ve İslâmlara nisbeten iyi muamele etmeleri hasebiyle buralarda sükûn ve asayişin pek mükemmel olduğu düşünülürse bugünkü halin ve kıyam-ı millînin sebebi anlaşılır. Milletlin mâruz oldukları tehlike ve taaddiyat hasebiyle hükûmetin siyaseten bir tesir yapamadığını görerek kendi hukuklarını can mal ve ırzlarını bizzat müdafaaçaya teşebbüsleri en meşru bir haktır. Bu vaziyetde millete müdafaaadan vazgeçiniz demek Ermenilerin silâh intikamına Fransızların her türlü tecavüzatına her şeyinizi teslim ediniz demektir. Âza-yi bedeni kesilen bir adamı bağırma ağlamacı demek ne kadar felsefeye muvayir-se

hukuk-u meşrûasına ve namusuna cemina taarruz edilen bir millete de sükün tavsiyesi böyledir. Tavsiye edilse de dinlenmez. Nitekim Urfca kıyamında vesâya mesmû olmamıştır. Bilakis Urfcadan Birecikden Antebden mütemadiyen kuwa-yi muntazama top etlha ve cepharne talebedilmişti. Kuwa-yi muntazama sevki Fransaya ilân-harb demek olduğu binacena-leyh hükümeti ve umum milleti müşkilâta düşürcek mütalibde bulunulmaması nasihat edilmiş ise de yine feryatları kesilmemiştir. Dün Urfca ahalisi Birecike Fransızların kuwa-yi imadîyelerinin yürüdü ve Birecikte katiâm başlaması hasebiyle muessir bir lisanla aynı mütalibde bulunmuşlar. Şüphesiz kâhorûca arzuları işef edilememiştir. Fakat hak-larını müdafaa etmekden başka kâhahatleri olmaları. Telâmların katiâma mâruz bırakılması da insanı vicdânen müteallim ediyor ve ahalinin hü-kûmete ve orduya karşı kin ve garabını mucip ediyor. Daha şimalden Diyarıbekir Uilâyetinde Urfca muavenet için içtimakur başladı. Fransızların Diyarıbekire Harput'a kadar tevsi-i dairei işgal etmesi ve bunun da Ermenistan demek olduğu nâharası bu muntaka sükânını daima bihuzur ediyor. Şayet Fransızlar Diyarıbekir ve Harput Uilâyetleri hududunu da tecavüz ederlerse bu muntakada pek büyük galeyam olarak ve kan dökülecektir. Kojordan böyle bir varîyetde de seirci kalmasına ahali tahammül edemiyecektir. Nitekim Miralay Norman Mar-

çine geldiği zaman kendisini Diyarbekir Fransız Uralı zannetkilerinde kabul etmemişler ve Beşinci Türk kumandanı ahaliye nasihat ettiği zaman eğerk Fransız işgaline meydan verirken semi mesul ederiz demişlerdir. Miralay Norman Fransuzun niyeti işgal değildir. Sıze simendöfer yapacağınız ikisinden muavenet edeceğiz dediği zaman eşraf sizi hiçbir vecihle istemiyoruz. Şimendöferiniz de paramız da lannm değıl. İsterseviz mevcut halde da söküğü götürünüz. Halbuz buralara gelmeyiniz demişlerdir. Bu hâletiruhıye Fransız işgalinin tevliededeceği ahticeyi işbata kâfidir. Fransız mehaşşının Kıkıyıda haiz-i rüçhan menaşı temini ile iktilâf edceklerini nesretmelerine ruğmet Kıkıyıda mütemadilen kuvvet celbetmeleri Ermenileri testihleri düğidi sözlerinin zaman kazanmak için söylene mis ruğfilane sözler olduğuna delildir. *Antep Kalemnia* işarına göre

Jandarmalar

re İslâm ırs.rımlığı birer brhane ile terhis ederk Ermenileri jandarmaya yaptırınmaları ve iptidai mekteplerinde Fransızca okutmağa cırlışınmaları ve katliamlarda tedhiş şıyaseti takip etmeleri Kıkıyıdan çıkmamak fikrinde olatuklarını gösteriyor. Bu hâle karşı kuyamı millinin devamı da mezkûr lile vâkırdan birçok nüfus-ı İslâmiyenin ve servetin yugamı mucib oluyor. Bu ise medeniyet ve insaniyet namına insanı müteessir ediyor. Bu hâle nihayet verilmesi için bervecihiñi mevaddım

ıccasını arz ve teklif ederim

1- Fransızlardan Klkya hakkındaki arzularının ayrıca söylenmesinin talep edilmesi ve bu talep hükûmetce ve millett meclisince kabul edilemeyecek bir halde ise bu hale karşı yapılacak tedbirin millete ıblâğı bu vechile esrad-ı milletin müfsericiden tepelenmekten kurtarılması sayınakabul ise onun resmen tatbikine emir verilmesi.

2- Fransızlarla anlaşınca kadar kıyam-ı mil-
~~Kiyama~~ milliyeye nihayet verdirebilmek için Fransızların esna-ı işgulinde beyannamelerle nesrettikleri vechile İngilizlerin zamanında olduğu gibi hareket ederek umur-u hükûmete müdahale ve Ermenileri teslîh ve kuvvet sevketmemelerinin temini ve Fransızlar muvafakat ederlerse millete de neticeye intizaren sükûnu muhafaza etmeleri hakkındada hem hükûmet hem de kendi mebusları vasıtasıyla tebliğat ifası.

3- Klkya'da Ermeni katliamlarından bahsolutuyor bu vechile âlem-i Hristiyanının ve devletlerin aleyhinize kin ve garezî teşdit edölme isteniyor. Bu uydurma katliamlar siyâsî bir manevradır. Binaenaleyh hakikati anlımak asıl mütecevizlerin Ermeniler olduğunu göstermek üzere bitarafs bir heyetini bu muntakaya sür'at-i izâmının temini şayet bu mevrad biranevel kararlaştırılmazsa beyhude kan döküleceğini kıyamın ve heycanın teskini mümkün olamayacağını bu halin işgal edilmemiş yer-

lere sirayet ederek asayişin muhfel olacağını ve
bu yüzden varidat-ı devletin cibayeti ve nüfuz-u
hükümetin idamesi mümkün olmayacağını arıy-
lerim. Fransızlar akit-i sulhden evvel işgal sahası-
nı tecavüz ederlerse ahalinin icbar ve galeyaniyle
kıtââtın bu hareket esasen mütarekeye muhalif
olduğundan ateşle mukabeleye mecbur olması ihtı-
malden baîl olmadığından bu babda evvelce yapı-
lan istizan cevabının tesrii müsterhamdır. Harekat
686

13 ncü Kor. K.
Cevdet

8/9 Mart/336
ve 10 minh

Şube 2
1179
11 Mart 1136

کوندون :	نجیر واپور	حل :	تاریخ :	دقیقه : ساعت
	کوندولشدر			
شماره ۱۱۷۹	مدرس	دامل اولشدر	سید محمد علی محمد باقر	۲۶/۶

نظارت
مقام

آدرس

فصل اول در بیان احوال و احوال

این کتاب در بیان احوال و احوال

نظارت در بیان احوال و احوال

ادامه فصلی در بیان احوال و احوال

سفر و احوال در بیان احوال و احوال

فصل دوم در بیان احوال و احوال

فصل سوم در بیان احوال و احوال

فصل چهارم در بیان احوال و احوال

فصل پنجم در بیان احوال و احوال

فصل ششم در بیان احوال و احوال

فصل هفتم در بیان احوال و احوال

فصل هشتم در بیان احوال و احوال

فصل نهم در بیان احوال و احوال

فصل دهم در بیان احوال و احوال

فصل یازدهم در بیان احوال و احوال

فصل بیستم در بیان احوال و احوال

Şube 2 Mühürîyet
1179

Tebyiz edildi:
11/3/36

Nezaretiden
Mahrem tezkere

Makam-ı Sâimî Sadaretüzmânîya

~~Onüçüncü Kolordu Komutanı~~ Mer'as
ve Antep ve Urfa livdalarının ahvalıhile ~~bu bahsettiler~~
~~ki bu livdalar Ahkâmında ısrar-ı husul-ı aalen~~ ~~İstisna~~
bu ahvalde nihayet verilmesi için bîr mülahazat ve tak-
lîfatı hadî olmut üzere Onüçüncü Kolordü Kumandan-
danlığından vâri' olan 8/9 Mart 336 tarihli şifre
sureti ehemiyyetine mebnî ayunen arz ve takdim
kılmak. Fihhakika bu şifreanın bilhassa tahkikat mü-
televât ihtiva eden kısmı ahir-i yek mühim gö-
rülmektedir. Fihhakika varîyatımızda son günlerde
~~ale alması olmaksızın tahkikatı celil arzusunda aile ve~~
~~dev iler-ı muvafakile alması gıune bizi müdtefaatlar~~
~~farisî alması ve Macaristada akıtarı. Maris' kâhî-~~
~~devimi bir izetliğinizi maselasi adalatelerine kılınmak-~~
la bu hususda lâzîk olarık ıradet. Sadaret penahile-
ri mârur ve müsterhamdır.

Tevzi Şeket Tugut Kâzım

Gönderildi:
13/Mart/1336

şeymiş yine bu babada bizimle alakalı fikir ve araştı-
rma bulunduklarını düşünün itiraz eden Fransız makama-
tıyla tetkik-i mebhusenin ihtiva eylediği hususları te-
sinde veyahut hükümetiavice mevrur edilecek bir cel-
li diğer müşhiuce dahilinde müahakeme gıyabında
si mücid-i şerife olanları tanımladığını bu suretle bir
notta elde edilmeyi kabül olursa bir defa mezkur his-
sardaki telim aifusun ve sarrafı tescir-i edilmis ol-
muş gibi diğer edilecek Fransızlardan onları tahakkiri
olan Yunanlıların karşısına milletimizin elinde kalabi-
len vevatir-i müdafianın keşfini yutması esbabi ta-
min ve ihaz edilmiş olur.

Bu mevkidimiz bir notası mesneliye ibtidai için
hattı hür isfak şakakirlikler dahi icra-i isbat
se vahanımız diğer daha ahenk noktalarında duyar
Amaklıgınız melhuz olan zarurları niçinle bunları na-
zar kabili; iltiham edileceği müddetinde edilmekt-

~~Avrâdî'nin müzakeratını müthlak bir noticeye ihtisâs ettirilmeci de çaktı teşkilâtı. Eger müthlak tektir~~
~~faat pek ağır görülürse bu müzakeratın cefkâh kat-~~
~~mada hiçbir mahzur ve mâni müvâfıqat teşkilâtı.~~

Birçok teşkilâtın müvâfıqatı. Bunlarda bizim-
 le konuşmağa vezîyyet-i umumîye dolayısıyla en ü-
 yade hatırlıker olduğunu görüldüğüne biricisiyle na-
 lâtınmağa muvâfıq olabilmek hiç olmazsa diğerle-
 ri karşısında birer cefkâh serbest katabilmek gibi bir
 faide elde edebiliriz ki bu da bir kazanıktır.

İhtiyaçlar efsar-ı umumiyei İslamiyenin ve mütefik-
lerinden bazararının kemal-i ihtiyatına döndüğünü
hissaderek bir parça ~~arzulamağa~~ ~~başladıkları~~ ~~bu~~
~~sehtileri~~ zaman, bir vakitler nefrete yâdettikleri bol
~~sevileceği~~ ~~arzulanmadıkta~~ ~~tereddüt~~ etmemişler ve fakat
buna teşebbüs edebilmek için evvelenirde eski düşman-
larına bazı cüz'î misadirda bulundukları mebusiyet-
~~tinde~~ ~~kalmışlardır.~~

Mütlâcât-ı meşrûdei kemteranenin rehûn-i tasvibi
sâimih-i ~~buhtanlığın~~ ~~tekelinde~~ iyer-yi muktezası me-
nû-u rey-i âlîi aşar-ı eştamiletihtir

Kadıri

انته
۲۶/۱/۶۲
محل

حاجت

ادلا ...
~~...~~

~~...~~

با تئید ...

انتظار ...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

Cemil Cahit Beyefendiye

Evvelâ iştiyakla gözlerinizden öperim. Mütalâat ve teklifat-ı aliyyeleri haiz-i ehemmîyettir. Tecanüs-ı ısrar için memleketin bütün kuvayı maddiye ve mânaviyesini ve varsalatını istimal etmek icab ediyor. Bu mesele ancak payitahtın düşman tarafından işgal edilmiş olmasına nazaran ancak Ankara'da in'ikat ettirilmesine teşebbüs ettirilen Meclis-i Millî Fevkal'ade intihabatının sür'at-i mümkin ile ikmal ve âzalarının birânevvel içtima' ile kudret ve salâhiyet-i milletün istimal edilebilmesiyle halledilecektir. Halbuki hertcrasta intihabat başlamış olduğu halde Maraş'da, Urfa'da başlandığına dair bir haber yoktur. Harput ve Diyarıbekir'de ise kürtlük cereyanı mevcuttur diye birtakım zayıf kalbli insanlar âdetâ işi tehir ediyorlar. İntihap keyfiyetinin gerek muhitinizde ve gerek isimlerini saydığım havolide teminine doğrudandoğruya ve bilvasıta delâlet buyurmanız pek mühimdir. Var'iyet-i askeriye-yi Hey'et-i Temsiliyece ba'delmütalâa başkaca mukarreratımızı arzedeceğim. Şevket Beyle iş'ar-ı sâbık veçhile te'sis-i münasebet buyrulmasını rica ederim. Mutasarrıf Vekili İrfan Bey'e ve orada bulunan diğer rüfekaya mahsus selam ederim. İstanbul hakkında istihsal edüp iş'ar ettiğimiz malûmatı alıyor musunuz.

Hey'et-i Temsiliye Namına
M. Kemal

Telgrafhanede Mahmut Efendiye not ettirilmiştir. Burası kartal ile meş-

gul olduğu için şimdi Merbû'a yazdıracaktır.

(شعبه)

۴۰۰ . صدح الیه باقی

22/5/00

کسی و قیاب هرگز نه آناه مود مود : نظراً ذات را بر طرفه
غیا به که تو ترین لغوی اید مری در یک طرفه عیاب دعای اسد
میتد زانسانان جایت تری و سوری ده که بعضی به و بر
اصلاح و جبره است موالیسه آمادید بخلاف بر و یا غلظت الم
بای قری اعلایه .

در مقامی در مقصد و فی الواقع با عدد اجتماع مناسب
در یک نیت. ~~محلی~~ زان عمیق فیه تصدیق بود در این تقدیر
انتفاض امر این بد نتیجه سوره معلول اعطای بر این و باید

انا طوبى لكاه محمد

5/0

CV

3 ncü Kor. K. Selâhattin Beyefendiye

Kilis ve Aynıtap cihetlerinden alınan son malû-
mata nazaran Fransızların birtaraftan Aynıtap'da-
ki kuvvetlerini takviye eyledikleri ve diğer taraftan
Aynıtap Tecalî İslâm Cemiyetinin Fransız âmaline ça-
lıştıkları ve Suriye'deki bazı müfşid Arapların İslahi-
ye ve Cebelibereket havâlisinde âmal-i milliyeye mu-
halif propagandalar yaptıkları anlaşılmıştır.

Her ~~bir~~ ihtimale karşı Mer'as'da 9 ncü Alayın
kâmilten içtimamı münasip görmekteyiz. Tensip Za-
tialilerince de tasvip buyrulduğu takdirde ıktızasının
emir ve ifasıyle neticesinden malûmat ita duyurul-
masını rica ederiz.

Heyet-i Temsiliyye Namına
M. Kemal

27/Ruhî

Anadolu harekât
4/5

۹۹/۵۷/۲۶

۹۹/۵۷/۲۶ - تاریخ ۲۶/۴/۹۸ - ۹۸/۵۷/۲۶ - تاریخ ۲۶/۴/۹۸ - ۹۸/۵۷/۲۶

مجلس شورای ملی - تاریخ ۲۶/۴/۹۸ - ۹۸/۵۷/۲۶ - ۹۸/۵۷/۲۶

مجلس شورای ملی - تاریخ ۲۶/۴/۹۸ - ۹۸/۵۷/۲۶ - ۹۸/۵۷/۲۶

مجلس شورای ملی - تاریخ ۲۶/۴/۹۸ - ۹۸/۵۷/۲۶ - ۹۸/۵۷/۲۶

مجلس شورای ملی - تاریخ ۲۶/۴/۹۸ - ۹۸/۵۷/۲۶ - ۹۸/۵۷/۲۶

مجلس شورای ملی - تاریخ ۲۶/۴/۹۸ - ۹۸/۵۷/۲۶ - ۹۸/۵۷/۲۶

مجلس شورای ملی - تاریخ ۲۶/۴/۹۸ - ۹۸/۵۷/۲۶ - ۹۸/۵۷/۲۶

مجلس شورای ملی - تاریخ ۲۶/۴/۹۸ - ۹۸/۵۷/۲۶ - ۹۸/۵۷/۲۶

مجلس شورای ملی - تاریخ ۲۶/۴/۹۸ - ۹۸/۵۷/۲۶ - ۹۸/۵۷/۲۶

مجلس شورای ملی - تاریخ ۲۶/۴/۹۸ - ۹۸/۵۷/۲۶ - ۹۸/۵۷/۲۶

مجلس شورای ملی - تاریخ ۲۶/۴/۹۸ - ۹۸/۵۷/۲۶ - ۹۸/۵۷/۲۶

مجلس شورای ملی - تاریخ ۲۶/۴/۹۸ - ۹۸/۵۷/۲۶ - ۹۸/۵۷/۲۶

مجلس شورای ملی - تاریخ ۲۶/۴/۹۸ - ۹۸/۵۷/۲۶ - ۹۸/۵۷/۲۶

مجلس شورای ملی - تاریخ ۲۶/۴/۹۸ - ۹۸/۵۷/۲۶ - ۹۸/۵۷/۲۶

مجلس شورای ملی - تاریخ ۲۶/۴/۹۸ - ۹۸/۵۷/۲۶ - ۹۸/۵۷/۲۶

3 ncü Kor.K. Selâhattin Beyefendiye

27/3/36 tarihli iki şifreli telgrafnameleri ve 28/3/36 tarih ve 1002 numaralı Mer'as'dan alınan alındığı bildirilen malûmat mü-talâa olundu.

Tarâfialilerinden Cemil Cahit Beye verilen emir ve talimat pek münasiptir.

Almanya, Biz vaz'iyeti derveçhiâti düşünüyöruz.

Fransızların Şarkda esasen 4 fırkası mevcut olup bunlardan i-kisi halen Dersaadet'de birisi Suriye'de ve diğeri Kilikya'da müte-ferrik bir haldedir.

Son Alman ihtilâli Garp Cephesinde yalnız kalmış olan fran-sızları dişeye düşürmüştür.

Dersaadet'deki Fransız kıtaatının sevk olunduğuna dair be-nüz resmî bir malûmat olunduğuna ve Kilikya'nın takviye olundu-ğuna ecililidiğine dair hiçbir malûmat da vürut etmemiştir.

Binaenaleyh Fransızların şu sıralarda istilâ fikriyle umumî bir taarruzuna pek ihtimal verilemez Ancak Arapların bir kas-miyle tevhid-i harekât ve bâzı günâ teşebbüsât icra eylemeleri melhuz ise de bu teşebbüsâtın pek müessir ve mühnik olacağını zan-netmiyöruz.

Binaenaleyh 27/3/36 şifre ile arz olunduğu üzere şimelik Me-ras'ın mikelarıkâfî kuvvetle takviyesi ve muktedir bir Alay Ku-mandanının izarnı ile iktifa olunmasını ve tarâfialilerinden Cemil Cahit Beye verilen 4 ncü maddedeki talimat clairesinde sarfimesai edilmesini münasip görmekteyiz. Ma'hâza Aynıtap ve Mer'as istikametlerinde düşmanın serbestçe icrayi hare-kât etmesine kısmen mâni' olmak üzere 20 ve 12 ncü Kolordu-

ların Haçin, Sis ve Mersin cihetlerinde bulunan Kuvayi Milliye müfrezelerinin daha ziyade faaliyet göstermeleri etneleri lüzumu te'kidten arz tebliğ edilmiştir Efendim

Hey'et-i Temsiliyye Namına
M. Kemal

28/Ruhi

Anadolu harekât

4/5

این قتلار دو قتل است - شفق

~~سحاب و ابرها که قتل می شود و قتل می شود~~

غیب همواره کی در غیب است یا نه وقت رفته برسد و رسید
و کس استقامت کند رفته قتل شود حکم موتی است
و از آن کی قتل می آید یا این که در قتل می آید و از آن
رفته در قتل می آید

رسند قوی این و طوبی در استقامت می آید قوی در قتل
و از آن که در قتل می آید و از آن که در قتل می آید

رسند قوی این و طوبی در استقامت می آید قوی در قتل

رسند قوی این و طوبی در استقامت می آید قوی در قتل

رسند قوی این و طوبی در استقامت می آید قوی در قتل

رسند قوی این و طوبی در استقامت می آید قوی در قتل

رسند قوی این و طوبی در استقامت می آید قوی در قتل

رسند قوی این و طوبی در استقامت می آید قوی در قتل

ک

نور

Üçüncü Kolordu Kumandanlığınca - Şifre

~~Ayıntap havasındaki Kuvayi Milliye Kumandanı Kılıç Ali Beyden alınan raporda~~

Ayıntap civarındaki vaz'iyet sayıamlıkkat bir şekle girmiştir. Nizip'ten ve Kilis istikametinden gelen düşman kuvvetleri şehre hâkim sırtları işgal ve dahildeki kuvvetleriyle ittisal peyda etmişlerdir. Kılıç Ali Bey dahil ve hariçte düşmana ~~teklife ve karşı mukavemete çalışmaktadır.~~

Düşmanın kavi olması ve top da isti'mal eylemesi hasebiyle Kuvayi Milliye'nin kısmîzami dağılmakta olduğunu kendisine serian muavenet edilmesini talep ediyor.

Mer'as'dan gönderilen ~~kuvvetlerin~~ Kuvayi Milliye'nin bu vaz'iyeti ıslahı kaçadır olacağını zannetmiyorum. Herhalde Mer'as'daki ~~alaydan kıtaattın mühim bir piyade kuvvetinin~~ mühim bir kuvvetle ve top ile Ayıntap cephesine muavenet edilmesi elzem görülmektedir. Bu cephe vaz'iyetini esaslî bir suretî t'akip ve alınacak raporlara nazaran ~~en so.~~ vaz'iyete göre en seri muavenetin ~~tehisini~~ ifası hususunda emir ve te'mini ve iş'arı mercudur.

Heyet-i Temsiliyye Namuna
M. Kemal.

4/Ruhi

مکات
نصف

شماره ۵۰ . صندوق اعیان و اوقاف

۱۳۰۲/۱۰/۱

۲۰ / ۱۲ / ۱۳۰۲ د ۱۳۰۲

کاملاً درج شده و تراویح مجتهد آقا شمس الدین قاضی آقا دره و عزالایه
کاملاً درج شده و تراویح مجتهد آقا شمس الدین قاضی آقا دره و عزالایه
کاملاً درج شده و تراویح مجتهد آقا شمس الدین قاضی آقا دره و عزالایه
کاملاً درج شده و تراویح مجتهد آقا شمس الدین قاضی آقا دره و عزالایه
کاملاً درج شده و تراویح مجتهد آقا شمس الدین قاضی آقا دره و عزالایه
کاملاً درج شده و تراویح مجتهد آقا شمس الدین قاضی آقا دره و عزالایه
کاملاً درج شده و تراویح مجتهد آقا شمس الدین قاضی آقا دره و عزالایه
کاملاً درج شده و تراویح مجتهد آقا شمس الدین قاضی آقا دره و عزالایه
کاملاً درج شده و تراویح مجتهد آقا شمس الدین قاضی آقا دره و عزالایه
کاملاً درج شده و تراویح مجتهد آقا شمس الدین قاضی آقا دره و عزالایه

تقدیر شده

۱۳

۱۳۰۲

Ayntap 3 ncü Kor. X. Selâhattin Beyefendiye

C: 29/3/36 ve 1017 numaralı şifreye

Kâfi derecede Kuvayi Milliye cem'iindeki müşkûlât nazarı teemmüle alınarak 9ncu Alayın kâmilien Mer'as'da tecemmüü münasip görülmüş idi. İş'ar-ı alileri veçhile ~~bir hareket ihtimaline karşı~~ icabında Mer'aş cihalisinden kıtaatı takviye ve ikmale kâfi efrat ~~bulunma-~~cağı bulunabildiği takdirde temin-i maksada kâfidir. Ma'hâza bazı Kolorduların icrasına teşebbüs ettikleri 314 tevellütlü efradın clâha şimdiden celpleriyle kıtaat mevcutlarının takviyesi menût-ı re'y-i alileri'dir Efendim

Heyet-i Temsiliyye Namına
M. Kémâl

30/Ruhi

Tevellütünü bilemediklerimiz

MUSTAFA ALTINBAŞ

Yıl 311. Önce Ermeniler burada otururlarken Türk aileleriyle iyi geçinirler, hatta Ermeni ve Türk ayırımı yapılmamakta idi. Belki o zamanlar kendileri az olduklarından Türkler'den korkarlardı ve bu yüzden iyi davranırlardı. Fakat Ermeniler, Fransızların buraya gelmeleriyle şımardılar. Bundan sonra da Ermeniler, Türkler'e karşı her kötülüğü acımasızca yapmaya başladılar.

Ermeniler, Fransızların girişine o kadar sevindiler ki, onları davul ve

zurna ile karşıladılar. Bundan sonra da yoldan geçen Türk halkına kum, su, hatta ateş parçaları ve közler dökmeye başladılar. Hatta ben bizzat bu işkenceleri yaşadım.

O olayda Ermeniler'i Türk halkına hücum ettiren ve onlara zalimlik yaptıran, onları kışkırtan "Anistas" ve "Sav" adlı çete reisleri idi. O zamanki adıyla Zeytin, şimdi adı değişti Süleymanlı olmuş, işte oradaki kanlı köprüye müslüman halkı topladılar ve orada şehit ettiler ve köprüden attılar. Ayrıca bu köprüde Maraşlı Hazinedaroğullarından olan ve o zamanki Süleymanlı nahiye müdürü, orda Ermeniler tarafından öldürüldü.

Ondan önceki dönemlerde Türk hükümeti Ermeni azınlıklarına acıyarak onlara para yardımı yapmıştı. Türkler onlara bu kadar iyi davrandıkları halde bu iyiliği anlamadılar. Bu yardım Tanır ve Döngel taraflarında bulunan Ermenilere yapıldı. Fakat onlar bu yardıma karşılık Türk halkını öldürerek Döngel Mağarasına doldurdular. O kadar büyük olan Döngel Mağarası ölümlerle dolmuştu.

**ÇAVUŞ EMİNİ ZADE
ALİ AYTEMİZ
"GÖZLÜKLÜ ALİ EFENDİ"**

Zeytin, Fırnız, Yenice kale ve Fındıcak dolaylarında yaşayan Ermenilerin Türklere yaptıkları işkenceler, artık dayanılmaz bir hal almıştı. Zeytin'de (Süleymanlı) Ermeni teşkilâtının başkanı Nazaret, Ermenilerin tarlada çalışırken yakaladıkları Türkleri, kendi başkanlığında kurduğu bir mahkemede cezalandırmaya başlamıştı.

Bu yolda çok gaddar davranıyor ve Türkleri yok etmekten başka bir şey düşünmüyordu. Derilerini yüzdürüyor, kollarını bacaklarını kestiriyordu. En hafif ceza, yirmi metre yükseklikteki kanlı köprüden diri diri atmak, parçalanmasını seyretmekti.

Öldürülen Türklerin başlarını bir çınar ağacına asıyor, 'Benim meyvası en tatlı ağacım budur' diyerek altında içki içiyordu. Bu davranışın sebebi Türkleri dehşete düşürerek kaçırmak, tarlalarına, evlerine sahip olmaktı. Türkleri en çok aldatan nokta bu adamın, canavar ruhlu yardımcılarının Türk Jandarması kıyafetini giydirmektir. Bu sayede katilleri, Türklere rahatça yaklaşip istedikleri gibi avlayabiliyorlardı.

Cumhuriyetin ilk yıllarında Kahramanmaraş

HÜSEYİN MÜFTÜ BEY OĞLU MUSA BAYEZİT

Bayezit oğullarının İskender Bey kolundan olan ve Andırın'da doğan Musa Bey, Milli Mücadelemiz esnasında babası ile birlikte Andırın, Kozan, Kadirli ve Haruniye cephelerinde emsalsiz yararlıklar göstermiştir. Osman Tufan (Paşa) ile irtibat kurarak demir yolu güzergâhının köprülerini berhava ederek, Antep ve Maraş'a Fransızların takviye kuvvetleri göndermelerini engellemişlerdir.

Musa Bey, 1933 yılında, Andırın'da Hak'kın rahmetine kavuşmuştur.

Milli Mücadele esnasında Tufan Bey ile yaptığı muhaberattan elimize geçen bazı vesaik aşağıda sunulmuştur.

Handwritten text in a cursive script, likely Persian or Urdu, covering the page. The text is arranged in several lines, with some lines appearing to be part of a larger section or chapter heading. The script is dense and characteristic of historical manuscripts.

HARUNİYE ŞARK MINTIKASI K. MUSA BEY'e

Gazânız mübarek olsun. Dün pek mübalağalı ve korkunç haberler gelmişti. Müftü Bey'in ve zat-ı âlilerinizin raporları meseleyi tasrih ediyordu. Sa'y ve gayretinizden pek müteşekkirim. Mücahit arkadaşlara selâm ederim. Cenab-ı Hak'kın inayetiyle nusret İslâmındır. Yarbaşında harp olduğunu haber aldım, kim harp ediyor? Hacı Bey'i, bir miktar cep-hane ve bir müfreze ile izam ettim. Tesisi irtibat ediniz. Ve belki din gayreti ile harbe nihayet verdiğinizizi umut ediyorum. İcap ederse umum kuvvetle ben de gelirim. Geben ve Andırın'ın buraya gelmelerini yazdım. Cephaneyi idareli sarf ediniz. Müslümanın bir kurşunu, bir düşman için sıkılmalıdır. Osmaniye'den düşman kuvveti gelmemesi için yolları tarassut ettiriniz.

Gece baskınları, başıbozuk muharebelerinde iyi muaffakiyetler verir. Tedabir-i lâzimenin ittihaz edileceğinden eminim. Allahımdan nusret ve zafer temennisiyle gözlerinizden öperim.

16 Mart 336

Kuvvay-ı Milliye Kumandanı
TUFAN
imza

Haşiye: Feke kuvvay-i Milliyemiz tarafından işgal ve Hacin top ve mitrallyözlerle muhasara edildiği, Feke'den Kuvvay-i Milliye Kumandanı telgrafla bildiriyor. Kars'ta vaziyetimiz iyidir. Sizlerden raporları muntazırım.

TUFAN

Müftü Bey O zaman Haruniye Nahiye Müdürü Hüseyin Beydir.
Feke : Adana'nın ilçesi
Hacin : Şimdiki Saimbeyli
Kars : Adana'nın şimdiki Kadirli kazasının eski adı.

Müdür Hüseyin Bey ve Musa Bey Kardeşlerime,

Merhaba, gazânız mübarek olsun. Topun sedasından ürken millet, tekrar gayrete geldi. Ben şimdi sizin sol cenahınızda Hacı Bey'in yanında-yım. Vaziyeti anlamaya geldim. (Mevkimiz yeşil Mehmet Ağanın hanesi gerisindeki taşlıkta). Diğer kuvveti Sabun köprüsüne getireceğim. Düşmanın mevcudunun pek az olduğunu anlıyorum. (Üç ile dört yüz olsa gerek). Düşmanın elinde olan karşınızdaki sivri tepe mühimdir. Bomba göndereceğim. Orasını elde etmeğe çalışınız. Bilhassa bomba ile gece baskını yapmak muvafıktır. Mamafih hakimiyet bizdedir. Lüzumsuz telefata vermeyiniz.

Yörük Selim Bey'in tezkeresini aldım. Gönderdiği ihtiyat zabıtları geldi mi? Yanınızda ne kadar kuvvetiniz vardır? Erzak için ne yapıyorsunuz? Boş yere kurşun atmasınlar. Selim Bey'e mektup yazmak için oradan gidecek posta bulunur mu? Kararım şudur: Bu akşam Yukarı Andırın'ın ümit ediyorum. Yarın sabah sizin kuvvetlerinizi biraz takviye ettikten sonra diğer umum kuvvetle ben de beraber yazıdan Haruniye'ye hücum edeceğiz. O zaman sizin vazifeniz mühimdir. Sivritepe'yi muhakkak elde edip yazıdan hücum eden askerleri düşman kurşunundan himaye etmek icap eder. Kasaba dahilinde binalara tahassus ederse kasabaya en yakın tepeleri tutarsınız. Bittabi o zaman muhabere de ederiz. Şimdilik bulunduğunuz mevki muhafaza ediniz. Küçük bir müfreze ile gece baskını mümkün ise yapınız. Muvaffakiyetinizi Allah'ımdan niyaz ederim, efendim.

19 Mart 336

Kuvvay-i Milliye Komutanı

Tufan

İmza

Açıklama: Andırın Kuvvay-i Milliyesi'nin esas cephesi Kars iken, Maraş muharebesi üzerine Adana ve havalisinden Maraş'a gelecek düşman yardım kuvvetlerini durdurmak maksadıyla, Maraş'tan alınan talimat veçhile, Haruniye cephesini tutmuşlardı. Bu kuvvetler, Maraş'tan düşman kovulduktan sonra, Haruniye cephesini Maraş takip kuvvetlerine terk ile Kadirli üzerine gitmişler ve Kadirli'den düşmanın kaçması üzerine orayı işgal etmişlerdi. Yukarıdaki vesikada Yörük Selim Bey'den bu münasebetle bahsedilmekte olup, zikredilen ihtiyat zabıtları da Maraşlı mücahitlerdir.

Tabaklar 11.30
20.3.36

(500 Osmanlı, 200 Rus gönderdim.)

Musa Bey'e,

Talihiniz yardım etti. Düşman buldu buldu da yalnız size çattı. Galiba en cesur sizi bulduğu için, ilk tecrübeyi sizden yapıyor.

Size yardım edemediğimden çok müteessirim, mesafenin uzaklığı, irtibatsızlık, çok canımı sıkıyor. Buradan oraya gönderilecek kuvvay-i imdadiye, ne yolu bulabilecek ve ne de vakit ve zamanında size varabilecektir. Buradan taarruz etmekle size muavaneet etmeyi çok arzu ettimse de düşmanın maksadını anlamak için evvela müdafaaya karar verdim. Sonra yazıda bulunur, açıktan suvari hücumuna maruz kalmak tehlikesi de var idi. Burada da öyle taarruza kabiliyetli fazla yer yoktur. Ancak bu cepheyi bekliyebileceğiz. Bu vaziyet karşısında yapacağınız hareket şöyle olmalıdır:

Mevkiiniz düşmana hakim olduğu için şiddetli bir ateş yaptıktan sonra kademe kademe gerilenecek, bedehu mevzi alarak tekrar ateş etmek. Bu suretle iyice çekildikten sonra bittabi nihayete kadar düşmanın takip etmesi için kuvveti gayri kâfidir. Çekildiği zaman tekrar peşine düşerseniz.

Bu gece düşmanın tekrar çekileceğini zannediyorum. Hat cihetine bu gece bir baskın yaptırmak istiyorum. Sabır ve metanetinizi göreyim. Muvaffakiyet Allah'tandır. Cümlenize selam ederim, kardeşler.

Kuvvay-i Milliye Komutanı
Tufan

Açıklama: Tabaklar - Haruniye'de bir köy.

Kuvvay-i Milliye Kumandanlığına,

1. Şehir dahilinde bulunuldukca emr-i inzibatın temini için (İnzibat kumandanı) namıyla K.4 kumandanı Musa Bey'in melfuf talimat dairesinde hareketi hususunda mumaileyhe emir veriniz.

2. Mümaileyhin maiyetine her bölükten bir inzibat çavuşu terfik edilecektir.

3. Şehir dahilinde gece ve gündüz bölükler arasında münavebe suretiyle müsallah bir devriye tertip edilecektir Bilhassa şayan-ı dikkat cihetler herveçhi atidir.

1. Her kim olursa olsun silah atmak katiyen memnudur.

2. Andırın grubu kıtaatına ait efradın çarşıdaki izinlilerinin terbiye-i askeriyesini muhafazaları.

3. Belediye tarafından verilecek narha dükkancıların riayet ettirilmesi.

4. Zabıta-i mahalliye ile tevhid-i mesai edilmesi.

5. Her ne suretle olursa olsun, hiç bir şahıs tarafından aharetecavüz gibi asayişsizliğin şiddetle menî.

Kilikyay-i Şarki
Kuvvey-i Milliye
Kumandanı
Tufan

Aidiyeti cihetle bermucibi talimat hareket edilmesi.

K.4 K.Musa Bey'e

Açıklama: O tarihlerde Kozan ve Osmaniye Mutasarrıflıktı. Andırın Nahiye idi. Aşağı Andırın'da (Kuvvay-i Milliye merkezi Kesim köyünde idi.) Yağcı oğlu İbrahim ve Ali Ağalar emrinde bir bölük çete; Gökahmetli köyünde Musa Bey emrinde bir bölük çete; Tokmaklı köyünde Zülfikar oğlu Hacı Bey emrinde bir bölük çete;

Yukarı Andırın'da (Şimdiki kaza merkezi) Abaza oğlu Abdurrahman ve Mehmet ağalar emrinde bir bölük çete; Geben köyünde Şakir Bozdoğan emrinde bir bölük çete olduğu halde Andırın ve köyleri Millî Mücadeleye katılmış ve mühim rol oynamıştır.

۱. مصادره ابدیه است
 ۲. مصادره ابدیه است
 ۳. مصادره ابدیه است
 ۴. مصادره ابدیه است
 ۵. مصادره ابدیه است
 ۶. مصادره ابدیه است
 ۷. مصادره ابدیه است
 ۸. مصادره ابدیه است
 ۹. مصادره ابدیه است
 ۱۰. مصادره ابدیه است

۱۱. مصادره ابدیه است
 ۱۲. مصادره ابدیه است
 ۱۳. مصادره ابدیه است
 ۱۴. مصادره ابدیه است
 ۱۵. مصادره ابدیه است
 ۱۶. مصادره ابدیه است
 ۱۷. مصادره ابدیه است
 ۱۸. مصادره ابدیه است
 ۱۹. مصادره ابدیه است
 ۲۰. مصادره ابدیه است

۲۱. مصادره ابدیه است
 ۲۲. مصادره ابدیه است
 ۲۳. مصادره ابدیه است
 ۲۴. مصادره ابدیه است
 ۲۵. مصادره ابدیه است
 ۲۶. مصادره ابدیه است
 ۲۷. مصادره ابدیه است
 ۲۸. مصادره ابدیه است
 ۲۹. مصادره ابدیه است
 ۳۰. مصادره ابدیه است

KOZAN MERKEZ KUMANDANI MUSA BEY'e

1. Şehir dahilinde pek fena bir hale girmiş olan yağmacılık ve inzibatsızlık bir iki saatten beri selaha yüz tutmuştur. Binaenaleyh bu sükuneti muhafaza ederek ihlale kast edenleri hemen süratle derdest etmelisiniz.

2. Haruniyeli Hamdi Efendî'nin bölüğü inzibat bölüğü olarak emrinizde bulunacaktır, Keban bölüğü dahi bu vazifeyi ifa eder.

3. Diğer umum bölükler bulunacak ve silahlı olarak harice çıkmıyacaklardır.

... (bu satır okunamadı...)

4. Bölüklerden, burada kalacak, bilahare tayin edeceğim yalnız ... zade Halil Efendî'nin Kozandan bölüğü Tırmil'e gidecektir. Merkez bölük efrat ve zabitanı burada görülürse derhal Tırmil'e sevk edilecektir.

5. Gerek köşe başlarında ve gerek devriye gerek nöbetçiler nezdinde mevcut yağma eşyası büyük bir mahalde depo edilip muhafaza edilecektir. Devriyeler yağmayı şiddetle men edecektir.

6. Esliha cephane ve bombalar toplattırılarak emin ve mahfuz mahalde hıfzedilecek, arpa, un ve konserve kutuları Kozan heyetine teslim edilecektir.

7. Yevmi vukuatı anında bildireceksiniz.

8. Müsadere edilmiş esliha mevcudu, her akşam raporunda zikredilecektir.

9. Yağmacılığa tevessül eden bölük veya kumandanı varsa bana bildiriniz.

10. Efendinin hanesinde mevcut (isim okunamadı.) Bir Ermeniyi taht-ı emniyette bulundurunuz. Doğan Bey merhumu götürüp diğer Ermenilere Kozan ahvali söylettirilecektir.

Kuvvay -i Milliye Kumandanı
TUFAN
imza

Haşiye: Kale ve kiliseye bir kıt'a kumandanı ile beraber orada bulunacak ssa kalede İbrahim Ağa müfrezesi bulunursa iyi olur. Mevcut cephane miktarını şimdi saydırınız ve teslim ediniz. Bombaları da aynı surette.

Müftü Bey zâde Musa Bey'e
Andırın

Efendim,

Mücadele-i Milliyemizin ibtidai teşekkülünde büyük cesaret-ilk temel taşı kuran azimkâr refikim.

Şimendefer yollarının tahribi ve Haruniye müdafaasının büyüklüğü, Kars ve Kozan seferleri gibi unutulmaz hidemât-ı vataniyenizle sizi her zaman yad ve tezkâr eylerim.

Harekât-ı harbiyede bir asker kumandan gibi ehliyetinize hayran olmuştum. Cenab-ı Hak'kın sıhhat ve afiyetinizi dilerim. Pederiniz Müftü Bey'in ellerinden öper, umum rufakayı mücahidinimize selam eylerim.

21 Temmuz 338
Osman Tufan

Bu mektubun yazıldığı kartvizitin arkası:

Binbaşı Tufan
Türkiye Büyük Millet Meclisi
Riyaset Refakatına memur
Alay 127 Kumandanı

Sahra Postası. 76
ANKARA

Açıklama: Andırın kaymakamı Necmeddin ile arası açık olduğundan, Fransızlara casusluk yapmak suçu isnat edilerek İstiklâl Mahkemesine sevk edilen Musa Bey, isnatları vesikâ ve delillerle reddetmiş ve beraat etmişti. Bu arada yukarıdaki vesikâlardan maada, daha birçok tarihi vesikâların İstiklâl Mahkemesi dosyasında kalmış olması ihtimal dahilindedir.

1920 li yillarda Kalemiz

CEBE MEHMET

"- ...Mütarekenin karanlık günlerinden biri idi. Suriye'den çekilen ve bütün silah ve teçhizatı elinden alınan Türk ordusunun arkasından İngilizlerin Generali Allenbi, askerleriyle, guya atlarına ot bulmak için... Antep, Maraş ve Urfa'ya giriyordu... O sıralarda Pazarcık'ta öğretmen olarak bulunuyordum.

Bir gün ata binerek yola çıktım. Maraş'ın iki buçuk saat uzağında Kapıçam denilen ve yarım saat süren boğazda, Maraş'a doğru yol alıyordum ki, Gaziantep'ten Maraş'a gitmekte olan bir İngiliz Hintli süvari kıtasıyla karşılaştım. Geçmeleri için şöyle bir yana çekildim.

Kendilerini esaretten kurtarmak için değil, efendileri İngilizlerin namına hür ve kendileri gibi müslüman bir milleti esir etmek için cephelerimizde kanlarını akıtan bu biçare müslümanlara acıyarak bakıyordum. Yanımdan geçerken bana selâm veren bu müslümanların millî duyguları olmadığını biliyordum. Millî duyguları olsaydı, kendi varlıklarını göstermek ve esaretten kurtulmak için çalışırlar, hür bir milletî de kendileri gibi esaret altına düşürmek için kanlarını akıtmazlardı. Milli duyguları olmayan milletler, namusuyla, şerefi ile yaşamak isteyen her millete felâketler getirmekte tereddüt göstermezler.

Ben bu gibi düşünce ve duygularla, gelen geçenleri görmüyordum. Teessürümden adetâ kendimden geçmiştım ki, yanımda bir ses duydum. Dönüp baktım. Bu benim gibi Maraş'a giden postacı Halil Ağa adında, yaşlı ve tecrübe görmüş, emekli bir jandarma idi. Bana ne olduğunu sordu. Ben de ona duygularımı olduğu gibi anlattım. Beni dinledikten sonra:

« — Hiç düşünme ve müteessir olma Muallim Efendi. Bugün bu toprakları işgal eden İngilizlerin siyasetini büyüklerimizden çok dinlemiştim. Onlar müstemleke yapmak istedikleri yerlere ora halkının mizacına uygun kuvvetler gönderirler. Maraş'a da Hint Müslüman askerlerini gönderiyorlar. Böylece halkın efkârını okşamak ve İngiliz hükümetinin sözde âdil bir idare güdeceğini onlara anlatmak istiyorlar. Ama bu gayret ve emekleri boşuna olacaktır. Çünkü Maraşlılar esir ettikleri başka halka benzemez. İngilizler bir memleketi tamamiyle esaret altına almaya karar verdiler mi, bu işi başarmak için hiç de acele etmezler. Tıpkı bir verem hastalığı gibi davranırlar. Verem mikropları nasıl girdikleri vücudu içten içe sararsa, bu yolu izler, hastalığın bütün vücudu istedikleri gibi sardığını hissettiler, umumi efkârın uyuştuğuna kanaat getirdiler mi, o zaman rahatca işlerini görür, âdeta insanı gülerek öldürürler.

Fakat onlar bu çevrede istedikleri yaradılıştaki kimseler bulamayacaklardır. Maraşlılar milliyetlerini ve dinlerini seven, namuslarıyla hür yaşamak isteyen insanlardır. Göreceksin; zamanı gelince Maraşlılar varlıklarını göstereceklerdir. Yalnız bir rehber ihtiyaçları var. Acaba milletin selâmete çıkmasına çalışacak ve doğru yolu gösterecek bir çoban yıldızı doğmayacak mı?"

"Çok geçmeden bu çoban yıldızı parlamaya başlamıştı. Mustafa Kemal Paşa Samsun'a çıkmış... Muhterem şehit Muallim Hayrullah Bey de Sivas kongresine Maraş adına katılmak üzere Sivas'a gitmiş... Sonradan o yaşlı jandarma emeklisinin bütün dedikleri birer birer tahakkuk edince...

Maraşlılar, bir taraftan da İstanbul Hükümetine protesto telgrafları gönderiyorlar. Maraş'ın Fransızlar tarafından işgalini kabul edemeyeceklerini bildiriyorlardı. Oradan da bir yardım bekliyorlardı... İstanbul'dan gelen cevaplar ise... işgalin bir emri vaki olduğunu, Fransız misafirleri hürmetle karşılamının zaruri bulunduğunu...

Ben bu sırada İstanbul Meclisi için mebus seçimine memur olarak Pazarcık'ta çalışıyordum. Yine bu iş icabı da büyük bir Türk köyüne gitmiştim. Bu köyde oturan "Y..." Ağa'nın bu çevredeki Türkler üzerinde büyük bir nüfuzu vardı. Ben tıpkı benim gibi mebus seçimi ile meşgul görünerek köylerde millî teşkilâtı kurmaya çalışan muhterem şehit arkadaşım Muallim Hayrullah Bey ile birgün bu Ağa'nın evinde bulunuyorduk ki, Maraş'ın Fransızlar tarafından işgal edildiği haberi geldi.

Bu acıklı haber köye hemen yayılmış ve birçok kimseler de Ağa'nın evine gelmişlerdi. Köyde büyük nüfuzu olan Ağa ise kararsızdı. Biz Hayrullah Bey ile birlikte onu millî cepheye kazanmak için kaç gündür durmadan telkinlerde bulunuyorduk, onun vereceği karara, bütün köyün itaat edeceğini biliyorduk. Ama dediğimiz gibi geniş topraklara sahip bulunan "Y. ." Ağa bir türlü karar veremiyordu.

Kalabalık bir aşiretin reisi de olan Ağa, Fransızların tarafını tutacak olursa, Pazarcık da işgal altına girecek, Maraş'ın kurtulması zorlaşacak, hiç olmazsa boş yere birçok kanın akmasına sebep olacaktı. Ben ilk önce toplanan halka, bu işgalin geçici olduğunu, millî teşkilâtımızın hergün bir kat daha kuvvetlendiğini, Türk'ün göstereceği gayretle istilâcı düşmanı def edebileceğini izah ederek halkı dağıttım. Ağa ile yalnız kaldık.

Ağa nihayet konuşmaya başladı. Fakat hiç de istediğimiz gibi konuşmuyordu. Fransa'nın büyük bir devlet olduğunu, bizi harpte mağlup ettiklerini, elimizden topumuzun tüfeğimizin alındığını, böyle büyük bir devletle savaşıacak bir ordumuz olmadığını, mücadeleye girdiğimiz takdirde yenilmekten korktuğunu, o zaman hem kendi başına, hem de başında bulunduğu aşiretine büyük felaketler gelebileceğini, bunun için de sorumluluğu üzerine almaktan çekindiğini söyledi.

Onu ümitsizlikle dinliyorduk. Birtakım kötü telkinler altında bulunmakta olduğu açıkça ortada idi. Hayrullah Bey, bunun üzerine şöyle konuştu:

— Sözlerinizden düşmanların tarafını tutmak istediğinizi anlıyorum. Yalnız şunu da unutmaman gerekir. Fransızlar, belki de sizi kendilerini tutacağınız için başlangıçta size gülyüz gösterirler. Fakat bir defa bu toprakları tamamiyle zapt ettiler mi, sizin gibi halk üzerinde birinci derecede, hattâ ikinci ve üçüncü derecede tesir yapabilecek kimseleri maksatlarına ileride engel olur düşüncesiyle birer birer ortadan kaldırırlar. Fransız müstemleke siyaseti hummaya benzer.

Humma nasıl bir musallat olduğu hastayı on gün içinde ya öldürür ya perişan bir halde bırakırsa, onlar da tıpkı öyle davranırlar. Fransızlar, Ermenilerle ve onların gayelerini hakikat haline getirmek üzere işbirliği yapacaklardır. Bunun sonu ise savaştır. Fakat iş işten geçmiş olacaktır.

Bundan dolayı sizin için ve bütün Türkler için tek kurtuluş çaresi namussuzca ölmektense elinde silah, son damla kanını akıtıncaya kadar vatani ve namusunu korumaktır.

Ağa yine de tereddüt ediyor ve bizi atlatmak için düşünmeye izin istiyordu. İşte tam bu sırada odamızın kapısı açıldı ve içeriye başında baş örtüsü, yaşlı bir kadın girdi. Gözlerinde kutsal bir ışığın parıltıları bulunan bu muhterem kadın şöyle konuştu:

— Evlatlarım! Bütün konuşmalarınızı yandaki odadan işittim. Evet haklısınız! Biz yarın Türk memuru ve Türk jandarması yerine Ermeni veya Fransız memuru ve jandarması görecektik olduktan sonra varlığımızın hiçbir kıymeti kalmaz. Siz bana bakın! Benim de bu âşiretin üzerinde hatunluk hükmüm sürer. Mademki millet bu işgali istemiyor; biz de düşmana karşı gelmek isteyen bu milletle beraberiz. Harpse harp, kansa kan, malsa mal, her ne lâzımsa kurtuluncaya kadar bütün âşiretle fedaya hazırız.

Bu muhterem kadın, âşiret reisinin annesi idi, bu temiz yürekli, vatansever kadının bu sözleri, oğlunun üzerinde hemen gereken tesiri yapmıştı. Ağa hemen tereddütden kurtuldu ve millet tarafını seçtiğini söyledi.

Sözünde de durdu. Bu Türk âşireti savaşın sonuna kadar bütün gücü ile Millî cephede çalıştı. Fransızlar âşiretin kuvvetini bildikleri için ona el altından çok haberler gönderdiler. Dâvetler yaptılar. Birtakım yalancı menfaatler gösterdiler. Fakat âşiret, bunların hiç birini kabul etmedi. Çoktan Allah'ın rahmetine kavuşmuş bulunan bu muhterem Türk kadını her zaman en büyük saygı ile anarım...

Pazarcık'ın, Antepli Maraş arasında önemli bir mevkii vardı. Aynı zamanda da düşman tarafından işgal edilmemişti. Kılıç Ali Bey de bunu düşünerek Pazarcık'ı kendisine karargâh olarak seçmiştir.

Yine Yörük Selim Bey adında bir mücahid de Sivas tarafından Gök-sun kazasına gönderilmiş bulunuyordu.

Kılıç Ali Bey, Aralık ayının başlarında, yanlarında iki hafif makinalı tüfek ve on beş neferle Pazarcık'a geldi. Bu ufacak birlik, halkın üzerinde şaşılabilecek derecede büyük bir tesir yarattı. Harb-i Umumiden sonra bütün dağıldığı ve kaybolduğu sanılan Türk ordusunun timsali olan bu küçük birlik, Türk'ün hiçbir zaman göçüp gitmeyeceğinin, Türk ordusunun yeniden ortaya çıkarak düşmanı tepeliyeceğinin ve vatani kurtaracağını bir delili sayılıyordu.

Kılıç Ali Bey, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Teşkilâtının bu çevredeki temsilcisi olarak vakit kaybetmeden hemen harekete geçmiştir. İlk işi de Maraş'taki işgal kuvvetleri komutanını, telgraf başına davet ederek onlara bir nota vermek oldu.

Bu notada Maraş'taki Ermeni taşkınlıklarını, geceleyin silah ve cephane dağıtarak kendilerini silahlandırmalarını protesto ediyor. Mondros Mütarekenâmesi hilâfına gayri askeri bir yer olan Maraş işgallerindeki haksızlıklarını belirtiyor. Maraş'ı hemen boşaltmalarını, aksi takdirde milletin bu işgale silahlı olarak karşı gelmeye mecbur olacağını bildiriyordu.

.....

Kendisi Maraş idadisinin Matematik öğretmeni idi. Kurtuluş Mücadelesine daha başlangıçta katılmış, birinci derecede rol oynayarak teşkilâtlar kurmuş, halkın düşmanı kovmak için silahlanmasında rehberlik yapmıştır... Sonradan yaptığım soruşturmalar sonunda, onun Maraş hastanesinde aylarca yattığı halde iyileşmemesinde Maraş'taki Amerikan Misyoner Teşkilâtının mümessili Mister Laymin'in büyük rolü bulunduğunu öğrendim. O zaman elde Türk doktorları yoktu... Yatırıldığı Alman hastanesinin idaresi Amerikalı doktorların elinde idi. Sonradan Maraş'a gelen Develili Operatör Osman Bey, yaptığı muayenede yaraların tedavi edilmez derecede olmadığını söylemiştir.

.... Makinanın başına önce Paşa'nın yâveri, sonra da Kılıç Ali Bey'in ısrarı ile bizzat Mustafa Kemal Paşa geldi.

Kılıç Ali Bey, kendisine olan bitenleri, durumun ne derece lâzım olduğunu anlattıktan sonra kat'i emirlerinin ne olduğunu sordu. Fransızlarla Ermenilerin gitgide artan taşkınlıkları, pek yakında büyük olaylara sebep olacağını, bir iç savaşın zaruri görüldüğünü, Maraşlıların Fransız işgaline karşı gelebilecek şekilde silâhlanmış, böyle bir savaş için elverişli yerlerin ele geçirilmiş bulunduğunu, yalnız cephane sıkıntısı içinde olduklarını bildirdi.

Mustafa Kemal Paşa, cevabında, savaşın, buna Fransızlarla Ermenilerin sebebiyet verinceye kadar tarafımızdan başlanılmamasını, düşman bu işe başlarsa hemen karşılık verilmesini, lüzumlu cephanenin Malatya'dan alınabileceğini, bu yolda Malatya'ya hemen emir vereceğini, gerekirse Aziziye'deki kolordudan da Maraş'a asker ve top gönderileceğini bildir-

di. Sabaha kadar süren bu karşılıklı görüşmeyi sağlamış bulunan Maraş telgraf memurları, doğrusu büyük bir cesaret ve dirayet göstermişlerdir.

Kılıç Ali Bey, aldığı bu emir üzerine hemen harekete geçti. Hemen o gün Pazarcık'tan Maraş ve Antep işgal kuvvetleri komutanlığına son bir nota gönderdi. Bu notayı General Keret'e götürme işini de bana verdiler. Nota kısaca şu maddeleri ihtiva ediyordu:

1. Gayri askerî bir yer olan ve mütareke hükümleri hilâfına işgal edilen Maraş, hemen tahliye edilecektir.

2. İngilizler gibi geçici ve kısa bir süre için dahi kalacaklarsa, Ermenileri silahlandırmaktan vaz geçeceklerdir.

3. Karabıyıklı geçidinde Millî kuvvetlerimizden Kara Ali Ağa, yolda giderken Fransız askerleri tarafından sebepsiz yere şehit edildiğinden katilleri hemen cezalandırılacak ve esir edilen diğer iki arkadaşı serbest bırakılacaktır.

4. Fransızlar şehirdeki müstahkem mevkiileri işgalden ve askerlerini mahalleler arasında dolaştırmaktan vaz geçeceklerdir.

5. Fransızlar, kıtaları arasında Ermeni gönüllüleri bulundurmaya-caklar, bunlar Suriye'ye gönderileceklerdir.

6. Fransızlar, Ermenilere dağıtmış oldukları silahları geri alacaklardır.

7. Bu haklı istekler kabul edilmediği, Ermenilerin silahlandırılmasına devam edildiği, kuvvet ve mühimmat getirilmekte devam edildiği takdirde, gerekli meşru tedbirler alınacak, Bababurnu ile Karabıyıklı geçitleri kapatılacaktır.

Bu notanın bir sureti Adana'daki umumi işgal komutanlığına ve İstanbul'da Fransız mümessilliğine de telgraf ile gönderildi. Ben notanın aslını o zaman Antep'e geçmiş bulunan General Keret'e bizzat götürecektim. 12 Ocak gecesi Antep'e hareket etmek üzere hazırlandım. Bunu haber alan ve Bababurnu çarpışmasında aldığı yaralar yüzünden Pazarcık'ta bir evde yatmakta olan şehit arkadaşım Muallim Hayrullah Bey, beni çağırttı. Yanına gittim. Bana aynen şu sözleri söyledi.

"Bir vazife ile Antep'e gitmekte olduğumu haber aldım. Önce vazifenizde başarı kazanmanızı dilerim. Bu işi görürken sana tevdi edeceğim bir vazifeyi de yerine getirmeni rica ederim. Antep'te bana yakın ve mensup bir adam var. Orada ikinci derecede resmi bir mevki işgal ediyor. Durumu da oradakilere tesir edecek derecededir. Buna rağmen onun Milli

Teşkilâta engel olmaya çalıştığını öğrendim. Oradaki arkadaşlar, benim yakınım olduğunu bildikleri için bana bu durumu bildirdiler. Ben de kendisine onlara muhallif değil, yardımcı olmasını yazdım. Fakat yine de inadından vaz geçmiyormuş. Sen onunla konuşabilir ve kendisini son olarak ikâz edebilirsin. Eğer seni de dinlemeyecek olursa tarafımdan arkadaşlara söyle, onu vatan ve millet namına, Milli Harekete muhalif ve engel olmayacak bir hale getirsinler. Hatta vücudunu bile ortadan kaldırabilirler.

İşte muhterem şehit arkadaşım Hayrullah Bey, böylece ölüm döşğinde iken bile vatan ve milletini düşünmekten, onun için çalışmaktan geri kalmıyordu.

Antep'e gidince bu vazifeyi de yerine getirdim. Bahsettiği zat, ya korkusundan ya da artık uyanarak hakikatı gördüğünden inadından vaz geçerek... Kuvvay-ı Milliye'ye katıldı.

.....

... Biz durumu ancak ertesı günü Maraş hapisanesinden tahliye edilen bir hükümlünün ileri karakollarımızdan birine bildirmesi ile öğrendik ve hemen 400 piyade, 45 suvari ve iki hafif makinalı tüfekte Maraş'ın imdadına koştuk...

6 Şubat'a kadar düşmanların ehemmiyetli tahassungâhı, şiddetli muharebe ve taarruzlarımızla imha edilmişti. Düşman belli başlı bazı sarp ve tahkim edilmiş noktalarda ancak tutunabiliyordu. Aynı gün şafak atarken Yörük Selim Bey, umumi karargâh ittihaz edilen Haznedarlı mevkiinde Arapkirli'nin evine gelmişti.

O güne kadar cereyan etmiş olan harp durumu ve müteakip safhaları hakkında alınması gereken tedbirler müzakere ediliyordu. Öğleden bir saat önce İslâhiye istikâmetinden bir Fransız tayyaresi geldiği görüldü. Teyyare şehrin merkezini; doğru bir hat üzerinde uçarak kışlanın üzerine vardı. Birtakım paraşütler atmaya başladı. Ve hemen sonra cephesini doğu istikâmetine çevirerek diğer düşman tahassün noktalarına paraşütler ata ata şehir üzerinde üç defa tur yaptıktan sonra geldiği istikâmet uçup gitti.

Düşmanın attığı bu paraşütlerden birkaç tanesinin umumi karargâh civarına düştüğü görüldü. Bir Maraşlı bu paraşütlerden birisini karargâha getirdi. Paraşüte küçük bir torba bağlanmıştı. Torbayı açtık, içinden birtakım yazılı kağıtlar, krokiler zuhur etti. Bunlardan bir kısmı da şif-

reli yazılara benziyordu. Fransızca'yı orta derecede bilen rahmetli Yörük Selim Bey, bu yazıları tetkike başladı. Neticede ve hülassaten: Düşmanın toplanıp hazır bir şekilde beklemesi emrediliyordu. Şifrelerden birşey anlayamadık. Fakat karargâhta esir olarak 47 Fransız vardı. Bunların arasında Hacı Salih adında Tunuslu bir Başçavuş mevcuttu. Ben hemen onu alıp getirdim. Yazıları, krokileri ve şifreleri ona da tetkik ettirdik. Topçu kumandanımız Binbaşı Ali Bey Arapça biliyordu. Onun vasıtasıyla Tunuslu Başçavuştan okudukları hakkında bize izahat vermesini istedik. Meğer, mahsur kalan general ve Fransız kuvvetlerini kurtarmak için iki batarya toplu Kolonel Norman kumandasında mühim bir kuvvet imdada geliyormuş. Tayyarenin şehir üzerinde üç defa tur yapması bu yardımın üç güne kadar Maraş'a vasil olacağına işaretmiş.

Kuvvay-i Milliye Kumandanı Kılıç Ali Bey ve Yörük Selim, Pazarcık Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Reisi Muhacir Ali Efendi, makinalı tüfek kumandanımız Mülâzim İhsan ve karargâhta bulunan Maraşlı ihtiyat zabitlerinden Pişkin zâde Ali Rıza Efendi ve karargâh muhafızı sıfatı ile bendenizden mürekkep bir meclis kurduk. Umumi vaziyet, gözden geçirildi. Alınan kararlar şunlardı:

1. Düşman İslahiye'den hareket etmiştir ve üç güne kadar da Maraş'a gelebilir.

2. Yörük Selim Bey'in Bababurnu mevkiinde düşmanı karşılaması için hemen oraya hareketi ve Bababurnu civarındaki müfreze ile civar köylerdeki mücahitlerimizi toplaya toplaya düşmandan önce oraya varıp bu kuvvetlerle bir iki gün olsun oradan geçirtmemesi. Bunda muvaffak olduğu takdirde Pazarcık havalisinden ve Maraş'tan sevk edilecek yardımcı diğer mücahitlerle birleşip ordaki düşmana taarruzla bozguna uğratması.

3. Şayet, düşman, mücahitlerimizden önce Bababurnu'nu geçerse; muharebe yapılmıyarak düşman arkasından Maraş'a kadar takip etmesi,

4. Üçüncü maddedeki vaziyet hasıl olduğu takdirde Maraş'ın cenup kısmında yani, açıkta düşmanla savaş yapmak için karar verildi.

Yörük Selim Bey'e; Zülkadir oğlu Süleyman Bey'in küçük kardeşi; Nazım Bey ve o havalıyı iyi bilen iki Maraşlı mücahit de terfik edilerek hemen o günün akşamında onları yolcu ettik.

Düşman, Maraş'a kadar gelir düşüncesi ile de Kuvvay-ı Milliye Kumandanı Kılıç Ali Bey, şehir içindeki dağınık bir kısım kuvvetleri topladı. Sür'atle düşmanı, şehrin cenubunda karşılamağa hazırlandık.

Düşman, Şubat'ın sekizinci günü öğleden biraz sonra, İslahiye şosesini takip ederek Sıtma Pınarı civarına kadar sokulduktan sonra şehre doğru cephe aldı. Bir saat sonra da sağ kanadı istikâmetinde ve Zeytinliğin altından Karamaraş istikâmetine birtakım kuvvetler tahrik ettiği görülmüyordu. Biz esasen, düşmanın ilk önce sağ kanadı ile umumi karargahı çevirmek istiyeceğini tahmin etmiştik, bu itibarla; ihtiyat subayı Pişkin zâde Ali Rıza Efendi'yi, üç Fransız otomatik tüfeği ve seksen kişilik bir kuvvetle Karamaraş taraflarına sevk etmiş ve mestur bir cephe aldirmıştık. Ali Rıza Efendi, düşmanın yürüyüş kolları, Hazinedarlı istikâmetini serbestce geçinceye kadar düşmana mevcudiyetini hissettirmeyecekti.

Düşmanın kurduğumuz tuzağımıza düştüğünü gördük: Düşmanın avcı hatları, Maraş'ın doğu güneyindeki Alman çiftliğine kadar ilerlemişti. Tabii biz de boş durmuyor, makinalı tüfeklerimizle deviriyorduk. Fakat, düşman inat ediyor, şiddetli top ateşleri ile destekliyordu. İşte savaşın bu şiddetli anında Pişkin zâde Ali Rıza Efendi düşmanın sağ gerisinde şiddetli ateşe başlayınca, düşman hatlarından evvela bir duraklama ve sonra da bir panik başladı. Düşman elli maktûlünü meydanda bırakarak yaralıları ile beraber karargâhları olan Sıtma Pınarına ricat etti.

O gün düşmanın taarruzu durdurulmuş ve kendisini müdafaa kaygusuna düşürmüştük. Düşman o gece sabaha kadar top ve makinalı tüfek ateşini kesmedi. Meğer Yürük Selim Bey, Mühacir Ali Efendi, Amuklu Hüseyin Efendi, Narlı köyünden Abdurrahman Efendi ve Pazarcık Müdafaa-i Hukukundan Mülazım zade Said Efendi idaresinde toplanan diğer mücahitlerimiz düşmanı takip etmişler; Erkenez'in karşı tarafında toplandıkları için düşman korkudan bütün gece (çevresine) top ve tüfekle ateşe devam etti.

O gün Kuvvay-i Milliye kumandanı Kılıç Ali Bey, mahallat heyeti idareleri vasıtasıyla halka imdat kuvvetleri hakkında şu mealde bir beyanname yazdı:

"Vaziyetten növmît olmağa lüzum yoktur. 2000-3000 düşman piyadesi, 2 veya 4 topu ile vaziyeti kat'iyyen tebdil edemez. Bu kevveti mümkün olduğu kadar imhaya bütün mücahidin çalışmaktadır. Ahali kat'iyyen müsterih olmalıdır. Heyecan icabettirir ortada Elhamdullah hiç bir şey yoktur. Şimdiye kadar gösterilen azim ve metanetin tamamen muhafazası lâzımdır. Biz ne kadar azmeder, sebat eder, bir fert kalıncaya kadar

fedâkarlık ibraz edersek, inşallah her emelimizde muvaffak olacağız. Allah cümlemize muvaffakiyetler ihsan buyursun.(8.2.336)

Dokuz Şubat günü düşman hiçbir harekâta tevessül etmedi. O gün akşama kadar garargâhı etrafına siperler kazdığı görülüyordu. Bugün öğleden biraz evvel yardım kuvvetlerinin gelmesi sebebiyle, Abarabaşı Kilisesindeki Fransız ve Ermenileri icray-ı şâdımın yapıyor, çanlarını çalarak dinî âyin yapıyor, bando çalıyorlardı.

Bizim makinalı tüfek çavuşlarından Teyfik Çavuş, bu hale çok üzüldü, bir defa hışımla Abarabaşı Kilisesine baktı. Başını bizim tarafa çevirince gözlerinin yaşardığını gördük. "Muallim Efendi, müsaade ederseniz bu coşkun neşelerini mateme çevireyim." dedi. "Tevfik Çavuş dedim. Cephanenizden her tüfek başına ancak yedişer şerit kaldı. Bunları da mühim bir işte kullanırsak iyi olur. Ve mesafede epey uzak."

"— Sen bize müsaade et, birer şerit sarfetmekle bu neşelerini söndürelim. Yoksa... Benim sabır ve tahammülüm kalmadı! 1800 metre den endah edeceğim. Bizim istikâmetteki kilise üst pencerelerinden iki makinalı ile nokta ateş açacağız. Göreceksin düşmanın sesi nasıl kesilecektir." Tefik Çavuş'un bu arzusunu kabul edip ateş açmasına müsaade ettim. Makinalı tüfeklerimiz ateşe başladı. Kilisede ani bir vâveyladan sonra bir ölü sezsizliği hakim olmuştu.

Bilahare düşman kaçtıktan sonra Abarabaşı Kilisesindeki Ermenileri teslim aldığımız zaman, Reji Müdürü Kuyumcu oğlu Naum Nedim'den bu ateş hakkında izahat almıştım. Üç ölü, on kadar yaralı verdiklerini söylemişti.

Bu gün akşam ezanında, Antep ten altı katır üzerine yüklenmiş 16.000 mavzer fişeği geldi. Şubatın birinci günü Pazarcık orman memuru Süleyman, Orman bekçisi Refik ve Pazarcık jandarmalarından Nail Efendi'den bir heyet 1500 madeni altınla Alman mavzer fişeği mübayaa etmeye gitmişti. Orman memuru Süleyman Efendi, bu mübayaaya yardım ederler düşüncesiyle Antep Anadolu Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Temsil Heyetine müracaat etmiş, onlar da para ne demek, ayıp değil mi? Bize birkaç gün müsaade ediniz, toplayabildiğimiz kadar cephaneyi teslim ederiz" demişler ve altı Şubat günü kendilerine yukarıda yazılı 16.000 mermiyi bedelsiz olarak teslim etmişler. Bu itibarla Maraş Harbine komşumuz Antepliler de bu kadarcıkla olsun yardım etmiş oldular. Düşman

bu gece de her tarafa top ve makinalı tüfek ateşine devam etti. Kar, hafif hafif yağıyordu.

Şubatın on birinci gecesi akşam ezanına doğru hava biraz açılır gibi oldu. Karargâhtaki binanın kuzey doğusundaki yüksek tepe üzerinde bulunan siperimizin tarassut mevkiinde bulunuyordum. Yanımda topçu binbaşısı Ali Bey, Tunuslu Başçavuş da oturuyorlardı. Kışla istikâmetinde bazı ışıkların açılıp kapandığını gördüm. Bu, ordularda muhabere için kullanılan "Helyosta" dedikleri bir haberleşme aracı idi. Bu durumu Fransız Başçavuşu Hacı Salih'e gösterdim. O, bu ışıkların açılıp kapanmasına karşı şöyle dedi:

- Kışladaki Generalle, yardım kuvveti komutanı arasında muhabere yapıyor.
- Şifreli mi, açık mı konuşuyorlar deyince,
- Evet! Açık muhabere yapıyorlar, isterseniz ben Arapça tercümesini not edeyim dedi.

Ettiği tercümeyi topçu Binbaşısı Ali Bey, Türkçe'ye çevirdi. Hatırimda kalan metni derç ediyorum.

General Keret, "Maraşlıların çoğu, çoluk çocuklarını harice çıkarıyorlar. Bugün Türklerden Doktor Mustafa namında birisi yanımıza geldi. Görüştük, fakat avdetinde Ermeni komitacıları tarafından yolda öldürüldüğü için bir netice alamadım. Siz kuvvetlerinizle bana da müessir yardımda bulunursanız hükümet istikâmetinde bir taarruz yapabilirim "

Kolonel "Benim telakki ettiğim emir: Maraş'ta birkaç yüz çeteye karşı Fransız ordusunun şeref ve haysiyetini berbat eden ve Maraş'ta mahsur kalan

GÜLSÜM ÇİTİLOĞLU
EV KADINI
KANLIDERE CADDESİ

Fransız askerleri müslüman kadınlara ve erkeklere şer atmaya başladı. Bir gün, Türkoğlu civarında üç silahlı çete, yolda Fransızlara esir oluyor. Fransızlar bunların ikisinin kardeş olduğunu anlayıp birbirine yüzlerinin derisini yüzdürüyorlar... üçüncüye de mezarlarını kazdırıyorlar ve oraya üst üste gömdürüyorlar...

... Fransız askerleri korktu, gece hayvanlarının ayağına keçe bağlayıp kaçtılar. Ölülerini yollarda kaldı.

İBRAHİM KÖŞKER

Ben altı yedi yaşlarında iken şimdi top sahası, o zaman gabırlık olan yerde çellik oynuyorduk. Altı tane asker geldi, bizden aralı (Rakı) bulmamızı istediler. Biz de o zamanın zengini Memicikgilin evini söyledik... onlar da bastık verdiler. Askerler bunları aldılar gittiler.

ALİ ERTÜNER
SIRMACI

Fransızlar kendilerini çok kudretli, Türkleri de çok hakir görürlerdi. Bize para karşılığı her şeyi yaptırabileceklerini sanıyorlardı. Çünkü onlar bu yaradılıştaki kimselerdi. Kişi başkalarını da kendi gibi sanıyordu...

Bir gün bir Fransız subayı, yanında komutanın olduğunu söylediği, bir köpek bulunduğu halde, bir Türk'ün işlettiği bir saraç dükkanına girmiş;

- Bu köpeğe iyi bir tasma yapmanı istiyorum.
- Olur yapalım.
- Yalnız bu tasmanın üzerine bir ay-yıldız işleyeceksin!

Saraç bu teklif karşısında hemen adama dükkanının kapısını göstermiş;

— Ben böyle bir şey yapamam! Hiç bir Türk'de köpek tasmasının üzerine ayyıldız işleyemez. Hemen defol buradan!

— Ama sana bu iş için istediğin parayı vereceğim.

— Sen bu parayı al da kafana çal! Defol diyorum buradan...

Fransız bakmış ki bir de dayak yiyecek. Hemen defolup gitmiş.

AŞIKLIOĞLUNUN AVRADI GÜLKIZ

Aşıklioğlu avradı Gülkız, hergün şu sözleri tekrarlamış: "Gülkız, eğer düşman evi basacak olursa, şununla düşmana karşı koy, şununla canına kıy, canını düşmana pahalıya mal et"

ZAHİDE GÜNER (FEVZİPAŞA MAHALLESİ)

... Dağlara geçtik, dağlar başında karlar dizde... ordan oraya dolandık. Ordan geçtik, bir köye gittik. Üç gün dağlarda gezdik. Ondan sonra erkeklerimiz ağlayarak karılarını buldu. Kimi yavrusunu buldu, kimisi de bulamadı. Her bir tarafta bulunan kişilerin sahibi olan erkek, Maraş'a getirdi. Evimiz bulunamadı, eşyalar yandı, evler yandı, Maraş'a geldik kurtulduk şükür...

HAŞİR HAŞİROĞLU KAYABAŞI MAHALLESİ KÖŞGER

... İngilizlerin bir çoğu müslüman olmuş, camilerde namaz kılıyorlardı, bu namaz kılan İngilizler birliklerinden silah çalıp bize getiriyorlardı... Fransızlar gelince işler değişti... Türklere hakaret ediyorlardı.. Fransızlarla beraber kendini adam sayan Ermeniler de Türklere müdahale etmeye başladılar.. Yalnız buldukları gençleri iyice dövüyor, hatta öldürüyorlardı.

...Yusuf, Kanlıdere'den Tekke'ye kadar olan bütün Ermeni evlerini ni tek tek ateşe verdi... savaşın sonuna doğru şehit düştü

FAZLI KARPUZOĞLU (BÜYÜK SU CAMİİ CİVARI)

Ben bunu duyunca, Zeytin bir sessiz tüfeğim var idi. Babam bana almış idi. Sezsizimi yerinden aldım, içine kurşun doldurdum. Kapsülünü ağzına koydum. Köylülerinen Maraş'a geldim. Mercimek Depe'den beni bir Maraşlı geldi aldı.

Köylülerinen ben, Kanlıdere köprüsünün altında bir eve geldik. Yatmış uyumuşum. Eve gece yarısı gelmişidik. Sabahdan guşluk gaktım. Adam getmiş. Köyden gelirken bir çihin azzık getirdiydim. Babamnan acıhırık dini. Azzığı omuza daktım. Çayın içinden yoharı yörüdüm. Bura zibil doliydi, aşağıdan yuharı ordan çıhamadım. Azzığı, tufami yola goydum, davrandım duvardan çıktım. Oriye dineldim. Tüfanen azzığımı aldım, çıktığım yer Abarabaşı kilisesine garşıydi. Allah ecel getirmemezse, gurşun görmezmiş. Hüdayi İhsan Efendi'nin evinin önünden geçtim. Sohak içinde leşleri yatıdi. Hıta gibi donmuşlardı. Ben bunların arasından hopladım eve çıktım. Büyük caminin yanında idi. Köylüler benden evvel gelmişler. Bir hemem ilanı gıyma almışlar, yiyiler. Ben de başladım yemeye. Ondan sonra Büyük Su camiisinde oturduk.

Ulu caminin imamı olan emmimin oğlu Hakkı, caminin içinde oturan Tekke Kilisesinden gelen gurşunan öldü (Şehit oldu). Ondan sona ..'larınan akşamları gurşunlar sıhıldı. Kurtuluş kilisesinin garşısında Ermeniler, şabdaya gazya dökerlermiş, garşıdahi eve uzatırlarımış, böyle evi yakmak için. Evleri yananlarda aşşada masere gazanındaki suyinen ataşı söndürmeye çalışırlar idi. Ondan sona bir silah tahlıladı, anca hücum etti dini hemen sıharlardı. Emmim oranın reisi idi, babam da emmin emrinde idi.

Harbin son günidi, millet şehirden geçidiler. Babam yolu kesti, kimseyi aşşa yoharı göndermedi. Bir gün geceyarısına doğru çok fazla bir cayırtı oldu. Aha hücum etti dediler. Hemen eve geldim, tufemi verin ba dini bağırdım. Sohan başına geldim. Döndüm geldim gelici dini, sıkmak için ori bekledim. Bunun arasında sabah olıdi. Asgeri gışlada Fransız varıdı. İşte büyükler, herhalde Fransız geçi dediler. Bi bahtık sabahtan kaçmışlar. Ermeninin en büyüğü gaçarhana galmış, bunu bahça arasında kesmişler di duydum. Kilisedehi Ermeniler durıdi, onları üç dört gün sona teslim aldılar, herkes evine geldi. Gonşum guyumcu Hannis varıdı. Acından ağızları eğelmişidi. Babam bunlara yiyecek verdi. Ondan sona babam anamı da Maraş'a getirdi. Hannis'in avradının adı Tako idi. Anam eve çağırđı, geldi, köşeye oturdu, büzüldü. Anam ne büzilin dedi. Ayağından donunu Fransızlar çıharmışlar, hazır olsun di. Anam ayağına don verdi, ondan sonra rahat oturdu. Ondan altı yedi ay sona rızalıkla Maraş'tan çıhip Halep taraflarına gittiler...

... Büyük seferberlik sırasında babam, Kara Binbaşının elinin altında şube askeri idi. Bir keresinde bize şunları anlattı: "Odun hızarları o zaman da yeni çıkmış; Ermeniler hızarda odun yerine Türkleri biçiyorlardı. Kan oluk gimi akıyordu..."

**ELİFE KAPTANOĞLU
EV KADINI
(YÖRÜK SELİM MAHALLESİ)**

Arpa yeter firik olur
Goruk biter üzüm olur
Nezaretin kızı da yesir olur
Gaverin Zeytini Taşhana dolsun.
Taşhanlar almasın sürgünler olsun.
Zeytinli geldi ince tele düzüldü
Maraş (....) gözü süzüldü
Gaverin Zeytini Taşhana dolsun,
Taşhanlar almasın sürgünler olsun.
Zeytinli geldi İnce Bele döküldü
Maraş ... belı büküldü
Gaverin Zeytin'i Taşhan'a dolsun,
Taşhanlar almasın sürgünler olsun
Karanlık içerde salladım beşik
Ellerim tellide, dillerim aşık
Süren oğlunun da teptili şaşık
Gaverin elleri bir daha gezelim
Ne Köşürge koydu ne Süsükürdü
Kılınca kahrolsun küffarın yurdu
Mevlanın eşgına vur Ali Bey'in
Hele şoga öte gidelim
Küffarın yurduna seyran edelim
Bunun böyle olduğunu padişah sezmiş
Mevlanın eşgına vur Ali Bey
Ali Beyim oynatıyor atını
İnşallah geçiniz Süleymanlı (Zeytin) fetini
Bunu söyleye Elif Hatın
Mevlanın eşgına vur Ali Beyin

Maraşlıların evlerine girerek kadınları ve çocukları doğruyorlardı. Çocukları havaya atıp altına kılıç tutuyorlardı... kadınların karınlarına kılıç sokup, öte baştan çıkarıyorlardı... bizim ev Arasa caminin ordaydı... Dedemden kalan silahları aldım ve savaşmak için sokağa çıktım... Daha bir kaç adım atmadım ki, Fransızlar, komşumuzun evine girerek içerdekileri bağlamışlar, çırılçıplak soymuşlar... kadınların memelerini bıçakla yüzüyorlar ve keserek delik deşik ediyorlar... erkeklerin... bıçak sokarak acı acı bağırıttırıyorlardı... tabancayla ateş ettim... ikisi yıkıldı, biri kaçtı... kaçan, bir yere saklanarak ateş etmeye başladı... beni bacağımdan yaraladı...

HÜSEYİN KORKMAZ
(ŞEKERLİ MAHALLESİ)

Ben herhalde beş yaşındaydım. Ağabeyim ise yedi yaşında. Bir gün bir emir çıktı, babam seferberliğe gitti... mahallemizde düğün oluyordu. Annem bizi de süsledi, ellerimizden tutarak düğüne gittik. Eve dönerken düşman ile karşılaştık... annem düşmanın bir kötü kurşunu ile cansız yere düştü... ağladık, ağladık, ağladık... Halk annemin cesedini kaldırdı, bizi de halam, yanına alıp büyüttü... babam da geri dönmedi...

Emir Abdulcelil Zâde Ali Sezâi Efendi

(KURTARAN)

Birkaç sene evvel, o babbaki kanunu devlete tatbikan İslâmiyeti kabul etmekle hidâyetyab olmuş sayılan zaifülkalp vel'iman eşhas o sıralarda Hristiyan gençlerinin fevkalhad lisanen ve fiilen tecavüzat-ı vakı-alarından havf ve hazerle tebdil-i şekil ve suret edip, isim ve siret değiş-tirerek kiliselere gidip asıllarına rücu eylemişlerdi.

Ve İslâmdan aklı noksan birkaç kimse de bazı sebepler dolayısıyla la saha-i hidayet ve ikândan çıkarak zulûtmat-ı cehâlete düçar oldukları ve rivayeten bir kısım eşhasın da Kilisece kayıt ve kabulleri icra ve Hıristiyan isimleriyle tesmiye kılındıkları işitilmişti.

Ermenilerin Kuvvay-ı işgaliye kumandanlığına süzişli bir tarzda arzuhalle vukubulan müracaatları üzerine; aslen millet-i gayri müslimeden olup iki üç sene evvel kendi rızalarıyla, hükümetce İslâmiyetleri kabul

olunarak kısmen koca ve evlât sahibeleri olan ve hizmetci sıfatıyla İslâm kadınları yanında hüsnü suretle barındırılmakta bulunan kız ve kadınların; güya İslâmiyeti kabulleri kanaat-ı vicdaniyelerinden münbais olmayıp, ancak ilcaât-ı zaruriye-i zamaniyeden ileri gelmiş olduğundan iki hafta kadar sıkı temasla ahvalat-ı ruhiyelerini anlayıp mülayim lisanla iknâ edemezlerse kocalarıyla bulundukları İslâm ailelerine iade kılınmak üzere İngiliz işgali askeri kumandanlığından Mutasarrıflığa verilen takriri emre binaen köşe başlarına bu hususta ilannameler ilsak olunarak, önde Kolejden bazı rahibeler bulunduğu halde polis ve jandarma vasıtalarıyla mühtediye ve mülteciye kadınlar kızlar rızaları hilâfına cebren çıkarılarak Amerikan koleji binasına sevk olunmuşlardır. Orada Ermeni rehber ve misyonerleri tarafından yapılan tevhibat ve tehdidat venev an iltifat ve taltifat neticesi bir kısmı din-i aslisine rücu etmekle milleti efradından bir gence tezwiç ve bir kısmı da her hal ve kâle rağmen İslâmiyet üzere sebat ve izhar-ı metanet sebebiyle müslümandan malum kocalarına iade kılınmışlardır.

Sabık Zeytun sergerdesi olup mutasarrıf esbak Ali Haydar Bey tarafından birkaç avenesiyle ahz ve istisal edilen Nazarit nam şahsın küçük oğlu Ropen bazı hıristiyanların tasdim ve terkip gerdesi olarak, babasını hükümet pencesinden kurtarmak üzere Kadı Zâde Hacı Hasan Fehmi Efendi'ye 300 madeni Osmanlı altını vermiş olması iddiasıyla hükmen istirdat ve tahsili zımında arzuhalde müracaatta bulunmuş ise de ââmîli mefsedetlerine nail olamıyarak neticesiz kalmıştı.

Şeyket Efendi zâde Abdulkadir Efendi mebus olarak İstanbul'da bulunduğu sırada Hırlakyan oğullarından Setrek'e ikrazan vermiş olduğu doksan bin kuruşluk evrak-ı nakdiyyenin Maraş'ta bulunan kayınpeder ve dayısı Kadı zâde Hacı Hasan Fehmi Efendi vasıtasıyla ahzü tahsil yazılmış olduğundan tezkire-i mahsusla vuku bulan mutalebesine gönderilen cevapnamede Hırlakyanların hilâf-ı emir sevk ve tediplerine yegane âmilim umaileyh mebusta Kadı zâdeler olup Hırlakyan efradı ailelerinin nüfusca zayıatlarından başka madeni bir milyon lira mutazarrır edildikleri cihetle müsebbillerine her halde tazmin ettirileceğinden İstanbul'da aldığı evrak-ı naktiyenin sonra mahsub-u icra edilmek üzere mütebakisinin tedarik ve izhar edilmesi iş'ar kılınmıştı...

.....

Kuvvet-i işgaliyede siyasi ve temas memurluğu görevi ile bulunan Mısırlı Hasan Rufâi namında muazzaf bir yüzbaşının bulunduğunu haber alınınca... defaetle meskeninde vuku bulan ziyaretler ile aralarında vuku bulan mütehassıl ülfet neticesi. . bir gün Sezai Efendiye "— Sizden bir

ricai mahsusum var. Müsaade buyrulursa cidden memnun olurum." demesi üzerine, cevaben: ' Elden gelen bir şey ise hemen söylemeniz kafidir.' deyince; "Türkçe tekellümü ilerletmek üzere kavaid-i Osmaniye tedrisi için günde bir saat hücrenize gelmeyi arzu ettiğimden münasip vaktin tayinini temenni ediyorum" demesi üzerine Sezâi Efendi "Vakti münasibini siz tayin ediniz de ben buraya geleyim. Zira böyle cüz'i bir mesafeyi katetmekle vücudca da bir istifade-i sıhhi hasıl etmiş olacağım." diyerek hasbel maslaha ihtiyar-ı zahmet etmesi de mütacavizlerin hilafı hakikat Türk İslâmlar aleyhine müretteben kıyam-ü tarzı şikayetlerine ittila'da ihtimam ederek teşebbüsât-ı muzırrelerini akim bırakmak ve beynel anasır tecavüzata meydan verilmemek maksadına matuf idi.

Ondan sonra her gün vaki tedrisat ve hüsn-ü müsahabât dolayısıyla taşgınlara tervic-i efkâr-ü şeytanet âsârleri başarısızlıkla neticelenmeğe başlar. İstanbul'daki İngiliz divanı harbine sevki düşünülen Maraş eşrafından bazıları hakkında Sezâi Efendiye sorulan sorulara şu cevap verilir:

Hırlakyanların şimdiki servet ve sâ mân, nem ve şanlarına başlıca sebep Kadı zâdeler olması ve 1311 vak'asında Zeytunlularla anâsır-ı Hristaniyeden bir kısım fesede ve cühelenin Hükümeti Osmaniye ve ahali-i islâmiye aleyhine kıyamlarında Hırlakyan Agop Ağa, Camıştıllı nahiyesindeki çiftliğinde bulunduğu halde Kadı zâdeler tarafından gönderilen on kadar sivil suvari muhafızla merkumun başına bürkenek ve arkasına Maraş kârı boy aba bürüyerek salimen kendi konaklarına getirdiklerini bizzat gördüğünü ve eğer orada kalmış olsaydı, dahilen ve haricen yapılan mücadele sebebiyle itlâfı şüphesiz olacağını ve aleyhlerinde şekva olunan diğer kimseleri de te'dip sırasında iltimas ve sahabetleriyle yüzlerce nüfus-u Hristiyanın Maraş'ta bırakılmalarına ve ellerine sermaye verilerek müreffehen icray-ı sanat ve ticaret etmelerine sebep-i zahir olduklarına dair ferdan her ikisi hakkında vakıa muvafık suretle izahat-ı lâzime de bulunur.

Ertesi gün Hasan Rûfâi'nin arzusu ile Max Andriyo'nun yanına giderler, orada şikayet edilen şahıslar hakkında sorular sorulur ve İstanbul'a gönderilmek istenen kişiler affedilir. Bu konuşma sırasında Kolonel, Sezâi Efendinin elindeki tesbihi alarak Hasan Rûfâi Efendiye hitaben "– Bununla ne söylemektedirler?" diye sorduğunda Sezâi Efendi: "– Cümle mevcudâtı yoktan var eden Hâlik-i zülcelâlin ismi azimüşşanını yad eylemekteyim" der. Kumandan izhar-ı hürmetle baş indirerek tesbihi eline iade eder.

... Bu sırada Maraş Bidayet mahkemesi Ceza Reisi Bey'in zevcesinin firaren Kuvvay-i işgaliye kumandanına dehalet ve iltica haberi duyuldu.

Mezbure Hanım, Hasan Rufâi meskenine gönderilmişti. Sezâi Efendi Yüzbaşının yanına vardığında ... ceza reisinin refikası hanıma nasâyihî diniyede bulunmaklığı teklif olunur. Mümaileyh de hanıma hitaben "Şimdiye değin senin emsalini ne gördüm ve ne de işittim, zira hiç bir kadın ve muhadderat-ı İslâmiyeden bir hanım, kocasından iraz ederek ecnebi kumandanına dehalet etmemiştir. Maksadın nedir? Ne için Millet-i dilhun edecek böyle menfur bir harekete tesaddi eyledin? Demesi üzerine cevaben: 'Benim kocam, ahlâk ve etvarca kimseye benzemez. Bu yaramaz adam her gece rakı içer, lâyenkati enva-i tecavüzatla hab-ü rahat yüzü göstermez. Allah ve Resulullahtan hayf ve hayâ etmez. Osanmaz, utanmaz. Din ve iman bilmez, her cihetle seb ve şetmeder. Aç ve muhtaç kalsam aranam, bir gece değil ki sabah ola, nihayet bula... hayatımdan usandım. İntihar etsem ruzu cezada muazzap olacağım... buraya iltica ettim. Maksadım ve temennim insaniyet namına beni sıyanetle İstanbul'da bulunan babamın yanına göndermeleridir... Sonra Maraş Müddet-i umumisi Ali Galip Bey'in bir akrabası ile İstanbul'a babasının yanına gönderilmiştir.

Bu sıralarda Kuvvay-i işgaliye efradından Mecusi ahbes bir neferin, Hazinedarlı mahallesinde bir kadının ırzına tecavüzü ihbar edilmesi üzerine vak'a mahalline birtakım askerle yetişen Yüzbaşı Hasan Rufâi tarafından merkurum nefer derdest olunarak tevkif olunmuştur. Sonra Divan-ı Harpce cerayan eden muhakeme neticesinde mezbure kadının arzusu ile olup olmadığı tahakkuk edemeyip meşkur bir reddede kaldığı için on sene müddetle hapsine karar verildi...

.. Bir gün Sezâi Efendiye, Kadı zâde Hacı Hasan Efendi tarafından bir davet gelir. Sezâi Efendi davet edilen yere vardığında Elbistan mütehayyızanından Müftülü zâde merhum Hacı Ali Efendinin oğlu ve Eczacı Ömer Lütî Efendinin büyük kardeşi Doktor Mustafa ve Bayezit zâde Yaver ve Osman Beylerle İslâhiyeli Nazmi Bey ve daha bazı kişiler bulunuyorlardı. Yaver Bey söze başlıyarak, Oğlunu mektebe kayıt ettirmek için Adana'ya gittiğinde, o havalide bulunan ve kısmen Maraş, Zeytun, Fırnis, Hacı, Dörtöl ve saireden mürekkep fedai Ermeni gençleriyle karışık Fransız kuvve-i işgalîyesinin Maraş'taki İngiliz kıta'at-ı askerîyesi ile teb-

dilen birkaç güne kadar bu tarafa hareketleri konuşuluyordu. Fransız tercümanı yoldan geçerken ihtirâmen kıyam etmeyen Müslümanları hakaretle sürükleyerek tevkif ettiklerini ve adamına göre 300-500 lira ceza almadıkca salmadıklarını haber aldıklarını söyledi.

Sezâî Efendi "Bu babda bize düşen iş nedir?" dediğinde,

Hacı Hasan Fehmî Efendi "— İngiliz siyasi Kumandanı Hasan Rufâî ile aranızdaki dostane münasebet anlaşılmaktadır. Mübadele emri vâki ise ne yolda fiil-i hareket icap ettiğini, bu zevatla yanına giderek istizah ve istişare eylemenizi istirham eylerim." demesi üzerine Sezâî Efendinin "Hani, bizimle kimler kimler gidecek?" cevabına karşı Kolağalığından müteakit Osman Bey'e tevcihi hitap olundukta, askeriden bulunduğu sebeple gidemeyeceğini söylemesi üzerine Doktor Mustafa Efendi "—Ka-bul buyrulursa ben gideyim" der ve "maalmemnuniye" cevabı verilir... Birkaç ay evvel Ayıntap'tan celbedilmiş olan Amasya mütehayizâmından İsmail Efendi zâde Müddeiumumi Rasim Bey'in küçük kardeşi Kâzım Efendi İngilizce lisana aşına olduğundan, her ne kadar tercümana ihtiyaç yok idiyse de terfîk edilmişti...

Yüzbaşı Hasan Rufâî Efendinin yanına varıldıkta, gayet iyi karşılanarak sordukları sorulara şu cevabı verdi "Mübadelemrinin gelmesi Hristiyanların müfteriyane şikâyet ve müracaatlarından ileri gelip Mısır Kuvay-i umumiye Kumandanı — Ellenbenin — verdiği kati emre binaen ağırlıklarının bir kısmını gelecek Fransız kuvva-i işgaliyesine teslimen gitmeye hazır bulunduklarını o vakte kadar elden geldiği derecede idâre-i maslahatla arasına gayri müslimenin Türkler aleyhine temadi eden efkârı adavet âsârlerine meydan verilmediğini ifade ederek. "Bundan sonra yapılacak bir teşebbüs var ise o da: —Lisan-ı münasip ile mübadele emri verilen Fransız kuvvay-i işgaliyesinde bir kısım zulümkâr Ermeni fedailerı mevcut olup, şimdiye kadar bulundukları yerlerde mevcut Türk Müslümanlar hakkında yaptıkları ef'al-i cinaye ve mezalimden dolayı ileride Maraş'ta çıkaracakları vukuatı...

Hasan Rufâî Efendinin tavsiye ettiği telgrafları yazmak ve miting yapmak için hazırlıklar yapılır. Doktor Mustafa'nın muayenehanesinde toplanılarak, mitingin Ulu Cami'de yapılmasına ve Esnaf Şeyhlerine... Makamata ve saireye telgrafiyen arz olunacak muharreratı mühürlemeleri için tenvirat-ı lâzimedede bulunması, Dayızâde Hoca'ya, Doktor tarafından son derece rica ve hatta "ayaklarını öpeyim" diye ilticada bulunursa da bilküllüye itiraz ederek mazur tutulması temenniyatında bulunmuştu...

Müftü Tekerek zâde Hacı Mehmet Tevfik Efendiye mükerreren adamlar gönderilmiş ise de çekinerek temaruz cihetiyle gelmediği anlaşılmakla; Sezâî Efendi tarafından imza ve mühürlendikten sonra, Cami-i Şerife gidilerek Esnaf Şeyhleri ile cemaat-ı hazıraya müessir irade-i kelim selâmet-i encâm edip, Maraş'ta bulunan İngiliz kuvvayı işgaliye kumandanına (yerli ve taşkın) Türk İslâm düşmanları olan Hristiyan gençleri âmalimefsedet ve mazarrat iştimalerini irca ve terviç ettiremediklerinden vaki olan şekv ve azviyât ve ciddi teşebbüsatları neticesi öteden beri bulundukları Bunu doktor Mustafa Efendi kardeşimiz şimdi size okuyacaktır. Dinleyip hemen mühürlemenizi veya imza eylemenizi tavsiye ediyorum..." dedi, ... cemaat-ı hazırâ tarafından imza olundu. 16 Teşrinievvel 1335 Perşembe.

Bundan evvel Kadı Zâde Hacı Hasan Fehmi Efendi, Maraş'tan başka bir yere savuşup gitmesinin iktiza edip etmiyeceği zımmında, Bayezit zâde Şükrü Bey ve Ermeni meşhurlarından terzi Karabet gibi bazı kimselele istişaresi neticesinde yerinde sebat etmesi... Fakat her ihtimale göre melhuz olan tezvirat ve tahkirâte mâruz kalmamak üzere oğlu Mehmet Ziya ve Elbistani Müftülü zâde Doktor Mustafa, kardeşi eczacı Ömer Lütfi, Serkâtip zâde Mehmet, Vehbi Efendi zâde Hasip, Koçabaş zâde Ömer, Topağın oğlu Mustafa Efendiler, İslâhiyeli Nazım Bey ve bazı diğer kimseler birlikte olarak geceleyin Ali Kâhya oğlu Hacı Efendiyle yola çıkarlar. Bertiz'in Başdervişli köyünde yatarlar. Sonra buradan hareketle Elbistan kaza merkezine ulaşırlar. Hacı Hasan Fehmi Efendinin oğullarından Tevfik Efendi zaten Maraş'ta olmadığından küçük oğlu Ahmet Efendi hanelerinde bırakılmıştı.

1335 senesi Teşrinievvelin otuzuncu perşembe günü (1919) Fransız Kuvva-i İşgaliyesinden mâdüt Ermeni zalesinden birtakım eşhas birkaç askerle birlikte müsellağ olarak Uzunoluk Hamamı önüne toplanıp hamamdan çıkan İslâm kadınlarına el ve dil uzatırlar; çarşaf ve peçelerini çekerler ve parçalarlar. Tecavüze uğrayan kadınların feryat ve figanlarına yetişen ricâl-i müslüminden tüfekçi Bayazıt ustanın kardeşi merhum Mehmet Efendinin oğlu Sait ve Dâulmuallim'in talebesinden Taha Efendilerle Sakaryalı oğlu Osman'a silah istimâl ederek bazılarını kurşun ve süngü ile yaraladılar. Bunun üzerine Sütcü Hacı İmam'ın zaruri mukabelesiyle Ermeni neferinin birisi mecruh olur...

Evvelce ... veçhile İkinci nahiye-i intihabiyede Kadı zâde Hacı Hasan Fehmi Efendi ihzar-ı ekseriyetle müntahibisâni çıkmış ise de Maraş'tan Elbistan'a gitmiş olduğu için şube-i intihabiye dahilinden başkası alınmak üzere intihâbât muamelesinin tekrar icrası... Heyet-i teftişîye kararıyla Ali Sezâî Efendiye tebliğ olunduğu cihetle 8. Teşrinsani 1335 Cumartesi gününde ilan edilen müddet içinde intihâp muamelesi (14 Teşrinsani 1335'de sona erer).

Zülkadir zâde Süleyman Bey, Liva meclisi idare kâtibi bulunduğu halde mezun olarak müntahib-i sâni intihabı için Bulanık ve civar köyler nahiye-i intihabiyesine memuren gider. O sırada jandarma takım karakol kumandanlıklarına mesbukul hizme olup Elbistan'dan geri gelmiş olan Hacı Şeyh oğlu Benli Ökkeş çavuş ve dayı zâdesi (Hacı Yasin zâde Yüzbaşı Hacı Ali Efendinin oğlu) İdadi mektebi muallimlerinden Hayrullah Efendi ile birlikte yanlarında gayri resmi bir şifre miftahı bulunduğu halde Alimpınarı nâm mevkide Süleyman Bey'in yanına gelerek müdâvele-i efkârda bulunurlar. Sonra etraf-ı şehirden Bertiz ve İmalî gibi köyler ehâlisinin vatani ve millî hislerini uyundurmakla meşgul olurlar. Süleyman Bey'in de aldığı havadisat ve ahvâlât-ı müessifeye binaen... 40 kadar çete tesbit ve tayin ederek vazife-i asliyesine avdetle arasra çete sergerdeleri ile muhaberat-ı lâzimedede bulunur...

Adana'da bulunan Fransız Kuvvay-i Kumandanı General –Bramon– imzası ile: Maraş Mutasarrıfı Ata Bey, Ayândan Bayezit zâde Abdulkadir Paşa, Bayezit zâde Şükrü Bey, Kadı zâde Hacı Hasan Fehmi Efendi, ve Hırlakyan Agop Efendi namlarına çekilmiş olan telgrafta Cebelibereket Governörü militer Nösyé Andre uhdesine Maraş governörlüğü de tevdi kılındığından maiyetindeki Cebelibereket Mutasarrıfı Hüsnü Bey ile Osmaniye ayanı ve Dört yol müftüsünün birlikte hüsnü kabulü ve akşam taamını Abdulkadir Paşa konağında yeyip Hırlakyanlarda yatacakları işar edilmişti.

Bayezit zâdelere çekilen telgraf üzerine Ahmet Paşanın oğullarından Mehmet Rüştü Bey, Mutasarrıf Ata Bey'e gönderilir. Bu hususta bir mahsur olup olmadığı sorulur. "Misafir olacak bir adamın kabul edilmemesi mufavık değildir... riayette bulunursunuz. Bana da telgraf var. Velakin benim istikbale gitmekliğim icap etmez." cevabını verir. 25 Teşrinsani 1335.

Governörün yanına Bayezit zâdelerden Şükrü ve Kolağalığından mütekait Osman ve Kaymakamlıktan tekaüde sevk olunan Yâver Beylerle münasebetleri ve Dayı zâde Hacı Mehmet Emin ve Necip zâde Derviş

ve Çuhadar zâde Hacı Mehmet ve Kilisli zâde (Osman Efendi oğlu) Nedim Efendiler birkaç zattan maadası varmadığından... toplantı 29 uncu cumartesi gününe tehir edildi.

Dayı zâde Hoca Efendi de sınıfı ilmiyenin mümtaz ve mümessili iadında gösterilmiş olduğundan, Governör'ün birçok vaadleriyle tahsin ve tartiratına mazhar olmuştur.

... Maraş kalesine kuvva-i işgaliyeden bir suvari müfrezesi yerleştirilmiş olduğundan öteden beri kalenin burcuna dikilen direk üzerinde dalgalanan, Osmanlı Devlet-i İslâmiyesini temsil eden bayrağımız kaldırılarak hükümete gönderilip yerine Fransız bandırası çekilmek üzere olduğu ehâli-i İslâmiyeden bazılarınca malum ve meşhur olur. Teşrinsâninin 28 ine müsadif Cuma günü sabahleyin Ali Sezai Efendiye haber verilmesi üzerine Mutasarrıf Ata Bey'in meskeninde yanına varır. Yanında Belediye reisi Hacı Bekir Sıtkı Bey bulunduğu halde keyfiyeti ifade ile istizahında verilen cevapta: "Governör bize hitaben: Kuvve-i işgaliyemizin iskân ve ikâmet eylediği yerlerde başka devletin bandırası ibkâ edilemez. Ancak hükümette bulundurabilirsiniz dedi ne yapalım? Allah hayırla netice eylesin. demesiyle, Sezâi Efendi bilvedâ avdet eder. Dafi-i şer ve mazarrat mauneti ilâînenin zuhurune muntazır ve müterakkıp oldu. (28 Teşrinsâni 1335 Cuma...)

... Gayret-i diniye, hissiyat-ı milliye ve vataniyeleri galeyâna gelerek Ulu Camii Şerifinin minberinde merbut ve üzerinde ayet-i Fetih ve zafer yazılı iki adet sancağı Şerifi mustashiben – ALLAH ALLAH– Sadây-i canfeza ve dehşet nûmasıyla kaleye yetişirler.

Hakk-ı sarihi meşrumuz ay ve yıldızlı sevgili al sancağımız hükümetten getirtilerek mevki-i aslisine tekbir sedaları arasında ref' edilmekle uyunu millet bittenvir kemâl-i vekâr ve sukunetle herkes mevki-i mahsuslarına avdet ederler.

O gün (1333 tarihinde Maraş'ta teessüs eden) menzil mıntıka Müfettişi Miralay Emrullah Bey ve bir tahkikata memuren gönderilen Süleymaniyeli Askeri Kaymakam Abdullah Bey ve daha bazı kimselere refakat eden Governorün efkâr-ı umumiyeyi teskin maksadıyla çarşıları dolaşarak İslâm ayanından sayılacak muhterem simalara tesadüfünde mütebessimâne bir tavrı iltifatla hatırlarını sual ederek savuşmakta olduğu görülür.

Ali Solakoğlu

—ma—
Ali Salatağlı

Cihan harbi başladığında yemur kuyut zaddı mektebinde talebedir. Hadiseler hızla gelişir ve ingilizlere esir düşer... Maras harbi başlamadan yirmi gün kadar emel mübadele ile hırsatımlar... Maras'a gelirken durs cepheye, erasette harp - larında ki gamus, zinde Arayıştadır.

Şu emuz perişan his halde yazar yapıldık kuyucak mekallerinde ki Baba emine gelen Ali Salatağlı, kınacı Miliye'ye kuyut olus ve çarpışmalara katılır.

Kuyucaklar ki ulucunur hıms yekününde Hırsat Ağos Aradisi'ni emi ile Zühadedi ağa kınacı buğün emi ve tekke uadur. (zindaki Tınas iliz Mektebinin al - dişi yet)

Babası Salat Ömer Ağa, Öğün Miliye Batıze kuyut ağa kuyucak'ta Cınıkas kuyucak kına id'ınus gün hasarın yama zindisi'ni ve çete gatiyelerini söyler,

Ali ve kuyucak söylemini yazar Cınıkas aşınkılını der ve batıze kuyucak çeteler mekalle çetelaci ile his araya yerleştirilerek beklemeye ve fravzılara karşı kullandırmağa başlar.

Bis ikindisi özü Hırsat Ağos Aradisi, Ömer Ağaya his mektep yallat, Ömer Ağa Ömer yazar olmadık emi binişi çağırır ve alutur, Mektepten Aradisi Ağa öyle söyler.

Ular, Salatağlı Ömer Ağa kına batı, Cıfıf damlaını yekün, pünis yetiyorsa gel biniş kalem'i yab der.

Nektar bitirir, Salak Tanes Ağır damar
Bavdalık'ın pubançısı çıkır ve şöyle der.

Devlet yanında millet yanında sığılı
Anadın ağı,

Salak bu zamana kadar imini yaktım
İmini bitirirsen, bitirdim, yaka yaka birin
İmini bitirir sen.

Anadolu şulakın emirde nâkineki lütfi
ateşile cıvıp ucubur,

Salak olursa, Salak Tanes Ağır çeteleri
ile birlikte şulakın kapısına yaklanır. Çete
lerdes bir balta ile cıvıp kapına ve kapı
nın üzerindeki kasa kilitte vurur. Fakat baltanın ağır
döner, O zaman sınırların Tanes Ağır, Ağır Ali'nin
sınırına baskın atar.

Ber sara bu baltayı değil alında
duran üç baltalı baltayı getir demedimmi' der.

İsteyle baltayı getirilir. Kurtuluş' atlısından
bir bitirir gücü ile kapıya yükler. Kapı
kırılır. Çeteler içeri girer. Salak karnesi
Tanesi yakalar, bu arada, Tanes ağır

Başarısında Salak karp gerineli' olarak
bir duvar ayağı ucubur, bu ayra şulakın
ayrağı, wais'ın getirildiği tuncat ayrağıdır.

Ayran'ın Tanes Ağır karp karnesi'ye, ayra
tu karnesi'ne ucubur. - "bir karnesi'ne ucubur"
- "karnesi'ne ucubur"

TAYFUR SÖKMEN

(ESKİ HATAY DEVLET BAŞKANI)

....

Bu toplantıda Kürt Dağı'na gelmiş olan Kuvva-i Milliye kumandanı, Yüzbaşı Kâmil Bey (Nası müsteşarı Polat Paşa) ile temas etmek için bir heyetin seçimi görüşülüyordu. Neticede, Kilis'i 'temsilen Akif, Müslüman, İslam ve Hacı Ahmet Efendiler temasa memur edildiler, toplantı dağıldı. Ertesi gün bu heyetle birlikte Kilis'ten hareket ederek, Kürt Dağı'nın meydana- daki köyünde Şih Abdi'nin evinde misafir olan Poşat Paşa'nın yanına geldik, tanıştık. Görüştüğümüzde, Kilis Kuva-i Milliye karargâhının, Kilis'in Cercik Köyünde yerleşmesini kabul ettiler.

Bizim yardım isteklerimize "Beraberimde kuvvetim olmadığı için size yardımda bulunamayacağım" dedi. Fakat bu durum karşısında Fransızlarla fiilen muhasama ve müsademe icap ettiğine göre, Maraş'tan talimat almak ve noksanlarımızı tamamlamak üzere anlaşmaya varılarak Polat Paşa'dan ayrıldık. Ve ertesi gün Katma'da Mennenzade Niyazi Bey'de yine misafir olduk. İkinci gün erken saatte oradan ayrılıp Katma'nın güneyindeki Hannan ve Mennan türbesinin yanında iken, karşımıza Fransız süvari kolunun geçmekte olduğunu görünce ayrıldık, dağıldık. Çeşitli yerlerden geçerek Afrin Nehri civarında Umuzade Hasan Ağa'nın köyünde arkadaşlarla tekrar birleşerek Reyhaniye'ye gelip ertesi gün tekrar buluşmak üzere köylerimize dağıldık. İkinci günü diğer akrabalarla ve hemşehrilerle, buluşup temasımızı anlattım.

Onlar gittikten bir iki saat sonra yetmiş (70) kadar Lohanlı, Mülklü, Kürümlü çeteler bizi yalnız bırakmadılar. Birlikte hareket ettik. Faruk Cengiz daha önce bir arkadaşını alarak Amik'e durumumuzu haber vermek için gitmişti Akşama doğru Abar köyüne geldik. Gece Macit Ağa'nın evinde kaldık. Ferdası günü Kurt dağında meydana- daki köyünde Şih Abdi'nin evine geldik. Daha evvel Maraş'tan gelen seyyar Kuva-i Milliye akıncı kumandanı Sakallı Bedri Bey misafir olarak bulunuyordu.

MAHONUN AKİBETİ:

Bizim meydandaki köyden ayrıldığımız günün gecesı, Halep'teki Fransız karakoluna baskın yapacağını söyleyerek Bedri Bey'i itina edip, Halep istikametine giden Maho ve arkadaşları, Halep'in sebil mıntıkasına gelerek, Fransız karakoluna laf olsun diye bir-kaç el silah sıkmışlar. Sonra da dönerek Halep'in Kuzey Doğusundaki Meryem'in köyüne gelmişler. Köylüler gerek korkularından, gerekse Türk Kuva-i Milliye çeteleri sandıkları için, karşı koymamış, sofra hazırlamış, ikramda bulunmuşlardır. Yemekten sonra köylülerin bu davranışlarına rağmen, köyü yağma etmişler, hatta kadınların boyunlarındaki gerdanlıktan, kulaklarındaki küpeye kadar zorla almışlar. Oradan Meydandaki köyüne gelerek Halep karakolunu bastıklarını Akıncı Sakallı Bedri Bey'e anlatmışlar. Fakat bir müddet sonra Meryem'in köyünden birkaç kişi gelerek, Şih Abdi'ye maruz kaldıkları yağmayı anlatmışlardır. Şih Abdi de durumu Bedri Bey'e bildirince fena halde üzölen Bedri Bey, Maho ve arkadaşlarına köylülerden aldıklarını iade etmelerini söylemiş ise de Bedri Beyi dinlemeyip, ayrılmış, mülk köyüne gitmişlerdir.

Bedri Bey bu soygunculuğun Türk Kuva-i Milliye adına yapılmış zanneden toplum üzerinde fena tesir edeceğini düşünöüp kuvvet olarak Maraş'a hareket eder. Gece gündüz demeden Maraş'a iki günde yetişip vaziyeti kolordu komutanlığına anlatır. Kumandan Bedri Bey'e bir müfreze asker, bir makineli tüfek ve bir de mantelli top verir.

Bedri Bey bu kuvvetleri alarak süratle eşkiyaların bulunduğu Mülk köyüne gider. Müfreze ile köyü kuşatır. Kendisi de köyün batısındaki, bir kilometre kadar uzaktaki bir dere de birkaç kişi ile birlikte köye gön-

derdiği zabiti bekler. Köye giden zabıt, 'Maraş'tan gelen Kumandan Paşa, çeteleri istiyor. Güneye yapacakları hareketi görüşecekler" demesi üzerine köyün sarıldığından habersiz olan çeteler, gelen zabıt ile birlikte, aralarında tebligatı görüşerek Tekbıyık Hacı'yı gönderirler. Dereye gelen Tekbıyık Hacı, Bedri Bey tarafından hemen öldürülür.

Zabıt yine gönderilir. "Tekbıyık Hacı meseleye yalnız karar vermiyor. Paşa diğer ağaları da istiyor" deyince bu defa Kara Yusuf, yanına iki adamını alarak gider, onlar da öldürülürler. Arkadaşlarının gelmediğini gören Maho ve Gavur Hacı, 20 kadar adamını alıp zabıtın gittiği yöne doğru gitmek isterse de, köyün sarıldığından şüphelenip, atlarına atlayan Maho ve Gâvur Hacı fırar eder. Kaçamayan 20 adamı yakalanıp Maraş'a gönderilir. Meryem'in köyünden yağma edilen ganimetleri Bedri Bey iade eder.

Bu hareket gerek dahilde gerekse hariçte Türk Kuvva-i Milliyesine güven ve itimat duyulmasına neden olmuştur. Bu hadiseden sonra Türk mücahitleri nereye gitseler yakınlık görmüşlerdir.

Reyhaniye'ye döndükten sonra yukarıda anlattıklarımı memnuniyetle öğrendik. Allah kötülerin cezasını muhakkak veriyor. Nitekim 1 ay sonra Maho Kazıklı'da kayınbiraderi tarafından öldürülüp başı Fransızlara gönderiliyor.

Bu sırada Mustafa Kemal'e yazılan bir mektubun cevabı şöyleydi:

Mustafa Kemal Paşa'nın Miralay Recep Bey vasıtasıyla verdiği cevapta İskenderun'un sancağı ve havalisinin Misak-ı Milli hudutları içerisinde olduğunu:

Maraş'ta teşekkül eden ikinci Kolordu Komutanlığı ile temas edilmesini emrediyorlardı.

Bunun üzerine Maraş'ta kolordu komutanları ile birkaç gün içinde temasa geçip, mücadeleye karar verdiğimizizi ve nasıl hareket etmemiz gerektiği hakkında direktif almak için harekete geçtim ve arkadaşlara bunu teklif ettim. Verilen karar üzerine Faruk Cengiz ve kayınbabası Sofu Efendi'yi alarak harekete geçtim. Karaman'ında Haydar Kılıçoğlu'na uğradım.

O akşam yanında misafir olduk. Ertesi gün oradan ayrılıp Kargılık'ta Paşa Beyzade Halil Bey'e uğradık. Onu da alarak Hassa'ya geldik. Akşam

Hassa'dan Tiyek yaylasına çıktık. Sabık Konya valisi Arifi Paşa'nın oğlu Emin Arifi Bey de oradaydı. Dördümüz Karabeyzade Yusuf Paşa'ya misafir olduk. Mürselzade Neşet Bey, Karabeyzade Ali Bey'e misafir olmuş. Geldiğimizi işitince akşam yanımıza geldi. Konuşma esnasında Maraş'a gideceğimizi duyunca "Ben de sizlerle Maraş'a gelirim" sözüne "buyrun" dedim. Neşat Bey bilahare misafir olduğu Ali Bey'lere yatmaya gittikten sonra, bizler gitme şeklini görüşüp, sabah erkenden yola çıkmaya karar vererek yattık. Ve ertesi günü Emin Arifi Paşa, Beyzade Halil ve Neşat Bey'lere altı kişi alarak Tiyek'ten Maraş'a hareket ettik.

Öğle zamanı İslahiye'nin Hasanlı köyünde ikametgâh eden Hacı Çavuş, namı diğer Hacı Ağa'ya misafir olduk. (Bir ara İskenderun'da hekimlik ve avukatlık yapan Mehmet Sönmez'in babası) Yemekten sonra ayrılıp, akşam Sakçagözde Hurşit Ağa'nın evine geldik, geceyi burada geçirdik. Kılıçlı aşiretinin ağası Murat Ağaya uğramayarak sabaha karşı Maraş'a geldik.

Seneler önce Kılıçlı aşiretiyle, Reyhaniye aşireti arasındaki katliam hadisesinden ötürü Murat Ağa'ya uğramaya lüzum görmemiştim. Birkaç gün sonra kendisine uğrayıp kahvesini içmeden Maraş'a geçtiğimiz Kılıçlı Murat Ağa yanıma geldi. Kendisine uğramadığım için üzüldüğünü, iki aşiret arasındaki katliamın seneler önce kapandığını, bize saygısı olduğunu anlattı. Kusura bakmamasını söyleyerek gönlünü aldım, sonra ahpap olduk.

Maraş'a geldiğimizde akrabamız Bayezitoğlu Kadir Paşa'ya misafir olduk. Muhafazakâr olan Kadir Paşa kaldığımız 8-10 gün süre içinde bize çok yakınlık gösterdi. Gelişimizin sebebini kendisinden saklamamıza rağmen, bütün çocukları ve diğer akrabaları ile milli mücadeleye hizmet yönünden karşılıklı fikir teatisinde bulunup, birbirimize faydalı olmaya çalışıyorduk. Oğulları Kemal Bey, bizi hiç yalnız bırakmıyordu.

Bir gün İskenderun'da Fransızların zulmünden firar edip Maraş'a gelen Nadi Beyin kardeşi Sadık Bey vasıtasıyla Maraş'taki Kuva-i Milliye teşkilatı ve ikinci kolordu erkânı ile tanıştık. İkinci kolordu kumandanı Selahattin Adil Paşa'ya, Mustafa Kemal Paşa'ya yaptığımız müracaatı ve cevaben gönderdiği telgrafı anlattım, durum hakkında görüştüm. "Merak etmeyin, yakında size takviye için birkaç arkadaş göndereceğim" dedi. Ve "Fransızlarla mücadeleye başlandığında kuvvet, mühimmat göndermeyi de vaad ediyorum" diye ilave etti. Teşekkür ederek ayrıldım.

Ertesi gün posta başmüdüğü Adanalı Nuri Beyle görüşmek üzere Emin Arifi ve Halil Beylerle misafir olduğumuz Kadir Paşa Konağından çıkar-ken, diğer odada yazı yazmakla uğraşan Neşet Beyle görüşüp "Sadık Beyle görüşmek üzere gidiyoruz, buyrun beraber gidelim" dediğimde "Siz gidin, ben yazımı bitirip gelirim" dedi. Biz de kendisini beklemeden çıkıp Sadık ve Nuri Beylere gittik, görüştüğten sonra ayrıldık. Bu arada Mürselzade Neşet Bey'in yaptığı hareketi öğrenip üzüldük. Misafir olduğumuz Kadir Paşalara döndük. Paşanın oğlu Kemal Bey de Emin Arifi Bey de hareketi işitince çok üzülmüşler, Neşet Bey'in kaldığı odaya giderek 'Teessüf ederim' dediğimde "Bir hata ettim, aff edersiniz" diyerek mahcup durumda evi terk etti.

İkinci kolordu kumandanı ile temasımız bitip yardım vaadi aldıktan sonra Beyazıtöğlü Kadir Paşa'ya, çocukları ve akrabalarına misafirperverlik ve alakalarından dolayı teşekkür ettim. Emin Arifi, Halil Bey, Faruk Cengiz ve kayınbabası Sofu Efendi ile 5 kişi olarak Maraş'tan ayrıldık. Emin Arifi Bey Hassa'da kaldı. Halil Bey de Kargılık köyüne gitti. Biz de üç kişi Reyhaniye'ye döndük. Arkadaşlardan ayrılıp Telgazi'ye eve gittim. Ferdası günü Mürselzade Abdullah Bey'in başköyündeki evinde, Mürselzade İnyet, Abdurahman Sururi, Bahadırılı Mehmet, Hacı Hasan, Nuri, Gömülü Mahmut Beyler bazı arkadaşlarla toplandık. Maraş seyahatimi, kolordu komutanının yardım vaadini, Neşet Bey'in münâsebetsizliğini ayrıntılarıyla anlattım.

FRANSIZLARLA İLK ÇARPIŞMA:

Maraş'tan döndükten birgün sonra Selahattin Adil Paşa,sözünü yerine getirdi. Binbaşı Kadir, Yüzbaşı Şahin ve Talat Bey'lerle az bir kuvvet göndermişti. Saylaklı Kara Mehmet Ağa'nın yanına gelen bu zevat,Telgaziye haber yollandı. Ben de biraderim Mürselzade İnyet Bey'e haber verdim.

FRANSIZLARIN KUSEYR KARARGÂHINI BASACAKLARI HABERİ:

Arkadaşlar, birisi Türk, diğeri hristiyan olup, aleyhimize çalışan iki casusu yakalayıp getirdiler. Hapsedilerek, hristiyanın asıldığını görünce çok üzüldüğümü,doğru yapmadıklarını söyledim.

Köylerden öğrendiğim bilgi, daha önce Fransızların sinsice hazırlık yaparak Kuseyr karargâhını basacakları haberi doğrulandığı için, bir miktar kuvvet, silah, cephane ve topa ihtiyacımız olduğunu ve temini için Maraş'a gitmeye, toplanan Heyet-i idare meclisince karar bağlandı. Bunun üzerine silah ve cephane ile topun Maraş'tan getirilmesine, semerli hayvana ihtiyaç olduğunu, 80 hayvanla, 80 silahlı mücahitin benimle gönderilmesini teklif ettim. Teklifim olumlu karşılanıp karara bağlandı.

SELAHATTİN ADİL PAŞAYA 2. GİDİŞ VE İKİZKUYU ÇARPIŞMASI:

İki gün sonra alınan karar üzerine 1921 senesinin başında Büyük Burç Karargâhından hareket edildi.

Bundan evvelki gibi, yine Hacı Mezraasından Hacı Razzuk Ağa'nın yardımı ile Asi nehri geçilerek Kefertarımle Harım arasında Kurkanya'da, Arif Ağa'ya misafir olup, gece orada yatarak, ertesi günü Dartizze dağlarının keçi yollarından geçerek, gece Davut Paşa'da halazâdem Gömüllü Mahmut Bey'de mola verip, dinlendikten sonra Kürt dağının çeşitli yerlerinden geçtik. Gümüt ve Bahadinli'ye yetiştik. Buradan geçerken müthiş bir kar başladı. Tipi altında öğle sonu Ömeranlı köyüne geldik. Bizden sonra Fransızların baskınına maruz kalıp, güç hal ile kurtularak buraya gelip yerleşmiş olan Sanaralı Bekir Ağa'ya misafir olduk. Geceyi orada geçirdik, ertesi gün kar durmuş güneş açmıştı. Sabah yola çıktık. Aslan Ağa ve Rota Ağaya uğrayarak Kilis'in Kuva-i Milliye karargâhı olan Cengiz köyüne geldik. Mevki kumandanı vekili Yüzbaşı, Latif Beyle Kuva-i Milliye arkadaşlara seyahat sebebimizi anlatırken Yüzbaşı, Maraş'a gitmenize lüzum yok, ikinci kolordu komutanı Selahattin Adil Paşa ve diğer kumandanlar şimdi Antep cephesindeler, siz oraya gidin" dedi. Orada yatıp sabah erken Antep'e hareket ettik. Antep'in küçük köyüne geldiğimizde Binbaşı Faik Bey'in kumandasında altı piyade (hem süvari, hem piyade) taburunun Antep'in güney batısında Kazıldı Köyü istikâmetine gitmek üzere olduklarını muhtardan öğrendik. Biraz sonra taburun önümüzden geçmekte olduklarını gördük. Köyde biraz dinlendikten sonra Küçük Araplar Köyüne gittik. Geceyi orada geçirerek ferdası günü yola çıktık. Antep'in Arıl Köyüne geldik. Burada Selehaddin ile sonradan çok yakın dost olduğumuz ve Beşinci Fırka Kumandanı Miralay Kenan (Albaşar) ve 8.Fırka Kumandanı Hayri Beylerle görüştim. Gelişimizin sebebini ve durumumuzu anlattım

Bunun üzerine 2. Kolordu Kumandanı Selehattin Adil Bey bize cevaben "Biz bir harekete teşebbüs etmek üzereyiz, hareketimiz İnşallah muvaffakiyetle sona erererse yolda rastladığımız binbaşı Faik Bey komutasındaki altı piyade taburunu sizlere terfîk ederiz. (veririz) makineli tüfekleri olduğu gibi, bir de mantelli topu vardır. Beraber alırsınız. Şimdi siz de bizimle harekete iştirak edin" dedi.

O akşam orada kaldık. Gazi Antep mebusu Şahin, Dai Ahmet ağa orada idiler. Onlarla görüştük, çeşitli yerlerde istirahat etmekte olan 5. ve 9. Fırkaların alay ve taburlarının ferdası günü hareket hazırlığında bulunacaklarını ve gece bilinmeyen bir semte hareket edeceklerini öğrendik. Sabahleyin bizim de kolordu ile hareketimizi kararlaştırdık. Şahin Beylerden ayrılıp yattık. Sabahleyin erken hareket edildi. İkizkuyu köyüne geldik. Burası Çobanbey ve Akçakoyunlu'dan Antep'e gelen şosenin üzerindedir. Fransız nakliye kolu, Çobanbey tren istasyonundan aldığı harp malzemeleri, yiyecek vesaireyi Antep'teki mahsur kuvvetlerine götüreceklermiş. Kolordu bunu haber almış, iki fırkası ile bu gelecek yardımı Antep'e göndermek, bunda başarılı olunursa müsadere etmek kararı ile bu hareketi yapıyordu. Arıl köyünden gece hareket eden Türk kuvvetlerinden, Maraş gönüllülerinden meydana gelen 9. Fırka Hayri Bey'in kumandasında İkizkuyu'nun çeşitli dere ve tepelerinde mevzilendirilmişti. Miralay Kenan Bey'in ekserisini Elbeyli ve Beyli Dili aşiretinin gönüllülerinden meydana gelen 5. fırkası da, İkizkuyu'nun 3-4 km. şose üzerinde yerleştirilmiştir.

Fransızlar, Türklerin kumandanı Selahattin Adil Paşa ve kurmayı, Dai, Şahin Bey ve ben bu durumu seyrediyorduk. Fransızlar 5. fırkanın bulunduğu yere gelince, bizim kuvvetler iki taraftan hücumla geçtiler. Nakliyeden bir kısım müdafa ve taarruz sahası içinde kalmış olduğu için epeyce hasara uğradı. İkizkuyu'ya doğru ilerleyen Fransız birlikleri önlerindeki 9. fırkanın taarruzuna uğrayınca derhal oldukları yerde müdafaaya geçtiler. Ellerindeki silah ve cephaneler bizimkinden çok üstün olması ve 9. fırkanın gönüllü acemilerden meydana gelmiş olmasından, Fransızların top ve silah üstünlüğü ile açtıkları ateş karşısında dayanamayıp dağıldı. Bu hal 5. fırkanın taarruz gücünü de sekteye uğratiyordu. Çünkü İkizkuyu'da 9. fırkanın dağılmasıyla Fransızlar bu defa 5. Fırka üzerine taarruza geçtiler. 5. fırka beklenmedik bu durum karşısında müdafaayı bırakıp taarruza

geçti. Bundan faydalanan Fransızlar, nakliyenin mühim ve büyük bir kısmını İkizkuyu'ya gönderebildilerse de az bir kısmını götüremediler. Akşam hava kararınca kadar her iki taraf ateş düellosuna devam ettiler. Ama bir netice alınamadı. Zira fırsat elden kaçmıştı.

Biz bu başarısızlığı bulunduğumuz tepeden üzüntü ile seyrediyorduk. 5. fırka kumandanı Kenan Bey'in fedakârane kahramanlığı neticeyi değiştiremedi. Hava kararınca fırkalar geri çekildi, biz de ayrıldık.

Bu muharebede iki taraf bir miktar kayıp verdi. Yolda seyyar bir hastaneye götürülen çavuşun üzüntüsünden ağladığını gördük. Alınan bir miktar ganimet Maraş'a gönderildi. Arıl'dan hep beraber döndük. Bu hareket başarılı olabilseydi, Antep'in dahilindeki Özdemiş Bey'in kumandasındaki kuvvetlerle, Selahattin Adil Paşa'nın kuvvetleri birleştirilerek o zaman Antep'in Fransızlardan kurtulması sağlanacaktı.

Kolordunun yaptığı bu girişimin başarılı olmayışı, içerdeki mücahitlerin de dayanıklılığını kırdığı için içerde esir olmaktansa bir taarruzla dışarı çıkmayı uygun gören kolordu kumandanının emri ile Özdemiş Bey, gece bir huruç (çıkış) taarruzu yapmış, cepheyi yararak kuvvetle beraber Antep'ten çıkmıştır.

Sabık Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay ın da Gaziantep savaşına topçu teğmeni olarak katıldığını hatırlıyorum. Kendilerine sorduğumda doğruladılar.

Araplar köyünde, kumandanı bekliyorken o sırada Kuseyr'den Büyükburç karargâhından gelen bir haberci, "siz ayrıldıktan sonra Fransızlar karargâhı üç koldan bastı, orada bulunan esirleri kurtarıp, karargâhı yağma ederek birçok arkadaşı esir aldılar. Kumandan kaçıp kurtuldu ve Kuva-i Milliye dağıldı" dedi. Durumu Selahattin Paşa'ya anlattım. O da haberi diğer fırka kumandanları ile görüştüktan sonra bana, "Bu vaziyet karşısında altı piyade taburunun gönderilmesi bir fayda temin etmeyecek, hemen oraya gidilerek vaziyeti yerinde tektik edip bir haber gönderin " dedi. Vedalaşarak ayrıldık. Onlar Maraş'a, ben de beraberimdeki arkadaşlarla Reyhaniye'ye hareket ettik. Hiçbir şey temin edemeden birkaç gün sonra gece Çatalhöyük'e geldik. Arkadaşlar köylerine döndüler, ben de Gülizar Hatun'a misafir oldum. Yemekten sonra oğlu Mürselzade Kadir Bey'e Büyükburç Karargâhının baskınını sordum.

Dördüncü günü Amik Ovasına inmek üzere hazırlanırken Maraş'ta ikinci kolordu komutanlığından aldığım emirde: "Kolordu Sakarya Muha-

rebesine iştirak etmek üzere hareket edecektir. Fransızlarla geçici bir ateşkes yapılmış olduğundan Fransızlara karşı yapmakta olduğumuz harekâtı durdurduk, siz de Maraş'a avdet ediniz" deniyordu. Bu emir üzerine Kürt-dağı, Hassa, İslahiye ve havalisi Kuvay-ı Milliye kuvvetimiz duruma hakim olmakla beraber, toplanıp derhal Maraş'a hareket ettik. Biz yetişinceye kadar kolordu Sakarya muharebesine katılmak için Maraş'tan hareket etmiş.

Birkaç gün sonra aldığı emir üzerine, Kuzey Suriye'den Csir, Şuur ve havalisinden Özdemir Bey de geldi. İkinci bir emre kadar Maraş'ta olayların gelişmesini bekledik.

Fransızların Fırat ırmağının doğusundaki bölgelerden atılmalarından sonra Hatay'dan Gazi Antep'e uzanan bölgedeki çetin çatışmalardan usanarak B.M.M. hükümetiyle anlaşma aramaya koyulmuşlar ve bu amaçlarla, Fransa Mebuslar Meclisi Dış İşleri Komisyonu sözcüsü Franklin Boyillon Ankara'ya gönderilmiştir. Onun uzun tartışmalardan sonra bir anlaşmanın esasları aşağı yukarı hazırlanmıştı.

DURAN SÜLÜK

.....

... Ermenilerin ileri gelenlerinden Hırlak Osep'in evinde bir gün bir ziyafet verilmişti. Fransız komutanı, Osep'in kızı ile dans etmek istemiş... kız da "Ne zaman kaleye Fransız bayrağı dikersen o zaman seninle dans ederim" demiş. Sabahleyin uyandığımız vakit kalede bizim bayrağın yerinde Fransız bayrağı vardı. Bu bizi çileden çıkardı.

... İmam Rıdvan Hoca,"hürriyeti olmayan bir millet,Cuma namazı kılamaz. " Fransız bayrağını indirip yaktık, yerine Türk bayrağını taktık.

MUSTAFA ŞERBETÇİ (BAKKAL)

... Harp başladığı zaman on üç yaşındaydım. Postacılık yaptırırlandı. Birgün, Fransız komutanı Meclisi Umum Azalarını koleje çağırmış. Harpte şehit olan Evliya Efendi, Evgaf Müdürü idi. .. Hükümete vardığımda Evliya Efendi, bıyıklarını ağzına almış, salonda bir öte bir beri öfkelenerek geziniyor, "Ben düşman ayağına gitmem... onlar benim ayağıma gelsin. " diye söyleniyordu... Bizim Marif Müdürü Şerif Bey,"bana"basto-

numu getir diye söyledi. Bizim koğuş,hükümetin bir parçası olan askerî şube idi. Ben fırladım,bastonu aldım. Küçük kapıdan hükümetten içeri girerken,hükümetin içindeki büyük çınarın dibinde bir kalabalık gördüm. Kalabalığın içinden Maarif Müdürü bastonu daireye koymamı işaret etti. Derhal bastonu daireye koydum ve yanına gittim. Onlar büyük kapıdan girerken yanına ulaştım. Bana dönerek "ne var?" diye sordu. "Evde hasta var, seni istiyorlar"dedim. Şerif Bey,Mutasarrıf Bey'e dönerek "Bizim evdeki hasta galiba ağırlaşmış, çocuk beni çağırıyor, müsaadenizle ben yolda size yetişirim" dedi. Daireye geldiğimizde sırtımı okşadı,"aferin,hadi git postahanedeki evrakları al getir"dedi.

Gittim evrakları aldım, getirdim,masasının üstüne kodum. Bu sırada heyet ile giden Mehmet Çavuş ve polis memuru Muhittin Efendi, aşağı taraftan koşarak geliyor, hem de bağıryorlardı: "Heyeti hapsettiler. Durman,duracak zaman değildir."

Bunu duyunca Haznedar Osman Çavuş mavzeri ile sokağa fırladı. ... Ben eve gitmek için yola çıktım.

İBRAHİM ŞEREFOĞLU (ŞEREFOĞLU KÖYÜNDEN)

... esir edilen Elbas Mehmetle kardeşine, Ermeni Çavuşu sırtarak yaklaştı. Dişleri sap sarı idi. Ağzı pis pis rakı kokuyordu... Çavuş belinden bir pala çıkardı. Bu pala Elhas Mehmet'in palasıydı. Pala ile önce Mehmet'i traş etti ve şakağının derisini tuttu yüzmeye başladı. Çenesine kadar yüzdü, sonra öbür yanağına geçti, onu da yüzdü... Mehmet'in hiç sesi çıkmıyordu... Ermeni Çavuş, Mehmet'in yüzüne aynayı tuttu. "Nasıl olmuş?" diye sırttı... Mehmet gayet normal bir şekilde "İyi olmuş" diye cevap verdi.

... Kuyumcuya vardık, kimsecikler yok. Tavuklar bir oraya, bir buraya koşuyorlar. Sinek vızıltıları dolaşiyor ortalıkta... ta ötelerden bir kaç camız böğürüyor. .. Fransız kimseyi bulamayınca hayvanları kurşunlamış... Zaten kendilerinin de hayvandan farkı yok ki...

... Şihço'nun köyüne vardık. Orada da kimse yok. Hava karanlık, poyraz esiyor. Soğuk, donuyoruz... Köyün ta ucundaki puharının birinden duman çıkıyor, oraya vardık... İçeride Mehmet Ali'yi yatırmışlar ağzına bulamaç akıtıyorlar. Sorduk anlattılar:

"Mehmet Ali'yi yakalamışlar, üstünde ne varsa almışlar. Dövmüşler, dövmüşler..."

Kılılı'ya geldik, kimse yok. talan etmişler köyü... Köyden yirmi altı kişi bulmuşlar, hepsine elleri ile mezarlarını kazdırmışlar ve depikleye depikleye mezarlara diri diri gömmüşler...

ÖKKEŞ İPBÜKEN (ŞİHTURAN MAHALLESİ)

Bizim evin altı kahve idi. Fransızlar gelip bizim kahveye bomba attılar. Kahvede kimse olmadığından can kaybı olmadı. Acemli Mahallesinde ablamgil vardı. Biz oraya kaçtık. Ben bu sırada çeteler arasına girmiştim. Fakat yaşımın küçük olması sebebiyle fazla savaşmadım. O zaman 12 yaşında idim. Kuyucak'ta Hırlak (... un) evi vardı. Oradan bir ses geldi "O fakir fukaranın evini yakıp yıkmayın. Gelin de burayı da yakın" dedi. Memleketin ünlü kahramanı Millîş Nuri, "Dur sabah da sana sıra gelir" diye cevap verdi. Alemlî camisinde bütün millet yemek yedik. Orada Hırlak evine doğru millet yürümeye başladı. Evin önüne vardık. Hırlak evinin kapısı demirdendi. Fakat baltalarla kapıyı parçaladık, içeriye dolduk. Ev üç katlıydı, birinci kata çıktık, salonun boyundan boyuna yemekler dolu idi. Fakat yemek yiyemeden kaçmış. Millet evi yağmalamaya başladılar. Bunu gören Millîş Nuri, "atın elinizdekileri dedi. Yoksa silahımı başta size çekerim" dedi ve milletin üzerine silahı çevirdi. Herkes elindekileri yere attılar. Bir teneke gazyağını alarak eve döktü, kibriti çaldı. Ev yanmaya başladı. Evin içinden ben küçük bir sahan almıştım. Sahanın içinde Hırlak mühürü vardı, bunu aldım. Oradan Şih mahallesine gittik. Benim silahım da mermi kalmamıştı. Cephane yetişmiyordu. Birisini benim yanıma yoldaş verin, mermi getireyim dedim. Yanıma birini verdiler, onunla beraber Şih mahallesinden Kuyucağa, oradan Sarayaltına, oradan da şimdiki kasap çarşısından Ulu Camii'nin yanından geçerek Hükümete çıktım. Cephane'nin Sarıkati'bîn evinde olduğunu söylediler. Sarıkati'bîn oğlu mekteb arkadaşımı. Onların evine vardım. İki kutuyu aldım ve mermiyi mahalleye getirdim.

Kuyucak mevkiinde, memleketimizin ünlü kahramanı Millîş Nuri'nin bulunduğu yer, Doktor Arşın'ın evinin yanında idi. Sol karnı dışarı çıkmıştı. Millet "seni hastahaneye götürelim" dedilerse de bunu kabul et-

medi. Bağırsaklarını içine koyarak"devam edin,korkmayın, ben de birşey yok"dedi. Kalktı babasının evine kadar gitti ve orada Allah'ın rahmetine kavuştu. Böylece büyük kahramanımız şehit oldu.

Evde babasına "Baba eve misafir kabul etme, millet benim vurulduğumu duyarlarsa kaçarlarsa" demiştir.

Savaşı,ALLAH'IN yardımıyla kazandık, diyeceğim bu kadar.

AYŞE ÖKSÜZ (EV KADINI)

Yangından sonra Vahdettin Bey'in evine dolduk. Herkesin maneviyatı bozulmuştu. Mercimek Tepe'deki düşman ilerlerse,teslim olmayı düşünüyorlardı. Dayızade Hoca Efendi teslim olmaktansa kaçın dedi. Herkes kaçmaya başladı. Hava çok soğuk, her yer kar idi. Kardeşimle ben epiyi kaçtıktan sonra durduk, nereye geldiğimizi bilmiyorduk, soğuk bir tarafa, açlık başlamıştı. Bu sırada yanımıza bir araba geldi, yükü olan buğdayları bıraktı ve bizi arabaya aldılar. Hamidiye Karakoluna getirdiler. Orada karımızı doyurdular, sonra çeteler geldi ve bizi sırtlarına alıp Kısık Hanına kadar taşıdılar, orada bizi ihtiyar bir karı kocaya teslim ettiler. Onlar bizi giydirdi ve doyurdular.

YÜZBAŞI KAMİL POLAT (ESTER SÜVARİ MÜFREZESİ KUMANDANI)

(Emekli Albay Kâmil Polat, Maraş Milli Mücadelesine Mustafa Kemal Paşa tarafından Sivas'tan gönderilen ester suvari müfrezesi kumandanı) Yüzbaşı Kâmil:

"— 336 senesi, ordularımız bozulmuş, askerlerimiz terhis ve kıt' alarımız lâğvedilmiş. Vatan aksamının yer yer müstevli düşmanlar tarafından işgal edilmiş olduğu o meş'um hengâmeye müsadif, o kara günlerde Karadeniz sahilinde Ünye askerlik şubesine tayin edilmiştim. Burada bir şube zabiti olarak muattal ve seyirci kalmaya vicdanım razı olamazdı. İzin alıp Harekât-ı Milliye'nin merkezi ve mihrak noktası olan Sivas'a geldim. Tarz ve vukuu ileride mufassalan arzedilecek olan Harekât-ı Milliye'ye iştirak ettim. Mustafa Kemal Paşa tarafından,sureti mahsusada

*Sakallı Bedri
"Üzbaş Kâmil Polat,"*

teşkil edilen bir ester süvari bölüğü, iki top ve iki ağır makinalı tüfekten mürekkep bir müfrezenin başına getirilerek, pek güç durumda olan Maraş'a gönderildim.

İşte 336 senesi sonlarında bu müfreze ile Gürün üzerinden Elbistan'a gelerek, orada bulunan Askerlik Şubesi Reisi Mıntıka kumandanı Sivaslı Ali Bey'e mümâki oldum.

Maraş ve Maraş Harbi ve cephesi hakkında luzum gelen ilk malumatı ve lâzım gelen direktifleri Ali Bey'den aldıktan sonra Maksutlu üzerinden Maraş'a gelerek Ahırdağı eteklerinde Cancık nâm mevkiini karargâh ittihaz ederek, Maraş'ın kurtuluşuna kadar, şimal çevresini buradan sevk ve idare ettim.

Cenuptan Kılınç Ali Bey, Pazarcık müfrezelerinin ve şimalde Bertiz kuvvetleriyle, bu askeri müfrezenin ahenkli ve isabetli sevk idaresi ve Maraş dahilindeki kahraman mücahitlerin feragat ve cansiperane çalışmaları ve çarpışmaları neticesi Maraş, bimennihilkerim, 12 Şubat 336'da düşmandan tathir (temizlendi) edildi.

Maraş'ın düşmandan kurtuluşundan sonra Maraş-İslahiye, Maraş - Antep yollarının setü teminine memur edilerek bir müddet bu havalide kaldım.

Bu sırada İstanbul (Ferit Paşa) hükümetine tamamiyle sadık ve bağlı bulunan Osmaniye (Celibereket) livasından gelen Fransız, Türk ve Ermeni askerlerinden mürekkep olan muhtelif bir kuvvetin Keferdiz'de Hurşit Ağa'nın konağında tahassun (toplandığını) haber alarak müfrezemle mezkur köyü ve konağı sardım. Yirmi dört saat devam eden müsademe neticesinde düşman müfrezesinden — İçlerinde Osmaniye jandarma bölük komutanı bir Yüzbaşı ile beş Türk jandarma askerinin de dahil bulunduğu— bir kısmını esir alarak Maraş'a gönderdim.

Bu vak'adan birkaç gün sonra mıntıka kumandanı Binbaşı Ali, suvari Yüzbaşı Yörük Selim ve Kılınç Ali Bey'lerle birlikte müştereken Sakçagözü'nde merhum Hurşit Ağa'nın konağında yapılan bir içtimada kur'a çekilerek Kılınç Ali Bey, Antep; Yörük Selim Bey, İslahiye ve ben (Yüzbaşı Kamil) Kilis ve havalisine memur edildik.

Bu taksim-i vazaiften sonra, maiyetindeki suvari bölüğünü, Bölük üsteğmeni (Mülâzımı evvel) Harputlu Halim Efendi'ye devri teslim ederek, bölükten sadece gönüllü ve seçme on atlıdan mürekkep bir çekirdek müfreze ile Kürt dağlarından hududu aşarak Kilis ve havalisine gittim.

Civar vilayetlerin durumlarını anlamak üzere o sırada Kilis Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinden memuren Sakcagözü'ne gönderilmiş olan Kilis mücahitlerinden İslâm Bey de müfrezemizle gelmiş ve Millî Mücadelenin sonuna kadar bu müfreze ile cansiperâne çalışmıştır.

Bu tarihten itibaren, daha doğrusu Sakcagözü'nde yapılan tarihî toplantıda (Polat) ismini takınmış ve bu isimle Kilis ve havalisine geçmiştir.

Millî Mücadelenin sonuna kadar, bidayette (Kilis ve havalisi Kuvvay-i Milliye Kumandanı), sonraları Ankara hükümetinin emirleriyle Kuvvay-i Milliyelerin ilgası üzerine (Kilis ve havalisi Kumandanı) olarak o havalide kaldım ve çalıştım."

Kâmil Polat'ın Kilis ve havalisindeki hizmetlerine karşı Kilis belediye meclisi, kendisini fahri hemşehriliğe kabul etmiş ve ayrıca Antep vilayeti meclis-i umumiyesince Kilis kazasında Kuvvay-i Milliye Kumandanlığı karargâhı olan (Munbuc) nahiyesinin (Polateli) ve nahiye merkezi (Cercik) köyünün isminin de (Polat Bey) olarak tevsim edilmesine karar verilmiştir...

... İstiklâl Harbinde sebkeken hizmetlerine mukâbil 400 nolu kanunla rütbesi yüzbaşılıktan Binbaşılığa yükseltilmiş...

İBRAHİM KIZI MERYEM TAŞGETİREN (MAĞRALI MAHALLESİ)

İngilizler geldiklerinde onlardan bir zarar görmedik. Bizim evin üst tarafı o zamanlar çayırıktı, orada atları otlatırlardı, yaşımızın küçük-lüğünden ve o zamanlar aklımızın yetmediğinden merakla seyrederdik. Fransızların gelmesi sonucunda Ermeniler iyice şımarmaya başladılar. Başka mahallelerde ırz ve namusa tecavüz, küfretmeler gibi olayların olduğunu duyuyorduk. Bizim mahallede ise Kesme Kökü Yiğit ve Reşit adında iki kişiyi de dağa oduna giderken vurdular. Maraş'a Fransızlar girince Ermeniler taşkınlık yapmaya başladılar. Ahalinin bir çoğu şehir dışına doğru dağlara ve köylere gitmeye başladılar. Çıkanlar ise genelde ihtiyarlar, kadınlar ve çocuklar idi. İmam bağı üzerinden geçerek Tekerek yoluna ulaştık, oraya vardığımızda küçük bir grup kalmıştık, oradan Kaz-

ma'ya doğru yürüdük, dayım bize kılavuzluk ediyordu. İleri varınca bir köprüden geçecektik, dayım bize ileride var diye seslendi, ben de onları gördüm, onlar da atları dereye bırakmışlar ve saklanmışlardı. Biz saklanarak, gizlice oradan uzaklaştık. Onlar bizden,biz onlardan korkuyorduk. İleride bir bağ evine vardık. Orda biraz dinlendik, hava buz gibi idi, ayaz vardı, kar ise diz boyu idi, ayaklarımız uyuşmuştu. Oradan ayrılarak yukarlara doğru çıktık. Nihayet bir davar damına vardık, içerden dışarı doğru bir ışık sızıyordu. Biz yaklaşınca biri parola dedi, bizden biri de "süngü"dedi. Biz yukarı çıktık, içerde dayım, amcamla beraber yirmibeş otuz kişi vardı. Biz biraz ısınınca uyumuşuz. Sabahleyin uyandığımızda kadınlar, çocuklardan başka kimse kalmamıştı. O gün akşam dışarı çıktığımızda kışla yanıyordu, sonradan haber geldi ki düşman kaçırıyormuş. Biz sabah ezanı şehre doğru yola çıktık, ben mermileri taşıyordum. Şehre geldik, anama, babama benim öldüğümü söylemişler, onlar benim ölümü arıyorlarmış. Beni karşılarında görünce çok sevindiler.

Sene 365 otuzbeşinde
Bir gıyamet koptu Maraş içinde
Fransız askeri toplar başında
Bunu duyan ehli İslâm ağladı.

Ermeniler Kiliseye yürüdü
Dört tarafı Fransızlar bürüdü
Yürekteki olan yağlar eridi
Damarda duran kanlar ağladı.

Ermeniler kiliseye vardılar
İntikâm almaya karar koydular
Müslümanlık namı kalksın dediler
Bunu duyan ehli İslâm ağladı

Ahmak Fransız saraya vardı
Osmanlı bayrağın kaldırın dedi
Kalede askerim otursun dedi
Bunu duyan ehli İslâm ağladı

Tayyaresi geldi havada uçtu
Gören ahalinin teptili şaştı
Ordu vardı, Osmaniyye dayandı
Pis yüzleri kızıl kana boyadı

Evlerden evlere delik açıldı
Geceli gündüzlü rahmet saçıldı
Nice ana kuzuları yetim kaldı
Bunu duyan ehli İslâm ağladı

Etraf şehirden çok çete geldi
Soğuk şiddetinden geri dağıldı
Biçare Aslan Bey yalnız kaldı
Bu beyiti söyledi hemen ağladı

Hamamcı Memili fikre daldı
Hanesi yıkıldı komşuya vardı
Karanlık ahırda bir zaman kaldı
Bu beyiti söyledi hemen ağladı.

HAFİZ MEHMET TEKİNŞEN (JANDARMA)

Süleyman Bey'in yanında iken, içeri, Kozlu Dereli Mehmet adında bir delikanlı girdi. Bu delikanlı Süleyman Bey'den silah istedi. Süleyman Bey "Burada silah deposu mu var aslanım, git kendin bul al" dedi.

Kozlu Dereli, Çangal'a (bugünkü itfaiye binasının orası) doğru gitti. Orada yaşlı bir çınar vardı. Bu ağacın dalına bir çangal takıp adam asarlardı. Ondan buraya Çangal derlerdi.

Çangal dediğimiz yerde bir Fransız Karakolu kurulmuş, içinde de on kadar asker vardı. Mehmet sanki emir almış gibi, doğru oraya gitti.. siperden şehri makinalı tüfek ateşine tutan Fransız mevzilerine doğru ilerledi... arkalarını dolanarak sipere atladı... boğuşmaya başladılar. Fransız askeri babayıgitti... Kozludereli alta düştü.. . fakat Fransız askerinin belindeki kasaturayı çekmiş, herifin kalbine saplamış... düşünden kan didirdi... Kozluderedeli tırnağına kadar kanınan çimdi...

Mehmet siperde bulduklarını toplamış, Süleyman Bey'in yanına geldi. "İşte komutanım silah getirdim ' diyince Süleyman Bey "Onlar da senin olsun" dedi ve

HASAN VURSAVUŞ GAZİPAŞA MAHALLESİ

... Bir İngiliz askeri, bakkal olan babama bir mavzer verdi."Bunu iyi sakla, yakında burada harp olacak"dedi.

Tayyareler geldi havaya uçtu,
Gören ehli İslâmın tatbiri şaştı,
Şükür Mevlaya Fransız kaçtı,
Pis yüzleri zahverana boyandı.

Ehli İslâm düştü yola
Hızır yardımcısı ola
Fransız şerri son bula
Yetiş ya Habibullah sen yetiş

İSİMSİZ BİR GAZİ

... Kardeşim Ökkeş, birdenbire,"işte (Yeşil ordu) yani Atatürk'ün ordusu geldi"diyerek tabancasını aldı ve dışarı fırladı. Bu sırada kışladaki silahları çalan Ermeniler ile karşılaştı. Abim amansız bir çatışmaya tutuştu. Yakaladılar, boğazına ip takıp sürüye sürüye eski jandarma dairesinin yanına kadar götürdüler. Anam ile biz de ağlaya ağlaya takip ediyorduk. Bir ara kaçmaya yeltendi,"beni kurtarın" diye bar bar bağırıyordu... On yedi kurşun ile abimi delik deşik ettiler... Aklıma geldikçe ağlarım...

... Eczacı Lütfi Efendi'nin evine bomba atmak için Fransızlar sıçan yollarından ilerliyorlardı. Kayabaşı camii'nin batısındaki Veli Efendi'nin evinden buraları korumaya uğraşan çeteler her iki tarafa ateş ederlerken, Vezir Hoca "— Kayabaşı'nda iki fedai yok mu!" diye bağırırdı. Bu bağırma üzerine Haydarlı semtinden Anaforcu Hanefi adında biri "— Ben varım" dedi. Ben de ondan cesaret alarak "Ben de varım" dedim.

Her ikimizi Çiçekli camiine getirdiler. Ne yazdıklarını sonradan öğrendiğimiz mektupları ayrı ayrı kolumuzun altına bağlayarak her ikimizi de, eski elektrik diye anılan Nuh Efendi'nin bahçesinin dibine getirdiler. İkimize de köşkerlerin kullandığı pazmantı yani yüzyirmi beş santim uzunluğundaki pazmantın bir tarafını boğazımıza ve bir tarafını da ayağımızın tekine takdılar. Biz bu şekilde sürüne sürüne Fransız Meteoroloji-sinin altından geçtik. Yerde dizin dizin giderken boğazımız kısıldığı zaman kafamız yükseliyor, ayağımızı kaldırdığımız zaman da kafamız yere iniyordu. Bu hareket bir köpek gidişin andırdığından düşmanın dik-katini çekmiyordu. Bu şekilde on beş dakikalık yolu dört saatte aldık. Aptallar mahallesinde Kılıç Ali'yi bulduk. Bizi Süleyman Zülkadir Oğlu'nun evine götürdüler. Kolumuzun altında bağlı bulunan mektupları aldılar. Meğer bu mektuplarda bomba istenmiş. Az sonra dört tane köşeli ve üzerinde dört numara yazılı bomba geldi. İkisini benim, ikisini de Anaforcu Hanefi'nin kolları altına uzun bir bez parçası ile bağladılar. Yine aynı yolu takiben, yerde sürünerek geri döndük. Rahmetli Anaforcu Hanefi benden daha cesurdu. Daima on adım ilerde sürünürdü... Ben soğuktan donmuş olmalıyım ki, siyeçlerin içine gömüldüm. Bizi bekliyen mücahitler beni kurtardılar. Evlerimize gittik... Getirdiğimiz bombaları Hayri Çavuş'a teslim ettik, Hayri Çavuş, Kayabaşı Cami-inin minaresine çıkararak bombaları Fransızlara attı. . düşman geri çekildi.

ELBİSTAN'DA İSTİKLAL HARBİ ÖNCESİ DURUM

..." Büyük kurtarıcımız, Ulu önder Atatürk, Erzurum Kongresinden sonra Sivas'ta bir kongre aktederek, güzel yurdumuzu müstevli Yunan ordularından kurtarmak üzere "Müdafaa-i Hukuk Cemiyetini" kurmuştur. Bu cemiyetin bir şubesi de Elbistan,da kurulmuş ve cemiyet başkanlığına, eski Şam sulh hukuk hakimlerinden Elbistanlı Bekiş zâde Ali Efendi getirilmiştir. Ali Efendi'ye yardımcı olarak da yine eski hakimlerden Kışlâl zâde Ali Avni Efendi cemiyete reis muavini olmuştu. Bu iki zat,memleketin aydın kişilerini ve eski yedek subaylarını davetle,onları üye olmaya ik-na ederek üye kaydetmişlerdir... Bir müddet sonra Nakıp zâde Mehmet Ağa cemiyet başkanlığına getirilmiştir.... Mustafa Kemal'in Elbistan'a gönderdiği Kılıç Ali Bey ile teşrik-i mesai ederek Maraş'ı Fransızların istirasından kurtarmak için çeteler teşkil etmek sureti ile Elbistan'dan...

Bu sırada Elbistan'da kaymakamlık yapan bir zat padişah tarafılsı

olarak Kuvvay-i Milliye'ye muhalefet ettiğinden, cemiyet mensupları tarafından geceleyin evinden alınarak Sivas'a gönderilmiş ... adı geçen kav-
makamın akibeti bilinmiyor...

Bir müddet sonra Nakip zâde Mehmet Ağa, cemiyet başkanlığından istifa ederek yerine Şeyh Naci Mustafa Efendi geldi."

Not Bu bilgiler, I. Cihan Harbine katılmış Elbistanlı yedek subaylardan Derviş zâde Ahmet Arıkan'dan alınmıştır (Füsun)

*1921 yılında Maraş
ve bir Kurtuluş yıldönümümüz*

Uzunoluk

*“Şehrin büyük çarşısından hükûmete giden cad-
denin, hükûmete daha yakın bir kısmınca, iki yamın-
daki dükkânlarla birlikte (Uzunoluk Çarşısı) de-
nir.*

Uzunoluk acı nereden gelmiş?

*Çocukluğumda ağaçtan bir su borusu, o va-
kit üstü açık akan derenin üzerinden doğudan
batıya doğru uzanmıştı. Yol kenarındaki su tera-
zisinin yüksekliği bir-birbuçuk metre gelirdi. Bo-
ru teraziden aldığı suyu derenin öbür tarafın-
daki yolun diğer kenarında bulunan hamama gö-
türürdü”*

Bunun için mi Uzunoluk denilmiş?

*Uzunoluk yalnız çarşının acı değildi. O davar-
daki evlere de Uzunoluk mahallesi denirdi...”*

Acil Bağdadlılar

MİLLÎ MARAŞ DESTANLARI

KURTULUŞ DESTANI

On iki şubattır gurtuluş günü
O gün muradına erdi Maraşlı
Her tarafda yaptık zafer düğünü
O gün düşmanına vurdu Maraşlı

Derelerden akdı düşmanın ganı
Göve direklendi ahı figanı
Toplu tüfekli bombalı düşmanı
Yumrukla zopayla ezdi Maraşlı

Maraş zannederdi gendin düğünde
Şannı bayram yaptık yirmi bir günde
Tabırlı ordulu düşman öğründe¹
Kükrek aslan gimî² durdu Maraşlı.

Maraşın em³ yokdu heş yaresinde
Ümidi galmışdı tek mevlasında
Üzerine çöken sirs⁴ arasında
Bir güneş ışığı gördü Maraşlı.

O gündür düşmanın kaçmasıyidi
O gündür düşmanın ölmesi yidi
O güneş Atatürk'ün yılmas sesiyidi
O sesle savaşa girdi Maraşlı

Maraş sen deyilmisin yanıp da tüten
Yirmi bir günde düşmanı önüne gatan
Gazi Antepde var şehidin yatan
Antebe bir yardım etdi Maraşlı

İpdida harbini Maraş bitirdi
Düşmanı şaşırdı aklın yitirdi
Maraş düşmanını vurdu götürdü
Atatürk'e selam verdi Maraşlı.

Allah Allah dedik başladık işe
Acele hazreti Ali yetişe
Evliyalar cümle harbe tutuşa
Kafir ohu ciyerime dayandı.

Hırğa' güvendi Fransız geldi
Türkiye esgerin böyle olmas sandı
Yapdığı plannar başına geldi.
Pis yüzleri zehverene^o boyandı.

Evliya Efendi daş hana dayandı
Sol böğründen gızıl gana boyandı
Yatan evliyalar cümle oyandı
Bunu duyan şahzâdeler ağladı.

Bilmem gaça vardı Sütçü İmam⁷ yaşı
Yüzleri nurlu -da siyahdur gaşı
Sütçü İmamı dersin çeteler başı
Din yolunda sarf eyledü bu canı.

Goca Maraş Türkiye nin gapısı
Müslümandur içindeki hepsi
Yüsüf Çavuş beya⁸ aslan yapısı
Din yolunda sarf eyledi bu canı.

Câmi kebirden sular çağladı
Yüsüf çavuş silahını yağladı
Hırlakyan da için için ağladı
İslâmın yüzüne bahmaz gayri.

Şaşgın Fransızlar saraya vardı
Osmannı bayrağın galdırın dedi.
Galada esgerim otursun dedi
Bunu duydu Sütçü İmam ağladı.

————— o —————

Maraş senin yazın var
Çekilmez boyrazın var
Seni sevene garşı
Bir gız gimî nazın var.

Nazlanmahda haklısın
Gönüllerde sahlısın
Türkiyye'de bir tane
Madalya bayrahlısın.

O bayrağın şan daşır
Ancak saa yaraşır
Maraş senin merdliğin
Hep dillerde dolaşır.

Maraş yiğitler yatağı
Eller aslannar otağı
Arhasında Ahır dağı
Eyil de bir bah Maraş'a
Nur yüzü parlah Maraş'a.

Beş yüz yerden suyu çıkar
Evlere temiz su ahar
Bahçasında güller hohar
Eğil de hohla Maraş
Gönlünde sahlâ Maraş.

Maraş şehitler kâbesi
Eğil de hohla Maraş'ı
Gönlünde sahlâ Maraş'ı.

Aşık Hüseyin ha guzum
Sahnelerde şantozum
Beni boynundan atma
Ayağında bir tozum.

Hüseyin Erden
(Maraş)

-
- 1 Önünde
2 Gibi
3 İlâç
4 Sis
5 Yerli bir Ermeninin adıdır.
6 Zehire
7 Yerli mücahidin adıdır.
8 Baya

"Dr Phil.Ahmet Caferoğlu. Üniversite Türk Dili Tarih Prof. Güney Doğu illerimiz Ağızlarından Toplamalar. Malatya, Elazığ, Tunceli, Gaziantep ve Maraş Vilayetleri ağızları. İstanbul. Bürhaneddin Erenler Matbaası, 1945 isimli eserin 150., 151. 152. ve 153 ncü sahifelerinden alınmıştır."

MARAŞ HARBİ DESTANI

Osmanlı sabırlı işinde usta
Kalmayın kardaşlar siz kara yasta
İnşallah İslâmın kılıcı üste
Tanrının arslanı Ali'miz vardır.

İngilizler gitti, Fransız geldi
Yapılı yolları hazırbaş buldu
Din cürük kafir şâduman oldu
Ne güzel, ne mazbut dinimiz vardır.

..... geldi dıkıldı şehre
O günde Elcikler gösterdi behre
Meyhane kârhane sürdüler sahra
Din ulusu vardır.

Hırlaklı Eğub'un ... gitti başı
Şükür eksik olmaz baranı kışı
Fatmal oğlu Derviş çeteler başı
Kahramanlı Maraş ilimiz var.

Türk oğlu Mustafa millet koçağı
Hacı Efendi şu Maraş'ın çiçeği
Fransız toplamış Ellik kaçağı
Senin burda bize (ne) diliniz vardır.

Geldiği vakitta vukuat çıktı
Ellik Fransızın yoluna gitti
Çok evini yıktı
Bir köpek vardır.

Ordumuz kumandanı Arslan Bey paŗa
Allah razı olsun sizden çok yaŗa
İnŗallah hayır gelir saē olan baŗa
Edepli erkânlı yolumuz vardır.

Kılınç Ali paŗa toplar atıyor
Dere tepe birbirine katıyor
Harbin şiddetinden yer gök tyor
Din ulusu bizim vardır.

Mitralyzler gırıl gırıl atıyor
Ehl-i islâm sanır davul tyor
Bizim yaēlı kurŗun varıp batıyor
.... içinde ulumuz vardır.

Çok şehre Fransız geldi oturdu
Ehl-i islâma bir araya getirdi
Bütün Ellik fitnekârlık yetrd
Allah'a sığındık dinimiz vardır.

Hidayet Allah'tan küffar da kaçtı
Araba yolunun peŗine dŗtı
Ellik kâfirleri yollarda řiŗti
Tilki akal yemi lmz vardır.

Eloēlu'na vardı, yine kırıldı
Bütün leŗleri yere serildi
Ellik şükür bunda behren görüldü
Bu yolda verecek ... vardır.

akıroēlu'nda da ordugâh kurdu
Gk (enin) oēlu İslâmı alırım derdi
ŗkr Allah bize nusratı verdi
Muhammed Mustafa glmz vardır.

Gelin arkadaşlar gelin oturun
Gamı kaseveti artık yetirin
Keçi, koyun düveleri getirin
Keselim bir kurban halımız vardır.

Hamd olsun yerinde durur köylerim
Namaz kılıp (hep) dualar eylerim
Antep'e hayırlı destan söylerim,
Bir parça fenadır halımız vardır.

MOLLA YUSUF gayrı söyleme yeter
Millet ajans edüp pazarda satar
Bu destanım bütün cihanı tutar
Mustafa Kemal Paşa ulumuz vardır.

21 Kanunuevvel 336 Orcan Köyünden olduğu anlaşılan Molla Yusuf'un söylediği bu destan Kanadı Kırık Zâde Ökkeş Efendi'nin Cönh yaprağından alınmıştır.

**MUHAMMED EMİNOĞLU VE
MUSTAFA BİRBİLEN
BEKTUTİYE MAHALLESİ**

Kafir dört taraftan topar atıyor,
Aman arkadaşlar vatan batıyor,
Yanan hanelerde baykuş ötüyor,
Veren kuşu şehirlerde uyandı.

Kafirin topundan evler yıkıldı,
Eksik ayal ulu yola döküldü,
Çok babayiğidin beli büküldü
Veren kuşu şehirlerde uyandı.

Allah Allah dedi çok babayiğit,
Kimi gazi oldu, kimi de şehit,
Şükrolsun kafiri eyledik sükut,
Hayır kuşu şehirlerde uyandı.

Evlerden evlere delik açarık,
Mevlam fırsat verse bizde kaçarık,
Müslüman dininden nasıl geçerik,
Hayır kuşu şehirde uyandı.

Evlerden evlere delik açıldı,
Geceli gündüzlü kanlar saçıldı,
Çete geldi yollarımız açıldı,
Hayır kuşu şehirlerde uyandı.

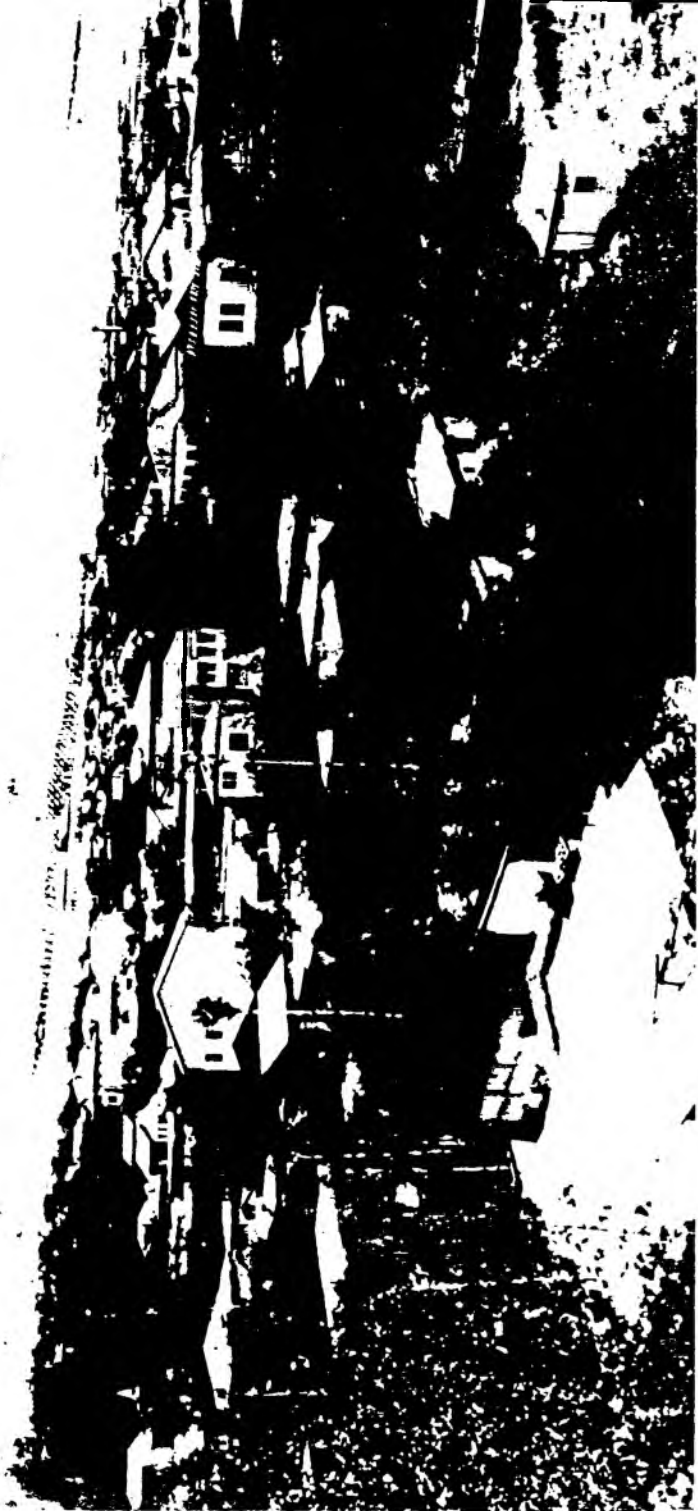
Hırlağa güvendi Fransız geldi,
Milliye askerin böyle olmaz sandı,
Korktuğu korkular başına geldi,
Hayır kuşu şehirlerde uyandı.

Mercimek tepeye topar kuruldu,
Bütün her taraftan silah verildi,
Kaçman Fransızlar etraf çevrildi,
Hayır kuşu şehirlerde uyandı.

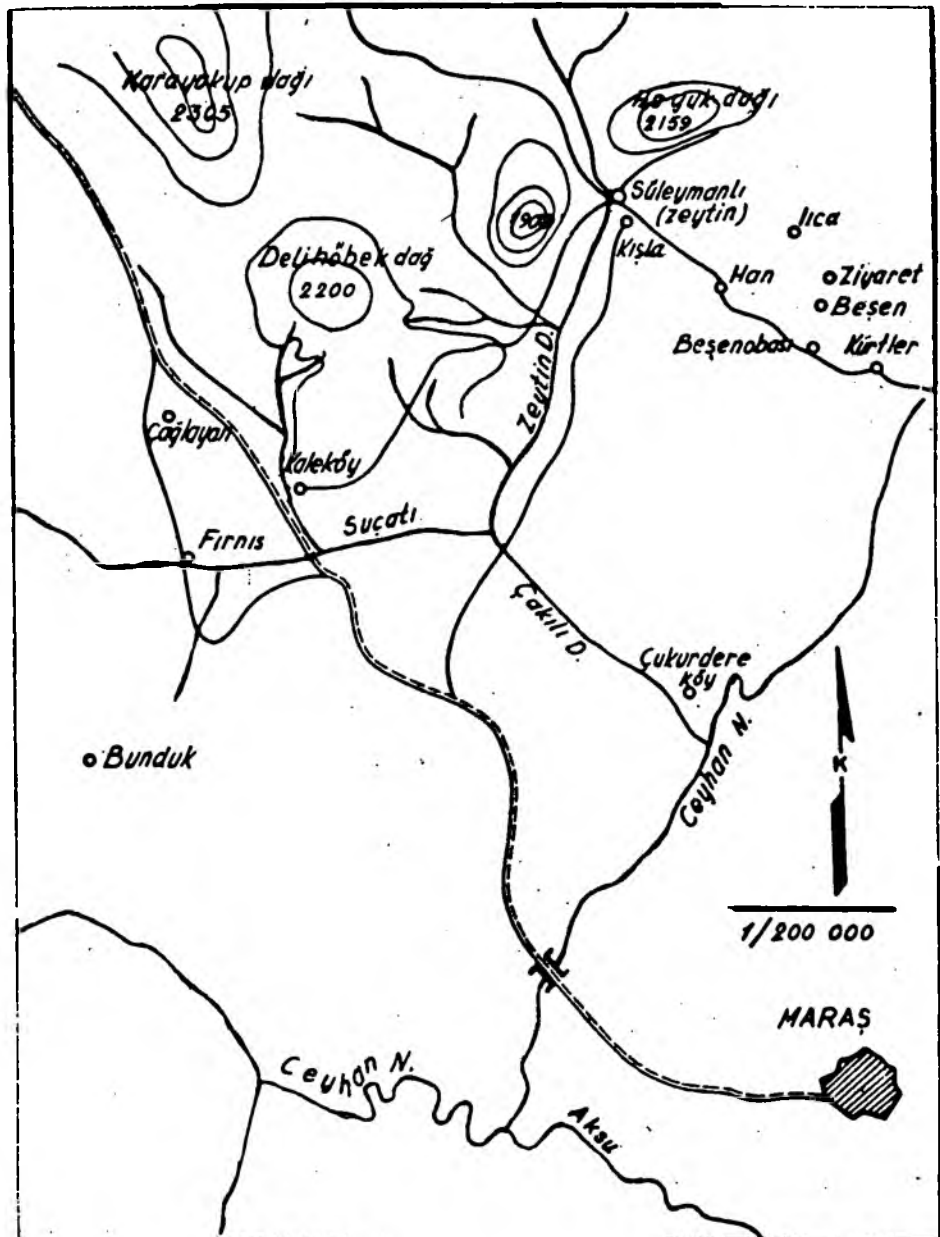
Fransız dediğin körler olası,
Tacı tahtı Osmanlıya kalası,
Ermeniler bir Allah'tan bulası,
Hayır kuşu şehirlerde uyandı.

Bu işe fahri kainat nazır,
Mustafa Kemal Paşa bir ulu vezir,
Biz imdat eyle Hz. Hızır,
Bu kavgaya cariyeler uyandı.

Allah Allah dedik başladık işe,
Bu işe Hz. Ali yetişse,
Cümle embiyalar hasbe tutuşa,
Hayır kuşu şehirlerde uyandı,
Pis yüzleri zahverene boyandı.

SÜLEYMANLI (ZEYTİN) BÖLGESİ

SÜLEYMANLI (ZEYTİN) SAVAŞLARI

Maraş'ın batı kuzeyinde, Ceyhan nehri ile Göksun çayı arasında, sarp, dağlık ve ormanlık bir bölge vardır. Bu bölgenin güneyindeki dağların yüksekliği 1000-1200 metre ise de kuzeye gittikçe, Göksun kasabası güney doğusunda yükseklik,2500 metreyi bulur. Daha kuzeyde Ceyhan nehrinin batısında Karakol dağında 3014 metre yükseklik göze çarpar. Bu dağlar, Orta Torosların en doğu kısımlarını teşkil ederler. Bu yüksek dağlar, suyu bol ve şiddetli akışa malik birçok derelerle kesildiği için arazisi çok girintili ve çıkıntılı bir haldedir. Yamaçlar dik ve dereler derindir.

Bölgede birkaç kasabadan başka pek az köy vardır. Bunlar da dağ köyü halindedir. Kasabaların halkını, çoğunlukla Ermeniler teşkil ederdi. Köylüler, hemen hemen tamamen Türktü. Birinci Dünya harbi ve İstiklâl harbi sıralarında Zeytin çayı kenarında Süleymanlı (Kışla) kasabası Zeytin veya Süleymanlı kazasının merkezi idi.

Birinci Dünya harbinde Ermenilerin isyanı dolayısıyla yapılan çarpışmalarda Zeytin kasabası tamamen yanmış ve Zeytin Ermenileri göçe tabi tutulmuş idi. Mütarekeden sonra 1500 nüfustan ibaret olan Zeytin Ermenileri, İngilizler tarafından Zeytin'e getirilmiş ise de kasabada bina olmadığından kışla binasına yerleştirilmişlerdi. Ermeniler, bu kışlayı ve civardaki 25 kadar binayı berkiterek, esasen silâhlı olarak geldiklerinden, sözde kendilerini korumağa başladılar. Bu maksatla Hükümet tarafından hem Ermenileri korumak ve hem de Ermeni tecavüzlerine meydan vermemek gayesiyle kışlanın 5 - 6 Km. kadar doğusundaki Ziyaret tepesine bir müfreze yerleştirildi. Bu suretle ilk zamanlarda bölgede asayişin sağlanmasına çalışıldı. Ermeniler de, kışlada kendi aralarından seçtikleri 12 kişilik bir idare hey'eti ile kendi kendilerini idare etmeye başladılar. Görülüyor ki, bu dağlık bölgede, bu Ermeni grubu, âdeta bir istiklâliyet hevesi içinde yaşıyorlardı. Kendilerinden silâhlarının teslimi istendi ise de asla yanaşmadılar. Diğer hemcinsleri gibi Fransızlardan cesaret alan bu Ermeniler de birer birer ayaklanmağa ve asayişi bozmağa başladılar. Fırıs Nahiye Müdürü ile ileri gelen birkaç Türk vatandaşı da bağlayıp kışlaya hapsedtiler ve birkaç Jandarmanın silâhlarını dahi almağa cür'et ettiler.

5 Mart 1920 günü Süleymanlı Kaymakamı, kasabanın 7 Km. doğusunda Beşen köyüne geldi. Kaymakam, tarafsız bölgeye tarafsız birkaç

Ermeni getirerek, Jandarmanın silâhları ile Nahiye Müdürü ve arkadaşlarının teslimini ve yıktıkları şehitlere ait kabirlerin tamirini istemiş ve 24 saat zarfında cevap verilmesini hatırlatmıştı. Verilen mühletin bitmiş olmasına rağmen, Ermenilerin muvafakat cevabı gelmediği gibi Türk ve Ermeni devriyeleri birbirleriyle karşılaşarak ateş açtılar ve bu suretle de Zeytin'de çarpışma başlamış oldu. Ermeniler bununla da kalmıyarak Beşen köyü istikâmetinde harekete geçtiler ve o zaman Beşen'e gelmiş bulunan Kuvayı Milliye ile çarpışmaya başladılar. Ermeniler tekrar Zeytin'e çekildiklerinden çarpışma geçici olarak kesilmiş oldu. Nahiye Müdürünün Ermeniler tarafından tevkifi üzerine Nahiye Müdürü vekâletini ifa etmek üzere 8 Mart 1920 günü Maraş'tan bir jandarma çavuşu ve birkaç jandarma, Fırnıs'a gönderilmişti. Durum yakından izlenmek üzere de Süleymanlı jandarma komutanı Çardak mevkiinden yola çıkarılarak Ermenilerle temas ederek lâzım gelen nasihatlar da bulunması emredildi.

Ermenilerin islâm köylerine taarruzu karşısında; Alişar, Kabaktepe, Kertin ve Sarıgözen ahalisinden bazıları, köylerini savunmak için silâh ve cephane almak üzere Elbistan'a gitmişler ve kısmen Elbistan'dan ve kısmen de Sivas'tan yeter derecede silâh ve cephane almışlardı. Görülüyor ki, bu durum karşısında halk, vatan ve namuslarını savunmak için harekete geçmiş bulunuyordu. 3. ncü Kolordu Komutanlığı "Zeytin'de islâmlarla Ermeniler arasında meydana geldiği haber alınan olayın yerinde doğru bir surette tahkiki için Elbistan kazasından bir jandarma subayının gönderilerek tahkikat yaptırılmasını" Maraş'ta 9. ncu Tümen Kumandanından ve Maraş Mutasarrıflığından rica ediyordu. Maraş Mutasarrıfının 30 Mart 1920'de 3. ncü Kolorduya verdiği raporda "Zeytin'e gönderilen nasihat Hey'eti döndü. Gerek bunun verdiği bilgiye, gerek oradaki Ermenilerin ileri gelenlerinin bilgilerine göre cevap almak, yazdıkları mektuba göre Zeytinlilerin hükümet idaresinden memnuniyet beyanı ile beraber kendilerinin de hükümet emrine itaattan başka bir fikirleri olmadığı ve bundan böyle İngilizlerin vesikayla verdikleri silâhlardan başka silâhları olmayıp bunu da vahşi hayvanların korkusundan elde bulundurdıkları fikrinde bulundukları anlaşılmış ve bundan ötürü şimdilik sukunetin tamamen muhafazası ile gerek İslâm ahali ve gerek Hristiyanlar tarafından birbirlerine tecavüz etmelerine meydan verilmemesi lüzumu Süleymanlı Kaymakamlığına ve Fırnıs Müdürüriyetine bildirilmiştir" deniliyordu.

Fakat Ermenilerin Süleymanlı kasabasındaki sağlam yapıtlı taş bina

olan askerî kışlaya yerleşmiş ve burayı kısmen berkitmiş olduklarından bu binadan çıkarılması, köy ve evlerine dağılması icap ediyordu.

Ermenilerin bu taşkınlıkları devam ederken 15 Mart 1920 tarihinde İstanbul'daki Milli Savunma Bakanlığından Sivas'taki 3 ncü Kolordu Komutanlığına şu emir verilmişti:

(Özet olarak): "3.ncü Kolordunun Zeytin Ermenileri ile meydana gelen durum hakkında verdiği bilgi, Ermenilerle Müslüman halk arasında sonuçları şüpheli bazı mühim vak'aların meydana gelebilmesine müsait gibi görünüyor. Bu olaylar, Ermenilerin tahriki ile olsa dahi, sulh sonuçları üzerinde fena tesir yapabilir. Bu sebeple Zeytin olaylarının daha başka vak'alar doğurmasına mani olunmasını ve sukun ve asayişin muhafazasını vatan menfaati bakımından çok lüzumlu görüyorum. Durumun imkân nisbetinde idare edilmesini".

Ayrıca Kolordunun 25 Nisan 1920 tarihli raporunda da, "Ermenilerin Osmanlı Bayrağı altında Hükümete sadık kalacaklarını ve kendilerinin her suretle muhafaza edilmesini istediklerini ve ufak bir müfrezenin Süleymanlı'da bulundurulmasının kararlaştırıldığı" yazıyordu. Hemen hiçbir tarafla irtibatı olmayan bu dağlık bölgede Hükümetin ve kıt'a komutanlarının aldıkları ciddi tedbirler karşısında boyun eğmek mecburiyetinde kalan Zeytin Ermenileri, bu müfrezenin kasaba dahilinde bulundurulmasına razı oldular.

Zeytin Ermenileri hakkında 2.nci Kolordu Komutanlığının Genel Kurmay Başkanlığına verdiği 21 Mayıs 1921 tarihli raporun özeti şöyle idi: "30 Mart 1920 tarihinde Kurmay Bnb. İsmail Hakkı, Zeytin'e gönderilerek durum tetkik ettirildi. Zeytin civarı bağ ve kereste bakımından çok zengin olduğu cihetle, mülk sahipleri bugünkü durumda memnuniyetsizlik göstermekte olduğundan, asayişin temini takdirinde kışlayı terkederek eski kasabalarını ihya etmeyi düşünmektedirler. Aralarında şekavete ve isyana taraftar olanlar azınlıkta kalmaktadır. Zeytin Ermenilerinin, ister kışlada ister kasabalarında bulunsun, bugün veya yarın bölgenin asayiş bakımından zararlı oldukları kanaatindeyim. Kendilerine itidal derecesinde gerekli nasihatlar verildi ve silâhlarının teslimi istendi ise de muvafakat edilmedi. Bir kısım Ermeniler de göç etmekte serbest bırakıldığı takdirde bölgeyi terke edecekleri zannolunmaktadır. Bu Ermenilerin, gelecekte Haçın gibi bir olaya meydan vereceklerini zannediyorum."

23 Mayıs 1921'de Genel Kurmay Bşk. Fevzi Çakmak imzası ile 2.nci Kolorduya yazılan emirde de "Zeytin kışlasının boşaltılmasıyla (İbrahim Uşağı) aşiretinin kışlaya yerleştirilmesi ve ermenilerin silâhları alınarak şimdilik civarda oturmalarına müsaade edilmesi muvafıktır. Bu meselenin silâhla karşılık görmesi ihtimali karşısında gerekli tedbirlerin alınması" deniliyordu. Zeytin Ermenilerine silâhlarını terk ve kışlayı boşaltmaları Kaza Kaymakamı ve Jandarma Komutanı tarafından bildirildi. Maraş'a bir hey'et gönderip isteklerini orada söyleyeceklerini bildirmeleri üzerine Maraş'a bir Ermeni hey'eti gitti.

Bunun üzerine, Hükümetin kararını tatbik ve infaz eylemek üzere Maraş'a gelen Ermeni Hey'eti ile birlikte 25.nci P. Alayı (2 Taburlu) bir dağ topçu takımı, Tümen istihkâm bölüğü, 25 Haziran 1921 günü akşamı Maraş'tan Zeytin'e yola çıkarıldı. Kozan mıntıkasında olup da Maraş'ın 20 Km. batısındaki Döngel (Yenicekale)'ye getirilmiş olan 9.ncu Tümen hücum taburu da Maraş - Göksun yarı yolunda, Suçatı mevkiine yola çıkarılmış olup 26 Haziran 1921 akşamı buraya varması beklenmekte idi. Ayrıca depo alayından 2 tabur da bir kudretli dağ topu ile takviye edilerek Kozan'dan yola çıkarıldı. 21 Haziran 1921 günü akşamı bu kıt'alar Zeytin'de emredilen yerlerde bulunacaklardı.

Ermenilerin icabında silâhla karşılık verecekleri öğrenildiğinden ve Türk köylerine dahi baskın yapmaları mümkün görüldüğünden Türk köylerine kısmen silâh dağıtılmaya başlandı. 27 Haziran 1921 günü, Zeytin kışlası, 25.nci Alay tarafından kuşaltılarak hükümetin teklifleri Ermenilere bildirildi. Kışla dışında 125 evden ibaret Ermeni halkı hükümetin bildirisini kabul ederek hayvanları ve eşyaları ile teslim oldular. Kışlada ise yalnız silâhlı olarak çekilip gitmek isteyen 150 şâki kaldı.

Ermenilerden 146 erkek, 218 kadın ve 235 çocuk, hükümete teslim oldu. Kolorduca, bu Ermenilerin kan dökülmesine meydan verilmemek için bir muharebeden ziyade, bir taraftan kaçıp gitmeleri daha münasip addediliyordu. Fakat, civarda şekavete başlamaları ihtimali dolayısıyla bu düşüncüyü Genel Kurmay uygun bulmuyordu. Birgün sonra top da yetiştüğinden kışladaki âsi Ermeniler, oldukça sıkıştırılmağa başlandı. 28-29 Haziran 1921 gecesi, fırtına ve karanlıktan istifade ederek arazinin çok sarp ve çetin olmasından da faydalanan asiler, bir kısım kadınlarla hayvanları kışlada terk ederek, batı istikâmetinde firara muvaffak oldular, bunların takibine hemen geçildi. Fırnis istikâmetinde kaçan bu Ermeniler,

daha batıda Bunduk köyüne geldiklerinde, Jandarma ve halk tarafından silâhla karşılanmış ve 5 saat kadar çarpışma olduktan sonra iki maktul bırakarak Ceyhan nehri boyundaki dağlara gizlendiler.

4 Temmuz 1921 günü, bu asiler, Andırın'ın kuzey doğusunda Sarımsak dağında ahali kuvvetleri ve kıt'alar tarafından sarılarak pusuya düşürülmüştü. Durumun fenalığını gören asilerden bir kısmı ele geçirilmiş, diğer bir kısmı da tekrar geri dönmeye kalkarak daha kuzeydeki sarp dağlara sığındılar. Bunlar bir kısmı birer ikişer olarak, Zeytin, Göksun, Andırın'a gelerek teslim oldular. Geri kalanlar da, Zeytin civarı ile Maraş ve Göksu ve Göksun - Pınarbaşı yollarında şekavette bulundukları anlaşıldığından tekrar takiplerine geçildi.

Yapılan takip neticesinde 6 Eylül 1921 günü son kabile bir sazlıkta sıkıştırılmış ve komutanları dahil olmak üzere 20 kadar ölü verilmişti. Fakat arazi bataklık olduğundan bu bataklıkta bir miktar daha şâki gizlenmiş bulunuyordu. Bunların da Eylül ayı ortalarında Kilis'e kadar gelerek, burada Fransızlara teslim oldukları, İçişleri Bakanlığının 28 Eylül 1921 tarihinde Genel Kurmay Bşk.lığına yazdığı yazıdan anlaşıldı.

İşte yüzlerce senedenberi Türk milletinin koynunda beslenip de milletin en güç devresinde Türk hükümetine isyan eden ve Türk halkına olmayacak zulüm ve işkenceyi haklı gören bir avuç gayri müslüm vatan-daşımızın akibeti de böylece sona ermişti.

"Vatan Nasıl Kurtarıldı. Hulki Sarol. Tosun Sarol. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. 1970, Sahife: 122-128'

Cumhuriyet'in ilk yıllarında Kahramanmaraş

Madalyamız

Devre: 11

İctima Senesi: 11

(Cilt 17 T.B.M.Meclisi Matbaası)

T.B.M.M.
Zabit Ceridesi

İ: 94

C: 1

5/4/1541

Birinci Celse

Medi Müzakerat; Saat 2.30

Reis: Refet Bey

Kâtipler: Ragıp Bey (Zonguldak), Kâzım Bey (Giresun)

Reis: Celseyi açıyorum efendim.

1. Zapt-ı sabık hülasası

Reis - Zapt-ı sabık hülasası okunacak:

Goksan üçüncü içtima

4/Nisan/1341 Cumartesi

Birinci Celse

Müdafaa-i Milliye Encümeni Mazbatası
Heyet-i Umumiyye

15/Mayıs/1335 tarihinden itibaren cidal-i Milliye biliştirak fevkalâde yararlıkları görülenlerin İstiklâl Madalyası ile taltifleri hakkında Başvekâletten mevрут tezkere ve inha evrakını tetkik ettik.

İnha edilen (271) zattan (11) zatın muamelesi noksan görülerek evrakının iadesine, (94) zatın inha evrakının reddine, (166) zatın İstiklâl Madalyası ile taltifine encümen karar vermiştir.

Müdafaa-i Milliye
Encümeni Reisi Namına
Rize
Ekrem

Mazbata Muharriri
Rize
Ekrem

Kâtip
Kocaeli
İbrahim

Aza
Malatya

Mahmut Nedim

Aza
Kastamoni
Halit

Aza
Erzurum
Rüştü

Aza
Siverek
Kadri

Aza
Ordu
Recâi

Reis— Efendim; Mazbatay-ı reye arz ediyorum. Kabul buyuranlar lütfen ellerini kaldırsın. Mazbata kabul edilmiştir. Bu mesele hakkında Rüştü Paşa'nın takriri vardır.

Takrirler

5/Nisan/1341

Başvekâlet Tezkiresi ile defter

Türkiye Cumhuriyeti
Başvekâlet
Kalemi Mahsus Müdüriyeti
Adet
6/312

21/1/1341

Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine,

15/Mayıs/1335 tarihinden itibaren Cidal-i Milliye iştirak muhtelif milli cephelerde veya dahili isyanların itfasında Müdafaa-i Memleket ile esbab-ı müdafaasını ihzar ve takviye gibi mahsusatta yararlıkları meşhut olduğundan Dahiliye Vekâleti Celilesinin 12/1/1341 tarih ve umur-u mahalliye 206/641 numaralı tezkeresiyle, mahiyeti hizmetlerinin icap ettireceği derecata göre taltifleri teklif olunan teşkilat-ı milliye ve Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri mensubin ve efradından yetmiş sekiz zata ait liste hidemat-ı vakıalarını mübeyyin tahkikat ve inha varakaları leffen takdim kılınmıştır. İktizasının ifasına müsaade buyrulmasını rica eylerim, efendim.

Başvekil
Ali Fethi

Sıra No.	İsim ve sanatı	Mahalli hizmeti	Hidematının suver-i tevsikiyesi	Başvekâletten gelen defterdeki sıra no.
153	Maraş namına İstiklâl madalyası itası	Mücadele-i Milliye	Maraş vilâyetinin 13/Kanunu evvel 1340 ve 2909/3970 numaralı tahrirative merbutu 3/532	53

Dönem: 3

Cilt: 20

Toplantı: 3

Millet Meclisi Tutanak Dergisi

26 ncı birleşim

10/1/1972 Pazartesi

Sahife 151-153

14— Maraş Milletvekili M.Zekeriya Kürşad'ın ve Maraş Milletvekili İbrahim Öztürk, Maraş ilinin adının Kahraman Maraş olarak değiştirilmesine dair kanun teklifleri ve iç işleri komisyonu raporu (2/162, 2/163) (S. sayısı: 192 ve 192'ye 1 nci, 2 nci ek)

Başkan—

Bir takrir vardır, okutuyorum.

Sayın Başkanlığa,

Gündemin 12.nci sıra numarasında bulunan Maraş ili adının Kahraman Maraş olarak değiştirilmesine dair teklif ve iç işleri komisyonu raporunun ivedilik ve öncelikle görüşülmesini saygılarımla arz ederim.

Eskişehir
Şevket Asbuzoğlu

Başkan— Öncelik ve ivedilikle görüşülmesi talebedilmektedir.

Bütün işlere takdimen görüşülmesine hususunu oylarınıza arz ediyorum... Kabul edenler... Etmeyenler... Raporun okunmaması kararlaştırılmıştır.

Tümü üzerinde görüşmek isteyen sayın milletvekili? Yok.

Maddelere geçilmesi hususunu oylarınıza arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

İvedilikle görüşülmesini hususunu oylarınıza arz ediyorum.

.....

Birinci maddeyi okutuyorum.

Maraş ili adının "Kahraman Maraş" olarak değiştirilmesi hakkında kanun

Madde 1.— Maraş ili adı "Kahraman Maraş" ili olarak değiştirilmiştir.

Başkan— Madde üzerinde görüşmek isteyen
Kabul edilmiştir.

İkinci maddeyi okutuyorum.

Madde 2.— Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

.

Madde 3.— Bu kanunu İçişleri Bakanı yürütür.

Başkan— Madde üzerinde görüşmek isteyen

ZEKERİYA KÜRŞAD (Maraş) Sayın Başkan, Muhterem Arkadaşlar, ..

Maraş Türkiye'nin son derece önemli coğrafi bir bölgesinde bulunmaktadır. İstiklâl Savaşından önce 1. nci Cihan Harbinin müstevli devletleri memleketimizi işgal etmişler ve bu arada Çukurova, Gaziantep, Urfa ve civarı da Fransız ve İngilizler tarafından işgal edilmişti.

Memleketimizin Garbında İstiklâl Savaşı için yeni yeni hazırlıklar başlamıştı. Şark bölgemizde de Kâzım Karabekir Komutasındaki büyük harekâtı devam ediyordu.

Fransız ve İngilizler Anadolu'yu ikiye bölebilmek için evvelâ Gaziantep'e yerleşmişler ve sonradan son derece sevkülceyi önem taşıyan, Orta Anadolu'ya açılan kilit mevkiindeki Maraş'ı işgale teşebbüs etmişlerdi.

Maraş, bu haliyle İstiklâl Savaşımızda son derece önemli bir mücadelenin önünde bulunuyordu. Eğer Maraş, diğer vilayet merkezlerimiz gibi düşmana teslim olmuş olsa idi, yahut düşman buraya rahat rahat yerleşebilse idi, buradan Sivas istikâmetine, oradan Samsun'a çıksa idi, Anadolu'da istiklâl için mücadele eden Garp ve Şark kuvvetlerimiz ikiye ayrılmış

olacaklar ve İstiklâl Savaşımız, daha başlamadan, memlekette maalesef sönmüş olacaktı.

İşte böyle bir durumdaki Anadolu, her haliyle gayriaskerî bir duruma düşürülmüş, şehirlerde hiçbir asker bulunmamakta iken Fransızlar, memleketi işgale teşebbüs etmişler ve fakat Maraşlılar, öncelikle yedisinden yetmişine kadar bütün fertleriyle bu düşmana karşı koymuşlardır. Yüz onbeş gün devam eden muharebelerin yirmi iki günü, geceli gündüzlü sokak sokak, ev ev yapılmak suretiyle Fransızlar mağlup edilmiş ve büyük zayıatlarla yüz geri edilerek arzu ettikleri istikâmetlerde ilerlemelerine mâni olunmuş, Ayıntap ve İslâhiye istikâmetinde kaçmışlardır.

Şu haliyle Maraş, Anadolu'nun kurtarılmasında ilk sancak, ilk kilit taşı olmuş oluyor. Bu bakımdan Maraş'ın İstiklâl Savaşımızda ilk örnek, düşmana karşı koyan ilk şehir olması yönünden bir gaziliği, bir kahramanlığı bundan elli iki yıl önce kabul edilmesi gereken bir husus idi. Esasen Genelkurmayın 1966 yılında neşrettiği Güney savaşlarımızla ilgili bir eserde de aynen şöyle denilmektedir:

Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesinin resmi yayınlarından olan ve Genelkurmay Basımevinde 1966 yılında bastırılan (Türk İstiklâl Harbi, Güney Cephesi) isimli kitabın 98.nci sayfasından aynen okuyorum.

"Maraş'taki tarihî Maraş arslan heykeli, bir taş parçası değil, bu kahramanlığın sembolüdür. Binlerce arslanlarla dolu Maraş şehri ancak "Kahraman Maraş" unvanıyla anılabilir. Maraşlılar, bu mücadelede Elbistan, Afşin, Gökşun, Pazarcık ve diğer kazaların önemli yardımlarını görmüşlerdir."

Yani, Genelkurmay, sizlerin şimdi kabul ettiğiniz karara 1966 yılında varmış bulunmaktadır. Gerek kitaplarda, gerek filimlerde, her yerde ve halkın dilinde de "Kahraman Maraş" deyimini zaten ayrılmaz bir birleşik isim olarak kullanılmaktadır.

Bu haliyle de memleketimizin her taşı toprağı bir kahramanlık, bir celâdet yeri olmasına rağmen, Maraş'ın İstiklâl Savaşımızda böylesine önemli bir durumunun bulunması ve öteden beri de buraya Kahraman Maraş denile gelmiş bulunması, Maraş'a bu sıfatın tescil edilmesinin Yüce Meclisce tarihî bir şeref payesi de getireceğinden ve gelecek nesillerimize de örnek olacağından, bunun kabul edilmiş olmasından dolayı yüce Meclisi bütün Maraşlılar adına ve şahsım adına saygıyla selamlıyor ve teşekkür ve minnetlerimi sunuyorum.

Saygılarımla. (Alkışlar).

BAŞKAN – Buyurun Sayın Asutay.

BURHANETTİN ASUTAY (İzmir) Sayın Başkan, Yüce Meclisin Değerli Üyeleri,

Her yönüyle istiklâl, her yönüyle bütünlüğe, her yönüyle bayrak sevgisine kucak açan Maraş'ın "Kahraman Maraş" adıyla anılmasının Yüce Meclisçe tesbit ve tescil edilmesi beni büyük memnuniyete gark etmiş ve o yola sevk etmiştir. Ama bir noktaya işaret etmek istiyorum.

Hatay'ından Çanakkale'sine kadar; Antalya'sı, Mersin'i, Aydın'ı Türkiye'nin 67 vilayeti müstevlilere karşı göğsünü germiş; kanıyla, sopayla, her türlü teçhiz edilmiş düşman ordularına karşı (cihat) açmıştır ve bu memleketi tüm istiklâl kavuşturmuştur. Şimdi 67 vilâyet içinden bir tek vilayeti, bir noktada kahramanlıkla tavsif edeceğiz, öbürlerine bunu aktarmayacağız. Tabii ne kanunu teklif edenler, ne Yüce Meclis böyle bir düşünce içinde değil. Ama ben şunu tescil ettirmek istiyorum:

Misak-i Millî Hududunda köyünde kasabasında, erkeğinden kadınına, bu vatanın her köşesindeki evlâdı kahramandır ve her yer kahramandır ve her şehir kahraman vasfını almaya lâyıktır.

Şimdi biz Yüce mecliste bu kanunu kabul ederek Maraş'a bir sıfat eklemekle Türkiye'nin 67 vilayetini aynı kahramanlık çevresi içinde müte-laâ ediyoruz. Ben böyle oy veriyorum bu kanuna. Bundan sonra başka bir vilayet artık, "Ben de kahramanım, ben de kahramanların kahramanıyım" diye yeni bir kanunla gelmemelidir; Maraş tüm Türkiye'nin başkahraman şehri olmak suretiyle, bütün köyleri, kazaları kapsıyacak kahramanlıkların tek abidesi olmalıdır. Bu âbide her yere serpilmelidir. Fazlalaştığı zaman hem rengini, hem ağırlığını, hem kokusunu kaybeder. Binanaleyh, bu noktada kalmalıyız. Ama kanunu teklif eden arkadaşlar ve Yüce Meclisin de bu noktada ittifak halinde olduğunu zannediyorum. Kahramanlık köyünden kasabasından ve bütün şehirlerine kadar kül halindedir. Bunu ben böyle anlıyarak bu kanuna oy veriyorum. Teşekkür ederim.

BAŞKAN– Tümü üzerinde başkaca görüşmek isteyen sayın milletvekili?... Yok. Tümünü oylarınıza arz ediyorum. Kabul edenler.... Kabul edilmiştir.

Hayırlı uğurlu olmasını temenni ederim.

.....

Kapanma saati: 18,15.

623

Kahramanlığımız

Dönem: 3

Toplantı: 1

MİLLET MECLİSİ

S.Sayısı: 192

Maraş Milletvekili M.Zekeriya Kürşad'ın ve Maraş Milletvekili İbrahim Öztürk'ün, Maraş ilinin adının Kahraman Maraş olarak değiştirilmesine dair kanun teklifleri ve İçişleri Komisyonu raporu

(2/162, 2/163).

4/12/1969

Millet Meclisi Yüksek Başkanlığına,

Maraş İli adının "Kahraman Maraş"a tahvilini sağlamak üzere hazırladığım kanun teklifi gerekçesi ile birlikte ilişikte sunulmuştur.

Gereken işlerin yapılmasını delâletlerinize arz ederim.

Saygılarımla,

M.Zekeriya Kürşad
Maraş Milletvekili

GEREKÇE

Osmanlı İmparatorluğu, yüzlerce yıl Balkanlar meselesi, Boğazlar meselesi, Şark meselesi ve hasta adam deyimleri ile dünya devletlerinin iştah ve rekabetlerini tahrik etmiştir.

İmparatorluğun kalbgâhı durumunda olan öz yurt Anadolu'nun yiğit delikanlıları, Yemen çöllerinde, Kuzey-Afrika memleketlerinde ve Balkan yarımadasının kıskırtılan komiteci devletçikleri arasında erimiştir.

Bu vatan çocukları, Birinci Cihan Savaşının birbirinden binlerce kilometre uzaklıklarda bulunan Galiçya, Filistin, Irak, Kafkas ve Çanak-kale cephelerinde her türlü yokluk içinde, tarihe şan ve şeref sayfaları yazarak şehitlik mertebesine yükselmişlerdir.

Bu savaşlar sonucunda, büyük imparatorluk yenik devletler listesinde yer almıştır.

Galipier, 900 yıllık Anadolu Türk egemenliğine, Mondros Mütarekenamesi ve bilâhare de Sevk Muhadesiyle son verici bir darbe indirmek istemişler ve Anadolu'yu taksim etmişlerdir.

Suriye ve Irak'ta bulunan İngiliz ve Fransız orduları, Osmanlı ordularının dağılmasıyla serbest kalmış, Güneyden Kuzeye doğru şam ve Haleb'i alarak, Anadolu'da Ermenistan ve Kürdistan devletleri kurma hayâl ve entrikasiyle özbeöz Türk yurdu Anadolu'yu istilâyâ başlamışlardır. Teşkil ettikleri Ermeni alayları ile birlikte Kilis, Antep, Urfa ve Adana'yı işgal etmişlerdir.

Milletten doğan büyük kuvvet ve o milletin güven ve sevgisine ulaşmış büyük insan Mustafa Kemal, Sivas ve Erzurum Kongrelerini henüz yapmaktadır. Anadolu karanlık günler yaşamaktadır.

Her şehrimiz ve kasabamız gibi Maraş da yokluk ve sefaletin kucağındadır. Hemen bütün erkeklerini çeşitli cephelerde bırakmıştır. Dul analar, yetim yavrular, solgun yüzlü ihtiyarlar meşakkatli ve mütevekkil bir yaşantı içindedir.

Maraş, Maraş - Afşin - Sivas,

Maraş - Elbistan - Malatya,

Maraş - Göksun - Kayseri yollarıyla Suriye ve Mazopotamya'yı İç Anadolu üzerinden Karadeniz kıyılarına ve bu havzaları da Güney illerine bağlamaktadır. Bu yollara geçit veren aşılamaz Antitoros kütlevi bölgesi, Anadolu hükümdarlığında olağanıüstü bir durum taşır. Bu nedenlerle Maraş, tarihin her devresinde en önemli yeri tutmaktadır.

Bu bölgeyi elde edebilmek amacıyla Kilis ve Antep'te yerleşen Fransız kuvvetleri, İç-Anadolu'ya aılan yolların kilit mevkiindeki Maraş'ı almak ve bu suretle Doğu Anadolu ile Batı-Anadolu'ya aılan yolların kilit mevkiindeki Maraş'ı almak ve bu suretle Doğu-Anadolu ile Batı-Anadolu'yu ikiye bölmek ve Kurtuluş Savaşımızı başlamadan söndürmek hedefini gütmüşlerdir.

Maraşlılar, kurtuluş uğruna, 22 gün geceli - gündüzlü şehir içi sokak çarpışmaları halinde geiren aralıksız olarak 115 gün devam eden ölüm-kalım savaşı vermişlerdir. Tarihin bu büyük destanı yazılırken manzara şudur:

Düşmanın tank, top ve uçaklarına, aç ve perişan durumlarına bakmaksızın ellerindeki en ilkel silahlarla karşı koyan Kahramanların tek güvençleri, imanlı inançları, vatan sevgileri ve bağımsızlığa olan sönmez aşklarıdır.

Böylece, Maraş, yalnız kendisini değil, bütün Anadolu'yu kurtaran şehir olmuştur. Urfa, Antep, Adana ve bütün yurt, düşmanlara karşı koyabilmenin ulvi güven ve sevincini biraz da bu mücadele ve zaferi gördükten sonra ruhlarında alev alev duymuş ve coşmuşlardır.

Bu demektir ki, o, Türk dünyasının göklerinde parlayan ilk zafer müjdecisi, ilk kurtuluş güneşi olmuştur.

Nitekim, İstiklâl Savaşımızdan önce ismi sadece Antep olan ve 1337 yılında Yüce Meclisçe (Gaziantep) şeklinde adlandırılan Gaziantep'in kurtuluşu ile ilgili olarak Gaziantep'li Levhanizade Mustafa Nurettin tarafından 1340'ta yayınlanan (Gaziantep Müdafaası) isimli kitabın 14.ncü sayfasında (Harekât-ı Milliye Kahramanlarına) hitabeden bir manzume vardır. Bunun ilk beş mısraı:

En evvel Maraş çekti kılını,
Bu şanlı düğünde çıktı birinci,
Kalbleri doldurdu zafer sevinci,
Yürü Türk oğlu aferin sana
En büyük şeref budur imana.

şeklinde ifadesini bulmuştur.

Her Türk gibi, her Maraşlı da asaletin, manevi güçte saklı olduğunu bilir. Maddenin insana şeref getirmeyeceğinin idrakı içindedir.

Cumhuriyet devrinin nimetlerinden hemen hemen hiç nasibdar olmamış bulunan bu gazi ve kahraman belde halkı; uzun süreden beri halk dilinde, şiir, türkü ve hatta filimlerde ayrılmaz bir bütün halinde söylene-gelmekte olan (Kahraman Maraş) birleşik adının Yüce Meclisçe tescil edilmesini sabırsızlıkla beklemektedirler.

Ayrıca, kendisine izafesi istenilen sıfat, Devlet Hazinesine herhangi mali bir külfet de yüklememektedir.

Talep; sadece kazanılan ve kullanılmakta olan mânevi bir değer in tesliminden ibarettir.

MİLLET MECLİSİ YÜKSEK BAŞKANLIĞINA ,

3.12.1969

Maraş ilinin adının "Kahraman Maraş" olarak değiştirilmesine dair hazırlamış olduğum kanun teklifi ve gerekçesi,ilişik olarak sunulmuştur. Gereğine müsaadelerinizi rica ederim.

Maraş Milletvekili
İbrahim Öztürk

Maraş ilinin adının "Kahraman Maraş" olarak değiştirilmesine dair kanun tasarısının gerekçesi.

67 ilimizden birisi olan ve bugün nüfusu 500.000'e yükselen Maraş ilinin dünya ve Türk tarihi içinde özel ve önemli bir yeri vardır. Milâttan önce, Etiler zamanında kurulan ve bu devletin önemli merkezlerinden biri olan Maraş, 1180 yılında yıkılan Eti devletinden sonra da teşekkül eden (Gurgun) Prenslığının merkezi olmuş ve (Karaksi) adını taşımıştır. Daha sonra, Tırtartu Kırallığı ve Asuri Devletinin sınırları içinde yaşamıştır.

Millet Meclisi (S. Sayısı: 192)

Asurlardan sonra, bu bölgeden birçok milletler gelip geçtiler. Maraş, Keyhusrev zamanında İranlılar, Büyük İskender zamanında Makedonyalılar ve bilâhare Selekusların elinde kaldı. M.Ö. 17 nci yüzyılda Romalılar şehre hâkim oldu. 7 nci yüzyılda Güney'den Anadolu'ya İslâm akınları başlayınca Maraş savaşma kalesi olarak büyük önem kazandı ve (Harun-nürreşit) zamanında çok imar edildi.

Selçuk Türkleri Anadolu'ya girdikleri sırada Fırat nehrini takibederrek Maraş dolaylarına kadar geldiler. Alpaslan, bir emirini de Maraş'a hâkim olmak üzere gönderdiyse de (Emir Çovuldur)'un Maraş'a hâkim olup olmadığı meçhuldür.

Van, bir aralık Van bölgesinde hüküm süren Ermeni prenslerinden (Pilârdos)'un hükmü altına girdi. Antakya 1085 yılında Süleyman Şah tarafından zapedildikten sonra, Türkler Kuzeye doğru çıktılar ve Ceyhun havzası ile Maraş, Elbistan ve Huni'yi de aldılar.

13.ncü yüzyıldan sonra, Maraş Anadolu Selçuk Sultanlığına bağlandı. Bir ara Maraş, Moğolların ve İlhanlıların elinde de kaldı. 1337 yıllarında da Türkmen aşireti reisi Dulkadiroğlu (Karacabey) Maraş ve Elbistan bölgesinde bir imaret kurdu. Maraş uzun yıllar Mısırlılarla Dulkadiroğulları arasında bir savaş alanı oldu.

1401 yılında da, Timur orduları gelip Maraş'ı tahribettiler. Fakat Dulkadiroğulları, Maraş'ta 183 yıl hüküm sürdüler. Şehri imar ettiler ve önemli bir merkez haline getirdiler.

Dulkadiroğulları'nın ortadan kalkmasıyla Maraş, tamamen Osmanlı ülkesine katıldı. Burada bir (Beylerbeyilik) kuruldu.

Daha sonra, Osmanlı Devletinde yeni vilâyetler kuruldu. Halep ve Adana vilâyetleriyle, Kozan, Maraş, Urfa ve Zor sancakları birleştirilerek yeni Halep vilâyeti teşkil edildi ve vali olarak da ünlü Ahmet Cevdet Paşa tâyin olundu.

Birinci Dünya Savaşı sonunda Maraş, yeni bir istilâ felâketine uğradı. Çıkan savaşlardan yenilerek çıkmış ve Mondros Mütarekesini imzalamış bulunuyorduk. Bu mütareke hükümlerine göre, güney vilâyetlerimiz, herhangi bir kargaşalık anında Fransız ve İngiliz kuvvetleri tarafından işgal edilebilecekti. Bu hükmü kendi lehine yorumlayan İngilizler, önce Antep'e, daha sonra da (23 Şubat 1919) Maraş'a girdiler, kısa bir zaman sonra, İngilizler, Fransızlarla anlaşarak, Musul ve çevresi İngilizlerde kalmak şartıyla, Maraş ve bütün güney vilâyetlerini Fransızlara bıraktılar.

Bu defa da Fransızlar, 30 Ekim 1919'da Maraş'a girdiler. Önce şehrin din, mukadesat, namus ve geleneklerine dokunmayacaklarını va'dettiler. Girişleri hâdisesiz oldu. Fakat Maraşlılar, (su uyur, düşman uyumaz) düsturunca, müstevlinin en küçük hareketini dahi takib ediyorlardı. Maraş'ın aydın vatanseverleri, her ihtimali dikkate alarak bir mukavemet komitesi kurmuşlardı. Devrin Padişahı, Maraş'taki mutasarrıfı vasıtasıyla halkın mukavemet etmemesi telkininde bulunmaktaydı.

İşgal kuvvetlerinin kumandanı, yerli ve hain Ermenilerin tesiri altında kalarak tarihî Maraş kalesindeki Türk Bayrağını indirmek ihtiyatsızlığında bulundu. Ertesi gün Cuma idi. Halk Ulu Camide toplandı, "Bayraksız namaz kılınmaz" fetvası ile birlikte halk âdeta ikinci Bozkurt destanı sayılabilecek olan bir hareketle kaleye tırmandı ve silah gücüyle indirilen sancağını, iman gücüyle tekrar dalgalandırdı. Birkaç gün sonra,

"Uzunoluk" hamamından çıkan Türk kadınlarına tecavüze yeltenen Fransızlar, "Sütçü İmam"ın kurşunlariyle yere serildi. Vaitlerinde durmayan, bayrağa ve namusa tecavüz eden Fransızlarla yerli hain Ermenilere karşı amansız bir şehir savaşı başladı. 22 gün ve gece devam eden bu korkunç savaşın sonunda bir sabah koca bir devletin ordusu şehri terk edip kaçtı. Böylece bir şehir, bir devleti yenmiş ve kurtuluş savaşının yollarını açmıştı.

Maraş'ın kurtuluşu tamamlandıktan sonra, mücahitler Antep, Kurtuluş savaşlarına katılmışlar ve Antepli kardeşleriyle birlikte savaşarak orada da yüzlerce şehit vermişlerdir.

Millet Meclisi (S.Sayısı: 192)

Sonuç:

Yukarda kısaca izaha çalıştığımız bu ihtişamlı tarih ve mücadele, pek az şehre nasib olmuştur. Nitekim, Maraş'ın bu kahramanlığı, T.B.M.M. nin kararıyla verilen bir adet İstiklâl Madalyasıyla de taltif edilmiştir.

Komşu şehir Antep, Gazilik unvaniyle şereflendirilmişken, mücadeleye önce başlayan ve bayrağı ulusu ve namusu uğruna kendi elleriyle şehri, evini yakan ve Kurtuluş Savaşının öncülüğünü yapan bu kahraman beldemizin ve ilimizin de (Kahraman) unvaniyle taltifi, tarihe karşı bir vecibe ve kutsal bir mükellefiyettir.

Maraş'a böyle bir ünvanın verilmesini diğer şehir ve illerimiz asla çok görmeyecekler ve şimdiye kadar gecikmiş bir hakkın yerine getirilişi olarak alkışlayacaklardır.

"Kahraman Maraş", şanlı tarihimizin bir parçası olup, kahramanlığın şahikasına çıkmış halkının, temiz gönlünde gizli gizli yanan, fakat teva-zuu sebebiyle açığa vurulmayan bir büyük arzudur. Bu kahraman halkın bir mümessili olarak, onun bu gizli arzusunu bir kanun tasarısı halinde Yüce Meclise intikal ettirmeye karar vermiş bulunuyorum.

Saygılarımla,

Millet Meclisi
İçişleri Komisyonu
Esas No: 2/163, 162
Karar No: 44

10/6/1970

İÇİŞLERİ KOMİSYONU RAPORU

YÜKSEK BAŞKANLIĞA

Maraş Milletvekili M.Zekeriya Kürşad'ın, Maraş adının Kahraman Maraş'a tahviline dair olan kanun teklifi ve Maraş Milletvekili İbrahim Öztürk'ün, Maraş ilinin adının Kahraman Maraş olarak değiştirilmesine dair olan kanun teklifi, teklif sahibi ve ilgili bakanlık temsilcilerinin iştirakiyle Komisyonumuzda görüşüldü.

Kanun tekliflerinin gerekçelerinde de sarahaten ifade edilmiş olduğu veçhile; Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşımız esnasında göstermiş bulunduğu kahramanlık sebebiyle, T.B.M.Meclisi kararıyla bir adet İstiklâl Madalyası ile taltif edilen Maraş'ın, "Kahraman Maraş" unvaniyle tesmiye edilmesini temin maksadına mâtuf olarak hazırlanmış bulunan, prensip itibarıyla uygun mütalâa edilen ve aynı mahiyette olan her iki teklifin tevhidten görüşülmesi Komisyonumuzca karara bağlandıktan sonra, maddelerin müzakeresine geçilmiştir.

Tertip, tanzim ve ifade bakımından kifayetsiz görülen teklif metinleri, başlık ve maddeleri itibarıyla komisyonumuzca redaksiyona tabi tutulmak suretiyle yeniden bir metin tanzim olunmuştur.

Yapılan bu değişikliklerle kanun teklifleri kabul edilmiştir.

Genel Kurula arz edilmek üzere Yüksek Başkanlığa sunulur.

İçişleri Komisyonu Başkanı
Yozgat
İsmail Hakkı Akdoğan

Sözcü
Kütahya
A.Fuat Azmioğlu

Kâtip
Giresun
Hidayet İpek

Çanakkale
Mustafa Çalikoğlu
İmzada bulunamadı

Diyarbakır
Abdüllâtif Ensarioğlu

İçel
Muhâlifim
Turhan Özgüner

Kars
İ.Hakkı Alaca

Kars
Turgut Aytaç

Maraş
İbrahim Öztürk

Millet Meclisi

(S.Sayısı: 192)

Maraş Milletvekili Zekeriya Kürşad'ın kanun teklifi	Maraş Milletvekili İbrahim Öztürk'ün kanun teklifi	İçişleri Komisyonunun değiştirishi
Maraş adının Kahra- man Maraş'a tahvili- ne dair kanun teklifi.	Maraş İli adının "Kah- raman Maraş" olarak değiştirilmesine dair kanun teklifi.	Maraş ili adının "Kahra- man Maraş" olarak de- tirilmesi hakkında kanun.
Madde 1- Maraş ili adı "Kahraman Maraş"a tahvil olunmuştur.	Madde 1- Maraş ilinin adı "Kahraman Maraş" olarak değiştirilmiştir.	Madde 1- Maraş ili adı "Kahraman Maraş" ili olarak değiştirilmiştir.
Madde 2- Bu kanunu İçişleri Bakanı yürü- tür. Madde 3- Bu kanun yayımlı tarihinde yü- rürlüğe girer.	Madde 2- Bu kanun ya- yımlandığı tarihten iti- baren yürürlüğe girer.	Madde 2- Bu kanun ya- yımlı tarihinde yürürlüğe girer. Madde 3- Bu kanunu İçişleri Bakanı yürütür.

Dönem: 3
Toplantı: 2

MİLLET MECLİSİ

S.Sayı: 192 ye 1 nci ek

Maraş Milletvekili M.Zekeriya Kürşad'ın ve Maraş Milletvekili İbrahim Öztürk'ün, Maraş ilinin adının Kahraman Maraş olarak değiştirilmesine dair kanun teklifleri ve içişleri komisyonu raporu (2/162, 2/163)

İçişleri Komisyonu Raporu

10.3.1971

Millet Meclisi
İçişleri Komisyonu
Esas No.: 2/162, 163
Karar No.: 21

Yüksek Başkanlığa

Komisyonumuzca kabul edilip Genel Kurula arz edilmek üzere 10.6.1970 tarihinde Yüksek Başkanlığa sunulan ve genel kurul gündeminde kalan 2/162, 2/163 esas sayılı "Maraş Milletvekili M.Zekeriya Kürşad'ın, Maraş adının Kahraman Maraş'a tahviline dair kanun teklifi" ile Maraş Milletvekili İbrahim Öztürk'ün, Maraş ilinin adını Kahraman Maraş olarak değiştirilmesine dair kanun teklifi" tekabül için Komisyonumuza gönderilmiş olmakla, Komisyonumuzda cereyan eden müzakereler neticesinde, Mezkur tekliflerin evvelce kabul olunduğu veçhile tekabülüne karar verildi.

Genel Kurula arz edilmek üzere Yüksek Başkanlığa sunulur.

İçişleri Komisyonu
Başkanı
Yozgat
İ.Hakkı Akdoğan

Başkanvekili
Eskişehir
Ş.Asbuzoğlu

Sözcü
Kütahya
A.F.Azmioğlu

Katip Denizli A.Uslu	Adıyaman A.Turanlı İmzada bulunmadı	Çanakkale M.H.Önür
Elazığ S.Güldoğan İmzada bulunamadı	Gaziantep Ş.Çolakoğlu	Giresun H.İpek
İzmir T.Orhan İmzada bulunamadı	Kars İ.H.Alaca İmzada bulunamadı	Kırşehir C.Eroğlu
Konya O.Okay İmzada bulunamadı	Tekirdağ O.Öztürk	Tunceli H.Yenipınar

BİRİNCİ OTURUM

Acılma Saati: 15.00

BAŞKAN: Sabit Osman Avcı

KATİPLER: Vehmi Meşhur (Amasya), Muhittin Sayın (Gaziantep)

BAŞKAN— Millet Meclisinin 52 nci birleşimini açıyorum

BAŞKAN— Efendim, Maraş Milletvekili M.Zekeriya Kürşad'ın ve Maraş Milletvekili İbrahim Öztürk'ün, Maraş ilinin adının "Kahraman Maraş" olarak değiştirilmesi hakkındaki kanun teklifi Millet Meclisimiz ce kabul edilmiş. Fakat C.Senetosunca salt çoğunlukla red edilmiştir. Dün mecliste müzakere tamamlandı. Meclis, C.Senetosunun reddini red etti. Ancak Meclis metninin kabul edilebilmesi, Anayasamızın 92 nci maddesinin 8. nci bendi gereğince 226 beyaz kabul oyunun çıkmasına vabestedir. Bu sebeple açık oya koyuyoruz. Biri bu.

BAŞKAN— Açık oyların sonucunu arz ediyorum.

Maraş ilinin adının Kahraman Maraş olarak değiştirilmesine dair kanun teklifinin, Millet Meclisinin evvelce kabul edilmiş metni üzerinde

yapılan açık oylamaya 253 sayın üye katılmış, 226 kabul, 22 red, 5 çekimser oyu kullanılmış ve bu suretle Meclisimizce evvelce kabul edilen metin kanunlaşmıştır. Hayırlı olsun.

M.ZEKERİYA KÜRŞAD— (Maraş)— Sayın başkan...

BAŞKAN— Efendim oturunuz lütfen, oturunuz.... Sayın Kürşad, anlıyorum efendim, teşekkür için söz istiyorsunuz, ama size söz vermek mümkün değil. Açık oylama sonunda usule uygun değil, böyle bir şey değil efendim...

....

Kapanma saati: 19,17

Üye sayısı: 450

Oy verenler: 253

Kabul edenler: 226

Red edenler: 22

Çekimser: 5

Oylamaya katılmıyanlar: 185

Açık üyelikler: 12

T.C.

Resmi Gazete

12/Şubat/1973 Pazartesi

Sayı: 144446

Kanun No. 1657

Kabul tarihi: 7/2/1973

Madde 1— Maraş ili adı "Kahramanmaraş ili" olarak değiştirilmiştir.

Madde 2— Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 3— Bu kanunu İçişleri Bakanı yürütür.

9/2/1973

Millî Mücadelemiz hakkında yazdıklarımız

NEREDESİNİZ?

Elimizde bir eser var. Cumhuriyetimizin 50. yıldönümü için yazılmış. Devlet Bakanı İsmail Hakkı Tekinel tarafından sunulmuş, "TÜRK KURTULUŞ SAVAŞI" isimli bir eser.

Eserin yazarı Sayın Fahri Belen, iyi bir harp tarihçisi ve İstiklâl Savaşında Doğu ve Batı cephelerinde kurmay başkanlığı yapmış. Harp Akademisi Öğretmenlerinden. Milletvekili ve bakanlık görevlerinde bulunmuş mümtaz bir zat. Genel Kurmay başkanlığı arşivlerinde uzun yıllar çalışmış "Birinci Cihan Harbinde Türk Harbi" adlı beş ciltlik eserinin üstüne daha bir üstünü konamamış, bir komutan, 559 sahifelik büyük boy bir eser yazmış. Allah razı olsun.

Bu eserin 155. sahifesinin sonunda:

"MARAŞ OLAYI,

31 Ekim 1919 günü Ermeniler, Türk kadınlarına sarkıntılık ederek kadınları korumak isteyen iki kişiyi yaraladılar. Bunun üzerine Sütçü İmam denilen bir hamiyetli, Ermenilerden birkaçını yaralıyarak gözden kaybordu...

28 Kasım günü Fransız askeri valisi, kaledeki Türk bayrağını indirdi. Avukat Ali Bey yönetiminde bin kişi kaleye saldırarak, oradaki Fransız mangesini teslim aldı. Fransız bayrağını indirdi, ve Türk bayrağını yerine çekti.

Bayrak hadisesinden sonra, Maraşlılar, 29 Kasım 1919'da Müdafa-i Hukuk Cemiyetini kurarak kurtuluş planını hazırladılar. 20 Ocak 1920 günü Hâfız Veliyuddin ve din adamı Mustafa Efendilerin öldürülmeleri çarpışmalara sebep oldu. Maraş dolaylarındaki millî kuvvetler de baskın yapmaya başladılar...

... dışardaki millî kuvvetler de şehri sarmış durumda idiler... 11 Şubat'ta Fransızlarla barış görüşmeleri başladı...

Dip Not: Fransızlarla barış görüşmelerine gönderilen doktor Mustafa Bey'i görüşmeden dönerken Ermeniler öldürdüklerinden ne konuşulduğu bilinmiyor. Fransız komutanına çekilme emri daha önce verilmiş ise de komutan bunu uygulamıyordu. Görüşmenin yarattığı sakin havadan faydalandı.

Bu muharebelerde Fransızlar 7.000 kişilik kuvvet kullandı. Türklerde 200 şehit 500 yaralı verdiler. Kahraman Maraş halkı, Fransız yaralı ve hastalarına karşı gereken insani muameleyi yaptı, ölüleri saygı ile gömdüler."

... Ve Sayın Belen'in eserinin "Maraş olayı" hakkındaki 157. sahifenin ortalarında bitiyor...

Maraş'taki askeri birlikte vazife yapmış değerli bir tarihçiye dahi mücadelemizi anlatamamışız. Bu bölümün neresini düzeltelim, bilmem ki...

....

Siz ey yetkililer, siz ey ilgililer...

NEREDESİNİZ?

22 Şubat 1980

Doğuş - Mahalli Gazete

FİKİRLER

Şehrimizle ilgili neşriyat hemen hemen yok gibidir. Hasbel kader falan veya filan eserde Kahraman Maraşla ilgili bir şeyler bulabilirsiniz muhakkak, ama muhakkak hatalıdır. Hele Cumhuriyet devri ile ilgili hatılar sayıya gelmez.

Daha önce müteaddid defalar yazdım...

.....

Geçen gün arkadaşlar "1981 Fazilet Takvimi"nin on iki Şubat tarihli yaprağını getirdiler: Okuyalım; (... Sütcü İmam, 21 Ocak 1920 Çarşamba günü düşmana ilk kurşunu sıkmış. Cuma günü namaza gelen halk ise: "Kalesinde bayrağı dalgalanmayan esir bir ülkede Cuma namazı kılınmaz." fetvasını vererek cemaati galeyana getirmiş ve cemaattan her bir fert Sütcü İmam olup çıkmıştır.) diye devam ediyor.

SUÇLU KİM?

Yüzlerce defa anlattığımız bu yanlışlardan dolayı suçlu kim? İndimce: Ne Enver Ziya Karal, ne Fahri Belen, ne Enver Behnam Şapolyo ve ne de Fazilet takvimidir. (Daha ismini saymadıklarımız ve bilmediklerimiz hariç) Suçlu Kahraman Maraşlım sensin, sen!...

Edelerinin oluk oluk kan dökerek yaptığı bir kahramanlık menki-besini anlatmak için birkaç damla mürekkebi mi bulamadın?

Yoksa zaman mı bulamadın?

.... ?

HAYRET!!!!

(Doğuş gazetesi 12 Şubat 1981)

Fikirler Köşesi

KAHRAMAN MARAŞ VE MADALYA – 1 –

Türkiye Cumhuriyetinin sınırları içinde madalya ile taltif edilmiş mülki teşkilat yalnız Kahraman Maraş'tır. Türk tarihi baştan aşağı incelendiğinde madalya ile taltif edilmiş başka bir şehre, kasabaya veya köye

rastlamak imkânı yoktur. Bizim tarihimizde "Maraş" misâli,yiğitlik gösteren her mülki teşkilâta bir madalya verilecek olsa idi, tarih boyunca Türklerin yaşadığı her ülkenin değil mülki teşkilâtlarını, dağlarını, taşlarını dahi madalya ile süslememiz gerekirdi. Mesele, Türk tarihi ve madalya takılması meselesi değil. Mesele; tarihimiz boyunca madalya ile taltif edilen tek şehrin "Kahraman Maraş" olması meselesidir.

Kahraman Maraş'ımızın madalyası dünyada tektir. Yaptığımız araştırmada ikinci madalyalı olan yerin Malta olduğunu tesbit ettik.

Mademki Malta'da da bir madalya var, araştırdık ve karşılaştırdık. Bizim için Türkiye tarihi, dünya tarihi ve bilhassa şehir tarihi bakımından çok önemli olan bu hususun aydınlatılmasına çalışacağız.

KAHRAMANMARAŞ, MADALYA VE MALTA —2—

Dünya tarihinde madalya ile taltif edilen ikinci yer Malta adasıdır. Madalya alma sebebi de şudur: İkinci Dünya Savaşında Akdeniz'in göbeğinde yer alması, Cebelitarık ile İskenderiye'nin tam ortasında ve Sicilya adası ile Afrika kıyılarına kısa mesafede bulunması sebebiyle Malta çok önemli bir stratejik üs haline geldi. Adada bulunan iki büyük hava alanı ve denizaltı üsleri İngilizlere, İtalya ile Kuzey Afrika arasındaki ikmâl yollarını kontrol altında tutma imkânı verdi. Bu durum Libya harekâtında önemli rol oynadı. Adayı etkisiz hale getirme teşebbüsünde bulunan İtalyan hava kuvvetlerini, Alman hava kuvvetleri destekledi (Aralık 1940, Mayıs 1941, Aralık 1941, Mayıs 1941). İkmâl yollarını kesmek için ada, denizden abluka edildiyse de adaya denizden yalnız bir defa saldırıldı; bu saldırı sırasında Porto Gran'de (Grand Harbour) çevresi ve Marsamus cetto denizaltı üssü bombalandı. İngiliz radarları tarafından yeri tesbit edilen (1941) ve şiddetli savunma ateşi ile etrafları çevrilen İtalyanların tümü öldü veya esir edildi. İtalyan yüksek komuta heyeti Maltaya hücum planı hazırladı. "C-3 Harekatı" adını alan çıkarma harekâtı İtalyan ve Alman komutanları arasındaki anlaşmazlıklar yüzünden yapılamadı.

1941'DE, BAŞARILI SAVUNMASINDAN ÖTÜRÜ ADAYA İNGİLTERE KRALI GEORGE VI TARAFINDAN GEORGE CROSS NİŞANI VERİLDİ ve 1943'de Cassibil mütarekesi imzalandı.

" "

Malta adasına verilen George Cross nişanı ise (George hacı) adı ile anılan askerî şeref payelerinin çerçevesi dışında kalan olağanüstü yararlıklar için 24 Eylül 1940'ta verilmeye başlanan İngiliz nişanıdır. Üzerinde bir hurma nişanı bulunur. Koyu mavi kurdelesı vardır.

KAHRAMANMARAŞ MADALYASI VE MALTA – 3 –

Malta'nın aldığı madalya ile Maraş'ımız aldığı madalya arasında kıyas imkânı olmayan farklar vardır. Şuna inanıyorum ki, Maltalının aldığı madalyayı Maraşlım almamak için yeni bir madalyaya daha hak kazanır.

Maraş'ın aldığı madalya; binlerce yıldır üzerinde hükümrân olduğu vatani için fisebilillâh döktüğü kanların ve seve seve verdiği canların mükafatı olarak değil, sembolü olarak verilmiştir.

Diğer madalya ise; 1814 yılında yapılan anlaşma ile Britanya İmparatorluğunun sömürgesi olan Malta'nın İngiliz menfaatları adına döktüğü kanın mükafatı olarak verilmiştir.

Maraşlım sömürge olmamak için verdiği mücadelenin sonunda madalya almış, Malta'ya ise bir sömürge olduğu için madalya verilmiştir. İşte bu fark dolayısıyla iki madalya arasında hiçbir zaman bir karşılaştırma yapılamaz.

Maraşlım madalyaya Birinci Cihan Harbinin sonunda, İmparatorluğun teslim olduğu gün başlattığı mücadelesinin mükâfatı olarak hak kazanmıştır.

Maltalı ise İkinci Cihan Harbinin hitamında sömürmeye devam etmeyi düşünen İngiliz'den madalya almıştır.

... Malta bugün bir devlet olarak halen rejimini bulamamış iken Maraş'ım madalyasının yanına birde KAHRAMAN ünvanını eklemiştir. Bence vatansever bir Maltalı, sömürge olduğunu hatırlayıp bu madalyayı hiç ama hiç hatırlamamalıdır.

Allah (C.C.) milletimi, vatanımı Malta'nın madalyalarından mahrum eylesin...

Daha önceki yazılarımızda, Madalyalı şehrimiz ve tesbit edebildiğimiz diğer madalyalı şehir Malta'dan imkânlarımız nisbetinde bahsettik.

Dünya tarihi bir tarafa, Türk'ün ve Müslüman Türk'ün tarihinde madalya ile taltif edilen tek şehir olma avantajını acaba şehrimiz namına kullanmak vazifemiz değil midir?

Bu geç kalmış vazifeyi ne zaman ele alacağız? Bize bir madalya ve Kahramanlık ünvanını miras bırakan ecdadımızın hediye ettiği vatanın üzerinde yaşamının minnetini nasıl ödeyeceğiz?

Herşeyden önce, Maraş millî mücadelesini, önce Türkiyem çapında, sonra dünya çapında anlatma kampanyasına girmemiz gerekmez mi? Falan Üniversitede filan profesör, "Cumhuriyet Tarihi" derslerinde (Sütçü İmam Hadisesini) Ayıntap'a mal ediyorsa, filan yetkili bir kalem; Kısakürek Mehmet Ali'yi kaleye bin kişilik bir kuvvetle saldırtıp, Fransız bayrağını indirtip Türk bayrağını çektiğini yazıyorsa, bunlara mümasil yüzlerce hata yapılmışsa, bu hataların günahı bu kişilerin midir? Yoksa Maraşlımın mıdır...?

Kahraman Maraşlı, dedelerinin kan dökerek kazandıkları zaferleri anlatmak için birkaç damla mürekkebi kullanmak zahmetine giremiyor mu?

Türk'ün karakteristik vasıflarından biri, kahramanlığı anlatıldığında sıkılmasıdır. Güzel bir vasıf ama, biz, onların torunları, biz onların ahfadı olan nesil olarak, bizden sonrakilerin mayalarına onların hatıralarıyla yoğurmamız gerekmez mi?

Dünyada namussuzluğu, hırsızlığı bir marifet sayıp propaganda aracı yapanlar piyasaya hakim iken, "Şe'at arz ederken, sirkatin söyleyen" yiğitlerin (?) at koşturdukları şu günlerde aslımıza dönsek...

Aslına dönmenin tek yolu tarihini bilmektir. Gelin şu işe mahalli tarihimizden başlayalım. Evvela kendimizi kendimize, sonra Türkiyemize ve en sonra da dünyaya tanıtalım

Ya tarihten ibret alacağız ya tarih, bizden, kendisini masal saymanın intikâmını alacak.

Haydi göreve...

KAHRAMAN MARAŞ VE MADALYA – 5 –

Madalya ile taltif edilmemizin, tarihte tek olmasından, şehrimiz adına yararlanmak gereğinden bahsediyorduk:

Bu şehri kanları ve canları pahasına hak eden nesilden birinin torunu olmam hasebiyle, ilgili ve yetkili olanlardan ve bilhassa temsilcilerimizden "MARAŞ"ım adına birşeyler istemek hakkımdır diye düşünüyorum.

Kahraman Maraş'ımızın tarihteki şanlı günleri; bu günde siyasi sahada mühim rol oynayan "Hint deniz yolları" meselesi ile atbaşı beraber gitmiştir.

İlk çağlarda meşhur "Baharat yolu"nın güzergâhı üzerinde olduğu için, baharat yolunun en dar yerinde kurulan Maraş şehrinin kurulma sebebi iktisadidir.

Hindistan'dan gemilere yüklenen baharat, İskenderiye'de karaya çıkarıldıktan sonra Halep, Şam, Maraş, Kayseri, Sivas üzeri Trabzon'a kadar giderdi. Bu yol güzergâhını kesen ve yığma olarak yaptırılan kale ile Abarabaşı arasındaki boğaza bugün dahi Boğaz Kesen denilmektedir. Baharat yolu üzerindeki Boğazkesen'de kervanlar durdurulur. Maraş hakimî, o günkü tabiri ile 'Baç', bu günkü tabiri ile vergisini alırdı. Bu işlek yol bölge hakimlerinin ve sakinlerinin refah içinde yaşayacakları imkânları sağlardı.

Bu yolun yalnız nimetleri değil, mihnetleri de vardı. Mısırlılar ile Eti'ler arasında paylaşılabilmesi, daha sonra İranlılar, Romalılar, Bizanslılar, Araplar ve Selçukîlerin bu yolu ele geçirme politikaları bir medeniyetin harman olduğu bir yer haline gelmesine sebep oldu. Moğol istilası, Dulkadir oğulları ve Dulkadir oğulları devrinde takip edilen iki yüzlü siyaset, Memluk Sultanlarının baharat yoluna tam sahip olma emelleri, İran Şahının bu yolu ele geçirme çabaları ve Anadolu birliğinin kurucusu Osman oğullarının kuruluş devirlerinden itibaren bu yol ile ilgilenmeleri sonucu, Sultan Selim tarafından dedesinin bertaraf edilmesi riskine rağmen bu mühim ticaret yolunun 1515 tarihinde fethi ve bu yolun tek-miline hakim olmak için de Mısır seferi, 1516, 1517 muharebeleri, iktisadi bakımdan önemli olan baharat yolu hakimiyeti için yapılmıştır.

Sultan Selim zamanına kadar takip edilen politika ile Trabzon İskenderiye arası Osman oğulları hakimiyetine geçtiğinden, Kanuni devri

politikası İskenderiye Hindistan arası deniz yolunun hâkimiyeti için "Hint deniz seferleri" başlatıldı... Osmanoğullarının Hint deniz yollarına hakimiyet politikası yanında Kanununin veziri Sokullu Mehmet Paşa'nın Süveyş kanalını açma teşebbüsü...

Gelelim sadede; "Baharat yolu" Osmanlının güçlü devrinde hep bizim lehimize işledi. Bu yoldan akan gelir,devlet hazinesine küçümsenmeyecek bir meblağ bırakıyordu.

Asırlardır, Avrupanın Hint deniz yollarına sahip olma politikası bilhassa Ümit Burnunun keşfi,Osmanlı ülkesinde iktisadi bir çöküntünün başlangıcı oldu.

Bu yolun devreden çıkarılması Kahraman Maraş'ın da refahının bitmesine sebep oldu. Yol güzergâhından içeride kalarak hergün biraz daha kendi kabuğuna çekildi.

Aradan asırlar geçti. İstiklâl Mücadelesinde, bahsedilen yol güzergâhında olması, yine işgal sebebi, şehrin kurulduğu yerin iktisadi önemi bir tarafa, jeopolitik durumu İngiliz ve Fransız menfaatlerinin çatışma mihrakı yaptı.

Fransızlar, Kahraman Maraş'a gönderdikleri Norman kuvvetleri ile niye Sivas'a gitmeye uğraşıyorlardı?...

Tarihin bilmediği günden bugüne kadar Maraş - Kayseri - Sivas yolunun önemi bütün dünya milletlerince bilinmesine rağmen, dünyanın tek Madalyalı şehri olan Maraş'ımın temsilcileri,Allah rızası için Maraş-Kayseri - Sivas yolunu açınız. Hiç olmazsa büyük asker Mareşal Fevzi Çakmak'ın vasiyetini yerine getiriniz...

Maraşlının derdi çok. Kanuni devrinde bu şehrin 95 bin (iğ)'i bulunmakta idi. Bugünkü (iğ) sayısı 12 bin diyorlar. Çukurova'da yetişen kısa bacaklı tıknaz atlar, Osmanlı ordusunu Viyana kapılarına kadar götürmüştü, bu atların eğer takımları bu şehrin saraçları tarafından yapılırdı. Bir takım eğerin 300 altuna yapıldığı olurmuş, nerede bu saraç esnafı? Nereye intikâl ettirildi? Bu saraç esnafının ustası, kalfası, çırağı, karısı, kızı, kırsağı ne oldu? Meslekleri ile beraber öldüler mi? Bir hikaye anlatırlar: Sivrisinekler için tel örerek yaşayan bir Maraşlıya,Cihan Harbinden evvel Maraş'ta bulunan Amerikan kolejinden biri gelmiş "Mister Laymen"

ve tel örücüye el büyüklüğünde bir tel ördürerek karşılığında bir altın vermiş. Altı ay sonra sivrisinek telleri Amerika'dan fabrikasyon olarak gelmeğe başlamış, bizim tel örücü "– Amerikalı ekmeğimi bir altına satın aldı." diye dövünürmüş...

Bize hep dövünmek mi kalacak sayın yetkililer? Sayın hemşehrilirim?

Şu dünyadaki tek madalyalı şehir olma vasfından yararlanamaz mısınız bir düşünün kele?..

Not: Bu makaleler:

24 Mart 1980 - 29 Mart 1981 tarihlerinde DOĞUŞ gazetesinde,

10 Şubat 1981 - 15 Şubat 1981 tarihlerinde Kahraman Kent gazetesinde,

3 Nisan 1981'de Doğuş gazetesinde neşredilmiştir.

TARİHİMİZDE MALTA

Sicilya ile Malta'ya müslüman akınları, XIII yüzyılda başlamıştır. H.869 yılında Aglebilerden Ahmed bin Ömer bin Umeydullah bin El-Ağleb tarafından ele geçirilen ada, 220 yıl İslâm hakimiyeti altında kalmıştır.

Hıristiyanların eline geçen Malta, Akdeniz'de bir çiban başı olma yoluna gidince, Barbaros Hayreddin Paşa zamanında Malta'ya akınlar başladı.

Turgut Reis, 1541 yılında Malta'yı yağmaladı. Bu saldırılar, 1546-1547 yıllarında devam etti. Trablusgarb'ın fethine giden Sinan Paşa Kuvvetleri, Turgut Reis ile birleşerek adaya bir çıkarma yaptı.

Asıl Malta seferi, 19 Mayıs 1965'te başladı. Yirmi bin civarındaki Türk kuvvetinin deniz kuvvetlerine Piyale Paşa, kara kuvvetlerine Mustafa Paşa komuta ediyordu.

Kanuni gönderdiği kuvvet komutanlarına;

– Turgudca Paşa, Malta ceiresinün her ahvaline ve kal'asının düğülecek semtine ve meterisler nasbolunacak yerine cümleden vukuuf-u şuuuru ziyâdedür: Zinhâr re'yine muhâlefet itmen!

Talimâtını vermiş olmasına rağmen, Turgud Reisin gelmesini beklemeden Saint-Elme istihkâmını muhasara ettiler. İki Haziranda Malta önüne gelen Turgut Reis (Paşa), Piyale ve Mustafa Paşa'yı sert sözlerle tenkit etti.

— Senterme (Saint-elme) alunduğunun fâidesi nedür? Asıl Malta kal'asına sarılmak gerek idi; on senterme dahi binâ itsenüz Malta'nın kendi alunmayunca zaptı nice mümkündür? Bâri ben gelünce katlanamadunuz mu? Ya çünkü isti'câl ile geldünüz, himmeti Malta'ya sarfidedenüz mü?

Diye kızdıktan sonra askerin Sentermeden çekilmesi, düşmanın maneviyatını düzeltir düşüncesiyle herekâta devam etmiştir. Turgud Paşa, savaşın en tehlikeli yerini tutmuş, bu gün, bu burun, —"Pointe Dragut" —Turgud Burnu— diye anılır.

17 Haziran Pazar günü şiddetli savaş esnasında Turgud Reis şehit oldu. Tarihçiler: "Başına top serpindisi dokunup ağzundan, burnundan, kulaklarından kan revan olduktan sonra dört gün dört gice lâ-ya'kıl yatup beşinci günde ki kal'a-i mezburenin fethi günüdür, subh-i sâdık vaktinde intikaal eyleyüp kendinin beş pâre kadirgasıyla na'şî Trablus'a gönderilüp onda defnolunmuştur."

Barbaros'un,

— Turgud benden ilerüdür!

iltifatına mazhar olan muhteşem ihtiyarın şahadetinden sonra, Saint-Elme kalesi fethedilmiş ise de Malta ele geçirilemedi.

30 Haziranda ada yeniden Eylül ayına kadar muhasara edildiyse de bir netice alınamadı. Turgud Paşa'nın şehit düştüğü noktaya sonradan bir abide dikilmişti.

.

Aradan yıllar geçti...

27 Mayıs 1919 Salı günü Bekir Ağa bölüğün (Askeri tevkifhânenin ismidir)'de bulunan 67 ittihatcının Anadolu'ya kaçırılması için her türlü hazırlık yapılmış olduğunu haber alan İngilizler, sabah erkenden hepsini kamyonlara doldurarak bir torpido ile Malta'ya sevketti.

Malta ile diğer bir ilğimiz de şudur:

Sultan Vahdeddin, 16 Kasım Perşembe günü akşamı hazırlıkları tamamlayarak, sabahakarşı Yıldız Sarayının Malta köşkünden hareketle Malta kapısına gelmiş, padişah maiyetindekilerle beraber orada bekliyen General George Harington'a mülâki olmuştur.

Malaya harp gemisine binerek, Malta adasının Valetta limanına 20 Kasım sabahı girmiştir.

Tarihimizde Malta ile ilgimiz bundan ibarettir.

MAHALLİ TARİHİMİZ YAZILMALIDIR

"Ana vatanıma" geldiğim günden beri şehrimize ait ne buldumsa okudum. Neticede birşey yüreğimi yaktı. Tarihin, folklorun, Evliyaların, şairlerin, âlimlerin, hattatların ve daha birçoklarının yatağı olan şehrimiz hakkında yazılmış bir tek esere, fasüküle, hatta istisnalar dışında makaleye dahi rastlıyamadım. Hasbel kader (bilhassa Arap harfleri ile) yazılmış olan bir eserin adını bin bir zorlukla tesbit edebilmek şanslılığına uğrarsanız, eseri bulabilmek en azından bir mucizedir. Falan veya filanın inhisarındaki o eseri, çeşitli yollardan isteme veya istetme imkânı bulabildiğinizde, hepsi, sözleşmişcesine başka ildeki birine gönderdiği mazaretini beyan edecektir. Eğer elinize geçmiş herhangi bir eserden haberdar olurlarsa da onu da (il dışına) salabilmek için her çareye baş vuracaklardır.

Yapacağınız en büyük hata ise; şehrimiz hakkında bir şeyler yazmaktır. Pazarlaması bir yana, uğruyacağınız saldırıları ve iftiraları sineye çekmek gerekir.

Bu zihniyette olanlar parmakla sayılacak kadar azdır ama, ağızları laf yapar... yetkilileri tanırlar... Ne yapmak isterler, niye yaparlar, ne siz, ne kendileri bilemezler...

Halbuki; jeolojik kalıntılardan, taş devri âsârlarından başlayan bir tarih zinciri, Türk olduklarını ispat etmek zorunda olduğumuz "Eti" Hitit'lerden, Mezopotamya uygarlığını yaratan Orta Asyalı kavimlerden, Asur, Pers, Med, Mekadonya, Roma, Bizans, devirlerinden İslâm'ın süğur-u Rum'u "Rum sınırı", Ağaçeri ' Ağaç eri''lerin vatani, Selçuki sultanlarının ordugâhı, Ashâb-ı Kehf'in merkezi, Baba İshak'ın vatani, Dulkadir oymağının kışlağı, Bayezitli'nin yurdu, Osmanlı tahtının kudretli sultanlarının ana vatani, Memluk Sultanlarının hazinelerini altınla dolduran Baharat yolunun can damarı, Osmanlının erzâk anbarı, süvari

teşkilâtının saraçhanesi, İ'lâ-yı Kelimet-Ullah'ı Viyana kapılarına götüren ecdadımızın bindiği atların harası, Kanuni devrinde doksan beş bin iğ ile dokumacılığın yurdu, Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın karargâhı, Evliya Çelebi ve Mareşal Moltke gibi seyyahların hayranlıkla bahsettiği güzelliklerin yurdu, yurt dışında hunharca konsoloslarımızı şehit eden Ellik Gavurunun hayâllediği makarı (başkenti), Haçlıların vahşetler dolu seferlerinin yol güzergâhı ve Millî Mücadelemizin Güney Cephesindeki ilk kurşununu atan tarihimizin madalyalı şehri, Fransız'ı Ankara itilafnamesini imza etmeye mecbur eden, istiklâl harbimizin sivil cephesi, tarihimizde kahraman ünvanı ile tanınan Kahramanmaraş'ım...

Komşu vilâyetler, kurtuluş müceleleleri hakkında yazdıkları eserlerle kütüphaneler kurarlarken, Kahramanmaraş'ım, bir sahifecik dahi mücadelesini anlatmamış... Şaşıp yanılıp anlatmaya kalkanlar da bir eserin bir bölümünün tamamlanması için bahsetmiş mücadelemizden. Okuyanın keşke bahsetmeselerdi diyesi geliyor yaptıkları yanlışlıkları gördükçe.

İşte diğer bir misâl:

Geçende elime yine bir kitap geçti. Cumhuriyetimizin onuncu yılında yazılmış, Enver Behnan'ın "İNKILAB ÖTKÜNÇLERİ" isimli 1934 yılında İstanbul Devlet Matbaasında basılmış bir eser. Gözlerim yaşarak şevkle okuduğum bu bölümünü beraber okuyalım.

"Yörük Selim ve Arslan Bey, bir evin arka odasına çekilmişler, gizli gizli konuşuyorlardı.

Yörük Selim:

— Arslan, Fransızlar yarın Maraş'a geleceklerdir. Koca bir şehir bir tek kurşun atmadan, Fransızları içeri sokacak mıdır?

Arslan:

— Yörük, buna imkân yoktur. Atalarımız bu şehri silahla aldılar, biz de onlara silahları kuvvetine bu şehiri bırakırız, hep ölürüz, Maraş, bir o zaman Maraş Fransızların olabilir.

Bu sırada kapı çalındı, Arslan dışarı, odanın penceresinden baktı.

— İbrahim Bey geldi.

diyerek kapıyı açtı; İbrahim Bey de bu toplantıya iştirak etti. Yörük Selim:

— Ne o İbrahim Bey, pek düşünceli ve telâşlısın?...

— Elbette düşünceliyim... düşüncelerin en büyüğünü yaşıyorum. Yarın öleceksin demiş olsalardı içimde bu kadar büyük bir acı doğmazdı. Millî acı, fert acılarından ne kuvvetli imiş .. Bilmediğimiz bir felâketi de yarın sabah bir zehir gibi içeceğiz.

Yürük Selim:

- Ne var?
- Ne olacak, yarın sabah Fransızlar Maraş'ta.

Yürük Selim

— Biliyoruz, İbrahim Bey, biz de o mesele için konuşuyorduk, bir çare arayalım.

- Çaremi, silâhı kapıp dağa çıkmak.

İkisi birden:

- Hazırız, millet yolundan geri dönersek alçağız.
- Ant olsun mu?
- Olsun.

Üçü birleştiler. Memleketini sayılı büyüklerine de meseleyi anlattılar.

Gece yarısı Maraş'tan silahlı olarak çıktılar. Köyün birisinde geceyi geçirdiler... Fransız kuvvetleri, bulutlu ve karanlık bir kış sabahında Maraş'ın içine millî şarkılarını söyleyerek girdiler... suvari, yaya ve topçu neferlerini Ermeni mahallesine yerleştirdiler. Artık Maraş, Fransızların haksız işgali altına girmiştir. Türkler, sabah uykusundan uyandıkları zaman, sokaklarda Türk askeri yerine, mavi elbiseli Fransız devriyeleri ile karşılaştılar. Bütün dükkanlar kapanmış, kadınlar göz yaşlarını başlarındaki bürgülerine, erkekler de yazma mendillerine siliyorlardı.

Bu zamanlar, Mustafa Kemal, Erzurum kongresini bitirmiş, bir temsil heyeti ile Sivas'a gelmişti. Sivas Kongresi toplanmak üzere bulunuyordu.

Fransızların Maraş işgalinden üç saat sonra, telgrafcı Celâl Bey, telgraf makinasını alarak, Ahır dağına çıktı. Orada derhal telgraf ve telefon için gizli bir hat teşkil etti. Maraş kalesinin muhafızı da Mülâzım Mahmut Bey adında bir genç mülâzımdı. Yanında iki neferle bu kale karakolunda bulunuyorlardı.

Mahmut Bey bir aşağı bir yukarı dolaşüyor, bir türlü kati bir karar veremiyordu. Birden bire telefon çaldı. Mahmut Bey telefona koşarak dinledi:

Sert bir ses:

- Orası neredi?
- Maraş kalesi...
- Kimsiniz?
- Heyet-i Temsiliye Reisi Mustafa Kemal!
- Emredersiniz...
- Fransızların Maraş'ı işgal ettiklerini teessürle haber aldık.

Fakat siz gençlere düşen bir vazife var... Maraş kalesine Fransızlar bayrak asmaya kalkarlarsa sakın ha... Fransız bayrağını astırma, yoksa seni hıyanetle itham ederim.

Mahmut Bey, korkudan telefona bir selam verdi.

— Baş üstüne efendim... dedi. Telefon kesildi. Bu telefonu veren Ahır dağındaki telgrafçı Celal Bey'di. Yoksa, daha Maraş'ın işgali haberi Sivas'a gitmek üzere idi... Mahmud Bey, yanında bulunan Duran adlı çavuşu çağırarak:

— Duran Çavuş, Maraş kalesine Fransızlar bayrak asmaya gelecekler, seni göreyim, kaleden Türk bayrağını aşağıya indirme!

Duran Çavuşun gözleri irileşti:

— Baş üstüne kumandanım.. Sen emret, beş gökteki yıldızları kökünden koparayım..

— Haydi bakalım!...

Mahmut Bey, meseleyi anlatmak üzere kaleden indi. . Şehirdekilere telefon hadisesini anlatıyordu. Bu esnada şehrin sokaklarında bir kaynaşma oldu. . Herkesin gözü Maraş kalesine dikilmiş, hayretle bir dram sahnesini seyrediyordu...

Bir Fransız neferi, elinde büyük bir Fransız bayrağını dikmek istiyor, Duran Çavuş da Maraş kalesinden Türk bayrağını indirmek istemiyordu. Birbirleriyle kalenin üstünde döğüşüyor, kâh Fransız bayrağı görünüyor, kâh Türk bayrağı kalede dalgalanıyor. Fransız bayrağını takıyor. Duran Çavuş bayrağı aşağıya indiriyor, yerine Türk bayrağını asıyor, Fransız o bayrağı tekrar indiriyor.. derken bu iki nefer birbirine girdiler. Ve ikisinin de göğsünde bayrakları olduğu halde kaleden aşağı yuvarlan-

dılar... Bir kalede iki bayrak birbirleriyle vuruştuktan sonra, iki neferin kefeni olarak yere yuvarlanmıştı. Maraş halkına bu manzara millî bir galeyana, Fransızlara da asabiyet kattı.

Bu esnada kar, lapa lapa yağıyordu. Şiddetli bir soğuk vardı. Maraş'ın sayılı ileri gelenlerinden Evliya Efendi, evinin içine petrol dökerek tutuşturdu, içinden hiçbir eşyasını çıkarmak aklına bile gelmemişti... yangın birden bire Maraş sokaklarını sardı.

Fransız karargâhı yanıyordu. Bu esnada halk silahlandı. Arslan ve Yürük Selim, İbrahim Bey'in hazırladıkları millî kuvvetlerle; Maraş'ın üstüne doğru yürümeye başladılar.

Fransızlar yangından korkarak şehirden dışarı çıktılar. Maraş üzerine makinalarını uzattılar. Bütün topraklarını olduğu gibi Maraş'ın içinde bıraktılar. .

Her iki tarafta bir korku vardı. Ne Fransızlar bir tek kurşun atıyor, ne de Maraşlılar. Herkes tepelerde Maraş'ın alevlerini seyrediyordu. O gün ortalık sükun buldu. Evliya Efendi ile doktor Mustafa Bey, Fransızlara murahhas gitti. Fakat Fransızlar birer kurşunla ikisini de şehit ettiler. Bu esnada Yürük Selim ve Arslan, İbrahim Bey'in millî kuvvetleri bir hücumla Maraş'tan içeri girdiler. Maraş'ın kalesi, gene kendi bayrağına kavuştu. Fransız kuvvetleri, ağırlıklarını Maraş'ta bırakarak geldikleri yere döndüler. Maraş kurtuldu ve Türk'ün oldu."

Misallerimizi daha çoğaltabiliriz. Bu tarihi yanlışlıkların düzeltilmesi imkânsız. Her Maraşlının vesile-i iftihar olan Türk tarihine altın bir yaprak ilavesi bu mücadelemizin şu içler acısı durumunun suçlusu kim?

Suçlu indimce; ne Enver Ziya Karal, ne Fahri Belen, ne Enver Behnam Şapolyo ve ne de Fazilet Takvimidir. (Daha ismini saymadıklarımız, bilmediklerimiz ve bilemediklerimiz hariç) Suçlu, Kahramanmaraşlım sensin sen. Dedelerinin oluk oluk kan dökerek yaptığı bir kahramanlık menkibesini anlatmak için bir kaç damla mürekkep dökmekten kevsin sen...

Yetkililer, ilgililer, hemşehrilerim görev sizleri bekliyor. Gazilerimize selâm ve hürmetler, şehitlerimize rahmetler dilerim.

ŞEHİTLİK ABİDESİ

Abidemiz, halkın Şeyh Adil diye bildiği kayıtlarda Asri mezarlık diye geçen yerin ortasındadır. Kahramanmaraş Millî Mücadelesi esnasında şehit düşenler adına Hasan Sukuti "Tükel" zamanında yaptırılmıştır.

Abide, Şeyh Adil mezarlığı giriş kapısına yüzelli adımı uzaklıkta olup, cephesi güneybatı'ya doğrudur. Eni: 150 cm, boyu: 250 cm, yüksekliği 210 cm'dir. Toprak zemin üstünde eni 535 cm, boyu 620 cm ve yüksekliği 50 cm olan bir kaide üzerine oturtulmuştur.

Abideye cepheden iki basamaklı merdivenle çıkılır. Kaide etrafında 8 adet süs mahiyetinde küçük sütuncuklar yer almaktadır. Abide cephesinde "YURDU İÇİN ÖLENLER ULUSUNUN YÜREĞİNDE YAŞARLAR" yazısı vardır. Altta orta yerde,mermer plakalar üzerinde "MARAŞ 1920" yazılıdır. Bu kısmen sağ ve orta yerde,mermer plakalar üzerine on iki şehidimizin ismi yazılmıştır.

Soldaki mermer plakada:

1. Abdullah Çavuş
2. Çuhadar Ali
3. Doktor Mustafa
4. Muallim Hayrullah
5. Evliya
6. Eşbah Osman
7. Karakızıoğlu Zeki

Sağdaki mermer plakada:

1. Eşbah Mehmet
2. Milliş Nuri
3. Türkoğlu Mustafa
4. Yusuf Çavuş (?)
5. Yörükselim ve Arkadaşları.

Abide'de arkadaşları diye bahsedilen ve naş'ları buraya nakledilmiş olmasına rağmen isimleri yazılı olmayan şehitler şunlardır:

1. Göllülü Yusuf Çavuş (?)
2. Ceza Reisi Cemil Bey,
3. Ceza Reisi Cemil Bey'in Annesi
4. Veliyüddün Efendi
5. Üzümsuyu Zâde Mehmet Ağâh Efendi,
6. Buhârî Zâde Abdülhekim Efendi,
7. Hacı Mustafa Zâde Hacı Mahmut Efendi.
8. Saçmalioğlu Mehmet
9. Yunus Zâde Mehmet Ali
10. Ali Efendi oğlu Hüseyin Efendi,
11. Bey Dili Zâde Hafız Ökkeş Efendi,
12. İbiş Ağa Zâde Mehmet Ağanın oğlu Ali Efendi,
13. Jandarma Kumandanı Binbaşı İsmail Hakkı Bey.

Bütün bu şehitlerin kemikleri bir araya toplanarak Abide'ye konmuştur.

Millî Mücadelemiz sırasında şehit düşenlerin pek çoğunun mezarı bilinmemektedir. Maraş kurtulduktan sonra Fransız ordusunu takip ederek çevre yerleşim merkezlerinin kurtuluşlarında şehitlik mertebesine erenler çoğunluktadır. Abidemizdeki şehitlerden Karakızıoğlu Zeki, Eşbah Osman ve Yörükselim, Maraş mücadelesinden sonra şehit olmuşlar ve naş'ları buraya getirilmiştir.

Mücadelemize katılarak şehadet rütbesine erenlere, Rahmet-i Rahman'a kavuşmuş bulunan Gazilerimize, bir fatiha temenni eder, huzurlarında hürmetle eğilirim.

"Mahalli Gazetelerde neşredilmiştir."

"BAŞLIKSIZ"

Kahramanlar otağı bu şehrin Kurtuluş Savaşı öncesi ve esnasındaki mücadelesi üzerinde yirmi yıla yakın bir süredir çalışmaktayım. Bu çalışmalarımın ana kaynağı ve ruhunun, medar-ı iftiharım olan öğrencilerimin yaptıkları ropörtajlar olduğunu belirtmek ve onlara alalen teşekkür etmek borcumdur.

Öğrencilerimin vâsıtasıyla temas kurabildiğim GAZİ'ler ki çoğu zaman yaptıklarını mühimsemeden, hatta küçümseyerek anlatmaktan imtina ettikleri vak'alarda, Dünya tarihini hayretlere düşürecek kahramanlıklar sahnelendiğini gördüm.

"Ellik (....)" dedikleri Ermeni'nin, Kefere dedikleri Fransız'ın, Düvel-i müttefike veya Düvel-i muazzama diye istihza ile belirttikleri devletlerin düşmanlıklarını, dostluk perdesi arkasındaki "ne yazık ki, devlet adamlarımızın dahi tesbitten aciz oldukları" Almannın ihanetlerini büyük bir tevazu içinde tevekkülle teşhis ettiklerini...

"Elin ...na" güvenerek düşman olan anasını, bacısını, kolunu, bacağına kesen, oluk oluk kanını dökenlere, "Dacik öldürmek dinimizin icabatındandır" diye düşünen Ellik ...'na hâkaretâmiz bir kelime dahi sarfetmemesi, Türk milletinin ırkî ve dinî bir vasfı, muhakkak ki mağlup edilmemesinin tek sebebi idi.

Kahramanlığını anlatmaya hicap eden bu Aziz Gazilerden çoğunun HAK'kın rahmetine kavuşmuş olması, çalışmalarımın en güç yönü oldu.

Bütün güçlülere rağmen derleyebildiklerinden "GAZİLERİN DİLİNDEN MÜCADELEMİZ" adlı bir kitapçık hazırladım. Bu hazırlığımın, çok ama pek çok eksik olduğunu biliyorum. Bu eksikliğin giderilmesi, hatta asgariye indirilmesi dahi imkânsızdır. Fakat destanlar yaratan neslin torunları olan Kahramanmaraşlı hemşehrilerimin himmetlerinden yararlanarak hafızalarında kalanlarının derlenebilmesi ve neşri için BÜTÜN KAHRAMANMARAŞLILARI YARDIMA ÇAĞIRIYORUM."

Hazırladığım kitapçıkta aşağıda tevellütlerine (doğumlarına) göre isimleri yazılı bulunan Gazilerle yapılan ropörtajlar bulunmaktadır. Bu röportajların yapıldığı gazilerin çoğu Hak'kın rahmetine kavuşmuştur.

"Gazilerimizden sağ olanlar, dede; baba ve hısım akrabalarından

dinlediklerinin neşrini isteyenler, ellerinde resim, destan, vesikâ ve başka kayda değer nesneler bulunanlar ve aşağıda isimlerini neşrettiğimiz Gazilerle yapılan ropörtajların metnini görmek isteyenler veya bu ropörtajların neşrini istemiyenlerin, yanırlar yapılmış ise tashihini düşünenlerin, bu neşriyatı yapmak himmetinde bulunan gazete idarehanesine müracaatları istirham olunur.

Muhterem Belediye Başkanımız, şehrimizin aşığı H.Ali Özal Beyefendi'nin Kahramanmaraş Belediyesi Kültür Yayınları No: 2 olarak neşrini himmet buyuracağı bu esere, siz Kahramanmaraşlıların ilgisini bekliyor, bilvesile hürmetlerimi sunuyorum.

Yalçın ÖZALP

Avukat Suphi Tolun
1285 (1869) Doğumlular
Hacı İbrahim Genç
Yusuf Kesim
1286 ((1870) Doğumlular
Okkeş Terzi - Bakkal
1312 (1896) Doğumlular
Ahmet Ambaroğlu Çiftçi
Mustafa Yeşildağ Topçu Çavuşu
Ökkeş Saatçı
Zeynep Tosun

"Mahalli Gazetelerde neşredildi"

HEMŞERİLER'E

Şehrimizin değerli Belediye Başkanı Sayın H.Ali Özal ve kıymetli mesai arkadaşlarının da himmetleri ile bastırılmış bulunan "Mustafa Kemal ve Millî Mücadelenin İlk Zaferi" isimli eserin tamamlayıcısı durumunda olan ve yine Sayın Başkanımızca bastırılmasına müteaddit vesilelerle birçok defalar söz verilen "Gazilerin Dilinden Millî Mücadelemiz" isimli eserin hazırlık safhasında değerli hemşerilerim Kahramanmaraşlıları yardıma çağırmıştık.

Yirmi yıla yakın bir süredir, binlerce öğrencimin aracılığı ile yap-
tığım onbini geçkin röportajın hülâsası olan bu çalışmamın kadersizliği,
mücadelemize katılan yiğitlerin Millî Mücadele de şehit olması, gazilerden
de çoğunun Hak'kın rahmetine kavuşmuş bulunmasıdır. Zaferimizin
üzerinden geçen 65 yıl bir tarafa... bazı çıkarıcıların menfaatleri... ve daha
zikretmekten hicap duyduğum sebepler, efsaneler yarattığımız mücade-
lemizi, ne yazık ki efsane haline gelmek tehlikesiyle karşı karşıya bırak-
mıştır.

Yıllar önce yapılması gereken bir vazifeyi hasbel kader üstlenmenin
vebâlini çekebilmek, cürmümüzü aşan bir iştir. Biz, cürmümüze bakmadan,
haddimiz olmayan bir işe giriştiğimiz idrakindeyiz ama, birinin, birilerinin
bu işi üslenmesi gerekmekteydi Birilerinin içinden biri olma cür'etini gös-
terdiğimiz için Aziz Şehitlerimiz ve Rahmet'i Rahmana kavuşmuş Gazi-
lerimizin affına sığınırız.

Bu konularda yapılan çalışmaların eksiksiz olması, fanilerin yap-
abileceği bir şey değildir. Biz bu eksikliğin azaltılabilmesi için, basılan
eserimizin tanıtılmasında büyük himmetlerini gördüğümüz ve müteşekkir
kaldığımız, şehrimizde münteşir gazetelere müracaat ederek, aklımıza gelen,
gücümüzün yettiği bir girişimde bulunduk. Ve bütün Kahramanmaraşlıları;

"... gazilerimizden sağ olanlar, dede; baba ve hısım akrabalarından
dinlediklerinin neşrini isteyenler, ellerinde resim, destan, vesikâ ve başka
kayda değer nesneler bulunanlar ve aşağıda isimlerini neşrettiğimiz gazi-
lerle yapılan ropörtajların metnini görmek isteyenler veya bu röportajların
neşrini istemeyenlerin, yanlışlar yapılmış ise tashihini düşünenlerin, bu neş-
riyatı yapmak himmetinde bulunan gazete idarehanesine müracaatları
istirham olunur" diye yardıma çağırmıştık.

26 Ekim 1984 tarihli nüshasında Memleket gazetesi, 2 Kasım 1984 tarihli nüshasında Hakimiyet, 5 Kasım 1984 ve 12 Kasım 1984 tarihli nüshalarında da Kahramanmaraş'ın Sesi gazetelerinde neşredildi. Neşredenlerden Allah (C.C.) razı olsun.

... ve üzülerək itiraf etmek zorundayım, bu güne kadar hiç kimse ilgilenmedi.

Hiç kimsenin ilgilenmek zorunda olmadığını biliyorum. Atalarının, dedelerinin ve babalarının oluk oluk kan döktüğü Millî Mücadelemize birkaç damla mürekkep dökmekten kevsinenleri; Atalarına, dedelerine ve babalarına şikâyet eder, Allah'ın (C.C.) rahmetinin başlarına olmasını diler ve halen beklediğimi bildiririm.

"Mahalli Gazetelerde neşredilmiştir."

HEMŞERİLERİME

Muhterem ve saygı değer Kahramanmaraşlılar; Mahalli Basın aracılığı ile sizlere sesimi duyurmaya çok gayret sarfettim. Aşağıdaki satırlarda bu gayretlerimden biridir.

Meşakkatli bir emek mahsulü olan "Gazilerimizin Dilinden Millî Mücadelemiz" isminde karar kıldığım bu hazırlığım,şükür Allah'ıma (C.C.) bitti. Yakında Belediye Başkanımız Sayın Hacı Ali ÖZAL'ın himmetlerine teslim edeceğim.

Son defa; sizlere müracaat etmek düşüncesiyle,hazırlığının Giriş bölümü ile içindekilerini,değerli öğrencim Sayın Osman ALTUNKÖPRÜ'nün himmeti ile neşrediyorum.

Eser basıldıktan sonra yapılacak yıkıcı itirazları, dedikoduları kabul etmeyeceğimi, hatta dinlemeyeceğimi alenen duyururum.

Bu kitapçığın hazırlanmasında emeği geçen binlerce zat-ı muhtereme isim isim teşekkür edebilmek imkânından mahrum olduğum için özür diler, aflatına sığınır, hepinize sonsuz minnet ve teşekkürlerimi sunarım.

Sayın hemşerilerim; aşağıdaki röportajların, vesikâların ve diğerlerinin herhangi birini görmek, tetkik etmek arzusu buyuruyorsanız, yaptığım hatalardan mütevellit beni uyarmak istiyorsanız, sizlere müteşekkirdir

kalacağımı bildiririm. Gerekirse kitabın basımından dahi vaz geçerim. Bu bab'da görüşmek isteyenlerin bu yazı dizisini basmak himmetinde bulunan gazete aracılığı ile benimle irtibat kurmalarını istirham ederim.

Bilvesile hürmetler, saygılar ve sevgiler sunarım.

...

'Mahalli Basında neşredilmiştir.'

SONSÖZ

Kâinatta ilme, bilme, güzele, Hak'ka, adalete dair bilinen mefhumların; çoğu zaman müessisi, her zaman müdafii olan, dünya tarihinin vesile-i iftiharî Türkler, tarihleri boyunca kuzey ile güneyin arasında bir denge unsuru olmuşlardır. İslâm ile şerefledikten sonrada "Türk'ü geldiği Asya steplerine, İslâmı doğduğu Arabistan çöllerine" sürmeyi mukaddes gaye edinen Haçlı sürülerinin, Türkleri can düşmanı saymaları, tarihî kaderimizi teşkil etmiştir.

İnsan eti yemek vahşetini bile gösteren, sürüler halindeki orduları ile Müslüman-Türk'e münhezim olanlar, düşünebildikleri her melâneti, mel'unu utandıracak şekliyle tatbik sahasına koymayı marifet saymışlardır.

İnsanlığın yüz karası hasımlarıyla mücadeleyi, dinî ve millî bir vazife addeden yiğitler yatağı, kahramanlar otağı, Müslümanın ve Türk'ün müstakil tek vatani Anadolunun, taşı toprağı her şeyi ile tarih olan, bizim olan, vatan olan, bu cennet yurdun tarihi seyrine bir lahza bakmak bile bir faninin ömrünü aşar. Bu ülkeyi vatan yapmak için dökülen kanlar, her zerresi bir can taşıyan bu topraklar tarafından emilmeseydi, dünyanın en büyük ve en derin kan gölü olurdu Anadolu.

Tarihlere, destanlara, efsanelere, menkibelere sığmayan bu vatanda yaşamış ve yaşamakta olan Türk'ün tarihini yazmak veya yazıyorum sevdasıyla yola çıkmak, indimce abesle iştigaldir.

Cürmümüze bakmadan, nesillerin, asırların gücünün dışında olduğunu bildiğimiz tarihî safahatımızın bir zerresi olan Maraşımızın; yine bir zerresinin bir bölümü üzerinde, zerre olmak vasfına dahi haiz olmayan bir çalışmayı, bütün imkânsızlıklara rağmen yazıya dökmeye yeltendim.

Kimsenin haddi olmadığını, fanilerin gücünün çok çok fevkinde bulunduğunu gördüğüm, inandığım bir işe giriştiğim için, önce ecdadımın ve sonra okuyucularımın affına sığınırım. Gücüm buna yetti. Bunu yaptım. Daha iyisi yapılamaz demek değildir bu. Ecdadın yaptıklarının yanında yazmak ne ki...

"Mahalli tarihler yazılmadan umumi tarihler yazılamaz" diyen Hocamın, noktay-ı nazarından hareketle şehrimiz tarihi üzerinde ve haseten elinizdeki binlerce kişinin himmet ve yardımlarıyla yapılmış olan

çalışmamda, dün düşmanlarını heybetiyle; arzı savletiyle titreten, bugün konuşmaktan acze düşmüş Gazilerin, insan gücünü aşan bir gayretle, bir iki kelime daha söyleyebilme sıkıntısını, altmış yetmiş yıl önceki "....."; "avradına", "edesine", komşusuna, yavuklusuna, hışım akrabasına ve her şeyden evvel dinine, imanına, vatanına, bayrağına ettiğini, yeniden yaşamının verdiği o güncü azabı duya duya anlatanların ruh hallerini, hatıralarını, hatta göz yaşlarını, kaleme aldım demek hata olur. Ben bu hatayı, hata olduğunu bile bile, gelecek nesillere intikâl ettirebilmek hüsn-ü niyeti ile kayda geçirdim. Şu an, bu aziz himmet sahiplerine ve hiçbir yardımı esirgemeyen onların evlâtlarına, minnet duygularımı ifade edememenin sıkıntısı içindeyim.

Birçok zorluklarla mücadele ederek göz nuru döktüğüm bu çalışmamı, bu vatan topraklarının bekçileri olan yeni FİLİZLERİMİZE ithaf etmekle borcumu ödeyebileceğim kanaati, benim tek tesellim olacaktır. Destanlar yaratanlar ile onların torunları arasındaki köprünün bir taşı, bir çivisi olabilme çabasındaki bu derlemeyi, bastırmak himmetinde bulunan ve bu nakil hizmetinde en büyük vazifeyi üslenen Sayın Belediye Başkanımız Hacı Ali ÖZAL'a, değerli yardımcısı Ahmet KARAKÜÇÜK'e ve Encümen Üyelerine, eserin hazırlanmasında her türlü yardımda bulunanlara, yazıları yazan Ramazan Yılmaz ve ön kapak resmini çizen değerli öğrencim A.İhsan Aslantürk Beyefendilere teşekkürü bir borç bilirim.

Yalçın ÖZALP
12 Nisan 1985
Kahramanmaraş

*"Hak yol aramak vecibedir akl-i selime
Tevfikini isterse Huda rehber eyler."*

NOT:

Bu eseri, yıllarca süren bir emekten sonra şu veya bu sebeplerden dolayı gönlümce kaleme alamadım. Eksiklikler çok... Bu eksikliklerin bazıları benim şahsi hatam, çoğu da bu cemiyet içinde yaşamış olmamın baskılarından... Arz ederim...

Ramazan Yılmaz ve A.İhsan Aslantürk Beyefendilere teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖNSÖZ	7
GİRİŞ	12
HASAN REFET EFENDİ	18
EŞBAH MEHMET.	19
(1285) 1869 DOĞUMLULAR	
Hacı İbrahim Genç(<i>Harp Malulu</i>)	21
Yusuf Kesim.	22
(1286) 1870 DOĞUMLULAR	
Ökkeş Terzi (<i>Bakkal</i>)	23
Sütcü İmam	24
(1289) 1873 DOĞUMLULAR	
Süleyman Zülkadiroğlu	25
(1290) 1874 DOĞUMLULAR	
Hüseyin Kapukaya (<i>Yapıcı</i>)	33
Ali Reyhanlı (<i>Nalbant</i>)	34
(1291) 1875 DOĞUMLULAR	
Necip Zâde Mehmet Suphi Tolun	35
(1292) 1876 DOĞUMLULAR	
Ahmet Bekerecioğlu (<i>Pamuk Tüccarı</i>)	67
SenemAyşe	70
Şehit Evliya Efendi	72
Doktor Mustafa.	74
Fatmalı Oğlu Derviş.	76
Yürük Selim "Salim Şevki"	77
Mehmet Alparslan	78
(1299) 1883 DOĞUMLULAR	
Yusuf Gökalan (<i>Çavuş, Yusufklar Mahallesi</i>)	79
Osman Sandaloğlu (<i>Ülemâdan</i>)	80
(1300) 1884 DOĞUMLULAR	
H.Yusuf Akkaya	81
Hüseyin oğlu Fadimeden doğma Mehmet Ali Çavuş.	82
Muallim Hayrullah	83

Arslan Bey	106
Arslan Bey'in eşi 1916 Doğumlu Nazmiye Hanım	113
Basında Arslan Bey	115
Maraş Destanı İçinde Türk Kadının Kahramanlığı	116
Karakız Muhittin	118
(1303) 1887 DOĞUMLULAR	
Durdu Mehmet Akkurt	119
(1306) 1890 DOĞUMLULAR	
Elif Akgemci (<i>Şıh Mahallesi</i>)	120
(1307) 1891 DOĞUMLULAR	
Sefer Bilgici (<i>Göhsun - Tahir Bey Kövü</i>)	123
Ahmet Çanakcı (<i>Tenekeci</i>)	124
Mustafa Hilmi Eşbah (<i>Tüccar</i>)	124
Kodaz zâde Ahmet Efendi (<i>Künbet Camii İmamı</i>)	130
Fahı Koyuncu (<i>Kümbet Mahallesi</i>)	131
(1308) 1892 DOĞUMLULAR	
Ahmet Akben (<i>Dumlupınar Mahallesi</i>)	133
Mehmet Bilir	134
Mehmet Emin	134
Ahmet Şerbetci	135
(1309) 1893 DOĞUMLULAR	
Abdurrahman Atak (<i>Divanlı Mahallesi</i>)	137
Ali Erbilir (<i>Çiftci</i>)	138
Mehmet Erdiş	138
Karaosman Oğlu Hacı Mehmet Gündüz	139
Hüseyin Kuloğlu (<i>Belediye İşçisi</i>)	140
Hasan Kaçmaz "Çil Hasan" (<i>Zahireci</i>)	140
Mehmet Kasımoğlu (<i>Jandarma Çavuşu</i>)	140
Emine Üzümlü (<i>Ev Kadını</i>)	141
(.....) Hacı Bayram Veli Mahallesi	141
(1310) 1894 DOĞUMLULAR	
Mehmet Beler	143
Mahmut oğlu Hasan Burun (<i>Yusuf Hacı</i>)	144
Mehmet oğlu Hasan Deligönül (<i>Marangoz - Alemlî Mah.</i>)	144
Denizoğlu Mehmet Çavuş (<i>Kayabaşı Mahallesi</i>)	144

Bekir Kiraz (<i>"Eloğlu" Türkoğlu</i>)	145
Hamdi Kozanoğlu (<i>Yürük Selim Mahallesi</i>)	146
Mehmet Paköz (<i>Alemli Mahallesi</i>)	148
Ali Sütcü	148
Kardeşi Ermeniler Tarafından Şehit Edilen Mustafa Kamil'in Destanı	151
Mehmet Tekinşen "Külahcı Mehmet"	149
Karakız oğlu Zeki	156
(1311) 1895 DOĞUMLULAR	
Ahmet (<i>Şavkılı Köyünden</i>)	157
Ahmet Bombacı (<i>Demir Tüccarı</i>)	158
Ali Kenger (<i>İsa Divanlı Mahallesi</i>)	158
Ökkeş Savaş (<i>Terzi-Çukuroba Mahallesi</i>)	159
Hacı Ali oğlu Ali Saygılı (<i>Divanlı Mahallesi</i>)	159
Cin Ali oğullarından Ahmet oğlu Ali Seçil	170
Milcan Şirin (<i>Dokumacı - Bulanık Köyü</i>)	171
(1312) 1896 DOĞUMLULAR	
Ahmet Anbaroğlu (<i>Çiftci</i>)	173
Mustafa Kuşçu	174
Mehmet oğlu Ökkeş Bozdoğan (<i>Küçük İmalı Köyü</i>)	179
Mustafa Özyeşildağ (<i>Topçu Çavuşu</i>)	179
Ökkeş Saatçı (<i>Restebaiye Mahallesi</i>)	180
Zeynep Tosun (<i>Ev Kadını</i>)	182
(1313) 1897 DOĞUMLULAR	
Hamdi Akben	183
Ömer oğlu Duran Akgün (<i>Yörük Selim Mahallesi</i>)	185
Yusuf kızı Ayşe Beyazbayrak (<i>Şekerli Mahallesi</i>)	189
Osman Bozok (<i>Çiftci</i>)	190
Hacı Sipahi oğullarından Hasan oğlu Ömer Doğan (<i>Önsen Köyü</i>)	190
Süleyman oğlu Mehmet Duyar (<i>Şekerli Mahallesinden</i>)	193
Kadir Hacı Emir (<i>Tahıl Satıcısı</i>)	194
Çavdar oğlu Mehmet Kayım (<i>Kertmen Köyü</i>)	194
İbiş zâde Mehmet Kaynak (<i>Şekerli Mahallesi</i>)	196
İbiş Özgün (<i>Şekerli Mahallesi</i>)	196
1914 Tevellütü Ayşe Hatun (<i>Önsen Köyü</i>)	197

Muharrem Bayezit	199
Osman Eşbah	200
(1314) 1898 DOĞUMLULAR	
Mehmet Altun (<i>Komisyoncu</i>)	201
Ali Çakmak	202
Mustafa Demircioğlu (<i>Divanlı Mahallesi</i>)	204
Ömer Göktaş "Los Omar" (<i>Bulanık Köyü</i>)	204
Yaşar Mehmet (<i>Çiftci</i>)	205
Hacı Hüseyin Özsoy (<i>Karacasu Köyünden</i>)	205
Mustafa Siddık (<i>Kunduracı</i>)	205
Emir Hüseyin oğullarından Hacı oğlu Mehmet Zıvkara (<i>Akçakoyunlu Mah.</i>)	206
Millîş Nuri	208
(1315) 1899 DOĞUMLULAR	
Alim Bilgilen (<i>Kayabaşı Mahallesi</i>)	209
Mumtaz Eren (<i>Kuvvay-i Milliye Cemiyeti Bşk.</i>)	210
Mehmet Erzengin (<i>Divanlı Mahallesi</i>)	213
İbrahim Fındık	215
Hasan Gülpak	216
Hasan Kıracçahallı (<i>Sakarya Mahallesi</i>)	217
Ali oğlu Osman Palta (<i>Şazi Bey Mahallesi</i>)	217
Saka Bekir oğlu Ömer (<i>Hartlap "Yeni Yapan Köyü"</i>)	218
Mehmet Salt "Bullut Mehmet" (<i>Süleymanlı</i>)	218
Emine Temiz (<i>Gazi Paşa Mahallesi</i>)	218
Süleyman Vakıasoğlu (<i>Yörük Selim Mahallesi</i>)	218
(1316) 1900 DOĞUMLULAR	
Ahmet oğlu Mehmet Abama (<i>Mağralı Mahallesinden</i>)	219
Fevzi Demirciler (<i>Demirci</i>)	229
Hasan Erşahan (<i>Maliyeden Emekli</i>)	229
Ahmet Göçek (<i>Akçakoyunlu Mahallesi</i>)	230
Ali oğlu Rızvan Hemez (<i>Haydarlı Mahallesi</i>)	230
Hüseyin oğlu Şaban İskender (<i>Kuytul Mahallesi</i>)	232
Köşker Kadir	234
Karaca Karaca (<i>Eloğlu, Türkoğlu</i>)	234
H.Ökkeş Kesici (<i>Nahır önü "Dumlupınar" Mah.</i>)	234

Cafer Sucuoğlu (<i>Postane Civarı</i>)	235
Beka oğlu İbrahim Tabak (<i>Şıh Mahallesi</i>).	236
1901 Tevellütlü Fatma Pala	237
(1317) 1901 DOĞUMLULAR	
Durdu Arslantürk (<i>Bulanık Köyü</i>)	239
Osman Cengiz (<i>Tabak-Nahırönü Mahallesi</i>).	240
Durdu Kaye (Mustafa) oğlu Veli Çevik (<i>Yenice Kale/Anabat</i>).	241
Mehmet Denizdurduran (<i>Fırıncı</i>)	241
Ali Dövünlü (<i>Yörük Selim Mahallesinden</i>).	244
Şahap Kısakürek (<i>Bektutiye Mahallesi</i>)	244
Mahmut Öcal (<i>Kayabaşı Mahallesi</i>)	246
(Ütükler) Cuma oğlu Ahmet Saman (<i>Şazi Bey Mahallesi</i>) . . .	250
Talaş Ahmet oğlu Mehmet Saygılı (<i>Elbistan/İmalı Köyü</i>) . . .	250
Mülâzım zâde Mehmet Efendi oğlu Mehmed Said	
Yalçın (<i>Pazarcık</i>).	251
Abdullah Bayazıt.	253
Kalfa oğullarından Mehmet Sezer	259
İbrahim Tekinşen (<i>İsa Divanlı Mahallesi</i>)	259
Hacı Yeşil Süleymanlı Nahiyesi)	260
(1318) 1902 DOĞUMLULAR	
Meliha Alparslan (<i>Uzunoluk Küreci Sokak</i>).	261
Hacı Arslanbaş	263
Mehmet Ataş	263
Ahmet Muharrem oğlu Numan Bayazıt (<i>Ziraatçı</i>)	264
Zekeriya Baykız (<i>Alemli Mahallesi</i>).	265
Ömer oğlu Ahmet Dikeç (<i>Muharipler Derneği Başkanı</i>)	265
Ömer oğlu Ahmet Dikeç'in el yazısı ile mücadelemiz	266
Hasan Kaplan (<i>Köşker</i>).	269
Durdu oğlu Mehmet Karataş (<i>Reçber</i>).	269
Mehmet (<i>Mağralı Mahallesinden</i>)	270
Hacı Şerif Özdiğer (<i>Yörük Selim Mahallesi</i>).	270
Hacı Ökkeş	270
Ali Paköz (<i>Fevzi Paşa Mahallesi</i>).	271
Çuhadar Ali	273

(1319) 1903 DOĞUMLULAR

Halil oğlu İbrahim Aslan (<i>Kilis'in Kuzeyni Köyünden</i>)	275
..... Aytemiz (<i>Emekli Memur</i>)	276
Osman Derinkuyu (<i>Köşker-Hatuniye Mah.</i>)	276
Hacı Mehmet Duran Kahveci (<i>Nalbant Çırağı - Yörükselim Mahallesi</i>)	276
Hasan oğlu Ali Kaplan (<i>Köşker Çırağı - Karamanlı Mah.</i>) . . .	277
Ahmet Kara "Şefre Ahmet" (<i>Köşeli-Müdürler Köyü</i>)	278
Ali oğlu Ökkeş Tiyekli (<i>Köşker - Restebaiye Mah.</i>)	278

(1320) 1904 DOĞUMLULAR

Ahmet	281
Mehmet Arslan	283
Ali Bolatkale (<i>Divanlı Mahallesi</i>).	284
Meryem Baltacı (<i>Kayabaşı Mahallesi</i>)	284
Şerife Gündeşli (<i>İsadivanlı Mahallesi</i>)	284
Mehmet kızı Güssüm	285
Mustafa Karaokur (<i>Karafakı zâdelerden</i>)	285
Ahmet Kanlıdere (<i>Kurtuluş Mahallesi</i>).	285
Yusuf Kebabcıoğlu	287
Sami Kuşçuoğlu	291
Durdu Sucu (<i>Yörükselim Mahallesi</i>).	301
Borazan Ahmet Taze (<i>Kasap</i>).	304

(1321) 1905 DOĞUMLULAR

İbrahim Çatalbaş.	305
Kemal Güder (<i>Kuyucak Mahallesi</i>)	306
Ali İskender	306
Halil oğlu Mustafa Uzunlar (<i>İsadivanlı Mahallesi</i>)	306
Ökkeş Türk	307
Ali Erişgen kızı Kenan eşi Fatma Bayazıt (<i>Divanlı Mah</i>)	307

(1322) 1906 DOĞUMLULAR

Mansur oğlu H.Yusuf Aktolu (<i>Dulkadiroğlu Mahallesi</i>)	309
Fatma Evliya (<i>Yörükselim Mahallesi</i>)	310
İsmail oğlu Hasan İKİZ (<i>Mağralı Mahallesi</i>)	310
Rahmetli Duran Kazancı.	311

(1323) 1907 DOĞUMLULAR

Mehmet Kızı Maviş Derinkuyu	313
Hacı Vaysallardan İbrahim Görür (<i>Nalbant-Cığcığ Mahallesi</i>).	314
Şükrü Günal (<i>Manifaturacı</i>)	314
Ali Ünsal (<i>Hayrullah Mahallesi</i>)	314
(1324) 1908 DOĞUMLULAR	
Hacı Osman Akçakale	315
Bertizli Rençber Ali kızı Hurşit Bacı	317
İbrahim Cücük (<i>Coban-Tanır Köyü</i>)	318
Ökkeş Gemci (<i>Demirci-Divanlı Mahallesi</i>)	318
Kanadıkırık Mehmet Efendi (<i>Yeni Cami İmamı</i>)	320
Rızvan oğlu Ali Oruk (<i>Saka-Karamanlı Mahallesi</i>)	320
Mehmet Zeybek (<i>Zumbatanlı Mahallesi</i>)	321
Rahmetli Salman Erşahin	323
(1325) 1909 DOĞUMLULAR	
Musa Efendi zâde Hasan Arıkan (<i>Şıh Mahallesi</i>)	327
Arif Erşan (<i>Köşker-Şeyh Mahallesi</i>)	328
Yunus Gözler	328
Hasan Kalınmeşe (<i>Zumbatanlı Mahallesi</i>)	329
İsmail Karabaş (<i>Köşker Çırağı-Divanlı Mahallesi</i>)	329
(1326) 1910 DOĞUMLULAR	
Mehmet oğlu Tefik Altunzincir.	331
Yahya oğlu Arapkirli Hacı Hasanı (<i>Köşker-Dutluca Mevkii</i>)	333
Hüseyin Garağız	336
(1327) 1911 DOĞUMLULAR	
Muharrem Başkan (<i>Şıh Turan Mahallesi</i>)	339
Hüseyin oğlu Şaban Ali Bozokur (<i>Hacı Eyuplu Köyü</i>)	340
Ahmet oğlu Yusuf Ermiş (<i>Nahırönü Mahallesi</i>)	340
Hacı Yeşilli (<i>Hartlap Köyü</i>)	340
(1328) 1912 DOĞUMLULAR	
Ökkeş Gürünlü (<i>Dumlupınar Mahallesi</i>)	341
Salman Kavaf (<i>Kayabaşı Mahallesi</i>)	342
Ökkeş Uncu (<i>Yusuflar Mahallesi</i>)	342
(1329) 1913 DOĞUMLULAR	
Ali Çam (<i>Döngöle Köyü</i>)	343
Ali Ünalın (<i>Duvarcı Ustası-Devecili Mahallesi</i>)	344

(1333) 1917 DOĞUMLULAR

Mehmet Hilmi Vakkasoğlu	345
Hasan Fehmi Evliya (<i>Hukuk Doktoru-Emekli Hâkim</i>)	358
Mahmut Bey.	360
Göllülü Yusuf Çavuşuş	362
VESİKALAR (1914 Yılı)	363
VESİKALAR (1915 Yılı)	369
VESİKALAR (1916 Yılı)	409
VESİKALAR (1917 Yılı)	415
VESİKALAR (1918 Yılı)	423
VESİKALAR (1920 Yılı)	432
TEVELLÜTÜNÜ BİLEMEDİKLERİMİZ.	531
Mustafa Altunbaş	531
Çavuş Emîni zâde Ali Aytemiz	532
Müftü Bey oğlu Musa Bayezit.	534
Cebe Mehmet	549
Gülsüm Çitiloğlu (<i>Kanlı Dere Caddesi</i>).	560
İbrahim Köşker.	560
Ali Ertürer (<i>Sırmacı</i>)	560
Aşıkloğlu'nun Avradı Gülkız.	561
Zahide Güner (<i>Fevzi Paşa Mahallesi</i>)	561
Haşır Haşıroğlu (<i>Köşker Kayabaşı Mahallesi</i>)	561
Elife Kaptanoğlu (<i>Yörük Selim Mahallesi</i>)	563
Nafi Kekeçdil	564
Hüseyin Korkmaz (<i>Şekerli Mahallesi</i>)	564
Emir Abdulcelil zâde Ali Sezai Efendi	564
Ali Solakoğlu	573
Tayfur Sökmen (<i>Eski Hatay Devlet Başkanı</i>)	575
Duran Sülük	583
Mustafa Şerbetci (<i>Bakkal</i>).	583
İbrahim Şerefioğlu (<i>Şeref oğlu Köyünden</i>)	584
Ökkeş İpbüken (<i>Şih Turan Mahallesi</i>)	585
Ayşe Öksüz (<i>Ev Kadını</i>)	586
Yüzbaşı Kâmil Polat	586
İbrahim kızı Meryem Taşgetiren (<i>Mağralı Mahallesi</i>).	589
Hafız Mehmet Tekinşen (<i>Jandarma</i>)	591

Hasan Vursavuş (<i>Gazi Paşa Mahallesi</i>)	592
İsimsiz Bir Gazi.	592
ELBİSTAN'DA İSTİKLAL HARBİ ÖNCESİ DURUM	593
MİLLÎ MARAŞ DESTANLARI	
Kurtuluş Destanı.	599
Maraş Harbi Destanı.	602
Muhammed Emin ve Mustafa Birbilen'den Bir Destan.	605
Süleymanlı (Zeytin) Savaşları.	610
MADALYAMIZ	617
KAHRAMANLIĞIMIZ.	624
MİLLÎ MÜCADELEMİZ HAKKINDA YAZDIKLARIMIZ	
Neredesiniz	637
Fikirler	639
KAHRAMANMARAŞ VE MADALYA – 1 –	639
KAHRAMANMARAŞ, MADALYA VE MALTA – 2 –	640
KAHRAMANMARAŞ, MADALYA VE MALTA – 3 –	641
KAHRAMANMARAŞ VE MADALYA – 4 –	642
KAHRAMANMARAŞ VE MADALYA – 5 –	643
TARİHİMİZDE MALTA.	645
MAHALLÎ TARİHİMİZ YAZILMALIDIR.	647
ŞEHİTLİK ABİDESİ	653
BAŞLIKSIZ.	655
HEMŞERİLERİME	657
HEMŞERİLERİME	658
SON SÖZ.	661
İÇİNDEKİLER.	664

KAHRAMANMARAŞ BELEDİYESİ KÜLTÜR YAYINLARI NO. 2

Yağın ÖZALP

Kahramanmaraş'ın Gazi Paşa Mahallesi'nde doğdu. Babası; Yusuf Kenoî Bey. Annesi; Meliha İzzam'dır. Üç yaşında iken şehrimizden ayrılan yazarımız, ilköğretili orta tahsilini Amasya'da yaptı. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih bölümünü bitirdi. Vatani görevinden sonra, şehrimizdeki orta öğretimin müesseselerinde de çalıştı. Yetiştirdiği binlerce öğrencisiyle iftihar eden yazarımız, şehrimiz tarihine ilgili çalışmaları ile tanınmaktadır.

Çeşitli yayıncı organlarında yüzlerce makalesi ve şehrimizle ilgili üç eseri bulunmaktadır. 'Göl' ve üç çocuk babasıdır.